

STILISTIKA.

Dle Cholevia, Heinsia, Sommera, a j.

žákům středních škol českých

podává

M. **BLAŽEK**,

e. k. professor.

V Brně 1882.

Nákladem knihkupectví K. Winklera.

P

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA	
PEDAGOGICKÉ FAKULTY	
BRNĚNSKÉ UNIVERZITY	
Signat. n.	U 594
Invent. č.	200839

Tiskem Josefa Groška a Eklera v Brně.

I. Část obecná.

A. Pojmy předběžné, podstata slohové práce a její části.

Vyjadřování myšlének ústní a písemné; práce slohová.

Člověk může myšlenky a city své dvojnásobným způsobem vyjádřiti: ústně a písemně. Napíšeme-li řadu souvislých myšlének, povstává slohová práce. V tom smysle je list (psaní), veřejné ohlášení, kniha — práci slohovou. Ve smysle užším rozumíme pracemi slohovými ta cvičení, kterými žáci myšlenky své písemně vyjadřují. 1

Sloh, nauka o slohu.

Spůsob, kterým myšlenky své souvisle vyjadřujeme, zoveme slohem (stilem, od lat. stilus = ražijce, písač). Rozeznáváme sloh dobrý a špatný, různé spůsoby slohové. Návod, kterak myšlenky své dobře a správně vyjadřovati máme, podává mimo mluvnici nauka o slohu čili stilistika. 2

Účel, uspořádání prací slohových.

Chceme-li ve, předmětu nějakém nabyti zručnosti, není dostatečno znáti jen pravidla, nýbrž zapotřebí jest i cviku. Všecky slohové práce čelí k vycvičení se ve slohu. — Při každé obsírnější práci slohové rozeznáváme tyto části: 3

- a) co do obsahu: úkol (thema), látku, plán a projádření slovné;
 b) co do pořádku látky čili postupu: nadpis, úvod, provedení, závěrek.

Úkol (thema).

- 4 Thema obsahuje hlavní větu čili hlavní myšlenku, o které ve slohové práci jest promluvíti, kterou jest vyvinouti. Práce slohová je tedy thematu podřaděna; thema je stanovisko, se kterého posuzovati jest obsah práce, ono je hlavní úlohou práce. Obyčejně bývá psáno nad slohovou prací, a proto zoveme je nadpisem (titulem).

Látka práce slohové.

- 5 Látkou čili obsahem práce slohové rozumíme všechny myšlenky, ze kterých obsah ten se skládá. — Dáno-li žákům thema, jest se jim tázati samých sebe: Co mám psáti? Které myšlenky mám o předmětu tomto pronésti?, t. j. žák má hledati látku své práce. Při tom dlužno především uvážiti obsah i rozsah themata. Neporozuměl-li žák tomuto požadavku, nevyhoví práce jeho požadavkům. Víme-li, co a pokud psáti o předmětu, můžeme potřebné myšlenky čerpati: 1) z lidského ducha samého, ze způsobu jemu vlastního — mysliti (zralé na mysli uvažování, meditatio); 2) ze vnějšího pozorování nebo ze zkušenosti (vzpomínání toho, co jsme zažili, zkusili, historické události); 3) z myšlének cizích o témž předmětu (citaty).

Plán práce slohové.

- 6 Jako ve všem konání svém máme se řídit jistým pořádkem, chceme-li se zdarem pracovati, tak vykážati jest též jednotlivým nejdůležitějším myšlenkám, jež jsou látkou práce slohové, určité místo. Toto předchozí seřaďování hlavních myšlének zoveme plánem čili disposicí slohové práce. Při tom řídit se jest účelem práce a všechny

myšlenky dlužno tak seřaditi, aby účelu tomu každá myšlenka vyhovovala. Při menších pracích dostačí několika slovy zaznamenati postup myšlének; při větších pracích potřebí jest dispozice velmi bedlivé a co možná obšírné. Hlavní a vedlejší myšlenky buďte přísně odděleny, a i v písmě odstavec, písmeny a j. jasně a přehledně seřaděny. Plán tak provedený, že viděti v něm již všecek způsob budoucí práce, jako zračí se v základních rysech malířových vznikající obraz, slove nástinem (skizzou).

Projádření slovné, vypracování.

Víme-li, co chceme psáti a ve kterém pořádku, počneme práci slohovou slovy projádřovati. Při tom pamatovati jest tato pravidla: 1) Snaž se projádřiti myšlenky své správně, plynně a přirozeně. 2) Nenapiš, čemu nerozumíš, což ti není jasno. 3) Snaž se jednotlivé myšlenky spojití prostě a mluvnicky správně; při větších pracích jmenovitě hled' snadných a vždy jiných přechodův od oddílu k oddílu. 4) Vyjadřuj myšlenky své jasně a určitě; varuj se dvojsmyslu, nadsazování a nepravdy. 5) Piš čitelně, úhledně a dbej znamení rozdělovacích. Úhledným a bedlivým písmem i duch tvůj nabádán bude k větší jasnosti a určitosti myšlének a jejich projádření.

Nadpis.

V nadpisu práce slohové obsažena jest vlastní úloha. Nadpis z pravidla zákum se diktuje, i píše jej většími a tučnějšími písmeny a podškrtavají jej. Mezi nadpisem a prvním řádkem vlastní práce ponechává se prázdného místa z šíř 2—3 prstův.

Úvod.

Účelem úvodu (exordium) jest připraviti čtenáře na obsah práce slohové. Jako pak rozmanity jsou předměty, o kterých lze psáti; právě tak rozmanitá může býti látka úvodu. Vždy však má v něm býti vyjádřena

myšlénka, která sice s předmětem, o němž psáti jest, těsně souvisí, ale hlavní jeho části netvoří. Obsah její obrátí lze:

1. ze příčiny, proč o tomto předmětě píšeme.

Možno tedy v úvodě podotknouti: a) jaký užitek nám nebo jiným poskytuje, jakou škodu působí předmět, o kterém píšeme; b) zvláštní v něm zálibu; c) jeho hojnost, vzácnost; d) jeho výbornou jakost; e) řád, rod, ku kterému náleží; f) nedávnou událost; g) jinou nahodilou příčinu.

2. ze předmětu, myšlénky atd., spojené s thematem práce slohové, na př.: a) že o témž předmětě často nebo zřídka kdy se pojednává; b) že týž předmět veliké jest důležitosti pro lidstvo vůbec nebo pro pisatele zvlášť; c) že odbor, k němuž předmět náleží, má tu neb onu zvláštnost; d) že třeba hned z prva upozorniti, poprositi, sobě pozůstaviti atd. — Přirozenost a nenucenost jsou zde hlavním požadavkem.

Co do formy šetřiti jest v úvodě náležitého poměru s ostatními částmi práce slohové. Budiž tedy úvod spíše kratší než delší, řeč prosta, skromna, vážna; projádření slovné čisto, správně a hledaných okras prosto.

Při menších pracích úvod bývá z pravidla zbytečen.

Provedení.

- 10** Provedením (expositio) rozumíme samo pojednání o předmětě; provedení jest jádrem, vlastní podstatou práce slohové. Z pravidla v něm rozeznáváme:

1. pronesení věty hlavní (propositio), a
2. její vyvinutí, rozbor, rozdělení, důkaz atd., dle toho, jaké je thema. — Poněvadž provedení obsahovati má úhrn myšlének, kteréž o thematě chceme pronésti, vyžaduje zvláštní péle a pozornosti. Jasnost, určitost, pořádek a náležité vyvinutí a oddělení jednotlivých pojmův a vět jsou vedle všemožné stručnosti a úplnosti nejpřednějšími jeho vlastnostmi.

Závěrek.

Jako úvod připravuje čtenáře na vlastní obsah práce, **11** tak závěrek (conclusio, peroratio, epilogus) má jej připravit na její konec. Při závěrku povšimnouti si jest hlavně dvou forem:

1. opakování (recapitulatio), t. j. stručné shrnutí hlavního obsahu;
2. dojem, t. j. působení pisatelovo na mysl čtenářovu.

Že pak o tom vůbec platných pravidel nelze podati, pamatujmež tato více praktická pokynutí. Závěrek práce slohové může obsahovati: 1. stručné opakování obsahu, 2. radu, rozhodnutí, úmysl, hledíc k látce pojednané (použití); 3. obmezení, opravu látky pojednané; 4. poukázání k bohatšímu zřídлу poučení; 5. udání příčiny, proč přestává pisatel psáti; uvedení slov některého znamenitého muže, mudrce, hrdiny, básníka a t. d.

Co do formy řídme se tím, co o úvodu řečeno; čím závěrek jest ráznější a stručnější, tím lepší jest. U mnohých prací menších, jako u přirovnání, popisu a p., není ho třeba.

B. Kterak skládati práce slohové.

Sbírání látky, tvoření plánu.

Podavše nejnütnější poznámky o podstatě a částech **12** prací slohových uvádíme pro začátečníky několik pravidel o skládání práce slohové.

1. Jakmile je thema uloženo, třeba o něm důkladně přemýšletí. To se může díti ve prázdných hodinách, na cestě do školy a ze školy, na procházce a t. d. Nebezky a nanejvýš škodlivě počínají si mnozí žáci, že práci svou na poslední dny a hodiny odkládají, pak, nepro-

myslivše themata, ku stolku si zasedají řkouce: „Teď si vypracuji úlohu.“ — Jednotlivé důležité myšlenky si zaznamenejme, bychom jich nezapomněli; uvažujeme-li déle, samy sebou najdou se myšlenky nové a důležité. Při mnohých pracích bývá potřeba, vyžádati si dříve rady ústní nebo písemní, t. j. třeba sbíratí jisté zprávy, hledati místa, citaty, jež pak na vhodných místech uvedeme.

2. Sebravše takovýmtó způsobem látku usrovnáme a uspořádáme ji, t. j. uděláme si plán práce (§. 6.). Máme-li na př. nějaký předmět popisovati, musíme myšlenky své tak uspořádati, aby čtenář z popisu našeho nabyl o předmětu tom obrazu jasněho a zřetelněho. Máme-li někoho k něčemu přijmětí, musejí důvody naše následovati jeden za druhým v tom pořádku, ve kterém důvod důvodem nejlépe jest podporován a největší síly i moci nabývá. — Plán takto sestavený častěji pročteme dříve, než se jej provéstí pokusíme, aby vše nepatřičné se vymýtílo a celek co možná největší dokonalosti dosáhl. Polovičatý plán není plánem; pracovati bez plánu jest tápati ve tmách.

Pročítajíce plán tažme se sebe samých:

1. Nevynechal jsem žádné důležité části? 2. Volil jsem v úvodě a v závěrku vhodné myšlenky? 3. Jest všecek způsob mého rozdělení vhodný? 4. Nepoložil jsem některé části na místo nepříslušné? Neuvedl jsem jich dvakrát? 5. Jsou jednotlivé části ve pravém k sobě poměru?

Skládání konceptu.

13 Je-li plán dokončen a bedlivě přečten, začneme práci skládati, t. j. dáme jí dle možnosti tu formu, ve které jí míníme předložití.

1. K tomu účelu ve zvláštním sešitě vypracujeme úlohu nejdříve na nečisto (jakožto koncept); ale hned na konceptě máme si dáti tolik záležití, jako by práce naše v té formě měla zůstatí.

2. Než začneme psátí a když již píšeme, hledme vždy všecky myšlenky své obrátiti ku předmětu a varujme se vší rozržitosti.

3. Nenapišme žádné věty, které jsme jasně a určitě neporozuměli; řeč naše budiž jednoduchá, nelíčená, nehledaná. Snaha, napsati něco krásného a učeného, zavádí k nesmyslům a ku prázdnému žvastání.

4. Píšíce myslíme si vždy nějakou osobu, se kterou o té neb oné věci co možná jasně, významně a důtklivě sděliti bychom se chtěli. Tím dodáme práci své živosti a jasnosti, pravdivosti a přirozenosti.

5. Varujme se nadsazovati a vyjadřujeme se slovy raději poněkud slabšími, než příliš významnými. Obzvláště začátečníci rádi upřilňují; je-li na př. řeč o nějaké ctnosti, ihned ji nad ostatní vynášejí; má-li chyba býti pokárána, bývá, kdo se jí dopouští, nejčernějšími barvami malován. Ale to je pak nepravda a křivda, a proto dvojí vada.

6. Držme se věci. V písemných pracích žákovských nenalzáme žádné chyby častěji, než uchýlení a vybočení od themata; tím ruší se jednota a souvislost, a práce stává se nedostatečnou. Žák drží se věcí vedlejších, příkladův a t. d. někdy tou měrou, že věc vedlejší jeví se býti věcí hlavní a thema zcela se opouští. Kdo jen tak do větru píše, dokazuje, že nepřemýšlel.

7. Nemůžeme-li pro tu neb onu myšlenku naléztí slov, hledejme vinu jen v nedostatečnosti myšlenky samé. Také otažme se o každé větě: „Kterak souvisí s větou předcházející, následující; kterak se thematem samým?“ Tak docílíme jednoty práce a souvislosti.

8. Nenapišme ničeho, co uvnitř za pravdu nemáme. Je-li hanebno a šeredno přetvářeti se a lež mluvití, jest tím hanebnější a ošklivější lež napsati. Proto žádné nepotřebné moralisování, žádné vybírání slov a výrazův, ale prostě a poctivě; pravda je nade vše. Též varujme se slov sprostých, triviálních, a nepišme bez potřeby o hrozném, neobyčejném.

Oprava konceptu.

Když žák koncept dodělal, počíná mu práce nová, **14** neméně důležitá, t. pilné prohlížení a opravování konceptu. Při tom počínati si je takto:

1. Přečteme sobě nebo jinému nahlas, co jsme na-

psali; to je zkouška jak obsahu, správnosti a pravdivosti myšlének, tak i jasnosti, plynosti a libozvučnosti řeči. Jen co se dobře čte, je dobře psáno; všechny chyby obsahu i formy nejlépe při hlasitém čtení se poznávají.

2. Držme se zásady, že každá jednotlivá část práce slohové, každá její věta tvořiti má malý celek; proto jest ji tak bedlivě propracovati a vypilovati, jako činí umělec s jednotlivými částmi díla uměleckého. Často lze přidáním nebo vypuštěním jediného slova větě dodati živosti a významnosti.

3. U míst nejasných, nedostatečných nebo zkroucených ptejme se: „Co's chtěl říci?“ Tím nejpřirozenější a nejpravdivější výraz často snadněji a jistěji se nalezne, než dlouhým přemýšlením a povrchním měněním.

Hledíc k podrobnější opravě taž se žák:

a) co do látky (myšlének) práce: 1. Nevynechal jsem hlavní nějaké věci, kterou dle themata jest očekávati? (Mezery). 2. Nenapsal jsem myšlének nenáležitých, nevhodných, zbytečných? (Nevhodnost, rozvláčnost). 3. Nejsou myšlenky práce mé příliš všeobecné, nepatrné? (Povrchnost). 4. Nenapsal jsem něco nepravdivého, nesmyslného? (Nesprávnost). 5. Nespustil jsem se zde onde úplně themata? (Odchylka).

b) Hledíc k projádření myšlének: 1. Nechybil jsem ve slově nebo větě proti mluvnicki nebo stilistice? 2. Je spojení vět veskrze správné, grammaticky i stilisticky? 3. Nechybil jsem proti čistotě, zřetelnosti, stručnosti řeči?

c) Hledíc ku písemnému projádření: 1. Nechybil jsem proti pravopisu? 2. proti interpunkci?

Avšak nedostačuje, jednou jen práci prohlédnouti nebo propilovati; opakujmež to tak dlouho a tak pozorně, až myslíme, že všech vad a chyb jsme se zbyli a že aspoň dostatečnou*) práci odevzdáme.

*) Práce své ani nepřeceňujme ani nepodceňujme. Úplně spokojen s prací svojí jest jen člověk domýšlivý; člověk skromný vždy bude cítiti, že práce jeho jest nedostatečná, obzvláště, když ji několikrát přečte; ale nenalezne-li zřejmých chyb, nechť spokojí se se svým dílem, neboť není každému dáno býti výtočníkem. Kdo píše a hned zase škrtá, a nic sobě nestroufá, chybuje právě tak, jako ten, kdo vše, co napsal, za výborné pokládá.

Opis na čisto.

Opisem na čisto zoveme tu formu práce slohové, **15** ve které ji žák učiteli ku prohlédnutí a posouzení odevzdá. Jelikož obsah práce slohové v konceptu již úplně jest ukončen, jedná se tuto hlavně o úhlednou zevnější úpravu, neboť celek nás jen tenkrát příjemně dojme, jsou-li do bry i obsah i forma. Mimo to má zevnější krása a elegance písemní práce větší vliv na úsudek učitelův, než mnohý žák se domnívá; a proto i ve příčině této dbej žák největší bedlivosti.

1. Každá práce budiž učiteli odevzdána v čistém sešitě z dobrého bílého papíru. Vázané knihy nehodí se ku psaní pro svoji nepohodlnost; žádoucno jest, aby všechny sešity ve třídě byly stejny.

2. Každý sešit opatřen buď obálkou, na níž písmem jednoduchým žák se podepiš.

3. Písmo budiž úplné, dosti veliké, ne těsné, ne roztáhlé, vůbec co možná zřetelné a úhledné.

4. V pravo, nahoře a dole budiž necháno prázdné místo nejméně 2 prsty široké.

5. O nadpise viz §. 8. Závěrek budiž co do místa na stránce tak napsán, aby měl učitel kam napsati svůj úsudek.

6. Vyškrabaná místa, opravy, kaňky netrpí se v opise na čisto.

7. Interpunkce a dělidel hleděti jest velmi bedlivě. Schází-li čárka, je to chybou právě tak, jako vynecháno-li písmeno, slovo, věta.

8. Konec práce psán budiž tak bedlivě, jako začátek. Není nic protivnějšího při prohlížení prací, než vidíme-li, že písař řádek od řádku, stránku od stránky píše spěšněji a lhostejněji.

9. Odstavce a parentheses budtež činěny tam, kde toho obsah vyžaduje, ale nebudte zhusta opakovány. Raději méně, než více.

10. V každém sešitě má býti řádný, ob čas nový pijací (žírací) papír. — Žák střež se obrátiti místo jednoho dva listy, čímž by dvě stránky nepopsány zůstaly.

11. Sešity, do kterých práce na čisto se zapisují, budte bedlivě uschovány.

II. Část zvláštní.

Oddíl I. Nauka o látce.

O nalézání látky (inventio).

I. Pojem látky a její prameny.

16 Látkou práce slohové (viz §. 5.) rozumíme všechny myšlenky, ze kterých práce se skládá. Nalézti tyto myšlenky jest věcí duševního vzdělání a nabytých vědomostí. Čerpati je lze:

1. z lidského ducha samého čili ze způsobu, jemu vlastního, mysliti, souditi atd., tedy ze zralého přemýšlení, z meditace (látka bezdobá); anebo
2. z nazírání vnějšího, smyslného, a ze zkušenosti (látka polodobá); anebo
3. z ústního nebo písemného vyjádření jiných, tedy z myšlének slovy úplně pronesených (látka zdobená, zformovaná).

Prvního zřídla použije s prospěchem, kdo nejvíce cvičil se správně logicky mysliti, pojmy vyvinovati a je spojovati (kombinovati). Druhé zřídlo bude tím bohatší, čím kdo bystřeji vnějších věcí si všimá a čím věrněji jeho paměť vybavuje a obrazotvornost zpřítomňuje, co zkusil. Zřídlo třetí tomu hojně látky poskytuje, kdo opatřil si zásobu vhodných myšlének ze knih anebo z jiných zpráv ústních nebo písemných. Samo sebou tedy rozumí se, že prameny tyto nejsou každému stejnou měrou přístupny, a proto čerpání ze zřídla toho neb onoho řídití se musí dle oboru myšlének, jehož práce uložena se dotýká.

II. Čím látka jest určena; nauka o thematě.

Řada myšlének, kterou práce slohová nebo přednáška **17** (řeč) má obsahovati, podmíněna jest nejprve větou hlavní (hlavní myšlénkou), kterou vyjadřuje thema. Thema určuje látku, o které jest pojednati, ukazuje hlavní pojem, který jest vyvinouti. U každého themata rozeznáváme obsah a formu.

A. Obsah themata.

Dle obsahu rozestupují se themata ve dvě hlavní **18** třídy:

A. I. ve theoretická, jejichž obsahu doděláváme se ze přímého duševního názoru čili činností rozumovou, na př. „Důvěra v Boha jest nejsilnější podporou v neštěstí“;

A. II. historická, jejichž obsahu doděláváme se ze vnějšího názoru čili z poznání smyslového, na př. „Popis požáru“, „Popis bitvy.“

A. I. Themata theoretická.

Pojednávajíce o thematě theoretickém snažíme se **19** působiti buď na rozum nebo na vůli jiné osoby; v první příčině chceme ji poučiti o nějaké pravdě, ve druhé doporučujeme jí pravdu nějakou za pravidlo života.

a) Poučení o pravdě.

Chceme-li koho o nějaké pravdě poučiti, jest nám **20** 1. pojem té pravdy vyvinouti, 2. pravdu dokázati, 3. klamně pojmy opravit, 4. objasněné pravdy použiti.

1. Vyvinutí pravdy (pojmu).

Pojmem zoveme úhrn znaků, kterými předmět od **21** každého jiného se liší. Větší nebo menší počet těchto

znaků zoveme obsahem pojmu; všechny představy (předměty), které se mu vhodně podřizují, slovou rozsahem jeho. Řeknu-li na př. „Ssavec jest obratlovec, rodící živá mladáta,“ podal jsem obsah pojmu „ssavec“; vypočtu-li všechny živočichy, jimž jméno „ssavec“ přísluší (: opice, letouni, šelmy, vaknatí, hlodavci, chudozubí, mnohokopytníci, jednokopytníci, dvoukopytníci, tuleni, velryby), podal jsem rozsah tohoto pojmu. — Rozmnožíme-li znaky, zvětšujeme obsah pojmu, ale zmenšujeme jeho rozsah; naopak, ubereme-li znaků, rozsah pojmu zvětšíme, ale obsah zmenšíme. Pojem „těleso přírodní“ má o jeden znak více než „těleso,“ ale vylučuje všechna tělesa rukou lidskou shotovená (výrobky umělé). Pojem „ústrojná tělesa přírodní“ vylučuje všechna přírodní tělesa neústrojná.

Rozeznáváme pojmy nadřaděné (vyšší, širší), souřaděné a podřaděné. Pojem „zvíře“ nadřaděné jest pojmem „ssavec, pták, ryba“; tyto jsou mu podřaděny, ale vespolek jsou souřaděny (souřadny).

Z prostředků k objasnění pojmů zaslужují zvláště povšimnutí:

1. Přirovnání, jímž vytýkáme podstatné podobnosti předmětů přirovnaných.

2. Odlišení, opak přirovnání, vytýká, čím se předměty liší.

3. Výměr (definice), kterým udáváme nejbližší vyšší pojem, v jehož oboru předmět vyměřený se nalézá; pak všechny podstatné znaky, jimiž od každého jiného se liší.

Vyměřujeme-li pojem nějaký z jeho označení slovného, zove se výměr slovným (verbálním), na př. „bystrozraký“ z „bystrý“ a „zrak“; udáváme-li znaky nějakého pojmu, vzniká výměr věcný (realný), na př. „Bystrozrakým jest, kdo vše vidí snadno, jasně, zřetelně.“ Objasňujeme-li pojem tak, že popisujeme jeho vznik, povstává výměr genetický. V každém výměru mají býti obsaženy všechny podstatné znaky předmětu. Obsahuje-li výměr více, než má, zoveme jej širokým; obsahuje-li méně, slove úzkým. Chybný jest též výměr, užito-li v něm téhož pojmu, který jest vyměřiti, což zoveme

kruhem (orbis in definiendo); též nesmí výměr skládati se z pouhých záporů (negací, t. j. vytýkání toho, čím pojem není). Výměr má býti vyjádřen prostě, stručně a určitě.

4. Logické dělení, totiž: a) dle obsahu = rozdělení (partitio) a b) dle rozsahu = roztržidění (divisio).

Rozdělení, roztržidění.

Rozdělení (partitio) rozkládá celek v části (totum in partes integrantes); roztržidění (divisio) dělí všeobecné ve zvláštní (genus in species). Kdežto rozdělení vyčítá všechny znaky pojmu, udává roztržidění všechny druhy (rody, čeledi, řády a t. d.), které pojem jakožto rod (čeleď, řád, třída a t. d.) v sobě obsahuje. Rozdělení rozkládá celek v jeho jednotlivé části, nehledíc k nadřaděnosti a podřaděnosti; roztržidění rozkládá pojem většího rozsahu v pojmy rozsahu menšího, jež v něm jsou obsaženy. Tak skládá se na př. veškerý přírodopis z vyvinování pojmuův, a to z popisu (rozdělení) a roztržidění, jež sestupuje od všeobecného ke zvláštnímu.

Při roztržidění rozeznáváme:

1. celek dělený (totum divisum) a členy rozdělovací (membra divisionis);

2. dělidlo (fundamentum divisionis), t. j. účel, ku kterému roztržidující přihlížíme. Tak lze na př. člověčenstvo roztržiditi dle pleti: ve plémě bílé, žluté, hnědé, rudé a černé; dle pohlaví: v muže a ženy; dle věku: v děti, jinochy (panny), muže (ženy) a starce; dle mohovitosti: v chudé, zámožné, bohaté atd.

3. Členové rozdělovací jsou celku dělenému podřaděny, mezi sebou souřaděny; na př. železo a měď podřaděny jsou pojmu „kov“, mezi sebou jsou souřaděny.

4. Jednotlivá roztržidění mohou býti souřaděna nebo podřaděna. Souřaděna bývají obzvláště ta roztržidění, jež vznikají z různých dělidel (codivisiones); podřaděná roztržidění vznikají, pokládáme-li jeden ze členů rozdělovacích zase za celek a opět jej dělíme (subdivisiones).

5. Je-li některé odvětví lidského vědění tímto způsobem sestaveno, zoveme formu tu soustavou (systemem).

Příklady
rozdělení a roztrídění.

1. Ptáci.

1. Zvířata s červenou teplou krví, která má dvojitý oběh. 2. Liší se od jiných zvířat: a) peřím, b) zobákem, c) tím, že snášejí vejce s tvrdou skořápkou, z nichž vylézají mladé.	1. Ptáci zpěvaví. 2. Křikavy. 3. Šplhavci. 4. Dravci. 5. Holubi. 6. Kúry. 7. Běhavci. 8. Bahňáci. 9. Ptáci vodní (plavci).

2. Mluvnice.

1. Hláskosloví. 2. Kmenosloví. 3. Tvarosloví. 4. Větosloví (skladba).	1. Nauka o částech řeči. a) o jméně podstatném, b) » přídavném, c) o náměstce, d) o číslovce atd. 2. Nauka o větách: a) o větě jednoduché prosté: 1) o podmětě, 2) o výroku atd. b) o větě jednoduché rozvinuté: 1) o přívlastku, 2) o předmětě, 3) o příslovkovém určení. c) O souvětích: 1) souřadných, 2) podřadných. 3. Nauka o tvoření slov: a) o písmenech, b) o slabikách, c) o kořenech, d) o kmenech atd.

3. Řeka.

1. Musí mít: A. vřídlo, B. řečiště, C. ústí. 2. Může mít: - ostrovy, mělčiny, skaliska pod vodou, vodopády, ramena atd.	1. Množství vody: a) malé = říčka, b) střední = řeka, c) veliké = veletok. 2. Vzniká a) ze pramene, b) z vody stojaté. 3. Ústí A. má a) do jiné řeky = řeka vedlejší, b) do vody stojaté 1) do jezera, 2) do moře. B. nemá výtoku = řeka stepní.

4. Náboženství má velikou cenu.

1. Co jest náboženství? 2. Jakou má cenu?	1. Vysvětlení náboženství: a) přirozeného; b) zjeveného. 2. Cena náboženství: a) posvěcuje štěstí; b) těší v neštěstí; c) ukazuje blahou vyhlídku v budoucnosti.

Z těchto příkladů vysvitá, že při vyvinování pojmů třeba užiti i rozdělení i rozřídění.

2. *Důkaz pravdy (confirmatio).*

Pravdu nějakou dokázati jest podati důvody (argu-**23** menta) pravdy.

Tyto důvody lze čerpati:

a) z rozumu (e ratione); b) ze přímého poznání (e sensibus); c) ze všeobecného uznání a přesvědčení (což slove: sensus communis); d) z nemožnosti protivy; f) ze svědectví; anebo:

a) z opěťovaných případů; b) z mnohostranného domnění; c) z nejbližší možnosti domnění.

Ony důvody zoveme jistými (argumenta certa), tyto pravděpodobnými (arg. probabilia).

Jiné rozdělení důvodů je toto:

a) důvody rozumové (= z domyslu), t. j. takové, jež svoji příčinu mají ve všeobecných zákonech logických;

b) důvody z přesvědčení (z předzvědu), t. j. takové, jež čerpáme ze zkušenosti vlastní nebo cizí;

c) důvody z auktority, t. j. takové, jež zakládají se na svědectví, na př. sv. písma, uznaných mužův.

O jiném rozdělení důvodů promluvíme později.

3. *Oprava a vyvrácení klamných pojmův.*

Klamné pojmy vyvrátíme, dokážeme-li:

a) že nemají dostatek důvodů, b) že odporují uznaným pravdám; c) že se nesrovnávají se zdravým rozumem (s logickými zákony), se zkušeností, všeobecným citem

pravdy; d) že pojmy ty samy o sobě jsou protismyslné, rušíce se vnitřním odporem; e) že důsledky nutně z nich vyplývající jsou nesmyslny a nebezpečny.

4. Použití pravdy.

25 Použití pravdy jest vztahovati ji k jiným pojmům a pravdám a obrátiti ji tak ve prospěch vlastní i cizí. Jest tedy ukázati:

- že jejím vyvinutím jiné pravdy objasňují a ozřejmují;
- že utvrzuje přesvědčení v podobných případech;
- že ničí pochybnosti a ruší předsudky.

Příklady:

1. Z věty: „Z malých věcí veliké se rodí“ následuje:

a) že ta věta má též platnost hledíc k mravnímu životu člověka, k dobrému a zlému; b) že tedy každý na sebe má bedlivý pozor míti; c) že velmi chybují, kdož mnohé chyby mladého věku, jako: lehkomyšlnost a p., za maličkosti pokládají.

2. Má-li věta: „Jak si usteleš, tak si lehneš“ platnost v obecném životě, následuje:

a) že platí též v životě zákově a jeho jednání; b) že tedy jeho pokrok ve vědách závisí na vlastním jeho přičinění; c) že mýlí se mnohý žák, domnívaje se, že i bez píle a namáhání vzdělaností nabude.

3. Obsahuje-li věta: „S čím kdo vyrostl, to mu i přirostlo“ pravdu, následuje:

a) že ta věta platí i o pobožnosti; b) že nás přesvědčuje o tom, kterak hued za mladu pobožnosti zvykati máme, chceme-li později býti pobožnými; c) že klamno jest domnění, jako bychom za mladu pravdám náboženským ještě nerozuměli a že mladý věk prožiti můžeme ve smyslných rozkošech, za stara pak že budeme míti pokdy, náboženství se naučiti a dle něho žiti.

b) Doporučení pravdy.

26 Chceme-li nějakou pravdu doporučiti za pravidlo života, jest nám:

- ukázati dobrého jednání způsob, 2. objasniti jisté chyby, 3. vnuknouti city dobré a zlé odstraniti.

1. Obeznámení s dobrým způsobem jednání.

27 Chceme-li koho s dobrým způsobem jednání obeznámiti, ukažme:

a) odkud jednání to pochází, t. j. poukažme k dobrému smýšlení, ze kterého vyplývá; b) ke šlechetnému způsobu, jímž se jeví; c) ke znakům jeho pravosti a dobroty; d) ku prostředkům, kterými si je lze osvojit; e) ku překážkám a obtížím, které jest překonati.

Příklad :

Kdybychom koho obeznámili chtěli s dobročinností, ukážeme: a) že dobročinnost pochází ze pravé lásky k bližnímu; b) že se jeví v radostném sdělování-se s potřebnými o statky duševní i tělesné; c) že dobročinný rád mírní nouzi bližního nebaže po cti, slávě, odplatě; d) že má soucit s nedostatky bližního, sebe zapírá a Boha se bojí; e) protivou dobročinnosti jsou: hledění svého prospěchu, sobectví, lakomství atd.

2. Poučení o jistých chybách.

Chceme-li koho o nějaké chybě poučiti, ukážeme: 28

a) v čem chyba záleží; b) odkud pochodí; c) jak se jeví a roste; d) jaké má následky; e) jak se omlouvává; f) kterak jí pomoci.

Příklady:

Poučující o nádhře vytkli bychom tyto hlavní části:

a) Nádhra jest přílišná, v obyčej vešle užívání věcí, jež smysly dráždí, ale potřebny nejsou; b) marnivost, snaha zalíbiti se, pitvoření se po jiných; c) stkvostný oblek, zevnější lesk, pohodlné živobytí atd.; d) zavádí ke zchudnutí, bídě; podkopává mravní zákon, podřaduje jej smyslnosti, ponouká tedy ke mnohým zločinům a nemravnostem; vysiluje člověka, činí jej choulostivým, odvyká práci, hubí celé národy (Řím!); e) vždyť nádhra jest příčinou většího oběhu peněz, podporuje průmysl, obchod, umění! f) 1. dobré vychování, jež zamezuje choulstivosti; 2. dobrý příklad s hora, představených podřízeným; nábožný život, navrácení k prostějšimu životu rodinnému. —

Samo sebou rozumí se, že mnohé z částí svrchu uvedených zase šířeji lze provésti. Tak lze rozdělit

Příčiny mravní chyby

dle tohoto plánu:

I. Příčiny vnitřní (přímé): a) tělesná povaha, temperament atd.; b) city a náklonnosti; c) náhledy, přesvědčení, předsudky atd. d) zvláštní zvyky a obyčeje.

II. Příčiny vnější (nepřímé, podněcující): a) vliv jiných (vychování, příklad, svedení); b) zvláštní poměry člověka; c) nahodilá okolnosti.

Následky mravní chyby

lze asi takto rozvésti:

I. Následky pro osobu chybující, 1. hledíc k její osobě:

A. co do těla, a) přímé: tělo slábne, náležitě se nevyvinuje, podléhá nemocem, smrti (nestřídmost); b) nepřímé: nemocný duch působí na tělo (žlutá pleť závistného, vpadlé oko ctižádostivého);

B. co do ducha: a) přímé: chyba ruší jeho síly, jimiž se má vzdělávati, cvičiti; činí jej slabým proti svědcům, odvrací jej od dobrého, působí mu nepokojné svědomí; b) nepřímé: zeslabené tělo působí na ducha, přiváděje jej do zlé míry (špatného rozmaru), působí bázlivost, zoufanlivost.

2. Hledíc k poměrům:

A. chyba okrádá jej o čas, sílu, chuť ku práci;

B. ničí jeho jmění, aneb aspoň vadí jeho rozmnožení;

C. škodí jeho pověsti (cti), činí jej směšným, nenáviděným, opovrženým;

D. ruší poměry rodinné, přátelské;

E. bývá příčinou, že mu stát odnímá čest občanskou, svobodu, život;

F. kalí poměr jeho k Bohu,

II. Následky pro jiné. Tu všimnouti si jest všeho, čeho jsme se dotkli hledíc k osobě chybní: může jiným škoditi na zdraví, spokojenosti, majetku, cti atd. Záležít ovšem, jaká jest chyba osoby chybní a poměr její k jiným. Kdo má vysoké postavení, mocný vliv atd., mnohem více může škoditi, než obyčejný sluha, nádeník; ale i ten nejnižší může dopustiti se skutků, které mívají vážné následky, a v každé příčině vinen i ten, kdo nejmenší vady mravní se dopouští, rozmnožováním zla ve světě.

Vnuknutí citů dobrých a hubení zlých.

29 Chceme-li vnuknouti city dobré a vyhubiti zlé, ukažme:

a) kterak vznikají, z dobrého-li či zlého pramene; b) jaké jsou, dobré-li či špatné; c) kterak člověka povyšují nebo snižují.

Chceme-li na př. doporučiti „křesťanskou shovívavost“ poukážeme k tomu, a) že každý člověk od přírody slab jest a chybám podroben, že tedy každý sám má proč žádati mírného a shovívavého posuzování svých bližních; slovem, že pramcnem shovívavosti je pravé sebepoznání a láska k bližnímu; b) že křesťanská shovívavost jeví se v mírném a klidném počínání-si při chybách a slabostech bližního, v mírném a šetrném jich posuzování; c) že shovívavost, jsouc výsledkem pravého sebepoznání a lásky k bližnímu, člověka činí podobnějším Bohu, který s námi má tolik neskonale shovívavosti.

Kdybychom chtěli cit „pýchy“ vyhubiti, ukázali bychom:

a) že pýcha vzniká z úplného zneuznání poměru člověka k Bohu a bližnímu; b) že jeví se v přeceňování sebe sama a ve vynášení se nad jiné; c) že pýcha člověka snižuje, vtiskuje mu znamení blázna, a nepodobným jej činí všem v pravdě velikým mužům.

Které jsou způsobové slohových prací, náležejících ku tematům theoretickým.

Ku tematům theoretickým náležejí obzvláště tyto **30** způsobové:

1. Vyvinování pojmův a výměr (definice); 2. chrie, 3. pojednání.

Relativně náležejí sem též: popis a vypravování naučné, allegorie, povahopis a t. d., pokud látka jejich se čerpá z názoru duševního.

A. II. Themata historická.

Obsah themat historických čerpáme z poznání **31** vnějšího, smyslného čili ze zkušenosti. Vše vnější (smyslné) pak podléhá místu a času. Proto rozestupují se themata historická

a) v líčení předmětu ve prostore místném (popis),

b) v líčení dějů ve prostore místném i časovém (vypravování).

Že pak i zde každé thema určité pojmy vyjadřuje, použití jest i tu všeho toho, co praveno v §. 21. a 22. o vyvinování pojmů dle obsahu a rozsahu. Dále pamatovati jest, že často bývá zapotřebí u dějů dobře rozeznávati jich možnost, pravděpodobnost, skutečnost, jich příčiny a následky, při čemž dlužno míti na zřeteli, co praveno v §. 23.—28.

a. Popis a líčení.

Popisem zoveme pokud možná názorné písemné **32** (ústní) vyličení předmětu dle jeho podstatných a nahodilých znaků. Kdo popisuje, má buď jen úmysl obeznámiti nás s předmětem, a pak působí hlavně na rozum čtenářův (posluchačův), podáváje popis naučný; anebo chce zároveň baviti, a pak působí na mysl, podáváje líčení; anebo konečně popisuje předmět ze příčin obchodních

a p., podává popis jednací. Látky popisu a líčení poskytnují;

1. předměty a zjevy přírodní;
2. předměty umělecké (budovy, obrazy, sady a t. d.);
3. mravy, obyčeje a poměry života lidského.

1. Popisy předmětů a zjevů přírodních.

33 Předměty jsou buď životny (člověk, zvíře, rostlina), nebo neživotny (hora, krajina, nerost a t. d.)

Shledávající látku pozorujme u předmětů životných, pokud se týče:

- a) složení těla dle jeho vnějších i vnitřních částí, velikost, sílu, dokonalost a t. d.;
- b) vlastnosti duševní;
- c) život sám: potravu, bydliště, pohyb, rozmnožování, dobu života a t. d.;
- d) užitečnost nebo škodlivost.

Máme-li na př. popsat zvíře, řídme se tímto plánem:

A. Složení těla, vlastnosti zvířete.

- a) Složení těla: 1) části vnější (hrk, hlava, trup, nohy atd.); 2) části vnitřní (kostra, dýchadla, zažívadla a t. d.); 3) velikost, síla.
- b) Vlastnosti: Paměť a p.; zdánlivé mravní vlastnosti: věrnost, vděčnost, ostražitost atd. — Přirozený pud: stěhování, stavby atd. — Tak zvaný temperament: lenost, čipernost, divokost atd.

B. Život zvířete: a) kde se zdržuje: země, podnebí, les, pole, doupě atd.; b) čím se živi, jak si potravu dobývá; c) kterak se rozmnožuje: jaká jsou mladáta, jak se vyvinují atd.; d) věk a jiné zvláštnosti: spánek, hlas, chůze (let) atd.

C. Jeho poměr ke člověku: a) k čemu ho člověk užívá; jeho užitečnost, škodlivost; b) kterak člověk užitek od něho bere, kterak se škody jeho chrání; c) známo-li co o něm v dějinách, uvádí-li se v bájkách atd.

Popisující rostlinu řídme se tímto plánem:

A. Rostlina sama (anatomie).

- a) Popis její, hledíc k jiným rostlinám, k místu, jež má v rozdělení botanikův: 1) dle přirozené soustavy (čeleď), 2) dle umělé soustavy (prášníky, třída, řád, druh atd.).
- b) Popis toho, co posud neuvedeno: kořen, kmén, větve, listy, květ, plod atd.

B. Život rostliny (fysiologie):

- naleziště (dle podnebí, jakosti půdy atd.; je-li tuzemská, cizokrajná, zdomácnělá; roste-li porůznu atd.);
- spůsob rozmnožování (klíčení, vzrůst, květ, plod atd., vše určeno dle času; jaké změny nebo jiné zjevy lze při tom pozorovati).

C. Poměr rostliny

- k jiným rostlinám (zda dostává od nich stín, potravu [cizopásné] atd., anebo toho jiným poskytuje);
- ke zvířatům (poskytuje-li jim přístřeší, potravu atd., je-li jim užitečná nebo škodlivá);
- ke člověku: 1) její vliv ve člověka (těší jej barvou, vůní atd., poskytuje potravu, léku [jedu], látky na oděv, k zahřívání, topení, látek pro rozličné řemeslníky, jako: tesaře, stoláře, soustružníka, barvíře a j.); 2) vliv člověka v ni (jak ji snad z cizích zemí přiváží, ji pěstuje, rozmnožuje atd., která stala se předmětem poľního hospodářství, obchodu atd.).

V závěrku může se, pokud se hodí, zmínka státi o tom, děje-li se o ní zmínka u básníků, ve příslovích, je-li obrazem (symbolem) atd.

Popisující předměty ne ž i v o t n é, dbejme:

- druhu, k němuž náležejí;
- jednotlivých částí jejích;
- jejich veškerého zevnějšku (barvy, velikosti, tvaru atd.);
- užitečnosti nebo škodlivosti (tedy, pokud se týká, účelu, upotřebení předmětu).

Popisující zjevy přírodní počínejme si dle tohoto nástinu:

- vznik zjevu (dle času, místa, příčiny atd., vzniká-li náhle, nenadále atd.);
- průběh zjevu (dle nejdůležitějších jednotlivostí, vlivu, při čemž počásí, osvětlení atd. bývají na prvním místě);
- konec zjevu (jak, kdy, čím se děje; jeho následky atd.).

Anebo:

- Známky, které před ním předcházejí; 2. jeho počátek a průběh;
- jeho následky; 4. jeho povaha a podobnost s jinými zjevy přírodními.

Popisující krajinu můžeme si takto počínati:

1. Popis stanoviska, se kterého ji pozorujeme. 2. Výčet toho, co jeví se nám se strany levé; 3. vyhlídka se strany pravé; 4. co tvoří střed krajiny.

Anebo:

- Co nejprve zrak náš upoutalo, nás povzbudilo, abychom krajinu pozorovali; 2. v čem jeví se rozmanitost vyhlídky; 3. v čem záležela krása této rozmanitosti; 4. co obzvláště tou dobou oživovalo a krásilo krajinu: světlo a stín, lidé veselých tváří, doba roční atd.; 5. jaký povšechný dojem krajina na pozorovatele učinila.

2. Popisy předmětův uměleckých

(obrazů, budov atd.).

- 34** Popisující předměty umělecké vytkněme:
- a) jaký dojem povšechný předmět na nás učinil;
  - b) jeho nejdůležitější části (též látku, ze které je shotoven);
  - c) jeho umělé provedení (jednotlivé zvláštnosti);
  - d) která jest jeho základní myšlénka (pojetí, plán, účel);
  - e) pokud se týče, přirovnání k podobným dílům uměleckým nebo přírodním.

Popis obrazu dítí se může dle tohoto nástinu:

- I. Co obraz představuje? a) Co je v popředí; b) co je ve středu; c) co v pozadí?
- II. Jaké jest provedení: a) hledíc k myšlénce umělcově, b) ku kresbě, c) k barvám (koloritu)?
- III. Jak nás obraz dojmá?

3. Líčení mravův a poměrů života lidského.

- 35** Již při předešlých způsobech popisů mohli jsme látku jen povšechně udati; i to je zde nemožno. Zralým uvažováním uloženého themata musí se látka shledati. Proto obmezíme se jen na několik příkladův.

Plán k vyličení národní slavnosti.

I. Úvod. Kterak stali jsme se svědky slavnosti, již líčíme: cesta, návštěva a p.

II. Pojednání. 1. Stručný popis jeviště, a to: a) dle povahy přirozené, b) dle příprav schvalně učiněných. — 2. Kdo účastnil se slavnosti. 3. Hlavní momenty slavnosti, jež mohly býti: a) způsobu náboženského, b) politického, c) beze zvláštního významu, jediné pro zábavu. — 4. Poznámka o jednotlivých scénách vážných nebo komických, jež obzvláště zajímaly.

III. Závěrek. Jaký dojem způsobila slavnost na mysl pozorovatelův anebo k jakým myšlénkám zavdala podnět.

Plán k vyličení povahy národa.

I. Úvod. Přebýváje u národa toho neb onoho obeznámil jsem se se zvláštním jeho rázem a důkladně jsem proskoumal jeho povahu.

II. Pojednání. Hlavní jeho vlastnosti jsou: 1. Stránky špatné: Národ ten jest a) nedůvěřivý, b) mstivý, c) namuozce sobecký. 2. Stránky

dobré: a) udatnost a podnikavost; b) důvtipnost; c) čilost a činnost; d) hluboký smysl pro krásu, šlechtnost. (Každé z těchto pododdělení důkladněji jest vypsati a příklady doložiti).

Anebo:

I. Úvod. Chceme-li dějinám kteréhokoli národa porozuměti, jest nám pátrati po jeho povaze. I ohledně přítomnosti a dějů přítomných velice jest důležité seznati povahu národů, kteří v nich vystupují. Zdržuje se u tohoto podivuhodného národa snažil jsem se důkladněji poznati jeho povahu, kteráž jest tato:

II. Pojednání. Hlavní vlastnosti tohoto národa nejlépe pozorujeme: 1. se stránky rozumové: a) národ ten jest ostrovtipný, b) chytrý a obezřelý, c) čilý a vynalézavý, d) úsudku jasného a správného. 2. Se stránky mysli: a) jest udaten, b) pobožen, c) má hluboký smysl pro krásu.

III. Závěrek. Když jsem si tyto zvláštnosti národa na paměť uvedl a poznáv, kterak souvisí s nimi vše, co vykonal a čeho zažil, nemohl jsem se ubrániti myšlénky, že u celého národa asi totéž se děje, co u jednotlivého člověka, v jehož povaze též obyčejně zakládá se štěstí nebo neštěstí jeho života; a tato myšlénka upomíná mne zase živě na povinnost jednoho každého, zúšlechťovati dle možnosti svůj národ a zlepšovati jeho osudy.

b. Vypravování.

Vypravování jest souvislé písemné (ústní) vyjádření řady příběhů buď skutečných anebo za skutečné pokládaných. Hlavní druhy vypravování jsou: vypravování 1) látky známé, 2) látky shledané.

Hledíc k látce platné služby koná starý latinský verš:

„Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?“

Tyto otázky obyčejně již samy postačují, aby věc (obzvláště děj) se všech stran byla objasněna.

1. Quis? (Kdo?)

Otázka tato týká se osoby jednající. Hleděti jest:

1. k její osobní jakosti, a to: a) ke stránce duševní (ctnost, vlohy, vědomosti, vůle, temperament, náklonnosti a t. d.); b) ke stránce tělesné (postava, zdraví, síla, obratnost, výraz a t. d.);

2. ke vnějším darům štěstěny a) zděděným (jméno, majetek, vlast, rodina, vychování a t. d.); b) nabytým (přátelé, moc, čest, hodnost, svoboda, vliv a t. d.).

2. *Quid?* (Co?)

Otázka tato týká se události čili děje samého. Událost (děj, faktum) uvažujeme:

1. dle podnětu, 2. dle podstaty její a hlavních částí,
3. dle následků, 4. dle úsudku vrstevníkův a potomkův.

3. *Ubi?* (Kde?)

Touto otázkou dotazujeme se místa, na kterém děj se udál, čili jeviště děje, které podmiňuje bližší popsání, pokud jest ho zapotřebí ku porozumění děje samého.

4. *Quibus auxiliis?* (Kterými prostředky?)

Prostředky, kterými něco se uskutečňuje, mohou se nalézati:

1. v jednající osobě samé (vlohy tělesné a duševní, vzdělání a t. d.);

2. v poměrech vnějších (místních, časových; stav, známosti, vliv, směr časový a t. d.).

5. *Cur?* (Proč?)

Zde naléztí jest důvody, dle nichž pokládati jest děj za skutečný. Přírovn. §. 23. o důkaze pravdy. — V obyčejném životě čerpává se důkaz hlavně jen ze dvou pramenův:

1. z vlastního názoru, k čemuž potřebí: zdravých smyslů, dokonalých vědomostí, nepředpojatého ducha, vůbec všech podmínek řádného poznání děje skutečného;

2. z názoru nebo svědectví cizího. Toto je buď ústní (svědkové ve smyslu užším), nebo písemní (listiny). U každého svědectví zpytovati jest jeho věrohodnost.

6. *Quomodo?* (Jak?)

Touto otázkou dotazujeme se

1. jakosti děje skutečného, byl-li dobrý či zlý, užitečný nebo škodlivý, čestný nebo zneuctívající a t. d.;

2. způsobu, kterým děj jest proveden.

7. Quando? (Kdy?)

Tu hleděti je k době, ve které kdo žil anebo stal se děj, který vypravujeme.

Který způsobové práci slohových náležejí ku thematům historickým?

Ke způsobům práci slohových, jež ku thematům **37** historickým náležejí, poukázáno již v §. předešlém. Jsou to:

1. Popis, a to a) naučný, b) líčení a povahopis, c) popis jednací.

2. Vypravování, a to: a) dějů jednoduchých ze života buď dle látky dané nebo hledané; b) vypravování historické; c) vypravování povahopisné a parallely.

Práce slohové, vyjmenované zde a v §. 30., jako: listy, rozmluvy a t. d. mohou dle zvláštního svého obsahu náležeti buď k tomu neb onomu hlavnímu způsobu.

B. Forma themata.

Slovné projádření themata čili úkolu daného budiž **38** co možná jasno, určito a stručno. Nejobyčejnější jeho formy jsou:

1. Forma substantivní, t. j. podstatné jméno nebo výraz v nominativě, na př. „Poslušnost.“ „Marnivost.“ „Důležitost železnic pro obchod.“

2. Substantivum s předložkou o, jako: „O střídmosti.“ „O křesťanské dokonalosti.“ „O Attilovi, králi Hunův.“

3. Forma větová přímá, jako: „Jedna vlaštovka nečiní jara.“ „Všem nelze se zachovati.“ „Vědomosti jsou lepší než bohatství.“

4. Forma větová nepřímá, na př.: „Kterak mnohdy skrovnými prostředky možno docíliti velikých výsledkův.“ „Rozum a zkušenost učí, že nelze každému věřiti.“

5. Forma imperativní nebo zvolání, na př.: „Hleď při všem, co podnikáš, na konec.“ „Nauč se s lidmi žíti.“

6. Přímá otázka, na př.: „Proč jest skromnost

obzvláště mládeži ozdobou?“ „Kterak doděláme se nejjistěji blahobytu?“ „Máme-li proč hrdými býti na své české jméno?“

7. Nepřímá otázka, na př.: „Jest otázka, spůsobilo-li vynalezení knihtiskařství více dobrého nebo zlého.“

Mimo to může thema i v jiné formě se vyskytati, jakož často u spisovatelů nalézáme, jako: „Chudý Václav, čili odměna poctivosti.“ — Často však v nadpise udává se zároveň přístavkou substantivní účel nebo spůsob práce slohové; na př.: „Odchod z domu otcovského. Líčení.“ „Alkiabiades. Povahopis.“ — „Hannibal a Napoleon. Paralela.“ — Často též nalézáme před thematem vhodný prosaický nebo básnický výrok některého znamenitého muže, který k obsahu práce se vztahuje; výrok ten zové se motto čili heslo.

Viz přehlednou tabulku oddílu I. na následující stránce.

Oddíl II. Nauka o disposici.

39 Je-li látka shledána, třeba ji seřaditi a spořádati, t. j. udělati disposici. Kterak při tom počínati si máme, učí nauka o disposici. Že pak každé thema má svůj zvláštní obsah, vyžaduje též zvláštní dispoice, která mnohdy již vyhledáváním látky se podá. Nicméně rozeznáváme při disposici též jisté všeobecné zásady, které více méně platnost mají při každé práci slohové. Promluvíme tedy 1. o disposici vůbec, 2. o disposici zvlášť.

I. O disposici vůbec.

a) *Důležitost dispoice.*

40 Má-li věc nějaká dobrý dojem na nás učiniti, musí býti spořádána. Nejkrásnější předměty, nejvýtečnější vlastnosti, smíšené beze smyslu a rozvahy, bez ladu a skladu, nebudou nikoho moci trvale upoutati a jemu se

Přehledná tabulka předešlého oddílu.

I. Pojem a prameny látky. (§. 16.)

II. Určení látky čili nauka o tematě. (§. 17.)

A. Obsah temata. (§. 18.)

A. I. Theoretická temata. (§. 19.)

- a) Poučení o pravdě (§. 20). b) Doporučení pravdy (§. 26).
1. Vyvinutí pojmu nebo pravdy (§. 21).
Rozdělení a roztržení (§. 22).
  2. Důkaz pravdy (§. 23).
  3. Oprava a vyvrácení klamných pojmů (§. 24).
  4. Užítí pravdy (§. 25).

Druhy slohových prací, které sem náležejí (§. 30).

B. Forma temata. (§. 39.)

A. II. Historická temata. (§. 31.)

- a) Popis a líčení (§. 32). b) Vypravování (§. 36).
1. Předměty a výjevy přírodní (§. 33).
  2. Předměty umělecké (§. 34).
  3. Mravy a poměry života lidského (§. 35).

Druhy sloh. prací, které sem náležejí (§. 37).

lbiti; myšlénka pořádku tak hluboko je vštípena duchu lidskému, že člověk mimoděk, kdykoli co počíná, sám pořádku hledí a od jiných jej očekává. Poněvadž pak každá slohová práce (řeč) má býti organickým celkem, nelze ji mysliti bez náležitého uspořádání jednotlivých částí. Mimo tuto vnitřní nutnost jsou ještě jiné důvody, proč jasná a důkladná dispozice jest velmi důležitou. Usnadnujeť 1. práci samu; ustanovujíc pevné hlavní části podává jistý přehled, zamezuje odchylky od látky a opominutí důležitých částí. 2. Pomáhá nejplatněji, aby práce učinila na čtenáře (posluchače) dobrý dojem, usnadňujíc nejen přehled a porozumění, ale působíc též, že pevněji se myslí vštěpuje, co jsme četli.

b) Podmínky dobré dispozice.

- 41** Kdo chce něco uspořádati, musí dobře rozeznávati a dbáti třídění. Sběhlost v obou těchto úkonech jest základní podmínkou každé dispozice. Rozeznáváním rozdělujeme látku práce slohové v rozličné části; třídění určuje vzájemný poměr těchto částí. Co se obzvlášť třídění týče, nalézáme je nejčastěji při tak zvaném rozdělení (partitio), nejdokonaleji při divisi (roztřídění).

Příklad. Budiž thema:

O příčinách tuláctví.

Rozdělení:

Příčiny jsou:

- A. vnitřní,
- B. vnější.

Roztřídění:

A. Příčiny vnitřní mohou záležeti:

- a) ve flegmatickém temperamentu;
- b) v nemoci;
- c) ve prudkých vášních, které chuť a sílu ku práci odnímají;
- d) v choulostivosti;
- e) v klamných náhledech a převrácených zásadách;
- f) v nedostatku zkušenosti.

B. Příčiny vnější:

- a) Vliv jiných (vychování, příklad, svetoní);
- b) vznešený stav, bohaté důchody;
- c) nezdar dosavadní činnosti;
- d) nedostatek určitého zaměstnání;
- e) horké podněty.

Dvě další velmi podstatné pomůcky dobré dispozice jsou sběhlost v odůvodňování a jistota v úsudcích. Důvody a úsudky jsou při některých thematech jediné naleziště členů rozdělovacích.

Proto cvič se žák pilně v rozeznávání a třídění, v odůvodňování a tvoření úsudků; všechny školní předměty poskytují k tomu dostatek látky; obzvláště často nechť žák sleduje v cizích pracích (článcích v čítankách) postup myšlének a nechť pokouší se občas o snadnější dispozice.

Příklad 1.

Dispozice dle dokazujících důvodů v.

„Strasti často jsou člověku dobrodiním“ —

- a) neboť učí jej uznávati vlastní slabost a odvislost;
- b) cvičí jej ve ctnosti;
- c) nutí jej namáhati síly duševní i tělesné, aby se jich sprostil.

Příklad 2.

Dispozice dle úsudků v.

„Vděčnost k dobrodincům jest povinnost“ —

- a) neboť nemáme ničeho opominouti, čím můžeme dokázati svoji důstojnost jakožto mravné bytosti, a ducha křesťanské lásky k bližním;
- b) učeliště, na kterém se žák vzdělal, jest jeho dobrodincem;
- c) neboť osvítilo jeho rozum, ušlechtilo srdce a snažilo se dáti jeho vůli rozumný směr.
- d) Žák má učelišti býti vděčen.

c) *Základní zásady dispozice.*

Sestavujícíe dispošici řiďme se, hledić k rozlićným 42
spůsobům prací slohových

1. názorem (obzvláště při popisech),
2. logikou, t. j. zákony správného myšlení (hlavně při pojednáních);
3. asociací idejí, t. j. volným slučováním představ (myšlének, vědomostí) nabytých vyučováním, zkušeností a t. d. (obzvláště při pojednáních);
4. aesthetikou, t. j. požadavky krásna (obzvl. při popisech, líčeních, u vypravování);

5. zvyky a způsoby v obcování platnými (obzvl. ve slohu jednacím).

Z toho však nenásleduje, že pro naznačené svrchu způsoby prací slohových jediná z těchto zásad postačuje; většina prací naopak vyžaduje, abychom většiny nebo všech těchto zásad si všímali.

d) *Vlastnosti dobré dispozice.*

43 Hledíc ke vlastnostem dobré dispozice rozeznáváme nejprve obsah a formu. Co do obsahu dispozice býti má

1. logická (nesmí tedy vystaviti takové členy rozdělovací, kteréž ani ku thematu, ani vzájemně jeden ke druhému se nehodí);

2. jednoduchá a přirozená (příliš hledané části se nehodí);

3. zřetelná a určitá (každá hlavní myšlenka má býti sama v sobě jasná a srozumitelná, a poměr její ku thematu budiž zřejmý);

4. stručná a úplná (neobsahujž ani příliš mnoho ani příliš málo a tvoříž přehledný celek).

Co do formy jest hlavní věci snadný a jasný přehled. Slovné vyjádření budiž co možná určité, stručno a významno, úprava pak písma taková, by hned bylo lze poznati jednotlivá oddělení, tak aby ze všech odstavců prozíral dobře uspořádaný celek.

e) *Druhy dispozic.*

44 Nejobyčejnější druhy dispozic vyjmenovány jsou již v §. 41. Jsou pak:

a) dispozice dle rozdělení (když pojem ve thematě vyjádřený v jeho části rozdělujeme), jako: Římané v senatě, lid, pán;

b) dispozice dle roztržení (když pojem ve thematě vyjádřený ve zvláštní druhy rozčleníme), na př. zákon dle jednotlivých jeho druhův;

c) dispozice dle rozdělení i roztržení;

d) dispozice dle dokazujících důvodů (bere-li se rozdě-

lení od počtu nebo druhu důvodů, které chceme uvéstí pro pravdu ve thematě vyjádřenou);

- e) dispoice dle úsudků (postavíme-li více úsudků, z nichž jako konečný úsudek jasně vysvítá pravda themata);
- f) dispoice dle odloučení jednotlivých členů themata (je-li toto složeno, oddělí se v jednotlivé věty neb úsudky, které pak zase za malé celky pokládáme a místněji určujeme).

Ale všechny spůsoby dispoic určení není možno, neboť jedno a totéž thema lze často nejrozličnějším spůsobem pojati a vypracovati.

f) *Topika.*

Ke snadnějšímu disponování starší rhetorové užívali⁴⁵ jistých všeobecných pojmů za členy rozdělovací (loci topici), z nichž dle jakosti themata jedněch nebo druhých užívali. Pojmů těch je dvanácte:

1. Notatio, t. j. vysvětlení slova neb označení jeho, na př.:

„Kdo pravdu a dobro poznal, ale dle nich nejedná, nezasluhuje ještě jména mudrce.“

2. Definitio et descriptio, t. j. určení pojmu a popis, na př.:

„Vtip jest mohutnost snadno nalézati skryté podobnosti věcí“; nebo:

„Vděčnost jest ctnost člověka, nejen uznávati přízeň, kterouž mu kdo projevil, ale snažiti se, aby ji oplatil.“

3. Genus et species, t. j. rod a druh, na př. Uměti se přetvářeti jest z nejnebezpečnějších vloh.“

4. Enumeratio partium, t. j. výčet částí, na př. při thematě: „Vzdělávati své síly jest povinností zákovou“ bylo by uvéstí: a) vzdělávání sil duševních, b) tělesných.

5. Causa efficiens, t. j. příčina působící, na př. „Svět od Boha je stvořen, proto jest dokonalý,“ nebo: „Zkáza mravů národů vede ku zkáze statív.“

6. Effectus, t. j. následek, na př. „Následky nestřídmosti dokazují její mravní nebezpečnost.“

7. *Adjuncta personarum et rerum*, t. j. okolnosti osob nebo věcí, k čemuž lze též čítati známé: *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?* Takéž sem náležejí: *antecedentia et consequentia*, t. j. udání toho, co předcházelo a následovalo, na př.: „Příčiny řevnivosti mezi Athénami a Spartou staly se podnětem zkázy řecké moci a slávy, za kterouž v zápětí následoval dočasný úpadek věd a umění u veliké části starého světa.“

8. *Opposita*, t. j. protivy, na př.: „Štěstí míru, dovozené zhoubami války.“ „Pokoj a štěstí dobrého svědomí, dovozené z muk zlého svědomí.“

9. *Similia et dissimilia*, t. j. udání podobností a rozličností, na př.: „Ctíce a milující etnost u jiných neměli bychom sami etnostnými býti?“ — Sem náleží též bájka a podobenství.

10. *Comparata*, t. j. přirovnání, na př.: „Život lidský, přirovnaný ke čtyřem dobám ročním.“

11. *Exempla*, t. j. příklady, na př.: „M. Curtius a Dec. Mus obětovali se za vlast.“

12. *Testimonia*, t. j. svědectví, na př.: „Výpovědi Tacitovy (Ann. XV., 44.) a Suetoniovy (VI. 38.) dokazují, že dal Nero Řím zapáliti.“

Poslední čtyři čísla bývají vydatnými a oblíbenými prameny látky pro řeči a práce slohové.

II. O dispošici zvlášť.

46 Pro menší práce slohové jest nejjednodušší způsob dispošice ten, že hlavní myšlenky několika slovy si zaznamenáme, abychom se jimi při práci řídili. Čím jednoduššeji a přirozeněji nejdůležitější myšlenky, jež zase lze rozebrati, jsou seřaděny, tím lépe.

Hlavní části dispošice.

47 Při obšrnějších pracích rozeznáváme v dispošici tři hlavní části: 1. Úvod (*exordium*), 2. vyvinování *thematata*, pojednání, provedení (*expositio, dissertatio*) a 3. závěrek (*conclusio, finis*).

1. Úvod poskytovatí má předmět sám, o němž ve práci bude řeč; v úvodě nesmíme dotknouti se ničeho, co k vyvinutí themata náleží; co do objemu úvod má býti v dobrém poměru s ostatními částmi práce.

2. U vyvinování themata řidiž se žák těmito pravidly:

a) Vyluč všechny myšlenky, které ku thematu nenáleží. Ústní rozmluva smí dovoliti si úchylky, písemní nikoliv. b) Seřaď myšlenky náležející ku thematu tak, by sobě vzájemnou byly podporou. Nejlépe jest, seřaditi myšlenky stejnorodé a odlišiti nestejnorodé. Myšlenky příbuzné seřadíme pod všeobecnými hledisky a vše zvláštní jim podřídíme. Tím nabudeme všeobecného přehledu všech myšlének ku thematu náležejících. c) Každá myšlenka budiž na svém místě tak provedena, jak zvláštní její důležitost a vztah ku thematu vyžaduje.

3. Závěrek má s předcházejícími částmi býti nenuceně spojen. Dle obsahu může býti velmi rozmanitý. Mnohdy hodí se stručné opakování předešlého, aby plný dojem myslí byl vštípen; mnohdy postačí pouze udati výsledek pojednání. Je-li předmět, o němž pojednáno, povahy mravní, můžeme skončiti úvahou, která z něho vyplývá.

V §. 9. — 11. pojednáno o těchto třech částech, pokud týká se theorie; tuto následuje praktické jejich použití v obou hlavních způsobech themat.

A. Disposice themat theoretických.

Dle §. 30. náležejí ku thematům theoretickým jakožto práce obsírnější hlavně chrie a pojednání.

1. Disposice chrie.

Chrie (od řeck. chreia, upotřebení, t. užitečné průpovědi) jest krátká, v určitých částech složená písemní práce, ve které výrok některého spisovatele nebo nějaká všeobecná průpověď blíže se vyvinuje a provádí. — Chrie jest nejjednodušším základem každého vyvinování a objasňování myšlenky, i byla již ve starém věku oblíbena.

Za původce její forem přísně rhetorských pokládají Afthonia z Antiochie (300 let př. Kr.). Podstatné její části jsou:

1. Věta (příslaví, myšlénka atd.) [exordium) s chválou auktora (dictum cum laude auctoris).

Není právě zapotřebí, aby původce věty pokaždé byl jmenován a chválen; hlavní věci jest vhodný úvod ke větě hlavní, i platí o něm, co vůbec o každém úvodě.

2. Vysvětlující opis této věty (příslaví, myšlénky atd.) [paraphrasis s. expositio).

Věta vyjádří se jinými slovy a objasní se rozšířením i omezením, aby pravý smysl její všestranně byl poznán.

3. Odůvodnění čili důkaz věty (aitiologia s. causa).

Část tato jest hlavní, jelikož ve smyslu širším sem vše náleží, čím větu lze odůvodniti; jednoduchá chrie obmezuje se však na ten neb onen vnitřní důvod bez dalšího provedení, aby poměr všech částí zůstal stejný.

4. Protiva (contrarium).

Smysl hlavní věty odůvodní a objasní se uvedením její protivy. Byla-li na př. v hlavní větě pilnost chválena, ukáže protiva převrácenost a následky lenosti.

5. Příklad (simile), provedení podobného případu z jiného oboru.

Smysl věty hlavní nebo též protivy dokáže se obrazným přírovnáním. Přírovnání může vzíti se z živočišstva, rostlinstva, ze života lidského, a je vždy přiráděno větě hlavní.

Zkušenost učí, že tato část žákovi je nejtěžší a obyčejně bývá též práce jeho v této příčině nejslabší. Budiž mu dovoleno, aby užití směl přírovnání, jež četl a t. d. Za přechod může užití vět: Vyslovenou tuto pravdu můžeme pozorovati i na zvířatech, rostlinách a t. d. — Podobně nalézáme i ve přírodě. — Kdož tak jednají, podobají se —. Než nač uváděti dalších důvodův? Příroda sama, nejlepší učitelka —. Nevidíme-liž, jak ve přírodě —.

6. Příklad (exemplum), hlavní větě podřízený.

Pravda věty hlavní dokáže se určitým případem, dějem skutečným nebo vymyšleným. Možno uvést i více různých příkladův.

Přechodné věty: Slyšeli jsme —. Vypravuje se —. Čteme —. Koho jest tajno —. Kdo neslyšel, — nečetl? Všichni vypravují —. Všeobecně jest známo —. Pomněmež jen na — představme si — pozorujme jen —.

7. Svědectví (testimonium), záležející ve výrocích, sentencích, příslovích a t. d.

Pro hlavní větu uvedou se jiné důvody, obzvl. výroky slavných mužů, přísloví, mravy, zvyky, symboly, věci náboženské a t. d.

Přechody: O tom svědčí —. Svědkem budiž —. Čemu dějiny učí, ukázal jsem; všimněme si nyní svědectví —.

8. Závěrek (conclusio) záležející v opakování věty hlavní s praktickým použitím, napomenutím.

Nesmíme však býti příliš úzkostlivi co do jednotlivých těchto částí; dle rozmanitosti themat možno je též změnití nebo zkrátití. Obzvláštní péči věnovati jest vhodnému přechodu od části k části, aby celek jevil se dobře seřazeným a spojeným. Látky ke chřímu poskytují mimo výroky znamenitých mužův přísloví.

2. Disposice pojednání.

K pojednání náležejí všechna themata, která v sobě 50 zahrnují zkoumání, pozorování, důkaz atd.; ano i práce o historických osobách a dějích sem náležejí, pokud mají směr vysvětlovací, objasňovací.

Proto jsou i disposice těchto prací velice rozmanité, že nelze postaviti pravidla pro všechny pevně platného. Všeobecně lze říci, že v úvodu podati jest co možná správnou definici themata. Často lze uvéstí příčiny, důvody, účel, který nás přiměl k následujícím slovům. Co do provedení nejlépe učiníme, napíšeme-li si jednotlivé myšlenky, o kterých se chceme zmíniti, jak právě nám na mysl přijdou; pak všechny proskoumejme; které mají něco společného, seřadme ve třídy a pak seřadme třídy dle obsahu.

V závěrku vytkneme, chtěli-li jsme docíliti jistého účelu, nejpodstatnější části z pojednání předešlého, a dokážeme v úhrnném úsudku stručně a rázně správnost

nebo nesprávnost toho, čehož správnost nebo nesprávnost chtěli jsme dokázati. Mnohdy též závěr tak spořádáme, že vyvozujeme z pojednání pravdy, naučení atd., nebo že připojujeme k němu rozjímání z něho vyplývající, kteréž je-li jednoduché, hned v závěrku provedeme; budí-li řadu nových myšlének, jen se jich dotkneme a ukážeme, že thema pojednané krásně souvisí s velikým oborem myšlének.

B. Disposice temat historických.

- 51 Dle §. 37. náležejí sem jakožto větší práce hlavně:
1. popis a líčení,
  2. vypravování.

1. Disposice popisů, líčení.

- 52 V úvodě stručně podotkneme, jak a proč připadli jsme na předmět, jehož popis následuje, nebo udáme, kterou vlastností předmět ten pozornost naši obzvláště vzbudil, uvádíme tedy důvod, proč jej uznáváme za hodný bližšího popisu. Důvod tento může býti buď vnější, t. j. takový, který zakládá se ve velikosti, kráse, vzácnosti atd. předmětu, (když na př. máme popsati budovu, krajinu atd. ;) nebo vnitřní, t. j. takový, který spočívá v účinku, v blahodárných nebo škodlivých následcích předmětu (má-li se vylíčiti zařízení, zvyk, obyčej, událost atd.). Samo sebou se rozumí, že i oba důvody, vnější i vnitřní, mohou setkatí se.

V pojednání má vše, co na předmětě jest zvláštního, charakteristického, čtenáři předvedeno býti co nejjasněji a nejdůkladněji. K tomu lze voliti rozličné cesty: buď pojednáváme v pořádku o každé vlastnosti zvláště, a to o každé tak obšírně, jak význam její vyžaduje; nebo rozdělíme jednotlivé věci, které chceme popsati, ve vhodné třídy, mluvíce na př. nejdříve o vlastnostech vnějších, o kterých po řadě pojednáme, pak o vnitřních, rovněž ve vhodném pořádku; nebo za třetí, pojednáváme nejprve o dobrých a užitečných stránkách předmětu, pak o špatných, škodlivých, nebezpečných. Varovati však se musíme,

abychom neupadli příliš do rozjímání, které by povahu popisu rušilo a ničilo.

V závěrku obyčejně vlastnosti hlavní ještě jednou stručně se vyčtou a uvedou se za důkaz toho, co ve předmluvě řečeno. Nebo uvádíme stručně a prostě, jaký dojem předmět právě popsany učinil na pozorovatele, a prodlíme pak u myšlénky, kterou předmět v nás vzbudil; ale nutno, aby myšlénka tato přirozeně a nehledaně z pozorování líčeného předmětu vyplývala.

2. *Disposice themat historických.*

V úvodě uvádíme, proč thema zvláštního provedení **53** zasluhuje, hledíme tedy vytknouti význam jednajících osob a dějův. Nemá-li však thema samo o sobě obzvláště důležitého obsahu, nýbrž nabývá-li ho teprve určitým případem nebo v jistém ohledu, uvedeme, proč zabýváme se právě obšírnějším jeho provedením.

V pojednání následuje v první i druhé příčině jasné provedení toho, co vypravovati se má. Pořádek určen zde hlavně chronologií nejdůležitějších událostí, nebo lze též užiti známého: „Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?“

V závěrku poukážeme buď k následkům, jaké předmět vypravování svého času měl nebo ještě má, a tím vrátíme se přímo zase k významu v úvodu vyznačenému, anebo vytkneme naučení, které z vypravování tohoto plyne.

C. *Disposice řečí a přednášek.*

Obsah řečí a přednášek náleží sice též k oběma **54** hlavním způsobům themat a mohl by tedy býti rozvržen dle §. 48., 49. atd.; ale že tu ještě mnohé jiné věci jest uvážiti, poukážeme tuto k disposici řečí a přednášek zvláště.

V úvodě počneme s oslovením posluchačů, v němž stručně za shovívavost požádáme a za pozornost i uvážení poprosíme, nebo připomeneme děj, osobu neb událost, jíž

řeč následující je věnována; poukážeme tedy, proč právě o tomto tematě mluvíme.

Za druhé lze též, jako u vypravování, ihned poukázati k důležitosti předmětu, který jest obsahem řeči. Třetí způsob úvodu jest ten, že řečník dotkne se účelu své řeči; vhodno pak, aby řečník účel ten současně ospravedlnil.

Že pak provedení obyčejně má obsah, který k jednomu z pojednaných již způsobů náleží, řídit se musí dle dotyčných pravidel; chce-li na př. řečník popsat nějaký předmět, bude se řídit pravidly v §. 52. vytknutými. Ale jsou i zvláštní způsoby řeči, které uvedeným již tematům se nepodřizují; sem náležejí hlavně řeči žalobní, obhajovací, pochvalné, kárající. V těchto nejpřirozeněji následovati budou jednotlivé věci, které chceme chváliti, haněti, hájiti atd., tak, aby od méně důležité počínajíc vždy k věci důležitější se pokračovalo. Ovšem může též ve provedení takovém obsažen býti živel popisný nebo vypravovací, když na př. řečník jednotlivé děje vypravuje nebo poměry líčí; to však rozdělení látky nemění a slouží jen k pokaždému provedení jednoho odstavce.

V závěrku shrnou se ještě jednou nejpodstatnější věci, aby řeč dosáhla svého účelu. Řečník obrací se při tom k rozumu a citu posluchačů, které vyzývá, aby dle toho, co uvedl, rozhodli. Chce-li na př. osobu neb událost nějakou zvelebiti, ukáže na konci řeči ještě, jak velice jí, co pravil, jest ku chvále a slávě; naopak ovšem počíná si žalobník a karatel.

Jiná. dispoice řeči:

1. Úvod (exordium), který má účel, posluchače si nakloniti, jejich pozornost vzbuditi. Může býti dle účelu a obsahu řeči velmi rozmanitý; přece však bere se obsah jeho z pravidla:

a) od osoby, a sice té, kterou chceme povznést, obžalovati, hájiti atd. b) Od věci, její velikosti, důležitosti, novosti, potřebnosti, malichernosti atd. c) Od rozličných okolností, na př. od místa a slavení slavnosti, od zvláštního případu atd.

Hlavní věc jest, aby úvod byl stručný a skutečně v řeč uváděl.

2. Provedení (expositio) zahrnuje v sobě a) uvedení hlavní věty (propositio), a b) rozdělení (partitio et divisio.). Rozdělení řadí se k větě hlavní a ukazuje pořádek, který řečník míní zachovati. Mnohdy hlavní věta a rozdělení se slučují, jako: „Abychom důležitost dnešní slavnosti náležitě pojali, budeme ji pozorovati jakožto slavnost církve, umění a vlasti.“

3. Důkaz, pojednání (argumentatio). Důkaz tvoří vlastní provedení, on jest duší a středem řeči. Řečník musí hleděti, aby v něm všecky věci tak uspořádal a vyvinul, jak k dosažení svého účelu nejplatněji učiniti může; nejzávažnější důvody musejí vyvinuty a předvedeny býti v pořádku jednoduchém a snadno pochopitelném tak, aby posluchač nabyt jasného názoru o věci, aby o pravdě její se přesvědčil.

4. Závěrek (epilogus) hledí buď shrnouti obsah řeči s větší silou, aby takřka poslední neodolatelnou páku k utvoření přesvědčení a určení vůle přiložil, nebo řečník pronáší dle obsahu své řeči prosbu, napomenutí, přání, při čemž často uváděna bývají vhodná slova slavného spisovatele, mudrce atd.; avšak i jiné ještě obraty v závěrku jsou možny, které řečník voliti může dle obsahu a účelu své přednášky.

Oddíl III. Nauka o slohu.

O slovném vyjádření látky (elocutio).

- 55** Když jsme látku ku thematu shledali a dle jistého plánu srovnali, počíná úkol nový, slovy projádríti všechny myšlenky, které má práce obsahovati. Tu však nepostačuje jen vhodná slova voliti a náležitě je spojití, nýbrž dlužno i látku vnitřně spracovati a myšlénkám náležitého rázu dodati. Spůsob všeho toho projevení zoveme slohem (stylem). Hledíc ke slohu dvojí věci jest si všínati: 1. dobrý sloh vyžaduje jistých všeobecných vlastností; 2. způsobové slohu jsou rozliční.

A. Všeobecné vlastnosti slohu.

- 56** Všeobecné vlastnosti slohu jsou trojí:
- I. mluvnické, jež týkají se správnosti mluvnické;
  - II. logické, jež týkají se jasnosti a vnitřní správnosti myšlének;
  - III. ésthetické, které táhnou se ku kráse slovného vyjádření.

I. Mluvnické vlastnosti slohu.

1. Ryzost.

- 57** Ryzím zoveme, co skládá se jen z částí svého druhu, neobsahující nic cizího. Proto u slohu varovati se jest všech slov a vazeb, které nejsou běžny v řeči, ve které píšeme. Proto varujme se:

a) archaismů, t. j. zastaralých slov a vazeb, na př. škorně (m. boty), vrah (m. nepřítel), vterý (m. druhý), tuča (m. mrak), mýtiti (m. kaliti), blahati (m. dobrořečiti),

donidž (m. dokud); vůkol choditi s čím (m. obcovati, zanášeti se), nebyvaj svět miluje (m. nemiluj světa) a p.;

b) neologismů, t. j. nových slov (vazeb) tvořených proti duchu jazyka, jako: boucharon (m. dělo, kus), dešťokrov (m. deštník), okolostojičnost (m. okolnost), zhláza (m. zahlázení), chozva (m. cestující), umělství (m. umění), zbyčas míti (m. pokdy), jíti na výpros (m. na dovolenou) a p.;

c) provincialismů, t. j. slov nebo vazeb jen v některých krajinách užívaných, na př.: kabřinec (m. rohatina), nožíky (m. nůžky), banče (m. house), měch (m. pytel), pšeno (m. proso), casný (m. všetečný), kolmaha (m. kolečko), kobzale (m. brambory);

d) barbarismů (cizomluvů), t. j. slov a vazeb z cizích jazyků vzatých, které dle řeči, z níž pocházejí, zoveme: latinismy, graecismy, germanismy, gallicismy, anglicismy, russismy atd., jako: krumfešt (m. základ = něm. Grundfeste), retuňk (m. vysvobození), fedrovati (m. pomáhati,) pucovati (m. cítiti); graciousí (m. půvabný), galantní (m. dvorný), grandiosní (m. velikolepý), angažovaný (m. zadáný), infámní (m. hanebný), impertinentní (m. nestydatý), fašé (m. rozhněvaný); mluvití přes něco (m. o něčem), učiti se něco (m. něčemu), pozůstávati z čeho (m. skládati se, záležeti), obývati něco (m. v něčem) atd.

Nicméně pamatovati jest o slovech cizích, že 1) mnohá nabyla v češtině práva domovského, jako: tyran, doktor, církev, kabát (strněm. kaváti), kostel, kříž, oltář, mše, křest, manžel (z něm. mahal), purkmistr, ortel a j.; 2) mnohá jsou nezbytná, obsahující význam technický nebo vědecký, jako: romantický, tragický, lyrický, nominativ, indikativ, kondicionál a p.

Slova, jichž za vůbec známá, třeba i jiné řeči náležející, užívají, zoveme purismy, jako: silnoslabinec nebo libozněna (m. fortepiano), roditel (m. genitiv), datel (m. dativ) a p. Takovýchto nemotorných slov jest se varovati.

2. *Správnost řeči.*

Řeč je správná, neodporuje-li požadavkům mluvnice (tvarosloví, skladbě, pravopisu, interpunkci).

II. Logické vlastnosti slohu.

1. Jasnost.

58 Jasným zoveme, co světlu volného průchodu ponechává, co jest průhledno; jasný je tedy sloh, když píšící nebo mluvící všechny myšlenky své projevuje jasně a zřetelně. Proto musejí nejen myšlenky samy býti úplny, ale každá z nich má slovy volenými tak srozumitelně býti vyjádřena, aby bez obtíže duchu čtenářovu (posluhačovu) sdělena býti mohla.

2. Určitost.

Určitost řeči v tom se zakládá, aby každá myšlenka označena byla co nejurčitěji, a by jednotlivé pojmy přísně od sebe se lišily. Proto nepišme ni příliš mnoho, ni příliš málo, neboť oboje by srozumitelnosti vadilo. Jasnost a určitost řeči jsou velmi příbuzny.

Nejobyčejnější chyby proti oběma těmto vlastnostem jsou:

1. *Nesmysl* (nonsens, gallimathias), který vzniká, když slova k sobě náležející nemají smyslu anebo sobě odporují, jako: „chemicky zkoušený muž, který umí v laboratoři pracovati.“

2. *Nejasnost*, jež odtud pochodí, že

- pojmy chybně jsou označeny, na př. kdyby někdo napsal, že vraty vcházíme do města, branou do pokoje; nebo, že „v té oné bitvě mnoho válek jest svedeno.“ Zde dbáti jest slov významu podobného, ale obsahu i rozsahu rozličného (synonym), jako: cestička, stezka, chodník, cesta, silnice a t. d.;
- anebo myšlenky chybně jsou vyjádřeny, když na př. pojmy nesprávně jsou spojeny, jako: „Vše ve světě může míti (m. má) příčinu.“ „Člověk nikdy není spokojen (m. málo kdy bývá spokojen).“
- když bez potřeby cizích slov užíváme, nebo když do řeči vplétáme věci neznámé. Anebo záleží
- v nepřirozeném pořádku slov, buď že slov k sobě nenáležejících neoddělujeme, nebo do řeči příliš

dlouhé parenthesy vkládáme, na př.: „Že otec jeho úplně ozdravěl, psal jsem Tvému příteli, aby zbavil se starosti, bez odkladu obratem pošty.“ — „Když přátelé (a těch je málo) přátelství ještě tím si ztěžují, že si své chyby (a kdož by jich neměl!) zakrývají, nepomýšlejí na to, že přítel, kterého jsme pro chybu pozbyli, nikdy nebyl (o licoměrnících ve přátelství nemluví) pravým přítelem“;

- e) v nedostatečné souvislosti myšlének, na př.: „Vyzván jest, aby svá urážlivá slova ponižujícím způsobem odvolal. On se poddal, ale dal se na útěk a prehl za hranice“;
- f) rozvláčností, na př. „Abychom se domohli štěstí, musíme býti spokojeni“ (m. ku štěstí náleží spokojenost). „Jediné ctnost může vlévatí blahodárný lék útěchy v jízvu duše, kterou zasáhla rána neštěstí“ (m. jediná ctnost poskytuje útěchy v neštěstí). — Sem zvláště dvě chyby náležejí: 1) totožmluv (tautologie), když týž pojem bez potřeby, ač jinými slovy, opětuje, jako: umřel a není ho více; mlč a nemukej; už přišel a je zde; zmizel a ztratil se odtud; dílo je dokonáno a dovršeno; 2) nadplněk (pleonasmus), klademe-li k pojmu takový příznak, který sám sebou se vyrozumívá, jako: ukrutný tyran, král s komonstvem, kteréž jest u něho; zlatý dukát, bílý sníl, bílý bělouš a t. d.;
- g) ve přílišné stručnosti. Stručnost jest krásná vlastnost slohu, pokud jí jasnost a určitost netrpí; sic jinak jest chybou, na př.: „O kráse, procházeť se v plnoluní v Římě, nemáme, neviděli-li jsme ho, ani poněť“.

3. Dvojsmyslnost, napíšeme-li výraz, větu tak, že dvojmým způsobem je lze vyložití. Obyčejně stává se to chybnou interpunkcí. Známý jsou v té příčině výpovědi věštírů, jako: „Ibis redibis non morieris in bello“ (buď = ibis, redibis non, morieris, nebo: ibis, redibis, non morieris).

3. Jednota.

Jednota slohu v tom záleží, že 1. všechny jednotlivé části náležejí ke hlavní myšlence, tak že hlavní myšlénka

všude jasně vystupuje, a věci vedlejší nejeví se věcmi hlavními; 2. že všechny věci vedlejší mezi sebou jasnou mají souvislost a přísnou spojitost.

III. Esthethické vlastnosti slohu.

59 Esthethické vlastnosti slohu dodávají práci účinek krásy, t. j. bezvýmínečné záliby. Že pak tato záliba na různých věcech se zakládá, bývá číslo a jméno esthethických vlastností rozličně udáváno. Nejdůležitější z nich jsou tyto:

1. *Libozvuk.*

60 Libozvuk je dvojitý: a) eufonie, t. j. libé střídání hlásek v jednotlivých slovech. Proti eufonii chybujeme zvláště 1) nemírným hromaděním souhlásek, 2) nemírným hromaděním samohlásek (průzev!); b) numerus čili eurythmie, t. j. libozvuk a pravá míra ve tvoření vět a obvětí. Těžko jest podati o tom pevná pravidla, jelikož v této příčině rozhodují hlavně pravý cit a vycvičený sluch. Hlavní věcí jest, aby slova, části vět a věty, na kterých spočívá důraz, anebo které protivu nějakou vyjadřují, již svým místem pravého přízvuku docházely, aby vůbec i v pořádku slov a vět takřka slyšení bylo, co je důležitějšího, co vedlejšího. Nejpřirozenější k tomu návod pro práce slohové jest hlasité předčítání, jímž nejsnadněji poznáme protivu libozvuku, nelibozvuk a drsnost.

2. *Vážnost.*

61 Vážností řeči (*decorum in oratione*) rozumíme ušlechtilý, volený způsob projadřování myšlének, který všeho nízkého a sprostého se varuje; vážnost řeči jest asi to, co slušnost v obcování s jinými. Jako hrubé, neslušné chování odpuzuje a uráží, tak jest i každé sprosté slovo v řeči nebo v písemní práci urážkou posluchačovou nebo čtenářovou. Rezeznáváme dvojitou vážnost slohu: absolutní a relativní. Absolutní vážnost záleží v tom, že sloh veskrze souhlasí s vyšším mravním citem, tedy v dů-

sledném varování se všech nehezkých a sprostých výrazů. Takové výrazy buď označují něco neslušného a hnusného, nebo mají vedlejší sprostý význam.

Relativní vážnost slohu záleží v souhlasu projevení slovného se zvláštním předmětem, o němž je řeč; dle jeho menší nebo větší vážnosti také sloh klesá nebo stoupá. Výraz slovní a myšlenka musejí k sobě se hoditi. Proto zoveme tuto vlastnost také přiměřeností slohu.

3. *Přirozenost.*

Co není přirozeno, bývá nucené. Přirozenost uděluje slohu rázu pravdivosti, jistoty, lehkosti a plynosti. Nejlépe docílíme jí klidným a jasným přemýšlením a nehledaným projevením toho, co jsme myslili nebo cítili. Protivou přirozenosti jest vše nucené, hledané, škrobené, naduté a pitvořené; tyto vlastnosti jsou ve slohu právě tak nepříjemny a odporňy, jako ve společenském obcování.

4. *Novost.*

Novostí nerozumíme zde právě projevení úplně nových myšlének, nýbrž spíše určité projevení způsobu myšlení a cítění, jež vlastní jest osobě píšící. Jako ve vší přírodě není lístku, který by druhému úplně se rovnal, tak i duševní činnost každého jednotlivce má něco zvláštního. Kdo dle vlastního svého způsobu myslí a cítí, mluví a píše, ten má sloh, který zvláštností svou a jakousi novostí nás baví a zajímá. Ale střežme se hledati tuto novost v jednotlivých výrazech, tvarech slovných, nebo dokonce ve věcech, jimiž prohřešovali bychom se proti pravidlům mluvnickým. Též nesmí býti znáti, že zúmyslu nový výraz jsme hledali; tím bychom půvabnost slohu zrušili a posluchače i čtenáře nemile dojali.

5. *Jednota a stručnosť v rozmanitosti.*

Jednota v rozmanitosti jest podstatným základem všeho krásna. Rozmanitosti ve slohu docílíme střídáním a spojováním věcí jistých a myšlených, přirozených a

obrazných, jakož i rozmanitým tvořením vět, jich spojováním a střídáním co do objemu. Protivou rozmanitosti jest jednotvárnost. Má-li však rozmanitost ve množství svých tvarů jeviti se celkem, nesmí v jednotlivých částech býti příliš rozsáhlá. Co jest rozvláčno, přemrštěno, ruší jednotu a přehlednost.

6. *Živost.*

- 65** Sloh je živý, dojmá-li a poutá-li čtenáře, působí-li, že čtenáři takřka do jeho vlastního vnitřního života sahá a jej nutí, aby spolu myslil, spolu cítil. Ale to možno jen tam, kde projevení myšlének plyne vřele a živě z nitra mluvícího; jen co samo život má, život může sdělit. Živosti obzvláště vyžaduje básnictví, ale třeba jí i v řeči nevázané; bez ní byla by slohová práce mdlá a omrzela by. Živost slohu jeví se v názornosti pro obrazotvornost a ve vřelosti a důtklivosti pro cit. Prostředky, kterými obého lze dosíci, spočívají dílem v samém způsobu práce slohové, dílem v užívání zvláštních obrátů řeči (ve figurách a tropech, o nichž viz Slovesnost vydanou Bartošem a Kosimou, str. 231—242.).

B. Rozličné způsoby slohu (genera dicendi).

- 66** Hlavní obory slohu jsou básnictví a prostomluva (řeč nevázaná). Oba obory podstatně od sebe se liší: básnictví působí hlavně v obrazotvornost (fantasii) a cit, prostomluva v rozum. V obou oborech jsou zase dle jakosti látky a dle účelu zvláštní způsoby slohové. Ode dávna rozeznávají se 3 hlavní způsoby slohu: 1. sloh nižší (genus dicendi tenue), 2. střední (g. d. medium), 3. sloh vyšší (g. d. sublime).

1. Sloh nižší.

- 67** Sloh tento hledí především jednoduchosti, zřetelnosti, stručnosti a srozumitelnosti; proto vystříhá se všeho hledaného a vzletného, na př. umělých obrátův a metafor. Sloh nižší jest prosté dítko přírody, jak jeví se ve slušné obecné

řeči, v níž myšlenka a výraz takřka samy se podávají. Hlavním oborem jeho jest prosté poučování, jednoduchá povídka, popis, vysvětlení atd. Ale výrazy neslušné, sprosté a nemotorné zneuctily by jej právě tak, jako se jimi zneuctívá rozmluva šlechtných, dobrých lidí. V takové příčině klesl by sloh prostý, nižší v nízký, sprostý.

2. Sloh střední.

Sloh střední hledí projádríti myšlenku řeči vybranou, **68** ozdobnou, názornou a důraznou. Figury a tropy, plynná obvětí, vůbec vše, co síly, rozmanitosti, živosti a plnosti dodává, jest zde na svém místě. Tím povznáší se sloh střední nad nižší, ale jest mu příbuzen jasností, zřetelností a lehkým, klidným postupem.

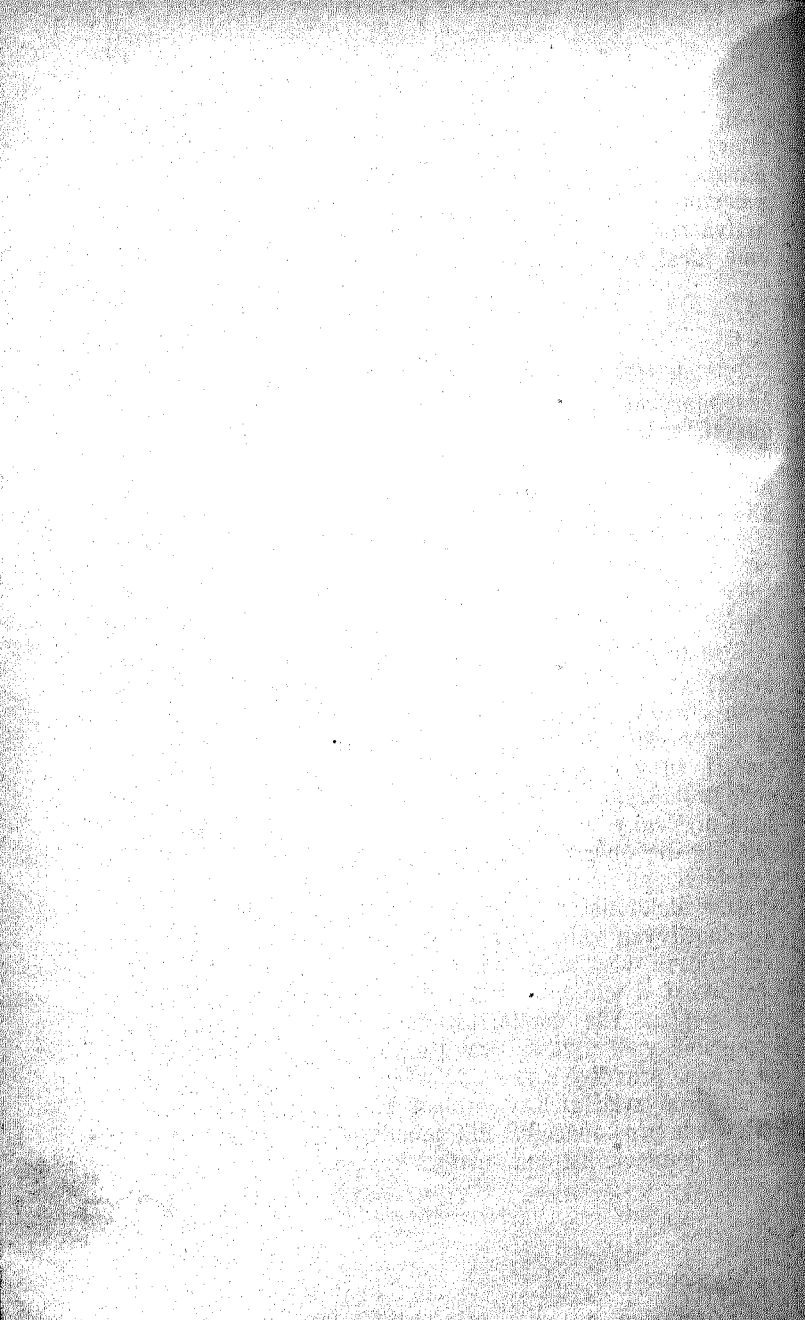
Hlavní jeho obor jest v líčení a řečnictví.

3. Sloh vyšší.

Sloh tento záleží ve veškeré vznešenosti slovného vyjádření. Jemu jest řeč takřka příliš chuda, aby vyjádřila výši, důstojnost a duševní obsah myšlének, a proto jeví se tu ve vši ozdobě řečnické hojnosti, nádhery a velikoleposti, tu v nejdůstojnější, nejvelikolepější prostotě slovného projádrění. Předměty, kterým se hodí, jsou nové, vznešené myšlenky, mocné pohnutí mysli, zvýšená živost obrazotvornosti; oborem jeho je tedy především řeč, ale i v ní obyčejně jen jednotlivá místa. Velmi vhodné příklady vyššího slohu nalézáme u prorokův Isaiáše, Jeremiáše a v jednotlivých žalmech.

Hlavní věcí u každého z těchto tří způsobů jest pravdivost a lehké, takřka nevědomé vyrůstání a vyplývání z nitra. Vše umělé, hledané, chladně vypočítané a vypůjčené vadí živosti, pravdivosti a účinnosti slohu. Jen co svěže, pravdivě a vřele ze srdce plyne, vniká do srdce.

Co do zvláštních vlastností a způsobů rozeznáváme ještě sloh prostonárodní čili populární, žertovný, kancelářský, jednací, listovní, historický atd.

Část praktická.

Plán, dle kterého se na českých školách středních jazyku českému vyučuje, předpisuje za písemní práce ve třídě:

- I. Písemné vypravování jednoduchých povídek, bajek a stručnější popisy dle známých vzorův.
- II. Písemnou reprodukci poněkud větších povídek, bajek a popisů; ve druhém semestru stručné udání obsahu a výtahy vysvětlených prosaických článkův.
- III. Prosaické vypravování vysvětlených básní; úkoly z oboru dějepisu, zeměpisu a nauk přírodních.
- IV. Jako ve třídě III., ale s většími požadavky a s patřičným ohledem na jednacím sloh; mimo to: rozeznávání slov souznačných, vysvětlení přísloví a p.
- V. Historické povídky, líčení, povahopisy, přirovnání, rozjímání o užitečnosti nebo škodlivosti rozličných předmětův atd.
- VI. Jako ve třídě V., ale s většími požadavky.
- VII. Historická a didaktická pojednání, řeči, překlady.
- VIII. Pojednání.

I. Vypravování.

Propravou k písemnému vypravování jest: a) rozeznávání slov souznačných, b) vyjadřování těžce myšlenky jinými slovy, c) vyjadřování stručného článku svými slovy.

Když žáci v těchto věcech zručnosti nabyli, přikročí učitel k úkolům těžším: a) vypravování dle daných otázek, b) napodobení povídky (bajky), c) vypravování čteného nebo slyšeného slovy vlastními, d) stručný obsah delší povídky, e) rozvinutí stručného nástinu povídky, f) převádění řeči vázané ve prostomluvu.

Úkoly způsobu prvního náležejí školám obecným; úkoly způsobu druhého pracují žáci vyšších tříd škol obecných a nižších tříd škol středních. Vhodnou rukověť i sbírku úkolův obsahují „Slohová cvičení pro učitele škol obecných“ od J. Růžičky.

Pro III. třídu hodí se mimo básně v ústavech obsažené i následující epické básně za látku k převádění ve prostomluvu.

1. Zed' boží.

»Nepřítel jde, ach co to z nás bude!

Zlé zprávy, matko, přináším Vám,

nářek se po vsi rozléhá všude,

matičko běda, přeběda nám!

K útoku pozdě v mrazivé noci;

vrazi až přijdou s vílečnou mocí,

nezbude z chaty ni spálený trám!«

»Utiš se, dečko, starý Bůh žije,

důvěry v Něho, dítě, si hled',

ve svoji schránu nás mile skryje,

pojď, drahá, kleknem' k modlitbě teď:

Ó budiž s námi, všemočný pane,

povel, ať zlouba v postupu stane,

zbuduj nám kolkolem k obraně zed'!

»Matko, ach pohled', jak se tam práší,

jaký to venku třeskatý mráz,

ledová bouře s hor sněhy snáší,

ha, do té zimy vyženou nás!«

»»Deero, má deero, zanechej bázně,

pros jen: o Bože, zbav nás té strážně,

vybuduj nám, Pane, k ochraně hráz.««

»Jaká to, matko, noc plná hrůzy!

Neslyšíš ve vsi divoký hluk?

ha, totě hlomoz vražedné luzy,

slyš rachot bubně, pohňice zvuk!«

»»Stiš se, má deero, doufej jen v Pána,

přepevnou hradbou jest Jeho schrána,

nezhobí hradby té vílečný pluk!««

»Marné je, matko, zbožné tvé přání,

blíže a blíže valí se řev,

mísí se ve křik zoufalé lkání,

ach matko, hrůzou stydne mi krev!«

»»Neboj se, dítě, poklekní ke mně,

chraň nás o Pane nebes a země,

zed' proti vrahům ať povstane v jev!««

A nebem proseb proniká střela,

hlomoz kol chýže táhne se v dál.

Tichme a tichme, unuká zcela,

jak by ho víchř v dálku byl svál.

Ticho zas vůkol, den zase vstává,

máti pak s deeron dík Bohu vzdává:

»Anděl snad strážný nám k ochraně stál!«

Než kdy se z chýže vyjítí strojí,

podivnou boží ochranu zří,

ze sněhu zed' aj před chatou stojí,

za zdí pak chýžka v úkrytu dlí.

»»Hle dítě, lidská marua kde síla,

větry a bouří Hospodiu ssýlá
a strážné ohrady ze sněhu zdí.

Vladimír Štastný.

Zed' boží.

Za tuhé zimy noční dobou ukrutní nepřátelé vtrhli do dědiny, kterouž poplenivše zapálili. Nedaleko dědiny obývala nábožná vdova s jedinou dcerou v chudobné chýži. Slyšíc divoký vojínův hluk, rachot bubnův, zvuk polnice, v nějž mísil se vesničánův nářek a zoufalé lkání, dcera všecka je poděšena; vždyť jest mrazivá noc, ledová bouře sníh s hor snáší, a proto na útěk pomysleti nelze. Dcera očekává se strachem a bázní, že nepřátelé se přihnou, chýži zapálí a ji s matičkou do metelice vyženou nebo dokonce zavraždí. Nábožná matka nepozbývá důvěry v Boha a vybízí dceru, by s ní k Němu se modlila, aby mocným svým štítem chránil je od neštěstí. Již blíží se hluk nepřátelský; ale matka pevně v pomoc boží doufá. — A hle! hlomoz tichne a znenáhla umlká. Vůkol zase ticho. — Když pak ráno z chýže vyjítí se strojí, vidí, že před chatou bouře navála vysokou závěj, za níž jako za zdí chýže nepřátelům byla ukryta. — „Kdo se důvěry v Boha nespouští, Bůh ho neopouští.“

2. Sněženky.

Žalovaly hory, doly
na vládkyni Zimu strohou,
v poutech že a na závory
vězní zemi přeubohou.

„Za květ jsi nám sněhy dala,
za zpěv vichr lesem hučí;
vrať nám, Zimo, co jsi vzala,
ať nás mráz tvůj nenmučí!“ —

„Pěvcům pěti nedovolím!“
Zima přísná odvětila.

„Kdyby pěli nad údolín,
Vesna by se probudila.“

Z tuhého by proctla spánku
ve hlubokém země lůnu,
mě by dechem jarních vánků
s ledového svrhla tránu.

Ale kvítko ať si zroste
na hor vašich na úpatí;

že však barvy mé jsou prosté,
sněhem smí jen zakvítati!“

Vyšlo kvítko plné něhy,
z lůna země rychle vstalo;
a že bylo jak ty sněhy,
Sněženky též jméno vzalo.

Vstalo, rostlo útlým stonkem,
hlavinku v zenu přiklonilo;
a jak zkvětlo, sněžným zvonkem
na vzkříšení zazvonilo.

Zašuměly lesy blahem,
vody jezem zahučely,
skřivánků sbor dlouhým tahem
přilétá již převeselý.

Mrak se trhá, země vláhne,
Vesna proctla jarnou mocí: —
v pláští chmurném zima táhne
ke studené polonoci. —

Vlad. Štastný.

3. Šporkova chasa.

Mrak černý proti mraku stojí
tam nad uherskou plání,
to proti Turku v litém boji
vlast' drahou křesťan brání.
Již od rána děl hučí řev,
již místo vody v Rábě krev,
a ještě o vítězství zápolí
zde Kjúprili, tam Montekukoli,
zde púlměsíe, tam korouhev! —
Vždy nové houfy Turek žene
jak smečky vlků dravých;
hle zuby divě vyceněné,
a krev plá z očí žhavých.
O běda, proud-li Turčinů
se rozleje dál v krajinu,
neb Turkova kde kletá noha stane,
tam proudí krev a běsný požár
plane;

chraň Bůh Rakouskou otěčinu! —
Už příbojem hráz vojska živá
se děsně pootřásá;
což púlměsíe síla divá
zas nade křížem zjásá?
O běda, vlasti ubohá,
už poslední tvá záloha
se k rozhodnému boji staví v šik,
an vítězně se vznáší Turků ryk,
a četa její nemnohá. —
Je Šporkova to jízda statná,
však hleďte na tu chasu,
jak prudce, jako bouře chvatná
se ženou do zápasu!
a jakby k tanci letěli,
v tak pestrý šat se oděli;
a pěkně hrají v čerstvém větříku
jim pentle s kloboukův a pláštíků,
když na bojiště dojeli.
I směje Kjúprili se vůdce:

„Ha d'aurové ti kletí
už dívky svoje vedou k pútece
a holobradé děti.
Jich muže jsme jim zrubali,
a ostatní se schovali;
jen pusťte na holátka hrůzu svou,
a horem pádem všechna utekou,
by šatků sobě nezdrali!“ —
Než tamo Špork už vrahů čeká;
zda moci Turků zdolá?
Aj, stoupá s koně — na zem kleká
a hlasně k Bohu volá:
„Ty náš Generalissime!
zde o pomoc tě prosíme,
a nechceš-li nám přispět křesťanům,
tož nepomáhej aspoň Turkům
psům,

a my svou věc si spravíme!“ —
A rozléhá se jáсот vojem,
i zaleskly se meče,
a už ta chasa litém bojem
si dráhu Turky seče.
„Bůh pomáhá!“ tak volají,
ty děti bázně neznají!
Kjúprili darmo na své Turky řve,
meč holátek jim strašně vousy rve,
až se hlavami padají.
A jako kouzlem vojsko celé
zas nově pookřívá;
už nazad žene nepřítel
kde Rába krví splývá.
Proud na tisíce Turků jal
a odnáší je mrtvé v dál.
I jása říše věští přeslavnou:
jak porazil Špork zmiji ohavnou,
a jak mu Pán Bůh pomáhal.
Vlad. Šťastný.

4. Rusalka.

Tušie v úadru cosi
matka syna prosí:
Varuj se dnes, dítě,
vyhazovat sítě.
Třikrát běda tomu,
kdo vychází z domu

před vzkříšením Páně —
nevěř vodní panně.
Nesyt zpívá v noci
o zesnulém otci;
zajisté že věští
nějaké neštěstí.“

Nedbal rybák mladý
 matčiny, ach, rady;
 sotva vzešlo šero,
 vyplul na jezero.
 Těžké mlhy plynou
 sivou nad hladinou
 a halí oblakem
 kocábku s rybákem.
 Vlna bárku honí,
 prudec vrází do ní,
 a kol lodní stěny
 divé syčí pěny.
 Loď však k předu chvátá
 jako kouzlem jatá
 po nejisté trati,
 div že se nezvrátí. —
 Jaká pak to vstává
 náhle z vln postava
 mezi temnem mraku
 tak ohnivých zraků?
 Rybák hledě na ni
 myslí, že to zdání,
 a že ho ze vzdálí
 smysly jenom šálí.
 A hle, v září jasné,
 tak že rybák žasne,
 zvolna po jezeře
 zjev se blíže běře.
 Oči, líce, vlasy
 nebeské jsou krásy,
 a ztepilost těla
 důstojna anděla.
 Hlavu má lekutou*)
 bujně ovínutou
 a kol těla rásu
 divou místo pásu.

Blíž se bere vlnou
 mocí tajuplnou,
 temný plamen v oku —
 rybářovi k boku.
 Rybář v rudé znoji
 bez potěchy stojí;
 co se mu zde jeví
 vysvětlit si neví.
 „Hoj, mladý rybáři
 hladkých, sličných tváří,
 popluj přes hladinu,
 popluj k mému týnu.
 Čeká v něm na tebe
 slastiplné nebe, —
 pospěš, hochu milý,
 jsme tam v malé chvíli!“
 Rybák v děsné muce
 k nebi vzpíná ruce;
 běda, třikrát běda, —
 marně spásy hledá.
 Hle, loď jako střela
 náhle povyjela
 provázena v kvapu
 teskným šumem slapu.**)
 „Krásný jsi a snědý,
 poceluj mé vzhledy —
 hoj, rybáři mladý,
 obejmí mé vnady!“
 Pro Kristovy rány!
 rybák polekaný
 z náruče panniny
 sklesl do hlubiny. —
 Smutno staré matce
 v rybářově chatce:
 nedočká se svého
 syna ubohého.

Ferd. Marjanko.

5. Brněnské kolo.

To nevalí se černé mraky
 z brněnských ulic do polí:
 to lidí roj! — V jich tváři podiv
 jak s ustrnutím zápolí!
 A darmo ptáš se kolem sebe:
 „Co sběh ten divný znamená?“
 Jen — „čert“ — a „sázka“ — „kolář“ sdělí
 na polo ústa zděšená.

*) = leknín, nymphaea.

***) = vodopád.

A jako bouře v okamžiku
 krajinou hrůzu rozníší:
 tak lidem: „Už jde! Hle, jak letí,
 za kolem jen se zapráší!“
 A ptáš se zvědav: „Kde, kde?“ — „Nu tam!
 Hleď, právě z lesa uhání,
 vidíš ty tváře rozpálené,
 před sebou kolo pohání!“
 Už letí sem! Zrak jeho zanícený,
 a lid ho vítá poplusem.
 To nemihl se před námi blesk:
 to jinoch statný s kolesem.
 A hurá, sláva! všecko výská
 a k nebi vrže čepice —
 leč než se ztišil výskot lidu,
 na dvoře stál hoch radnice.
 Tu na balkoně radní páni
 stojí a hledí zdivení,
 a hoch si radostí mne ruce,
 prohlíží pány, stavení.
 Jak krásný jest! Kol mužně tváře
 zlatý vlas lepý tvoří rám —
 postava statná. — „I rei, hochu,
 co vše to značí? pověz nám!“
 „Nuž slyšte tedy, vzácní páni:
 já nevěrou se provinil;
 a, bych vyváznu dáblu z moci,
 tu sázku s ním jsem učinil:
 Zde tonto vetchou starou kudlí
 já k vozu, jaký táhne vůl,
 měl z větví kolo vyfzati
 za jeden den a noci půl.
 Však na tom ještě není dosti:
 já měl jsem s tímto kolesem
 tři míle v noci uběhnouti
 a před svítáním přijít sem.
 Tak smlouva zněla, hračka pro mne,
 já pranic se jí nezděsil!“
 A kolo vzal a v koutek síně
 je na památku zavěsil.

Ot. Sadovský.

6. Jan Hanibalec.

„Ajta! jak se líbí hosti ctnému
 tito moji poddaní?“
 Dvorně taká slova dí
 Rudolf král k poslanci tureckému.
 Ten, než králi odvětlí,
 lví dvůr zrakem přeletí.
 V pevných klecích zří tu za mřížemi

mnohou šelmu divokou,
kterou pro zábavu svou
král dal přivést z dálných, cizích zemí;
ale z nich lvů trojice
poutá oko nejvíce.

Překvapen si Turčín hladí bradu:

„Královský to zvěřinec,
tak že mui se našinec
doma býti v slavném Cařihradu —
před podobným výjevem“,
praví s pyšným úsměvem.

„Hrdinové naši, slavni v boji,
o zvůli vždy žádají,
aby s dravci v turnaji
osvědčiti směli sílu svoji;
pro ně nemalá to česť.

Zde-li tentýž spůsob jest?“
Rudolf na to váhá s odpovědí.

Stáhnuv hrde obočí,
k pánům svým se otočí,
pronikavým zrakem na ně hledí.
Žádný, ač mu rozumí,
odpovědět neumí.

Uražen a zahanbený cele
hledí k zemi každý pán.

Aj, tu Hanibalec Jan
z kruhu jich vystoupí vážně, směle.

Ukloniv se královi,
s rozmyslem jej osloví:

„Milostivý pane můj! ač žádný z Čechů
síly svoje neměří

nerozumnou se zvěří,
přec že ale k haně, ku posměchu
nerad příčinu by dal,
dovol, abych dokázal“.

Přívětivě král mu hlavou kyne:

„Jak si žádáš, tak se staň!“

„Jakou, pane, dáš mi zbraň?

Který dravec, vclíš, ať ti zhyne?“

„To nám, reku, sám vyjev!“ —

„Nu, ať dýkou zhyne lev!“

Na ta slova lehkým, jistým krokem
jako k tanci plesnému
kráčí k boji děsnému;
a již na lva hledí pevným okem,
který, jak by žertvu čil,
divě vstříe mu vyskočil.

Na druhu druh hledí beze strachu,
mihne dýka — dlouhý skok —
ha! i lev i jeho sok

na zemi již leží v krvi, v prachu.
 Lev, ten k smrti krvácel ---
 rytíř vskočil zdrav a cel.
 Král a za ním celý dvůr mu tleská.
 „Vidí, tuším, sám etný host“,
 Rudolf dí, „že hrdinnost
 zdobí také silná paže česká!“
 A co Turek v Praze byl,
 nikdy víc se nechlubil.

A. Strauch.

7. *Spitihněv Spravedlivý.*

Kněz Spitihněv do pole jel
 z vyšehradského stanu;
 kolem něho se jasně stkvěl
 sbor vladykův a pánů:
 na bojiště se kníže bral,
 neb Rakušan úkladně vzal
 mu Znojmu, to město dobré.
 Ke bráně přijel — nevím jen,
 která to brána byla —
 aj, hle, tu z davu starých žen
 babička vystoupila;
 o berli přiklopýtá sem,
 a klekajíc před knížetem
 vykřikue: „Spravedlnost!“
 Tu kníže oře zadržel,
 jenž bujně vzhůru vstává;
 potajmu mnohý panoš klol,
 neb právě poprehává;
 a vladař dí: „Mně nelze dlít,
 hled, ženo, žádost předložit
 mým radám velemoudrým“.
 Jsem, pane, vdova chudobná,
 mne bohůč utiskuje —
 a soudce cinkot zlata zná,
 dle tělož odsuzuje;
 neoslýš, pane, prosbu mou,
 ty jsi jen vdovy útěchou!
 O kníže — spravedlnost!“
 Kněz Spitihněv se zamračil,
 a dí: „Zajisté, máti!
 ten bídník, jenž tě utlačil,
 má na pranýři státi;
 až zpět se ž boje navrátím,
 tvou křivdu v právo obrátím;
 teď dále spěchám — s Bohem!“
 Tu vladař k skoku oře bod’;
 a babička se zdvihne,

neb koňstvo vůkol v bujný skot
 s rytíři se vyšvilme.
 Tu žena volí: „Běda nám,
 útěcha chudých, kníže sám,
 spravedlnost odkládá!“
 To slyšev vladař zatrhne
 komoně v bystrém skoku,
 se sedla hbitě se vrhne,
 zamíří k ženě kroku: —
 „Nežaluj, máti! první etnost
 knížete jest spravedlnost;
 na místě soud ustavím!“
 Že deštěk ale nepřestal,
 teď kníže kráčel v bránu,
 a za ním chumelem se bral
 sbor vladykův a pánů;
 na nízkou vůdce lavičku
 tam sednuv, starou babičku
 pozorlivě poslouchá.
 A bedlivost neunavil
 v žvatlavém ženy proudu,
 zrádného soudce pohonil
 k přísnému v bráně soudu.
 A rokoval, vyslychal zas,
 a soudil dlouhý, dralný čas,
 až k hodině polední.
 Nechť lestně soudce nepravý
 se kroutí vůkol práva:
 konečně pravdu kníže zví,
 a práva ženě dává.
 An v třemenu Spitihněv stál,
 nad soudcem ortel provolal:
 „K pranýři budiž vlečen!“
 Za pánem vdova klopýtá,
 radostí slzy leje; —
 „Nebeský Pán ti štěstí dá,
 neb spravedlivým přeje;

bys dlouho v blaženosti žil,
 bez boje slavně svítězil,
 náš kníže spravedlivý!
 Tu Spitilměv se pozasmál:
 »Bez boje svítězení
 mi hlas matičky staré přál;
 ten zážrak možný není!
 A vůkol hlásá pražský lid,
 přející štěstí, blaho, klid,
 a zástup z brány klusá.
 Přehnal se jarní deštiček,
 otavy přines luhu,
 nasypal vonných kytiček,
 rozklenul krásnou duhu;
 hle, tu obloukem nebe zván
 pod branou míru dobrý pán

do boje jede s vojem.
 Když Spitilměv na třetí den
 moravských dojel lesů,
 tu jej radostné sbory jen
 vítají v jarném plesu;
 neb Znojmu mu dobrý nazpět dár,
 a přítel kloní Rakušán
 se knížeti českému.
 Tu vladař hledy k nebi pne,
 zdobené leskem drahým,
 pak slzu krásnou z oka mne
 a šeptem mluví blahým:
 »Bez boje, hle, jsem sví-
 tězil!

Babičky přání vyjevil
 nebeský pán a kníže!
 J. E. Vocel.

8. Zbislav.

Zbislav místo radování
 dnem i nocí v bédování
 trávil krásné podletí:
 »Bože, jak se vede otcí
 v zlých nepřátel kruté moci?
 snad již zhybnul v zajetí?
 Snad se v slzách plyná souží,
 po své milé vlasti touží,
 snad mu mečem hrozí kat?
 Tak se ruce lomě moří,
 láskou k otcí etnému hoří;
 starost jemu nedá spát.
 Aby otce vysvobodil,
 hory přelez' a se brodil,
 draž se skrze trabanty
 přímo k egyptskému trůnu,
 kdežto paša v zlatém lůnu
 stkvěl se nad diamanty.
 Padnul k nohám důstojnosti,
 sepjav ruce v horlivosti
 zvolal ve svém trápení:
 »Páne, svobodu dej otcí,
 já chci za něj dny a noci
 snášet pouta, vězení!
 »Bláhový! aj co bys činil?
 Nic zlého jsi nezavinil!
 — tak se paša hochu smál.
 »Nikdy, nikdy otec lidí,
 nikdy světla nevidí:
 pomni, než bys kročil dál!
 «

»Nemožkej mé sepjat ruce,
 nebráním se žádné muce,
 dobře, co mne čeká, znám;
 nechť mé oko nikdy lidí,
 nikdy světla nevidí,
 když svobodu otcí dám!
 »Ha, svobodu! — Hlavu ztratí! —
 Dnes popraví nad ním katí,
 umřít musí Turků vrah.
 Bloude, nechtěj žití svého
 ukracovať za jiného:
 nevíš, co je smrti strach!
 »Zde má hlava jest, o pane!
 Každ, ať vůle tvá se stane,
 nebojím se smrti s vlas;
 nebojím se hrůzy meče,
 z lásky k otcí krev má teče;
 slyš, o pane, lásky hlas!
 »Ne tak lehko hlavy zbude:
 dřívě trýzněn, pálen bude,
 než mu život vzítí dám;
 k hanbě do smrduté vody
 dá se žabám v tučné hody;
 chceš to nésti všecko sám?
 »Všecko snesu beze lkání,
 jen nad otcem smilování
 tresce syna, pane, měj!
 Pal a trýzní dny a noci,
 ach jen, ach jen mému otcí
 svobodu a milost dej!
 «

„Staň se! „Hned tu kati stáli,
by po vůli byli králi;
stála hned i hranice.
Zbívšv zdvihnuv z země sebe
chvíli dobrotivě nebe,
zehnal pašu velice.
Trýzněn, pílén maje býti
vidl pašu k sobě jíti
se svou dezerou jedinou.

Paša praví: „Dobry synu!
odpouštíme otei vinnu
pro tvou lúsku hrdinnou.
Zde, hle, dezeru nejmilejší
vezmi, synu nejvèrnější,
poklady mé i mou èešl.
Tvè synovské mlíování
netoliko slítování,
ale více hodno jest.“

Vojt. Nejedlý.

9. Oldřich a Božena.

Viš ty, kde selskou děvici
vzal kníže za ženu?
proč Peruc ves a studnici
tam zovou Boženu?
Své vlasti neznájo běh
i jsi-li ty Čech?

K své zvířli Oldra kníže byl
a pro své trampoty
kdys v troubu lovčí udeřil;
tu slekta s holoty
se hrne z Postolopr, i
i lovec i chrť.

A hurá! honba v lesinè
a z lesa hluch v pláň,
a knížeti tu v dědinè
se javí dražší laň.
I jal se potichu stáť,
se divit a ptáť:

Hlel perouci tu děvici
tam při tom roubení!
o div! v té malé vesnici
tak pěkné stvoření!
Kdos, kvítku v pustinè nám,
Jak zval tebe máma?

Dí ona: „Slovu Božena!“
a její hled se rděl.

„Ta Božena jest má žena“
on zase pověděl.

A zeman volně se směl,
lid v podívu stál.

„O lovče, netrop, kdoskoli,
sí smíchy z prostého:
jsem dívka, vesská jakkoli,
však ducha èestného;
tvůj, pane, v městè je svèt!“

„Iloho! ty děvo, knížeti
kvèt kde chce rozkvétí;

ty mēj mě slovo v paměti,
Bůh zítra více dá!“
Stál zeman do země vryt,
má potèchu lid.

A hurá; honba klopoce
a zmizne v lesinè;
o jak se troudí hluboce,
o jak je divèinè.

A zeman jitra se bil,
však lid jeho si přál.

„Ať na hrad choť mi vypraví
dvír slušný ústrojnè,
a knížeci mi oslaví
trůn žena důstojně.
Kde kvete krása i etnost,
tam urozenost.“

A z jitra, slyšl tu vo vrata
eos náhle drnělo,
a stál tu vůz, i od zlata
se všecko třpytèlo.
I vejde družina kní
a v úklonè dí:

„Svou kníže velí ústrojnè
choť na hrad vypravít,
tvá etnost a krása důstojně
má trůn mu oslavít.
Ctí jako urozenost
on krásu a etnost.“

Zmèň, choti panská, prostý šat
v ten stkvostný zlatohlav,
však na panovný vezmi hrad
ten tichý prostoty mrav;
ten tichý prostoty mrav
jeť nad zlatohlav.

Vdēj ná ty zlaté kadeře
to druhé kamení,
jest jeho leskot krásy tvè

jen slabé znamení.

Co s krásou rovnané tvou,
démanty co jsou?

Těch perel mírná jasnota
tvá nádra ozdobí;
jim etnota tvá i dobrota
se v ceně podobí.

Ó pro tvou etnotu a česť
co perla, co ješť?«

Odína dívka v drahý šat
a v perly, kamení,
a vypravena strojně v hrad
pro trůnu zkrášení.

Tu, ačťě národu vděk,
vstal zeman i řek':

„O kníže! chceš ty — právě-li
mám kněžnu selku dát?

vždyť páni z panstva brávali,
svůj k svému má se znáť.

Aj, předky v paměti měj
a zemana dbej!«

„Ha! ty zemanstvo bláhové,
měj ve cti rolní rod!

Ze Stádie tvoji vládcové
svůj vyvodili plod.

I platí krása i etnost
za urozenost.

Či vezmu cizozemkyni,
a v hřívu lepšik dám,
bych zjednal vrahům vřidkyni,
bič strojil Čechům vám?
Lép' kněžnu z národu míť
než z ciziny vzít.«

A ulovené dívčině
dal kníže korunu,
a byla prostá Čechyně,
hle, sláva na trůnu.
I plesal vysoko lid,
byl s zemany klid.

Víš nyní kde tu dívčici
jal kníže za ženu,
proč P e r u c ves a studnici
tam zovou Boženu?
Své vlasti poznaje běh,
tak teprv jsi Čech!

Josef Jungmann.

10. *Spitihněvův soud.*

„Vzhůru každý, kdo vojín jsi věrný,
zrada knížecí má znáti luěv:
pokořen buď Radoš, man nádherný!«
káže s Vyšehradu Spitihněv. —

A hle! polem a borem,
lesem, dolem a horem
koruny se České maní jeví,
půl sta jich, — co podmanů, se neví.
Jedou ryčně — — kolikráte vzhůru
hlednou k sídlu mmichův, zbožných děv:
„Zdráv buď« — tolikráte zavzní s kůru —
„otce klášterů, kněz Spitihněv!«

A v to polem a borem,
lesem, dolem a horem
pospíchají sirotei a vdovy
žehnajíce svému ochrancovi;
a tak jako u vítězoslávě
táhne dálným krajem Spitihněv.
Aj, byt zrády značí se jim právě,
a lví se již zduje korouhev!

V tom žena unavená,
prostovlasá, zděšená
uchopí za uzdu bujnou brůnu

a dí takto k pánu vlasti, trůnu:

»Přikofí se nuzně vdově stávká
od toho, jenž jí má chrániti:
nikdo dítek mých nehájí práva;
chtěj ty, pane, sám nás brániti!

K ochraně siroby vstaň,
utlačené vdovy braň!

Sám tě Bůh posílá v tuto chvíli;
velká nouze velkou žádá píli!«

»Má se tobě, ženo, právo státi,
jak jen vraha svého pokofím!«
kníže tak — a dál chce bránu hnáti
nedočkavým kyná manům svým;

než vdova potlačená,
prostovlasá, zděšená

zastaví mu opět mocně bránu
tato slova pravíc k pánu trůnu:

»Žezlo vložil Bůh do lána tvého,
abys slabým ochranná byl vůž!
Nechceš soudit mne a vládce mého?
spravedlivost odložiti chceš?

Chudobě zle se čeká,
strašně jí bída leká;

a pak, jak při souditě budeš moji,
jest-li — to jen rozvaž! — padneš v boji?

Možno jest to můj milostný kníže,
aě se toho každý leká Čoch!

Na bojišti hroby nám jsou blíže:
jedna střela zbudí smrti dech.

Chraň vdovu utlačenou,
čiň sirobu blaženou!

za to s nebe splyne požehnání,
za to snad i Bůh tě nám zachrání!«

Zastaví se náhle kníže statně —

»Pravdu řekla«^a, praví k manům svým,

»vyřknuto buď vdově právo platně,
a pak teprv k vlastním bojům mým!«^a

A co pravil, vyplnil:
vdově zadosť učinil,

pak se k spravedlivé mstě obrátil —
a zdráv na svůj slavný trůn se vrátil.

J. K. Chmelenský.

11. Soud Břetislavův.

Na svém stolci, soudě v síni černé,
seděl kníže Břetislav;

vůkol stupňů dvorstvo jeho věrné,
za zábradlím manů dav;

a dle pána svého liboněžná —

klenot země — Jitka kněžna.
 Vévodův tu přísný, vážný vzhled
 v těsné síni ticho káže;
 a hle, k trůnu v středu zbrojné strážce
 blíž se vleče šedý kmet.
 Schvátiloť jej břímě let,
 po vráskách pak po zprzněných vinou
 slzy trpké z očí zhaslých plynou;
 hrůzou stydne starci každý oud:
 strašlivý naň tady čeká soud.
 A tu opět ticho kníže velí
 na stůl vrhnuv obnažený meč.
 „Blíže přístup, lidu vůdce smělý,
 jenž jsi zhoubnou na mne strojil léč.
 Kojíval jsem, lichotivé hádě,
 na svých prsou tebe k vlastní zradě;
 huátý schrádlé nyní k smrti vleč!“ —
 Knížecí zaslechnuv přísnou řeč
 starý dvořan zděšen bledne,
 chvěje se co větrem lesní klešť;
 na vladyky kníže vůkol zhledne,
 „Právu země,“ dí k nim, „zadán jest!“
 Všecko ztichne. — Po chvíli pak drahé
 vůkol zavzní jednosvorný hlas:
 „Kdo na pána svého ruky vztáhne,
 pod meč katův svůj ať vloží vaz!“
 Tu dí kníže stářím muže jat:
 Necheť krví toho ruce mýti,
 jenž byl druhdy trůnu mého hrad;
 kážu jemu zrádné rázně stíti,
 pak má, oděný v hrubý šat,
 na vždy z vlasti vyobcován býti!“
 Již se kmeta bledý chopí kat,
 aby konal, co mu kníže velí;
 již se na dvě četný zástup dělí. —
 Aj, tu jinoch ěilý jako laň
 davem divákův se pracně dere;
 a vše vůkol s dlením hledí naň,
 an se přímo až ku stolci bere
 outlověký ještě mládenec:
 kadeř rusá směle stíní čelo,
 co na horách jedle švihlé tělo,
 v tváři jaré plane ruménc.
 Uvrhneť se na kolena svá,
 tam kde čaloun stkvostný, stříbrotkaný
 jako vlny, jimiž větrík hrá,
 plyne až přes stupňův ostré hrany.
 „Močené kníže,“ zvolá, „jenžto strážíš
 vezdy lid svůj berlou mírnosti,
 nepravých jen skutků přísně vážíš

váhou svaté spravedlnosti,
 patř, jak stud krev žene po mé tváři,
 jak má nádra bouří otcův čin,
 jímžto rod svůj a své zhanbil stáří.
 Nechej zlobu, jež ti z oka září,
 skrotil, jako bezevinný syn;
 umínil jsem příklad dáti vnuku,
 jak si čin ten v otcí osklivím;
 vol, ať sám mu zrádnou utnu ruku,
 zákonu ať dosti učiním!"

Hněv tu knězi kyprá prsa svírá;
 stařec klesá fočí ohromen,
 kněžna tajně slzu s oka stírá;
 na mladíka s užasnutím zírá
 každý, kdo tu přítomen.

„Kterž dopřd, kéhož dravce sídlo,“ —

vece kníže v strašném podivu,
 „tento děsný netvor uplodilo
 v milovlídném lidském oděvu?

Ještěř! snad kojilo tě věmč,
 pekla hnusný vysoptil tě klín.
 Chop se otce, ty mu rovné plémě!
 nespátřil snad tato svatá země
 nikdy více tak nezdárný čin!"

Hle, tu mladík otec, kterýž kleče
 na něho mdlé zraky chýlí své,
 spěšně ze královské síně vleče
 a ve dveřích svého dobyv meče
 ven, ven kmota k popravišti rve!
 Tíše čeká vše — jen sem tam oupí
 ve citelném srdci vzdychnutí,
 bolné duší vládne strnutí,
 až do síně jinoch opět vstoupí.
 Rozhorlený hledí kníže naň,
 jenžto k trůnu matně kračel blíž
 v pěstí ještě skvráčenou zbraň,
 sřatou ruku mlčo vrhne přede kníže,
 krev až vřelá vůkol stupně skropí.
 Tuť se kníže svého meče chopí —
 syna ukrutného pádným rázem
 chladná ocel skočí na zem.

Smřl ho pojme v náruč němá;
 a jak v pídu plášl se na zom shrne,
 hle! tu jinoch levé raky nemá,
 krev tu po rouehu se valem hrne;
 s v kom srdce bije, pohnut ztrne.

12. *Kurcius.*

Slunce bledne, nebe se kalí,
žáry uvadá palouk i strom,
vše se vřkol ve smutek halí,
pod zemí temný hromuje hrom;
plaché ptactvo upadá s výše,
hrůzou mře, co na zemi dýše.
Kvirina město*) slavné se děsí,
bohů to sídlo posedá strach;
země se třese, peklo se běsí,
z bezedna hledá si nových drah.
Vřkol se sloupy a chrámové boří,
svaté i nesyváte záhuba noří.

A hle, v jekotu, prasku a kouři
prostřed říina se rozpiukne zem,
rozšklebí propast, a tou se bouří
nahoru zkáza u vzteku svém;
plamen nad plamen k nebesům

šlehá,

ohenným vedrem moří a žehá.

Morové páry ten hltan zeje,
daleko metá skály a pýř,
a všecko město pohltit spěje
rozdíraje se šíře a šíř.

Čeho se uchopí jeho šíle,
upadá obětí mu té chvíle.

Říman tu bohův usmířit spěší,
do chrámu tlumí se polekán,
plnými žertvami Kvirina těší,
jenž jest města stavitel, pán;
ke všem milostným bohům se

schází,

by ho i tenkrát zbavili zkázy.

Kněží se věštkyně neomylné,
Sibylly samé, již tázají,
a po třídenní prosbě pihné
tuto odpověď kázají:

„Řím ať do propasti té hodí,
cokoli nejvzácnějšího plodí!“

Konsul hned znaky vlády tam vrhá,
ženy drahých klenotů svých,
vojím trofěje se stěny trhá,
neželi věnců svých dobytých;
čeho kdo nejvíce byl žádostivý,
to vše hltá jícen ten chtivý.

A vždy páry morové zeje,
daleko metá skály a pýř,

všecko město pohltit spěje,
rozdíraje se šíře a šíř;
čeho se uchopí jeho šíle,
upadá obětí mu té chvíle!
Po lásce bohův a po lítosti!
neznikneme těch pekla tlam!
Kdo nás černého Styxa sprostí,
když jsou i věštbý bohův klam?
Odvracejí se od lidu svého
po věky dlouhé jim milného!
Myslí všech se zoufalost jímá,
v divokém hluku se z města trou,
reptání proti Kvirinu hřímá,
že chce vyhubit obec svou.
Hle, tu jezdec viděti v skoře,
an k té propasti pobodá oře.
Vizte Kurcia udatného!

Kam jej nese ten drzý cval?

Nenasazuj života svého,
nedobudeš tam obrany chval!
Neb kdež odtáhli bohové paží,
tam se smrtelůk nadarmo snaží.

Vítěz postane u tlamy kraje,
k lidu se obrátí, zvolaje tak:

„Bohy by smířil, nedozraje
všeliké vlády velebný znak,
ani zlato, ni kamení stkvostné,
ani kořist ukojí zlostné.

Kvirin jen na toho milostně hledí,
kdoté miluje obec svou,

pro ni a pro bratry krev svou cedí,
rád pro ně ve tmu jde žalostnou:
vzetež, ten že i v nehodě zdejší
jesti Římu ten nejvzácnější!“

Praví, a ochotně Orku se oddá,
jakoby k vítězké slávě hnal,
zpuřného oře k propasti bodá,
vrhne se v dýmův a plamenů val;
za ním se pýř a kamení lrne —
užasne lid a v podivu trne!

A hle propast se nad ním celí,
zavřena tůně morův a par;
Říman se plesu oddati smělí,
děkuje bohům záhuby zmar.

Paměť Kurcia lrdinného
nevysla po věky ze srdce jeho.

*) = Řím.

13. *Drahomíra.*

„Ven na lov, ven! — Jak v hradě těsno:
 síněmi táhne se černý stín
 a v duši mé tak bědno i děsno!
 V prostoru ven — v chladný lesa klín;
 ať se prázdnoty myslí sprostím
 a trud i strach ze srdce vyhostím!
 Sluho, vyveď mi vrance mého,
 ať vychvátím sílu jarou!
 Za mnou, kdož srdce zmužilého,
 v hájů temno, na poušť divokou!“
 Takto volá Drahomíra kuřmě,
 a hned napluť se dvořany síně.
 „Ha, vítejtež mi, Čechové zdární,
 k bohům jinž láska v srdci hoří!
 Necht' klesnou vytrženci marní,
 jižto cizímu bohu se koří!
 Dříve nepozbudu myslí děsné,
 dokud to cizinstvo v prach neklesne!
 Večerem na to myslím, muím na to ráno,
 a zraky mé vidí jen — krev!
 Nemíť sladkého mi oddechu přáno,
 dokud nevyvře z duše žhoucí hněv.
 Tedy zavzněte vesele rohové hlasní!
 Na lov! ať krev zraky mé vyjasní!“
 Zvoláť to kněžna — a z hradu valný
 ven vyřítí se lovečů sbor.
 Rykem pozývá se hvozd dálný,
 zvěř zděšená pádí do hor;
 za ní Drahomíra lesem i pouští
 v nehlubší se ubírá houští.
 Ha slyš! Z daleka zpěvy slavotemné
 nezračných co písně duchů
 budí Drahomíru nepříjemně
 ze zábavy sladké — z krvavých snů.
 Zděsít se kněžna a vrance pohání,
 zkaď zbožné zní prozpěvování.
 A hle, v středu háje, v zákrytu hustém
 chrámek Páně na chlumei stojí,
 kde hrstka věřících na místě pustém
 s zpěvem modlitby vroucně pojí.
 Pněť vzhůru se obět k blankytu čistá —
 jsouť to novotní ctitelé Krista.
 Kněz právě lid žehná znamením kříže,
 a lid na tvář pokorně padá.
 Jednota všočky jak bratry víže,
 jim útěchu víra i láska dá. —
 Vztekem tu zkríkne pohanská kuřmě,
 až pysky brodí se ve modré píně:

„Ha, čáry a mam! — O plémě nehodné,
 v prach s tebou i Bohem cizím!“
 To říkouc oře svého vztekle pobodne
 i vrazí na pahor skokem drzým.
 „Za mnou, kdož srdce zmužilého!“
 Leč nikdo se nehne s místa svého.
 Tu kněz vysoko k nebi kříž pozdvihne
 a v tichu slavném všecko dlí;
 pohanku však to co blesk zastihne:
 z očí jí chrámek i háj mizí,
 neb náhle se zem pode ní rozstoupí,
 a z hloubi černé to řehce i oupí!
 Aj, jak tu druzí pohané zblednou,
 kněžnu s ořem když dlí polhčí!
 V bezdnu zařehce to ještě jednou
 a v praskotu zavře se zem nad ní.
 Kolem pekelná luza se mňhá,
 že i křesťany věrné hrůza stihá.
 Zas ticho vůkol v háji co v hrobě,
 k nebi křesťanstvo vděčně hledí;
 pohanstvo se Kristu koří v té době
 a slzy kajicné hojně cedí.
 Všecky tu spojilo božství kříže
 a jednota opět bratry víze.

Jan z Hvězdy.

14. Vězeň na Krivoklátě.

Cimbuří hrdého Krivokláta
 v růžové záři večera plaje,
 na pavlači hradu královského
 šedý stavec s pacholátkem hraje.
 „Dřevěný koník se mi nelíbí!“
 pohodiv hračkou chlapeček zvolal;
 „rád bych měl živého, aby se mnou
 ze brány k matince poskakoval!
 Dobrý Zbihoni, o dejž mi zprávu,
 kdy se Václavek k matince vrátí! —
 Ach, ty mlčíš, oko vlhké klopíš —
 nermuť se, již nebudu se ptáti.“
 Tu zakvílí z blízkého okénka
 hlas citery jako z jara ptáče,
 za mřížemi do nočního ticha
 píseň o krásné svobodě pláče.
 „Tam zní odpověď na tvoje ptaní!“
 šeptá zbrojnoš. — „Zbihoni můj drahý,
 dejž mi zprávu, kdož ten vězeň statný,
 proč tak vzduchává — kdo json jeho vrahy?“
 „Dítě milé, nelze vyjevití
 trudná tajemství nynějších časů;

blízký ohoň páli — plamen slunce
 též jen z dálky leje světla spásu.
 Na minulost raději vzpomínám,
 na tu drahou v hrobě spící pannu,
 jižto náš čas zvukem cizím vězně
 neznámého zvoní smutnou hranu.““
 „Nerozumím slovům tvým, stařečku,
 vesel buď a nech již naříkání;
 vypravuj radš' o rytířích českých,
 o jízdech a slavném potýkání.“
 Starý Zbihoň na výstavek sedna
 Věnceslávku kadeř pohlazuje —
 pak zamyšlen hledě k temným horám
 miláčkově takto vypravuje:
 „Byl jsem tehda jinoch švárný,
 tvář mi kvetla, vous mi scházel,
 když, ja zbrojnoš, pána svého
 do Burgund jsem vyprovázel —
 pana Smila Světického,
 dejž mu pán Bůh pokoj věčný!
 I Hron z Náchoda, rek slavný,
 Jablonský, pán přestatečný,
 s námi jsou se ubírali
 vedle vůle místokrále
 Otakara do Lyonu
 města, kamžto ke cti, chvále
 boží otec svatý vypsál
 sněm. Co tam as' rokováno,
 toho Václavek so dočte
 někdy; obšírně jest psáno
 o tom. — Sněm se skoučil; tu hle
 roztroubeno ctivé zvání
 do Lyonu nádherného
 k hrám rytířským ku sedání.
 Byloť čemu diviti se!
 Květ rytířstva cizích zemí
 rozvíje se kol kolbiště —
 bohatýři, hvězdy jasné
 Franské země, Lombardie,
 Burgundu a říšských krajů,
 Římané též, hrdí páni,
 hrdinové z Kastilie,
 co s maurskými neznabohy
 ve zápasu tuhém leží,
 vyjeli jsou ku sedání.
 Tu se prápor nad prápory,
 nade znakem znaky věží.
 Ach to krásné podívání,
 stkvostné rekovnosti kvítí,
 jak by se mi dnes jevílo,

v staré paměti se svítí!
 Vidím stříbrné ty hávy,
 oře draze ozdobené
 perlami a zlatohlavy,
 vůkol pak se hemžícího
 lidstva nesčíslné davy;
 stkvějí se též kněžny
 na pavlačích stkvostně krytých
 čalouny to jasných barev.
 Byl tam dusot oří lýtých,
 třeskot kopí, cinkot meče,
 hlahol lidu, kotlů zvuky! —
 Den se kloní — tu dostává
 růži zlatou z krásné ruky
 první vítěz turnaje: Hron
 Náchodský, náš rytíř český!
 Rozhlašují trouby zvání
 na den druhý ku sedání.
 Krev dnes po brnění teče,
 hroty v lebky tepou pruhy —
 třeskot kopí — cinkot meče —
 hlahol lidu — kotlů zvuky!
 Den se kloní — tu dostává
 puclér zlatý z krásné ruky
 vítěz druhého sedání:
 Jablonský, náš rytíř český!
 Rozhlašují trouby zvání
 ku turnaji na den třetí.
 Veleslavné podívání!
 země pod komoni dručí,
 hroty v přilbice hrímají,
 meče zvoní tu o štíty,
 bubny vítěze volají,
 vítěze, jenž třinácte byl
 skolil bohatýrů s koně.
 On však se na oři hrdém
 snáší, kopí k zemi kloně,
 na rytířstvo takto volá:
 „Kdo chce se mnou kopí lámat,
 ke cti milenky a vlasti
 důkaz statečnosti vzdávat?“
 Ticho vůkol. — Hle, tu jede
 hrabě Brabantský na dráhu;
 na mohutném broní sedě,
 nepřemožitelný dosud hrabě
 dvakrát proti vítězovi
 žene hromorázuým hrotem;
 po druhé však dřevce silné
 strašným zlomí se praskotem.
 Nová dřevce upevněná

jsou pod paže ocelové:
rek se proti reku žene
letem blesku -- a tu letí
s oře dolů pán Brabantský!
„Kdo chce vyjetí na dráhu?
kdo chce ještě kopí lámat,
ke cti milenky a vlasti
důkaz statečnosti vzdávat?“
Vítěz kolbiště objíždí;
tříkrát zvání opakuje —
výkol však ticho pauzuje.
Hoj! tu dřevcem zasazeným
letí rek na bujném oři,
do zdi silné kopím vrazí —
kopí praská — zeď se boří;
komoň klesá — vzhůru skočí
rytíř — hlaholí podivování
trub a kotlů slavné zvuky!
Rek se klouí obdržev teď
z krásné třesoncej se ruky
věnec z perel, diamantů.
V hlahol lidstva, v bubnu třesky
jueno přeslavné zazvání:
„Vítěz třetího sedání
Smil Světický, rytíř český!“
„Rytíř český? Hle i já jsem Čechem!“
volá Václav s uzardělou tváří;
kmet pak sepjav ruce, zdvilne k nebi
oko zalité radostnou září.
Pak na hlavu drahého robátka
klade ruku k žehnutí svatému:
„Zalívej, o Pane, srdce toto
rosou lásky k národu českému!“
Slunce zhaslo za mlhavou horou,
nové slunce rozžal král nebeský
v srdci pacholátka — slunce lásky,
blážíci na věky národ český!

J. E. Vocel.

15. *Svatopluk synům.*

Dnes plápol hasne zvolna tam v klidném západě,
svůj blízký věští konec na slavném Vel'hradě;
do vyklenuté jizby červánků mylný znět
jíž oknem stěle v dlažky vadnoucích růží květ.
Jak sešlá svláčí jeseň své roucho zelené,
sklon Svatopluku věštěn v kadeři zbělené;
aj, v zpomínce, po širém té jizby klenutí
duch velký zmlazen věje mohatnou perutí.
Zná kníže, svit že jeho na krátko plápolá;

tož k otcovskému slovu svých synův povolá:
 „Vy síně z kmene mého, než k otcům přejdu svým,
 poslyšte, co vám v svaté dědictví zůstavím.
 Hle, svazek prutů křehkých zde v celek sdružených;
 jej na dvě zlomte v zkoušku sil vašich zpružených:
 na této zkuste vazbě, jak mohutna vám pěst,
 zde rázná prokaž snaha, seč rázné vaše jest!“
 Již řadem věku Mojnír i Svatbor za sebou
 i Svatopluk mladistvý okouší silu svou;
 leč marna synů snaha: ni počín zdvojený
 s to uení, aby zlomil ten svazek spojený.
 Kmet vidá synův marnou v té práci odvalu
 dí, by mu pevný svazek byl dán bez průtahu:
 „V čem vaše paže jaré se marně lomozi,
 to mtlejší síla provést se v ničem nezhrózi!“
 A prutů chopiv vazbu kmet věkem zemdlelý,
 již po jednom je různí a synům rozdělí;
 pak různé káže lámat mladými rameny,
 až jeden za druhými vše vejpůl zlomeny.
 Na vážný pohled syny posvátný úžas jal,
 leč dalším slovem otec jim naučení dal:
 „Hle, co zde silou statno ve svorném sloučení,
 jak v různenosti kleslé se v křehkost promění!
 Kde dobré síly v pevný jsou svazek spojené,
 tam podar z mohutného se proudí pramene;
 a proto mysl svorná ať první je vám etnosť,
 pod její ratolesti jen kvete blaženost!“
 Zda v oči květech rosa, večerní ozdoba,
 východní značí perly, v nichž blaha zásoba?
 Či v rose kryty slzy, budoucích žalů rod,
 jež bouře zpupných svárů rozvodní zkázy brod?
 Zda červánků těch zásvit, jenž v rozehod plamenal,
 slavného jitra věnce budoucí znamenal?
 Či záplavou se zračí, ach, různých myslí seč,
 k níž krvavým co pásmem již kyne dějstva meč?
 Kmet dopověděl vážný. V sen večer shasil zář,
 noc temná hvězdoroušskou již obhalila tvář;
 to truchlorouška; na ní, ach perly slzavé,
 a za ní v rudé zori tli jitra krvavé.
 Ó běda! stavbu, kterouž duch otcův buďoval,
 spor synů zkázorůzných, ach, ve hrob pochoval;
 již dědictva se mocní rod cizí na rozehvat,
 a slávy čestný vínek potupně s čela sňat! — —
 Ta věštba Svatopluka aj věkův záměnou
 do vnukův duše hřímá mohutnou ozvěnou:
 „Kvetoucí účinnosti jen tamté blahý ruch,
 kde budoucnosti stavbu poznaší svorný duch!“

Frant. Doucha.

16. Vilém z Kounic.

Na staroslavných Kounicích
je hlučné hodování;
kol číší tu se pěnících
dvě hostů sedí knížecích,
a rytířstvo a páni.
Tu v číších jasných ztopily
se dlouholeté sváry
a ta, co Němci zrůznili,
dvě knížata dnes smířily
zas vlastenské poháry.
Až, Bedřich ruku k smíření
dal svému pobratřenci;
a Čech s Moravcem spolčení
po dlouhém zhoubném sočení
zas bratři jsou, — vlastenci.
A Vilém z Kounic, hradu pán,
svůj plný pohár vznesl
a: „Živ buď Čech a Moravan,
buď bratr bratrem milován!“
ze vroucí hrudi hlesl.
„Ať žijí Čechy s Moravou,
ať žije vlast společná
i ten, kdo její oslavou!“
tak v odpověď mu hlasy jdou,
a chvála zní srdečná.
Když dále kníže Bedřich děl
a číší vznesl jasnou:
„Ať žije statný hostitel!“
tu slavně pohár kolem zněl
a splýval v chválu hlasnou.
„Buď Vilém zdráv i jeho knen!“
tak za knížetem dělí;
buď statný Kounic proslaven;
jím knížat boj je přerušen,
a my zas národ celý!“
Tu opět Kounic číší vzal
a zdrtil mocnou dlaní,
že mok z ní vzhůru vypryskal

a Otě ve tvář nastříkal,
a zahřměl v mocné přání:
„Ať žijí naše knížata!
a národ, jejich síla!
my jen jich pevná záštita:
ta cizí luza najatá
jen k zkáze naší byla!“
Tu hlasné meče zavzněly
co bratrů věrné sliby,
že Němci v koš se zachvěli
a s třásem z hradu pospěli,
neb Kounic řídko chybí.
A když pak svorně dopili
a z hradu již se brali:
zas všichni pána chválili
a vlasti, v níž se zrodili,
společně přísahali.
Však Kunrát kníže Kounici
největší díky skládal,
a podav mu svou pravici,
prv než jel ku své stolecí*)
jej o památku žádal
řka: „Můj Viléme, k paměti
na tento konec svárů
mi nelze odtud odjetí
bez třeba skrovné oběti
a ze tvé ruky daru!
Tu statný Kounic kožich svůj
ochotně s těla svlekl
a: „Vděk-li tento dar ti můj,
v němž válčil jsem co vůdce tvůj,
jej přijmi, kníže!“ — řekl.
Když Kunrát domů přijeda
pak kožich rozebírá
a tisíc děr v něm uhlédá:
tu žasne vděčný vévoda
a slzu s oka stírá.

J. B. Pichl.

17. Ojář.

V širokém stanu tam nad Ligrem
seděl Karel v císařské pyše;
císařovic a ves květ říše,
vojvodů, knížat a vládyk sučem
na soud zemský se k němu sjel.

*) = sídelnímu městu.

Pokyne, provolá hlasatel:
 „Koho křivda a přikora souží,
 ať ji svobodně jeví a touží!“
 Vyjde z vojvodů kola vjev
 Ojír, krotitel Mauřina vzteku,
 nejslavnější z Karlových reků,
 mudřec v radě, v zápasu lev.
 „Pověz, co klopiš hlavu svou
 nad jiné nám vždy váženou?
 ký směl tobě křivditi škůdec?“
 taže se Karel ctěného vůdce.
 Ten svou tíženou hlavu zdvih',
 hněv a pomsta mu ve zraku planou,
 mlčí a slzy mu po líci kanou;
 pak se zmuží a žaluje pych:
 „Krutou, pane, ja křivdu vzal,
 osaměl bídně a osíral;
 syna, jímž já hrdě se chlubil,
 přehlý vrah mi svévolně ubil.
 Baldvín, co hájil korunu tvou
 po boku mém již mečem svým jarýn,
 co měl hovět mým kolennům starýn,
 padl mi vraždou urputnou.
 Protož rač mirnit mé bolesti dav:
 smělého vraha mi k vůli stav;
 nech, kdo práva opustil cestu,
 spravedlivému podlehne trestu!“
 Pány tu pojme hněv i žel,
 Karel moudré zasmuší čelo:
 „Komu se krve mládeovy chtělo?
 Řci, kdo drzý ten míru rušitel?
 Tobě že propad' životem svým,
 slibuji slovem ti císařským:
 krvavé pomsty dojde ta vina,
 byť se i mého týkala syna!“
 „Toho se týče, ten vinníkem!
 ten mi syna milého ubil,
 Karlovic tvůj mou nadějí zhubil;
 přerušil, zlý příklad všem,
 uvrhl na mne bolesti dav.
 Smělého vraha mi k vůli stav,
 nechť, kdo práva opustil cestu,
 spravedlivému podlehne trestu!“
 Císař ustrne obražen,
 bolestí přísnou na syna hledí,
 jak ten viny si povědom bledí,
 mlče si svojí výstupek ten!
 Prsa otce to svírá zle:
 časně mu zesnulo synů dvě
 a již posledního má ztratiť,

jeho smrtí slovo své splatit!
 „Ostaniž!“ krotí vojvody hněv,
 „přísám Bůh, syn podlehne trestu,
 že byl vyvolil svévole cestu;
 toliko nežádej jeko krev!
 S otcem vinuška milost můj,
 jediné to mi uchovat přej;
 nestůj, věrný, na hrdlo jeho,
 vezmi si zaň půl království mého!“ --
 Vojvoda vece: „Když Baldwin zbled',
 chopila se mno zuřivost lutě,
 a já slibil ho litovat' krutě!
 Nevrátí se mi pokoj zpět,
 dokud nevrazím do vraha meč;
 za krev syna krev synova teč!
 Neodpadnu já svého práva,
 dokud paže a mysl mi zdráva!“
 „Zpupný! ty se mi protiviš?“
 oboří se naň Karlova hrozba;
 „nehne-li sebou otcova prosba --
 nuže! císaře velení slyš!
 Jestli že milost moje ti vděk,
 odřekni pomsty se po svůj věk!
 Neučiníš-li hned dle mé vůle,
 vlastní ruka má tebe skůle!“
 Odmluví sněm: „Té křivdy se chraň!
 Pomni, veliteli a pane:
 nestát slovu, je člověku haně;
 co jsi slibil, to svatě se staň!
 Syn tvůj rušitel míru jest,
 nemiň i jeho zákona trest;
 byť se i syna týkala tvého,
 přísahal jsi institeli jeho!“
 Císaři vypadne z ruky meč,
 hněvy, co v něm se k úporu rotí
 vznešenou myslí staví a krotí;
 klesne zpět a dokoná řeč:
 „Mějte si jej -- buď na věky zdrav,
 bych byl ze slibu svého práv!“
 Dí a slzu, co z oka se lije,
 zahalen v širokém taláru kryje. --
 Vévoda již k své oběti spěl,
 se stupňů tránu jinocha vede.
 „Slituj se!“ volá dvorstvo bledé,
 „císaře tvého se tobě zžel!
 Odpusť mládci pykaný dluh,
 aby tě milostně sondil Bůh;
 otec tobě za život jeho
 podává půl království svého!“
 Ojířem nehne ni žal ni stesk:

„Spravedlivá jest věc má,“ praví,
 „bolesti mé jen pomsta mne zbaví!
 Krále ozdobuj koruny lesk;
 nádherná trůnu ni zlatého
 nevrátí syna mi vzatého,
 nezhubí červa, co v srdci se lití;
 synovu krev můž' krev jen smýti!“
 Ustrne vše a na Karla zří;
 ten se v purpuru zahaleu leká,
 an se pomsta Ojře vzteká,
 an již napřáhá meče ten zlý!
 Však — viz! on hodil jej od sebe,
 dává vinníku ruky své;
 zmožen císaře věrou a bolem
 před jeho zlatým poklekne stolem:
 „Viz mne, o pane, u nohou svých,
 polibíš nech svou spravednou ruku;
 odpustiž mi veškerou muku,
 již já ti tropil v horích svých.
 Širý a bezdětný k hrobu spěš,
 všech je to největší otec béd;
 taková nemá se týkat hlavy,
 která spravedlností se slaví!“
 Páni a manové jásají,
 mnohému slza po tváři line,
 syna i kmeta an k sobě zas vine
 císař, a radostně hlásají:
 „Sláva ti, Karle veliký!
 zdar tebe provázej všeliký!
 Věčná i tobě, Ojři, sláva,
 tak že jsi svého uhájil práva!“

S. K. Macháček.

18. Pan Plichta z Žerotína.

„Slzičku si s oka utři,
 přestaň, přestaň bédovati,
 sic ti o Vilému dobrém
 nebudu víc povídati!“
 Tak dí Ctibor, an miláčku
 rmutnou zprávu dopověděl:
 bezděky sám okem vlnkým
 na slzič dítě hleděl.
 „Za to, Věnceslávku, tobě
 chci teď něco vypravovať,
 což si na budoucí časy
 hledíš věrně pamatovať.“
 S tváří růžových tu dítě
 hbitě slzu si utírá,
 chopíc ruku rytířovu

dychtivě mu v oči zírá.
 Starý Ctibor jme se nluvit:
 „V Mühlendorfské to bitvě bylo,
 když se vojsko české k voji
 bavorskému připojilo.
 Den jsme Václava svatého
 vyzváněli do té seče;
 zvony byly přilby Němců,
 srdce zvonů naše meče.
 Nad námi pak korunou se
 vojvody českého chvěla,
 svatováclavská když píseň
 slavně z prsou našich zněla.
 Zpěv ten, chrabřým duchem otcův
 již před věky požehnaný,

věrným vukům hláholom svým
 otvírá vždy slávy brány.
 Tehdáž král, tvůj otec statný,
 zuřivým kludivem svým bouřil,
 takže jiskry z něho dštily,
 pod králem se komeň kouřil.
 S námi bylo na sto helmů
 z Moravy v tom lítém boji,
 nebo tam, kde sláva kyne,
 Moravané s Čechy stojí.
 Hoj, tu z moravských těch pluků
 slavný Plichta bujně skoče:
 „Za mnou!“ hlásá, kolem přílby
 mečem síhodlouhým toče.
 Za ním přátelé se ženou;
 nežli jej však dostihnutí,
 německého vojska sbory
 pana Plichtu zahrnuly.
 Tuhý boj to; neb rakouští
 statně sobě počínali —
 marně naše silné dřevce
 do zdi puklůř se hnaly.
 Ejhle! tu ze zadu na zed'
 rány mečem zarachotí ---
 zed' se třese, a s pavézou
 muž se v krvi na zem kotí.
 Za ním Plichta se objeví
 v levo, v pravo mečem zvoně,
 ku výskoku odvážnému
 říčického bodnuv koně.
 K nám doskočí — již se opět
 obrátí a ostře míře
 ozbrojenou koně hlavou
 vrazí v nepřítel pancíře.
 Pozdvihá rek bujarý hlas
 staromoravského plesu
 bože se tam hloub a hloubě

do hustého sudlic lesu.
 A my za ním s našim králem
 v les ten hustý jsme se hnuli;
 mnohý klesnul — dřevce lesa
 krví naší zablesknuly.
 Helmu kyt tam pana Plichty
 plyne na vlnách těch kopí —
 kloní se teď níž a níže,
 běda! ve vlnách se topí.
 Naše pomsta nepřátelé
 na vše strany hbitě hází,
 neb na Plichtu tam rachotí
 kladiv četných smrtné rázy.
 Nežli však až k němu cesta
 krvavá se proklestila,
 prsa slavná pana Plichty
 kladiva již rozdrtila.
 Mstili jsme ho, kladli mrtvých
 na tisíce v širém kruhu,
 mstíce porážku též dávnou
 na moravském onom luhu.“ —
 Starý Ctibor zabere se
 do trudného přemýšlení,
 zapomennu na pacholo
 mluví v tesklivém upění:
 „Jakých výhod cizí bitvy
 země české věnovaly?
 Mrzkých darů — krev a ztrátu;
 cizinci si slávu vzali!
 Kdyby stékala krev česká,
 co se pro cizince lila,
 vlast by celou, jako výspu,
 tokem brozným ohradila.
 A z těch molyh, vyvězených
 krvavými Čechů těly,
 jistě by se ještě jednou
 celé Čechy vystavěly!“

J. E. Vocel.

Kolovrat.

Již po druhé se na polední dráze
 nad širou plání slunce stkví,
 a ještě boj jest na osudné váze
 a v klínu Sudie vítězství;
 meč proti meči, rána proti ráně;
 od lomů dřevců hláholí vše stráně,
 jak lvové válčí Slované,
 jak líté saně Germané!
 Ha! teď se chvějí vrahů krutých sbory.

Zpět, volá trouba, Germane!
 Trás na vysoké vyhání je hory
 a jako orlí Slované
 jim hroty v týle vrhne po nich letí.
 Již přes vrch druhý, již jsou jim v zápětí —
 Ach! viz tam zradnou nehodu:
 šíp raní v prsa vojvodu.
 Děť nelze snéstí jízdného mu huutí,
 se k vozu utéc' rychlému
 jej bolest' i spěch za vítězi nutí,
 vůz spěje k cíli slavnému. —
 Ach, hle, tam z houští letěti tři vrahy!
 viz jizlivými šípy koně s dráhy
 ku srázu zrádně plašiti
 a meče strašně tasiti!
 Stráž slabá klesla — vůz se letmo valí,
 spřež necítí víc otěží,
 již s hůry pádí ku srázučnu skalí,
 již nad nim jako nad věží
 se pádu hrozić opírá, se tyčí.
 Smrt' hrozná srdce vojvodovi klíčí,
 již zajásali vrahové.
 O slitujte se, bohové!
 Ha, kdo tam z dubí běží k vozu v skoku?
 Kyj na rameni, dubu knen,
 toul na plecech mu, luk na mocném boku.
 Ha, již pře nohu o kámen,
 již kolo zvrací, již vůz zastavuje,
 již kníže sebrav sílu sestapuje.
 Již pouští kolo rameno
 a vše jest v hloubi pohřbeno.
 Však ještě život v osidle pni vrahů;
 jich šípy s hůry fičí;
 jich pevné štíty zamezují dráhu
 a meče dlouhé syčí;
 smrt' s nimi kvapí blíže v každém mžiku.
 Aj, ochrance zas k půtce stojí v šiku;
 již vrhá střelu mocná zbraň
 a prohmána jest vrahu skráň.
 Již druhá jede z železného luku
 a ryje oko druhému,
 a třetímu šíp chromí zbrojnu ruku.
 Tak konec vzteku krutému.
 Teď jinoch, vloživ kníže do náručí,
 skok na skok spěchá tam, kde bitva hučí,
 kde zoufalý meč Slovanů
 na zradě mstí se Germanů.
 Náš kníže žije! plesný hlas zavzui
 a třikrát více hoří hněv,
 a třikrát strašněj' meče hlonozí.

jen ránu zřítí, smrt a krev.
 Již vrahové jsou vůkol obklíčení,
 již zbití, již jak plevy rozptýlení
 a mstnému smrti stíhání
 cíl sází jen dle skonání.
 Mrak noční zmizel, slunce pozlacuje
 zaš jitrní září krajiny,
 nic z Germaunů víc oko nespátřuje
 než v krvi kleslé mrtviny.
 Trub ověněných slávozvuky znějí,
 zbraň stkví se v řadech, praporečkové vějí
 a vedou slavně přes meze
 zpět v láno vlasti vítěze.
 Ať, hť tu bohů! vojsko táhne k němu,
 a vezmouc z dubu ratolest
 se ku oltáři bere posvátnému
 vzdát vděčně schráncům vlasti čest.
 Ať, oběť z věnců ratolestných hoří,
 hlas chválí bohy, koleno se koří,
 trub zlatých hudba hláholá,
 dík v znatých srdcích plápolá. —
 Kněz mečem kyne, vojsko v zbrani stojí
 a trouby znějí hlasněji,
 a v každém oku pozornost se dvojí,
 výš praporec se vznášeji.
 Meč kyne; širý pluk se rozstupuje,
 šest hrdin s rekon vážně přistupuje;
 a hudba mlčí obětní,
 a knížete hlas mocný zní:
 „Ať, vízte, muži, muže výtečného,
 jenž vůdci život zachoval;
 čin na věky ten stkvěj se k slávě jeho:
 jmě K o l o v r a t jej věčně chval,
 a v štítu kolo s šípy třemi zlaté
 buď na znamení lásky k vlasti svaté;
 meč tento, slavný jinochu,
 tvém vždy se leskni po boku!“
 Tak kníže reka, chránců svělio pásá
 jsa ku vděčnosti vroucí jat.
 Ples jednozvučný: Zdráv buď kníže!“ hlásá,
 „Zdráv slavný rytíř Kolovrat!“
 Hle, vlasti! původ kmene vznešeného,
 jenž ozdobou je slavnou lána tvého,
 vždy tránu věrný hájitel
 a ctí tvé mocný strážitel!

Fr. Štěpnička.

20. *Obnovený svazek.*

Aťta, jaké ozbrojené sbory
 ode Prahy táhnou k východu,

tam kde modrošedé pojí hory
 panenskou s Čechami Moravu?
 Čechův chrabrých statné jsou to voje,
 květ svých reků slavný český lev
 hrdě do lítého vede boje;
 běda, na kom on svůj skrotí hučv!
 Nejdou, Moravu by z ukrutnosti
 vyprostili litych barbarův;
 nejdou, aby oheň divokosti
 sveřepých skrotili Maďarův;
 aniž proti Slávy vrahům zjevným,
 proti Němcům, táhnou nyní v seč:
 bratr tenkrát proti bratrům krevným
 ostrý nese hroť a britký meč.
 Proto nezníš v Čechův mutném zraku
 ohně bojovného smělou zář;
 proto nebe samo v černém mraku
 kvílíc jasnou zahalilo tvář.
 Dvě, ach! sestry, které svorná páska
 v blahu, v žalu vezdy pojila,
 jejichž sesterská i vroucná láska
 srdce matky Slávy blažila:
 zbožná Morava, jež pravdy zdroje
 božské Čechii učila znát;
 tato opět vrahů četné roje
 sestře pomohla vždy pokárat —
 sestry tyto svár již zhoubný dvojí,
 sestra sestru více nezná svou!
 Běda! rázně silné obě zbrojí
 krev by prolévaly spřízněnou.
 Ký však v srdce svorná škůdce dravý
 jedovatou vstípil nesvornost?
 Soka věčného a vraha Slávy:
 T e u t a, zistného lupiče zlost.
 By je obě soused vlády chtivý
 v otrocké okovy uvrhnul,
 od Čech chytře rozum jeho listivý
 Moravěnku milou odtrhnul.
 Slepě, netušíc tu mrzkou zradu
 padne Moravěnka v nástrahy,
 na Čechů nic věrnou nedbá radu
 střežící ji zlými před vrahy.
 Hříšnou rukou svaté svazky trhá
 tvářcem samým libě utkané,
 v okovy svévolně sebe vrhá
 ukrutnosti chytře kované.
 Marné opět s orlicí chce pestrou
 jarý český lev se zasnoubit;
 marně ždá Čechie s drahou sestrou
 dávný lúsky svazek obnovit:

Konráda zpupného vzpurná slova
k válce hrdě vyzývají jen. —
Běda! přetřnutý svazek znova
krví ma být tedy zasnouben?!

* * *

U Lodenice Moravanů voje
střetnuly se s pluky českými.
Běda! třikrát běda toho boje!
bratr válčí s bratry krvnými!
Celá krajina se hrůzou třese,
jak když hřměním nebe jeví huňv,
větrem v dáli hluk a ryk se neso
jako strašné bouře děsný zpěv.
Slávsky mečem slávským ruka tesá
v slávskon leb a v slávský štít,
vše, co schvátí, v náručí smrti klesá,
tisíce nevinných musí mřít.
Než-li statných Čechů ruka vila
sobě slávy věnec vítězný,
sněhový šat, jímž se země kryla,
krví promění se v nachový. —
Černou perutí noc zahalila
pole krví hojně zbrocené,
krajina se celá polhřízila
v ticho dumné, ticho hrobové.
Skončen boj pln kruté zuřivosti:
bratrův osunkrát pět padlo set
Přemyslových vnuků nesvorností
zištných Němců piklům za oběť.
Na zemi tu krví napojené
stojí dcery slavné Slávie
v svorném svazku lásky obnovené,
s Moravčenkou statná Čechie.
Nadhvězdnému vládci věčné říše
sestry díky vronené vzdávají,
Slávy slzy přeradostné s výše
nebes novou pásku žehnají.
Nad půdou, kde tolik reků padlo,
kletbu vyřkne Slávie pak hněv:
» Ať se tě víc netkne slávské rádlu,
ať tu nezní více slávský zpěv!*)
Na věky už s orlicí se sestrou
jarý český lev zas zasnouben,
sestra objímá se vroneně s sestrou,
lásky jejich svazek obnoven!

Vlastimil Venkryl.

*) Lodenice jsou nyní zcela poněmčeny.

21. Zimo-pán. 1)

Burácně vládne prosinec,
pod sněhem úpí kabřinec.
Kraj v loktech mrazu zmrtvělý;
kol chýžky jen se chumelí.
Z ní vyšla z rána děvice,
mateřské lásky dědice.
Neb než se cestou vydala,
staříčká máť jí žehnala:
„Tvůj krok ať v ruku boží dán,
by nelapil tě Zimo-pán!“
Žehnutí třikrát říkala,
pak drahou deuru zlíbala.
Jí křížek na krk zavěsí;
ni bouře děvy neděsí. —
Již kráčí děva v úkole
matěiny vůle přes pole.
Na Heích září ruměnce,
květ kloček²⁾ řaděn u věnce.
O děvo sličná, žal ti, žal:
pán Zimný líčko zakochal!
Ze zdálí, halen v hustý mrak,
svůj k tobě upřel chtivý zrak.
Zjev krásy pad' mu do očí;
až půjdeš zpět, tě zaskočí.

* * *

Vrací se děva k večeru;
pán Zimný jede na šeru.
Vůz mraku táhnuu běloší,
mráz, víchry jeho pauoší.
A metelice průvodem
za bouřným tílnou ochodem.³⁾
Plášť jemu oblak žhnaný,
ten sněžným květem protkaný.
V čelenku⁴⁾ sutek⁵⁾ slozeno,
ropouchů zoubím zdobeno.
K a d e ř a brada v bohatém
se lesknou júní hvězdnatém.
Z křišťálu žezlo blysknavé

po říši vládne zimavé. —
Sestoupí; dívce lichotí,
ji svou již máti lakotí:
„O děvo švarná, budiž má,
sladnoucí touhou zvolená!
Pojď se mnou v nádherný můj byt,
kde rozkoše ti kyne svit.
Na ledné hoře plný vnuad
můj z křišťálu se leskne hrad.
Bělostných věží temeno
ku hvězdám salú vzpříměno.
Tamť luzné bory zbělené,
vše hvězdičkami zdobené.
Ze zimostráže jasných řad
se milosvůží skládá sad.
V něm libosládká dřímota,
snů nejskvělejších štědrota.“ —
Již za ruku ji bere v ráz,
až popadá jí zimomráz.
Zda dívce mladý vadne květ?
zda ubledne jí volný svět?
Ve mrazném řader zachvění
t e n z jiskry žeh se zplamení:
„O matičko má, při mně stůj,
tvé žehnutí mne posiluj!“
V tom zlatý křížek obnažen —
pán Zimný bleskem odražen. — —
Krok děvy kvapí dál a dál;
lněv Zimo-pána víchrem lál.
Kde stopaně sníh osetý,
pán Zimný nově v zálety:
„V mých jizbách sklady klenotů
démantového blyskotu.
Z křišťálu kryjou příhrady
čistého stříbra poklady:
to v bílé hoří plameny
ozářit plesu prameny.
Paruchta⁶⁾ v sněžném obleku
sen upraví ti ku vděku.

1) Zimo-pán = vládce zimy.

2) kloček = hvězdička sněhová.

3) ochod = obchůzka.

4) čelenek = korunka.

5) sutky = kroupy.

6) Paruchta = bílá paní, ukazuje se i ve větru, když sněží, postel nebeskou ustýlající.

Sněhurky⁷⁾ něžné ve kruhu
 co královně ti v obsluhu,
 Neváhej kraj ten ostaviť,
 pojď' hodů světlych⁸⁾ oslavit!⁶⁾
 I chopí mocně děvu zas;
 ta podruhé v ten zvolá hlas:
 Ó matičko má, při mně stůj,
 tvé žehnání mne posiluj!⁶⁾
 Jak zlatý křížek obnažen,
 pán Zimný znova odražen. — —
 A opět ona dál a dál;
 hněv jeho v běsnou bouři zral:
 »Když záletám se vzpouzíš mým,
 v mou moc ať padneš násilím!⁶⁾
 Již přálů náruč k objetí;
 i zvolá děva po třetí:
 »Ó matičko má, při mně stůj,
 tvé žehnání mne posiluj!⁶⁾
 Zas křížek zlatý obnažen,
 pán Zimný prosto odražen.

Aj rozsápe se jeho vztek,
 až rozhlučí se hrůzy skřek.
 Chmur pomrakem se kaboní;
 sbor zašklebí již sotóní.
 I kývne; na ríz chomoly
 burácnou zbrojí zápolí.
 Ty sponstu víří mentinou;
 klopýtá děva celinou⁹⁾
 Hněv buranů vše pokoří;
 zda v návěj děvu ponoří?
 Zař křížku v šeru vítězí,
 vše-zkázy sponstu odmezí.
 Tím svitem děva silena
 se vynkne lupu z ramena.
 Poslední sílu sebere . . .
 na práh se šťastně prodere,
 a v náruč klesne u dveří
 své libající mateři:
 jí srdce věští dečfíno,
 co žehnání jest matčino.
 Fr. Doncha.

22. Jan Jesenský.

Poslední ohlas zvonu zněl,
 když Jan Jesenský v kobě bděl,
 a divně se mu srdce chvělo,
 když prvně hleděl v lidské tělo.
 Když z lebky jazyk vydobyl
 a skoumal svalů, čiv a žil,
 pak náhlednul, co srdce kreje,
 a stanul zase přemýšleje.
 By jiným dáť moh' pomoci,
 bděl mistr dlouho do noci;
 a právě půlnoc přichvátíla,
 když mistra síla opustíla.
 On v lenošku se usadil
 a těžkou hlavu rukou kryl;
 a taktó zamýšlený sedě
 přemýšlel dál o tělovědě.
 Hle, hle ta hlava! — mrtvý muž —
 on sedá, vstává, stojí už
 a smuten, jakby v vnitřním boji
 pozvedá mrtvou ruku svoji.
 A jeho zrak je kalen, pust,
 a hlas se plouží z prázdných úst,
 jak hrozně na Jana se dívá

⁷⁾ Sněhurky = sněžné panny.

⁸⁾ = vánoce.

⁹⁾ = celou, sněhem.

a oholenou hlavou kývá.
 „Chceš člověka znát stůj co stůj?
 Je mi tě líto, Jene můj!
 Ty's první hleděl v lidské tělo,
 jež tvorstvu tajným býti mělo.
 A bys je zcela, zcela znal,
 pro dobrou věc jsi vykonal,
 a pro věc dobrou tobě v málo
 se stane, mně co teď se stalo.
 Ba za rok, den — to krátký čas —
 učiní tobě jiní zas,
 ne tajně — veřejně a lítě,
 co na mně ty's učinil skrytě.
 Tvůj jazyk vyřízne ti kat,
 pak na lešení budeš sřat,
 tvé tělo k šibenici dáno
 a v postrach lidu čtvercováno.“—
 Tak domluvil — a s vóže zvon
 pojednou zazněl v jeden tón,
 a nazpět umrlec se kácí,
 a s výkřikem se Jan potácí. —
 To hrozný, hrůzoplý sen,
 či pravda? — Kdo ví! — Přelud jen?
 Mluv Jene, co ti srdce svírá,
 že k náměstí tvé oko zírá;
 zla víš, co umrlec ten věští,
 že vykoná se na náměstí?!

Adolf Heyduk.

Vypravování historické.

Vypravování historické liší se od vypravování v širším slova smyslu podstatným omezením látky, pokud se týká její uspořádání, využitkování a provedení, nedovoluje vypravujícímu přidávat doplňků nebo měnit vedlejších okolností; vypravování historické má ve všem šetřiti historické pravdy a skutečnosti. Sem nenáleží úkoly z historie o příčinách a následcích, které podřadují se oddílu „pojednání“, nýbrž prosté vypravování nebo vylíčení dějepisné látky, jež opírá se o vyučování dějepisu neb o lekturu. Látky sem náležející jsou:

1. Vypravování nebo vylíčení jednotlivých událostí, jako: válek, bitev, katastrof atd.;
2. Vylíčení jednotlivých osob, tedy stručnější životopisy, v nichž odpovídáme na tyto otázky: Čím osoba

ta byla? Co vykonala? Co zamýšlela? Čeho docílila? Jaké byly následky? — Tež řídit se tu možno starým veršem: „Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?“ kdo? co? kde? kterými prostředky? proč? kterak? kdy?

3. Paralely čili přirovnání dvou národů, měst, jednotlivých mužův, událostí atd.

A. Vypravování jednotlivých událostí.

Žák řidiž se při pracích sem náležejících tímto nástinem:

A. Co bylo příčinou?	}	1. Úvod.
B. Kterak událost počala?		2. Provedení (stat).
C. Kterak postupovala? Co po sobě se dalo?		
D. Kterak se skončila?		3. Závěrek.
E. Který jest události následek?		

při čemž však podotknuto budiž, že není nástinu tohoto vždy nutně šetřiti.

Příklady:

1. Válka trojská (1194.—1184.).

1. Úvod. 1. Příčina: Paris unesl Helenu. 2. Nevole Menelao-va a jeho stesk, shromáždění knížat řeckých, společné usnešení.

2. Stat. 3. Co se událo, než loďstvo vyplulo. Ifigenia. 4. Loďstvo přistálo k trojskému pobřeží; bojiště, zbraň. 5. Obléhání, pítky, Achilles, Hektor. 6. Kalchas, shromáždění rekův a jejich porada, sřitovení dřevěného koně, spálení tábora řeckého. 7. Trojští oklamání jsou Isti Sinonovou. 8. Troje pád (Aeneas).

3. Závěr. 9. Návrat Řekův. 10. Poměry ve vlasti jejich.

2. Bitva Marathonská (490.).

1. Úvod. Hněv krále Darcia. Druhá výprava, jejíž vůdci jsou Datis a Artafernes. 600 lodí, na některých pouta a okovy. Přistání k Euboji, pád Eretrie. Strach v ohrožených Athénách. Athénští hledají pomoci ve Spartě; jen Platajští poslali 1000 mužův. Athénští ozbrojili otroky. Statečný pochod malého, ale dobře ozbrojeného vojska pod Miltiadem.

2. Stat. Sřázka ve veliké rovině Morathonské. Úžas Athénských, když spatřili strašné vojsko perské. Miltiades nadchnul je sta-

tečností a dal znamení k útoku. V těsných řadách hlouček Athén-
ských útokem žene na barbary. Zuřivý boj. Z počátku otroci couvají
ve středu, ale obě křídla vítězně postupují. Posila středu. Všeobecný
útek Peršanův; zděšení jsouce a rady ni pomoci si nevědouce běží
ku břehu a skákejí na lodi. Athénští je pronásledují; ukořistí ještě
7 lodí a všecek tábor se všemi stkvostnými věcmi. Marná leš Per-
šanův překvapiti neobsazené Athény. Návrat jejich do vlasti.

3. Z á v ě r. Radost a plesání v Athénách po vítězství. Uvítání
a počest Miltiada. Příchod Spartanův atd.

3. *Spartané a Peršané ve Thermopylách (480).*

1. Ú v o d. Kterak válka obou národů vznikla. (Vzrůst moci per-
ské; Řekův láska svobody; rozličné obou mravy a spůsoby; příčina:
asijští Řekové, spálení Sard; výprava Dareiova.)

2. Stať: A. Příchod nesmírného vojska perského s Xerxem v čele.
- B. Zbrojení Řekův; Leonidas táhne proti Peršanům.
- C. Popis Thermopyl.
- D. První srážka.
- E. Zrada Efialtova.
- F. Leonidas v poradě; někteří Řekové odcházejí.
- G. Pozůstalí strojí se k nastávající bitvě; jednotlivé vý-
roky Miltiadovy.
- H. Bitva a smrt Spartanův a jejich soudruhův.
- I. Pocta padlých; potrestání některých zbabělcův.
3. Z á v ě r: Čeho tím docíleno, čeho nedocíleno. Věčná sláva
hrdin.

4. *Námořní bitva u Salamíny (480).*

- A. Veliká tíseň Athéňanův.
- B. K radě Themistokleově opouštějí město a uchyljí
se na lodi.
- C. Všeobecný strach, když přiblížilo se loďstvo perské.
- D. Leš Themistokleova.
- E. Strašný noční boj.
- F. Stkvělé vítězství Athénských.
- G. Nová leš Themistokleova; Xerxes prchá; vítěz-
ství jest dovršeno.

5. *Založení Říma (754).*

1. Romulus a Remus. 2. Jejich zachránění. 3. Jejich vychování
u pastýře Faustula. 4. Spor s pastýři Numitorovými. 5. Amulius vy-
puzen. 6. Numitor dovoluje, by Romulus a Remus město založili.
7. Spor mezi Remem a Romulem. 8. Romulus zabil bratra a pokládá
se za zakladatele Říma.

6. Založení Karthaga (888.).

1. Foinická královna Dido přechá před bratrem Pygmalionem, svým nepřitelem. 2. Přistání ku břehu africkému. 3. Smlouva její s králem Jarbou. (Byrsa.) 4. Založení hradu, který stavbami domo-
rodcův i Foiničanův vzrostl v mocné město.

7. První námořní bitva Římanův (Mylae, 260.).

1. Úvod. Karthagiňští loďstvem svým neustále plenili pobřeží italské, jehož Římané přese vše úsilí své marně hájili. Římané nahlíželi, že jenom vítězstvími v Africe válka se skončí; proto senát uzavřel zříditi loďstvo a udefiti jím na Karthagiňany. — Ale kterak stavěti lodí, beze vzoru? Štěstí pomohlo. Při prvním pokusu, za-
brániti přechod přes Faro ztroskotala se karthaginská loď (pentera) na pobřeží Bruttia. Římané se jí zmocnili, a za 60 dní dle ní zbu-
dovali 120 lodí. Římský vůdce Duilius vynalezl mosty zahákovací (lodní přitahováky).

2. Stať. Tak ozbrojen jsa Duilius vyplul r. 260. proti loďstvu nepřátelskému, když uslyšel, že toto plení pobřeží Mylaejské. Karthagiňští dali se do bitvy, táhnouce jako u vítězoslávě se 130 loďmi a nespořádaně jich ani v šik válečný. Římané obořili se nejprve na 30 lodí, kterých prostředkem mostů zahákovacích dobyli. — Další průběh bitvy. — Konec její (útěk Karthaginských, kořist Římanův).

3. Závěr. Ovoce tohoto vítězství (Egesta sprostěna obležení). Pocta Duiliova. —

8. Hannibalův pochod přes Alpy (218.).

1. Úvod: Dobyti Sagunta.

2. Stať: Hannibal překročil řeku Ebro — táhnul přes Pyrenaeje, Gallii. — Zděšení Římanův. — Řeč Hannibalova k vojsku. — Přechod přes Alpy velice obtížný; nepřekonatelné téměř překážky; Hannibal vojsku neustále myslí dodává, odpočívá s ním na vrchu Cenis; pohled s něho v krásnou zemi oživuje umdlené vojsko; slézajíc s vrchu vojsko překouati musí ještě větší obtíže.

3. Hannibal zalekl se, když přešel přes Alpy vojsko své prohlízel; přes polovici ho zahynulo.

9. Vyvrácení Karthaga (146.).

1. Úvod. Řevnivost mezi Římem a Karthagem neustává (Cato).

2. Stať: První příčina (Massinissa). Požadavky Římanův. Poslednímu z požadavkův: aby Karthagiňští se vystěhovali a jiného do-

mova si vyhledali, tito nechtí vyhověti. Město obléháno. Po dvě léta šťastně Karthaginsti se hájí. Třetí rok Scipio města dobyl a z kořen je vyvrátil. Slova Scipionova.

3. Z á v ě r. Tak zmizelo město, jež moře ovládalo, s povrchu zemského.

10. Zavraždění Caesarovo (44. př. Kr.).

1. Ú v o d. Caesar domáhá se královské hodnosti. Spiknutí Marka Bruta a Caja Cassia.

2. S t a ě. Caesar jest varován. Návštěva a donloubání strýce Brutova. Opětne varování přítelovo na cestě. Caesar obklopen, když do radnice vstoupil. Tullius Cimber a Casca. Caesarův boj, jeho poslední slova, smrt. Útěk senatorův.

3. Z á v ě r. Následky: Antonius. (Caesarova závěť, mrtvola.) Nové nepokoje v Římě.

11. První výprava křižácká (1096.—1099.).

1. Ú v o d: Konstantin a Helena (ozdobení posvátných míst). — Arabové. — Seldsučtí Turci, 1072. — Krutý stav pontníkův.

2. S t a ě: Petr Amienský, 1094. — Církevní shromáždění v Pia-cenze a Clermontě 1095. — Nespořádaní zástupové pod Petrem a Walterem. — Řádné vojsko křižácké: Bohumír Bouillonský, 1096. — Nicaca, 1097. (Edessa), Antiochie, 1098. — Příchod k Jeruzalému, 1099. — První útok. — Stavění obléhacích strojův. — První den útoku. — Druhý den: Jeruzaléma dobyto. — Krveprolití. — Služby boží. — Bohumír, ochrance hrobu božího; jeho smrt, 1100. — Balduin, král Jeruzalémský.

3. Z á v ě r: Následky.

12. Vynalezení knihtiskařství (1440.).

1. Ú v o d: Knihy před vynálezem tím — jaké? — jak? — Obtíže odtud plynoucí při vyučování. — Nedostatek mnohých věcí, jichž poskytují nám díla tištěná.

2. S t a ě: Od počátku XIV. stol. vřezávání do dřevěných desk. Myšlenka Jana Gutenbergova ve Štrasburece. — První pokusy. — Současny vynález lisu. — Návrat Gutenbergův do Mohuč, 1443. — Další pokusy. — Gutenbergův spolek s Janem Faustem a Petrem Schöfferem. — Zdokonalení liter a tiskařské černě. — První tištěné dílo, latinská biblí, 1456. — O rok později žalmy, kdež po prvé tiskář a letopočet jsou jmenováni. — Osudy Gutenbergovy. — Umění nové tajemství až do zpusťování tiskárny Faustovy, 1462.

3. Z á v ě r: Užitek a důležitost toho vynálezu.

13. Dobyť Cařihradu od Turkův (1453.).

1. Úvod: Smutný stav řeckého císařství. — Turci, nejnebezpečnější jeho nepřítelé.

2. Stať: Sultan Mohamed II. r. 1453. vytáhl v čelo velikého vojska a loďstva, opatřen jsa hroznými stroji obléhacími, z Adriano-pole proti Cařihradu. — Veliké dělo „Mohamed“. — Přípravy císaře Konstantina XI. — Ozbrojení Janovanů ve předměstích „Pera“ a „Justiniani“. — Uzavření přístavu řetězem. — Útok Turkův. — Odražení jich na suchu i na moři. — Vztek Mohamedův. — Jeho lesť dostati se do přístavu. — Útok na Cařihrad 53. dne obléhání. — Strašný boj. — Smrt Justinianova. — Dobyť města. — Strašné plenění. — Mrtvola Konstantinova. —

3. Závěr: Konec císařství východního.

14. Objevení Ameriky (1492.).

Důležitost Indie od pradávna, obzvláště pro obchod. — Dřívější cesta, po které z Indie zhojí se doviželo; pokusy Portugalův a Španělů nalézt cestu po moři do Indie. — Kolumbus vystupuje, připravený k témuž účelu mnohými okolnostmi. — Obtíže, jež se mu naskýtají. — Smlouva s královnou Isabelou v táboře Granadském. — Jeho loďstvo. — Odjezd. — Směr. — Nehody, málomyslnost mužstva. — Vzpoura. — Lhůta. — Objevení ostrova Gunnahani (San Salvador, Cat Island) dne 12. října 1492. — Cuba. — Haiti. — Návrat. — Bouře. — Odchod Pinzonův. — Šťastný návrat do Španěl.

B. Vyličení života jednotlivých osob (životopisy).

Kromě toho, co již svrchu o životopisech pověděno, stíjž zde ještě nástin životopisu; žák užij z nástinu toho jen věcí nejdůležitějších.

Nástin životopisu.

I. Část výpravná čili: Osudy hrdinovy.

A. Narození. (Tu lze promluvití o jeho předcích, rodičích, bratrích a sestřích, o místě a čase — roku, dni, hodině — jeho narození, o rozličných okolnostech vedlejších sem náležejících atd.)

B. Vychování. (Tu vypravuje se, co s ním se událo až do té doby, kdy samostatnosti dosáhl, tedy: o nenáhlém rozvoji jeho sil tělesných i du-

ševních; kterak rodiče — jejichž osud v té době bývá obyčejně též osudem dítěte — k tomu přispěli; o okolnostech příznivých a nepříznivých; o jiných lidech, kteří měli v jeho vychování vliv atd.)

C. **S a m o s t a t n ý ž i v o t.** (Kdy nejprve začal; kterému odboru, zaměstnání především byl věnován, které úřady hrdiva zastával, kterých milých a nemilých událostí se dožil. Změny jeho bydliště, cesty, zasnoubení, děti, jejich vychování a osudy atd.)

D. **K o n e c.** (Co bylo příčinou hrdivovy smrti; kde zemřel; kdy — rok, den, hodina — obzvláštní příčiny smrti; pohřeb; pozůstalá rodina atd.)

II. Popisující část, čili: povaha hrdivova.

A. **J e h o o s o b n o s t.** (Sem náleží: povaha tělesná a zručnost, řeč, způsob života, zvyky, obyčejná nálada [temperament], náklonnosti, vášně, ctnosti, chyby, nábožnost, duševní přednosti nebo nedostatky, nadání, genie atd.)

B. **J e h o č i n n o s t.**

a) V poměrech soukromých. (Čím byl své rodině, svým přátelům, sousedům, soudruhům, kruhům společenským atd.)

b) V poměrech veřejných. (Kterak prospíval nebo škodil vlasti — světu — svým příkladem, snahami jako voják, státník, učenec [jeho díla], umělec [jeho díla], řemeslník [jeho vynálezy] atd.)

Příklady:

1. *Kyros (558.—529.).*

Jeho mládí. — Vynikající stránky jeho povahy. — Kyros osvobodil Peršany ode jha mezdského. — Jeho výboje. — Válka s Kroisem, králem lydským. — Další výboje. — Jeho smrt.

2. *Mojžíš (1500. př. Kr.).*

Jeho narození. — Zachránění. — Mojžíš na dvoře Faraonově. — Jeho útek. — Mojžíš u Jethra. — Hořící keř. — Jeho poslání. — Návrat do Aigypta. — Jeho zázraky. — Israelitův z Aigypta odchod. — Rudé moře. — Pobyť na poušti. — Desatero boží příkázání na hoře Sinai. — Mojžíšovy další osudy. — Jeho smrt.

3. *Themistoklés. (Jeho život a působení.)*

(Dle Corn. Nepota.)

1. Jeho původ a mládí. Kap. 1.
2. Themistoklés vyšinul se k vysoké moci a slávě.
  - a) Jeho první činnost státnická: založení loďstva. — Výprava Xerxova do Řecka. — Odpověď delfské Pythie. — Kterak odpověď tu Themistoklés vyložil. — Athénští přestěhovali se na ostrov Salamínu. Kap. 2.
  - b) Námořní bitva u Artemisia. — Řekové uchýlili se k Salamíně. Kap. 3.
  - c) Námořní bitva u Salamíny. — Dvoji Themistokleova loď. Kap. 4. a 5.
  - d) Zotavení-se Athén za jeho vedení. — Opevnění. — Odpor Lakedaimonských. Kap. 6.
  - e) Jeho cesta do Sparty atd. Kap. 7.
3. Themistokleovi závidí spoluobčané; jeho vyobcování a další osudy. Kap. 8., 9. a 10.

4. *Epameinondas.*

(Dle Corn. Nepota.)

1. Původ. Kap. 1.
2. Vychování. Kap. 2.
3. Mravy, dary duševní. Kap. 3.—5.
4. Lásky k vlasti. Kap. 7.—8.
5. Udatnost. Kap. 9.—10.

5. *Alkibiadés.*

(Dle Corn. Nepota.)

1. Původ a povaha. Kap. 1.
2. Vychování. Kap. 2.
3. Jeho činnost veřejná. — Štěstí sporných stran jakoby k osobě jeho bylo připoutáno. — Jeho osudy a konec.
  - a) Výprava na Sicílii, jeho obvinění a zpět povolání. — Jde do Lakedaimona. Kap. 3.—4.
  - b) Alkibiadés přidá se zase k Athénským. — Štěstí Athénských na moři i na suchu. Kap. 5.
  - c) Návrat a slavné uvítání v Athénách. Kap. 6.
  - d) Alkibiadés opět pozbývá přízně lidu; jde do Thrakie. Kap. 7.
  - e) Alkibiadés udílí Athénským dobrou radu u Aigospotamů. Kap. 7.
  - f) Strojí se mu úklady ve Thrakii; jde do Malé Asie. Kap. 9.
  - g) Tam jej Lakedaimonští pronásledují. — Jeho smrt. Kap. 10.

6. Sokratés (399.).

Jeho původ. — Vzdává se svého zaměstnání a věnuje se tichému pozorování. — Jeho sebepoznání a nábožnost. Jeho zdržlivost: jednoduchost v oděvu a pokrmu. — Jeho zásada. — Výroky v té příčině. — Antisthenés. — Jeho veselost, poklid duševní a trpělivost. — Xanthippe. — Jeho vyučování. — Kterak vyučoval. — Lásky jeho žáků k němu: Antisthenés, Euklidés, Aischinés, Xenofón. — Věštitelna delfská. — Jeho moudrost a ctnost: příčiny nenávisti a zášti jeho spoluobčanův. — Obžalování. — Hájení. — Odsouzení. — Poslední rozmluva. — Smrt.

7. Alexandr Veliký (333. př. Kr.).

1. Jeho mládí: schopnosti a snahy. — Učitel jeho Aristotelés. — Bukefalos. — Alexandr králem. — Vzpouza Thébanských. — Alexandr v Korinthě, Diogenés.

2. Alexandrova výprava na Persány: bitva u Granika, 334. — Kleitos. — Tarsus: Nemoc Alexandrova. — Bitva u Issa, 333.

3. Vyvrácení Tyra. — Založení Alexandrie. — Výprava ke chrámu Joviše Ammonského. — Bitva u Arbel, 331.

4. Babylon, Susa, Persepolis. — Smrt Dareia Kodomana. (Bessus). — Alexandr zabil Kleita.

5. Výprava do Indie, 328.—326. — Boj s Porem. — Hyfasis, návrat do Babylona.

8. Regulus.

Regulus, konsul. — Plaví se do Afriky útok učinit na Kartaginské ve vlastní jejich zemi. — Jeho úspěchy. — Xanthippus. — Strašná Regulova u Tunisu porážka. — Jeho zajetí (255.). — Regulus s vyslanectvím odchází do Říma. — Kterak si tam počínal. — Jeho věrná láska k vlasti a věrné vyplnění slibu přísahou ztvrzeného. — Loučení jeho s přibuznými. — Jeho smrt.

9. Cicero.

1. Původ. Jeho narození (106.), rodiče.

2. Vychování. Nejdřív u rodičův, pak v Římě. Řeční učitelé. Vytečené schopnosti. Cílá snaha. Neunavná činnost.

3. Cesta. Účel. Řecko. V Athénách. Na Rhodu. Molon. Návrat.

4. Veřejné působení. Cicero státník. Konsul. Vytečný řečník, obhájce neviných. Objevení spiknutí Katilinova (63.). Závist velmožův. Vyhnanství. Povolání z vyhnanství. Pocty. Žal ze staru vlasti. Zaměstnání. Jeho díla. Naděje při smrti Caesarově. Vystoupení proti Antoniovi. Jeho útek. Jest dostižen.

5. Jeho konec. Popilius Lanas. Jeho smrt. Ukrotnosti (Antonius, Fulvia).

10. *Julius Caesar* (60.—44. př. Kr.).

1. Caesar, jeho matka Aurelia. Pronásledování Sullovo. Cesta na Rhodus, 76.

2. Pobyt v Římě. Jest quaestorem ve Španělsku, 67.; aedilem, 65.; pontifex maximus, 63.; místopředsedou v západních Španělsku, 62.

3. První triumvirát: Pompejus, Caesar a Crassus, 60. Caesar konsulem, 59. Caesar v Gallii, 58.—49. (Caesar v Německu, 55. a 53., v Británii, 55. a 54.). Smrt Crassova, 53. Rozkaz senátu Caesarovi udělený. Caesar překročil přes Rubikon, 49.

4. Válka občanská, 49.—45. Caesar vítězí nad legiemi Pompejovými ve Španělsku, 49. Caesar porazil Pompeja u Farsala, 48. Smrt Pompejova, Caesar v Egyptě. Caesar přemohl Farnacca, 47. Bitva u Mundy, 45.

5. Caesar snaží se domoci hodnosti královské. Jeho zavraždění, 44.

11. *Konstantin* (324.—337.).

Konstantin, narozen 274. — Boje proti spolucísarům. — Znamení kříže na nebi. — Konstantin veřejně prohláší se za ochránce křesťanů, 313. — Křesťanství náboženstvím státním, 324. — Založení nového města hlavního, 320. — Křest a smrt Konstantinova, 337.

C. Parallely.

Žákovi jest tu hleděti, aby vyhledal, v čem dvě osoby, dva národové, města atd. sobě se podobají, a by podobnosti řádně vyjádřil. Nesmí však prohřešovati se proti historické pravdě překrucováním, roztahováním nebo zkomolováním událostí historických; neboť lépe jest, nepodati žádného úsudku, než nadsazovati a tak soud nepravdivý podati. V úkolech těchto nežádá se obširných dějepisných obrazův, nýbrž záleží toliko na tom, aby nejdůležitější věci podobné byly vytknuty.

V z o r.

Napoleon a Hannibal.

Hledíme-li k Napoleonovi, pokud týká se jeho života politického a válečného, vhodně přirovnati jej můžeme k Hannibalovi, kterého Napoleon sám prvním vojevůdcem v dějinách nazývá. Jako Hannibal jsa hoch devítiletý

otci svému Hamilkarovi věčnou a neskrotitelnou nenávisť hrdého Říma přísahal, tak i Napoleon byl nesmířitelným odpůrcem hrdých vládců na moři, Angličanův. Jako Hannibal, muž sotva šestadvacítiletý obdržev vrchní velení nad karthaginským vojskem ve Španělsku, s odvážlivostí bezpříkladnou táhl přes Pyrenaeje, skrze Gallii a přes Alpy do Itálie, aby nepřítele svého ve středu jeho moci vyhledal a naň udeřil: tak obdržel též Napoleon šestadvacítiletý vrchní velení nad vojskem, jež statečné mysli pozbylo, jemuž věci nejpotřebnějších se nedostávalo, a odvážlivě táhne s ním přes Alpy, aby na udatné vojsko nepřátelské, výtečně ozbrojené, vším potřebným zásobené a počtem mnohem četnější — udeřil a je porazil. Jako Hannibal po slavném vítězství u Cann poddal se záhadné nečinnosti, a byv pak poražen u Zamy zemi od země prchá a vlastní konečně rukou umírá, aby nebyl vydán hrdému Římu; tak pohřešujeme i u Napoleona v osudném roce 1813. dávnou jeho odvahu, smělost a důvěru v sebe sama; i on musí po hrozném porážce u Belle Alliance prchat, a konečně útočiště hledá u velikomyslnosti svého nejlhrdějšího a nejzarytějšího nepřítele — a umírá, po dlouholetém hanebném věznění ode všeho světa jsa opuštěn na pustém ostrově.

Touž látku vypravovati lze i dle tohoto nástinu:

Hannibal a Napoleon.

1. Karthago v boji s Římem. — Francie v boji s Rakouskem a Itálií.
2. Statečnost obou ve válce. — (Rychlost, odhodlanost, statečnost atd.)
3. Obou podivuhodné štěstí.
4. Konečné osudy.

Úkoly:

1. Foenicie a Anglicko.

1. Poloha obou zemí. Důležitost pro obchod a plavbu.
2. Foeničané proslavili se obchodem ve starém věku (trhy atd.). — Angličané ve středověku -- a i nyní.
3. Plavba Foeničanů; její rozsáhlost; spojení tím docílené. — Jsou pány středozezemského moře. — Jejich osady v severní Africe a ve Španělsku.

Těž moc a velikost Anglicka zakládá se na plavbě. — Ono panuje na moři již po mnohá století. Jeho osady mimoeuropské.

4. Úpadek obchodu a rozkvětu feničského přičiněním Řekův a Karthagiňských. — Těž Angličané mají u vládě na moři soky, jimiž jsou Francie a severní Amerika.

2. Solon a Lykurg.

1. Ústava a poměry ve Spartě a v Athénách.
2. Solon a Lykurg dávají zákony.
3. Oba původci jsou velikosti a moci svých obcí.
4. Oba rovnají se sobě láskou a oddaností k vlasti. (Osudy obou.)

3. Karthago a Cařihrad.

1. Příhodná obou měst poloha.
2. Rychlý obou vzrůst.
3. Výborný jejich obchod.
4. Společný jejich osud.

4. Řím a Francie.

1. Hrdost národní a vlastenečství.
2. Znameníť moc na suchu, udatná vojska.
3. Výbojnost. — Vliv v Evropu. — Čelé dějiny římské jsou — válka výbojná; snahy francouzské za Ludvíka XIV. a za Napoleona.

5. Filip Makedonský a Napoleon.

1. Úvod: V dějinách nalézáme zhusta veliké muže, kteří životem a povahou svou velice sobě se podobají.
2. Stať: Těž u Filipa a Napoleona nalézáme mnohé podobnosti.

A. V životě vnějším.

1. Vychování a vzdělání mimo dům otcovský; oba připravují se ke stavu vojenskému. Filipa vzdělává Epameinondas, Napoleon vzdělán ve vojenské škole Brienské.

2. Oba vstupují v téměř stáří a za týchž okolností v činný život: Filip za velikých nepokojů ve své vlasti, vzniklých bratrovým úmrtím, ucházením-se mnohých o hodnost královskou a útoky národů sousedních; — Napoleon za prvních nepokojných dob revoluce francouzské.

3. Filip stane se králem pro své vlastnosti, ač je syn dřívějšího krále na živu. — Napoleon stane se císařem.

B. V jejich vlastnostech.

a) Hledíc k nim jakožto vojínům a vůdcům:

1. Výtečné obou schopnosti vůdcovské. Rychlé nalézání prostředků, které v té chvíli nejjistěji vedou k cíli; duchapřítomnost; rychlé provádění plánův; umění, získati si myslí vojínův, oprava válečnictví (falang -- stará a mladá garda); rychlé vykořisťování dobytých vítězství.

2. Jejich veliké štěstí válečné a úspěchy. Filipova bitva u Chaironeje; Napoleonovy bitvy u Marenga, Slavkova, Fridlanda.

b) Hledíc k nim jakožto státníkům:

1. Zásadou „divide et impera“ oba se řídili a cíle svého došli.

2. Nepokojů v sousedních zemích uměli oba chytře využítovati.

3. Oba uměli chytře prodlužovati vyjednávání; a než tato konce dospěla, ano i v úplném míru výboji se sesilovali.

c) Hledíc k nim jakožto ke vladařům za míru:

1. Oba vyznamenávali se znalostí lidí a ostrovtípem u volbě svého nejbližšího okolí a vyšších státních úředníkův.

2. Oba uměli vnitřní pokoj a řád pevně udržovati.

d) Hledíc k nim jakožto k lidem:

1. Oba svými výtečnými silami, rozumem a vůlí, sloužili ctižádosti, vládychtivosti, sobectví.

2. Oba měli člověčenstvo za pouhé nástroje, za prostředky k dosažení svých účelův.

3. Závěr: Tyto rozmanité podobnosti tím více v oči bijí, čím oba různější byli svým temperamentem a ctnostmi společenskými. Filip byl veselý, přívětivý, lichotivý -- Napoleon zdumčivý, vážný, nesdílný; Filip byl mistr u přetvařování-se, Napoleon byl náhlý, prudký, nedovedl se opanovati.

Příklady:

1. *Solon u Kroisa.*

Kroisos, král Lydův, podmanil si téměř všechny národy, bydlící před řekou Halyssem. Do Sard, hlavního jeho města, bohatstvím hojně oplývajících, přicházelo mnoho cizinců, ten za tou, onen za onou příčinou. Přišel tam i Solon Athénský, jenž Athénským zákony vydav po celé desetiletí po cizině putoval. Přišed do Sard častován jest od Kroisa na hradě královském. Po tom jej třetího neb čtvrtého dne na rozkaz králův služebníci vodili po pokladnici a okazovali mu všechnu slávu a

všechno bohatství. Když byl vše viděl a pohodlně si prohlédl, Kroisos tázal se ho: „Hoste athénský! došly nás četné zprávy o tvé moudrosti a tvém cestování; láskou k moudrosti jsa puzen proputoval's prý veliký kus země, abys se po světě ohlédl. I zachtělo se mi tázati se tebe, kde jsi asi uzřel člověka na celém světě nejblaženějšího.“ Tak se jeho tázal, maje sám sebe za nejblaženějšího; však Solon ani za mák mu nelichotě, nýbrž pravdy se drže, odvece: „O králi! Tella Athénského“. Podiviv se Kroisos slovům těmto, tázal se dychtivě: „Dle čeho pak uznáváš Tella za nejblaženějšího?“ Načež on: „Tellos měl předně za blahých poměrův obce své zdárné syny a viděl, jak jim všem děti se rodily a na živu zůstávaly; zadruhé měl sám za živa hojný všeho dostatek, a k tomu se mu ještě dostalo veleslavného skonání. V bitvě totiž mezi Athénskými a jich sousedy, Eleusinskými, svedené bojoval i on a obrátiv nepřátele na útěk slavně skonak; Athénští pak jej tamže, kde padl, na obecné útraty pohřbili a velice poctili.“ — Když byl Solon takto vypravováním svým o veliké blaženosti Tellově Kroisovu zvědavost vzbudil, tázal se král, koho dále viděl nejblaženějšího po onom, doufaje, že zajisté aspoň druhé ceny se mu dostane. Však Solon odvece: „Kleobisa a Bitona. Neboť Argivští tito junáci měli dostatečně z čeho živu býti a kromě toho takovou sílu tělesnou, že si oba ceny v zápasech vyzískali. Dále se vypravuje o nich i toto: Argivští odbývali kdysi slavnost Heřinu; i musila matka oněch mladíků (jsouc Hery kněžkyní) na všecken spůsob na voze do chrámu dopravena býti; však voli se nevraceli v čas z pole domů. Čas utíkal, i nemohouce matky jinak do chrámu dopraviti, synové zapřáhli se sami do vozu a táhli jej; na voze pak seděla jejich matka; a když byli takto 45 honů vůz táhli, přišli ke chrámu. To když učinili a od celého shromáždění viděni byli, dostalo se jim nejkrásnějšího skonání, i zjevil na nich bůh, že lépe jest člověku mrtvu než živu býti. Argivští totiž obklopiše vůz blahoslavili sílu mladíkův, Argivské pak ženy matku, že se jí takových dětí dostalo. Po tom matka rozradovaná tím činem a slávou svých synů přistoupiвши k soše bohyně modlila se, aby Hera Kleobisovi a Bito-

novi, synům jejím, kteří ji velice poctili, to dala, co by člověku nejlépe bylo. Když se po této modlitbě oběť vzdala a hody odbyly, usnuli mladíci ve chrámě samém a více nevstali, nýbrž zůstali mrtvi. Argivští pak davše jim jakožto mužům výtečností se prokázavším sochy shotoviti, postavili je ve chrámě delfském“. — Solon tedy těmto druhou cenu blaženosti přiřknul; Kroisos pak pohoršiv se pravil: „Ó cizinče athénský! a naši blažeností tak jsi, jakoby za nic nestála, pohodil do kouta, že ani sprostým lidem na roveň nás nekladeš?“ Onen však odvece: „Ó Kroise! mne, který vím, že všeliké božstvo závistivo jest a změnychtivo, tážeš se po lidských poměrech! Za dlouhého času žití svého vídá člověk a zakouší mnoho, co mu není vhod. Sedmdesáte roků mám za lhůtu lidskému životu vyměřenou. Těchto sedmdesáte roků činí 25.550 dnů. Z těchto všech dnů ani jeden nepřináší nic podobného jako druhý. Tak, ó Kroise, člověk skrz naskrz nic není než pouhá náhoda. Ty se mi vidíš i velice bohatým býti i králem mnoha lidí; však tím jménem, po němžto se mne ptáš, nemohu tebe dříve zváti, až uslyším, že jsi život svůj dobře dokonal. Při všem pozorovati sluší, jaký bude konec; neboť už mnohým bůh štěstí jen okázal a napotom je dokona zničil.“ — Tak hovoře nezavděčil se nikterak Kroisovi; i nevšímaje si jeho více Kroisos propustil jej, maje jej za náramného nedouka, jelikož s opominutím přítomného blaha kázal přihlížeti při všem na konec. Herodot-Kvíčala.

2. *Polykrates.*

Podrobiv si ostrov Samos Polykrates uzavřel přátelství s Amāsem, králem egyptským. V krátké době moc Polykratova se šířila a byla rozhlášena po všem Řecku; nebo kamkoli si táhnouti zaměřil, vše se mu šťastně dařilo. Měltě 100 padesátiveslových lodí a tisíc lukostřelcův. I olupoval všechny, nevyjímaje nikoho; říkávalť, že se přáteli více zavděčí navrácením toho, co mu byl odňal, než kdyby mu vůbec ničeho nebyl odňal. Dobyl též četných ostrovův i mnohých měst na pevnině. I zůstalo znamenité štěstí Polykratovo Amāsa tajno. Když

pak štěstí jeho mnohem větší se stávalo, napsal na list toto a poslal do Sama: „Amasis Polykratovi takto dí: Příjemnoť ovšem slyšeti, že se příteli dobře daří; než mně se tvé velké štěstí nelíbí, neboť vím, že božstvo jest závistivo. Protož i přeji sobě samému i přátelům svým, aby se v jednom dobře dařilo, v jiném aby mne úraz potkal a abych raději věk trávil takového střídání doznávaje, než aby se mi ve všem dobře vedlo. Neboť o nikom jsem posud neslyšel, nikoho neznám, jenž by, mívav ve všem štěstí, nebyl posléze dokořen bídne skonal. Ty tedy nyní uposlechna mne učin proti tomu štěstí takto: Co po bedlivé úvaze nejdrahocennějším bytí shledáš a čeho ztráta by duši tvou nejvíce zabořila, to odvrz od sebe tak, aby to více mezi lidmi nepřišlo. Jestliže pak od té doby štěstí tvé nebude se s neštěstím střídati, uživej za lék způsobu ode mne předepsaného“. — Když Polykrates list přečetl a pochopil, že mu Amasis dobrou radu dává, přemítal, kterého klénotu ztráta by ho nejvíce rmoutila; i shledal přemítáním toto: Měl zlatý početní prsten se smaragdem, dílo velmi umělé. Ten umínil si zahoditi. I naplniv padesátiveslový koráb muži vstoupil do něho a kázal jej na širé moře dopraviti. Když pak byl ostrova vzdálen, sňal prsten s prstu a před očima všech svých souplavců vrhl jej do moře. To učiniv vrátil se domů a kormoutil se. — Pátého pak nebo šestého dne po tom rybář jakýsi, uloviv rybu velikou a krásnou pokládal za slušno Polykratovi ji darem dáti. I donesl ji ke bráně hradu a žádal, aby byl k Polykratovi vpuštěn; což když se vyplnilo, vece k němu, odevzdávaje rybu: „Ó králi! uloviv tuto rybu nechtěl jsem jí na trh nésti, ač se jen rukama živím, nýbrž zdála se mi tebe hodna a tvé moci panovnické; pročež ji tobě nesu a dávám“. Král pak zaradovav se z těchto slov odvece takto: „Věru dobře jsi učinil; dvojnásobné mějž díky i za slova i za dar; zve me tě k obědu“. I šel rybář, zakládaje si na tom velice, domů; sluhové pak rozřízli rybu a našli v jejím břiše prsten Polykratův. Sotva jej uzřeli, vzali jej a nesli s radostí k Polykratovi, a odevzdávajíce mu jej vypravovali, jakým způsobem se našel. Tento pak, když mu vstoupilo na mysl, že to řízení božské, napsal

na list vše, co učinil a co se mu přihodilo, a poslal list do Egypta. Když jej Amasis přečetl, poznal, že nemožno člověku člověka z toho, co mu souzeno, vysvoboditi, a že Polykrates musí nešťastně skončiti, maje ve všem štěstí, an i to, co zahazuje, opět nalézá. I vzkázal do Sama, že mu přátelství vypovídá. To pak za tou příčinou učinil, aby se mysl jeho nemusila rpnouti k vůli příteli, až by strašná a veliká pohroma Polykrata zastihla. — Později stalo se, čeho se Amasis obával. Neboť nešťastně Polykrates život dokonal: jest totiž od Oroita, Peršana, spůsobem ukrutným usmrčen, a mrtvola jeho na kůl naražena.

Herodot-Kvičala.

3. Založení Říma.

Král Proca, jehož sídelním městem byla Alba Longa, měl dva syny, Numitora a Amulia, a staršímu Numitorovi odevzdal své království. Avšak mladší Amulius zapudil bratra a vzemocnil se sám vlády, pobil všechny syny Numitorovy a dceru učinil Vestálkou. Jí narodili se blíženci Romulus a Remus. Obávaje se o vládu Amulius velel dítky utopiti. Avšak náhodou rozvodnil se tehdy Tiber přes břehy v mělké kalužiny, že nebylo nikde ku pravému řečišti přistoupiti; i nadáli se sluhové, že dítky v mělké vodě utonou. Proto odložili je v nejbližší louži. V těch krajinách byly tenkrát ohromné pouště. Když plovoucí necky, v nichž dítky pohozeny byly, mělká voda na suchu zůstavila, žíznící vlčice s hor blízkých po dětském kvílení svůj běh obrátila a nemluvnata tak krotce ošetřovala, že ji dozorce královského stáda dopadl, ana dítky jazykem lízala. Jmenoval prý se Faustulus a dal prý dítky ku stájím své choti Larentii chovati. Tam jsou vychováni. Jakmile dospěli věkem, nelenujíce ani u stájí ani u stád probíhali lovením lesy. Tím nabyvše síly na těle a na duchu nepodstupovali již jenom zvěři, nýbrž činili útoky na loupežníky kořistí obtížené, rozdělovali lupy pastevcům a trávil s nimi, mezi tím co každým dnem tlupa jinochův vzrůstala, chvíle vážné i žertovné. Kdysi dívali se slavnostním hrám, jež provozovány na vrchu Palatii. Poněvadž den slavnosti byl znám, loupež-

níci na blížence nástrahu učinili, aby instili se za kořist odňatou; a když se Romulus mocí ubránil, zajali Rema a zajatého králi Amuliovi vydali sami od sebe naň žalující. Za vinu jim nejvíce kladli, že v dědiny Numitorovy vypadávají a se svým sborem jinochův odtud nepřátelským způsobem kořisti unášejí. Tak jest Remus Numitorovi na trest vydán. Již hned z počátku byl Faustulus té naděje, že u sebe královské potomky vychovává; neb věděl, že jednak dívky na rozkaz králův odloženy byly, jinak že čas, ve kterém je s sebou vzal, s tím zcela se shoduje; ale nechtěl věci nedospělé vyjeviti, leda za dobré náhody nebo nutnosti. Nutnost přišla dříve. Tedy byv strachem přemožen vyjevil tu věc Romulovi. Náhodou také Numitorovi, když Rema ve vazbě choval a uslyšel, že bratří jsou blíženci, projela přirovnáváním i stáří i postavy samé, nikoliv otrocké, upomínka na vnuky, i dospěl vyptáváním potud, že nehrubě toho vzdálen byl, aby Rema poznal. Tak se se všech stran králi úklady osnují. Romulus neučinil s tlupou jinochův útoku na krále, neb nestačil zjevnému násilí, nýbrž poručiv pastýřům tou a onou cestou v určitý čas u královského hradu se dostaviti, na krále útok učinil, a z domu Numitorova podpořoval ho Remus, jiný sebrav zástup. Tak zabili krále.

Numitor v prvním hluku hlásaje, že nepřátelé do města vtrhli a na hrad královský udeřili, branné mužstvo albanské do tvrze odvolal, aby ji posádkou a zbraní hájilo; ale když spatřil jinochy, ani vykonavše vraždu s radostí k němu se ubírají, tu svolal na místě hromadu a vyjevil zločin bratrův na sobě spáchaný, původ vnučkův, jak narození, jak vychování, jak poznání byli, dále zavraždění násilníka. Když jinoši uprostřed hromady s vojem předstoupivše děda královským jménem pozdravili, potvrdil nastalý z celého davu souhlasný výkřik králi jméno i panování.

Tak Numitorovi albanského panství zanechavše jati jsou Romulus a Remus žádostí založiti město v těch místech, kde odloženi a kde vychování byli. Přebývalo lidí u Albanův a Latinův; k tomu přišli ještě pastevci, takže tito veškerí snadno budili naději, že bude malou Alba, malým Lavinium proti tomu městu, jež založeno

bude. Tyto myšlenky přerušila potom dědičná choroba, bažení po panství, a odtud ohavný rozbroj z dosti nepatrné příčiny vzniklý. Poněvadž byli blíženci a úcta ku stáří rozhodnouti nemohla, měli bohové, pod jejichž ochranou tato místa byla, znameními vyvoliti, kdoby novému městu jméno dáti, kdoby založenému panovati měl; i vzali sobě za stanoviště k pozorování posvátného ptactva Romulus Palatium, Remus aventinský vrch.

Removi přišlo prý dříve znamení, šest supův; a když již po ohlášení toho znamení dvojnásobný počet Romulovi se objevil, pozdraven každý od svého zástupu královským jménem; onino táhli k sobě království, že časem předešli, tito že počtem ptáků vynikli. Na to se pohádali a po vášnivé svádě došlo na vraždění. Tu klesl Remus ve zmatku byv udeřen. Obecná pověst jest, že Remus na potupu bratrovi nové zdi přeskočil, načež prý jej rozhněvaný Romulus zavraždil, obořiv se při tom naň slovy: „Tak zahyň budoucně, kdokoli jiný mé hradby přeskočí.“ Tím způsobem se zmocnil vlády Romulus sám jediný; město založené zakladatelovým jménem nazváno.

Livius-Pechánek.

4. *Horatius Cocles.*

Porsenna, král klusijský, táhl brannou mocí na Řím, chtě ho dobytí. Nikdy před tím nepřipadl taký postrach na Řím; neboť moc klusijská byla silná a veliké jméno Porsennovo. I vedena péče o zásoby potravní. Když nepřátelé přitáhli, stěhoval se každý z venkova do města, město samo hrazeno posádkami; některé části zdály se hradbami, jiné proudem Tibera býti v bezpečnosti. Ale most kolový málem by byl nepřítelům cesty poskytl, kdyby nebylo bývalo jednoho muže, Horatia Coclita. Když tento stoje náhodou na stráži u mostu spatřil, že Janiculus náhlým útokem vzat jest a že odtud nepřátelé úprkem dolů se ženou, a jeho zástup že třesa se zbraň a řady opouští: uchopoval se jednotlivých, vstupoval jim v cestu a dokládaje se bohy i lidmi dosvědčoval, že opustivše své stanoviště marně utíkají; jestliže mostu ku přechodu za sebou zanechají, že více nepřátel brzy na

Palatii a Capitolii než na Janiculu bude. Pročež napomínal, přikazoval, aby most mečem, ohněm a jakoukoli mocí mohou, rozbořili, on že útok nepřátel, pokud jedním tělem odolati jim možná, podstoupí. Na to kráčí napřed ku vchodu na most a jsa mezi spatřenými týly vyhýbajících se bitvě zřejmý, obrácenou k početi pětky z blízka zbraní zarazil nepřátele již samým divem takové odvážlivosti. Dva přece s ním zadržel stud. S těmi vydržel nějakou chvíli první bouři nebezpečí a nejprudší lomoz bitvy. Potom když jen nepatrná část mostu zbývala a ti, kteří jej bourali, je povolávali, donutil také tyto, aby na bezpečné místo ustoupili. Na to obraceje strašné zraky hrozivě k náčelníkům etrurským tu vyzýval jednotlivé, tu obořoval se na všechny, že jsou otroci zpupných králův, své svobody nepamětliví a proti cizí že bojovat přicházejí. Váhali chvíli, co druh na druhu pohlížel, aby boj počal. Stud na to pohnul vojskem a učinivše pokřik vrhají střely se všech stran na jediného nepřítel. Když pak všecky v nastaveném štítě uvázly, a an neméně vytrvale širým krokem mostu hájil, usilovali již návalem muže svrhnouti, a tu zároveň praskot zbořeného již mostu, zároveň pokřik Římanů radostí z dokonání díla povstalý zadržel útok náhlým leknutím. Tu vece Cocles: „Otče Tiberine, tebe svatého vzývám, přijmiž tuto zbraň a tohoto vojína ve svůj milostivý proud!“ Tak jak byl ozbrojen, skočil do Tibera, a ač mnohé střely shůry naň padaly, přeplaval bez pohromy ke svým, odváživ se věci, jež u potomstva více pověsti než víry nalézti měla. Vděčnou byla obec za takovou statečnost. Socha mu postavena jest na volišti a tolik dědiny dáno, co za den ooral.

Livius-Pechánek.

5. *Gajus Mucius Scaevola.*

Když obležení Říma vojskem Porsennovým dlouho trvalo a nedostatek obilí a největší drahota město trápily, Porsenna měl naději, že města dobude, an tu Gajus Mucius, jinoch urozený, jemuž nehodným se býti vidělo, že národ římský, pokud za vlády králů ve služebnosti byl, v žádném válce a od žádného nepřítel obležen nebyl,

a že týž národ svobodný jsa od týchž Etruskův obléhán jest, jichž vojska často byl porazil — si umínil, že toto pohanění nějakým velikým a smělým činem pomstí. I uzavřel nejprve o své ujmě do nepřátelského ležení se prodrati; potom však obávaje se, aby, kdyby bez rozkazu konsulův a mimo vědomí všech odešel, náhodou od římských strážů zajat a jako zběh nazpět přivlečen nebyl, an by tehdejší města stav obvinění dotvrzoval, přistoupil před radu a pravil: „Otcové shromáždění! Chci Tiberis přejíti a, možná-li, do ležení nepřátelského vkročiti, nikoli jako kořistník ani mstitel plenění se své strany; větší, pomohou-li bohové, tane čin v duchu mém.“ Otcové schválení dali. On schová v šatě meč a jde. Jak tam přišel, postavil se v nejhustším davu blízko královského stolce. Když tam právě plat vojínům dáván byl, a písař sedě s králem ve skoro stejném oděvě mnoho věcí vyřizoval a k němu vojíni vesměs se obraceli, obával se vyptávaní, kdoby z nich Porsenna byl, aby neznáním krále sám se nevyzradil, kdo jest, i zavraždil, kam maně náhoda skutek svedla, písaře místo krále. Když pak odtud kráčel, kudy skrze polekaný dav krvavým mečem cestu sám si proklostil, a ve shonu na pokřik povstalém královská stráž ho jala a nazpět přivlekla: tu byv před stolicí královskou postaven a ještě tenkrát v takové hrozbě osudu více strašný jsa než se strachující vece: „Římský občan jsem, Gajus Mucius mne jmenují, nepřítel nepřítel zabiti jsem chtěl, aniž mám ku smrti méně ducha než jsem měl ku vraždě; statně i jednati i trpěti jest římský mrav, aniž jsem takového ducha proti tobě já jediný choval; dlouhá po mně jest řada o tuto čest se ucházejících; pročez přichystej se, libo-li, k tomuto nebezpečí, abys co hodina o svůj život se potýkal, a meč a nepřítel ve předsíni svého královského stanu měl. Tuto válku opovídáme tobě my, mládež římská. Neobávej se žádného vojska, žádné bitvy; tobě jedinému s jednotlivými bude jednati.“ Když král spolu hněvem jsa rozhořčen a nebezpečím ustrašen kolem něho oheň klásti hrozivě kázal, nevyjádří-li se kvapně, jakými nástrahami s okolky mu vyhrožuje, pravil: „Tu viz, abys poznal, jak chatrné ceny tělo jest těm, kteří na velikou slávu hledí“,

i vložil pravici na oltář k oběti planoucí; a když ji, jakoby jeho duch citu zbaven byl, páčil, a král tímto divem skoro ohromen jsa se stolice vyskočil a jinocha od oltáře odstraniti poručil pravě: „Ty tedy odejdi, odváživ se většího nepřítelství proti sobě než proti mně; oslavu bych vzdával této statečnosti, kdyby pro mou vlast tato statečnost byla; nyní propouštím tě odsud dle práva válečného ve svobodě, beze škody, bez pohromy.“ Tu pravil Mucius jako odsluhuje se za dobrodiní: „Poněvadž tedy čest u tebe statečnosti se vzdává, dobrodiním ode mne obdržíš, čeho jsí nemohl pohrůžkami. Spiklo se nás tři sta předních jinochů římských, abychom proti tobě touto cestou kráčeli; můj los byl první; ostatní, jak dopadne prvního los, dostaví se každý ve svůj čas, pokud tě nám osud do rukou vydávati bude“.

Propuštěného Mucia, jemuž potom pro ztrátu pravice dáno jest příjmi Scaevola (= Levoruký), následovali poslové od Porsenny do Říma. Tak jím pohnul i první případ nebezpečí, před nímž ho mimo omyl úkladníků nic neuchránilo, i tolikanásobné podstoupení boje, tolik spiklých zbývalo, že sám výminky míru Římanům podával. Když pak mír vyjednán byl, Porsenna odvedl vojsko z římské krajiny. Gaju Muciovi pro chrabrost od obce darováno pole za Tiberem.

Livius-Pechánek.

6. *Dobytí a vyvrácení Sagunta.*

(Dle Liv. 24. 7.—15.)

Bojuje s Římany Hannibal překročil řeku Iberus, a podrobiv panství karthaginskému několik menších národův obklíčil vojskem svým Sagunt, nejmocnější tehdy město španělské. Hannibal domníval se, že města toho bez velikých obtíží dobude; ale brzy uviděl, že klamal se, a poznal, co zmohou láska k vlasti a zoufalost.

Saguntané dovedli vždy nějakým způsobem přípravy k dobytí města přerušiti a překaziti; co Karthaginští námáhavou prací za dne vykonali, to Saguntané v noci rozbili a zničili. Povedlo-li se Karthaginským pomocí beranů na některém místě prolomiti hradby městské, do rána průlom jest zazděn anebo na místě hradeb rozbi-

tých povstaly nové. Tak stateční Saguntané odrazili každý útok, a nepřátelé jejich dlouho marně namáhali se hradeb se zmocniti. A i když byla již část města v moci Karthagijských, Saguntané nepozbyli mysli; mezi tím, co nepřátelé dobyté části města hradili, obelhali s podivuhodnou rychlostí část nedobytou na ohrožené straně novými hradbami a odporovali nepříteli ještě úsilněji. Než, co mohli vyříditi proti přesile? Všecko namáhání, všecko úsilí, všecka obětavost nemohla města konečného jeho osudu zbaviti, ač na krátký čas jej zadržela: touž měrou, kterou vzámáhala se bída a nouze ve vyhladovělém městě, klesala obleženců naděje v pomoc a zachránění. V této tísní vyslali občana Alkona s návrhy míru k Hannibalovi; avšak zpupný Karthagiňan učinil podmínkou, aby měšťané všecko zlato a stříbro vydali, a aby každý jen s tím, co na sobě má, města zanechaje tan se odebral, kam Hannibal rozkáže. Potom vynasnažil se španělský velmož Alcorus mír sprostředkovati, ale rovněž bez výsledku. Tu vzemocnila se občanů jinak statečných zoufalost. Vidouce, že Hannibal obzvláště jejich pokladů zmocniti se zamýšlí, snesli vše, co zlatého a stříbrného měli, na tržiště, a zapálili hranici kolkol; ano mnozí bolestí přílišnou jsouce jati do plamenů se vrhali, nechtíce přežiti pádu svého města rodného.

Ještě plameny na tržišti nedohořely, ještě o tom, co se stalo, v městě pověst se neroznesla, tu sířtila se jedna ze hlavních věží, jejíž zdi dávno již se byly rozpukaly, ranami beranův útočných za hromového rachotu, boříc zároveň velikou část hradby, čímž nepřátelům s této strany přístup do města zjednán. Sotva Hannibal to zpozoroval, rozkázal vojínům svým, by na všech stranách na město udeřili; s částí vojska pak sám za všeobecného útoku na místě vzmníněném vniknul do města. Tu počal hrozný boj: zoufale se bráníce opírali se Saguntští ukrutným a krvežíznivým nepřátelům. Každé ulice bylo nepřátelům dobývati s krvavými ztrátami, v každém domě zápašeno na život a na smrt. Čím odpor byl prudší a neočekávanější, tím nelidštěji a krvežíznivěji počínali si lakotní a pomstychtiví Karthaginští žoldnéři. Hannibal sice dal rozkaz, aby jen obyvatelstvo mužské bylo zahubeno; ale

nevázané a bezuzdné vojsko jeho nešetřilo ni věku ni pohlaví. Jako divá zvěř africká vrhali se na svoje oběti ukájejiče svou vraždychtivost krví žen a kojenců. Jejich krvežíznivost rovnala se jejich chtivost kořisti. To věděli Saguntané dobře; i nemohouce úhlavním svým nepřítelům již braunou mocí se protivit, hleděli alespoň vše, co cenného bylo, zničiti; celé rodiny se vším, co měly, vrhaly se ve plameny.

Tak padl Sagunt; jeho plameny však rozvícena ona hrozná válka, ve které po dvě desetiletí nejmocnější dva národové onoho věku proti sobě stáli, a v níž Římané přemohli Karthaginské, kteří byli největšími odpůrci jejich světovlády.

7. *Spytihněvova spravedlnost.*

Spytihněv II., kníže český, byl velmi nábožný a spravedlivý. Jeho snažnosti, aby se všude a každému spravedlnost činila, příklad se nachází tento: Když jednoho času s lidem svým válečným, nevědomo již, proti komu, táhl, a již korouhve vlály, a znamení k pochodu dáno bylo, prodrala se k němu nějaká chudá vdova, kteráž plačíc a bědujíc nohy jeho ve střemenu objala a líbala a pak za ním běžela volajíc: „Pane můj, smiluj se nad mnou chudou ženou a vdovou, učiň spravedlivost a zastav se mne u protivníků mých!“ A on řekl: „Učiním rád, až se z boje vrátím, neb mi není slušno lidu toho opustiti.“ A ona řekla: „Ale kdybys se nenavrátil, komu mne poručíš, aby mne ochránil? Lid tento bojovný tebe dnes nepotřebuje, ale já smutná žena potřebuji od tebe spravedlnosti; to jestliže uчиниš, před Pánem Bohem milost obdržíš, a nad to tobě hojnou odplatu dá.“ I řekl kníže: „Milá ženo, bych pak já tobě neučinil za spravedlivé, dřív než bych se navrátil, moji úředníci by tobě učinili.“ A ona poklonivši se řekla: „Milostivý Pane, proč na jiné ukazuješ, a proč svou odplatu, kterouž od Boha za každý dobrý skutek míti žádáš, zmařiti češ a jinému ji dáti?“ Kníže Spytihněv ssedl tedy s koně, a povolav soudcův i toho, na kterého tato vdova žalovala, tu se k soudu posadil a tu při slyšel. A seznav spravedlivost

žaloby, toho, jenž vdovu ze statku obloupl, kázal potrestati a jí, což jí náleželo, navrátiti. Karel Vlad. Zap.

8. *Tataré na Moravě.*

Ve východní Asii vzmohla se na počátku XIII. věku moc divokého národa Mongolského, jež nazývali jinak i Tatary. Ti pod vůdcem svým Temučinem Čingischanem větší část Asie sobě podmanivše, dříve než uplynul věk člověčí panství tak ohromné založili, jakého v té rozsáhlosti nikdy před tím svět neviděl. Nesmírná a nad jiné lidnatá říše Číňanů, nejsouc ani obrovskou zdí svou chráněna, podlehla prudkému útoku těch divochů, kteří na rychlých, vytrvalých koních jezdíce náhle jako kobylinky celé země pokrývali a proti jejichž kaleným střelám ani obrany ani léku nebylo. Netvorové tito ani míry ani milosti neznali a lahodnými slovy ukonejšené národy zrádně a ukrutně napořád hubili, ani polhavi ani věku neodpouštějíce. Ba pravilo se o nich, že teplou krev z ubitých na bojištích ssají. Lidnatá obchodní města střední Asie, sídla dávné vysoké vzdělanosti, mžikem od nich v niveč uvedena jsou, a všecko obyvatelstvo jako šmahem vyhubeno. V Evropě první stali se obětí jejich Rusové (r. 1224.). Temučinův syn Oktaj r. 1237. na západ zbraň svou obrátiv národ Plavců z dávných sídel jeho vyhnal; potom s velikou mocí znova obořil se na Rusy, kteří prudkému jeho útoku odolati nemohli. V krátké době mimo jiná města padla v moc Tatarův i Moskva, a konečně r. 1240. i staroslavný Kyjev. Příštího roku udeřily divoké hordy tatarské též na Polsko, kdež vše před sebou hnaly a Krakov vypálily. Za příčinu tohoto vpádu do zemí západního křesťanstva uvádí stará pověst úkladné zabití krásné Kublajevny, dcery mongolského císaře, která prý, chtěc mravy a spůsoby těch zemí poznati, do nich na cestu se vypravila, ale v jednom městečku slezském od loupežníků německých byla přepadena a zavražděna. Ale o tom nic jistého se neví. — Západní králové a knížata toho času nepomýšleli spojití se proti společnému nepříteli. Král český Václav, opatrný a moudrý, předvídaje nebezpečnoství, dříve než Mongolové ku Krakovu se přiblížili, psal

všem knížatům v Evropě, nabízejí ke svornosti proti úhlavnímu vrahu všeho křesťanstva. Sám pak v zemi své všechny hrady a města znova v největší rychlosti opevniti kázal a dostatečnou zásobou potravy je zaopatřil. Na pomozí dal záseky udělati a valným počtem lidu je obsadil.

Vojsko tatarské, půl milionu bojovníků četné, jehož vrehním vůdcem byl Batu, vypálivši Krakov ve tři proudy se rozdělilo, z nichž jeden obrácen přes Polsko do severních Němec, druhý měl vraziti přímo do Čech, a s třetím, ze všech nejsilnějším, Batu sám obrátil se proti Uhrám. Ale první dva proudy, z nichž jeden západní polské krajiny poplenil, druhý u města Opolí Boleslava Opolského a Vladislava Sudomířského porazil, zdá se, že splynuly zase dohromady, a hnuly se pak společně do Slez. Hlavní vůdce vojska tohoto jmenuje se Peta. Proti němu knížatům slezským na pomoc vypravil se král Václav osobně v čele 40.000 svých vlastních a 6000 z Němec přibylých bojovníků. Ve Slezsku zase kníže Vratislavský Jindřich Pobožný sebral pole proti Mongolům. Čechové již jenom den cesty byli od vojska slezského vzdáleni, když kníže Jindřich puzen jsa nedočkavostí, bez nich svedl bitvu s Mongoly u města Lehnice, kdež křesťané velikou přemocí nepřátel jsou potlačeni a na hlavu poraženi. Křesťanských bojovníků zhyulo tu na 10.000, mezi nimiž sám kníže Jindřich Vratislavský. Ale též Tataři nemálo byli zemleli těžkým a krvavým vítězstvím, i netroufali si podstoupiti nového čerstvého vojska krále českého. Pročež hledali spásu v útěku a pustili se k jihu za vojskem Batovým, v Uhrách vítězným. Brzy však seznavše, že těžké vojsko české jich stíhati nemůže, hledali všelijakých průchodů skrze Krkonoše, jimiž by vraziti mohli do Čech. Ale že hranice všude byly dobře opatřeny a střeženy, nikde se jim to nepodařilo.

Teprv u Opavy našli Tataři otvor, jímž vniknouti mohli do Moravy, kteroužto zemi z větší části zaplavili svým množstvím. Tu jsou města Opava, Bruntál, Benešov, Přerov, Litovel, Jevíčko a j., pak kláštery Hradiště u Olomouce, Zábřovice, Rajhrad, Tišňovice a Doubravník od nich pobořeny a v popel obráceny, krajiny pak daleko široko ukrutně popleněny. Obyvatelé v ne-

přístupných horách a lesích bídné útočiště hledali, a toliko města dobře opevněná, jako Olomouc, Brno, Uničov a j., též pevnější hradové ubránili se útoku Mongolů, kterým i jinde na příhodných místech činěn statný odpor od jednotlivých tlup lidu branného, kdekoliv takový shluknouti se mohl u větším počtu. O jednom takovém boji na hoře Hostajnově památka nám zachována ve krásné básni rukopisu Královédvorského. Avšak síly Moravanů samy o sobě nebyly by stačily vypuditi vrahy ze země; jediná pomoc očekávati se mohla od krále Václava ještě vzdáleného. Ten již k opatření Moravy byl tam poslal na rychlo tolik vojska, co stačilo obsaditi aspoň přednější města, a sám vůdce jeho, hrdinný Jaroslav, zavřel se s valným počtem bojovníků do Olomouce, tehdež hlavního města na Moravě, kteréž pak Mongolové s celou svou mocí oblehnuvše zuřivě dobývali. Zatím král Václav s vojskem spěchal do Moravy. Tu Jaroslav, maje dobrou zprávu o blízkosti vojska českého, a kořistě z nepečlivosti nepřátel, kteří neobávajíce se žádného útoku z Olomouce počali se v menších zástupech rozjížděti po zemi, neočekávaně vypadl na Tatary dobou noční a učinil krutou seč mezi překvapenými. Dobyv se do tábora jejich vlastní rukou zabil jednoho z knížat mongolských, potomka Temučinova, z čehož na Tatary přišel ještě větší strach. Bezpochyby stejnou dobou též na ně udeřila vojska z Čech, čímž dovršena jejich porážka. Daleko široko pokrývaly zemi škaradé mrtvoly mongolské, ti pak, kteří nepadli v bitvě, hledali spásu v rychlém útěku do Uher. Tou porážkou divokých těch hord asijských zachráněna jest západní Evropa před návaem jejich. — Král Václav, vítězně domů se navrátiv, Jaroslava za opatrnost a udatenství jeho mnohými statky daroval a hejtmanem markrabství Moravského učinil.

J. Malý.

9. Opatovický poklad.

Císař Karel IV. zajel prý r. 1359., pouze dvěma důvěrníky jsa provázen, z Hradce Králové do blízkého benediktinského kláštera sv. Vavřince v Opatovicích, kterýžto klášter daleko široko slynul bohatstvím a zname-

nitou výstavností. Byv s velikou úctou přijat císař zasedl ku klášterní tabuli, po obědě pak vzal si opata stranou, i zjevil mu, v jakém úmyslu tento klášter navštívil, řka: „Slyším, že ve svém klášteře velký poklad na zlatě a stříbře chováte. Jestliže tomu tak jest, doufám, že ho přede mnou, králem a pánem svým, ukryvati nebudete. Na to vám své císařské slovo dávám, že vám z něho ničeho nevezmu, aniž dopustím, aby vám z něho to nejmenší odcizeno bylo; chci ten poklad pouze viděti.“ Opat prý se ulekl té neočekávané žádosti císařovy a prosil ho za dovolení, aby se mohl se staršími otci a tajemníky kláštera svého poraditi, což mu Karel připustil. Vrátil se pak opat se dvěma nejstaršími mnichy k císaři, řka: Nejmilostivější císaři a pane! Jsi-li žádostiv zvěděti o pokladě našeho kláštera, věz, že ovšem jest poklad u nás, a že ze všech padesáti pěti bratří, kteří v klášteře jsou, žádný o něm neví kromě nás tří, co zde před tebou stojíme. Když z nás tří jeden umře, jiný na jeho místě zví o tomto tajemství, musí se však pod přísným trestem zaklíti, jako i my to učinili, že nikomu toho pokladu ani slovem ani znamením neukáže a nevyzradí.“ Odpověděl císař: „Připustte mne čtvrtého k tomu tajemství, chci učiniti týž závazek, jako i vy, že toho pokladu nikomu nikdy neoznámím.“ A oni opět poradiivše se řekli: „Pane náš milostivý! Jistě není náležité nám to učiniti, a také není náležité to před tvou milostí zatajiti; protož ze dvojího jedno chceme učiniti: buďto ti to místo, kde ten poklad jest, oznámíme, avšak ho neukážeme, anebo ti jej ukážeme, avšak kde jest, toho neoznámíme.“ I pomysliv císař řekl: „Nechť naň pohledím, dosti budu míti na tom.“ A oni řekli: „Chceš-li jej viděti, musíš se tak, jak ti oznámíme, zachovati.“ Načež císař odpověděl: „Otcové milí, můj život jest v rukou vašich; co mně oznámíte, to učiním.“ Tu oni pojavše jej za ruku uvedli jej do jednoho velikého sklepa cihlami dlážděného, rozsvítili dvě veliké voskové svíce a hodili císaři mnišskou kápí obráceně na hlavu, tak že ničeho viděti nemohl. Potom vyzdvihše několik cihel z dlažby odkryli nějakou díru do země, do níž lezli po žebříku napřed velmi hluboko, a císař v kápí za nimi. A když na dno přišli, obrá-

tili císaře několikráte v levo v pravo, aby paměť ztratil, a vedli jej nějakou štolou, prý tak daleko, jako by mohlo za dvoje hony býti. Tu vzavše s něho kápí ukázali mu velikou díru plnou kruhův bílého stříbra. Odtud vedli jej málo dále, i ukázali jemu opět díru v hlíně vybranou, a v ní zlata kruhů velmi velikých jako bez míry a váhy. Ještě jej uvedli do třetí díry, ve kteréž byly rozličné zlaté kříže, pacifikály, monstrance a kalichy se drahým kamením a jiných mnoho klénotů rozličných. I řekl opat k císaři: „Milostivý pane náš! tyto poklady tvoje jsou, a pro tebe i tvé budoucí se chovají; protož vezmi sobě tuto, cožkoli se ti líbí.“ A on řekl: „Nedejž mi toho Pán Bůh, abych měl ců vzítí z kostelních pokladův.“ Odpověděl opat: „Aniž by to slušné bylo, abys měl z toho místa vyjítí a něco na památku sobě nevzítí.“ I vzav jeden krásný prsten, v němž byl veliký, světlý a nad míru drahý diamant, dal jej císaři do ruky, a on jej vděčně přijal. Potom hned zas se obrátili, opět na císaře kápí jest vložena, a podobným způsobem, jak dolů sestoupili, zase na horu vyšli. Císař pak v kostele před velkým oltářem prý poklekl a pomodliv se řekl: „Milí otcové! z této povolnosti a že jste se mně věrně a právě zachovali a ten poklad ukázali, vám děkuji, a vás se ptám, mohli já to svým milým a věrným přátelům oznámiti, že jsem takový a tak znamenitý poklad ve svém království pod zemí viděl. Kdybych však chtěl říci, ve kterém místě jest, to nevím, a na to se ptáti nechci; také jeho podruhé viděti nejsem žádostiv, a nedejž mi toho Pán Bůh, abych se měl naň potahovati.“ A oni řekli: „Učiň, cožkoli tvá císařská milost ráčí, jako pán náš milostivý.“ On pak se s nimi rozžehnal a vsed na svůj kůň zas ku Hradci se obrátil. Bezpochyby že po čase císař Karel některým svým důvěrníkům pověděl, kterak jest velký poklad pod zemí u kláštera Opatovického, a skutečně po létech pověst o tom pokladě mezi lidí přišla a byla příčinou, že Husité Opatovický klášter pobořivše a poklad hledající tak všeccka jeho stavení rozryli, že více památky po nich není, a nyní řeka Labe po tom místě teče, kde ten klášter stával.

10. *Císař Karel IV. (1346.—1378.).*

S Karlem, synem Janovým, vynikly Čechy v čelo evropských států. Král Český byl také císařem Římským, ozdoben tedy prvním důstojenstvím politického světa. Za něho země Česká dosáhla nejvyššího stupně osvěty a blaženosti, za něho panoval v Čechách věk zlatý, pročež všem Čechům zůstane v nesmrtelné památce. Němečtí spisovatelé naň horlí, že prý jsa císařem málo o říši dbal, jen o rozmnožení domu svého maje péči, pročež nám především sluší dohlédnouti, zdali stížnost tato jest pravá a jak se Karel k říši měl.

Odpor domu Bavorského proti domu Lucemburskému s Ludvíkem císařem nezemřel. Karla za krále Německého nechtěc uznati, strana bavorská podávala korunu nejprvé Edvardovi králi Anglickému, a když jí nepřijal, Fridrichovi markrabí Míšenskému. Ani však markrabí z rukou jejich nechtěl vzíti ji, a nesnadno konečně pohnula k tomu hraběte Günthera ze Švareburka, aby se proti Karlovi za krále dal postaviti. Karel však volence znal a věděl, kterak nejsnáze svítěziti. Krev česká byla mu dražší nad zlato a stříbro české; kdož jej tedy za to může tupiti, že raději zbrojí zlatou bojoval? A sotva se s ní proti lakotným Bavorům vytasil, opustili pokrevní příbuzní Günthera krále svého, ano obrátili zbroj proti němu. Rudolfa volence Falckého získal Karel tím, že po smrti první manželky své, francouzské Blanky, dceru jeho Annu pojal v manželství. S ním odstoupili také mladší vévodové Bavorští od Günthera, prosili, platili, aby korunu německou složil, ano když se zpěčoval, dokonce jej otrávil, tak že se stal málomocným. Ode všech, i od Ludvíka Brandenburského, opuštěn jsa Günther odřekl se císařství za 20,000 hřiven stříbra, a umřel (1349), načež se Karel, aby žádné pochybnosti o právu jeho nezůstalo, ještě jednou na království Německé dal korunovati. Ludvík markrabě zkrocen zvláštní událostí. Vyskytl se totiž v Brandenburku jistý muž, který se vydával za Valdemara, předešlého markrabí, pravě, že se vrací z pouti Jerusalemské. Mnozí jej uznali za pravého Valdemara a jeho se přidrželi, vlády bavorské nenávidíce, a Karla žádali o dosazení jeho, tak

že Ludvík povděčen býti musil, když smřiv se sám Brandenburk od Karla obdržel v léno.

Upokojiv německé odpůrce Karel táhl do Říma pro korunu císařskou. Bez odporu přijat v Milaně, ano od viscontů zde panujících pozván a korunován korunou Lombardův; Pisa i Florenc otevřely mu brány své, slibující platy a poddanost. Ve středu po velikonoci léta 1355. přitáhl do Říma, kdežto se po tři svaté dni z pokory jen v oděvu poutnickém zdržoval, pobožná místa navštěvuje. V neděli velikonoční i s manželkou svou Annou Svidnickou korunován, a téhož dne ještě ze Říma se odebral. Pět tisíc jezdců českých a německých a 10,000 Vlachů Karla provázelo, pročež ne strachem před Římany se to stalo, že tak rychle odtáhl, nébrž dle smlouvy, kterou již dříve o to byl učinil s papežem. Papežové totiž, sídlíce ve Francii, obávali se, aby v nepřítomnosti jejich vláda nad Římem a dědictvím svatého Petra nepřišla ve ztrátu, pročež na to před potvrzením každého císaře mívali zřetel, aby se vojsko cizí co nejrychleji od Říma vzdálilo, a z ohledu toho každému novému císaři určité články předkládali. Že Karel články takovými se zavázal, nebylo nic nového; nebo byl každý předchůdce jeho podobně učinil, a že po dosažení účelu svého ze zrádné Italie pospíchal domů, učinil moudře a prozřetelně. Neb již dávno byla vláda Němců v Itálii pomínula; císařství Římské pokleslo v pouhou zevnitřní podobu: korunování, stvrzování lén někdy císařských, ustanovování místodržících a j. Karel toto všecko také pokojně beze všeho krveprolití vykonal; což mu tedy bylo dále v Itálii činiti? Měl snad nasaditi krev a tuk zemí svých na obnovení vlády císařské v několika vrtkavých krajinách vlaských? Jaký prospěch měla říše Německá ze všeho namáhání, ze všech drahých a krvavých válek, které vedli Hohenštaufové a posledně Jindřich VII. o zvelebení moci císařské v Itálii? Příliš drahá je sláva hrdinská, kterou mocnářové blažeností národů sobě svěřených kupují! Po takové slávě Karel nebažil; on si vážil více věci nežli jména, hledaje trvanlivější nesmrtelnost v upokojení, osvětě, zvelebení a oblažení zemí svých. Největší vada říše Německé bývala nesvornost u volení králů. Bylo sice

od starodávna nařizeno, že král Německý ustanoven býti má většinou hlasů sedmi volenců, tří duchovních a čtyř světských knížat říšských; právo však volení mezi knížaty světskými již dávno bylo pomateno a nejisté rozdrobením rodů jejich ve mnohé větve postranní, ješto si každá volenství osobovala. Tím se stávalo, že mohlo voleno býti více králů najednou, když každý dost volenců našel pro sebe. Odtud rozbroje a války občanské, odtud převážný vliv moci papežské, která si osobovala právo rozhodovati v rozporu, slovem odtud v říši Německé největší zlo pocházelo. Zlému tomuto učinil Karel přítrž svou pověstnou „zlatou bullou“, kterouž základ říše poznovu vystaven a utvrzen. Ustanoveno totiž bullou touto poznovu sedm říšských volenců (Churfürsten); tři knížata duchovní, totiž arcibiskupové: Mohučský, Kolinský a Trierský, a čtyři ze světských: král Český a knížata Falcký, Brandenburský a Saso-Vittenberský, tak sice, aby volenství vždy neproměnitelně se zeměmi bylo spojeno a na jiné osoby kromě těch, kterým by země tyto náležely, nepřecházelo. Přednosti a práva volenců, jejich rozliční úřadové při dvoře a sněmích říšských byli v bulle zlaté též ustanoveni, pořádek volení předepsán, Frankobrod ustanoven k volení nového krále, Čáchy ku korunování. Na sněmu Noruberském byla tato bulla uvážena, a v Metách slavně za základ pořádku říšského prohlášena (1356).

Nemalá zajisté byla rozšafnost Karlova a znamenitá vážnost jeho v říši, když, čemu se sobectví a zničení tolika knížat protivila, mohl dokázati a v pořádek uvésti. Říše Německá byla by zajisté mohla býti šťastna, kdyby jen každý král tolik co Karel pro všeobecné dobré byl učinil. Že však o prospěch dědičných zemí svých ještě mnohem bedlivěji se staral, ovšem pravda jest; a že zvláště království České hleděl zvelebiti a rozumoziti, uznáváme s vděčností. Čechům náleží činnost ducha císaře Karla přede vším, českým dějinám obraz otcovského obličje zbožného krále tohoto.

Již jako k pacholetu jevila se k němu náklonnost Čechů jakožto ke vzácné jedince letorosti kmene Přemyslova se strany matčiny, a trpký osud mládí jeho podněcoval lásku národu k nejstaršímu královi svému ještě

více outrpností. Král Jan na lásku tuto žárlivý a podzíravý, nejprve jej věziv, léta 1323. pojal jej s sebou do Paříže ke dvoru Karla krále Francouzského, strýce jeho, na cvičení. Prvním vychovatelem jeho byl tu Petr Roger, benediktin Limousinský, později papež Kliment VI.; pak Burian Kaplíř ze Sulevic a Beneš Krabice z Veitmile, Čechové.

Léta 1331. byl ustanoven patnáctiletý Karel od otce svého za místodržícího v Itálii, kdežto s nespokojenými vrtkavými Vlasy dvě léta se potýkal, a když se tam vláda Janova déle neudržela, navrátil se do Čech, povýšen byv od otce za markrabí Moravského a místodržícího královského v Čechách. Konečně tedy dávno želaný čekanec koruny Čechům byl navrácen, a s ním vracela se blahost do vlasti naší. Dne 30. října 1333. držel slavný vjezd do Prahy. Celé město vyšlo mu daleko naproti; u všeobecném plesu přívětivý královic uvítán. Sedmáct let byl vzdálen ze vlasti, a již byl mateřskou řeč svou zapomněl, jížto se však brzy zase naučil.

První péče Karlova byla o jistotu a pořádek v Čechách. Tedy bořil loupežnické zánky, po zemi jezdě hájil spravedlnost, statky komorní otcem svým pánům zastavené vyměňoval, odpírající držitele trestal. Největší pak zásluhy o vlast svou získal si Karel povýšením biskupství pražského za metropoli a založením pražské university. Léta 1344. vymohl u papeže Klimenta, bývalého pěstouna svého, aby biskupství pražské povýšeno bylo za arcibiskupství. Příčiny byly, že biskupství české a moravské od své metropole, totiž Mohuče, příliš jest vzdáleno a řeč česká od německé rozdílná, což Karel stvrditi musil přísahou. Tím zjednána byla království Českému neodvislost i v ohledu církevním, a Arnošt z Pardubic povýšen za prvního arcibiskupa. Léta 1346. vyvolen byv přispěním téhož papeže za Německého krále, následoval otce svého do Franska ku pomoci proti Angličanům, kdežto hrdinský Jan u Kreščak padl a Karel těžce poraněn.

Ulěčiv rány své táhl do Bonnu, dal se tam ozdobiti německou korunou a navrátil se do Čech (1347.). Čechům a Moravanům, plesajícím nad slavným příchodem krále

svého všecky svobody potvrdil, slíbil všecku péči o jejich dobré, a dne 2. září léta 1347. od Arnošta arcibiskupa pražského i s Blankou manželkou svou u veliké slávy na království České jest korunován.

Mezi nejznamenitější činy Karlovy a největší dobrodiní, která Čechům prokázal, náleží dále založení pražské university (1348.). Byly sice již dávno před Karlem vysoké školy v Praze; učilo se filosofii, lékařství i bohemluvectví, ale všecko jen soukromě, bez vnitřní pevné soustavy. Karel pak zřídil universitu veřejnou, pravidelnou, dle způsobu pařížské a bononské, povolav mistry učené a žáky ze všech okolních zemí do Prahy, nadav je všemi svobodami, jichž požívali ve Franksu a v Italii. Sám určil řádné učitele, vykázav jim královské statky a veliké odměny. První řádní professorové byli: Hermann Ghesink z Vinteršvika, Sas; Fridmann z Prahy, Čech; Vigtold z Osnabruka; Jindřich ze Sušic, Čech; Jan z Prahy, Čech; Mikuláš Jevický, Moravan; Ditrich z Viedena a Jindřich Voliere de Novoponte, Francouz. Skoro všickni byli študovali v Paříži a tam obdrželi mistrovství aneb doktorství. První dva učili bohosloví, druzí dva právům; Mikuláš Jevička, jemuž brzy Baltazar z Domažlic připojen, lékařství, tři ostatní filosofii. Celá universita rozdělena byla na čtyři fakulty, jako nyní, každá fakulta pod svým děkanem, všickni učitelové a žáci pod rektorem. Arcibiskupové pražští ustanoveni od Karla za stálé kanceláře. Z ohledu studentů rozdělil Karel universitu na čtyři národy: český, bavorský, polský a saský. K českému náleželi Čechové, Moravané, Slováci a Uhři; k bavorskému Rakušané, Švábové, Frankové; k polskému Poláci, Slezané, Litvané a Rusové; k saskému Mišňané, Durynkové, Dánové a Švédové. Každý národ měl svůj hlas při volení rektora a jiných větších záležitostech školních. — Tím se Čechové mohou honositi, že nejen mezi Slovy, ale i mezi Němci měli první universitu.

Přítomnost dvoru císařského v Praze, schůzka studentů ze všech okolních zemí a valný v ty časy obchod pražský rozmnožily obyvatelstvo tak, že dvě města pražská více nepostačovala. Karel založil proto Nové město pražské (1348), nadal je všemi svobodami Starého města;

sprostil nové měšťany na dvanáct let všech daní a přikázal, aby hřmotnější řemesla tam se přestěhovala. Díla tohoto se zvláštní pilností pečliv jsa, hleděl Nové město dle nábožného ducha tehdejších časů zvláště ústavy duchovními opatřiti, založiv v něm sedm klášterův a kostelů: Karmelitánský na Písku, nyní u Matky Boží Sněžné; sv. Jeronyma, nyní Emaus, s kněžními slovanskými, kteří slovanského jazyka v liturgii užívali a písmem glagolským česky psali; Karlov s řeholními kanovníky sv. Augustina; klášter sv. Ambrože, již dávno zrušený, a sv. Kateřiny pro panny řádu poustevnického; klášter u panny Marie na Trávníčku pod Vyšehradem, sv. Apollinářiše na Větrné hoře a kostel sv. Jindřicha.

O vzdělání a zvelebení půdy, o rozmnožení úrody a přirozeného bohatství Karel též snažně pečoval, jezdě sám po všech krajinách, vzbuzuje a poučuje, kterak by se kde lepšího užítku dalo docíliti. U Mělníka vštěpil burgundské réví, okolo Prahy též hojné vinice dal zakládati, jinde chmelnice vzdělávati, rybníky kopati, kovů dobývati. Nejznamenitější stavení v Čechách, chrám sv. Víta na hradě pražském, pražský most, hrad Karlštejn, Karlov, všecka provedená Matějem z Arrasa, výborným stavitelem, slávu Karlovu potud hlásají. Za něho země česká byla ve své největší slávě. Praha byla stanoviště všeho umění a vědění, Čechové zastávali nejvyšší úřady u dvora v kanceláři říšské, i kromě Čech některá důstojenství biskupská; posílání vyslanstvím k cizím dvorům, vodili vojska, dobývali slávy, byli národ nejučenější, mající největší muže státnické, slovem, byli panující národ v Evropě. Sousední knížata kupovali nebo stavěli domy v Praze, chtějíce mezi Čechy obývati. Všecko se do Čech hrnulo ke sdílení štěstí. Odtud lidnatost nejen Prahy nade všecka města německá, ale i vší země, kteráž počítala tehdež sto měst hrazených, kolikoz jich sotva v celých Němcích počítáno, tři sta městysů, 260 hradův a tvrzí, 13.360 vesnic, 20 kostelů kollegiatních, 2033 far. Bohatství bylo nadobyčejné. Jeden měšťan pražský daroval Karlovi 100.000 dukátů; neboť obchod byl všestranný, kupčeno do Rus, do Polska, do Benátek, do Říše, kdež kupci čeští cla byli svobodni. Praha byla skladem

evropského zboží. Sama příroda zdála se napomáhati, neb zlaté hory jilovské a stříbrné kutnohorské i jiné velmi byly výnosné. Náboženství bylo u veliké uctivosti, duchovní stav ve vážnosti; Karel sám zde příkladem národ předcházel; arcibiskupům Pražským zjednal hodnost vyslanců papežských (legatus natus) v diecesích Řezenské, Bamberké a Míšenské. Nikdy osoby soukromé nečinily tolik nadání pobožných jako za Karla. Muže učené měl Karel u veliké vážnosti a štědře je podporoval.

Petrarku, vlaských básníků krále, s nímž se byl při tažení římském seznámil, zval do Prahy, jemuž však okolností přijetí zabránilo. Spisovatelství bylo ctěno. Sám Karel, arcibiskup pražský Arnošt a nejvyšší kancelář dvorský Jan z Neumarku neměli spisování knih pod svou důstojností, jichžto díla se až do dneška zachovala. S historiků zanášeli se Neplach, Beneš z Veitmile, kanovník pražský, Pulkava a Marignola. Konrád Waldhauser a Milič slyneli v duchovním řečnictví; Karel vydal nové právo pod jménem Majestas Carolina a uvedl v Čechách právní přátoly. První veřejná učitelská stolice německého zemského práva v Praze založena, z níž vycházeli právovědci.

Tolik památek malířství z onoho věku nemůže žádný národ, jako český, ukázati. Karel měl čtyři dvorské malíře, Mutinu, Wurmsera, Dětřicha z Prahy a Kunce. Zbytek z Trotiny ku podivu krásné památky malby na pergameně zanechal. Skvostné památky malířství, sochařství, liectví a ozdobného vykládání drahými kameny, jako zvláště v kapli sv. Václava na Karlštejně pozůstaly, posud umělců podiv vzbuzují.

Neméně než o zvelebení vlasti pečliv byl Karel o její rozmnožení. Smlouvami a koupěmi získal Čechům Slezsko, Lužici, Kladsko, Brandenburk. S třetí manželkou svou Annou Svidnickou zdědil Svidnici a Javor; po Rudolfovi Falckém, tehánu svém, obdržel část Falce horní. Čtvrtá manželka Alžběta, dcera Boleslava vévody Štětinského, synovkyně Kazimíra krále Polského a sestřenice Ludvíka Uherského, zjedнала mu přízeň a pokoj s mocnáři těmito, proti Čechům se spojivšími. Kateřinou dcerou Karlovou, provdanou vévodovi Rudolfovi Rakouskému, získáno přátelství tohoto domu a uzavřena dě-

dičná smlouva, dle které jeden rod po druhém měly státi své děditi. Brandenburk od markraběte Otty Karel za 400.000 zlatých koupil a koruně České přivtělil, takže ku konci vlády Karlovy patřily ku království Českému mimo Moravu Slezsko celé, horní i dolní Lužice, Brandenburk celý, Falc horní až ku branám Normberským, v Míšni Königštein a Perno, a mnohá léna česká v říši Německé.

Ještě jednou táhl Karel do Italie (1367) ku pomoci Urbanu V. papeži, který se z Avignonu přestěhoval do Říma, aby ztrátu zemí papežských a vážnost stolice apoštolské zase napravil. Vojsko české, sestávající ze 3000 jezdcův a přiměřené pěchoty, vedl Petr z Michalovic, s nímž se v Italii vojsko papežské a neapolská pomoc spojila, tak že hrdé visconty Karel brzy přinutil ku pokoji a k upuštění od krajín papeži odňatých, načež navštívil papeže v Římě, zase domů se odebral.

Vnitř i zevně stála tedy Karlova moc a velebnost upevněna; k úplnosti její nescházelo ničeho, než aby císařství v rodu svém učinil dědičné. I o to se Karel pokusil a šťastně toho dosáhl, že nejstarší syn Václav ještě za dnů jeho za krále Českého korunován a za krále Německého i budoucího císaře Římského zvolen byl. Že Karel k tomu účelu hlasy volenců koupil, darovav každému 100.000 zlatých a za ně všeliká zboží a města říšská zastaviv, vypravuje Aeneas Sylvius a po něm dějepislovci němečtí časů novějších. Letopisci, kteří toho času živi byli, ovšem píší, že to volení Václavovo císaře Karla velmi mnoho peněz stálo; žeby však byl Karel zboží říšské volencům zastavil, o tom žádné zmínky nečiní.

Dočkav se tedy naplnění všech svých žádostí, zemřel Karel zásluhami nesmrtelnými ověčen na hradě pražském v 63. roce věku a 30. panování svého dne 29. listopadu 1378. Čechové po dlouhý čas jako otce vlasti jej oplakávali, a podnes památce jeho každý Čech sprostý i vznešený žehná jakožto vzoru bývalé vznešenosti, slávy a blaženosti.

J. F. Smetana.

Podobným způsobem vypravujte:

A. Z dějin starověkých.

1. Starý Egypt a jeho obyvatelé (1000.).
2. Foeničané (1000.—500.).
3. Mravy a způsoby života Spartanův (900.).
4. Themistoklés, ochránce Řecka (490.).
5. Zasluby Numy Pompilia o Řím.
6. Vpád Gallů do území římského (390.).
7. První válka punská (264.—241.).
8. Druhá válka punská (218.—201.).
9. Octavianus Augustus (31. př. Kr.—14. po Kr.).
10. Konstantin Veliký (306.—337.).
11. Theodosius Veliký (379.—395.).
12. Alarich před Římem (401.—410.).
13. Pád říše západoférické (476.).

B. Z dějin středověkých.

14. Stěhování národův (376.—476.).
15. Belisar (530.—565.).
16. Mohamed a jeho učení (622.).
17. Císař Karel Veliký (748.—814.).
18. Petr Amienský (1094.).
19. První výprava křižácká (1096.—1099.).
20. Bedřich I. Rudovons (1152.—1190.).
21. Pád Hohenstaufovcův (1268.).
22. Spory německé s Přemyslem Otakarem II. (1273.—1278.).
23. O rytířství středověkém.
24. Jan Hus (1415.).
25. Panna Orleanská (1429.).

C. Z dějin novověkých.

26. Objevy Portugalců na západním pobřeží africkém (1418.—1486.).
27. Objevení námořní cesty do Indie východní (1498.).
28. Krištof Kolumbus a jeho přípravy k první cestě do Ameriky (1484.—1492.).
29. Osudy Kolumbovy.
30. Jindřich IV., král francouzský (1589.—1610.).
31. Gustav Vasa, král švédský (1523.).
32. Valdštýnova smrt (1634.).
33. Přehled panování Ludvíka XIV. (1661.—1715.).
34. Panování Petra Velikého (1682.—1725.).
35. Karel XII., král švédský (1697.—1718.).

36. Nástin španělské války o poslušnost (1700.—1714.).
 37. Válka sedmiletá (1756.—1763.).
 38. Osвобоzení spojených obcí severoamerických Jirím Washingtonem a Benjaminem Franklinem (1773.—1783.).

P o p i s .

Popisem zoveme jasné a zřetelné znázornění nějakého předmětu neb události dle všech částí, tedy jasné, názorné slovné zobrazení. Popis má být tak sestaven, aby čtenář předmět popsany takřka úplně před očima měl; tou měrou, by jej mohl nakreslit nebo namalovati; popis je tím lepší a dokonalejší, čím více tomuto požadavku vyhovuje.

Hledíce k účelu popisujícího rozeznáváme: a) popis naučný, b) popis jednací, c) líceň.

Popisem naučným chceme čtenáře seznámiti s předmětem, jehož on ještě nezná, snažíce se tak mu jej představit, aby jej z popisu našeho s jistotou poznati mohl. Účelem je tu především poučení. — Popis jednací vyhověti má potřebám živnostenským a obchodním. Chce-li kdo na př. prodati dům, pole, část lesa a p., třeba, aby předmět, ježž prodati zamýšlí, náležitě popsal. Takový popis zoveme jednacím. — Chceme-li čtenáři nejen jasný a názorný, ale zároveň i příjemný a libý obraz předmětu podati, vznikne líceň (líčení), nejdokonalejší způsob popisu.

A. Popis naučný.

Než se pokusíme úplně provéstí úkol daný, bude nám dbáti, abychom podstatné vlastnosti předmětu, který máme popsati, seřadili v určité skupiny. Mnohý popis by velice byl usnadněn a byl by též jasnější a názornější, kdybychom si nejdříve předmět nakreslili. Co do slovného projádrění žádá se, aby řeč byla živa; řeči nucené a jednotvárné jest se varovati.

Úkol I. „Židle“. (Popis).

Provedení. Židle jest nevyhnutelně téměř potřebný domácí nábytek. Skládá se ze sedadla, lonochu a obyčejně čtyř noh. Slouží

k sedění, ale jest zařizena jen pro jednu osobu; proto v každé světnici nalézáme obyčejně více židlí. Židle shotovuje truhlář čili stolař ze dřeva měkkého nebo tvrdého; každý téměř druh stromu podává vhodné k tomu dřevo. Nohy židlí bývají z pravidla shotovovány ze dřeva tvrdého, aby šoupáním a postrkováním židle tak snadno se neporouchaly; sedadlo bývá čtverhranné, někdy i vycpané. Takové vycpané židle, na nichž se měkčeji a pohodlněji sedá, zoveme seslemi (sedadly). Jsou též židle, jejichž sedadla spletena jsou ze slámy nebo rákosy; vyznačují se svojí lehkostí. Lenoška (křeslo) jest tak zařizena, že pohodlně na ni paže lze položit. Židle, které slouží k odpočívání v zahradách, bývají hrubší, někdy též železné.

Popište podobným způsobem „stůl“, „skříň“ anebo jiný kus domácího nábytku.

Úkol 2. „Světnice“.

Látka: 1. Co jest světnice? 2. Kolik má stěn, kolik v nich otvorův? 3. Co jest ve světnici? Čím jsou opatřeny stěny a strop, aby světnice byla světla?

Provedení: Světnice jest z nejdůležitějších prostorů v domě; lidé v ní obývají, pracují, jedí, piji. Obyčejně světnice má čtyři stěny, podlahu pokrytou krytou a strop. Ve stěnách nalézáme dveře a okna; tato, aby jimi vnikalo do světnice potřebné světlo; dveře, aby se jimi do jiných prostorů v domě vkročiti mohlo. Poněvadž člověk mnoho času ve světnici ztráví, opatřil ji rozličnými předměty pro potřebu a pohodlí. Nalézámeť v ní stoly, sesle, skříně a p.; tyto předměty zoveme domácím nábytkem. Také kamna jsou ve světnici; mnozí lidé na nich i pokrmy vaří. Aby světnice byla světla a přívětiva, bývají stěny a strop obileny nebo malovány nebo čalouny polepeny.

Popiš podobným způsobem: „kuchyni“, „ložnici“.

Úkol 3. „Naše školní budova“.

Látka: Poloha (ulice, číslo domovní, nebo: ve které části města nebo vesnice). — Ku které straně světové hledí průčelí? — Má jedno nebo více křídel, jeden nebo více vchodův? — Kolik má pater, sání, učíren v jednotlivých patrech? — Kdy byla vystavena, v jakém slohu? — Kolikery má schody, jakou střechu? — V jakém jest okolí?

Popište podobně: „radnici“, „chrám“.

Úkol 4. „Kovář“.

Látka: Kde, z čeho, čím, co kovář shotovuje?

Provedení: Ve své zařazené kovárně stojí svalnatý kovář. Měch dmyhá do žeravého uhlí, ve kterém leží kus železa. Železo má žarem obměkčeti a kujným se státi. Nyní bere je kovář ostrými kleštěmi a nese je na kovadlinu, na níž dva tovaryši do železa buší kladívy, aby stulo se delším nebo širším, kulatým nebo hranatým.

Tak kovář připraví železo a kuje z něho radlice, ráfy, kosy, lopaty, sekery, kladiva, kleště a mnoho jiných věcí.

Pojednejte podobně o „tesaři“, „truhláři“ neb o jiném řemeslníkovi.

Úkol 5. „Psací péro“.

Látka: Ze kterých částí se skládá? Odkud je bereme, jak je připravujeme?

Vypracování: Psací péro skládá se z brku a stvolu, po jehož dvou stranách jest prapor. Brk je válcovitý, lesklý, nažloutlý a uvnitř dutý. V brku nalézá se tak zvaná duše. Stvol jest čtverhranný a bílou hmotou vyplněný. Prapor skládá se ze mnoha malých vláken, jež těsně k sobě přiléhají. Péro lze snadno ohnouti; přestaneme-li je ohýbati, všecky části zaužívají ihned původní svou polohu. Proto říkáme, že jest péro pružné.

Ku psacím pěrům bereme obyčejně husí péra; ale lze použiti též per čápích, pívích a vraních. Nejvhodnější jsou ku psaní péra, jež husám v měsíci květnu a červnu ze křídel vypadají. Každé husí křídlo má pět per ku psacím pěrům vhodných. Aby brky více ztvrdly a ku psaní spůsobilejšími se staly, umělým spůsobem se připravují a zovou se pak brky taženými. Tato příprava děje se několikerým spůsobem. Obyčejně držíváme brk nad mírně žeravým uhlím, aby změknuł, pak protáhneme jej několikrát vlnčným cárem a jemným ocelovým želízkem, až zase úplně vystydne a ztvrdne.

Než lze pěrem psáti, musí býti přiřízáno. Přiřízuté péro jest třikráte vykrojeno a má dva skřípce. V novější době shtovují se též péra ocelová, mosazná a i z jiného kovu, jichž nyní téměř všeobecně se užívá. Ale vždy sluší dáti přednost před kovovými pěrům brkovým ze zralých busích per, jsou-li dobře připravena.

Popiš týmž spůsobem: „tužku“, „perořízek“.

Úkol 6. „Ořech (č. ořešák)“.

Vypracování. Ořech je krásný, mohutný, košatý strom, dosahující tloušťky největšího dubu. Má listy stopu dlouhé, lichozpeřené, jež mají za čerstva zvláštní zápach. Na konci snětví rostou kulaté plody po dvou až třech pohromadě. Přisedlá peckovice jest téměř kulatá, vnější dužnatá rubina je zelená, později černavá a snadno se od dvouchlopné, přikulaté pecky (ořechu) odlupuje. Uvnitř pecky nalézá se bílé, sladké, olejnaté jádro. Vsadíme-li ořechový plod na podzim do země asi dva až tři palce zhloubí, špičkou vzhůru, vzejde jádro na jaře. Asi za osm let nese již mladý strom ovoce, ale doroste teprve za 50 let. Ořešák je strom velmi užitečný. Truhláři poskytují krásného dřeva; z jeho ovoce tlačí se olej; též zdobí ořechy pozlátkem okrášlené vánoční stromek, a z listů a nezralých ořechů připravuje se lék.

Popiš „střešeň“, „jabloň“.

Úkol 7. „Dub“.

Látka: Nejkrásnější strom lesní — kořeny rozkládá daleko — kmen rovný, tlustý, výška značná — rozsedlá tmavá kůra — mohutný vrchol, větve rozkladité, sukovité, zprohýbané — listy veliké, chobotnaté laločnaté, kratičce řapíkaté, tmavozelené — plody vejčito-podlouhlé rážky v češulkách, chuti trpké — věk přes 500 let — užitek (dříví: trvanlivý a krásný nábytek, skálopevné pilíře k domům, mostům, mlýnským hřídelům, pražinám na tratích železničních atd. — kůra: k vydělávání koží — žaludy: dobré krmivo pro vepřový dobytek — duběnky: inkoust).

Úkol 8. „Moje obydlí“.

Vypracování. Světnice, ve kteréž obývám, nalézá se s ostatními k bytu příslušnými pokoji, ve druhém patře domu Jelínkova na Pekařské ulici. Dům tento jest nárožní; jedna strana hledí do ulice Pekařské, druhá do ulice slepé. Ze světnice své mám vyhlídku do ulice první. Světnička moje jest 5 metrů dlouhá, 4 m. široká a 3 m. vysoká. Má dvě okna, jež otvírají se do vnitř, a dvoje dvéře, z nichž jedny, umístěné ve stěně delší, vedou na chodbu, druhé, ve kratší stěně, do ložnice. Podlaha jest prkny položena, stěny jsou zeleně malovány, strop jest bílý. Nábytek můj jest žluté barvy. Ve světnici mé nalézají se tyto předměty: v levo ode dveří na chodbu stojí malá kamna z litiny, černě natřená. V pravo od kamen stojí sesle, pak psací stůl, mezi nímž a oknem zase stojí sesle. Mezi okny nalézá se zrcadlo, pod ním malý stolek. Při dlouhé straně v rohu od okna viděti dvě sesle vedle sebe, pak delší stůl, dále sesli a konečně skříň. Všecek nábytek jest dubový, sedadla seslí jsou rákosem propletena. V oknech nalézají se zeleně natřené spouštěcí záclony, na stěnách visí několik obrazů, na kamnech stojí sádrová soška. V ložnici asi o polovici menší než světnice právě popsaná, u stěny proti dveřím stojí postel, v levo od ní skříň na šat a prádlo, několik seslí, v pravo umývadlo, nad nímž visí malé zrcadlo. Ložnice má jest jen vybilena. Moje okna jsou na straně východní, a proto mne časné budí ranní slunce. Byt můj jest dosti tichý, jenom trh, který týdně třikráte se odbývá, v zátiší méu poněkud mne vyrušuje.

Úkol 9. „Tvé bydliště“.

Látka: 1. Jméno (město, městečko, vesnice). 2. Kde leží (země, kraj, okres atd.). Na které silnici, železnici, řece, potoce atd.? Jest krajina příjemná, rovinná, hornatá, úrodná atd.? 3. Počet domův, obyvatelstva; čím toto se živí? 4. Nejdůležitější budovy, jejich stručný popis. 5. Co víš o dějinách svého bydliště? 6. Vyznamenává-li se čím před místy sousedními?

Úkol 10. „Můj rodný dům“.

Látka: 1. Kde leží a) v městě, vesnici, nebo kde jinde? b) ulice, náměstí (náves), sousedství, c) strany světa.

2. Dům sám a) jeho obrisy, b) stavení vedlejší, zahrady, studně atd.

3. Z čeho jest vystavěn: a) dřevo, kámen, cihla; b) střecha, krov, tašky, břidlice, šindel, došky.

4. Hlavní rozdělení: a) patra (vchody), b) místnosti; c) jednotlivé prostory dle své jakosti.

5. Zvláštní přednosti nebo vady, jež má dům ten oproti jiným.

Úkol 11. „Náš hřbitov“.

Látka: 1. Kde leží? (v rovině, na návrší, při silnici, blízko nebo daleko od místa, smutná nebo příjemná poloha, lze jej daleko viděti čili nic?)

2. Jakou má podobu? (čtverec, obdélník, je prostranný, malý, jak veliký?). Čím jest ohrazen; kdo je hlavní vchod? Je rozdělen ve více polí, posázen stromovím atd.?

3. Co je o něm ještě památného? (Je na něm mnoho pomníků, snad kaple, křížová cesta? Kterou dobou bývá nejvíce navštěvován? atd.)

Úkol 12. „Kostel N-ský“.

Látka: 1. Kde jest? (V místě nebo vně — na náměstí (návsi) — návrší — zdaleka jej spatřiti?)

2. Jaká jest jeho podoba a) vnější: výška, délka, dvéře, věže, okrasy, slouh atd.; b) vnitřní: objem, výška, šířka, okna, zdi atd.

3. Jeho zařízení (oltáře, křtitelnice, kazatelna, varhany, kůry, památníky atd.)

4. Zvláštnosti (je starý, nový? dojem, jež v nás působí atd.).

Úkol 13. „Petřklíč (čili prvosenka jarní)“.

Vypracování. Petřklíč náleží k nejlibeznějším darům jara. Z prostřed zelených listů přizemních vyrůstá štíhlý přímý stvol bezlistý, který má na konci jednoduchý okolík květů žlutých, libovonných. Včely a čmeláci navštěvují jej a ssají z něho med, a dítky rády jej trhají a s modrou flakou ve voničku vážou. Nazývá se petřklíč na označenou, že jaro zvěstuje, jasnou oblohu a krásný kvítků svět nám otvírá. Jinak zve se prvosenkou jarní, kterýmžto jménem totéž se označuje.

Pokus se, popsati petřklíč dle plánu na str. 20. podaného.

Úkol 14. „Réva“.

Látka: Výborné ovoce, poslední dar podzimu — réva, keř popínavý, jednotlivě na jižních stěnách domů, ve množství pohromadě ve vinicích — na jaře se ořezává až na tlustý mnoholetý dolejšek (matici) — vinař — vinařství mnoho práce, často se neurodí — dobré vinobraní nejveselejší žeň — hrozny: zelené, červené, modré — lisování vína, — mošt, — víno bílé, červené, — čím starší,

tím lepší, — lék starým osobám, dětem se nehodí — réva miluje teplé krajiny (ve střední Evropě: Porýní, Mělník, Uhry) — sušené hrozny: rozinky — Noc.

Úkol 15. „Kůň“.

Látka: Druh. Znaky. Krásná postava, souměrnost údů. Tvar a jakost hlavy, krku, očí. Které části těla nejvíce zvyšují jeho krásu? Rozličné druby koní. Přednosti jednotlivých druhův. Užitek, jehož kůň poskytuje. Čím jej krmíme? Čeho třeba ku zdárnému chovu koní? Stáří koně; kterak je poznáme? Nemoci.

Poznámka. Při popisování zvířat užívá se též nástinu na str. 20. podaného, o němž však pamatovati jest, že nelze všech jeho částí použití při popisu každého zvířete. — Vypracování:

K ů ň.

Kůň jest ssavec čtyrnohý, jednokopytní a náleží k nej-užitečnějším domácím zvířatům. Jest vzrůstu vysokého a vyniká pěknou a štíhlou postavou nad ostatní domácí zvířata. Hlava koně jest přiměřeně veliká a podlouhlá, čelo vysoké a ploské, oči veliké a bystré, uši malé a pohyblivé. Od čela táhne se nos trochu vypouklý a končí se širokýma nozdrama a horním pyskem. Spodní pysk jest pohyblivý. Kůň má čtyřicet zubů, mezi nimi dvanáct řezacích a čtyři špičáky; ostatní jsou třenovní. Hlavu s trupem spojuje dlouhý krk, který zdobí pěkná a hustá hříva. Tělo koňské je štíhlé, hrud široká, hřbet mírně prohnutý; ocas dlouhými žíněmi porostlý až na kotníky dosahuje. Přední nohy jsou rovné, v kolenou ohebné, odtud až ku kotníkům tenčí; zadní jsou v kyčlích široké, mají ohyby kolenní na zad vysedlé a jsou tak jako přední tvrdým rohovitým kopytem opatřeny. Srsť koňská jest krátká, hladká a jemná, barvy bílé, černé, hnědé, višňové nebo plavé. Kůň žije téměř po celé zemi, málo kde ještě divoce. U nás se chová v konárnách, kdežto, pilně-li jest hleděn, dosahuje stáří třiceti i více let. Rozdrážděný kůň brání se kopytem a zuby. — Nejprůměřenější píce pro koně jest seno a oves; za lahůdku slouží mu osolený chléb a cukr. V létě se krmí také čerstvým jetelem, travou, anebo se vodí na pastvu. Kůň jest zvíře silné,

rychlé, vytrvalé a bystrých smyslův; on se vyznačuje nad jiná domácí zvířata věrností, příchýlností a povolností k pánu svému, ježž dle hlasu a pokynutí poznává. Má výbornou paměť, jest učelivý, miluje hudbu a podle ní chodí. Ve válce ani hřmění děl se neleká; ale nenačalý šumot snadno jej poplaší. Nakládá-li se však s koněm nevládně, stává se vzdorovitým a potměšilým. Při neopatrném chování podléhá mnohým nemocem, jež vozhrívka, chrípěcí, jankovitost a j. se jmenují.

Kůň jest člověku velmi užitečný; neboť při práci mu pomáhaje tahá vozy, pluhy, saně a rozličné stroje; on nosí jezdce na hřbetě, při čemž se, jako při tahu, vodí uzdou, která se mu do huby klade. Kůže koňská hodí se na zboží sedlářské a řemenářské, sádlo na mazání koží a strojů. Žíněmi vycpávají se polštáře a sedadla, dlouhými potahují se smyčce. Z hnátů dělají soustružníci, knoflíkáři a nožíři rozličné věci; ostatní kosti pálí se na uhlí pro cukrárny anebo se melou na prášek k mrvení. Masa koňského se u nás jen zřídka kdy používá, ačkoliv je jiní národové jedí.

Je-li něčím polekán, rozdrážděn nebo hrubým nakládáním pokažen, kůň může člověka uhozením nebo kousnutím nebezpečně poranit a jemu na zdraví uškoditi. Proto není nikdy radno, zvláště ku koním cizím, neopatrně se blížit.

Dle vlasti rozeznáváme mnoho odrůd, z nichž jest arabský nejkrásnější a nejrychlejší. Kromě arabského vyznamenává se jak ušlechtilostí těla, tak lehkostí a rychlostí kůň perský, turecký, anglický a španělský. Malý ale rychlý jest kůň uherský, polský a ruský. Holštýnský kůň jest největší a nejsilnější, korsický nejmenší. Kůň český jest silný a vytrvalý. Nejpěknější české koně chovají se ve Chrudimsku.

V. D. Bíba.

Úkol 16. „Velbloud“.

Látka: Ošklivé, ale v horkých krajinách velmi užitečné zvíře. Velikost. Jakou má hlavu: oči, šíji, kosti; jejich vhodnost. Nohy. Mozoly na kolenou a na prsou. Ohon, srsť. Hrb. Ranné navykání vlastním pracím. Síla, poslušnost, rychlost. Odpočívání na cestách. Potrava. Miluje hudbu. Loď pouště. Vydrží 8--10 dní bez nápoje.

Preživavec. Nalézá snadno prameny vod. Udatná mysl v pútkách. Hodí se k orání. Užítku poskytuje mlékem, masem, srstí. Jeho domov.

Úkol 17. „Vlaštovka“.

Látka: Zvěst jara — přítulná, veselá, pilná — hubí množství škodlivého hmyzu — hřbet modročerný, lesklý — břicho bílé — křídla veliká — ocas široký a rozdělený — velmi rychlý let — hnízda na domech nebo — stavba hnízda — veselé štěbetání — v září nebo v říjnu odlétá — shromažďuje se před tím u velikém množství — pták stěhovavý. — Jedna vlaštovka nečiní jara.

Nebo: Její zobák, křídla, hrdlo, ocas. Dovednost v letu. Jak ji dokazuje? Jak dlouho v létě zpívá? Kdy se stěhuje, a kam? Kde se nejraději zdržuje? Potrava. Pronásledování. Užitek.

Úkol 18. „Slavík“.

Látka. Velikost. Barva. Krásný zpěv. Střídání ve zpěvu. Jest pták stěhovavý. Kdy přilétá k nám? Jak dlouho v roce zpívá? Kdy se stěhuje, a kam? Kde se nejraději zdržuje? Čím se živí? Pronásledování. Užitek.

Úkol 19. „Bobr“.

Látka: Druh. Velikost. Hlava. Nos. Oči. Nohy. Prsty u noh. Ocas. Barva. Dovednost u plování. Jak užívá předních nohou. Kde se zdržuje. Stavba obydlí. Hromadné soubydlení, společná práce. Kdy pracují? Jakých při práci nástrojův užívají? Čím se živí? Zásoba na zimu. Kde bydlí v zimě a na podzim, na jaře a v létě? Kdy staví? Kdy babří bývají chytáni? Drahocenná kožešina. Nač užíváme bobří srsti?

Úkol 20. „Krtek“.

Látka: Jeho postava. Obydlí. Potrava (klamné o ní mínění). Veliký jeho užitek; nepatrná škoda. Pronásledování. (Jak ho chytají, zahánějí?) Následky tohoto přepjatého pronásledování.

Úkol 21. „Lasice“.

Látka: 1) Škoda, kterou myši v zahradách a na poli způsobují (podrývají půdu, ohryzují kořinky rostlin, žerou obilí na polích. — způsobily již v suchých létech, jež jsou rozmnožování jejich obzvláště přízniva, hlad).

2) Lasice jest největší nepřítel myši — (velmi malá hlava, velmi štíhlé tělo, neobyčejně krátké nohy, proto lze jí do děr myších vniknouti a staré i mladé v nejskrytějších skrýších vyhledati. Krvežívnost — masa své kořisti požíje velmi málo, ba pranic, pokud má dosti myši, aby se krví jejich mohla nasytiti. Vraždychtivost — náruživě vraždí potnd, pokud vůbec něco živého na blízkou nalézá).

Úkol 22. „Chroust“.

Látka: Brouk, který žije na listnatých stromech — pevné, hnědé krovky, pod nimiž vlastní křídla, uměle složená, se nalézají — živí se čerstvým listím — u velikém jsa množství stromům velmi škodí — létá 8—14 dní — vkládá do země 20—30 vajíček — larva (pondrava) žije tři léta v zemi — velmi žravá, ožírá jemné kořinky a zeleninu — kukla (pupa) — počátkem čtvrtého roku vylézá na začátku května ze země — mnozí ptáci rádi je požírají — zlí kluci často je trápívají.

Úkol 23. „Ptáci“.

Látka: 1) Která zvířata zoveme ptáky? (Pojem, znaky). 2) Kde většina ptáků z pravidla se zdržuje? 3) Kde též jiní ptáci se zdržují? 4) Čím se živí ptáci? (Někteří . . . jako: —; někteří . . . jako: —) 5) Jaký jest vůbec život ptákův? 6) Čím nám prospívají ptáci? Peřím, kteří? (Vejci, masem, kteří?) 7) Mnozí jsou nám k zábavě. Kterí, čím? 8) Kterak rozdělujeme ptáky? 9) Kterí žijí u nás?

Týmž způsobem promluv o „hmyzech“, „plazech“, „motýlech“ atd.

Úkol 24. „Hnízda ptákův“.

Nástin: I. Účel jejich.

Slouží k vylíčení vajec, za obydlí mláďatům.

II. Ze které látky bývají?

Ze slámy, nebo z peří (vrabec), jemných ratolestí (straka, vrána, divoký holub), z chlupů, mechu a peří nebo vlny (zpěvaví ptáci), ze hlíny a bláta (vlaštovka, dudek).

III. Útvar hnízda.

Z pravidla okrouhlý. — Pták v něm sedě otáčí se okolo sebe a uhlazuje krkem okraj. — Mělké hnízdo ptákův dravých — dutina s otvorem (střízlík a mlynářik).

IV. Kde stavějí hnízda.

Na zemi (skřivánek, kury; malá péče při stavbě hnízda). — Na skalách, vysokých lesních stromech (dravci). — V puklinách zdi a skal (kavka, vlaštovka, řehek domácí). — Ve křovinách (zpěvaví ptáci, hnízda mnohdy velmi umělá).

Úkol 25. „Trakař“.

Látka: 1. Co zoveme trakařem? 2. Ze kterých hlavních částí trakař se skládá? 3. Kdo jej shotovuje, z čeho? 4. K čemu ho potřebujeme?

Popiš dle téhož rozdělení látky: „kolovrat (přeslici)“, „pluh“.

Úkol 26. „Zouvák“.

Látka: 1. Co jest zouvák (zuvák)? (Malé domácí náčiní, jehož pomocí osobám mužským zouvání bot ze usnadňuje.) 2. Jak vyhlídí? (Jest to prkénko asi $\frac{1}{3}$ metru dlouhé a 10—12 centimetrů široké, v předu s vidlicovitým neb okrouhlým výkrojkem pro opatek boty —.) 3. Kterak ho upotřebujeme? (Vstoupice jednou nohou na něj pevně jej držíme, patu druhé nohy strčíme do vidlicovitého výkrojků a zujeme botu; tak zujeme i druhou.) 4. Jeho užitečnost. (Poznatí jí lze z toho, že nám slouží, jako sluha. Ano, zouvák má ve mnohém ohledě veliké přednosti před skutečným sluhou. Máme jej vždy, když ho potřebujeme, on nedá nikdy na sebe čekati a tak nám pojišťuje naši neodvislost a samostatnost. Též nepotřebuje ni služného ni mzdy a spokojuje se s nejskrýtějším místečkem světnice. Pravou jeho cenu poznáváme teprve, musíme-li někdy náhodou bez něho se obejítí atd.).

Úkol 27. „Mlýn“.

Látka: 1. Účel. (Připravování mouky.)

2. Zařízení. (Nehybný, velmi tvrdý pískovec (spodek); na něm točí se veliký kulatý (mlýnský) kámen (běhoun, žernov); nad ním koš (másky), z něhož obilí dolá se sype; kameny je rozetrou; roze-mleté obilí padá do pytlíku; pytlík prochází truhlou moučnou, neustále se třese, čímž jemná mouka se přesívá a odděluje od otrub, které padají do truhlíku.)

3. Druhy mlýnův. (Ruční mlýny [velmi staré], vodní, koňské, větrné, parní mlýny, dle rozličných sil, které je polybují).

Úkol 28. „Dělání cihel“.

Látka: Starý vynález. — Výhoda (cihly zastupují místo přirozených kamenů, na mnohých místech jsou těchto lacinější.) — Jakost hlíny na cihly se hodící (nesmí obsahovati vápna, nesmí býti příliš mastná ani příliš jalová.) — Jak se připravuje? (Zvětrá na vzduchu, rozmíchá se pak vodou, pak se šlapáním zhněte.) — Kad-luby (formy) a sušení cihel. — Vypalování cihel (v pecích). — Od-kud mají vypálené cihly svoji barvu? (Ve hlíně obsaženo železo.) — Dle čeho poznáme dobrou cihlu?

Úkol 29. „Stavba domu“.

Vypracování: Indiáni a jiní divoši postaví si ve krátkém čase své chýše obyčejně z větví stromových. Stavby našich domů vyžadují více času.

Než hne se rýčem nebo lopatou, musí stavitelský mistr udělati plán (nástin) domu. Pak postarati se jest nejdřív o studni, chceme-li ji při domě mítí, aby voda ku stavbě potřebná byla po ruce. Základ, na kterém dům má spočívati, vyžaduje obzvláštní pečlivosti. Je-li kamenitý, působí kopání sklepův obtíže, ale zdi mohou na něm ihned býti zakládány. V kypré půdě třeba hlouběji kopati, třeba vložití veliké a tvrdé kameny, aby zbudován byl pevný základ.

Ku stavění zdí, s nímž pak se započne, přivázejí a přinášejí nádeuční písek a vápno a dělají maltu, kamenníci osekávají kameny, jež zedníci pomocí zednické lžice a kladívka, pravidla a olovnice (závaží) spojují. Mistr ke všemu dohlíží, a za jeho nepřítomnosti nejstarší tovaryš stará se, aby vše tak provedeno bylo, jak stavební plán předpisuje.

Mezi tím, co zedníci ve práci své pokračují a patro na patro stavějí, pracují též tesafi na zvláštním místě. Přisekávají trámy, jež mají do vnitř domu přijíti a krov jeho tvořiti; připravují ostění dveří, přepažení a schody. Když zedníci hlavních zdí dostavěli, postaví se krov. Když i krov stojí, oslavují řemeslníci vesele dokončení hlavního díla; mistr má, na domě stoje, řeč a přeje budoucím obyvatelům štěstí a požehnutí. Zelcný strom, věnec ze chvoje a květin, též barevné praporečky vlají se slemene, a veselý hláhol řemeslníků zvěstuje sousedstvu, že dílo se zdařilo.

Když zedníci a tesafi svou práci dokonali, pracují zámečník, truhlář, natěrač a čalouník, až je vše hotovo a dům tak vyschnul, že lze se do něho stěhovat.

Na mnohých domech nalézáme nábožnou průpovědku, jež na mysl nám uvádí, že někdo Vyšší dům stíci musí, má-li potrvati, a ještě vnuk žehná památce stavitele, který na dům napsati dal heslo: „Kdo na Boha staví, dobře staví“.

Úkol 30. „Shotovování plátna“.

Látka: Zasévání lněného semene (kdy?). Květ, hlávky, trháni lenu. Vytrhaný len svazuje se do otepí (řvínů) a sváží se domů. Pak drhne se na drhenu (drhlíci), máčí se v močidlech (močárnách) nebo rosi se na poli; asi za 14–18 dní se sbírá a suší se na slunci nebo v pazdernách. Potom láme (tře) se trlicí, vochluje (česá) se vochlami (česačkou), — čistý len, koudel (pačisky). Předení lnu na kolovrátku (přeslici). S cívky motá se nit motovidlem ve přádénka; tato se vyvařují, bílí; přízi tká na stavu tkadlec.

Úkol 31. „Tesařství“.

Látka: 1. Jedno z nejstarších řemesel (počíná tou dobou, kdy lidé ze kmenův a větví stromových chýše si stavěli.) 2. Zdokonalování jeho. (Ponenáhlu vynalézány nástroje k spracování dříví potřebné; nyní tesařství tak zdokonaleno, že hledíc k velkým umělým budovám mluvíme o tesařském umění.) 3. Co má dobrý tesař uměti a znáti (přisekávání, zapažování a spořádání stavebního dříví, postavení budovy dle plánu, samostatně shotovení a nakreslení plánu, řízení stavby.) 4. Cvik (učí se obyčejně tři léta zadarmo, jde na zkušenu, udělá plán a samostatně jej provede.) 5. Umělé práce (obzvláště tak zvaná věsadla, kterých užívá se při mostech bez pilířů, při krovech (stolicích) velikých budov, jako kostelů, jejichž rozsáhlý vnitřek není podepřen pilíři.) 6. Zvláštnosti. (V některých krajinách jest zvyk, že tesař, když dům jest dostaven, se střechy musí řečniti; z pravidla řeč jeho bývá rýmovaná. Takové řeči obsahují mnohdy

důmyslné poznámky o všech lidských poměrech a koněi z pravidla provoláním „slávy“ tomu, kdo dům dal stavěti, s přáním, aby mohl léta šťastně, ve zdraví a spokojenosti v novém domě obývat a konečně po šťastné dokonané pouti pozemské do věčného království se dostal.)

Úkol 32. „Knihařství“.

Látka: 1. Jeho vynalezení. (Za starých dob psali na dřevě, kameně, lýku, na kůžích zvířat a na listech papyrusových. Listy sešivali a ve dřevěných nebo plechových pouzdrech je uschovávali. Za dob Kristových psali již na pergameně; proužky pergamenové složili jeden na druhý a připraveni je na hálčičku tak, že proužky bylo lze rozvinouti. Ve 13. století listů knihy již nezatačeli, nýbrž sešivali, klížili a jednou stranou na desku ze dřeva, ze slonové kosti nebo stříbrného plechu připevňovali. Později obdržely knihy na obou stranách dřevěné desky, jež potahovány kůží nebo pergamenem a na rozích okovány mosazí, a z předu přezkami k sobě stahovány. Od 15. stol. snažili se dělati desky lehčí a úhlednější. Při menších knihách za prkénka užíváno lepenky, jež potahována slabou kůží nebo papírem. Archy jehlami a nití připevňovány na motouz, místo něhož dříve užíváno řemenků. — Roku 1433. přijati v Norimberce první řádní knihaři, a již r. 1512. umění knižvazačské postoupilo tak, že uměli ořízku a desky zlatiti.)

2. Hlavní práce knihařova. (Skládání archů, které pak se lisují a na hladkém kameně těžkým kladivem stloukají. Když uschnou, ořezují se knihařským hoblíkem, pak stlouká se hřbet, až nabude tvaru polookrouhlého, a ořízka se barví nebo zlatí. Pak připojí se desky a oříznou se tak, aby všude poněkud přes ořízku vyčnívaly; desky tak připravené polepují se kůží, safiánem, anglickým plátnem neb i jen papírem atd.)

5. Jiná knihařská zaměstnání. (Knihaři mimo to dělají škatule, škatulky a pouzdra na uschovávání jemných ozdobných a rozličných drahocenných věcí.)

Úkol 33. „Karel popisuje svému příteli hromosvod“.

Látka: Přirozený strach člověka před bouřkou. Podivuhodný rozdí, který činí blesk (hrom) mezi jednotlivými předměty, do nichž by uhořiti mohl (do některých ráď uhořiti, jiným se vyhýbá) — na čem zakládá se vynález hromosvodu — kde hromosvod bývá umístěn — jeho zařízení (železná, 3—4 metry dlouhá tyč s pozlaceným hrotem, připevňovaná na nejvyšším bodu budovy, spojená s jinými železnými tyčemi, které vedou pod zemí, kdež ve hloubce několika střech jsou zahnuty pod pravým úhlem, jehož rameno vodorovně má směr od budovy, na které hromosvod se nalézá, a jež končí buď ve studni nebo ve vlhké zemi) — co se děje, uhořiti-li hrom do budovy hromosvodem opatřené — jak daleko v okruhu působí dobře zařízený hromosvod (hromosvod takový chrání okruh, jehož poloměr

obnáší asi 6 metrů). Kdo jej vynalezl —, slavný Američan Benjamin Franklin, † 17. dubna 1790 a Čech Prokop Diviš (1696—1765).

Úkol 34. „Telegraf“.

Látka: 1. Sloupy, dráty podél dráhy, elektromagnetismus. Tajuplné cesty, dráhy neviditelných posílů, listonoši. Zprávy jdou jin město od města, zemi od země, okolo okružku zemského. Rychlejší větru.

2. Cena té rychlosti pro obchodníky, státníky, rodiny, úřady. Stalo se neštěstí. Rychlá pomoc nutná. Jindy minuly neděle, měsíce než atd. Podvodník uprehnul. Jindy nesnadno bylo dohonití ho. Nyní atd. Cestující něco zapomenul, ztratil atd. Telegrafuje.

Úkol 35. „Parní stroj“.

Látka: 1. Úvod. (Voda a vzduch [vítr] ženou kola mlýnská. Oheň pomáhá přemáhati tvrdé rudy. Tak ode dávna člověk sil přírodních užíval, aby si vlastní práci ulehčil nebo docela uspořil. V novější však době teprve lidé nauce se užívati vodní páry. Ohřejeme-li vodu v nádobě zavřené tak, že vír, roztrhne se nádoba vzniklou parou. Vypařuje se totiž voda snaží se zaujati 1500-krát větší prostor, než měla, dokud byla tekutou. Lidé brzy poznali tuto sílu a hleděli jí využítkovati.) — 2. Vynalezení parního stroje. (Angličan Jakub Watt postavil r. 1763. první stroj, který parou byl pohybován. Na zařízení jeho stroje zakládají se nynější stroje parní). — 3. Jaký jest? (V kotle mění se voda v páru, pára vede se do válce, ve kterém píst nahoru a dolů se pohybuje. Vstoupí-li pára nad píst, píst dolů se tlačí; vnikne-li pod něj, píst vstoupá. Zároveň s pístem pohybuje se tyč k pístu připevněná (tyč pístová, táhlo) a zdvihá zároveň jedno rameno rovnoramenné páky (váhadla), s níž jest spojena. Na druhém rameně páky (váhadla) jest taktéž připevněna tyč. Stlačeno-li rameno páky s tyčí pístovou dolů, vstoupá druhé rameno s tyčí svou (tyč pučná); tak i naopak. Druhá tyč může pohybovati kolem, na př. kolem mlýnském, vozovým nebo lodním. Ještě mnohé jiné práce koná stroj sám a usnadňuje tak lidem, by ho užívali. Otvírá a zavírá kohoutky a klapky, které páře prostor pod pístem a nad pístem otvírají; sama se olejem maže; působí, že nedostává se příliš mnoho vody do kotlu, příliš mnoho páry do válce. A ač má všechny tyto vlastnosti, ač síla její vyrovná se síle šesti set koní — přece poslušna jest ruky dítěte. Má-li stroj pracovati, potřebuje dříví, uhlí a jiného topiva. Stroj parní nikdy nezemdlí, nikdy nepotřebuje odpočinku; v každém podnebí stejně jest činný a vykonává práce všeho druhu. Jestli mlýnářem, čerpá vodu, přede bavlnu, tká, kuje atd.).

Úkol 36. „Lokomotiva“.

Látka: 1) Co jest lokomotiva? (Jest koněm na železnici, tedy parní stroj, který vlak po železnici s největší rychlostí žene). 2) Jaká jest? (Spočívá na kolách. Kotel leží vodorovně mezi předními a zadními koly. Topí se uvnitř a to stem (a i více) železných trub, kterými

vede se žár. Komin, do něhož kouř a spotřebovaná pára vchází, nalézá se mezi předními koly. Dva válce, ve kterých pára působí, nalézají se vně při předních kolách. Tyče ku pístu připevněné sahají ku prostředním kolům a pohybují jimi. Zadní kola uvádějí se v pohyb tyčemi ku prostředním kolům připevněnými. Za lokomotivou jede tendr, t. j. vůz s dutými stěnami, ve kterých nalézá se voda, kterou za jízdy pumpou tlačí do kotlu. Na témž voze jest též topivo. Lokomotivu lze pohybovati v před i na zad. To jest úkolem ředitele parovozu, jehož pomočnickem jest topič. K tendru zavěšují se vozy (wagony), někdy 30, 40 a i více, na kterých dopravují se osoby nebo zboží (vlaky osobní, smíšené atd.). Celý vlak táhne jediná lokomotiva s největší rychlostí.)

Úkol 37. „Stříkačka na oheň“.

Látka: 1. Důležitost a užitek tohoto krásného vynálezu. 2. Z čeho stříkačka se skládá? (Na podstavci čtyřkolém nalézá ve čtyřhranný truhlík, který jest ustavičně naplněn vodou. V tomto truhlíku nalézají se tři mosazné nádoby, jedna větší u prostřed a dvě menší před ní a za ní. Nádoba větší, větrník zvaná, spočívá na dně truhlíku; obě menší, boty, stojí na kovových nohách asi palec nad dnem. Boty mají tři otvory, totiž otvor kulatý nahoře, druhý dole na dně a třetí na boku, ve stěně postranní. Oba poslední lze uzavřítí klapkami. Větrník má též tři otvory, jeden na hoře uprostřed, ostatní dva nalézají se dole, ve stěně postranní, v pravo a v levo naproti botám. Poslední dva otvory, jež rovněž lze uzavřítí, spojeny jsou rourami s postranními otvory bot. V hořejším otvoru větrníku nalézá se silná, téměř až na dno dosahující kovová roura, na jejíž hořejším konci jest kohoutok. V obou botách pohybují se písty kovové, těsné ku stěnám přiléhající, jež na okraji obloženy jsou koží. Tyče pístové jsou spojeny s jinou tyčí na přič ležící, kteráž, nad truhlíkem jsouc upevněna, pohybuje se jako váhadlo.) 3. Jak jí užíváme. (Provázíme stříkačku ku požáru a pozorujeme, jak působí. Po obou stranách stříkačky stojí hasiči v řadách až ku blízkému rybníku, řece nebo studni. Na jedné straně podává muž muži koš vodou naplněný, jež hasič stříkačce nejbližší do stříkačky vlévá; druhá řada dodá prázdný koš zase k vodě. Na truhlíku stojí hasič a připevňuje dlouhou, tenkou rouru, kterou lze na všechny strany pohybovati, k zevnímu konci roury, jež ve větrníku se nalézá. U příční tyče stojí 4—8 mužů. Truhlík jest již vodou naplněn. Ve větrníku a v obou botách jest vzduch. Nyní začnou pumpovati. Levý píst dolů, pravý vzhůru! Vzduch z levé boty vtlačí se do větrníku; vzduch pravé boty zředne. Pravý píst dolů, levý vzhůru! V levé botě není pak žádného vzduchu; atmosférický vzduch vtlačí do ní otvorem dolejšímu vodu z truhlíku. Levý píst dolů, pravý vzhůru! Voda levé boty nemůže ni vzhůru, ni dolů, musí tedy postranním otvorem do větrníku. Ve pravé botě zatím povstal pro stor vzduchu prázdný; i tam vežene se voda. Pravý píst dolů, levý vzhůru! Též z pravé boty musí voda stranou do větrníku. Tak se pokračuje. Tu s pravé, tu s levé strany vniká voda do větrníku,

vzduch ve větráku zaujímá vždy menší a menší prostor, stlačuje se. Pak otevře muž na truhlíku stojící kohoutek, a vši silou žene se voda rourou ven atd.).

Úkol 38. „František popisuje svému bratrovi vysokou pec“.

Látka: Vysoká pec má z pravidla podobu zkomoleného kužele, velmi pevné zdi a výšku 40—50 stop. Pec naplní se vrstvami uhlí a rudy železné. Z počátku udělá se jen slabý oheň, který později se zesiluje dmýchadlem. Rudy znenáhla řevavěji a klesají dolů; s hora pořád nové vrstvy se přidávají. Před dolejšími prostorem rudy tají a zároveň s přimíšeninami (zeminami) ve škváry (strusky) spálenými stékají; roztavené železo jest dole, škváry na povrchu jeho. Je-li nádržka dolní naplněna, roztavené železo otvorem se vypouští a vytéká do stružek, v nichž vychladne a ztuhne — litina. Při mnohých vysokých pecích nalézají se slévárny; v nich lijí se plotny, moždíře, kotly, hrnce a jiné nádoby do forem pískových nebo hliněných.)

Úkol 39. „Vzduch“.

Látka: Kterak doznáváme, že jest vzduch? Kde jest vzduch? Jeho nevyhnutelná potřeba. Atmosféra. Průhlednost. Pružnost. Tíže. Barometr (tlakoměr). Jeho užívání. Prostředky, kterými vzduch zvedujeme. Vzduch příliš řídký člověku škodí. Látky, ze kterých vzduch se skládá atd.

Úkol 40. „Oheň“.

Látka: Jeho užitečnost (1. hřeje, 2. slouží ku přípravě pokrmův a mnohých lékův; 3. k trhání skal, k tavení a změkčování kovů; 4. k vyvodění páry u parních strojů; 5. k svícení na večer; 6. ku shotovování mnohých umělých výrobkův atd.).

Jeho škodlivost. (Požáry atd.).

Úkol 41. „Moje vlast“.

Látka: Jméno. Poloha. Velikost. Počet obyvatelstva. Rozdělení. Nejdůležitější obyvatelstva zaměstnání. Jakost povrchu, nejdůležitější pohoří, hory, řeky atd. Nejdůležitější plodiny tří říší přírodních.

Úkol 42. „Evropa“.

Látka: Evropa, nejmenší, ale nejdůležitější světa díl. Proč? Která moře ji obkličují? Co měrem velmi se usnadňuje? Následky. Jak jmenují se hlavní řeky, pohoří, hory? Co vůbec lze o Evropanech říci? Ku kterým hlavním náboženstvím se přiznávají? Která jsou nejdůležitější území s nejznámějšími městy v Evropě jižní, západní, střední, východní a severní?

Podobné úkoly.

43. Vodomet. 44. Naše školní světnice. 45. Věž v N. 46. Tržiště. 47. Pumpa na vodu. 48. Teploměr. 49. Výroba papíru. 50. Výroční trh. 51. Proměna hmyzův. 52. Káva.

B. Popisy jednací.

Popisy jednací náležejí vlastnímu slohu jednacímu a poskytují málo stilistického užítku. Hlavní požadavek při nich jest, aby byly stručny, určity a jasny.

Úkol 1. „Popiš pole, které jest na prodej!“
(Veřejná vyhláška.)

Látka: Kde jest to pole? Jak veliké jest? Jaké má jiné vlastnosti? Jaké má zvláštní přednosti? Blíží udání ohledně ceny atd.

Vypracování. Podepsaný zamýšlí z volné ruky prodati své pole, ležící u lomů Benešovských, ve výměře šesti arův. Pole to leží na místě velmi příhodném, půda jeho skládá se z nejlepší ornice; na severní straně chrání je sousední pahorek před ostrými větry severními; celá poloha jest více suchá než mokrá. Podotknouti sluší, že jest se všech stran obklopeno krásným živým plotem a že není zapotřebí jiného drahého plotu. Leu a pšenice daří se na něm výborně.

Blížších zpráv o ceně pole, o podmínkách koupě atd. lze dověděti se jen u mne. Dohazovači se nepřipouštějí.

V N., dne 5. června 1879.

N. N.

Úkol 2. „Popis louky, která jest na prodej“.

Látka: Kde leží? Jak jest velka? Může-li dobře býti zavlažována? Lze ji dvakráte, třikráte za rok sici? Může na ní ovčák pásiti? Kdo podá blíží zprávu? atd.

Úkol 3. „Popiš dům, který jest na prodej!“

Látka: 1. Poloha, nejbliží okolí (domy, ulice, náměstí, zahrady, rybníky, potok atd.). 2. Jaký jest a) vně (kolik má pater, vchodů, jakou střechu atd., b) vnitř (sklepy, přízemí, patro, sýpka atd.); 3. co k němu náleží (stodola, stáje, zahrady atd.)? 4. K jakému řemeslu (průmyslu, obchodu) dům ten nejlépe se hodí? 5. Podmínky.

Úkol 4. „Popiš vodní mlýn, který jest na prodej!“

Látka: Budova (masivní? stará? nová? stáje? stodola?) Mlýn sám, kolik složení? Při něm stoupy? olejna? pila? valchovna? Jakou má vodn (z rybníka? potoka? řeky? — je voda stálá?) Kdo tam dává mlíti? Rybářství? atd.

Úkol 5. „Popis ztracených hodinek“.

Látka: Kdy, kde jsou ztraceny? Byly to hodinky zlaté nebo stříbrné? Kotvicové, válcové, opakovací? Bez pouzdra nebo s pouzdrům? Ciferník: číslice římské, arabské? Malba? Rafičky: jaký tvar? jaká známka tovární? S řetězem (stužkou) nebo bez něho? Odměna poctivému nálezi.

Úkol 6. „Popis neštěstí požárem způsobeného“.

Látka: Kde se neštěstí to přihodilo? Kdy? Jeho velikost. Blíže okolnosti. Příčina. Následky.

Úkol 7. „Popis nalezeného prstenu“. (Veřejné oznámení.)

Látka: Kdy, kde prsten jest nalezen? Popis prstenu: zlato, stříbro? Kámen čili nic? Jaké barvy jest kámen? Jsou písmena v prsteně vryta? Která? Kde vydá se prsten majetníkovi?

Úkol 8. „Popis statku, který jest na prodej“.

Látka: Kde leží statek? Jak jest veliký? (Kolik arů pole, luk, zahrad, lesa?) Která stavení k němu náležejí? (S inventarem nebo bez něho?) Jak veliký jest čistý výtěžek celého statku? Které zvláštní okolnosti zvyšují jeho cenu? Podmínky. Nahlédnouti do nich lze . . atd.

Úkol 9. „Mé curriculum vitae“.

Látka: Den a rok narození, rodiště, rodiče, křest, křestní jméno, vyučování, ve kterých školách? Nejdůležitější učitelé, hlavní studie, změny, jaké se udály v zevnějších poměrech pišícího atd.

Podobné úkoly.

10. Popis pláště, který někdo ve waggonu zapomněl. 11. Popis koně, který jest na prodej. 12. Popis honičiho psa, který utekl. 13. Popis větší částky lesa, která jest na prodej. 14. Popis nově zařízené válcovny. 15. Popis taláka, který v nějaké vesnici kradl. 16. Popis mostu, který se má opravit.

C. L i c e ň.

Při tomto způsobu popisu má převládati krásná forma, uslechtilé projevení myšlenky. Proto nutno, aby popisující ku předmětu, jež chce popsati, živě přilnul a vše vnější a tělesné takřka zduševnil. Maluje-li malíř krajinu, nepředstavuje toliko jednotlivých předmětův, ale seřa-

duje též světlo a stín v nejrozličnějších stupních a podává nám tak dojem, který naň učinily celek a jeho jednotlivé části. Nic nenamaluje, nic nevynechá, co by tento dojem rušilo. Podobně počínati si má též, kdo podává líceň. Nesmíť hleděti na předmět popisu jen povrchně, s chladnou myslí, nýbrž má právě to na něm viděti a to pojeti, co jest na něm krásného, příjemného, líbezného, co naň činí mocný dojem a jisté myšlenky, city, upomínky, radost atd. v něm vzbuzuje. Kdo tak na předmět nazírá, ten sám od sebe nalezne též s dostatek živějších, krásnějších a bohatších výrazů k popisu. Kdežto popis namířen jest především k rozumu čtenářovu, obrací se líceň k jeho obraznosti; popisem chceme docílit jasné a úplné představy, líceň budíme cit; popis poučuje, líceň baví a obveseluje. Popis volí nejbližší, nejvlastnější a nejpřirozenější výrazy; řeč líceň jest více hledaná a ozdobena, celý způsob její jest živější. Dále líceň všímá si více podrobností, vytyká znaky charakteristické, obzvláště pak ty, kteréž označují něco duchaplného, a seřaduje je ve krásný celek.

Pro dospělejší žáky následují zde pokusy ve stručných větách k širšímu rozvedení.

1. *U kapličky.*

Při západu slunce vyšel jsem si na blízký pahorek. Na pahorku nahoře, mezi vysokými, štíhlými stromy stojí kaplička. Zapadající slunce pozlácuje ji svými líbeznými paprsky. Právě zavznívá v údolí vážně a slavně klekání večerní. U vchodu do kapličky klečí dvanáctiletý hoch; ruce jeho jsou sepjaty, čepice leží vedle něho v někkém mechu. On mne nemohl viděti. Mladší jeho bratr, který mě najednou zpozoroval, skočil rychle za strom a bázně a stydlivě vykukoval. Zůstal jsem státi, abych onoho nevyrušoval, tohoto pak nepolekal.

2. *U studně.*

Včera šel jsem za parného poledne okolo studně, ze které voda se čerpala okovem. Slunce páliło, vzduch kmital se na střeších blízkých domů. Jdouce do školy dva hoši, zastavili se u studně a vytahovali okov. Jejich knihy ležely stranou na velikém kameně. Starší z nich, v zaprášených šatech a bosý, držel s velikým namáháním dalejší část kliky brýdele, jež každý okamžik pro velikou tíží z rukou mu se vynknouti hrozila. Pravou nohou opíral se o obrubu

studně. Všecko jeho tělo se třásla a kolísalo. Mladší klečel v pravo vedle něho. Byl se hluboko přes okraj studně nahnul, aby pravici daleko natáhnoutou okov za něho zachytil. Levicí držel se křečovitě obruby studně. Přiskočil jsem rychle, abych oba z očividného nebezpečí zachránil.

3. Na vršičku.

Na zeleném návrší, stromoví nedávno zbaveném seděl malý chlapec v modrém kabátci se zdravým, přívětivým obličejem. Okolo něho rostly rozličné byliny a květiny nejrůznějších barev. Právě vztáhnul ruku po krásné, uzralé jahodě a zdálo se, že na měkké půdě mechem porostlé uklouznul. Krásná jahoda však zůstala mu na očích, a bylo na obličejí jeho patrné, jak by mu chutnala. Vedle něho ležel malý bičík spletený z konopí. O něco výše na návrší, kde střídaly se huňdý vřes a bujné mlázi, stál větší chlapec. Držel svůj zelený kabátek na ruce a polhlížel toužebně vzhůru k šedivé koze s dlouhýma rohoma, která se svým kůzlátkem na nejvyšším temeni skalním vesele si poskakovala. Švévolné zvíře mu patrně uteklo, neboť táhlo za sebou dlouhý provaz, za který on je byl vedl.

4. Pod lipou.

Dopoledne bylo parno a dusno. Lupení stromův a bylin usvadlo a smutně dolů viselo. Hluboké ticho panovalo v celé přírodě. Okolo poledne začal váti slabý západní vítr a rozsival příjemný chládek kolkol. Šel jsem na pole podívat se na první práci našich ženců. Již pole posekli a chtěli právě spěchatí ku blízké vesničce. Jejich tváře sluncem opálené byly přívětivé a veselé, a lesklé srpy stkvěly se v jasném slunce svitu. Pojednou slyšení bylo z daleka hřmění, a prudký déšť spustil se s oblak. Nedaleko stála velká, košatá lipa. Zrychlil jsem kroky hledat pod její krásnou korunou útočiště. Mezitím padaly těžké kapky dešťové vždy houšť. Pod stromem našel jsem dva hoštky, chatrně oblečené a celé promoklé. Mladší přikřčil se těsně ke stromu, třásl se na celém těle a hořce plakal. Jeho bratr — neboť to prozrazovaly tahy obličejů — rozprostřel svůj kabát nad ním, aby jej tím snáze chránil. Při tom přívětivě a laskavě mu donlouval, ale mladší umlknul teprve, když jsem blíže přistoupil. Na druhé straně stromu leželo několik kytek sebraných klasů, pečlivě dlouhými stébly ovinutých.

Úkol 1. „Moje zamilované místo v domě, v zahradě, v lese, venku“.

Poznámka: Představ si živě a názorně skutečné oblíbené místo, anebo si je aspoň myslí, odpovídaje při tom na tyto otázky: Kde jest to místo? Jaké jest, jaké jsou jeho části? Co je v jeho nejbližším okolí? Co mi to místo činí obzvláště milým? Co tam dělám, co tam mohu viděti, slyšeti? Nač mne upamatuje? Na př.:

Moje zamilované místo venku.

Nedaleko našeho města jest nepřilíš vysoký vrch, který má podobu zkomoleného kužele. Úpatí jeho porostlé jest hustými lískami a rozličnými jinými křovinami, mezi nimiž tu a tam velebně vypínají se štíhlé, statné duby a buky. Dvě příjemné stezky vinou se v mírných oklikách ku skalnatému vrcholu, na jehož nejvyšším místě stojí tři krásné smrky, kteréž jako věštné znamení vždy se zelenající daleko v celé krajině lze viděti. Okolo nejsilnějšího z nich jest uděláno měkké sedátko z mechu a pažitů, a odtud jest na vše strany tak rozkošná vyhlídka, že krásnější a malebnější ještě jsem nespatrił. Za naším městečkem, jež se všemi jeho domy a ulicemi lze přehlédnouti, spatřiti jest v rovině daleké, v pozadí poněkud se vyvýšující, množství přívětivých vesnic a dvorů, které rozesety jsou jako světlé body mezi tmavějšími lesy a lučinami. Pozadí tvoří daleké modré vrchy, na nichž zdá se spočívati kleutí nebeské. Na ostatních stranách jest též otevřená rovina, přerovaná jen tu a tam zalesněnými nízkými pahorky. Oko sotva tu nalézá hranice, jak daleko prostírá se lidnatá a průmyslná krajina se svými nesčíslnými městy a vesnicemi, lesknoucími se potoky a osetými poli. Otec můj mls děti často vodíval na tento rozkošný vrch ukázat nám velikolepého slunce východu nebo západu nebo vysvětlit nám za krásného osvětlení rozkošné okolní krajiny; a jakou radost pocífovali jsme patřice na takou velikolepost! — Nyni vychlázívám si často za jasných jarních a letních dnů sám na vrch a sedávám pod košatými smrkami. Když pak v listnatém, libovonném lese slavci a jiní ptáci jmou se zpívati, a veliký ten svět jak otevřený přede mnou se prostírá, nemůže nikdo mne býti šťastnějším.

Úkol 2. „Procházka na jaře (v létě, na podzim, v zimě)“.

Vypravuj, že jsi se procházel — sám nebo s kým? — Kam jsi šel? — Co's cestou viděl? — Co's viděl na místě, kam jsi šel? na cestě zpáteční? Hleď právě v tom, co se názoru tvému maui naskytklo, podati význačné známky dotyčné roční doby; na př.:

Procházka na jaře.

Včera vyšel jsem si s mladším svým bratrem na procházku do blízkého lesa. Jasně, jemné povětří jarní nás vylákalo. Slunce přívětivě zářilo na obloze a vzduch vanul lahodně. Několika úzkými uličkami brzy dostali jsme se z města ven a kráčeli jsme po úzké stezce, podlé níž v pravo bylo veliké pole, v levo pak hluboký úvoz, lemovaný hustými křovinami. Zelené husté osení slibovalo hojnou žoň. Snih, který jarní vlažičkou roztál, jako na rozloučenou každému stéblu temeno čistě omyl, i vlnilo se obilí v jasném slunce třeptu, jakoby samou radostí v něm chtělo se zhlížeti. Tu a tam právě orali; černé kavky procházely se vážným krokem v šedých rozhorech, a čerstvá vůně půdy zkyprněná vanula až k nám. Veselí skřivánci švitořili nad polem, a bratříček můj přinutil mne, abych s ním jednoho z nich tak dlouho

pozoroval, až se zrakům našim ztratil ve výši, ač zpěv jeho ke sluchu našemu ještě dlouho zazníval. Ve křovích v levo stálo zde onde trní v plném květu. Jemné, lesklé kvítky jeho nápadně odrážely se od tmavého, nečistého sněhu, který ležel ještě na několika místech hlubokého úvozu. Pátrali jsme pilně po první fialce, ale bylo se nám spokojiti několika poupaty, jež právě tmavomodré hlavinky svoje vystřčila. Tím větší radost očekávala nás v lese. Na výsluní, uprostřed vysokých štíhlých buků a mlází rozličného druhu kvetlo takové množství bílých sasanek a žlutých petrklíčů, že užřev je bratr můj radostně rukama zatleskal. Natrhal si jich velikou kytici, čímž jsme se poněkud zdrželi. Keře okolo nás otevřely již částečně své pupence, a mladé útlé lístky jakoby na slunci se byly vyhřívaly. Veselé pěnkavy a menší ptáci poskakovaly šveholíce s větve na větev, a ze hnědých křovin ozýval se čas od času silný hlas rozličených drozdů. Zpěv jejich zazníval v malých přestávkách tak vážně a rozumně, jakoby měli lidem, ostatnímu ptactvu a všemu lesu ohlásiti krásného jara příchod. Čím déle jsme jim naslouchali, tím více zdálo se že jich slyšíme; ale i s vysokých buků zněl tak veselý štěhot a švehol, jakoby ptákové se pozdravovali při opětném shledání. Mezi tím slunce chýlilo se k západu a podivná směs barev objevila se kolkol na hladkých větvích a kmonech. Vraceli jsme se pomalu domův, a i zpáteční cesta poskytovala mnohé věci k naší radosti a zábavě.

Úkol 3. „Procházka po bouře“.

Hleď jasně a názorně podat, co se zraku tvému jevilo po bouře asi dle tohoto náčrtu:

Měli jsme po několik dní velmi prudký vítr, který teprve minulé noci dozrůl. Hned záhy z rána vyšel jsem s otcem na procházku. Ale jakého pohledu poskytovaly střechy domův, ulice, silnice, zahrady a pole! (Zde jest jednotlivé části provésti. Jak vyhlížely louky, jak blízký les? atd.)

Úkol 4. „Kaplička na vršíčku“.

Provedení. Nedaleko města N. stojí na temeni nízkého pohoří prastará kaplička, která svou štíhlou věžičkou z okolí tmavých dubův a kaštanů přívětivě shlíží do široho údolí. Její tmavošedé omšené zdi zdájí sotva lze spatřiti, neboť silné stromů kmemy téměř úplně je zakrývají. I šedotemná břidlicová střecha jest jejich silnými, hustými větvemi tak zahalena a zastřena, že se podobá, jakoby kaplička stála ve velkém loubí. V průčelí jsou úzké dvěře s gotlickým obloukem, jež vedou do vnitřku, který čtyřmi vysokými okny se srdcovitými tabulemi jen spoře jest osvětlen, neboť husté listí stromů zřídka kdy paprsku slunečnímu dá proniknouti. Pološero toto působí tak zvláštní dojem, že mne vždy ku pobožnosti naladilo. Kamenný oltář jest jednoduchý a bez okras, ale úplně vhodný, a zdá se býti rovněž tak starým a vyhlížeti tak ctihodně, jako budova sama. Na stěnách viděti lze ve hlubokých výklencích jednotlivé sochy svatých, taktéž z šedého pískovce shotovené. Před oltářem stojí dvě řady

dřevěných lavic, jejichž lenochy a hlavice okrášleny jsou umělými řezbami. Celá budova podává svědectví o důmyslu stavitelův, a pobožní obyvatelé N-ští zachovali chrámeček ten v jeho jednoduchosti vábné, slohu přiměřené. Z města vede k vršíčku křížová cesta zneuhla stoupající, po níž obzvláště v nedělní odpoledne nábožné ženy a děti ve dlouhých řadách ku kapliče se ubírají. S hora jest rozkošná vyhlídka do úrodného údolí, jež širokou řekou proryto jsouc a pokryto úhlednými vesnicemi a travnatými lučinami malebný poskytuje pohled.

Úkol 5. „U potoka“.

Provedení: Stál jsem časně z rána jasného dne letního u chladícího potůčku. Vzduch byl čistý, a jasné oblohy čistá modř nebyla žádným mrakem zastíněna. Veselí vodička, jež přede mnou bublajíc přes hladké křemeny zvesela se proudila, šířila svěží příjemný vzduch podél své dráhy. Na travnaté louce za potokem stálo několik starých vrb, jež větvemi svými se dotýkajíc z části nad vodu se klonily. Jedna z nich byla zcela dutá a rozštěpila se ve dvě polovice, z nichž každá měla svoji vlastní korunu. Ze tmavé dutiny vyrostly menší rostliny, které po hluboce rozbrázděné kůře vzhůru se vypínaly. Stín listů vrhal hravě se pohybující síť na lesklé vlnky, v nichž malé rybičky vesele se proháněly. Běh byl hustě porostlý množstvím rozličných bylin; modré nezabudky klonily své korunky mezi dlouhými okolíky jiných květín a zhlížely se v čistém proudě. O něco doleji, kde byla mělkina, procházely se vlaštovky a konipásci v mělké vodě, chltíce se koupati. Lesklý rybaříček (lednáček) letěl sípkou přes rovinu a chvilkami zazníval jednotvárný jeho křik. Na blízku klapal mlýn, a kmeny stromovými prokukoval vrchol věže blízké vsíky.

Úkol 6. „V jedlovém lese“.

Vypracování: Seděl jsem k večeru v hustém jedlovém lese na vrcholu pohoří. Den byl parný a dusný, a slunce blížilo se západu. Štíhlé a vysoké stromy kolem mne stály vážně a tiše; jen temný hrkot blízkého pramene a cvikot malých ptáček přerušoval hluboké ticho. Shasínající světlo sluneční vrhalo občas dlouhé lesklé pruhy do příjemného pološera, a ozařovalo jemný mechový koberec s jeho kvítky lesními a houbami. Lesklá pára spočívala na těchto místech a chvěje se vystupovala až k vrcholům stromů. Hluběji v pozadí třpytil se chvilkami zlatý slunce odlesk na statných stromech v podivných kruzích, skvrnách a podobách. Bylo tam několik minut tolik světla a barev a tak střídavá pohyblivost rozličných tvarů, že se mi před očima mžitky dělaly. Ještě nikdy neviděl jsem tak půvabné hry paprsků slunečních. Poněmáhlu však světlé pruhy vystupující výše ozařovaly již jen koruny stromův, až i odtud zmizely. Tmavé stíny rozprostřely se po zemi, na pokraji lesa zavál jemný větřík, a z údolí zavznívalo ke mně večerní klekání, i spěchal jsem s pozdviženou myslí k domovu.

Úkol 7. „Tání sněhu“.

Vypracování: Bylo na počátku měsíce března, když po dlouhém krutém mrazu studený východní vítr ustoupil jižnímu, a vlažný vzduch naplnil všecku naši krajinu. Mírná teplota, první dech blízkého se jara, vylákala mě ven, ač zdálo se na první pohled, že sněhem pokrytá mokrá krajina málo půvabu poskytnouti může. Ale jaký převrat, jaký život jevil se ve vsi přírodě! Teplé paprsky sluneční jakoby závodily s větry, chtějí vzdorovitě zimě a jejímu jednotvárnému sněhu krátký konec učiniti. Již na ulicích města zřejmě bylo pozorovati úspěch společné jejich síly: celé spousty sněhu spadly se střech a ležely jako rozmetané malé laviny na schodech domových a před okénky sklepův; jinde lilo se se střech tak hustě, jakoby všecky závory nebeské byly otevřeny. Úzké stružky sotva vodu pojímaly; i hledala si průchody, jak mohla, ač nikoli k radosti okolodoucích. Spěchal jsem blízkou stezkou polní, abych hodně brzy došel vrcholu hory, s níž jsem mohl vše okolí přehlédnouti. Na veliké louce po levé straně mojí dlelo množství veselých hochův; seřadili se v rozličné skupení a dělali z velikých hrud sněhových mohutné obry, jichž tu několik již, zcela nebo zčásti hotových, hrozivě stálo. Hlasitý smích hochů, když některá postava obzvláště se povedla nebo nepovedla, ozýval se až do dalekých úžlabin lesních. Nejbliže přede mnou vypínal se mladý jedlový les. Setřásl již tížící své břímě a stál tu ve svěží zeleni jako znovuzrozený; ale i mnohá nadějná větvička zároveň byla spadla a vzhlížela smutně z bílého obalu ke šťastnějším svým sestřám. Veliká hejna vran letěla krákajíce nad lesíkem; země tu a tam již sněhu zbavená i jim byla znamením naděje a radosti. Vyšší skaliska, pokrytá zeleným mechem, ukazovala zase svou tmavěšedou barvu; zde onde řítily se s nich do úžlabin dlouhé prameny vod, a nesčíslné bystřiny pěníce se hrčely pohořím. Že ve kroviskách a v mlázi, obzvláště v nížinách, leželo sněhu ještě téměř sáh zvýši, mohl jsem jen velikými zacházkami a oklikami cíle dospěti. Obzvláště na poslední, příkrě vystupující stráni bylo mi překonati mnohou obtíž; úzké stezičky nebylo lze rozeznati, a na kluzkém sněhu, pokrývajícím drobné kamení, často uklouzla mi noha, že na některých místech musil jsem po čtyřech dále lézt. Za to namáhání však s dostatek odměnila mne vyhlídka s vrcholu. Vida tu hluboko pod sebou všecky jednotlivé pahrbky údolními rozmanitě prostoupené, stál jsem tu jako král nade vším životem probuzené přírody. Její změny dály se tak rychle, že v málo hodinách byly mnohé jižní svahy sněhu zcela prosty. Níže ležící pole kryto bylo ještě tu a tam dlouhými bílými pruhy a dodávalo krajině rázu pestrosti a nestálosti. Všude leskly se rozvodněné potoky, a v některých údolích nahromadilo se tolik vody, že tvořila malá jezera. Řeka u našeho města vyhlila se ze břehův a valila kalné své toky s dvojnásobnou rychlostí, rozlévajíc se na obou březích daleko po lučinách. Když pak slunce již skrývalo se za temnými těkavými mraky a šumění vod v údolích a úžlabinách vždy mocnější se ozývalo, opustil jsem osamělý vrchol a dorazil jsem do svého obydlí, když právě spustil se teplý déšť, aby jakožto nový spojenec proti louchéci se zimě vystoupil.

Úkol 8. „Třenice“.

Dlouhé měsíce sníh hluboko pokrýval zemi, a mráz tuhými pouty ledovými svíral povrch vod. Tu zašuměl v korunách vysokých bezlistých stromů vlhký vítr. Oblaky na obloze se proháněly, a tající sníh bystře mizel v nesčetných potocích.

Ale ještě stál led na řece, ač na něm již hromadila se kalná voda a ohlodávala jeho pevnou kůru. Konečně slyšení bylo nad ním mnohonásobné praskání a pukání; lidé stáli na březích, čekajíce napjatě, kdy ledy se hnou, a mnohá opatření činěna jsou, kdyby nahromaděním ker ledových povstati měla povodeň. — Tu pojednou zazvnel — bylo to jen několik okamžiků — několikráte po sobě hromový rachot, led rozpukal se v tisíce rozsedlin a v několika minutách unášen jest nenáhlým, ale vždy mohutnějším proudem. — Nyní přibývá proudu minutu od minuty; jeho plocha se neustále šíří, jeho vlnění jest neustále bouřlivější. Brzy dostoupil nejvyššího okraje svých břehův a žene se silou vždy prudějí. Ve svých kalných vlnách unáší ohromné kry ledové, jež hromovým třeskotem roztráštějí se o ostré kameny obloukům a pilířům mostních anebo na sebe se kupí, až otřeseny nárazem kry větší v mocný proud se řítí. — Nyní vystupuje proud ze svých břehů. Hle, jak rychle povodeň se šíří! Již jsou dvory nižší části města a onde skály pod vodou, a z pobřežních vrb vyčnívají již jen koruny, oblouky mostní jsou přeplněny vodou, a již žene se kalný proud ku zábradlí mostu. Vždy divěji, bez mezí šíří se voda. Pokud oko dohlédnouti může — vše jest jedno jezero. — Co to tak děsně zní ve hrozném hukotu? Ach, je to zvonění na poplach, jež z vesnice tam dole zaznívá. Bůh pomozí ubohým v děsné nouzi! Ba, nebezpečí stále roste! Pobřežní domy jsou opuštěny, ve mlýně dosahuje voda až na střechu, a mlýnská kola jen hořejšími částmi ještě smutně z vody vyhlížejí. Vše prchá a se chrání. Dobytek vyhání se ze stájí, a i pod střechy spěchají lidé ve své tísní, dovolávající se úzkostlivě pomoci.

A hle, nejsou to jen kry ledové, jež voda unáší! Celé keře a kmeny stromové, jež voda ze břehův urvala — avšak nikoli, jsou to prkna a trámy, trosky zničených obydlí! A tam — neplovou to necky a jiné domácí náčiní?! Tu dokonce vepř a ovce!

Již hrne se voda valem přes zábradlí a hrozí porušiti most. Děsné to divadlo netrpí již žádných zvědavců; jen s výše ležících částí města lze je ještě viděti. Smutné zprávy stihají se v městě; celá dolejší část jeho stojí až po drulá patra pod vodou, i jest se obávati věcí ještě hroznějších. Pořád ještě lije se déšť z oblak, který přede dvěma hodinama se spustil; obloha tmí se vždy více, vody neustále přibývá, a již nastupuje noc, v níž jeví se vše ještě hroznějším.

Teskná, hrůzoplňná noc minula. V děsné hučení větrův a šumění vln mísí se doznívající zvonění na poplach. Konečně zvony umlkly; nastává jitro, a hle, počet ledových ker valně se zmenšil. Strašně huče valí se sice ještě voda, ale rychle opadáva. — Nebezpečí minulo, obloha se vyjasnila, a slunce neosvětluje více krajiny vodou pokryté, ale břehy pobořené, rozmanitými troskami pokryté.

Úkol 9. „Příchod jara.“

Vypracování: Jaro se blíží! — Přes pole a louky, přes háje a lesy vanou jemnější větrové, slunce přívětivěji pohlíží jasným oblakem, a zlaté jeho paprsky zvou do pole a háje, kdo v obydlích a domech tráví.

Statný pastýř vyhlání ze stájí veselá hejna zdravého dobytka, který vesele poskakuje cítí těž podivnou moc vracejícího se jara, jež ve vše stvoření vítěznou svou mocí působí. Denně vracejí se veliké zástupy ptáků z dalekých krajín a pozdravují starý domov svůj zvučným a příjemným zpěvem. Klektaje blíží se pohostinný čáp, jenž obydlí své nalézá hotové; přiletuje množství vlaštovic, věrných člověka a jeho obydlí přátel. S jakou radostí člověk pohlíží na vítané ty hosty, jež novou naději jej oživují!

Prameny prosty jsou ledových pout a vyvěrají zase a plynou vesele klokotajícíe lučinami a palouky. Brzy stromy a křoviny pouštějí pupeny a odívají se hustým lupením a novými ratolestmi. Čilé dívky vjí zelené věnce, protkané pestrými kvítky, a pason bujná jehňátka na čerstvé pažitě podél potoka. Rolník zasévá sítě na pole pečlivě zorané a svěřuje línu matky země svou budoucí ženi. Doufaje bohatou a hojnou úrodu pje veselou píseň, s níž zároveň zavznívá zpěv skřivánka ve vzduchu se vznášejícího.

Věčný dobrotivý Bože nad hvězdami, jenž zehnaje na život této země shlížíš, jak veliký jsi ve svých tajných i zjevných dílech, jak neskonala jest Tvoje dobrota, jak mocná Tvá vláda!

Úkol 10. „Jaro“.

Vypracování: Již dostavilo se krásné, líbezné jaro; všecka příroda obživla; louka, pole i les staly se takřka novým stvořením, a přece každý den přináší ještě nové radosti, nová překvapení. Ovčím stromoví okolo naší dědiny jest tak hustě pokryto lesklým květem, že podobá se jediné velké kytce, z níž jen špička věže chrámové a tu a tam střecha domu přívětivě vyhlédá. Pěnkavy, sikory a jiní ptáčkové vesele prozpěvujíce stavějí si na nich svoje hnízda, vlaštovky, jež z dalekých zemí se navrátily, je obletují kolem nich kroužíce a starých, milých svých obydlí vyhledávajíce. Zahraďa i pole ozývá se veselým hovorem přičinlivých rolníků, kteří s radostnou nadějí sejí a sázejí a práce své požehnání božimu zůstávají. Celá louka poseta jest jemnými kvítky rozmanitého druhu a pestrých barev; vděčně vzdvihají kvítky hlavičky své k oteplujícímu slunci. Svěží zeleň vřehledě roste; malí broučkové, komáři a jiná zvířátka nad ní u velikém množství poletují a stkvějí se v trpytívém světle. Tam na pahorku se pase stádo ovcí. Mladá, sněhobílá jehňátka skákalí radostně vedle matek svých, a pastýř, opíraje se o hůl, se vřelou zálibou shlíží na všecek ten život a stkvostnost v údolí. Z lesa za ním, který oděl se jemným úhledným rouchem, zavznívá tlukot slavičkův a drozdů jako velebná jarní hudba. Čilá kukačka jakoby byla ředitelem sboru, a mladá starí naslouchají s rozkoší a napjatím jejímu proročkému hlasu. Vzduch jest vlažný a lahodný, a jemná oblaka, jež nenáhle na západě vystupují, slibují tichou vlázičku majovou, která ještě tisícům poupat očí otevře.

Úkol 11. „Východ slunce na jaře“.

Vypracování: Ranní šero spočívalo na zemi; nastávající světlo denní ještě ani nerozbfeskovalo; na nivách kolkolem panovalo ještě hluboké ticho. Vyšel jsem s otcem svým na nedaleký vrch pozorovat východu slunce, jehož jsem v této roční době ještě nikdy náležitě si nepovšimnul. Předměty byly většinou ještě temny a bezbarvy; husté pruhy mlhové visely jako bílé mráčky nad travnatým údolím, a vlhká pára naplňovala ovzduší. Ale brzy počalo svítati, paprsky sluneční objevovaly se na východě, a zde onde počínal již ptáček štěbetati. Cesta na vrch vedla příjemným lesíkem, ježmuž právě jaro otevřelo jemné listí, jež nad námi jako tmavé loubí se klenulo. Jak jsem se podívil, když vzedše z lesa na holý vrchol spatřili jsme přívětivé světlo ranní. Vzduch osvětlil a stal se průsvitnějším, niva objasněla, a všecka příroda oživila. Jasně, přívětivě červánky denní třpytily se jako lesklé rubíny; planoucí oblaka v rozmanitých pruzích a útvorech jasně z nich vystupovaly. Na dalekých pahorecích spočívalo oslňující světlo, a celý východ stkvěl se takým leskem a tolika barvami, že oko stěží mohlo je pojmáti. Sbor skrivanů jásnaje vzlétal k oblakům; kosové a slavíci pěli svou ranní píseň, a kolkol, ve všech údolích, na všech větvích a v každém keři jevil se celý ruch. Najednou ukázalo se slunce, nejprve jako vyslechnutý plamen, pak jako stkvostná zlatá bůň, až konečně objevilo se ve vsí své krásě velebně vystupující. Jemné jeho paprsky chvěly se až k nám, klonily se níž a níže, všude rozsévající tisícový lesk a třpyt; a s naší věže chrámové zavznívalo vážně a velebně ranní klekání. Pohledem na tolikerou stkvostnost a krásu byl jsem mocně dojat; pohlížel jsem na všechny strany, a přece ještě sledovalo překvapení za překvapením, a oko mé spočívalo s rozkoší na čilém ruchu probuzené přírody. Krásné údolí pod námi kryto bylo vsí krásou nového jara; stromy a keře v zahradách kvetly v barvách nejplnějších; lučiny a pole prostíraly se po stráních závodíce o krásu jarní; a to vše v nenáhlém půvabném osvětlení leželo před námi, že nemohli jsme se dosti nadívatí. Též milí ptáčkové na blízkou i v dáli rozešvítořili se, z tisíce hrdělek zavznívala chvála Všemohoucího, a lehká, modrá pára vystupovala jako kadidlo k oblakům.

Úkol 12. „Vycházka za jarního jitra“.

Nástin: 1. Vycházka. V první dni líbezného měsíce máje opustili jsme s bratrem za šerého jitra lože, chvilce vystoupiti na blízké návrší. Kráčeli jsme přes velikou, krásnou louku, na níž stkvěly se na tmavé svěží zeleni nesčíslné kvítky, a na každé travičce třpytily se jasné perla. Nad našimi hlavami vypínaly se větve stromů, poseté líbodechými květy; vzduch byl naplněn libou jejich vůní. Tu a tam odzpěvoval pták svou veselou ranní píseň, a z kapličky na vršíčku zavznívalo právě přívětivé „Zdrávas“. Pak vystupovali jsme mladým bukovým lesem, který právě novým lupením se odíval, nenáhle na návrší. Podivný život a ruch bylo pozorovati ve větvích stromů. První červánky leskly se ve vysokých korunách, a tisíc veselých zpěváků vítalo nový den. Byl to rozmilý štěbot, zpěv a švitor, jakoby o závod

zpívali. Přítulný slaviček provázel nás pak celým lesíkem, čas od času nás předletuje a zase hlasitým zpěvem vítaje. — Když dostoupili jsme návrší, všechna východní strana oblohy opásána byla světlou obrubou, a jasné oblaky rděly se jako nejryzejší zlato atd.

2. Na návrší. Líceň východu slunce, vyhlídky s návrší. Co's při tom myslil, co's s bratrem rozmlouval o Bohu, dívaje se toliké kráse?

3. Návrat. Cesta polem, co's na ní pozoroval, co tě dojalo?

Úkol 13. „Léto.“

Vypracování: Příjemné jaro s čilým svým životem a veselým ruchem rychle uplynulo. Krásná příroda ve svém konání a číhání se ustálila; něžné listy, stébla a rostliny vzrostly ve větší plnost a dokonalost, a vážné léto se svými horkými dny spočívá na požehnaných nivách. Vzduch je dusný; zelený les svésil nescíslné své listy; louky, zahrady a role práhnou po nápoji. Vše touží po zotavení. Tu zatemní se obloha; hrom v dáli rachotí a víc a víc se blíží; blesky oslepují zrak, a dobročinný déšť osvěžuje práhnuceí stromy, zeliny a nivy. Vše nový život dýchá; vzrůst se zdvojnásobňuje; rostlinstvo vydává silící vůni, a člověk vděčně pohlíží k nebesům. Ale vedra ještě přibývá; paprsky sluneční pálí; třešně a jiné ovoce se zapalují; obilí zraje a suší. Louka jest již posečena; tráva suší se na slunci, a veselí ji rolníci skládají v kupy.

Nenáhle barví se listí stromů tmavěji; délka dní dostoupila svého vrcholu; žito žlutne, a žnec klepá kosu, aby je posekl. Za nedlouho žito jest posečeno; pole oživlo; tisíce pilných rukou pracují od rána do pozdního večera. Pilný rolník pohlíží vděčně na boží požehnání a sváží je radostně do stodoly. Ovočné stromy obsypány jsou krásným ovocem; zeliny dorůstají a zrají; křoviny znova vyrůstají, ale přívětiví zpěváci namože již oněměli a širé prostory tmavého lesa nenáhle umlkají a tichnou.

Úkol 14. a) „Letní jitro.“

Vypracování: Temno noční znenáhla mizí; ranní šero spočívá na nivách; lesklé pablesky světla prochvívají vzduchem; každou minutou přibývá světla. Krásná červeně zdobí na východě oblohu, ohnivé obláčky vynořují se ze záru; vzduch se jasní; daleké vrcholy hor o věnčeny jsou zlatou září, a hle, tu přichází samo veliké stkvělé slunce. Jak ohnivé koule vystupuje světle na obloze; šero klesá níž a níže; nivy stkvějí se ve světle, a radostné jitro nastává. Plesající sbor skřivánek pozdravuje vládce dne; všechny květiny otvírají mu radostně své libovonné kališky, a ptáci neboští opouštějí zpívající svoje lůžka. Jen plachá zvěř prchá před oteplicími paprsky a skrývá se v hustém osení a křoví. Slunce vystupuje zatím výš a výše, zář jeho vždy víc hřeje, lesk jeho vždy více svítí, v jeho paprscích vzhlížejí se miliony kapek rosních, jež jako perly na květinách a chvějících se travinách lpějí. Pestrá zvířátka bzučí vesele nad nimi, a světlo mění se na jejich jemných křídélkách. I v městě (v dědině) vše oživuje. Ranní klekání oznamuje den a vybízí obyvatele, by srdečné díky vzdali Všemohoucímu. Dvěře a okna se otvírají, lidé se přívětivě

pozdravují a jdou po své práci. Spánek je všecky zotavil a posilnil. Zpívaje rolník ubírá se s potahem svým na pole; pastýř vyhlásí stádo na zelené pastviště, a vesele počíná řemeslník svou práci. Ano, ráno hýbe se všecko stvoření; lidé i zvířata radují se a vesele vítají nový den.

Úkol 14. b) „Jitro na venkově.“

Jednotlivé myšlénky. Měsíc (tma) mizí; objevují se (kde?) předchůdcové ranních červánků, které noční stíny a mlhy zapuzují (kam?); vrcholky stromův a hor, štítý domův ozařují se; slunce vychází z nachové červeni, kteráž jeho příchod oznamuje; sluneční paprsky obrážejí se o vrcholky skal a palírbků; slunce mění se ve světlé a ohnivě moře, jež zhlíží se ve vodě a osušuje rostliny od ranní rosy. Kohout ohlašuje nový den; skřivánek vzlétá k oblakům, zpěv jeho zavznívá nad nívami dosud tichými; poslední mlhy ztrácejí se (odkud?); mezi tím oživily příhytky vesnické; rolník hotoví se k práci (místnější provedení); pastýř vyhlásí své stádo (kterak?); zpěv ptáků jest všeobecný a všude zaznívá; ranní klekání se ozývá a napomíná povznésti mysl k Bohu; cílý život ve všem stvoření.

Úkol 15. a) „Senoseč.“

Látka: Úvod. Byl čas senošečí: naši pacholci a děvčeka vyšli již za šerého jitra s kosami a hráběmi na velikou louku u mlýnského potoka; i já směl jsem, odbyv vyučování ranní, s milým otcem za nimi. Slunce vysílalo žhavé paprsky s nebe, jen suchý vítr jihovýchodní poněkud mírnil dusné vedro.

Již zdaleka přivětivě zaznívalo k nám broušení a chrastění kos a veselý hovor pracujících. Vzduch naplněn byl vůní libé páchnoucích travin, a šumivý potůček vesele si poskakoval. Ale jak pestrý život a ruch otevřel se zrakům našim, když jsme dospěli samého okraje dlouhé louky!

Stať: Rozličné malebné skupiny pracujících. (Zde sekači právě dožali a dokosili, i utírají své lesklé srpy a kosy a odkládají je; — tam pacholci v lehkém oděvě dlouhé řady rozhazují; — dále švitořící dívky oschlou travu obracejí a shrabují.) — Veselé žorty a radostný jásot. Práce zdárně prospívá. — Tráva očividně osychá a sesychá se. — Mrak vystupující, ale rychle zase s obzoru se ztrácející budí nejdříve obavy, pak radost. — Krátký, ale veselý oběd na dlouhém řadě trávy. — Otcův psík, honě se za kobyčkami a žabami, hrál si a hrabal se ve trávě. — Pokračování v práci. — Shrnování sena, veliké kupy. — Co bylo nejdříve posečeno, možno ještě dnes domů zavézt. — Veselé nakládání večer atd. — Návrat. —

Úkol 15. b) „Sklizeň sena.“

Vypracování: Jedna z nejveselejších slavností na venkově jest sklizeň sena. V tomto roce padla slavnost ta v nejjasnější a nejkrásnější dny na počátku léta.

Louky, které náležely ku statku, prostíraly se na úpatí vábného návrší. Návrší to nenáhle se zdvihalo a mělo na svém temeni lesík vysokých, stinných buků. Pod nimi vyvěral ze země čistý pramen a

táhl za sebou stříbrnou nit své vody loukami. Tu skrýval se pod hustou, trsnatou travou, tam shromažďoval se v malých rybníčkách a stékal se koncěně se širším potokem.

Sotva počalo se rozednívatí, objevili se na nádvoří sekači s kosami a hráběmi a ubírali se zpívajíce a jásajíce na louky. Dítky, hoši a dívky připojili se k nim s hráběmi na ramenou a se slaničnými klobouky na hlavách, v lehkých, vykasáných šatech. Den byl jasný a příjemný. Slunce sice počalo za nedlouho vřejeji hřátí; ale občas zavíval chladící větrík a přiháněl lehké oblaky, které jako jemný závoj líce slunce zahalovaly. Z lesa ozýval se zpěv ptactva; motýli houpali se na křovinách a květinách, a modrá šidla hemžila se poletujíce nad sítím a rostlinstvem, jež na břehu potůčku bujelo.

Práce šla od ruky. Tu sekli sekači, a ve dlouhých řadech tráva klesala pod ostrými kosami; tam posečenou trávu hráběmi obraceli; onde suchou trávu kopili. Každý se přičiňoval, nikdo nelenil, a na všech stranách ozýval se zpěv, smích a veselý hovor.

V době odpočinku sekači a dívky občerstvovali se potravou, kterou si s sebou přinesli, a chladícím nápojem ze pramene. Pak hoši skákali o závod přes kupy a po hlavě s nich se váleli; pak znova urovnávali, co ze svévole rozváleli. Dívky se jim chvítli dávaly, pak odebraly se do temného stínu buků uvít ze květin lučních a lesních kytek a naplest věncův.

Na jedné části louky byla tráva již před několika dny posečena a skopena. Dnes kupy ještě jednou rozházeli, aby tráva na slunci dosechla. Za nedlouho vystupovala z ní jemná, bělavá pára, až tráva vyschla úplně. Na večer přijel veliký žebřinový vůz, silnými koni tažený, na louku, aby sono odvezl. Děvečky a dítky rychle svými hráběmi shrnovaly a shrabovaly seno na velikou hromadu. Pak chopili se dva pacholci velikých vidlí a podávali kupy sena na vůz. Na voze stáli jiní dva pacholci, odebírali podávané seno a skládali je na voze. Jeden stál napřed, druhý vzadu. Chvilkami šlapali nové podané seno; tak povstal pevný základ, na kterém brzy mohutné vrstvy se zdvihaly. Aby se jim seno nesfítlo, položili podél vozu přes nejvyšší vrstvu silnou pavuzu, a přitáhli i přivázali ji vpředu i vzadu pevnými provazy. Zatím očesaly dívky svými hráběmi boky nákladu a pěkně je urovnaly. Dítky vysazeny jsou na vůz a seděly v nejvyšší vrstvě jako v peřinách. Dívky vztýčily vysokou žerď, na které pyšnil se květinový věnec, jež samy uvily a pestrými stuhami a fábory okrášlily. Potom vozka pobídnal statné koně, a pomalu kolísal těžký náklad za jáсотu celé společnosti k senníku. Tu sundány jsou menší děti, kdežto starší hoši rychle po bocích vozu se svezli.

Malou slavností, uspořádanou od majetníka statku, skončil den. Rozveselení dělníci přijíjeli na zdraví štědrého dárce, a všickni s radostnými city odebrali se na lůžka.

Úkol 16. „Na jetelišti.“

Vypracování: Šel jsem se dnes procházet na pole. Obloha byla jasná jako málokdy v naší krajině; slunce přívětivě svítilo, a svěží vzduch ranní byl velmi občerstvující a příjemný. Bujné osení

vlhlo se po obou stranách cesty nenáhle vzstupující; modré chrpy přívětivě pozdravovaly z hustých stebel, a jásající skřivánci vířili v povětrí. Bujný, pozeňmaný vzrůst jevil se na všech stranách; i kraje cesty byly jako posety libovonnými travinami a rozličnými pěknými květy a rostlinami. Na návrší bylo velké jeteliště. Jetel byl právě v plném květu a poskytoval ve své stkvělé červené barvě překvapujícího pohledu. Těsně seřaděné medulky byly téměř všechny stejně vysoké a podobaly se v lesklém světle jedinému oslňujícímu koberci. Měl jsem odtud příjemný pohled do údolí; i usednul jsem na mezi jeteliště. Z dálky zaznívalo křepelčino „pět peněz“, jež mne k vůli známé písni dětské obzvláště zajímalo. Odříkávaje mimovolně první slohu její npozorněn jsem byl znenáhla na veselý ruch přímo přede mnou. Tiché, jednotvárné bzučení, jež zdálo se mi brzy silnějším a zřetelnějším, upoutalo nejdříve moji pozornost. A hle, tisícové věol, komurův a jiných zvířátek svrčeli ve světle nad širou plochou květnou, hledajíce si potravu. Byl to čilý ruch, přilétání a odlétání na všech stranách — a přece vše v pořádku a míru. Žádné tržiště nemá toho ruchu; a vše bylo tak známo, každé zvířátko hledalo své hospody mezi květy, k nimž zavítává, a zase odlétalo a potkávalo souseda, i bznečlu okolo sebe, jakoby si říci chtěla, kde je dobré a laciné pivo. I vellic motýlové jemných barev mihali se jako vznešení páni v čilém tom ruchu, jen tu a tam si usedajíce a samolibě křídla na slunci rozkládajíce. Dlouho pozoroval jsem tento veselý rej, jenž každou chvíli zdál se více oživovati. A když pak křepelka zas opětovala své „pět peněz“, byl jsem, tolikým ruchem a životem na tak malém místě jsa dojat, všecek unoeen. Rychle povstav ubíral jsem se dále.

Úkol 17. a) „Bouřka.“

Vypracování: Seděl jsem se svými knihami na lavici před našim domem. Byl dusný letní den; paprsky sluneční téměř žihaly; žádný větřík nevanul; všecka příroda práhla po občerstvení. Větro a květiny skláněly své hlavy k zemi, a dusné ticho spočívalo na vši přírodě. Tu počaly vystupovati na dalekém západním nebi lehké obláčky; z nich utvořil se malý mrak, který neustále rostl a se zatemňoval. Za ním vystupovaly jiné šedé mraky a spojily se v děsné mračno, jež své černé špičky a háně šířilo jako otevřený jicen. Slepice na našem dvoře pojal nepokoj; holubi v těsných hejnech usedli na slemení stodoly; ostatní ptáci plaše sem tam poletujíce vyhledávali hustých krovín a stromův, a náš starý věrný „Cikán“ úzkostlivě a všecek se třesa zalezl pod mě sedadlo. Světlo sluneční se měnilo a svítilo tu mdlěji, tu jasněji. Občas zazníval daleký temný zvuk jako ohlas těžkého rachotu. Mezitím mraky stále se zatemňovaly a hrozivě vystupovaly, i zakryly celý téměř západní obzor podivně sem tam se ženouce. Náhle zašuměl vítr ve stromech; slunce se zakrylo; žhavé lesky oslňovaly oko a mocný hromu rachot bouřil ráz na ráz. Polekán jsa spěchal jsem do domu. Matka modlila se s mladšími mými bratry a sestrami; přiklekaul jsem k nim. Blesky křižovaly se čím dále tím častěji a jasněji, a hrom hřměl se všech stran, až okna řinčela a dům se otřásal, a déšť lil se proudem, jakoby chtěl svět zatopití.

Asi pól hodiny trvala tato nepohoda; potom burácejú hromu utíchalo, přecházejíc ve slabší rachocení, jež nenáhle v dáli zaniklo. Bouře přehnala se na východ; jednotlivé blesky zakmitly se tu a tam ve výši jak ohnivé paprsky; ukázala se modrá obloha, a milé, krásné slunce zase jasně se lesklo a přívětivě na nás svítilo. Ale vzduch v domě byl dusný a těžký. Spěchal jsem s bratry a sestrami dolů do zahrady, abych lehčeji mohl dýchat. A hle, jak tu bylo vše občerstveno, osvěženo a oživeno! Tráva pjala se vzhůru; květiny dýchaly vůní; rostliny, keře a stromy stkvěly se v nových barvách, a ptáčkové mile prozpěvovali v jejich větvích. Úžící dusno změnilo se ve příjemný chlad, a příroda dýchala svěžestí. Můj malý bratr pak pravil: „Nyní již pranic nomyslím na hroznou bouři“.

Úkol 17. b) „Bouře.“

Jednotlivé myšlénky: Dusný vzduch; umdlenost lidí; svadlé rostliny; dusné ticho ve vsi přírodě; obloha se zatemňuje; slunce se skrylo; bouřlivý víchr se zvedá, unáší prach s polí, cest a silnic, rve se stromů listy a větvičky; vody se čerší; zvířata (která?) přehají; tak i lidé, kteří svůj strach stěží potlačují; tny přibývá; hrom rachotí v dáli; nenadále zarachotí na blízku, ozvěna rachot opáčí; každé uňodění hromu oznamují blesky; křižující se mihají se oslňující blesky; temnota děsně osvětlena; déšť lijce se proudem; větry pohánějí temné mraky sem tam. — Ale hle, obloha se vyjasňuje, zase se modrá, a na ní pne se duha; ještě pokrapuje; lesy, pole a zahrady pokryty jsou lesklými kapkami, jež větřík setřásá; traviny, květiny a rostliny vůbec jsou znova oživeny; ptáčkové zas se radují; rovněž tak stáda; hmyz bzuče poletuje, cestující vesele ubírá se dále; rolník zase pouští se do práce; vše jest občerstveno; příjemná vůně vystupuje ze zahrad, lučin a polí.

Úkol 18. „Déšť po dlouhém suchu.“

Vypracování: Právě navrátil jsem se do svého pokoje; jest téměř již půlnoc, a přece nemohu se vzdáliti od otevřeného okna. Raději bych zase vyšel a nechal bych se promoknouti od dávno touženého pozeňuání, jež Bůh s oblaků sesílá. Neboť není to jasny lunny lesk, ani zpěv slavíkův, co mne ven láká, ale tmavé šero pod zamračenou oblohou, a jemný déšť volá mne k oknu a vábí mne ven.

Kolik neděl již rostliny a zvířata po něm práhly; žito pustilo bledozluté klasy, dřívce než stéblo své výše dorostlo; tráva sotva mohla zbaviti se na lukách vysmáhlé barvy zimní; stromy násilně své květy pustily, aniž mají potravu pro vzrůst listů, prameny vyschly, a v potocích zůstalo jen vlhké bahno; lodníci na řekách nemohli plouti, a mlýny na vodách nešly; hmyz se rozplodil, a ušlechtilejší zvířata práhla po potravě. Slunce stálo každého večera v kalném výparu jako žerlivá koule a ráno vycházelo zase na modré obloze v barvě bělostkvělé, a noc nepopřála zemi osvěžující rosy.

Včera večer konečně shromáždilo se na západě několik velikých mraků; každý je pozdravoval a vítal jako drahé přátely, kteří z da-

leké cesty se vracejí a přes určený čas v cizině se zdrželi. Ale mraky zmizely, když šera večerního ubývalo, a světlá obloha, posetá nosčíslnými hvězdami, zase se objevila. Sklamání vrátili se lidé do svých obydlí a měli na ráno méně naděje, než před tím. Tím více překvapení byli, když ráno vstali: se všech stran byla obloha zastřena mraky, jež zdály se připravovati bouři. Ale mraky se rozprchly, jak přišly, a k večeru byla obloha zase jasna. Večer ztrávil jsem v důvěrném kruhu několika přátel v uzavřené místnosti. Okenice byly zavřeny, a za rozmluvy naší čas ubíhal rychleji, než jsme mysli. Právě chtěli jsme se rozloučiti, když jeden z nás nenadále zvolal „ticho!“ a ucho k okenici naklonil. „Prší!“ pravil pak, a v okamžiku byla všechna okna otevřena.

To byl vzduch! Mocně přšelo, a déšť odrazil se ve světle lamp a svíček. Neboť všude byla okna otevřena, a zde onde volal druh druhovi, jak stkvělý dar s nebe přichází. Byl to ruch v pozdní noční dobu, jakoby se odbývala radostná slavnost. Obloha byla zastřena tichým temnem; mraků nebylo lze rozeznati, a po bouři nebylo památky; nikdo neviděl blesku, nikdo neslyšel rachotu hromu. Dlouho stáli jsme ještě pohromadě, když první silnější déšť již pominul, a jen ještě mírně skripělo. Jemný déšť ještě nyní nepřestal. Jest mi, jakobych měl nad požehnané to šero svolati lesklou duhu, znamená míru Toho, jenž vysušuje řeky, jenž otvírá prameny ve skalách lesních.

Úkol 19. „Překvapení bouří.“

Látka: Procházka s několika přátely do blízkého lesa . . . .
 Jasný, příjemný den letní. Vzduch byl dusný, ani lísteček se nehýbal na stromech, a obloha chovala oslňující světlo ve svém lůně. Krása rozkošného vysokého lesa, jeho svěží, silící vzduch a slavnostní ticho kolokol spůsobilo nám veselou náladu mysli. Příjemné hry a zábavy . . . .
 Konečně všeobecný odpočinek v měkkém zeleném mechu okolo statného dubu. Na blízkou bublal jasný, bystrý potůček a šířil svěží chládek . . . . Nenadále zašuměly temné koruny stromův, a strašná rána hromová nás všechny poděsila. Každý leknutím vyskočil a pohlížel vzhůru. Ale již tu a tam těžké krůpěje dopadají listím na zem, oslňující blesk děsně ozářil hluboké šero lesní, a rachot hromový ozyval se silněji a strašlivěji širým prostorem. Domů spěchatí nebylo lze, zůstatí pod stromy bylo nebezpečno, hrozící bouře vztekala se nad námi. — Co počítí? V úzkosti své těsně jsme se sestoupili, opírajíce se zády o kmen mocného dubu a odevzdávajíce se do ochrany boží. — Temný mrak bleskem se rozšířil, a pod děsnými korunami dubů chvilkami se zatmělo jako v noci, až zase pronikavý blesk vše plamenem osvětlil. Při tom hrom tak děsně a mocně burácel, že vše se třáslo a chvělo. Krutá víchřice vyla v korunách stromův, sám náš obrovský dub kolísal se jako třtina, suché listí vznášelo se ve víru vysoko ve vzduchu, a prudký liják se spustil z mrakův. Blesk a hrom, bouře, déšť jakoby se byly spojily, aby naši úzkost dovršily. Strachem sotva jsme dýchali, tlačili jsme se těsně k sobě a neosmělili jsme se promluvití. Dobrou čtvrt hodiny trvala tato prudká bouře, stále se vzímahajíc, až pak ohlušující hřmot nenáhle se umiřňoval, a širý les zase nabýval

rázu tichosti a světla. Rachocení hromu neustále se vzdalovalo, se stromů ještě kapalo, jejich listů ještě šumělo, ale dlouhé, lesklé paprsky světla padaly zase mezerami listnatého krovu, a osvěžující vzduch vanul ctihodnými kmeny atd.

Úkol 20. „Žně.“

Vypracování: Klasy se bělají — již dozrály. Ženci ubírají se na pole, dříve než slunce vyšlo; vlhká rosou noční všecka příroda ještě odpočívá, a jasné červánky ranní obřezují se v lesklých srpech a kosách. Rychle krácejí ženci přes louku a po stezce. Brzy jsou u cíle. Napřahují kosy — a porážejí tisíce klasů. Klasy padají, — ptáci prozpěvují svoji ranní píseň, — ranní červánky mizejí, — slunce vychází, den postupuje. Slunce osušilo rosu. Obloha jasně pohlízí na strniště. Snopy se vážou. Čilé ruce o překot se přičiňují a jen krátkého dopřávají si odpočinku. Konečně blíží se vůz. S bohatým nákladem odjíždí se strniště a odváží požehnání boží do otevřených stodol.

Úkol 21. „Den u žencův.“

Nástin: 1) Úvod: Již dávno těšil jsem se, že o velkých prázdninách zase jednou budu se moci podívat na veselý život ženců. Konečně přiblížil se den toužebně očekávaný; zítra mělo se žiti na otcově poli první žito, a mé srdce tlouklo radostí, když jsem viděl k tomu doma přípravy atd.

2) Ranní vycházka. Líčení krásného jitra. — Veselé rozmluvy ženců na cestě a při příchodu na pole. — Počátek a průběh práce. — Souměrná práce všech těch činných rukou. — Jasný zvuk lesklých srpův, a roznělý zpěv křepelky v blízkém jetelišti; mezi to mísí se veselý jásot dělníků, patřících na tak bohaté požehnání boží. — Horka přibývá, klasy šustí, na širém poli zřítí jest čilejší ruch a větší hra barev. Veselý oběd, zábavné žerty. — Skončení žatvy. — Postavení prvního snopu; dlouhé řady mandelův, ale též zemdlené ruce atd.

3) Návrat s pole: Klobouky zdobené klasy a modrými chrpami. — Vše jest plno radosti a dobré mysli. — Píseň žencův atd.

Úkol 22. „Obžínky.“

Látka: Poslední snopy jsou svezeny — ženci ozdobují slavnostně věnec, jež zítřejší neděli s projevem děkův a se chvalozpěvy chtí odevzdati starému, bohatému statkáři a jeho rodině; — čilé přípravy ženců k blížící se slavnosti. — Přípravy na přivítání hostův a žencův v domě statkářově. — Příjemné červánky večerní zvěstují krásný den. — Na úsvitě již je v domě statkářově vše čilo, vše raduje se z dnešní slavnosti a příchodu hostů. — Slavněji zavznívají dnes zvony na věži a svolávají všecky členy dědiny, aby vzdávali díky za dary roku — slavnostně odění všickni spěchají do kostela — varhany zavzní, a osadníci pějí píseň na poděkování — srdečně mluví farář o podivuhodném požehnání božím, jež v úrodě se jeví — všeobecným chvalozpěvem končí služby boží. Před domem statkářovým shromažďují se ženci, chtějí společně věnec odevzdati — odevzdávání provázeno

jest řečí — srdečně děkuje statkář a zve ženu do domu svého, aby pozili oběda — jeho příklad střídmosti a obzvláštní radosti, láska k němu káže ženám, aby při obědě střídmosti zachovali — vesnické hry a prosté veselí ukončují radostnou slavnost — nevinnou radostí počal a skončil se tento den.

Úkol 23. a) „Letní večer.“

Vypracování: Čilý dne ruch a veselý život se utíšíl; nivy jsou prázdny, okolí osamotnělo. Níže a nížeji klesá na západní obloze stkvělé slunce; temnomodrá obloha prostírá se nad krajinou, a na ni sblíží v ohnivém svém lesku večernice. — S těžkým nákladem odjíždějí tamto vozy s pole domů, vozouce nahromaděné zásoby do jistého prostoru stodol. Touže po sladkém odpočinku parnem a prací denní umdlený rolník kráčí vedle vozu a naslouchá radostným uchem líbeznému klekání večernímu, jež s věže kostelní zavznívá. Slyš! tam ještě slavík zpívá v tmavém houští svou líbeznou píseň, jakoby se loučil se dnem.

Nyní zapadlo ohivé slunce za stromy, a jasněji vystupuje z pozadí jedlového bledé světlo měsíce. Krajina zahalena jest stříbrnou mlhou. Jednotlivá světla kmitají se v domech; ale brzy shasnou. Umdlený rolník svléká své roucho, modlí se tiše věčnému Otci na nebesích a odevzdává se radostně do jeho milostivé ochrany.

Nuže, dobrou noc, všecky vy umdlené a zarmoucené duše, nebeský mír posilniž, potěšiz a občerstviž vás k novému radostnému konání a snažení.

Úkol 23. b) „Večer na venkově.“

Jednotlivé myšlenky. 1) Vedra ubývá; tráva — listy — louky — ptáci — vzduch — osvěžení.

2) Slunce klesá; jeho poslední paprsky (kterak? kde?) — hory — obzor — nach — blednutí — večerní šero.

3) Večerní klekání — svolává dělníky s pole — návrat rolníkův — jeho rodina.

4) Tma se množí — měsíc, večernice — ticho — přerušované jen — vždy větší ticho kolkol.

5) Lidé odebrávají se na lůžka — ale Bůh bdí nad nimi.

Úkol 24. „Myšlenky za letního večera.“

Nástin: 1) Může-liž ve přírodě býti něco krásnějšího a líbeznějšího, než tyto teplé večery letní, jakých nyní ve sladkém pokoji a s radostným srdcem zažíváme?

2) Co je činí citlivému člověku tak příjemnými a líbeznými?

a) Červánky večerní, které svou zlatou síť nad dalekým lesem a horami rozestírají, poslední pozdrav loučícího se slunce.

b) Líbezné ticho kolkol. Zvířata polní a lesní vyhledávají brloh a hnízd, i květiny zavírají svoje kalíšky. Jenom z oné výsky zavznívá večerní klekání a přerušuje ticho svým melodickým zněním.

- c) Jemný chlad občerstvuje po parném dni člověka, a i květiny, nově osvěžené, vysílají libeznou vůni.
- 3) Jaké vzpomínky a city budí letní večer?
- a) Kéz jest též večer mého života tak libezný a pokojný, jako tento letní večer. Kéz zdobí jej vzpomínka šlechtných skutků, jako ona záře na západním nebi krásí tento večer.
- b) Slyše večerní klekání každý spěchá ku svému domovu. Koho domova vzdaluje cizina, toho aspoň vzpomínka nebo krásný sen domů zauší.
- c) Zde nemáme trvalého domova. Stkvělé hvězdy ukazují nám, kde ho máme hledati. Životu křesťana sluší touha po nebi.

Úkol 25. „Průtrž mračen.“

Vypracování: Naše městečko navštíveno bylo před týdnem velikým neštěstím, neboť se nad ním protrhla mračna. Bylo to v neděli odpoledne ve čtyři hodiny, když najednou se tak zatemnilo, že nebylo ve světlicích téměř nic viděti. Pojednou lil se z hustých mraků strašný déšť. Nepadaly jednotlivé kapky, nýbrž zdálo se, jakoby potoky z mračen na zemi se lily, anebo jako by celý mrak se byl spustil.

Každého pojala bázeň a úzkost. Ulice byly za krátko plny vody a vyhlížely jakoby jimi řeky proudily. Řeky samy velice se rozvodnily. Veliká část okolí byla zaplavena vodou a podobala se velikému jezeru.

„Mračno se protrhlo!“ volali mnozí a měli pravdu.

Tato průtrž způsobila ohromné škody. Stáda na poli odnesena jsou vodou; voda vnikla do stájův, a mnoho dobytka se utopilo. Mnoho domů jest pobořeno, a více lidí přišlo o život. Bylo též viděti po vodě plouti kolébku, ve které leželo malinké děvčátko a plakalo. Čtyři šlechtní mužové vydali se v nebezpečí života, aby je zachránili. A skutečně podařilo se jim kolébku zachytiti a tak malému děvčátku život zachrániti. — Veliká voda spustošila obilí na poli a ochudila tím mnoho obyvatelstva země.

Za dva dni voda opadla. Tu teprve bylo lze úplně zvěděti, kolik škod průtrž mračen způsobila. Škoda byla veliká. Několik set vepřův, ovcí a krav utonulo. Takové spousty působí průtrž mračen!

Úkol 26. „Jitro.“

Vypracování: Již mizí bledá luna se svým komonstvem; na šeré obloze počínají se rdíti ranní červánky. Znenáhla bledé stíny přecházejí z údolí do temna lesův; na temenech hor vlní se mlhy sou tam, jakoby mezi sebou se hádaly, kterak před vycházejícím sluncem uprchnouti. Rychlý tok řek a tichá hladina jezerní pokryty jsou parou, která znenáhla na sousední návrší vystupuje, kdežto vrcholky lesův a letohrádků z temna vyčnívají; tam objevuje se zase dlouhý pás šedých hor, jež mísí se s modrou oblohou; zde chladný větrík téká po lesklých potocích, svévolně čerá malé vlnky a zde ve svěžím lupení žertovně rejdy prováděje setřásá rosou. Neustále se jasnící nach prochívá mračna, a předběžný lesk blížícího se vládce dne, obrážejí se

o temena skal a pahorků, jež mlhy poslední rosou kropí, budí vši přírodu, aby na jeho příchod pozor měla. Celý výhled se roznítí, obloha září světlem chvějícím se, tomena hor ohněm planou, nad klenutým lesem rozplývá se líbezná červeň, a široko kolem zatopeny jsou nivy zlatým leskem. Konečně vystupuje slunce nad obzor jako vhučí se ohnivě moře. Jeho paprsky osvětlují všecko; každý tvor cítí jeho přítomnost. Lesk světla září na porosených nivách, louky lesknou se bohatší svěžostí, květiny se rozvíjejí, a vyšlé slunce zrcadlí se v jejich vlhkých lupenech. Západní větrík vane po občerstvených rostlinách, vzduch je chladný. Víře v lesklých oblacích skrívau odzpěvuje svoji ranní píseň. Každá krása přírody zas se odkrývá, a rozkoší zaujaty jsou všechny smysly. Jemná pára, která zastíňovala ještě údolí něžným závojem, přehá znenáhla v jasný vzduch; daleké hory zraku našemu zase se objevují, a oko naše zří všecko krajinu osvětlenou. Již dávno rolník, zpěvem kohouta probuzený, opustil své lože a radostně připravuje své polní nářadí před chýží, ve stínu dubův skrytou a vonnými lučinami ovinutou.

Na kraji lesa stojí jelen, vidí raného chodce jíti okolo sebe, upírá naň zrak s bázlivou zvědavostí a přehá v bezpečnou houštinu. Zvířata plesajíce nad novým dnem hledají své potravu; býk krokem odměřeným vede opět stádo na pastvu, a po cestě zní bučení a zvonců hlas; podél cesty vyskakují ovce ze svých ohrad, a okolní pahorky opáčí jejich bekot a pastýřovo troubení. Zatím vpadnou i lesy do všeobecného koncertu přírody; tisíce smíšených hlasů jásají a plesají; rolník brousí svou kosu, seče a zpívá. Všecko je samý život, samá radost.

Úkol 27. „Poledne.“

Vypracování. Všecka příroda jest, jako člověk, na nejvyšším vrcholu své činnosti. Slunce září z prostřed oblohy. Vše, co žije, co po zemi se plazí, co ve vzduchu lítá, ve hlubínách řek, jezer, moří se hýbe, bdí a za cílem svým se žene. Vše jest samý život, samý lesk. Umdlen jsa prací rukou svých člověk hledá zotavení. Přívětivé ruce připravují hladovému občerstvení, aby nabyl nových sil k dokonání svého díla. A dar boží posilňuje miliony tvorů jídlem a nápojem. Bohatství Páně nikdy se nevyčerpá. Všem připravena jest hojnost, a Jeho darů nikdy není konce. Boháč plýtvá při stkvostně připravené tabuli; i nuzný nalézá svůj chléb. Orel ve vzduchu, červík ve prachu, lev na poušti — všickni nalézají svůj pokrm. O všechny stará se vznešený Hospodář přírody, -- na žádného nezapomíná.

Úkol 28. „Večer.“

Jednotlivé myšlenky: Slunce zašlo. Večerní červánky pozlácují vysoké hory, vrcholy stromův atd. -- Vedro denní se ochlazuje. — Rolník vrací se s pole domů; pastýř shání stáda do ohrad; ptáci oněmují atd. — Zvoní klekání. Před domy, na návsi, pod košutými lipami shromažďují se dítky, dospělí; vypravují, hrají si atd. — Stříbrný měsíc vystupuje na obloze; za ním hvězdy --. Kdo nepodivuje

se těm divům na obloze planoucím? — Hluboké ticho ve vší přírodě — jen někdy přerušené melodickým hlasem slavíkovým.

Úkol 29. a) „Podzim.“

Vypracování: Milé, příjemné léto se svými rozmanitými vna-dami, se svými libovonnými květinami, svými osvěžujícími paprsky slunečními, ach, jak brzy jsi se všemi svými radostmi uprchlo! Nevidím již ani tvé stopy, a jen slabá památka tvá tkví ještě v mém duchu. Kde dříve nejčistější modř oblohu nebeskou pokrývala, tam vidím nyní jen černé, tenké mraky, a jen chvilkami prokmitne rychle shasínající paprsek sluneční mračky, jež víchřice podzimní od sebe roztrhla. Déšť často lije se na zemi, vyschlé potoky naplňují se vodou, a semeno do země zaseté dobrotivostí boží se zachovává a oplozuje.

Prázdný jsou pole a louky, ale sklep a špižirna naplněny jsou plody, a radostným zraku přehlíží pobožný hospodář pozehnání své práce a vzhlíží vděčným očima k nebesům. Za příznivého počasí vyjíždí rolník s pluhem a s polním nářadím a připravuje a vzdělává pole pro příští úrodu. Ale jen tu a tam vidětí jest na osamělém poli pilného rolníka; nivy jako by byly vymřely; radostný jásot sklízně již nezaznívá; mlčky ubírá se cestující po své stezce dále ku svému cíli, neboť slunce již časněji kloní se na obloze, a cíl cesty jest ještě daleký. Veselí hoši a dívky nehledají již s hlasitým jásotem modré chrpy a planých růží; neboť prázdno jest pole, a zasmušile a bez listí stojí keře a stromy. Tak obyčejně též klesává sláva tohoto světa. Blaze tomu, komu nebesa popřála blaženého svatvečera.

Úkol 29. b) „Podzim.“

Vypracování: Již blíží se zase roční doba, kterou zoveme podzimem. Stkvělá hvězda, od které dostáváme světlo a teplo, zdá se nás vždy více vzdalovati; dlí každého dne kratší dobu na obloze a vystupuje pokaždé méně vysoko nad náš obzor. Proto šero vždy více na zemi se šíří; dnové se krátí, noci jsou delší. Jítro bojuje s hustými, vlhkými mlhami, kteréž, sotva je slunce polední zaplašilo, šero večerní zase způsobují. Často závoj jejich pokrývá celý den, často zhoustnou a sponštějí se deštěm nekonečným na zemi. Přibývající šero jest pramenem citelného chladna. Vzduch ranní a večerní jest drsný, a nenáhle tuhnou páry noční v lesklé jíní. Ale nicméně příjemni jsou dnové, když slunce na nezamračené, tmavomodré obloze kraluje, když jeho paprsky vlhké chladno mění v jemný, lehký vzduch a stárnoucí zemi ještě jednou mladistvým leskem polévá. Neboť země zdá se tohoto času ubývatí síly životní: znenáhla pustne, tichne a odívá se rouchemi jednobarevným. Obzvláště viuny jsou tím změny, které dějí se s jejími dítkami, s rostlinami. Panujeť mezi nimi všeobecné odumírání a vadnutí. Daly člověku plody své. Člověk i nyní ještě seže a sklízí pozdního ovsa klas, luk poslední trávu; česá a sbírá pozdní ovoce jabloně a hrušně. Ale brzy není na poli vidětí nic mimo strniště; na pastvištích a loukách na místo svěží zeleni nastoupila mdlá barva žlutá; v zahradách ční všude vzhůru suché, prázdné lusky a

mošnělky na suchých lodyhách. Především však změnil se zevnějšek lesa. Jeho zeleň se smísila se všemi odstíny barvy žluté, červené a hnědé. Na zemi leží již, okolo nohy cestujícího šustie, zdobné listí kaštanů, topolův a jasanů. Zde onde ovšem oko zří ještě zbytky bývalé krásy. V zahradách kvete ještě mnohá květina podzimní, mezi nimi sléz, hvězdník a resedka; na lukách překvapuje nás růžový ocún, a zeleň právě vzešlého žita upomíná na klíčení jarní. — Ale i zvířata zdají se cítiti, že přijde doba méně příznivá. Již dobytek neprohání se tak vesele po pastvinách; pasáci musejí jej zdržovati, aby ploty převaluje a porážíje do stájův a chlévův neutikal. Ovce a krávy bloudí po strništích potravy hledající, a jen v lesích a na pastvištích vesnických zdají si líbovati onde na pastvu vyhnání vepří, zde stěbetavě husy. Zvířata polní a lesní oněměla, a každým dnem jich ubývá. Všecky ty miliony lmyzův a červíčků, kteří v parných dnech letních vzduch, vodu a zemi naplňovali, buď zahynuli anebo upadly v zimní spánek. Zde onde ještě pozdní motýl nebo roj vytrvalých much poletuje ve mdlém paprsku slunečním. Na prázdných nivách, přetkaných lesklými pavučinami, nenalézají větší zvířata útočiště; i jest jim ustupovati do krovísk a lesů. Jenom jisté druhy ptáků používají svých křídel a odlétají do teplejších krajín; ob čas vidíme, jak uněle seřadně hejno čápů, jeřábů nebo divokých hus hlasitě krákuje a kejbahje nad námi letí k jihu. Člověk obzvláště hledí zásobiti si na zimu potravou a topivem. K tomu směřuje jeho práce na louce, na vinici a v lese. Zásobiv se náležitě člověk málokdy vychází ze svého příbytku. Jenom myslivec prochází nyní více než jindy pole a les, neboť přiblížil se čas, který vydává nejjistější zvířata, o jejichž život ukulá, do jeho rukou.

Úkol 30. „Vinobraní.“

Látka: 1) Líčení krásného jitra podzimkového . . . .

2) Veselí sběratelů a sběratelky vycházejí na vinici; jednotlivé skupiny dospělých a dítek; nářadí dílem se nese, dílem se veze . . . .

3) Sběrání hroznů; dílem žertovné, dílem vážné napomínání obstarlého dozorce, aby sběratelé vážně hrozny pozorně a pečlivě sbírali a na zemi spadlá přezralá zrnka zvedli . . . . Zpěv sběratelův a sběratelek . . . . Veselý jásot . . . . Střelba . . . .

4) Návrat . . . . Nářadí je z části okrášleno révani . . . . Nověsta na sudě . . . . Tance a zpěv večer . . . .

Úkol 31. „Den listopádový.“

Vypracování: Dnes ráno spočívala hustá, téměř neproniknutelná mlha na zemi. Město i dědina byly jí pokryty jako hustým závojem, že bylo sotva několik kroků před se viděti. Při tom bylo neobyčejně sychravo a nevolno, a na obličejích lidí čisti bylo tíseň a smutek. Veliká hejna krkavcův a kavek létala zmateně v nepřehledném vzduchu, a jejich jednotlivé krákaní zvyšovalo zádumčivost a truchlost podzimní krajiny. Teprve k polednám slunce mohlo na několika

místech proniknouti; strhané vrstvy mlhové vystupovaly pomalu z vlhkých údolí, výš a výše, až dostoupily vysokého klenutí nebeského, kdež nenáhle mizely. Ale paprsky sluneční, jindy tak zahřívající, jakoby byly pozbyly své síly; celý den bylo chladno a vlhko. Stromy byly holé; jen jednotlivé duby a habry okázaly ještě hnědé, kadeřatě chumáče listů, v nichž lehký vítr západní tak žalostivě suslil, jakoby to bylo vzdychání při loučení se s životem všude odumírajícím. Šel jsem, jak obyčejně, procházet se na blízký pahorek. Všecka pole byla tichá a prázdná; celá krajina oděla se temnějšími barvami, a i působení světla jevílo malou moc a sílu. U mých nohou páslo se na šedém, holém jetelišti veliké stádo ovcí. Nemohl jsem objeviti již prázdné zelené travičky; ale veselá zvířátka tomu lépe rozuměla, byla pilna a dobré mysli. Malá hejna kvíčal letěla ku hnědému křoví, a statný jestřáb snášel se pokojně nad zoraným polem. Na horách v dáli zůstalo vězeti několik pruhů mlhy, které očividně se klonily a mocněly.

Úkol 32. „První sníh.“

Vypracování: Vyšli jsme si včera hned po obědě s několika přáteli do blízkého lesa, kdež jsme si pod vysokými buky v hustém, šustícím lupení chtěli pohrátí. Toto příjemné místečko jest úplně chráněno ode všech studených větrů, pročež jsme si je v této chladné době obzvláště zamilovali. Obloha byla již několik dní šeda a zaka-lona, a zdála se země se dotýkati; jednotlivých chmur nebylo lze rozeznati, ačkoli tu a tam v jednobarvých oblacích bylo viděti tmavější kruhy. Vzduch od několika hodin nápadně oteplel, což v ná-ladu našeho malého zástupu tak dobročinně působilo, že mnozí hlasitě jákali a výskali. Sotva však počala naše veselá hra, počaly se nenadále větvemi stromů snášeti jednotlivé veliké páperky sněhu jako létající motýlové. Hrou jsouce zaujati nevšímali jsme si toho; v tom sletěla mému sousedovi veliká páperka na obličej, a on hlasitě volal: „Děti, sníh, sníh“. V okamžiku oči všech upíraly se vzhůru. A hle, jaké motání a kolotání kolkoli! Celý vzduch, pokud zrak náš dopatřil, oživnul; skákalo a tančilo, strkalo a hemžilo se to v něm, jako celé vojsko oživených bytostí. Na všech stranách hemžily se uvolnění sušzni ptáčekové tak vesele, jakoby jeden před druhým rychlostí chtěli předěti. Hleděli jsme chytiti tu menší, tu větší z nich, honili jsme se vesele ve sněhu, smáli jsme se a žertovali do syta. Ale netrvalo to dlouho, a vyhlíželi jsme sami jako sněžáci; nebo sníh sypal a chumelil se tak hustě, že ve krátké době suchá země se kolem zbarvila a bílým rubásem se oděla. Kmeny a větve stromů nabyly jiného vzhledu, a jemné ratolesťi shýbaly se pod tíží sněhovou. Mezi tím se značně setmělo, na jisté znamení, že ještě více sněhu spadne. Proto opustili jsme les a spěchali jsme, cestou se škádlíce k domovu. Poněvadž totiž sníh očividně se hromadící byl měkký a vlhký, připadla cestou sněhovým koulím hlavní úloha. Ale i o vůz-ných věcech, o sáňkách, o užitku a dobročinnosti sněhu atd. jsme se radili a pojednávali, a rozešli jsme se, majíce ve hlavě plno plánů pro nejbližší budoucnost.

Úkol 33. „Zima.“

Vypracování: Rychlým letem prchli dnové veselé rozkoše a povznášející radosti; jen jako ve snu stojí před námi minulá stkvlostnost; a oko marně hledá rozkošných výjevů přírodních. Štíhlé stromy a krásné křoviny zbaveny jsou své zelené okrasy; stříbrolilé jíní obeknuulo větve a posypalo je lesklým prachem. Kde druhdy čerčícími se vlnami šplíchaje rybník vytékal, silná kůra spoutala sílu vod a ukovala je v pevný pancéř. Veselí hoši a jinoši pádí v ocelové obuvi přes hladina ledu, potkávají se v zatáčkách a zase se vzdalují. Tamto též s příkré stráně sjezdějí zmužili hoši bleskem na lehkých sáňkách do údolí a radají se u veselém smíchů z přestálých nebezpečí. Líbezně zaznívají stříbrné rolničky od saní krásně ozdobených, ve kterých mladí staří, proti zimě dobře opatření, pohodlně přehlížejí širou, tichou plochu, na níž páperky se mlhají ve vířících kružích.

Brzy kloní se večer na ledové nivy. Již knitá se tu a tam světlo v šedém mlhavém šeru, a osvětlené světnice odrazejí lesk plamene na tiché ulice. Pořád těsněji schází se kruh domácí okolo teplej kamenné, a zkušený hospodář vypravuje naslouchající rodině buď pověsti dávného, ctihodného věku, modlí a baví se s ní o svatých věcech, anebo předčítá některý člen rodiny ze zábavné knihy užitečné a povzbuzující povídky, anebo některý přítel nebo soused vypravuje o dobrodružstvích, jichž ve svém mládí na cestách svých zakusil.

I zima jest krásna v prvních svých počátcích. Kdežto venku vše dřímá a odpočívá, lidé těsněji a mileji k sobě se druží a doplňují tak veselou a poučnou zábavou onu svěžest a jarost života, již se zemi tou dobou nedostává.

Úkol 34. „Krajina zimní.“ (Obraz.)

Vypracování: U strýce svého viděl jsem včera obraz, který se mi svou jednoduchostí a věrným znázorněním obzvláště zalíbil. Představoval zimní krajinu. V širé, tu a tam hnědým rákosím přerývané rovině leželo o samotě příbytek sedlský. Vzduch byl temný a kalný; slunce vyčnívalo jako bledá koule za šedými mraky, a jeho světlo zdálo se mítí malý účinek. Na zemi bylo vše sněhem pokryto. I došková střecha staré chýže byla jim všeccka poseta. Z jejího černého konína vystupoval do výše jasný sloup dýmu, kdež v křivých čarách pomalu se zdvihal. Hned za stavením vypínalo se několik statných dubů, jejichž zprohýbané větve pokryté zeleným mechem a bílým sněhem velmi pestře vyhlížely. V koruně jednoho dubu bylo ještě viděti staré vrání hnízdo, a jednotlivé chumáče suchého listí seděly ještě na mladších větvích. Před domem štípal muž dříví; byl oděn modrým kabátcem, měl pevné rukavice a starou beranici; v ústech držel dýmku, ze které se kouřilo. Veliké množství oklestkův a dřev bylo před ním vedle chýže ve hranicích srovnáno jako bohatá zásoba na krutou zimu. Daleko v pozadí bylo viděti nad poli sněhem pokrytými statný les, který místy ukazoval ještě husté, temnomědě listí. Černé vrány litaly nepokojně nad lesem. Popředí tvořil veliký, zamrzlý rybník, který byl v pravo zarostlý vysokým rákosím, v levo pak omezen byl starými

vrbami a hustým rokytím. Led byl dobře namalován, že se mi zdálo, jako bych cítil jeho lesklou hladinu. Hlouček veselých hochů na sítkách a bruslích na ledě se proháněl. Zecla v předu, u samého rámeč obrazu, klečel malý, růžolící hošík a připevňoval si brusle, jež na noze mu povolíly. V jeho obličej zrcadlily se nepokoj a touha, aby hodně brzy mohl zase s ostatními vesele se proháněti.

Úkol 35. „Zimní obrázek.“

Vypracování: Pravíte, že zima nemá svých krás? Že jest neestetickou dobou roční? Představte si pak jednou krajinu, jak vám ji vyličím! V popředí v pravo prostírá se lesklá hladina malého jezera, na němž několik obratných mladíků na bruslích se prohání. Dva z nich, ruku v ruce, uhánějí v ladných a souměrných pohybech po kluzišti; tmavá křišťálová podlaha duní až ku vzdáleným břehům, a bílé, pěkně zahnuté čáry ukazují cestu, kterou zmizeli. Třetí ještě připíná pod nohu rychlé želízko, a věrný pudlík vedle něho nesměle očekává okamžiku, kde svého pána bude následovati po kluzké hladině. Nejbliže před sebou vidíme část silnice. I ona jest, jako všecka krajina, pokryta sněhem, který však zde, ušlapaný a ujetý, prozrazuje čilý obchod, který po této silnici se provádí. Na ní stojí prázdné saně, ze kterých bezpochyby onino tři bruslaři vystoupili; dva koně, do saní zapřažené, vozka přikrývá přivezenými houněmi; neboť se z nich kouří, z nozder jejich vystupují sloupy par, a jejich netrpělivý dupot dokazuje, jak neradi stojí. Po naší levé straně vypíná se jedlový les, jehož svěží tmavá zeleň příjemně odráží se od bílého břemene, které široké svislé větve ještě doleji shýbá. Podíváme-li se dále do krajiny, objeví se nám za jezerem město, k němuž vede silnice, jež břehy jezera objímá. Četné věže dokazují, že jest město veliké; husté mlhy, jimiž vrcholy věží jsou zahaleny, poukazují k tomu, že obyvatelé města snaží se mrazivý dech zimní moci ohně přemoci. Za silnicí, tam kde zatáčejí se k městu zahýbá, stojí statná budova, jejíž četné kouřící komíny, a vozy před průjezdem, hostinec označují. Celou ostatní část střední vyplňuje rovina, na jejíž stříbrolesklé půdě, a tu a tam přerývané tmavými liniemi plotův a zdí, vypínají se letohrady zámožných měšťanův. Pozadí tvoří řetěz lesnatých návrší, kteréž, na levé straně nám se blížíce, v pravo v nedohledné dáli se ztrácejí. Stromy nejbližších vrcholův ukazují bystrému oku čarokrásné divadlo, kterak mráz snaží se uměle napodobiti zdobné listí letní, mým jinožátku. To vše myslíte si obklopeno nejčistší zimní oblohou, v jejíž světlou modř zdvíhá se právě hejno divokých kachen, jež bezpochyby návštěvitele jezera vyplašili ze prohlubně neb od okenice lední. K tomu přimyslete si slunce; jež k západu se chýlí a nedaleko cimbuří městského zapadající, širokou bílou plochu osvětluje rudozlatou září; a naproti němu měsíc, jak, bledožlutý, na modrošedém východě vystupuje — a pak mi řekněte, nemá-li i taková krajina své vnady, zda necítili byste se sami povznesenými k nekonečné té bytosti, jejíž dech vane v severní bouři, před kterou vlny mořské tuhnou, jako ve vánku jarním, který s novými kvítky si pohrává.

Úkol 36. „Západ slunce v zimě.“

Vypracování: Pole a vrchy, zahrady a nivy, špičaté střechy domův a silnější větve stromů pokryty byly hustým sněhem. Vše nalézalo se v bílém rubáši pošmourné, jednotvárné zimy. Vzduch byl jasný a čistý, jako za silného mrazu, a miliony jemných klatí leskly se ve světle slunečním, jako třpytivé diamanty. Seděl jsem v teplé světnici u okna, jež přes nejbližší dony poskytovalo mi volné širé vyhlídky na západní stranu. Veliký rybník na kraji naší dědiny byl poset veselými klouzači; z potůčka jindy čilého kouřilo se na jeho otevřených místech jako z vlažné vody, a modravě-bílé vrchy v pozadí pohlížely svými kmeny jehličími porostlými vížně v údolí. Jasně zářící slunce blížilo se k západu, vznášelo se již nad neuvzdálenějšími pahorky a bylo zaplaveno zlatou září. Jeho loučící se světlo ozařovalo již jen výšiny a vysoké předměty, a bylo viděti, jak hranice jeho světla vždy výše se posouvá; spousty sněhu v údolí každým okamžikem temněly; ale vrchy měnily podivuhodně svou barvu, Nejčistší, oslnující běl měnila se až ve mdlou, tmavou modř, a na nejvyšších vrcholích, kam přivětivá hvězda denní právě poslední své pohledy vysílala, stkvělo se vše ve měňavém lesku. Obloha zatím neustále rudla, a když poslední oblouk slunce za jedlemi zapadnul, objevil se na celém západním obzoru takový zář barev, že se odlesk jejich patrně odrazil na bílých předmětech mého pokoje. Všecek vzduch zdál se býti zbarven. Nemohl jsem očí svých odvrátiti a nepamatuji se, že bych, ani kdy v létě, byl viděl krásnější a měňavějšího osvětlení.

Ale nemihle ozářená obloha bledla a zbarvila se zase jasnou chladnou zimní modří; na rybníce vše utichlo; hustá bílá pára vystupovala pomalu z údolí do výše; přivětivý srpovitý měsíc čtveračivě dolů se usmíval, a lesknoucí se hvězdy objevily se jako světlé oči boží na veliké nekonečné obloze.

Úkol 37. „Strážní oheň“. (Obraz.)

Vypracování: Jevíštěm jest roklina lesní. V popředí vzplanul jasný oheň pod skalou s pravé strany se klonící. Za skalou viděti jest v pozadí hřeben hory s troskami. Vše ostatní kryjí blíže a dále stojící duby a buky. Jest noc. Jenom místo okolo ohně jest osvětleno. Trosky na vrchu ozářeny jsou slabým světlem měsíce. Okolo ohně rozloženi jsou ve skupině vojíní rozličného druhu. Zády k divákovi obrácen leží nyslavec a cítí svou střelnou zbraň; jeho klobouk leží vedle něho. V pravo klečí husar a zapaluje si u ohně dýnku. Jakoby nyní byl s koně skočil; jeho kůň, úplně zauzděný a osedlaný, stojí za ním a kloní, jako by byl umdlen, hlavu. V levo sedí tři granátníci. Zdá se, že živě o něčem rozmlouvají; jeden z nich ukazuje ke starému hradu na vrchu. Oddělen od této skupiny opírá se důstojník hulánský o starý dub; rýsuje holou šavlí něco na zemi a zdá se býti velmi zamyšlen. V temném pozadí stojí ještě několik koní a mužů polo viditelných. Zdá se, že nepřítel ještě jest vzdálen. Co se mi na této malbě obzvláště líbilo, jest krásné osvětlení. Rozmanité stejnočroje, kov zbraní, ano i větve a listí nejbližších stromův odrážejí se více méně od temného pozadí. Nejvíce světla padá na zarostlý obličej a červený doloman husarův.

Úkol 38. „Ranní vyhlídka s věže.“

Látka: 1) Tam v dáli pilní rolníci pracují na poli — orají, vláčí, sejí — aby někdy měli žně. — Ovčák u svého stáda. — Cihlář páli . . . . 2) Ve křoví padla rána — myslivec záhy vstávající . . . . 3) Rybář rozestírá síť . . . . 4) V městě otvírají poněmžlu dvéře a krámy, kdežto tamto již pracují zedníci, tesaři a j., jimž zaměstnání káže záhy vstávati. 5) Holiči, — služky a paničky na tržišti. 6) Školní mládež spěchá do školy, úředníci do kancelářů, lékaři k nemocnému. 7) Pošta přiváží cestující. 8) Na silnici zdvihá se oblak prachu, lesklá zbraň — vojsko táhne na přehlídku. 9) Nákladní vůz — projíždí městem, zastavuje, skládá velké balíky vlny. 10) Listonoš přináší tomu radostné, onomu žalostné zprávy. 11) Pilný brusič na rohu ulice. 12) Na vůz sedají veselí lidé — ubírají se na výlet. 13) Zahálčíví blatošlapi — procházející se lidé. 14) Jak rozmanitý ruch a život lidí! Jeden žene se za výdělkem, druhý za zábahou a požitkem. A což kdyby bylo lze pohlédnouti do domův a obydlí! Zde čilá hospodyně a pečlivá matka, onde přičinlivý řemeslník ve své dílně; tu bledý učence u svého stolu psacího, tam neunavný obchodník ve krámě atd.

Úkol 39. „Mlýn na potoce.“

Vypracování: Jak krásně vine se tento malý, bublavý potůček hustým křovím, prodehnutým vůní květin a slavičky oživeným! Půjdu po jeho příjemných záhybech ze zvědavosti, kam mne dovedou. Ale slyš, jaké to šumění! Rozvtělil se náhle potůček můj a vrhá se svévolně do závrtné propasti? A nikoli, vidím, že lidé přimutitili syna lesův, aby jim otročil: musí jim hnáti mlýn a mlítí ze zrní mouky. Místo krásných květnatých břehův uzavírá jej zde tuhá, mrtvá zeď, a pomalu, jakoby se strachoval, potůček plíží se svou cestou. Tam tou dřevěnou truhlicí plyna navštívuje své spoluzajátce, ryby. Ale tam překáží běhu jeho příční stěna srobená ze trámův a prken, a jen několika místy, od vládce — mlynáře — otevřenými, smí skákat na lopaty velkého kola dole stojícího, aby jim otáčel svou tíhou a svým pádem. Jeho průsvitné zelenavé vlny proměňují se ve vířící bílý tok, který, vše smačeje a postříkuje, mezi stářími zčernalými, omšenými špicemi kola se žene na svobodu, jež mu dole n pá-louku světlem slunečním ozářeného kyne. Ale jaký pohyb, jak temný hluk povstává skokem potůčku v tomto stavení! Vstoupiv do něho vidím, jak kolo neunavně se točící svůj mocný hřidel základní zdí budovy prostrkuje a v jejím dolejší patře pohybuje pomocí dřevěných zubů menšího kola tlustou holí železnou, která se ve stropě ztrácí. Vystoupiv do hořejšího patra cítím, jak páda pode mnou se chvěje, otfásána jsouc otáčením mohutného kamene, který v okrouhlém truhlíku jest skryt. Vidím, jak hnědozlaté zrní sype se z jiného truhlíku, jehož pohyhlivé dno bidlem, rozchvěným otáčejícím se kamenem ve stálém pohybu se nalézá. Tam jest třetí nádoba, kterou chvějící se pytlík bílou moukou naplňuje, kdežto jeho koncem sypou se hrubé otruby. Jak to všude klepá! Jemný prach moučný šíří se celým domem a zaprašuje mlynáři a jeho tovaryšům obličej a šati

Slyš, nyní ozývá se zvonek! Účedník přiskočil a syje nové zrní do násypky. Zároveň otvírá tovaryš příklop moučnice a naplňuje oně čekající dívec pytel jemnou pšeničnou moukou. Předě dveřmi stojí dva osli, již právě přivezli novou zásobu obilí, a mleči, jimž obilí náleží, pozdravujice vcházejí do mlýna.

Úkol 40. „Trosky.“

Vypracování: Putovavše hodinu lesem uzřeli jsme konečně před sebou žádoucí trosky na vysokém příkrém vrchu homolovitém. Slunce stálo již vysoko na obloze a jeho paprsky vrhaly tak lesklé světlo na velebné skály, věže a zbytky zdí, že se ve tmavém lupení stromů v popředí stojících světle obrazy. V několika minutách byli jsme na úpatí samé homole, která byla porostlá hustými buky a duby. Ale tu počalo vstoupání po staré, úzké cestě ku hradu, která se v rozličných záhybech mezi stromy a skalinami k vrcholu vinula. Čím výše jsme vystupovali, tím obtížnější a kamennitější byla cesta, a nebyla před vedrem slunečním chráněna, neboť stromy byly tu mnohem řídké a zakrsalejší; strmá skaliska věžila se nad sebou, a sřícené trosky starého hradu ležely nepravdělně na sobě. Pak vedla nás náhle cesta vrstvou obrovských skal jako nějakým průkopem, který příroda sama od sebe vytvořila, a v málo okamžicích byli jsme u samých hradeb hradních, z větší části ještě dobře zachovaných. Vypínaly se na mocném skalisku, od něhož dělila nás hluboká, částečně rumem naplněná roklina. Z ní čnely tu a tam mocné kmeny javorové a smrkové vydávající svědectví o vysokém stáří ctihodných trosk. Statnou branou věžní s vyčítavjícím výpuskem dostali jsme se na rozbitý most zdvihací; po několika silných, na rozpukané pilíře položených kmenech dubových přešli jsme do náhradí, velikého to a plochého temene skalního, které přírodou samou bylo vydlážděno, neboť široké, tvrdé a ploské kameny všude vyčnívaly. Naproti vchodu vypíná se vlastní hrad, obrovská budova se čtyřmi mocnými nárožními věžmi, které kromě střechy dosud se zachovaly a na své dolejší části břečtanem a jinými úponkovitými rostlinami jsou pokryty. Hradní sklepy, kuchyně, prostranné klenuté síně a jiné jizby lze ještě dobře poznati. Po kamenných schodech uvnitř siluě zdi vystoupili jsme na jednu věž a přišli jsme na galerii, po níž se druhdy hrdí rytíři procházivali. Tu otevřela se nám daleká, neobmezená vyhlídka přes blízké vrchy, údolí a rokly do veliké, nepřehledné nížiny s její stříbrolesklou řekou, jejími krásnými nivami a přívětivými dědinami. Na ostatních třech stranách shlíželi jsme do hlubokých, děsných roklin, z nichž ostré hrany skalní hrozivě vybíhaly. Nahofe na címbuřích, jakož i v jednotlivých otvorech oken zakořenily se husté křoviny, ano i menší stromky vyrostly z hlubších rozsedlin zdí. Tak tvoří tu neustále činná příroda vážnou protivu ke stopám zmizelé lidské velikosti a slávy.

Úkol 41. „Děti v nebezpečí.“

Vypracování: V otcovském domě svého přítele viděl jsem včera obraz, který mne při prvním pohledu velikou úzkostí naplnil.

V popředí seděly na trati železniční, výborně vymalované, dvě dívky mezi kolejiemi a hrály si; jednomu byla asi dvě, druhému asi čtyři léta. Za nimi stál hlídačův domek, jehož dvěře byly otevřeny. V pravo viděti bylo kouřící vlak hroživě z dálky se blížící. Dívky hrály si pískem, měly obličejy od vlaku odvrácené, a ve své bezstarostnosti netušily hroziícího nebezpečí, ve kterém se nalézaly. V levo s návrší plodinami požehnaného řítla se žena s otevřenou náručí a s vlajícím vlasem. Nejohrovnější úzkost bylo lze čísti v celém jejím obličejí. Patrně byla to matka dítek v nebezpečí postavených. V pozadí vypínala se za zelenými křovinami vížka kostela blízke vesničky, a na modravém návrší třeptil se hřbitov se svými bílými kříži. V úzkostlivé nejistotě, zdali matka ještě ve pravý čas přijde, bylo mi, jako bych měl přiskočiti, abych bezstarostné dívky hrozné záhuby nehránil.

Úkol 42. a) „Požár.“ (List.)

Nástin: Úvod: Seděli jsme večera večer důvěrně v naší světnici; dobrý náš otec předčítal nám právě zábavnou povídku, když zavznělo najednou v nejbližším našem sousedství hrozné volání: „Hoří, hoří!“

Nebo: Bylo okolo půlnoci; ve vesničke bylo vše pohřizeno ve hluboké ticho; lhděl jsem u nemocného bratra; tu zavznělo s věže strašlivé zvonění na poplach atd.

Anebo: Byli jsme právě v kostele; sotva kázání začalo, když pojednou povstal u dveří chrámových temný hluk a zmateué hemžení, které brzo přešlo ve hlasitý křik a všeobecný zmatek. Vše mocí tlačilo se ke dveřím atd.

Stať: Živé vyličení jednotlivých událostí při samém požáru. Co hořelo? Kde hořelo? — Přišla rychlá pomoc? — Jak pomoc se dostavila? — Bylo nebezpečí veliké? — Bylo snad sucho, bouřливо? — Byla voda na blízku? — Jak se chovali lidé, co dělal dobytek? — Mohlo se něco zachrániti? — Jednotlivé výjevy úzkosti, pohnutí, šlechetného srdce atd.

Závěr: Jak a kdy oheň jest přemožen? — Jednotlivosti u spáleníště. — Velikost ztráty. — Jak se chovali pohořelí, sousedé, obyvatelé místa?

Úkol 42. b) „Požár.“

Jednotlivé myšlénky: Noc nastala a volá umdleného na lůžko; v tom ticho najednou jest přerušeno děsným „hoří!“ — Záře se šíří. — Hluk na ulicích. — Strach a všeobecné rozčilení. — Klepání na domy, jež jsou v nebezpečí. — Zvonění na poplach. — Stríkačky hrčí. — Běh a křik na pomoc spěchajících. — Místo, kde požár vypuknul (místnější popis). — Vyslehnutí plamene. — Vystupování kouře a dýmu. — Pokusy hasiti. — Přinášení (přivážení) vody. — Zmatek, trhání střech, nářek do neštěstí upadlých. — Snaha uložití na bezpečné místo zachráněný majetek. — Konečně jest oheň přemožen. — Velikost neštěstí. — Věci, lidé, kteří přišli na zmar anebo jsou poškozeni atd. — Pomoc a dobročinnost sousedů; pomoc odjinud.

Úkol 43. „Rodinná slavnost.“

Latka: 1) Úvod: Co bylo slaveno? Co zavdalo ku slavnosti příčinu (návrat člena rodiny z ciziny; -- obžínky; -- jubileum a p.).

2) **Staf:** Přípravy ku slavnosti. (Zdobení domu, místností uvnitř; obstarávání a umístění darův atd.) — Počátek slavnosti (záhy ráno, nebo kdy? Jasně pověťfi, slavnost podpornující). — Důmyslné pozdravení a pfání domácích. — Radosť a nálada oslavencova. — Hosté (příbuzní, přátelé, sousedé), kteří slavnosti se účastní. — Zvláštní překvapení a nenadálé veselé příhody. Veselý oběd a jiné radovánky. — Neočekávané účastenství. -- Množící se veselost. -- Vhodné zábavy odpoledne a večer. — Průběh due za všeobecné radosti a veselosti.

3. **Závěr.** Slavnosti rovněž tak krásné, jako povznášející ani pisatel ani žádný účastník nezapomene.

Úkol 44. „Kohout.“

Latka: Úvod: Jedno z nejpodivnějších zvířat, která s námi pod jednou střechou obývají, jest věrný a vždy správný budíček a prorok povětrnosti, přítulný kohout. Kde jest dítě, kterému by se nebyla zalíbila jeho rytířská postava s krásným perím a důstojnou chůzí, jeho slavnostní, daleko se rozléhající zpěv, jakož i jeho srdnatost! Pokusme se pozorovati jej blíže v těchto jeho vlastnostech.

Staf: 1) Jeho postava. Celý jeho zevnějšek podobá se postavě hrdého rytíře; jeho prsa klenou se jako krunýť, lalok jeho hoří jako plamen, z jeho oka září srdnatost, a jeho chůze je vážná a důstojná. Ba zajisté zdá se, že k panování se narodil. On jest kníže ptákků. Pomalu a odměřeně zvedá nohu za nohou, často ještě ve kroku otáčí, okem pozorné sem tam zírá, by mu nič nenšlo. Kráčí-li branou, kterou by jezdec mohl projeti, přece sklání hlavu, aby si krásného hřobenu nepoškodil; tak velice cítí vnitřní svoji vznešenost. Ať jde, ať stojí, vždy jeví se při něm tento ušlechtilý způsob. Jak zamyšleně obrací svůj znalecký zrak k zachmuřené obloze, nebo k opuštěnému, bledému měsíci na světlém ranním nebi . . .

2) Jeho zpěv. Ale nicméně jest nejvzácnějším, když se strojí zpívati dle způsobu svých otců. Vyletí si na střechu, postaví pravou nohu před levou, kterou ani nedošlápne. Je to řádné vykročení řečníka. Celá jeho postava nabývá významnějšího výrazu. Krk a ocas jeho se vztyčí, prsa se nadmou, křídla zvučně o sebe třepotají, oko n vytržení se zavře. Tak, důstojným způsobem pravého hudebního výtečníka, pozdvihne svůj jasný hlas. A daleko za pokojnou vesničku, za hradby a zdi městské, ano přes hory a doly rozléhá se jeho zvučný zpěv. Před ním prebají strasidla noční, slyší jej lodník na moři a cestující na osamělé stezce, a radost vchází v jejich srdce, neboť hlas ten ohlašuje, že jsou lidé na blízkou. Myslitele budí k ranní práci, pobožného zve k modlitbě; leká zločince, volá lelikomyslníka k lítosti, zvěstuje rolníkovi osvěžující déšť a nemocnému potěšné jitro. Když dennice vychází na stráž nebeskou a na perí ostatního ptactva ještě rosa se perlí, kohout již jest opilý, a zvučný jásoť jeho se rozléhá kolem. Ano, kohout jest posel blaha, a nelze se ho dosti

vynachváliti. Jeho volání trhá snů zlatý klam a napíná líný sval ku práci, boji a vítězství. Proto není též před žádným zvířetem takový strach, aniž zase nemá které zvíře takové chvály. Nábožní mistři umisťují obraz jeho vysoko na špičce věží nad kříž, aby u hlásného bydlěl vystříhatel a budič. A moudří učitelé zdobívali jeho obrazem obálku slabikáře, napomínajíc mládeže, že záhy jest začítí tomu, kdo po dobrém se snaží. Vojíní pak staví jej na rozovou hradbu, aby se volali a strídali ve pravý čas. A to je nejkrásnější kohoutovo místo, tam náleží.

3. Jeho srdnatost a vytrvalost v boji. Vždyť on sám jest bojovník válečný, moudrý, odvážný, vytrvalý a své cti dbalý, jako žádné jiné zvíře. Vnikne-li jiný kohout do jeho oboru, jde proti němu, třepotá křídly a útokem naň se řítí. Hřebon mu naběhne, peří na krku se postaví vzhůru jako štít, oči srší jiskry; mocným skokem hledí odpůrce svého převaliti a rozdupati. Je to dlouhý, tvrdšíjný boj. Ustoupí-li jeden z nich, je to jen ústup zdánlivý, a boj počíná znovu ještě prudčeji. Zobe-li mezi tím drobty a kaménky, činí to jen na posměch nepříteli, jakoby mu mezi bojováním dobře chutnalo. Konečně ochromějí křídla a nohy; tu užijí sokové poslední, nejkrutější zbraně. Rány zobákem padají jako husté kroupy, a brzy teče krev z krku a hlavy. Konečně mysl nepřítel opouští; potácí se, ustupuje, prchá, sklopí ocas, zalezle do kouta, krákorá o milost. Ale vítěz nedá se ošáliti; tluče křídly a dá se do stíhání nepřítel, jež spasiti může jen nejrychlejší útek. Bitva jest rozhodnuta. Vítěz vyletí na zeď, a krvácej, ale přece hrdě se vypínaje, ohlašuje své vítězství jako hlasatel zvučným hlasem.

Úkol 45. „Dub.“

Látka: Úvod: Kdo by neznal krásný, vznešený dub, toho obra mezi stromy lesními, jež evropští národové všech časův o závod opěvali a věncem nejkrásnějších pověstí obetkali! Jestliže tedy pokouším se, tohoto ctihodného, domácího velikána velebiti, neočekávejž uiko obšírného obrazu, neboť dotknu se jen několika věcí.

Stať: 1. Dub jest evropský prastron.

Pelagové a ti stěhující se zástupové, kteří kdysi na pobřeží řeckém domova hledali, ctíli jej jako strom životní, jako stkvostný dar velikého živitele. Jeho ovoce je nasycovalo, v jeho kmenech našli obydlí, pod jeho kořeny vyvěral pramen nápoj skýtající. Ale i potom, když vymizela barbarská surovost, neunněšouá dědila se pocta blahodárcova v srdcích národův. U Řekův a Římanův posvěcen byl vládci Olympskému, z jeho šumění zuěli jim hlasové budoucnosti. Němec a Skandinavec zřel v koruně dubu hlavu boha hromu. Jejich předkové pěstovali jej a nosívali jako vítězné znamení věnce z dubového listí. . . .

2) Není druhého stromu tak divobujné krásy.

Bujnost a sílu ukazuje jeho vzrůst, od hlubokého kořání až k pevnému listu a tuhému, bronzovému plodu. Ve vzdorné klikatině svých větví a velikolopých skrouceninách svého kmene dub jeví se býti stromem síly (*Quercus robur*), téměř jakoby se rozháněl ke zdrcující

ráně; je to šedý král lesův, jehož orel vyhledává a rek za obraz si bere. — Tak volá si angličtí králové, když dosedají na trůn, dub, aby jejich jméno měl a příštím věkům je dochoval.

8. Noví druhého stromu, kterýby od jakživa potřebám člověčenstva výdatnější byl sloužil. On dává dům živým, rakov mrtvým, loď plavci, kopí myslivci — a i největšímu vynálezu našeho století, fúčícímu parostroji, musí sloužiti za podnož.

V nejdokonalejší své kráse a velikosti dub jeví se na vysokých pohorích.

Daleko přes stěny skalní, hluboko do kamenných žeber zapouští kořen své zpotvořené pazoury, jakoby chtěl zemi rozstěpiti; a z této půdy vyrůstá, pomalu, ale v obrovskou výši, až do samých vzdušných oblak. Jako nepronikatelne brnění obepíná hluboce rozpukaná kůra velikánovo tělo a údy, zlostně trhají sebou sukovité větve, a kde ledový sever kopí svá na kmen jeho metá, chrání jej hustý mechový krov svým štítem. Tak zaryl zde nahore svou nohu, pravý starý muž lesní, a těší se, že bojuje s Aiolem a jeho divokým vojem. Z dola však obemkly jej miřík a zemolez, a pénkava a kos tkají své písno okolo jeho větví.

Závěr: Ovšem vidáme v naší milé vlasti mnohý dub, na kterém bychom mohli mezníky dějin čítati, ale většina těchto ctihodných svědků dávných dob nešetrně podlehla zistné sekeře novější doby.

Úkol 46. a) „Výroční trh v malém městě.“

Látka: 1) Kolik rukou a nohou taký trh v malém městě zaměstnává!

2) Přípravy. V rodinách slavný den, kde se očekávají hosté. Pěčení koláčův; uklízení, čištení a cidění; záclony čistě vyprané.

3) Odpoledne před trhem stavění bud a krámů — tu a tam nelíbí se prodavačům místo vykázané; — okolo krámů děti si hraji, se honí a křičí.

4) V samý den tržní záhy ráno pokryty jsou cesty, jež k městečku vedou, příchozími; přicházejí pěšky, přijíždějí na povozích (novomodních, starověkých) — koupě chtíví, hosté, darebáci a zloději.

5) Prodavači rezbalují své zboží a okrašlují své boudy; — radují se z krásné povětrnosti a těší se na výdělek — nebo: zamračené obličejе, hrozí-li zachmuřená obloha deštěm.

6) Okolo deváté (— desáté) hodiny městečko se oživilo. Veselé děti nakoupily záhy hraček: bubínků, píšťalek atd. — Veselé skupiny kolkol.

7) Nejčilejší ruch panuje mezi hodinou dvanáctou a čtvrtou. Vše, co chtělo navštívití trh, se dostavilo. Líčení jednotlivých výjevů: před boudou s pamlsky — před stolkem kostkařovým — před lešením mastičkařovým — před panoramem — u prozpěvovatelů hroznyh „mordů“, kteří o děsných vraždách hrozným hlasem písničky zpívají a je „tohoto roku tištěné“ prodávají — před boudou provazolezeů s žertovným paňácou — na hrnčířském trhu zkoušející ženy — před boudou s ozdobným zbožím zvědaví jinoši a dívky — obecná kuchyně:

smažící se jitrnice, čtvrtky hus, slanečkové, naložené okurky — kolovrátky — žebráci.

8) Líčení jednotlivých případů: převrhnutá bouda -- lapený podvodník — opilec — bouře: nejprve hřmění v dáli, poleká sice, ale ještě se doufá; pojednou víchř, liják, veliký zmatek.

9) Pohled do hostinců, jídlo, tanec, jásoť. — Pohled do života rodinného, kde jsou přátelé a příbuzní na návštěvě. — Pozdě teprve umdlenost a pokoj.

10) Život lidský bývá přirovnáván k výročnímu trhu. V čem spočívá podobnost? —

Úkol 46. b) „Výroční trh v malém městě“.

Vypracování. Výroční trh jest jakási místní slavnost. Každé město a městečko má okolo sebe několik vesnic, jejichžto obyvatelé kupují v tom, a ne v jiném městě kupecké zboží a řemeslnické výrobky. „Jarmark“ se vlastně začíná po poledni, a to v létě o třetí hodině, v zimě o něco dříve; nicméně panuje hned časně ráno na náměstí hluk a hřmot, který s postupem slunce se množí a vzrná. Již před tím dnem obyčejně přijíždějí kramáři. Ztrávilivše za letních dob noc pod širým nebem jsou oni první pohyblivé postavy, ježto obzvláštním hlasem obdařeny jsouce hulákati začínají. Tento druh lidu jest neobyčejného rázu: osmáhlé tváře, nejvíce dlouhé, neupravené vlasy, lehká kazajka, kalhoty z manšestru do německých bot, anebo z lehké strakatiny přes boty, široký kožený opasek, na prstech několik stříbrných kroužkův, v uších falešné náušnice — toť známky kranářského těla. Kramáři mají zvláštní názvuk, který se zdá činiti přechod ke zpěvu, ale při tom jazyk jejich se pohybuje tak mrštně, že mu sluch sotva postačí. Ostatně jsou to lidé plní úlisnosti a pokrytecké úskočnosti, plní klamu a šalby, lidé, kteří zlé i dobré na jednu váhu kladou. Jejich boudy stávají vždy v jedné řadě, jsouce zbity z několika prken, přes něž pak dlouhé plátno se přetáhne. Jejich zboží záleží v kudlách, pišťalkách, obrázcích ohyzdných, ve knížkách modlicích anebo též světského obsahu, ve tkanicích, krajkách, šněrovadlech, třísních, čepcích, čepečkách, karkulích a těm podobných věcech. Kramář vozí své zboží buď na trakaři, buď na voze. Psi jsou vůbec jejich nejlepší služebníci: oni musejí tahati trakaře, a v čas trhu ležíce pod

krámem hlídati věci, ježto na krám nepatří, nýbrž spíše postelní činí nábytek. A za tuto službu dostávají hlad a bití, žeby si musil nebohý pes zoufatí, kdyby měl jen tolik člověčího rozumu, co by se do dírky u jehly vešlo. Bohatší kramáři mají koně, možná-li jinak nazvatí koněm tu hromadu kostí v koňské kůži. I jsoutě to hovádka tak dobře jako onino psi politování hodná.

Sotva byl kramář jakž takž boudu svou postavil, začne to pod podloubím anebo někde ve průjezdě šuměti a hučeti. Odevšad blíží se ženy, samé hospodyně, ježto po dvou i po třech pohromadě jdouce čiperně rukama rozkládají a mrštně hubou melí. Předmět hovoru jejich jest len, příze, tkadlec a plátno, a místo, k němuž pospíchají, je stanoviště lenařův, kteří koudel a len prodávají. Lenáři po jarmarcích jezdící jsou nejvíce horáci.

Živost předposledního trhu rozmnoží nemálo přezáci, totiž lidé se přízi obchod vedoucí. Ve krajích, kde len jen poněkud se daří, zabývá se nejchudší třída v čas zimy předením, a prodávají pak přízi svou přezákům, kteří ji sem a tam rozvázejí, anebo jsouce tkalci plátno, kanafas a podobné látky z ní shotovují.

Co se toto kdesi ve tmavém koutě děje, přibývá na náměstí lidí, a bouda za boudou povstává.

Okolo desáté hodiny přijíždějí vozy soukenníkův, židův, klóbučníkův a jiných jarmarečníkův, a tu nastává doba, kde se jako o závod běhá, huláká, skládá, roznáší, snaší. Tu se jeví nespokojenost s místem, počne se hádka, a obecní strážník musí při rozhodnutí, jestli-že jinak smíru docíliti nelze. Tam se rotí celý dav soukenníků v děsivém šumotu, neboť jim jiná část náměstí ku stání vykázána. I zde strážník prostředníkem — zlořečí, dokazuje, že jinak nemůže býti, poněvadž pan purkmistr tak rozkázal, a konečně to dovede tak daleko, že se dav rozejde, aby plátěné boudy rozpínal.

Jest nám však pozornost jinam obrátiti. Na věži odbilo jedenáct: davy lidu hrnou se odevšad do městečka; myslíš, že to lid sedlský? Nikoli. — Patří na těch několik kluků s krosnami, svrchu plátnem pokrytými. Jsou to ševcovští učenici; prohýbají se pod svým nákladem přece poskakují, přece ve spolek žerty tropí. Šprým za šprýmem

letí z jejich úst; každému stavení, mimo které jest jim jítí, dovedou nějakou chybu vystaviti a neradi nechají na pokoji toho, o kom se domnívají, že se jim pomstíti nemůže. Bujná krev nedá jim státi, nedá jim pokojně se chovati, oni musejí proti své vůli dováděti.

Za nimi pospíchají jejich mistrové s žezlky na ramenách. Co to rozkládání rukama, co mlení hubou, co sebou vrtění! — Věru, nepovstalo nadarmo přísloví: Ty běžíš jako švec na jarmark.

Tam jde jiný dav lidí. Větší krosny, větší nosičové. Mistrové nesou bidélka a přičky rohatin, po nichž své výrobky rozvěšují. Jejich krok jest odměřený, před sebou pod kabátem mají modré zástěry, a neuvidíš mezi nimi čepice. Jsou to kloboučníci!

Tamto jdou kožešníci. Ač slunce hřeje, že není třeba kabátu, oni mají přece chlupaté čepice na hlavách. Můžeš je poznati po čichu, jakož i po obsahu jejich krosen.

Tak uvidíš i jiné řemeslníky do městečka vcházejí, a každý kráčí přímo na místo, kde stál za předešlého trhu. Za letních dob se uhostí každý buď na krosně, buď podle ní, vyndá krajíc chleba a požívá svého oběda. Zámožnější vcházejí do krčem, aby se sklenicí piva nebo polévkou a masem posilnili.

Hned po poledni začíná se scházeti venkovský lid: hospodáři nakupovat potřeb, mladší pobavit se při hudbě tancem.

Přiblížila se hodina třetí — na náměstí rázem rozmáhá se hřmot a křik — větší pohyblivost, větší živost —; švec postavil své bidélko a vyvěšuje obuv všeho druhu, kožešník a kloboučník nastrkují na rohatinu své výrobky, soukenník rozkládá a rozvinuje své balíky, žid volá, křičí a láká, lid městský a sedlský prochází se mezi řadami buď, tu podivuje se a chválí, tam haní a tupí, tu se ptá na cenu, tam se pouze ušklíbne na pobízejícího — a hospodyně prohlížejí kupy hrncův a zkoušejí potukováním jejich dobroty.

Pozastavme se na chvílku při jednom nebo druhém krámě!

Zde stojí tatík s Jiříkem, jemuž — div že nedostal na čela mozolů — kloboučník vnucuje na hlavu klobouk

o palec užší než je hlava. Kluk stahuje čelo, mračí se, ale plakati nesmí, protože to právě klobouk, jež může tatík koupiti.

„Klučičku, jakého šviháka budeš dělati!“ mluví kloboučník. „A věřte, pantáto, lepšího klobouku zde pro vašeho syna není. Koukněte sem nebo tam, všude jako byste našel štětiny. Haha, v neděli jest u vás posvícení? Klučičku, to musíš mít nový klobouk; bez klobouku žádného posvícení! Tedy dáte dva bez pěti, — ať jsem šelma, mám-li při něm dva groše! No však víte, zajců bylo málo, a kupuj kůže, když není zajců!“

Sedlák podává tolar, a kloboučník se naň ušklubne. „To bych musil krásti!“ A strhne klukovi klobouk s hlavy. „Jen se pak podívejte na tu dobrotu! Ať jsem —, jestliže jsem kdy lepší klobouk udělal.“ Při tom naň foukne, že klobouk pruhem se rozčepýří. „Jen se podívejte! — he, není to klobouček? Vidíš, klučičku, tatík tebe nemá rád, nechce ti koupiti, co se ti líbí. S pánem Bohem! — však ještě rádi přijdete!“ Po té nastrčí klobouk na bidélko a chce jej pověsiti.

Kluk se mračí, popotahuje tatíka za kabát, mručí cosi a dělá, jakoby jej celý svět mrzel. Tatík zatím, drže oběma rukama hůl, počítá, co vše má koupiti, dá-li tolik a tolik za klobouk. — Konečně spočine tatíkovy oko na mračícím se synkovi, a již je rozhodnuto.

„Pantáto, já řku, tolar a tři,“ vypustí konečně tatík z úst a usmívá se tak lahodně, jakoby chtěl kloboučníkovi ukázati své otcovské srdce.

Kloboučník, jenž zúmysla se zavěšením prodlévá, ohlédne se naň přes rameno, strhne dolů klobouk, zamele v něm oběma rukama, foukne znovu do jeho srsti, a postaviv se proti tatíkovi tak, aby i synka v ráně podržel, odpoví: „Nepřidáte nic?“

„Těžko přidati,“ dí tatík, a synek se dívá hltavým okem s jednoho na druhého, neboť myslí na posvícení a na neštěstí, kdyby se snad se starým kloboukem před krčmou musel proháněti.

„Ať mne . . .!“ zvolá kloboučník, „trpím škodu, ale tu si ho máte!“ I strčí ho klukovi do rukou, jehož radost tak velika, že neví, má-li nový klobouk hladiti,

nebo naň foukati, anebo vnitřek jeho prohlížeti. Mezi tím vytáhl tatík kožený pytlíček a počítá kloboučníkovi na ruku; při tom se několikrát zastaví a znova počne počítati, až konečně kloboučník mu dá na rozum, aby ho dlouho nezdržoval.

Tamto opět selka, koupivši svému tatínkovi dle míry slušný klobouk, cpe jej na svou hlavu, a několik mladíkův u jiné rohatiny se zastavivše brzy ten, brzy onen klobouk prohlížejí, při čemž kloboučník, pevnou nadějí ozbrojený, tak vlídně si počíná, že by všechny klobouky před nimi na zem položil. Junáci prohlížejí, zkoušejí, a když všechny takřka klobouky prohlédli, odcházejí na prázdno, zanechávajíce kloboučníkovi potěšení, že musí podruhé své klobouky rozvěšovati. Nebývá to ovšem příliš milé zaměstnání, ale kloboučník, ač nevrlý, nedá toho na sobě znáti, dobře věda, že, kdyby své chuti povolil, snadno by i jiné kupce odehnal, a tak bručí jen pro sebe.

Tamto se houpá celé hejno kaštytků dětských z pěkných strakatiu a se zlatými nebo stříbrnými střapečky. Pod nimi se řadí vážné a bláznovské letní i zimní čepice všelikého druhu a rozdílné dobroty, kdežto po stranách přátelské kožichy rukávy své rozkládají, jakoby chtěly kázati o budoucí přísné zimě. Kožešníci jsou lidé méně mluvní než kloboučníci a snadněji bývají uráženi; nicméně umějí své výrobky dosti lákavě chváliti, a někdy si také dávají věci libiti, jichž jiný by nesnesl, jsou-li jen jisti, že jim z toho pojde užitek. Kožešnické výrobky lákají měšťáka i sedláka; onen miluje parádnou čepici, tento teplou čepici a kožich. Zde trvá smlouvání obyčejně déle, poněvadž kožešník navykl si považovati své výrobky za potřebnější než jiných řemeslníkův, a tedy nerad od vyřčené ceny ustoupí, netísni-li ho nouze.

Úkol 47. „Odchod z otcovského domu.“ (Obraz.)

Stát: Jevišťem jest krajina před venkovským obydlím na břehu mořském. V levo v popředí viděti jest jednoduché sedlské stavení, z části schované za košatou lipou, která dvěma jeho zastínuje. Stavení to leží na mírné stráni, která v pravo nenáhle se níže poskytuje volného pohledu na moře, jehož širá hladina tvoří pozadí obrazu. Z modrozelených vln vyčíná v neveliké od břehu vzdálenosti bílý maják, a dále lesknou se na okřídli v dálné páře špičky věží

a stěžňův. Obloha pokryta jest roztrhanými mraky, mezi nimiž na několika místech prosvítá nejkrásnější modř. Na pravé straně nad vodou obloha se vyjasňuje, a zdá se, že tam stojí slunce, od něhož umělec vzal osvětlení. Ale jakkoli krajina tato krásná jest představena, přece brzy na ni zapomeneme pro osoby, které na ní spatřujeme. Před chýží loučí se jinoch se svými milými. Hodlá mír otcovského krbu, jehož plamen v temnu polootevřených dveří tak významně se zračí, — hodlá lípu, která v dětství jeho chránila ho svým stínem, jež nyní tak líbezně na zelený pažit stele — opustiti a lodi, která tam dole na vlnách se houká, se svěřiti. To dokazuje jeho ráme v tu stranu napřílnuté, k tomu poukazuje starý plavec nedaleko stojící. Jinoch má též již oblek plavecký, dlouhé, široké spodky, těsně přiléhající kazajku, obě ze plátna bílého, modře pruhovaného, modrý pás okolo těla a pestrý nedbale okolo štíhlého krku zavázaný šátek indický. A přece zdá se, že těžko jest mu provésti svůj úmysl. Vážný, bolně se usmávající otec položil ruku na rameno rusovlasého jinocha, jakoby mu žehnal; ale jest viděti, že nechce mu cesty zastoupiti, oděv jeho ukazuje, že i on kdysi moře brázdil. Ale matka, jak se podobá, ráda by miláčka srdce svého zadržela; oběma rukama ruku jeho objevši úzkostlivě pohlíží nan evěrný živel, který asi často již naplňoval strachem srdce její. Jinoch obrácen jest obličejem k matce, modré jeho oči pohlížejí k ní s nevýslovnou něžností; ale všecko jeho vzezření ukazuje, že spocívá na něm duch otcův a že odhodlán jest jíti. City matčiny sdíleje růžolící hošfk vzpírá se o koleno bratrovo, jakoby ho nechtěl propustiti. Starší hoch, nastávajícímu plavci velmi podobný, jen že má obličej snědější a vlas hnědější, sdílí otcův i bratrův úmysl. Nesa vak bratrův ohlíží se, jakoby meškajícího pobízel. Podobný výraz má též tvář starého plavce. Jako pravý jeho opak stojí vedle dveří stará služka, která, ruce spínajíc zdá se nábožnou modlitbu za odcházejícího k nebesům vysýlati.

Úkol 48. „Odchod k vojsku“. (Obraz.)

Stať: Obraz ukazuje v pozadí pěkný sedlský dvůr. V popředí stojí statný jinoch; má vak na zádech, v ruce hůl a na hlavě vojenskou čepici, ježž červený kolek odráží se od jeho modrého kabátce. Jest patrnó, že je to synok domácí, který jde na vojnu. Právě matka s ním se rozloučila, neboť odvrací se od něho, chtějí zástěrou zakryti své slzy. Na druhé straně stojí otec; obličej jeho jest vážný a pokojný; zdá se, že chce syna kus cesty doprovoditi, jakož i pes, který nedočekavě stojí u vrat. Loučící se jinoch na polo obrátil obličej svůj k sestře, která mu zdaleka ruku podává; zdá se, že ještě pro něco domů běžela, snad pro svou pokladničku, kterou chce ještě bratrovi vnutiti. V pravo a v levo na kraji obrazu viděti jest v otevřené dveře chlévů. Dva koně vystrkují hlavy své z okének, jakoby se též s mladým vojákem, svým dosavadním pánem, chtěli rozloučiti. V pozadí vykračujíc si kohout se svou družinou. Celý obraz ozařen jest příjemným světlem ranních červánkův.

Úkol 49.

Obydlí boha Somna.(Ovid. *Metamorph.* XI. 592. nn.)

Na nejuvzdálenější hranice západu, na pokraj zeměkoule, tam, kde Homér umístil vchod do říše stínův, Ovid klade obydlí Somma (Spánku), blíže Smrti. U samého pobřeží mořského v zemi Kimmeriův v širé poušti zvedá se vrch všecek dutý zdola až k vrcholu. Tu jest sídlo panovníka, který sice všech vládců jest nejlínější a nepohodlnější, jenž však nicméně vše, co žije a tyje, poutá mocí neodatelnu a své vládě podrobuje. Nikdy nevnikne ve prostranné síně hradu jeho světla paprslek, ani když slunce na východě z vln mořských se vynořuje, ani když vrcholu svého oblouku dostoupilo, anebo když na večer v objetí Amfitritino klesá. Hustým mlhavým závojem noc všecky prostory pokrývá a ve slabém pablesku záhadného šera lze spíše tušiti než rozeznávati postavy, jež v nich se nalézají. Pusté zamlčení, smutné ticho panuje vůkol. Tu ráno nevíta žádný švitořivý pták svým zpěvem Zory; bdělých psů štěkot neruší ticha nočního, aniž čilých hus štěbot. Žádná loozící zvěř neoživuje keřů, žádné domácí zvíře nehýbá se ve stájích, vše odpočívá ve hlubokém tichu hrobovém, — ani větvička nehoupá se vánkem. Živ je tu jen potok ze pramene Léthé se řinoucí; vyvěrá ze hlubin skalních a malé oblázky ve vlnách váleje a jemně jedním o druhý narážející tichoučkým šploucháním neodolatelně ku spánku zve. Totéž kouzlo působí i bujný mák, který před skalnatou branou kvete mezi nesčíslnými bylinami, z jejichž šťávy Noc připravuje omamující rosu, již vlhkou rukou po šeré zemi rozsévá. Aby veřeje vrzáním svým nerušily ticha, není v celém domě ni dveří ni vrat, na prahu síně není strážce, jež by panovníka střežla a hájila. On leží uprostřed otevřené síně na nadmuté podušce z nejjemnějšího prachu, prostřené na černém dřevě ebenovém a pokryté tmavošedým povlakem. Měkce a volně leže bůh Somnus odpočívá s údy ochablými. Kolem něho uložili se mnohotvární Snové hustě jako klasy osení, nesčíslní jako listí lesní, jako písek mořský. Král vysílá jich každou noc celá hejna ku příbytkům smrtelníkův, aby

vinníky lekali hrůznými obrazy, nevinné vystříhali a napomínali, truchlícím do duše útěchu lili a trpitele těžce zkoušené příjemnými obrazy v naději ukolébali a zoufalství je vyrvali.

Ale nejen na tento nižší svět a na smrtelníkův kruh vztahuje se boha Somna činnost a moc; vládnout též nesmrtelným, ba i všemocný Zeus, když Spánek čarou berlou víček očí jeho se dotkne, musí klímaje hlavy sklonit a poddati se mimo vůli sladkému dřímání. To dobře věděli ostatní bohové, a když mimo vědomí Diovo dle svojí vůle chtěli zasáhnouti v osudy války trojské, přemluvili boha Hypna (= Somna), aby bohův otce uspal. Ale bezmála byl by Spánek tohoto činu životem pykal; neboť probudiv se Zeus velice se rozhněval a mrštil ubohého z étheru do moře, v jehož vlnách zajisté by byl zahynul, kdyby matka Noc v jeho pádu nebyla ho zachytila ve svůj plášť kryjíc ho před zrakem rozhněvaného krále bohův.

Úkol 50.

Palác boha Slunce.

(Dle Ovid'a volně rozšířeno.)

Královský jest palác Apollonův, veliká to a nádherná budova, jejíž strana přední spočívá na dvanácti štíhlých sloupech z nejbělejšího mramoru. Po nich vine se stříbrné révoví se zlatými brozky a spojuje se na okraji rozsáhlého štítu, který nesou sloupy na svých zlatých hlavicích. Plochu štítu kryje obruba ze slonové kosti, představující umělou vypuklou práci události z denní jízdy Héliovy. Uprostřed pole viděti lze Hóry, jak rychlé čtverospřežení zapřáhají k vozu slunečnému, zdobenému drahokamy; v pravo, jak Foibos večer se svým spřežením objíždí na lodi severní zeměpůli; v levo, jak rychlé koně po dráze nebeské ujíždějí. Široké schody mramorové vedou nahoru ku sloupům ve předsíň, která vlastní palác obklopuje. Veliké a rozsáhlé jest toto sloupoví, jeho stěna zadní kryta jest bronzovými a granatovými deskami. Dvojitě dvěře z ryzího stříbra nalézají se ve stěně, mistrovské dílo boha Vulkana, který na jejich křídla oblohu, zemi a moře dlátem uměle vyobrazil. Rozličná skupení oživují tyto živly.

V moři, jež zaujímá nejdolejší polovici dveří, objevuje se Triton, Neptunův hlasatel, nadutými rty do svinuté mušle foukaje, a podivný stařec mořský Proteus, vyobrazený z pola jako strom, z pola jako bůh. Viděti lze též obrovského Aigaiona, který svými sto rameny široké hřbety velryb obemknuté drží. Z bohů mořských pozorovati tu lze manželku Nereovu Doridu, která na vysokém úskalí mořském sedíc bdí nad hrani svých dcer. Některé z nich odpovídají u veselém hovoru na pobřeží, porostlém sítím a rákosím, a suší si mokré vlasy vinoucí se v zelenavých vlnách na ramena; jiné baví se plováním, opět jiné na hbitých plískavicích vesele rozrývají hladinu mořskou. Též život pozemský znázorněn jest rozličnými obrazy a malbami. Na jedné straně jeví se život a ruch lidnatého města v rozličných skupeních; na druhé straně baví se oko pohledem na nárys venkovského zátiší s fauny, vílami a satyry. Jiné pole ukazuje tlupu plenicích vojnův; vedle na jiném poli stojí dvě řady vojnův v těžkých oděních proti sobě, šípy a luky, kopími a oštěpy smř a záhubu plodíce. Nad zemí klene se stkvělá obloha, a i tento prostor vyplněn jest obraznými podobami. Vhodně umístěno je tu dvanáctero znamení nebeské a jiná souhvězdí.

Otevrou-li se tyto podivuhodné, stkvostné dveře, viděti jest do veliké síně bez oken, která své světlo má od samého Foiba, boha světla. V září nepřístupný bůh sedí na zlatém prestolu, pokrytém vzácným hedbávím; čtyři nohy stolce končí se krásně vyrobenými, zlatými šiškami jedlovými, které žlutavý odlesk vysílají na podlahu cedrovým dřívím vykládanou. Sloupy z ryzího zlata podpírají vysoký strop síně. Na mramorových stěnách obrázejí se výjevy ze života bohův, dílem barvami malované, dílem ve práci vypuklé. Tu Zeus svými blesky poráží Titany, tam veliká potopa všecku zemi kryje, a jen ještě zde onde vyčnívá ze spousty vod věž, strom. Na protější straně zobrazeno potrestání Nioby. Za trůnem boha visí od stropu až ku podlaze tmavozelená, hvězdami protkaná sametová záclona. Nedaleko té záclony, na pravici kvetoucího boha, stojí o hůl svou se opíraje kmet bělovousý a stříbrovlasý, allegorický obraz století. Vedle něho v podobném smyslu stojí Rok v postavě letitého sice, ale ještě

silného muže, v jehož obličejích obráží se neuprositelná přísnost času. Jako jeho syn, v první síle věku mládeneckého, objevuje se Měsíc, vedle něho Den jako usmívající se hoch. Na levé straně trůnu Foibova seřadily se čtyři postavy, nerovné stářím i velikostí, různící se též oděvem. Nejblíže stojí kvítím věnčený hoch, jehož obličej prozrazuje rozmar a čtveráctví, nestálost a vrtkavost; je to Jaro. K němu tulí se Létó; jeho oděv jest lehký a vykasaný, obličej jeho sluncem opálený; mdle opírá se o svou kosu. Vedle něho Podzim ukazuje svůj osmáhlý obličej; jeho nohy potřísněny jsou šťávou tlačených hroznů, jeho levice zkouší ostří nože, ježž drží pravicí. Nejjadnější z nich stojí Zima, mrzutý stařec s lysou hlavou. Rampouchy visí na jeho nečesaném vousu a na jeho huňatém kožichu. S tímto skupením postav mužských souhlasí jiné skupení bohyň, jež k oněm obličejem jsou obráceny. Jsou to kvetoucí, vděkupné panny, okřídlené Hóry, Foibovy rychlé a spanilé služebnice.

Úkol 51.

Jizla Faëthontova.

(Ovid. Metam. II. 144.—328.)

Zuenáhla vystupují na východní obloze červánky. Hvězdy blednou, i dennice lesklý svit hasne poněmhu a mizí, a s prechající nocí i měsíc vzdaluje se s obzoru nebeského. Tu Aurora (Jitřenka) spěšně otvírá obě křídla svého zlatostkvoucího nádvoří, neboť již stojí na prahu vůz sluneční, ježž dnes Faëthón za otce řídití si přál. S mladickou hbitostí vyšínuje se na vůz, otěží se chápe a vyjíždí otevřenou branou na oblohu, vděčně na otce se usmívaje. Sotřa však ohniví koňové zatahli a několik kroků v prechající mlze učinili, pocítili, že vůz nemá obvyklé tíže a že slabá a nejistá ruka otěžení vládne. Cítíce, že otěže jejich svěřeny jsou řízení cizímu, ořové nejistým krokem v před se berou a zpěčují se vládě nového pána. Jako lehká, neobtěžaná lodice na houpavých vlnách mořských, tak lehký vůz sluneční kolísá se ve vzduchu, a koňové uchylují se s obvyklé dráhy. Pozoruje tento zmatek Faëthón leká se a všecky své síly napínaje pádící koně usiluje zkrotiti; marně; nedbajíce málomoc-

ných jeho pokusů vzdalují se vždy více předepsaných kolejí. Trna jinoch bohorodý spatřuje divokého medvěda, který trápen jsa nesnesitelným vedrem, jež z vozu slunečného sálá, chce své místo na obloze opustiti a do moře se uvrei; se druhé strany vidí hada, kterýž oživnuv žarem slunečním ve strašných kotoučích blíže k němu se valí. Tak v pravo i v levo strašlivými zvířaty jsa ohrožen politování hodný mladík upírá zrak svůj ze závratné výše dolů na zemi, jež v nesmírné hloubi pod ním leží. Zděšení a hrůza pojaly se ho při tomto pohledu, a strachem třesou se pod ním kolena. Přes světlý lesk, jímž jest obklopen, mrákoty jej obestřely. „Ach,“ sténá, „kéž nikdy nepoznal jsem svého otcovského původu! Jak jsem byl nesmyslný a bláhový, že jsem vstoupil na vůz boha Slunce!“ — Tak lítostivě uvažuje zavadil o hnusného štíra, který černým překypuje jedem ohromné své tlapy na všechny strany po kořisti napřáhoval. Tím pohledem tak poděsil se Faëthón, že otěže, jež až dosud ještě držel, z rukou pouští a zoufalým pohledem v nekonečné nebe ztrnulý zrak upírá. Koňové pak, zbavení posledního pouta, přehají u divém honu hned až ku hvězdám, hned zase příkrým během ženou se k zemi. Tu počínají se mraky odpařovati žarem vozu slunečního; nejvyšší vrcholy se kouří, hory pukají, luhy a lesy, města i vesnice od žáru hynou. Voda v jezerách a řekách vře a ztrácí se v páře; prameny vypráhly, moře vyschlo, horký kouř všude se zdvihá. Faëthón dusí se čoudem, potácí se a již již padá, — tu náhle pronikavý blesk prorazí vzduch přeplněný parami a sráží nešťastného vozku z vozu do bezedné hlubiny. Od Dia pochází tato rána, od otce bohův a lidí, jenž nemohl déle trpěti, aby svět nedovedností chlapcovou trápen byl a v záhubu uváděn. Vůz sám roztržěn; trosky jeho rozmetány jsou vůkol. Faëthón pak spadnul daleko od domova svého do mocných proudův Eridana, a soustrastné Najady pochovaly jej na březích Hesperie, kdež postaven mu pomník s tímto nápisem:

„Tuto leží Faëthón, vozu otcovského povozník;
ač jím vlásti nemoh', sklesnul přec v podniku velkém.“

Úkol 52.

Bouře mořská.

(Verg. Aeneid. I. 35.—156.)

Nadehnut jsa radostnou nadějí, že konečně již po tolika nebezpečích a svízelných zaslíbené země Itálie dopluje, Aeneáš vyplul s loďstvem svým od břehů Sicilských do širého moře. Přízniví větrové nadýmali plachty, a rychlé lodi šumíce brázdily hladinu mořskou. Než, ještě Junonin hněv nebyl ukojen. „Já, všemocného Joviše sestra i choť, neměla bych býti s to, abyeli Teukrů k Itálii nepřipustila, ana Pallas lodi Argivské na moři směla rozptýliti? Kdo mě nadále ještě obětmi bude ctíti, kdo mne za ochranu požádá?“ — Tak pravivši rozlněvaná bohyně spěšně kráčela do Aeolie ku králi větrů, hodlajíc prosbami, sliby a hrozbami jej přijměti, by víchry, správě své svěřené, vyslal na moře zničit Trojských. Aeolus královně bohův učinil po vůli.

I zarazil mocné kopí do hory, v níž neskrotitelní víchrové jsou uzavřeni; a hučíce větrové vylétají ze šklebicího se otvoru, bouří přes země a k moři se řítí. Vítr východní i západní, jižní i severní, všici brojí proti sobě, rozrývají moře až do hlubokého dna, věží ohromné spousty vod na sebe a válejí nekonečné vlny na pobřeží. Těžké tmavé chmury dešťové odevšad se stahují a zbavují Teukry pohledu na oblohu a na slunce. Neproniknutelná temnota a noc uložila se na moře. Hrom rachotí strašnými rázy, a točny zemské duní od třeskotu, před nímž Trojští se chvějí. Bleskové mihají se v děsné temnotě, jakoby zapáliti chtěli všecko ovzduší. Vše Teukrům prorokuje blízkou a jistou smrt. Aeneáš sám se děsí. On, z jehož úst nikdy ještě slovo nevole nevyšlo při všech těch trpkých ztrátách, jež ho již postihly, jenž všem, i nepřiznivým bohům ve zbožné oddanosti obětoval, nyní žalostivě ruce i obličej k nebesům vzdvihá a přílišným neštěstím překonán jsa volá: „O těch blažených, jimž popráno přede tváří svých milých zemřítí pod vysokými Troje hradbami! O nejudatnější Danauův, hrozný Tydejevče! Proč nezastihla i mne

střela tvá na nivách Ilijských a neukončila života mého tam, kde Achillovým oštěpem proklán Hektor leží udatný, kde Simois a Skamander tolik štítův a přílbic, tolik mrtvol reků statných uchvátil a unesl!“ — Tyto a podobné stesky zanikaly ve hlomozu rozběsněných živlů. Žádný bůh neslitoval se nad nbohým. Vždy prudčeji vztekala se bouře, a rozpoutané síly přírodní jakoby vše chtěly zničit. Vztekle přihnal se bouřlivý Sever a silou neodolatelnou ztrhal plachty s lodí. Vesla přelámala a roztránila se tíží vln. Příklad lodí obrátivši se, bez pomoci nastavuje boky valícím se vlnám. Ohromné hory vln vzdvihají se, a na jejich vrcholech ve výši nedostihlé se vznášejí lodi, jež v nejbližším okamžení řítí se v bezednou propašť. Jih vybral si za oběť tři lodi dobře obsazené, a urvav je vrhá na skrytá skaliska, že třeskotem se rozbily. Tři jiných zmocnil se Východ, uvrhl je na mělčiny a zanesl spoustami pisku. Přes loď, na které Lyčané a Orontes věrný mořem pluli, na které odezkázy Troje všecka nebezpečí zmužile překonali a všem svízelnům vzdorovali, — přes tuto loď převalila se před očima zbožného trpitele Aenee ohromná vlna a splákla s ní kornidelníka. Loď sama vírem jsouc jata třikráte zatočila se koleni, až zmizela v zející propasti. Zde onde na širém moři porůznu rozptýlené plovou zbraně a poklady, jež plamenům hořící Troje byvše vyrvány staly se tu kořistí vln.

Již zhynuly nejpevnější lodi s nejudatnějšími a nejstaršími druhy Aeneovými, a všem ostatním, děravým a rozpukaným, týž hrozí osud, — tu znamenal Neptun, moře a všech vod mocný vládce, nepokoj a rozjitření živlu jindy tak pokojného, a vědom jsa moci své a důstojnosti, vynořil hlavu nad vlny a — uzřel smutné Aeneovo postavení, uzřel nepatrné zbytky loďstva před krátkem tak statného. Žalem jat a milosrdenstvím pohnut jest tímto novým neštěstím, jež zastihlo Teukry. Poznav v tom dílo pletich a neúprosného hněvu sestry své, která se dokonce i v obor jeho vlády zasahnouti odvážila, rozkaz dal bezuzdným větrům, a dav jim slovy trpkými pocítiti jejich nízkost a odvislost posílá je domů s hrozcím „Quos ego!“; sám pak tažen jsa oři svými

po moři jede a rozjitřené vlny svým trojzubem chlá-
cholí. A hle! hustá mračna se trhají, slunce se vrací,
a kde právě ještě bylo rejdiště živlů ve slepém vzteku
běsnících, tam vládne zase v pokojné velebnosti Okea-
nova nachová hladina.

Ú k o l 53.

Výjev na závodisti při hrách pythijských.

V Sofokleově tragoedii „Elektře“ nalézá se pře-
krásné místo, jež jest ozdobou netoliko tohoto dramata,
nýbrž poésie vůbec; je to epizoda, ve které vychovatel
Orestův před královnou Klytaimnéstrou líčí hry o zá-
vod, kterých prý Orestés v Delfech se účastnil, ve kte-
rých svítěziv čestnou smrtí zemřel. Toto líčení, mistrov-
ské dílo umělecké co do jasnosti a názornosti, uvádí
nás do závodisti na poli krisajském onoho slavného
dne, který byl nejstkvělejším za celou dobu her a usta-
noven jest k závodění na vozích.

Od časného rána nepřehledné množství lidí obléhá
hippodrom se všech stran. Již objevili se soudcové, o-
hrada jest otevřena, a do ní vjíždějí zápasníci se srdcem
tlukoucím, aby zaujali místo losem určené, stojíce na
dvojkolých vozech, před nimiž bujni ořové netrpělivě
se vzpínají. První zápasník pochází z Achaje; po něm
následuje Spartán. Libye ze svých ušlechtilých koní
odeslala dvoje spřežení se zkušenými vozky. Pátý v
řadě jest Orestés; jeho vůz táhnou koňové thessalští.
Za ním následuje Aitol s nádherným spřežením; pak
přichází ještě Magnesian, Ainian, občan Athénský, a
desátý a poslední jest Boiotan. — Sotva zápasníci za-
ujali místa určená, ve všem shromáždění, jež napjato
čeká na počátek závodění, nastává hluboké, slavné ticho.
Tu hlasatel zdvihá polnici a třesutým jejím zvukem
dává znamení; a po prvním zatroubení všechny vozy po-
jednou uhánějí, any biče s vysoka na šíje koní zučejíce
dopadají, a vozatajové hlasitě volajíce ohnivé koně ještě
více pobádají. Hustý prach se vzdvihá, celé závodisti
duní od hluku drnčících vozů. Divě spřežení v před se
valí, druh druhu předstihnouti se snaží, druh druhu tak

těsně jede v patách, že koně tohoto vozu o kola onoho narážejí.

Dvanáctkrátě každému jest dráhu změřiti, a vítězem bude, kdo první to číslo naplní. Při jízdě veliká obtíž a nebezpečí v tom záleží, že všick obrátiti musejí u cíle postaveného na hořejším konci závodiště, který nenadarmo „ταρξίππος“, děsitel koní, se zove; při tom snadno zavadí se o sloupy, a nárazem vůz překotí se a rozbije, obzvláště obrátil-li vozataj v letu koně. Dnes však Štěstěna zdá se býti všem zápasníkům stejně příznivou. Již předepsaná dráha s polovice je projeta, a ještě nikde nestalo se závady, ještě výhra i prohra jsou na vahách. Tu najednou v závodišti zavzní hlučný povyk, a jako vlny rozbouřeného moře rostouc rozčilení zmocňuje se řad diváků, vidoncích, kterak Aionovi tvrdohubí koňové okolo cíle zahýbajíce se plaší, na vůz Barčanův vrážejí, jím na vozy vedlejší mrští záhubu a neštěstí množíce, až konečně všecka planina krisajská pokryta jest troskami povozův.

Jakmile pro prach a zmatek scénu bylo lze přehlednouti, viděti z desíti zápasníků již jen dva. Sotva nehodu Ainianovu zpozoroval, athénský vozataj zahnul v pravo a stanul, až hrkot vozův uprostřed do sebe vrážejících minul; kdožto Orestés, jenž vždy sloupu nejbliže uháněl a ostatní o délku vozu předejel, nyní, beze soka se vida, na okamžik koně zadržel a pomaleji po závodišti ujížděl. Avšak hle! Athéňan znova bičem švihá koním okolo uší, a v nejbližším okamžiku oba vozy týmž směrem hrčí v před, marně se předstilující. Šťastně a bez úrazu oba obejeli již po jedenácté, a po dvanácté a posledně letí po dráze k cíli; již posledně zahýbají okolo nebezpečného sloupu, již vidí, že kyne jim palma vítězství, kteréž oba rovně jsou hodni, — tu na samém prahu vítězství Oresta stihl nešťastný osud. Když totiž okolo sloupu zahýbal, náruční kůň zabočil příliš náhle stranou, vůz vjel na kámen, a píst osy ve dvě se rozdrtil, jakoby byl ze skla. Střemhlav sřítíl se bohorovný jinoch na zemi, a zaplet se v otěže smýkán jest koni nezkratitelnými po závodišti. Hlasitý nářek a bědování vypuklo mezi diváky, pořádatelé zápasu

spěchají zachránit nešťastného jinocha. Ale pozdě! Spřežení stěží jest skroceno, ale šlechetný jinoch již jest mrtev.

Dle tohoto a předeházejících úkolů spracuj tyto látky: 1) Slepý Kyklops, vyhánějící své stádo, dle Odysseje. 2) Štít Aeneův, dle Aeneid. VIII. 625. nn. 3) Moe zpěvu čili Orfeus s lyrou, dle Ovidia. 4) Zavraždění Caesarovo, historický obraz.

Úkol 54.

Bitva Alexandrova.

(Pompejský obraz mosaikový.)

Korunou všech věcí v Pompejích vykopaných jest bez odporu mosaikový obraz (kamenomalba), objevený dne 24. října 1831. v „Casa del Fauno“, který pode jménem „bitvy Alexandrovy“ otevřel nové období v poznání starobylého malířství.

Předmětem tohoto obrazu jest bitva u Issa, a to v rozhodném okamžení. Dle zpráv starých spisovatelův o té bitvě Alexandr prý si umínil vlastní rukou Dareia zabiti, a dle Qu. Curtia Dareios ušel toho osudu jediné tím, že, když již padlo množství perských velmožů, kteří jako ochranná hráze před krále se byli postavili, pro rychlejší spásu královský svůj vůz opustil a na koni pohotově chovaném blaha svého v útěku hledal. Právě tuto scénu umělec si vyvolil.

Střed obrazu zaujímá perský jezdec, jehož kůň, poraněný na pravé přední noze ulomeným hrotem kopí, na poraněnou nohu sklesl a nohou druhou do udíla se zapletl. V jezdeci poznáváme dle bohatě zdobeného oděvu vojevůdce. Právě když hodlá sestoupiti s padlého koně, přikvapil Alexandr, nedbaje, že přílbice s hlavy mu spadla, ano že sám (dle historických zpráv) raněn jest do nohy; rázem dlouhé sarissy probodá vojevůdce perského, který pouští meč, jež z pochvy tasil, a křečovitě chápe se kopí, které mu život proklálo; hrůza a bolest malují se v jeho obličejí. — Děs a strach pojal Peršany vidoucí, kterak vojevůdce jejich hyne. Zástupové zanechavše odporu s kopími na ramenou přechají v divokém úprku. S největším namáháním vozataj královský pobízí čterosprežení plašící se a vzpínající;

nadarmo! ač čtyři vojini perští vozem a koni na zemi jsou strženi a zpod kopyt a kol povstati se snaží, — s vozem nelze hnouti se v před. Jediná jen zbývá naděje krále zachrániti: jeden z velmožů krále provázejících skočil s koně a drží jej za uzdu těsně u vozu, aby král na koni se zachránil. Ale král stojí ještě na voze jednou rukou drže luk, druhou svým věrným podáváje, obličejem obrácen jsa k vojevůdci padajícímu; v jeho zraku jeví se zděšení a hluboký bol, — ale uprostřed hrozného okamžiku nezapomíná povinnosti a důstojnosti své královské. Ústa jeho k řeči jsou otevřena, a slova, která by vřava přehluchela, vyznívají z obrazu a dodávají králi velikosti, čímž děsnost scény se mírní a hrozná fysická moc okamžiku geniem umění na uzdě se drží. Vítězi, který klidně a pevně postupuje a již již uskutečniti hodlá hrozbu svou, dána tím důstojným královským chováním a tou lidskou velikostí tak vhodná protiváha, že soustrast neméně než strach očišťuje se uměním, ano; že přemožený vítězem se býti zdá. Ač rozhodá bitvy ve středu svém jest před námi, a ač jednotlivé události, které ji urychlují, před očima našima se jeví, přece magická síla myšlenky veliké a krásné, tak důstojně a dojemně provedené, hlavně mysl a účast k sobě poutá.

Chceme-li po tomto celkovém přehledu povšimnouti si jednotlivých obrazu předností, vytknouti sluší především jemný takt, že Makedoňané vítězně postupující jen třetinu, přehající pak Peršané dvě třetiny obrazu zaujímají, čímž zároveň osoby hlavní ve střed jsou posínuty. Výtečna jest též myšlenka, že Alexandr ztratil přílbici, která leží vedle něho na zemi; neboť tím umělec zjednal si možnost vyznačiti podobu velikého dobývatele ničím nerušenou, moha hlavně ukázati jeho vlas hřívnatě vzježený a tak v postavu jeho vložití obraz bouřlivé náhlosti, jak by toho jiným prostředkem sotva byl dovedl. Jak účinná jest dále protiva koně padlého, kterým katastrofa jest urychlena, a koně Dareiovi na útěk nabízeného! Jak hluboko promyšleno jest představití Dareia, jenž sám sebe zapomíná, v komonstvu, jehož členové sami sebe obětující jen na spásu pána svého po-

mýšlejí, jako onen vozataj, jenž svým způsobem povinnost svou konaje hyne, a ještě více velmož, který koně králi nabízejí před námi stojí jako jistá oběť, a přece tak statně a neohroženě. Ale necht' zrak svůj kamkoliv obrátíme, studujmež obraz všestranně a ve všech jeho podrobnostech, nikdy nedohloubáme se všech těch krás a vrátíme se ku prostému, pouhému podivu.

Ú k o l 55.

Orfeus.

(Obraz řecký.)

K velikým přednostem umění řeckého náleží, že malíři a básníci nespouštěli se povahy, kterou pojali, dokud jí ve všech možných příčinách nepředstavili. Orfeus byl jím osudím, do kterého vložili všecko působení umění básnického; onť prý lidi surové se mravností sblížil, řeky, lesy a zvířata okouznil a konečně i podsvětí osobu zesnulou vynutil.

Orfeus představuje se uprostřed bytostí živých i neživých, jež kolem něho se shromáždily. Lev a divoký vepř jsou mu nejbliže a naslouchají; jelen a zajíc nestrachují se hrozné přítomnosti úhlavního svého nepřítele; i jiná zvířata, která se pronásleduje, pokojna jsou ve přítomnosti pokojného. Z peractva nejsou tu jenom zpěváci lesní, nýbrž i krokající sojka, krákoravá vrána a Diův orel. Orel s rozepjatýma křídly se vznášeje neodvratně pohlíží na Orfea, a blízkého zajíce si nevíšimaje má zobák zavřený; toť účinek lahodné hudby. Také vlni a ovce stojí v zástupu žasnouce.

Ale ještě na více malíř se odvážil: vytrhujeť stromy se samými kořeny, uvádí je k Orfeovi a staví je ve kruh kolem něho. Jedle, cypřiše, olše, topol a jiní stromové větvemi se objímajíce obklopují Orfea a tvoří okolo takorůzka divadlo, by mohli ptáci jakožto posluchači na větvích jejich spočinouti, a Orfeus v jich stinném chládku zpívati.

On pak sedí, líce máje vousem vroubené, se zlatolesklou čepicí na hlavě; oko jeho, z něhož září bystrý duch, jemně pohlíží plno jsouc boha, jež opěvá. Také

obočí jeho zdá se vyjadřovati smysl zpěvu jeho, pohybující se dle jeho obsahu. Levá noha, která stojí na zemi, drží ceteru, kteráž o nohu se opírá, pravá pak chodidlem na zemi dopadající naznačuje takt; pravice drží plektrum a vyčívá nad strunami, kdežto loket na ceterě spočívá a prsty do vnitř jsou zahnuty; levice dotýká se strun rovnými prsty.

Úkol 56.

Bitva u Kunaxy.

Nástin.

- A. Udání dřívějších událostí, pokud jich třeba k porozumění themata.
- B. Bitva. 1. Expos. Jevišťo a čas (3. září 401.).
 2. Pochod a šik a) na straně Kyrově:
     α) postavení Řekův; β) barbarův;
     b) na straně Peršanův.
 3. Útok: a) Řekův, b) Kyrov; tento podmíněn jest změnou postavení Řekův.
 4. Výpadek a následek.
- C. Anabasis.

Úkol 57.

Bitva u Leukter a její následky.

(Xenof. Hellen. VI. 4.)

Úkol 58.

Zlatý věk.

(Ovid. Metam. I. 89.—112.)

Nástin.

- A. Temná upomínka na ráj zachovala se u všech národův; Ovidius ve své líčení zlatého věku líčí názory Římanův.
- B. Líceň. I. Přirozenost lidská ve stavu nevinuosti:
 a) kladně: fidem rectumque colebant;
 b) záporně: poena metusque aberant.
- II. Zaměstnání lidské:
 a) záporně: nezabývali se ni obchodem ni plavbou atd.;
 b) kladně: mollia securae peragebant otia gentes.
- III. Spůsob živobyť: lidé živili se
 a) nikoli prací rukou svých, nýbrž
 b) contenti cibus, nullo cogente creatis.

IV. Dokonalost lidská souhlasila s dokonalostí přírody:

a) vzduch a obloha: ver erat aeternum;

b) země: frugos inarata ferebat etc.

C. Čím lidé pozbyli tohoto šťastného stavu?

Úkol 59.

Potopa světa.

(Ovid. Metam. I., 259.—367.)

Nástin.

A. Které důvody přiměly Dia, aby lidi shladil a potrestal? Jaký trest zvolil?

B. Líčen potopy: I. Potopa vzniká 1. vzjitřením všeho, čemu Zeus vládl: a) rozpoutáním bouřlivých větrův; b) nahromaděním urakův; c) strašným lijákem; 2. vzjitřením říše Neptunovy: moře, jezer, pramenů, potokův a řek.

II. Velikost potopy, líčené v jejích následcích, hledie 1. k neživé přírodě: a) k rovinám, b) k horám; 2. k živým bytostem: a) k lidem, b) ku zvířatům.

C. Zeus smiloval se nad světem, vody opadly. Deucalion a Pyrrha stanou se prarodiči nového pokolení lidského.

Úkol 60.

Orfeus ubírá se do podsvětí.

(Ovid. Metam. X., 1.—76.)

Nástin.

A. Ad Styga Taenaria est ausus descendere portas, (Orpheus): nam nupta, per herbas — dum nova (Nafadum turba comitata) vagatur, occidit, in talum serpentis dente recepto.

Přechod: Stručný popis cesty až ke trůnu bohyně Persefony.

B. Vypravování.

Část I. Orfeův zpěv před bohyní:

1. Ospravedlnění, proč vniknul do říše stínů (causa viae coniux).
2. Účel cesty: žádání za propuštění příliš záhy ztracené
  - a) prosbami: properata retexite fata;
  - b) sliby: cum iustos matura peregerit annos, iuris erit vestri etc.;
  - c) hrozbami: si fata negant, leto gaudete duorum.

Část II. Účín zpěvu a následek:

1. Účín v okolí bohyně:
  - a) zpěv mírní bolest strádajících,
  - b) budí soustrast blažených.
2. Účín v Persefonu samu.
3. Následek zpěvu: Propuštění Eurydiky z říše mrtvých, ale spojené s podmínkou, která —

(Přechod:) zkouší jak poslušnost tak vášeň Orfeovu.

Část III.

1. Zdánlivě, — neboť již větší kus cesty šťastně urazili;
2. nicméně stal se neposlušným; přičinou obsahují slova: metuens a avidus;
3. trest neposlušnosti: illa relapsa est.

C. Bolest Orfeova z opětné ztráty manželky; septem ille dies squallidus in ripa Cereris sine munere sedit. Cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuerunt.

Úkol 61.

Paní Fama.

(Volná líceň dle Verg. Aen. IV., 173.—188.)

Fama byla dcera Gaije (Země), která narodila se na pomstu a svízel bohův a lidí za to, že Zeus syny Gaiiny, Giganty, zahladil.

Úkol 62.

Cesta do říše blažených.

(Dle Verg. Aen. VI.)

Úkol 63.

Elysium.

(Líceň dle Verg. Aen. VI., 637.—679. a Hom. Odyss. IV., 563.—568.)

Úkol 64.

Palác Alkinoův.

(Dle Odyss. VI., 86.—133.)

Úkol 65.

Kterak si představují jeskyni Polyfémovu?

(Hom. Odyss. IX., 177. nn.)

Nástin.

A. Úvod. Líceň země Kyklopů vůbec dle Odyss. IX. 116.—180.

B. Popis jeskyně:

1. Poloha, — na nejzadnějších místech ostrova, u samého moře, zakrytá vysokým křovím.

2. Vchod, — úzká brána skalní, zavřená obrovským kamenem, vedla
3. do prostranného přededvoří, v němž přes noc odpočívá větší část stád. Nad kamennými zdmi stinné stromy.
4. Ze přededvoří ještě užší brána, rovněž kamenem zavřená, vede do vlastního obydlí:
  - a) jeho šíř i délka;
  - b) jeho výše; výšku lze určití dle výšky Polyfémovy, o němž se praví, že „podobenství měl s vrcholiskem hor vysokých letitým“;
  - c) síně a komory jeskyně:
    - α) prostory pro nejlepší dobytek, β) komora na mléko a sýr, γ) dřevník, δ) ohniště, ε) ložnice a lože.
  - d) Nářadí a ozdoba jeskyně, souhlasící s povahou majetnickovou.

Závěr: Kdo staří myslili si zemi Kyklopův? (Srovn. Verg. Aen. III. 619. nn.)

Úkol 66.

Smrt Priamova.

(Dle Verg. Aen. II., 505.—557.)

Úkol 67.

Disposice a obsah I^í knihy Aeneidy.

Nástin.

Události v I^í knize Aeneidy vypravované zaujímají dobu dvou dnův a jedné noci.

Jeviště události jest troje: širé moře, pobřeží libyjské, město Karthago; mezi tím epizoda v Olympě.

Události dělí se ve troje dějství:

- I. Aeneas zachvácen jest bouří, ale Neptun ho zachránil.

O důvod něm: Junonina nenávisť Trojanův a strach o Karthago; proto:

1. Přemluvení Aeola, aby rozpoutal větry; 2. hrůzy bouře;
3. která bouře působila ve Trojany.

Tyto děje vyplňují největší část dne prvního.

- II. Zahánán byv na pobřeží libyjské Aeneas k rozkazu Venusinu ubírá se do Karthaga.

1. Ukončení dne prvního: když Aeneas přistal ku pobřeží libyjskému, vystoupil na skálu, s níž vidí stádo jelenů v údolí se pasoucích. Rozdělení lovu soudruhům; povzbuzující k nim slova.
2. Noc: Soudruzi oběrstvují se spánkem; Aeneas největší část noci přemítá a uvažuje. Postavou jeho jest trapné, ale vydatná pomoc se blíží; neboť božská matka Venuše rozmlouvá s Jovišem, jenž pomoc slibuje.

3. Druhý den, ráno: Venuše zjeví se Aeneovi, který ohlédá s Achatem krajinu, v rouše lovkyně a poučuje jej o obyvatelství i zemi a potěšuje zprávou, že loďstvo i mužstvo jest zachráněno. Přiměla jej odebratí se do Karthaga, kamž sama jej provází.

III. Aeneas a soudruzi jeho od Didony vlídně jsou přijati.

Odůvodnění: 1. Merkur vzbudil v Karthaginských přízeň Trojanům; 2. Venuše za Askania podstrčila svého syna Amora. Konec druhého dne.

Povahopis (charakteristika).

Také způsob myšlení a jednání lidského (povaha člověka), jakož i rozmanitá lidská zaměstnání poskytují látek k líčení. V úkolech tohoto způsobu jedná se o to, aby řádným vytknutím jednotlivých rysův a znakův určité povahy a vhodným jich sestavením čtenáři nebo posluchači podán byl jasný, názorný, živý a dojemný obraz. Jde tedy především o to, aby žák pozoroval, jakým způsobem jeví se jednotlivá vlastnost (ctnost, neřešť, zvyk atd.) u člověka, jehož se týká. Látku k takým úkolům nosí každý v srdci; žák vloží do ní jen to, co poznal sám na sobě a v životě.

Podávající povahopisy řídme se těmito otázkami:

Kterak jeví se povaha, kterou líčíme, ve všem zevnějšku člověka, v jeho obličejí, v řečích a skutcích

- a) v jeho životě všedním (zvykem, náklonnostmi, žádostmi atd.);
- b) v jeho zaměstnání (úřad, stav);
- c) v poměru jeho k jiným lidem (ku příbuzným, přátelům, sousedům atd.);
- d) v poměr u jeho k Bohu atd.;
- e) kterak působí tato povaha v jeho zdraví, pověst, poměry obecné a soukromé atd.

Úkol 1.

Myslivec.

(Den z jeho života.)

Sotva v říjnu počíná se rozednívatí, nastává v myslivně čilý ruch; okenice se otvírají, z komína vy-

stupují husté kotouče dýmu, dvéře domové s praskotem se otvírají, a z nich vyskočí několik štekajících ohařů. Brzy uvnitř jest po snídání, a z myslivny vycházejí myslivce se svým inládencem ve krátkých kabátcích, s lesklou zbraní a vyšívanými brašnami. Kráčeji statně ranní mlhou, která kapkami usazuje se jim na vaky a šaty. Nejdříve zaměřili tam k okům (smečkám) do dolejšího lesa, který pokrývá návrší na východ se táhnoucí. Nalézají tam dosti kořisti, a pachiolk odnáší domů plný koš kvícal. Pak začíná na sousední oboře honba. Každý pahorek lískami a trním porostlý se obstoupí. Zvučně ozývá se podzimmím vzduchem volání a chřestání pozvaných honeů, provázené štekotem psů, v něž mísí se povely myslivecův. Vybouření ze svých peleší vyskakují zajíci; rány padají, psové běží po ráně, a zastřelená zvěř se snáší. Když ještě dvě křoviny prošli, shromazďují se všichni pod starým dubem, kdež občerstvují se chlebem s máslem, šunkou a lokem kořalky. Při tom vypravují si, co ráno se událo, tato rána (výstřel) se chváří, ona se haní, a také Lešanovi a Chňapovi, nejrychlejšímu a nejdovednějšímu všech ostatních psů, dostává se náležité pochvaly. Potom povstane čilý myslivec, posílá část svých průvodčích se zastřelenými zajíci domů, s ostatními pak průvodci zase ubírá se do lesa podívat se na sáh dříví nedávno vyrovnaný a označit „cejchem“ stromy, které se budou porážeti. Několik uhlířů přichází platit za dříví; chudí z okolí dostávají povolení chodit do lesa na chvrast a hrabat suchého listí. Tak uplyne odpůldne a brzo jest myslivci nastoupiti cestu zpáteční. Napiv se ze studánky, jež tam z pod skály jedlemi porostlé se prýští, a vystopovav tam stopu liščí, myslivec rohem dává znamení a svolává ku zpáteční cestě. Ubírají se poli; tu pojednou ze brambor vznese se šumíc hejno koroptví, rána zabouhne, a šest kusův rozinnožilo lov myslivecův. Marně však číhají a slídí po slukách tam v olši na „bahnech.“ Buď není mlha dosti husta nebo je něco zaplašilo: žádný z těchto ptáků nepřichází na ránu. Ale spokojen jsa s kořistí toho dne myslivec brzo lidi své uvádí domů. Když pak zase stojí u dveří osamělé myslivny, kryje již hustá tma

zemi; ale osvětlená okna zvou příchozích. Brzy myslivec, povečeřev, sedí u kamen a naslouchá větru, který v korunách stromů šumí, a houkání sov v lese hnízdících.

Úkol 2.

Lamač.

Ještě slunce nevystoupilo nad hory; šero kryje les i nivu; lamač, torbu s chlebem máje na ramenou, spěchá již k lesu. Čerstvý pramen poskytuje mu ranního nápoje. Nepotřebuje na to ni číše ni sklenice. Silnými pažemi udržuje se tělo jeho k zemi nakloněné nad hladinou, a ústy čerpá osvěžující nápoj. Již jest v lese. Ptáčkův ranní píseň pamatuje jej na ranní modlitbu, a když v dáli zvony zvěstují, že den se blíží, s pobožností smeká, stane a modlí se modlitbu Páně. Zpívaje nábožnou píseň dochází k lomu. Rychle snímá torbu a svléká kazajku, vynímá ze křoví nádobí, které si tam schoval, špic a páčidlo (železnou hůl), a pak ve jménu božím vehází do lomu. — Tu láme kámen od rána do večera, v parnu i zamrazu. O polednách přichází věrná jeho žena a přináší v košíčku chudobný oběd. On posadí se s družkou svého života pod stinný dub, a ona mu vypravuje, jak ráno prala, šaty látala, dítky ošetřovala, světnici zametla a jídlo připravovala, — koho na cestě potkala, co oni jí řekli a ona jim, a tak baví, jak může a umí, věrného muže, dokud se nenají. A jak mu chutná! Práce a veselá mysl oslazují brambory, a láska k ženě a dětem suchý černý chléb. Žena nabere mu ještě z blízké studánky čerstvé vody a pak odchází od muže; tento zdřímne si na půlhodinky, a pak občerstven jsa dává se zase do své práce. Láme zase kámen. Bystrým okem pátrá, kde jaká trhлина a puklina, dívá se, kam se táhne a kterak se rozvětňuje, hrozí-li mu nebezpečí, zda páčidla má použití, a po namáhavé, ale krátké práci řítí se hromada kamenů dolů.

Lamač láme jen kameny; ale vozka je odváží, zedník staví z nich zdi, které omítá a vápnem bílí, a ty, bohatče, jsi v pohodlné světnici chráněn od vedra a zimy, pracuješ tu s pílí a láskou, aneb zabíjíš čas línou za-

hálkou a hříšnou prázdni. Lamač láme jen hrubý kámen; ale on jest pilný ve svém povolání, a moudrý jeden král praví: „Muž svého povolání pilný státi má před králi a ne před sprostými lidmi.“ Lamač dále jest věrný manžel, stara se o své děti, platí ze skrovného platu, co jest mu platiti, vzdává Bohu čest, jest nábožný a poctivý.

Úkol 3.

Pořádná dívka v domácnosti.

Nástin: 1. Pořádek. Dívka rozděljuje si řádně své práce, koná vše ve pravý čas; — pořádnost její viděti jest také na obleku, uklidu šatův a náčiní atd. — 2. Čistota. Stará se o čistotu těla a šatu, vzdálena jsouc vši marivosti a ješitnosti. Čistotu viděti též ve světnicích, v kuchyni, v nádobí atd. — 3. Spořivost a umírněnost. Všeho v hospodářství domácím si všímá; nie jí není příliš nepatrného, že by se toho nemohlo ještě použiti; — vyhýbá se zbytečnému vydání za parádu atd., — než něco koupí, rozváží, je-li toho třeba; — jest dobročinná s moudrou rozvahou, — málem jest spokojena — hledí k užitečným účelům něco uspořiti, jest spokojena se stavem, který prozřetelnost jí vykazala atd. — 4. Smysl pro domácí radosti. Ona žije tiše v domě otcovském, — nedbá o radovánky a zábavy mimo dům, — nejkrásnější zábavou jest jí slavnost v rodině, kterou sama beze hluku hledí uspořádati. — Líbí se jí ve kruhu domácím; nieméně vřelé má účastenství ve blahu a bolu bližních, — hledí domu, ve kterém chudoba a nouze panuje, tíchou dobročinností způsobiti radost atd.

Úkol 4.

Roztržitý.

Nástin. Již jeho zevnějšek v oči bije; kterak? Kterak chová se roztržitý při konání svých povinností atd.? kterak ve kruhu jiných, ve velikých společnostech? (Zde uvéstí jest mnoho jednotlivých rysů. Častěji uveden bůd mluvě, budiž ukázáno, kterak převrácenými, podivnými odpověďmi atd. budiž smích.)

Úkol 5.

Pracovitý.

Náš nejbližší soused zde ve vesnici jest truhlář a koloděj Pilný, muž v nejlepších letech, ženatý a otec tří dětí. Pilný náleží k nejpracovitějším lidem, jež jsem

kdy viděl. Již časně ráno slyším jej hoblovati, řezati a klepati, a pozdravuji-li jej z okna a divím-li se jeho čilosti, volá mi vesele: „Ranní ptáče dál doskáče!“ Po celý den neunavně pracuje, málokdy si odpočine, a na večer jest zajisté z těch, kteří nádobí své nejpozději odkládají; ano viděl jsem jej, měl-li na pilno, ještě v pozdní noci v dílně. V neděli a ve svátek, kde ho ostatně nevidáme pracovati, jako mnohé jiné, čítá rád nějakou dobrou knihu; ale v hospodě neb u hodů vidáme jej zřídka. „Není lepší zábavy,“ říkává, „nad práci! Kdo by chtěl, abych onemocněl, nechť mne přinutí k nečinnosti.“ A skutečně tato okolnost kdysi učinila jej skoro těžkomyslným, když maje nohu bolavou po několika měsících nemohl pracovati. Že pak se náš Pilný neplahočí tolik pro nízký zisk, jakby zaháleči naší vesnice světu rádi namluvili, toho jest důkazem, že své veřejné úřady, — Pilný jest kostelním účetním a obecním představeným, — které mu vynášejí málo nebo nic, s touž správností a vytrvalostí zastává. „Kdo má úřad,“ říkává Pilný, „nechť ho řádně zastává!“ a ihned odkládá sekeru nebo dláto, jestliže farář poslal k němu chudého, aneb úřad okresní jeho spolupůsobení vyžaduje. Pak ovšem nelze se také diviti, že Pilný žádá, aby jeho lidé domácí rovněž byli činni. Mají se dobře u něho, na každého pohlíží se tváří přívětivou: jen nesmí nikdo zahálet. Děti musejí, jakmile mohou, matce neb otcí pomáhati; učeník nesmí nikdy seděti a lelky chytati, jak Pilný říká, a tovaryši, kteří modrý pondělek příliš milují, u něho dlouho nepobudou. Pilného přátelé jsou lidé veskrze pracovití a přičinliví. Pilný říkává: „Lenoch mohl by mě nakaziti.“ Že takový muž vedle práce nezapomíná na modlitbu, můžeme se domysleti. On nikdy nemá dlouhou chvíli, jest vždy vesel, pomáhá svým bratrům, kde může, a proto s důvěrou pohlíží k Pánu, jehož slovo tak věrně plní. Často rozmlouvá se tklivým pohnutím o štěstí, že mu Bůh udělil zalíbení a sílu ku práci a že za nic snažněji neprosí, než aby mu tento dar před jeho skončením nebyl odňat.

Úkol 6.

Nevděčník.

Častočné vypracování. V N. žil chudý truhlář A., jehož domek před několika roky shořel, ale pomocí spoluobčanů brzy zase jest vystaven. A. jest sláb a stonav a nuzné jeho poměry vyžadují neustále pomoci šlechetných lidí, aby s četnou svojí rodinou neměl hladu. Sousedé a jiní dobročinní lidé mu proto rádi jsou pomoci a podporují jej, kde jen mohou; ale A. jim toho velice znechucuje, neboť jest muž velmi nevděčný. Zdá se, že ani nepomní, co dobrého již obdržel, a myslí si snad dokonce, že je to jejich povinností, aby mu pomáhali. Proto nikdy nevidíme na obličej jeho, že by radostně byl dojat, když mu darův a dobrodiní poskytní, nýbrž spíše viděti jest, že jest mrzut a nespokojen, nezdá-li se mu cena darův dosti velikou. Děkuje-li, učiní to jen několika slovy, jež tak lhostejně pronáší, že ihned jest znáti, že slova nejdou mu ze srdce. S obdrženými dary nakládá tak nedbale, jak jen možno, a žije zcela beze starosti počítaje již na dary nové. Při tom zdá se často, jakoby mu nebylo volno na blízkou lidí, kteří mu dříve dobré prokázali, leč by uafikáním bez konce hleděl obdržeti nových dobrodiní. „O Bože!“ vzdychá pak, „na zemi není již skoro žádného milosrdenství; za maličkosť lidí žádají tisícových dávk.“ Při takovémto jeho smýšlení jest pochopitelno, že A. nikdy nesnaží se svým dobrodincům dobrým se odsloužiti. Má-li pro ně něco pracovati, žádá svého platu právě tak správně a v čas, jako každý jiný, a kárá přísně a trpce toho, kdo mu ihned za práci neplatí atd.

Úkol 7.

Lakomec.

Vidíš, jak se tu plíží ten hubený mužik se žlutým obličejem, svraštělým čelem a tčkavým okem? Je to Hrabal, nenasyta, bohatý zlata rozmnožovatel, jenž klesnul sám za otroka svého bohatství. Jak tu svobodně kráčí, zdržují kroky jeho neviditelná pouta, ze zlata sic ukovaná, ale obtížnější železa. Proč krok jeho tak pomalu se plíží? Přemýšlí o důležitých záležitostech? Uzrávají v něm úmysly pro blaho bližních? Nikoli! Trápí a sužuje jej neustálý strach, aby mu mrtvý jeho zajatec neuprchnul! Jen se na něj podívej, jak vrásky čelo jeho brázdí, jak tíže stáří zdá se jej k zemi tlačiti, kdežto jiní jeho věku ještě vesele kvetou! Co pak jest, co před časem učinilo hlavu jeho lysou, co mu vši sílu odnímá, co mu život činí břemenem? Starost o chudou domác-

nost? Či marně hledá si živobyčí? Skoro bychom tak soudili dle jeho bídného obleku, z něhož každá jednotlivá nitka se leskne a na němž není ani stopy vlnatého povrchu, dle vpadlých tváří a hubené postavy, již zdá se nedostávati nejnuznějšího pokrmu; — ano, on mohl by dům svůj oblažiti, tisíce lidí nasytiti a obléci, a ještě by závistivým okem na něj pohlíželi: tak mohutně jej obdařilo štěstí. Či svírá bol nitro jeho? Ztratil někoho ze svých milých? Nezdařila se mu vznešená myšlénka? Jest na cti uražen? Jaké domněnky! Nikdy bol nemůže vniknouti do toho kamenného srdce, které tluče jen, když na ně cinkají dukáty, které, jako spořitelna, přestane žíti, jakmile se vyprázdní; jeho nedotkne se láska, přátelství; v něm neohřeje se cti mocná snaha se svými radostmi a žaly. Ledový mráz odplašuje od něho všecek smysl pro šlechtné, krásné a vznešené. Přines mu radostnou zprávu o vyznamenání jeho syna: on se zalekne, kde jiní otcové radostí se rozplývají, a hned počítá! „Bude mne snad nyní ještě více státi?“ Starý přítel přijede. Neletí-liž mu s radostí na prsa? O nikoliv, on stýská si na právo pohostinské! Ukaž mu stkvostný obraz: on nestará se, co představuje, jak jest proveden, kdo jej maloval, — ovšem pak, co by vyzískal, kdyby jej koupil a pak prodal. Jemu nezáleží na tom, kdo zemi vládne, a kterak vládne; on jen vzdychá nad daní, kterou musí platiti: on platí větší daň, než jiní: vždyť daní dává kus svého života. Chceš-li viděti, jak žije, nehledej ho ve společenských kruzích, které mají pro něj cenu jen dle toho, co mají na sobě; nevyhledávej ho v síních uměleckých; on uměním pohrdá; ani ve kruzích mudrců, kteří se starají o dobro státu, jež mu jest věci malichernou; — tam ho hledej v jeho světničce, kde samojediný do své truhly pohlíží; a může-li paprsek radosti vniknouti i do tvé duše, stane se to jen zde, kde Hrabal plove ve svém živlu. Nevyrušuj ho z jeho slasti; neboť kdyby tušil jen, že někdo o pokladě jeho ví, bude synem smrti.

Úkol 8.

Utrhač (na cti).

Jan Křivý říká, že dary ducha a zásluhy oceňuje, kde je nalézá, a chyby raději zakrývá než zjevuje. Ve skutku pak zásluh na nikom nestří, a nezpozoroval by etností jiných, kdyby řevnivostí a pýchou na ně nebyl upozorněn. On žádá býti lepším jiných; ale srdce jeho je příliš zkaženo, aby je pravými přednostmi chtěl překonati. Proto snižuje jiné chybami pravdivými nebo vymyšlenými, aby pak nad ně vynikal. Hanebné řemeslo! a přece řemeslo, pro které Křivý namáhá svůj rozum a své vědomosti, řemeslo, jímž si získal ve společnosti jméno muže bystrozrakého, moudrého, sondee mravů. Spůsob, jak jiným na cti utrhá, bývá chvála. Vyhlýbá se slovům urážlivým, a vybírá ze slov kárných ta nejmírnější; ale nejsou to jen slova, kterými smýšlení své vyjadřuje. Nikoli, přízvukem, tonem, kterým je pronáší, projevuje, co si při nich myslí. Pohled, zamýšlená tvář, sklopené oko, krčící se čelo, umělý pohyb ruky, vše to utrhá více, než řeč.

Společnost chválí dnes dovednost pana Zručného, a nikdo není výmluvnější, než Křivý. Deklamuje o Zručného zásluhách, aby ukázal, že zásluhu zná a že má řídkou etnost, přednost jiných beze závidosti oceniti a jí se podívatí. „Jsem mu a jeho úsudku,“ pokračuje Křivý, „mnoho zavázán; znám jej, a tím více mne rmoutí, činí-li svět tomuto šlechetnému muži, pokud jeho dobrého srdce se týká, předhůzky.“ — Tu se zamlčí. Vážný obličej a nevole na jeho čele ukazují, že předhůzky ty jsou pravděpodobny, a jakési hnutí hlavou na zad, které zdá se je omlouvatí, utvrzuje přítomné v podezření. Křivý získal dosti. Pokračuje podívatí se rozumu, dovednosti, zdvořilosti Zručného a nedotýká se již ni slovem jeho dobrého srdce. — „Ano“, slyšíme jej jindy povídati, „Přímý je skutečně ochotný, upřímný člověk; s té stránky jej znám. Není-li právě nejtvtipnějším člověkem, jest nicméně šlechetnost více než vtípnost, a není-li, jak se povídá, s úřad svůj, není to chybou jeho

srdce. Pravda, medvěd v báje, který příteli svému, člověku, chce službu lásky prokázati a nepozorně hlavu mu rozbije, jest nebezpečný přítel; ale upřímnost zůstane přece vždy velikou ctností. Ten milý Přímý!“ — Poslední slova pronese rychlým dvojsmyslným tonem. Tážeme se ho, jakou vlastně chybu má Přímý. Křivý podívá se na nás, dělá, jakoby otázky nebyl slyšel, a odpoví na ni nejzlomyslněji tím, že na ni neodpoví. On ví, že domnění přidá více, než on učiniti směl.

„To je pravda,“ praví Křivý, ana se právě výmluvnost kazatelova chváli, „on káže výborně a zasluhuje, že mu tento vznešený úřad církevní byl udělen. On je skoro druhý Bossuet nebo Saurin.“ — Po krátkém přirovnání tohoto řečníka k Saurinovi, kdež vlastní svou výmluvnost dokázal, pokračuje slovíčkem ale a vážne v řeči. — „Nu, pane Křivý, co je vám, proč váznete?“ — „I nic. Vždyť i Bossuetovi a Saurinovi samému vytýkali, že byli pánoviti a lakomi; neboť koho by nemrzelo, žeby velicí mužové neměli míti žádných chyb.“ — Zítřka mluví se ve velké společnosti škodolibě o ctnostech jisté paní. Křivý bojí se mluvit, ale jeho povážlivá tvář praví více, než třeba, aby sesílilo se podezření. — Jeho mravní průpovědky, které často vplétá: „Kdo pak by o bližním vždy to horší věřil.“ — „Lidské jest, jiné potud za dobré pokládati, pokud nedokáže nám smutná příležitost opaku.“ — „Snadněji jest poznati lidské chyby než ctnosti.“ — „Každý má své chyby, a nejlepší jest, kdo jich má nejméně.“ — „Chyby lidské máme skrývati a jim shovívati; čím byly by sic shovívavost a láska bližního?“ — „Pomluva často bez úmyslu zvětšuje; věrme polovic.“ — Všecky tyto zásady, které Křivý umí uměle vplétati, jsou obranný štít, za kterým zbabělé jeho na cti utržení doufá býti bezpečno.

Pan Knihový, spisovatel, dobyl si uznání čtenářův, a to vším právem. Křivý proti této slávě nemá v srdci, coby namítal, leda že mu jí nepřeje. „Tento spisovatel,“ praví, „jest i můj miláček, a kdo by ho nečetl? Píšeť on pro rozum, pro vtip a pro srdce zároveň, a píše zároveň tak pečlivě, že se, jak se říká, nemoci dopsal. Nespravedливо jest, že neposkytne se tomuto muži dostatečných

důchodů. Velicí geniové neměli by nikdy býti nuceni psáti za peníze a obětovati své zdraví za výdělek. Jaká hanba pro naše osvícené století!“ Touto vlasteneckou výtkou činí tedy svého miláčka, spisovatele, ziskuchtivým spisovatelem, a jeho vychválená díla plodem hladového žaludku.

Křivý, tento mistr svého řemesla, umí si však počinati ještě chytřeji, než jsme dosud seznali. Jeho utrhačné „ale“ nenásleduje vždy po chvále. Dnes nebo zítra položí si základ ke snížení Výborného přehnanou pochvalou, a další vývoj následuje teprve, když společnost naklonil své upřímnosti a pravdomluvnosti; pokračuje tedy často teprve za několik neděl nebo měsícův. — Často obrací rozmluvu na jisté osoby, jejichž vady z části jsou známy, a umlká, jakmile jiní úřad pomlouvání převzou. Zatím usmívaje se, zaneprázdnjuje se kabátem, který hned k ústům tiskne, hned zamýšleně prohlíží, prohodí jednoslabičné tak? jak? co? Mluví, pravím, mlčky vše zlé o jiných, co jiní sotva nahlas řeknou: tak získává si u většiny uznání bystrozrakého a spravedlivého muže, on, jenž jest závistivý utrhač, tvor, kterého Sirach (V. 17.) řadí ještě nad loupežníka.

Úkol 9.

Pokrytec.

Pokrytec hledí jistou zevnější tvárností nakloniti sobě lidi, se kterými mu jest jednati, a využítkovati jich ve svůj osobní prospěch. Pokrytec ve skutečnosti není tím, čím býti se zdá. Kdežto nitro jeho zmítáno jest nejprudšími žádostmi a nejnečistějším přáním, zdá se zevně býti člověkem nejzdrženlivějším a nejstřídmějším. Pýchou by se rozpukl, a přece zdá se býti tak pokorným a skromným! Buď tebe nenávidí nebo tebou pohrdá, a přece svým chováním vnějším dokazuje ti nejvyšší pozornost všeho, co se tě týká, a na každý krok blíží se ti s úslužnou ochotou jen proto, že tebe k nějakému tajnému účelu potřebuje. Jemu jest snadná věc odíti se dle měnicích se poměrů hned skraboškou pobožnosti, hned zase zkornoucenosti, soustrasti, žertu, povolnosti,

pokory, přátelství, upřímnosti, dle toho, jak doufá se jiným zalichotiti. Líčená ctnost je skoro ještě horší než neřest sama; neboť u té aspoň víme, kolik bilo, kdežto při oné každý okamžik jsme v nebezpečí býti oklamánu.

Úkol 10.

Rozmazlenec.

Nástin. Pova ha: 1. Vyhýbá se každému tělesnému namáhání. 2. Bojí se přehnaným způsobem vlivu povětrí. 3. Odívá se úzkostlivě příliš teplým šatem. 4. Miluje nade všecko pokoj a pohodlné smyslné požitky. 5. Strřeže se nejpřehnanějším způsobem každé tělesné bolesti. 6. Proto nehodí se ku svému povolání, neboť každý stav vyžaduje činnosti a námahy.

Úkol 11.

Skromný.

Nástin. Pova ha: 1. Smyšlí skromně o sobě, nepřeceňuje nikdy svých dobrých vlastností a zásluh. 2. Nečiní mnoho nároků, nedere se v před. 3. Požaduje od jiných méně, než mu právem přísluší.

Úkol 12.

Chlubný.

Pova ha: 1. Mluje a vyhledává každé příležitosti, kde by mohl mluvit. 2. Mluví nejraději sám o sobě, o tom, co viděl, slyšel, co umí a co má. 3. Přehání a zvětšuje vše, nejvíce své vědomosti a přednosti. 4. Chlubí se majetkem, vlastnostmi, zkušenostmi atd., kterých nemá.

Úkol 13.

Muž přímý.

Pova ha: 1. Jak myslí: a) čerpá svoje náhledy, přání, náklonnosti z pravdy; b) strřeže se jednostranného časového smýšlení a netrpí nic na sobě a v sobě, co rozum neospravedlňuje; c) srdce jeho je v takovém stavu, že by každý okamžik mohl zjevit, i co v něm chová nejtajnějšího, tak že by mu vždy před Bohem i před lidmi bylo ke cti.

2. Jak mluví: a) povídá vše tak, jak to vidí v zrcadle pravdy; b) dalek jest toho, aby si ze strachu před lidmi vynutiti dal libý úsudek; c) vyjadřuje se tak, že nikdy nepotřebuje býti zaháben, a dává Bohu a pravdě svědectví, i kdyby nikdo nebyl jeho náhledu.

3. Jak jedná: a) vždy a všude tak, jak povinnost a svědomí žádá; b) volí nejjistější a nejbližší prostředky vykonati svou povinnost; c) uzavírá srdce své všem účelům vedlejší.

Úkol 14.

Marnivý.

Látka: Jaké jsou představy marnivého o předmětech jeho marnivosti? Jaké jsou naproti tomu o jiných věcech? Nač myslí nejraději? Jaké pocity budí v něm marnivost? Má-li i pocity nelibé? O čem nejraději mluví? Co čítá nejraději? Co činí, aby předmět své marnivosti jiným ukázal? aby je přiměl ku podivování? Kterak chovají se jiní k němu? Jaký vliv má marnivost v jeho zdraví, pověst, v jeho jmění, jeho poměry společenské, úřední atd.? v jeho mravnost a zbožnost? Nalézá-li marnivost býti chybou? Snaží-li se zbýti se jí? Kdy, kde a proč snad učiní taký pokus?

Úkol 15.

Zatvrzelý.

Látka: Kdo má tuto povahu? Jak se jmenuje? Kde žije? Čím jeví se tvrdé jeho srdce? Jak chová se ku své rodině, ke svým dětem, služebníkům, k dobytku? Co při tom mluví? Kterak má se k chudým, k nešťastným, nuzným? Co může bez pohnutí viděti, slyšeti? Co říkají o něm jeho spoluobčané? Jaké následky má jeho povaha hledie k ostatním jeho poměrům?

Úkol 16.

Pánovitý.

Povaha: 1. Kterak smýšlí: Chce od jiných za mnoho býti pokládán; má přílišnou ctižádost? přemýšlí neustále, kterak by ji ukojil; přeceňuje své vědomosti, vlastnosti atd. 2. Kterak mluví? Vzneseně, chytře, s vysoka, nčeně, lichotivě se svými představenými; ostře, úsečně, tvrdě, pánovitě se svými podřízenými — ale vždy tak, jak myslí, že účelům jeho prospěje. 3. Kterak jedná? Dere se při každé příležitosti do popředí; libuje si zařizovati, rozkazovati atd., stává se tím často směšným atd.

Úkol 17.

Klidný.

Povaha: Klidný má takový poklid duše, kterého nelze porušiti, i když v poměrech a záležitostech života takové věci na nás dorážejí, které namířeny jsou na naši osobu, marnivost, na naše náehynosti, na naši citlivost a prospěch. Klidný zůstává pokojný a umírněný, dojmá-li jej žal a protivensství, a zachovává si hlavně poklid duševní při nezbytných těch případech a mrzutostech, které podmiňuje obcování s lidmi atd.

Úkol 18.

Nespokojený.

Látka: Kdo je ten nespokojený? V jakých poměrech žije? Které jsou příčiny jeho nespokojenosti? Je snad nespokojen se svým časným jméním? (Pak závidí i těm, kdož více mají.) Je-li také nespokojen se svým stavem a s pracemi svého povolání? Je-li nespokojen se zařízeními tohoto světa, se svou ctí a uznáním, s jednotlivými lidmi? Kterak jeví se jeho nespokojenost? Které jsou toho nejbližší následky?

Úkol 19.

Zištý.

Povaha: Jeho snaha — úsilná žádost — jmění nashromážditi. Následky zisťnosti: naříkání na zlé časy, úzkostné pozírání v budoucnost, nemírné namáhání, nevděčnost k Bohu, závist, škodolibost, zatvrzelost, potlačování chudých, často lichva, podvod, krádež, loupež atd.

Úkol 20.

Rozvážlivý a nerozhodný.

Tak mnohé bláhové činy, kterých lidé se dopouštějí, bez odporu tím jsou zaviněny, že spáchány jsou bez rozvážení.

Touto pravdou jsa proniknut Rozvážil si umínil, že nikdy nic neučiní, pokud toho dříve nepromyslí a se všech stran neuváží. Proto počíná si ve svém jednání klidně a opatrně. Opatrnost jeho jeví se již v jeho zevnějšku: pohyby jeho nejsou spěšné a chvatné, nýbrž odměřené a klidné, takže se zdá, jakoby si byl již napřed každý pohyb rozmyslil. V řeči své jest obzvláště prozřetelný; mluví málo a jen to, co dobře promyslíl a prozkoumal. Je-li otázan o svůj náhled, vyslovuje jej málo slovy jasně a stručně. Zřídka vyklouzne mu slovo, které by jej později mohlo mrzeti, a nikdy se mu nepřihází, žeby neprozřetelnými výroky jednal proti moudrosti. Hádek a sporů nenávidí a sřeže se jich, a nikdy nedá se urážkami podrážditi ke zlosti. Buď nepřátelům svým se vyhýbá, anebo je umlčuje svou klidností a chladným opovržením. Vidí-li, že mu hrozí neštěstí, nesnadno se dá

zmásti; klidně, zrale a důkladně rozvažuje věc, uvažuje dopodrobna všechny pády, které by jej stihnouti mohly, povšimne si i té nejmenší okolnosti a konečně po zralém uvážení naznačí si cestu, kterou se hodlá bráti. A uznal-li pak nějakou cestu za dobrou, ubírá se jí pevně a důrazně, aniž se však v provedení ukvapí. Hledí znenáhla, ale jistě dojíti svého cíle. Kdyby však z toho chtěl souditi, že jest Rozvážil liknavý a líný, velmi by mu křivdil; neboť žádá-li toho jeho prospěch, jest hbitý, čilý a podnikavý. Rozvážil jest dobročinný, a ve způsobu, jak dobrodiní uděluje, nelze neznamenati jeho rozvážlivosti. Dbá pilně, aby dobroty jeho nestali se účastni nehodní. Uděluje-li tedy chudému podporu, přeptá se prve na jeho poměry, a teprve, přesvědčil-li se, že podpora jeho dostane se na pravé místo, uděluje rád a hojně ze svého přebytku. Tak Rozvážil ve všem svém jednání jeví velikou rozvahu a nedá se tak snadno odvrátiti od úmyslu, který za dobrý uznal.

Jinak chová se Vrtkavý. Ani on nedopouští se skutků nerozumných; ale, co v tomto okamžiku uznal dobrým a prospěšným, jeví se mu ve druhém okamžiku záhubným a odvážlivým. Neustále kolísá se ve svých úmyslech, a nejmenší podnět dostačí zvrátiti je. Vrtkavý pozván jest od přítele, aby s ním vyjel si do sousedního města. Má pokdy a přislíbí; ale jakmile jest sám, napadne mu, že obstarati mu jest ještě několik důležitých záležitostí, i prosí tedy přítele, aby odpustil, že ho pro nepředvídané okolnosti provázeti nemůže; tento však nicméně dojde k němu a představuje mu radosti a zábavu, kterou v městě tom najdou. Vrtkavý poslouchá jeho líčení; nepomýšlí již na své záležitosti; odvrátí se zase od svého úmyslu a jede s přítelem. Nedostává se mu sly, aby provedl, co si jednou umínil, a proto nelze na něj nikterak spoléhati, neboť ve svém jednání nemá žádné samostatnosti. Při neobvyčejnějších událostech jest na vahách a neví si ni rady ni pomoci. S úzkostlivostí pohlíží na věc se všech stran, nedůvěřuje vlastnímu svému poznání a vyžaduje si úsudku jiných. Avšak právě rozmanitost náhledů, které mu jiní sdělují, rozmnožuje ještě jeho nerozhodnost. Tak váhá a kolísá a se vrtká, až jej konečně nutnost donutí jed-

nati. — V náhlých nepředvídaných případech Vrtkavý pozbývá vši rozvahy a rozmyslu. Nutí se k rozhodnutí, ale ihned připadá mu na mysl, že by toto rozhodnutí mu mohlo býti na škodu, anebo že prostředky, pro které se rozhodnul, nejsou pravé. A kdežto se k rychlému, ráznému jednání nemůže rozhodnouti, přehl rozhodný okamžik a s ním příležitost vykonati dobrý skutek, který učiniti zamýšlel. Obyčejná jeho procházka vede jej okolo blízké řeky. Náhle zaslechne výkřik a vidí člověka s vlnami zápasiti. Vrtkavý umí dobře plovati; rychle avleče svůj svrchník, aby nešťastnému pomohl. Tu spozoruje na blízkou loďku; spěšně běží k ní, aby tak tím jistěji pomohl, zapomíná však, že nejmenší váhání může míti v zapětí smrt nešťastníkovu. A v skutku, než se k němu dostal, pohřben jest tento již ve vlnách, a když zase se objevil, jest mrtvolou. Kdyby Vrtkavý okamžitě do vody byl skočil, byl by zachráněn život lidský, kdežto nedostatkem rychlého rozhodnutí zahynul. — Tuto vadu spatřujeme ve všem jeho jednání, a proto zoveme ho nerozhodným.

Rozvážil i Vrtkavý, oba tedy rozvažují před činem. Ale kdežto Rozvážil bez meškání provádí, co po zralém uvážení uznal dobrým a prospěšným, nemůže se Vrtkavý rozhodnouti k žádnému ráznému a rozhodnému jednání.

Úkol 21.

Spořivý a lakomý.

Jako nejlepší pokrm, přes míru-li ho požijeme, bývá škodlivý, tak též vlastnosti samy o sobě dobré, přeháníme-li je, pozbývají své ceny, a stávají se vadami. Tak jest spořivost ctnost, ale tato ctnost stane se neřestí, zvrátí-li se v lakomství. Spořivý a lakomý nejsou tedy daleko od sebe, a přece jest mezi nimi veliký rozdíl.

Ctnost spořivosti nalézáme u Spořila. On šetří svého majetku a vybývá se všemu nepotřebnému vydání, aby mu i k budoucí potřebě něco zbylo a aby tím spíše byl s to, by své rodině a jiným byl užitečným. Proto jest oděv jeho jednoduchý, ale čistý a stavu jeho přiměřený. Jako ve svém oděvě, tak i při své tabuli jest jednoduchý a střídmy; ale není-li tato jako u marnotratníka

a mrhače, není na ní přece ničeho nedostatek. „Pokládám“, říkává, „za křivdu, promrhá-li někdo v bujnosti a marnotratnosti své prostředky, kterými by svým chudým bližním tolik dobrého mohl prokázati; ale ještě za větší křivdu mám, nedopřává-li kdo sobě a jiným, čeho potřebují.“ A v skutku, Spořil jest dobročinný a rád udílí chudým, co mu při jeho prostém živobytí přebývá. Umí použití lépe svých peněz, než rozházeti je v radovánkách, a proto vyhýbá se všem společnostem a zábavám, které by jej ku přílišnému vydání mohly svést. Avšak když se z jakékoli příčiny takých zábav zúčastní, zůstává i tu věren své spořivosti, ale jest rovněž prost lakomství a skrblictví a raději v takých příčinách trochu své přísnosti povolí, než by se ukázal skupcem a lakomcem. V domě Spořilově jest vše jednoduché, ale čisté a pohodlné, a přece by dle svého jmění mohl bydleti stkvostně a nádherně. Když jej kdysi přítel na tuto okolnost upozornil, odvětil: „Jsem spokojen s tímto skromným obydlím; lesku a nádhery nemiluji; nejlepší okrasou jest v mých očích pořádek a čistota.“ A v skutku, moudrý pořádek, kterého se svéhlavou téměř přísností dbá, činí jeho byt přívětivým a příjemným; každá věc jest na svém místě a nic nevidíme hynouti, čeho lze ještě nějak upotřebiti; neboť Spořil jest toho mínění, že ubíhá v nebezpečí státi se mrhačem ve velkém, kdo jest marnotratným v malém. Spořil všeho si všímá, a to jest dle jeho mínění jediná cesta k zámožnosti; nebo každým nespravedlivým způsobem obohatiti se pohrdá a má jej v ošklivosti. Jeho žádost jmění vychází ze pravého věci oceňování, a proto rovněž tak vzdálen jest marnotratnictví jako lakomství.

Spořilův soused jest Škudlil. Také on váží si jmění, ale on je přeceňuje, a proto všecko jeho myšlení a jednání nese se k nabytí bohatství. Tohoto účelu dodělavá se všemožným způsobem a nezavrhuje tudyž žádného prostředku, který by jej k cíli dovedl. Nelze si mysliti hanebnosti, již by Škudlil nebyl schopen, jedná-li se o jeho nešlechtnou náruživost. Škudlil jest bohat. Jeho chudý soused potřebuje peněz a žádá o půjčku. Dlouho Škudlil se vymlouvá; neodřekl sice sousedovi, ale dává zřejmě na jevo, že to nerad učiní, a přivádí svou nerozhodností

souseda v nouzi postaveného v rozpaky pořád větší. Konečně po dlouhém prošení dá se lakomec obměkčiti; zapůjčí sousedovi žádanou částku, ale dá místo devadesáti zlatých, které půjčuje, napsati sto. Fuj, Škudlile! Nestydíš-li se, nouze svého bližního zneužití tak hanebným způsobem, jen abys bohatství své rozmnožil?! Avšak nikoli, lakomec nezná hanby, slouží-li své neřesti. Žádný cit lepšího způsobu, soustrast, blahovůle, přátelství, nemá u něho místa, nevynášejí-li mu peněz. Ze strachu četné rodiny neoženil se; stará jeho teta, která příšlivou spovívostí důvěru jeho si získala, mu hospodaří. A jaké obydlí má bohatý Škudlil! Starý barák na sboření jest jeho obydlím; jen dveře jsou silné a pevné, a okna opatřena jsou železnými mřížemi. Vstoupíme-li dovnitř baráku, zvyšuje chudobnost v něm se jevící nečistota a špína. Malými, zaprášenými okny málo světla vniká do vnitř a osvětluje nuzně špinavou světnici, kde právě Škudlil se svou tetou Skrblicí nuzně se krmí; lakota nedá mu s chutí se najísti, on počítá úzkostlivě každé sousto a odepírá si potřebného pokrmu, jen aby neměl většího vydání. A jako sobě nepřije žádného požitku, právě tak je též necitelný a nemilosrdný k jiným. Nadarmo prosil by ho chudás o dárek; raději vydá se za terč posměchu, než by k dobrému účelu jen maličkostí přispěl. Co jiní o něm soudí, jest mu lhostejno; obětuje čest a vážnost, jen když si může peněz zjednati nebo výlohám se vyhnouti. Škudlil miluje požitky, ale ještě více miluje své peníze, a z lásky k penězům odřekne se všeho. Může-li tedy něčeho užiti, aniž za to krejcaru vydá, neodmítne toho zajisté. Ale peníze jsou mu vším, on nezná vyššího požitku, než hrabati se ve svých truhlách a skříních a počítati své peníze. S dětinskou pečlivostí střeže svých pokladů; v každém člověku vidí zloděje, který jej chce okrásti. Strach o majetek zaplašuje od něho sen a trápí jej bez ustání. Ve svém obcování Škudlil jest přívětivý, hovorný, ba podlízavý. Jest u vytržení, řekneš-li mu, že „moudře spoří“; ale střež se, záleží-li ti na něm, abys něco od něho nežádal; neboť pak chová se k tobě chladně, mrazivě, nedůvěřivě; pomyslí si, že se chceš u něho přiživiti, a bude se vyhýbati tvé společnosti.

Lakomec je tedy člověk, kterým každý pohrdá, který jen peněz hledá, aby je měl. Kdežto spořivý domáhá se blahobytu, aby ho užíval k vlastnímu a jiných prospěchu, lakomec snaží se kterýmkoli způsobem získati si bohatství, ale svou láskou k penězům tak jest zaujat, že za žádnou cenu od pokladů svých by se neodloučil.

Přirovnání.

Předmětem přirovnání jsou dva nebo více předmětů, jež pozorujeme dopodrobna dle jejich zevnějších znaků, vnitřních vlastností, dle účelu, upotřebení a ceny jejich, stavíce je vedle sebe, abychom sestavením podobností a rozličností došli pravého o nich úsudku.

Vypracování může se tak státi, že nejdříve postavíme obraz a protiobraz naproti sobě a místněji je ohlédáme, a pak teprve k jejich podobnostem atd. poukážeme; anebo počínáme si tak, že dle způsobu antithese střední člen přirovnání vyčítáním podobností vytýkáme. V této příčině snadno dopustíme se jednotvárnosti vět, a proto radno jest střídati oba způsoby.

Nejsnadnější přirovnání jsou, máme-li udati podobnosti a rozličnosti dvou předmětův. Podobností i rozličností vyhledáme, seřadíme a pak teprve úkol vypracujeme, vyhýbajíce se všemu suchopárnému vypočítávání jmen a vlastností. Nejoblíbenějším však způsobem jest přirovnávající rozjímání, kdež vyhledávati jest hlavně podobnosti dvou předmětů, z nichž jeden obrazem jest druhého, jako: zahrada a škola, život a cesta, řeka a život lidský. Tu vyhledáme podobnosti, seřadíme je v náležitém pořádku (tedy beze skokův), a pak pokusíme se myšlenky vyhledané podati plynou, jasnou řečí.

Velmi vhodné jsou též historické paralely, t. j. přirovnání historických osob, podobných událostí, oddílů dob, politických zařízení, zeměpisných poměrův atd.

Úkol 1.

Kráva a ovce. (Přirovnání.)

Vypracování. Přirovnám-li krávu a ovei, nalézám tyto podobnosti: Jako kráva, tak i ovce jest zvíře domácí. Obě mají čtyři nohy. Jejich kopyta jsou rozpoltěna, proto obě náležejí ke dvojkopytníkům. Krávy mají na hlavě rohy, které jim jsou za zbraň. Také mnohé ovce mají rohy. Obě žíví se rostlinami: travou, jetelem atd. Z jejich mléka připravuje se mléko a sýr; jejich maso poskytuje člověku chutného pokrmu. Jejich kůže se vydělávají.

A však přirovnáváje obě zvířata nalézám také rozličenosti: Ovce jest mnohem slabší a menší než kráva. Kůže její pokryta jest vlnou, ale kráva má srst. Ovce jsou společenštější a poddajnější, než krávy, a poslouchají spíše, než krávy, hlasu pastýřova atd.

Úkol 2.

Kůň a osel. (Přirovnání.)

Látka: Podobnosti: Oba jsou ssavci, jednokopytníci; oba mají čtyři štíhlé nohy, vztýčený krk, moudrou hlavu, bystré oči, větší hrůvu a ohon zinnými porostlý; kůň i osel slouží k tahu, k jízdě a nošení břemen, jsou tedy velmi užiteční; oba, mají téměř stejný věk, který, dobře-li je chováme, můžeme velmi prodloužiti; oba mají touž zbraň na obranu; i po smrti jsou nám užiteční svou kůží, z níž dostáváme silnou useň atd.

Rozličenosti: Kůň jest velmi srdnatý, ucelivý, rychlý, věrný; osel jest lstivý, svévolný, loudavějšího, ale jistějšího kroku. Kůň jest ušlechtlejší, větší a silnější, ale vyžaduje také lepšího obroku a pečlivějšího ošetřování, než osel. Koně jsou rozličné barvy, velikosti a plemeno; oslí jsou téměř vždy stejní. Oslí mají delší uši, ale nejsou tak poslušní. Zinně koňské jsou více ku potřebě, než oslí. Maso koňské se u nás též jídá, oslího masa nepožíváme atd.

Úkol 3.

Husa a kachna. (Přirovnání.)

Vypracování: Obě jsou ptáci vodní a mají široké, bláznité nohy plovací, jež umístěny jsou poněkud dále na zad, a proto jsou spůsobilé ku plování, ale méně vhodné k chůzi; proto mají také všickni ptáci náležející k tomuto řádu klátivý chod. Zobák obou ptáků jest široký a tupý, kůží potažený a na špičce poněkud zahnutý. Obě mají dále masitý jazyk, drsné, ostnaté dásně a husté, poněkud masné peří, kterého voda se nechytá. Obě žíví rozličným spůsobem buď divoce nebo jako domácí zvířata, tu na vodě, tu na suchu, a jsou nám svým masem, sádlem, vejci a peřím velmi užitečný.

Co pak se týká rozličnosti obou ptáků, sluší podotknouti, že husa jest větší a má delší krk, jakož i jiný hlas, než kachna; mimo to peří její jest člověku užitečnější než peří kachní, a možno brků jejich užívat i ku psaní, k čemuž letak (křídelních per) kachních použiti nelze. Naproti tomu větší část druhů kachon mají chutnější maso i vejce, než husy. Pozoruhodno je také, že husy spíše mohou vody postrádati, než kachny. Kachny mají též při známé své žravosti (jako vepři) tupou chuť a žerou mimo zrní, rostliny vodní, hmyz a červy, také žáby a myši, ano i rozličný hnůj a nejušklivější věci, které v kalužinách, ve hnojnici atd. nalézají.

Úkol 4.

Včela a moucha.

Látka: Podobnosti: Obě jsou hmyz, mají tedy šest noh, místo červené krve bělavou látku, nemají žádné kostry; dále mají kroužkované tělo a mezi hlavou a tělem hluboké vruby. Jako moucha, tak i včela má křídla: obě létají na jaře a v létě; v zimě jsou ve stavu ztrnutí atd.

Rozličnosti: Včela jest větší než moucha. Včela má čtyři blánitá křídla, moucha má jen dvě. Včela má žihadlo, jímž může velmi bolestnou ránu způsobiti; moucha žihadla nemá. Včelu lidé pro velikou její užitečnost bedlivě chovají; moucha pak, že neposkytuje užitek, nýbrž člověku jen na obtíž jest, bývá pflně pronásledována a hubena. Včela žije takřka v dobře zařízeném státě v úle; moucha zdržuje se v nezřízených hojnech ve chlévech a ve světnicích. Včela nade vše miluje čistotu; mouše zdá se špinat a nečistota obzvláště svědčeti atd.

Úkol 5.

Včela a mravenec.

Látka: Podobnosti ohledně řádu, ku kterému náležejí, společenský pud, rody, jež u obou nalézáme, rozdělení práce; jak mají se k eizím, zbraň jejich, jejich potrava: jsou nám obrazem a vzorem čeho?

Rozličnosti hledie k velikosti a postavě, k nástrojům potřebným, aby mohli sbírat i odnáseti —, kolik samiček v obou společnostech, užitečnost a škodlivost jejich atd.

Dle těchto úkolů vyhledej si látky ku přirovnáním: Pes a vlk —; lev a tigr —; velbloud a sob —; husa a slepice —; vlaštovka a slavík —; skřivánek a slavík —; had a liška —; pavouk a bobr.

Úkol 6.

Jedle a dub.

Vypřacování: Přirovnávám-li jedli a dub, snadno poznávám, ve kterých příčinách sobě se podobají. Jsou to stromy lesní; a jako jest jedle nejstatnější ze stromů jehličnatých, tak jest i dub nejkrásnější stromů listnatých; z obou dostáváme výtečné stavivo a palivo; proto je lidé pilné a pozorně ošetřují a opatrují. Ačkoliv obzvláště v lesích houfně pohromadě stojí a pak, svými větvemi a ratolestmi se proplítajíce, velmi krásného pohledu poskytují, přece nalézáme je též jednotlivě u domů, na horách a v zahrádkách jako okrasu krajín.

Přirovnávající však jedli a dub nalézáme také ihned tyto rozličenosti: Jedle má místo listů jehličí, je to strom jehličnatý. Dub naproti tomu má listy, a je tedy strom listnatý. Jedle se zelená v zimě v létě, ale listy dubové na podzim odumírá a opadá. Dříví jedlové jest ze všeho dříví jehličnatého nejlehčí a nejměkčí; dříví dubové jest těžké a tvrdé. Dříví a kůra jedlová jest smolnatá, dub nemá smoly (pryskyřice) atd.

Úkol 7.

Jabloň a hrušeň.

Látka: Podobnosti: Obě jsou stromy ovocné a mají ovoce jadrnaté; obou lidé velmi si váží, bedlivě v zahrádkách je pěstují a uslechťují; obě poskytují krásného pohledu na jaře ozdobným květem, v létě a na podzim chutným ovocem; na obou zdržují se veselí ptáci zpěvaví na blízkou obydlí lidských; obě poskytují dobrého dříví na nábytek, jakož i dobrého paliva; obou známe mnoho druhů, také pláňata.

Rozličenosti: Hrušeň obvykle bývá vyšší a štíhlejší než jabloň; tato má korunu jehlanovitou, ona více kulovitou; hrušeň má bílé květy, jabloň načervenalé. Hrušeň kvete dříve než jabloň; ovoce hrušně jest obvykle podlouhlé, jabloně kulovité; jablka bývají velmi šťavnatá a nelze jich dlouho uchovati, hrušky lze obvykle po celý rok udržeti. Z jablek dělá se ocet, ze hrušek nikoliv atd.

Úkol 8.

Jedle a smrk.

Vypřacování: Jedle a smrk jsou lesní stromy, jež dosahují značné výše a svým rovným vzrůstem se vyznamenávají. Náleží ke stromům jehličnatým. Jehličí obou stromů jest barvy temnozelené, v zimě téměř černavé; nejspodnější, staré jehličí na podzim opadá, ale jehličí mladé zůstává, takže oba stromy jsou vždy zelené. Květy jsou rozdělené, dvojaké, obě beze stopy nějakého okvěti. Květy mužské (prašnickové) jsou nahnědlé, kočičkám podobné; květy ženské (plodní) jsou šišky, jejichž šupiny později ze-

dřevnatí, a obsahují křídlaté nažky („somena“). Oba stromy poskytují dobrého paliva; též dělají se ze dříví jejich stěžně, trámy, prkna, šindel, jakož i ozvučné (resonanční) desky, housle, rozličné výrobky truhlářské, bednářské, soustružnické atd. Z pryskyřice těchto stromů dobývá se terpentiu, dehet, kolomaz, smola, kopt, kalafuna. Oba stromy dosahují vysokého stáří (odo 200 do 400 let).

Ale jedlo a smrk liší se značně: jedlo má bělošedou, hladkou kůru a ploché, svrchu leskle tmavozelené, zespod bělavé, hřebenovitě na obě strany směřující jehlice. Ze květů ženských vyrůstají hnědočervené, podlouhlé, přímé šišky. Dřevo jedlové jest bílé.

Smrk má jehlice jednotlivě okolo větvi stojící, téměř čtyřstranné; zeleň jejich jest světlejší než zeleň jehlic jedlových. Kůra jest rudohnědá, šupinatá. Nabuďlé šišky jsou válečité, visuté. Dřevo má barvu běločervenou, a ač obyčejně užívá se ho jako dříví jedlového, hodí se přece lépe za palivo, než ono. Květy smrkové bývají v máji a červnu včelami pilně navštěvovány. Mladé ratolesti mají vůni obcerstvující a osvěžující. Pryskyřice poskytuje kadidla. Tuto pryskyřici shromažďují obzvlášť také mravenci.

Úkol 9.

Strom a keř.

Látka: Podobnosti: Oba jsou rostliny s kořenem, kmenem, větvemi a ratolestmi. Oba rostou buď jednotlivě nebo ve velkém množství pohromadě. Oba vyskytují se ve mnohých druzích, v rozmanitých podobách a velikostech atd.

Rozličnosti: Strom má jen jediný kmen, keř jich má více; kmen stromu jest vysoký, tlustý, silný; kmeny keřové jsou nízké, tenké, slabé; strom má korunu nebo vrchol, keř nikoli; strom poskytuje staviva a paliva, keř jen chrástí; více stromů tvoří skupení, mnoho stromů tvoří los; více keřů tvoří křoví, mnoho keřů křovisko atd.

Dle těchto úkolů vyhledej si látky ku přirovnáním: buk a dub —; palma a jedle —; tulipán a hyacint —; třeseň a hrůšeň —; strom listnatý a jehličnatý —; fialka a lilie —; len a kopřiva —; žito, ječmen, oves —; lípa a epyřiše.

Úkol 10.

Zlato a železo.

Vypracování: Zlato a železo náležejí bez odporu k nejdůležitějším pro člověka kovům. Zlato krásí a ovládá, železo přemáhá a oblažuje svět. Ze zlata jest koruna králův, ale také prsten, který si snoubenci na znamení věčné lásky a věrnosti darují. Ze železa jest rádo, které krajiny divokosti zbavuje a je vzdělává; ale ze železa jest také meč, který je hubí. A pomyslíme-li

na země, ve kterých hlavně zlato, a ve kterých železo se nalézá, — jaký rozdíl a jaké protivy jeví se tu zrakům našim! A přece oba kovy tak velice shodují a liší se svou jakostí, upotřebením a významem!

Vlastní domov obou, jako všech kovů vůbec, jsou ovšem pohoří; oba nalézají se kamenem zaobaleny a musejí dolováním na světlo denní byti vyneseny. Ale myslíme-li si krajiny peruanské, mexické nebo východoindijské s jejich tropickou květenou, stkvostností barev a žhoucím sluncem, nebo krajiny kalifornijské a australské, kde zlato se nalézá, a naopak černé lesy švédské a norské a jiné severní země s jejich nedostatkem čilejšího ruchu přírodního a s jejich podnebím, kdež hlavně železo se nachází: pak ovšem poznáme, jak rozličně vystrojena jest kolébka, do které příroda každé z obou vložila. Ale zlato nalézá se také v řekách a v písku ryzí, kdežto železo jen zřídka ryzí nacházíme, neboť bývá obyčejně spojeno se sirou, kyslíkem nebo kyselinami. — Obě mají společny lesk, barvu, tíži, kujnost. Ale kdežto železo má lesk mdlý a černavou barvu, má zlato zvláštní světloužlutou barvu a silný lesk, který podržuje i ve vlhkém vzduchu, ve kterém železo rezaví. Kdežto však zlato jest velice kujné a ohebné, jest železo velmi tvrdé, ale zároveň tuhé; ano železo zvláštní úpravou přijímá i vlastnost magnetu, a lučebník zná ještě jiné jeho vlastnosti.

A co vše z těchto kovů se shotovuje! Ze zlata shotovují se památní a jiné peníze, kdežto jen Spartáné měli železné peníze; dále drahocenné nádoby a ozdobné věci; mísí se s jinými kovy a přede se ve velmi jemné nitky, jimiž proplétají se tkaniny, aneb užívá se ho k pozlacování rozmanitých věcí. Užívání železa jde téměř do nekonečna. Mysleme jen na užívání plechu ke všem druhům prací klempířských, drátu k pletinám a telegrafu, ocele na zbraň a jiné nástroje a náčiní, železa holového (v holtích) na hřebíky, zámky, řetězy a koleje železniční, konečně litiny na nádoby, památníky, lodí, domy, stroje!

Již z toho vysvítá mocný vliv obou kovů v život lidský. Nejdříve mají hluboký účín ve průmysl a obchod. Neboť kdežto zlato jakožto poslední prostředek cenný,

na který všechno vypočítávání cen se vztahuje, jest pákou obchodu a činnosti, podává železo prostředky a nástroje, kterými průmysl a obchod způsobem vždy vyšším a dokonalejším mohou se provozovati. Neméně oba kovy působí ve hmotný život vůbec. Čím více zlata a železa v některé zemi se dobývá, tím obyvatelstvo jest bohatší a mocnější; mocnější však jen potud, pokud národ dovede obého užívat, na př. v obchodu, průmyslu a válece. Čím méně pak železa a zlata národ vyžítkuje, tím menší je též národa moc a vliv. Čím více železa se potřebuje, tím více zlata se vyzíská, ať již obchodem nebo průmyslem anebo válkou; čím více zlata se vyžítkuje, tím více bude se užívat železa. Ale také ve mravní život obě mocný mají vliv. Neboť kdežto zlato lidi svádí k lakotnosti, hrđosti a hýřivosti se strany jedné, a k nevěrnosti, prodajnosti a lichometnictví se strany druhé, vůbec pak ku mravnímu sebezapomenutí a ke zločinům všeho druhu, navyká železo člověka snadno tvrdosti, surovosti a ukrutnosti.

Co se konečně týká poměru zlata a železa o sobě, známo jest, že jen zřídka kde zlato se nalézá, kdežto železa jest veliké množství a v ohromném množství se ho potřebuje. Jediná mlle železnice se dvojnými koleji potřebuje průměrně 18.000 centů železa. Pro svou vzácnost má zlato cenu velikou, železo poměrně nízkou.

Ze všeho toho však vysvítá, že oba tyto kovy mají největší vliv ve veškerý život člověka, že však zlato jest kov nejvzácnější, ale železo nejužitečnější. Já pak nepřejí si tolik zlata, aby duši mou zavedlo, ale ani tak málo, aby drsnost železné práce ji jediné ovládala.

Dle tohoto úkolu vypracuj: Stříbro a železo —; mramor a diamant —; kuchyňská sůl a ledok —; olovo a rtuť —; voda a mléko —; med a cukr.

Úkol 11.

Světnice a ložnice.

Vypracování: Světnice i ložnice jsou části obydlí lidského, bez nichž nesnadno bychom se obešli; již jméno jejich označuje jejich účel. Přirovnávám-li je k sobě, nalézám mezi nimi mnohé podobnosti, ale též mnohé rozličnosti.

Podobnosti: Světnice jest jeden z větších prostorů domu, ložnice též; obě mají dvoje nebo více dveří, jedno nebo více oken,

a v obou jest nábytek. Obě musejí býti pilně čistěny, tedy moteny a myty, ale také denně provětrávány. V obou člověk ztráví velikou část svého života.

Rozličnosti: Kdežto ve světnici člověk se zdržuje ve dne, prodlévá v ložnici v noci. Ve světnici člověk pracuje, jí a pije, v ložnici odpočívá a spí; světnice se, obzvláště v zimě, pilně vytápí, aby bylo v ní vždy teplo a příjemno; v ložnici tolik netopíme. Své přátele a návštěvy přijímáme z pravidla ve světnici, kdežto do ložnice zřídka kdy vstoupí cizí noha. Také mívá světnice obyčejně více oken než ložnice atd.

Úkol 12.

Kuchyně a sklep.

Látka: **Podobnosti:** Obě místnosti, bez nichž v domě bychom se neobešli; obě obklopeny jsou zdmi, obě mají dvěře a okna, podlaha obou bývá obyčejně kamenná položena atd.

Rozličnosti: Sklep jest nejspodnější prostor domu; proto obyčejně s prahu vedou do něho schody, do kuchyně schodů není; v kuchyni se topí, sklep —; vzduch ve sklepe v létě —, v zimě —, v kuchyni —; ve sklepe se zelenina a potraviny jen uschovávají; v kuchyni se připravují; v kuchyni bývají řádná okna, ve sklepe jen malá okénka; proč? — atd.

Úkol 13.

Dvěře a okno.

Látka: **Podobnosti** hledie ke tvaru, částem, shotovení, jakosti, užívání, trvanlivosti (bytelnosti).

Rozličnosti hledie k velikosti, místu, kdo jsou, částem, shotovení, užívání; rozličné názvy částí jejich.

Úkol 14.

Skříň a kamna.

Látka: **Podobnosti:** Ku kterým předmětům náležejí? Podobnost obou co do vnějšího a vnitřního uspořádání, tvaru, užitečnosti, opotřebování.

Rozličnosti hledie ke tvaru, látce, ze které jsou shotoveny, a k jednotlivým částem, vnějšího nátěru, užívání.

Úkol 15.

Kostel a škola.

Látka: **Podobnosti:** Jsou to budovy, zřízené ke cti boží a ku blahu člověčenstva; proto již zevně vyznamenávají se před ostatními budovami místa. V obou se vyučuje, vychovává a vzdělává, tedy poskytuje se v nich člověku duševního pokrmu. Kostel

a škola jsou tedy pro každého velmi důležité. V obou máme být i horliví, máme se vzájemně povzbuzovati; obě místa máme milovati.

Rozličenosti: Kostel jest obzvláště ke cti Nejvyššího zbudován, je to dům Páně; škola jest více pro blaho lidí zřízena. V kostele hlásají se obzvláště věčné pravdy; ve škole učíme se též dovednostem, vědám atd.; v kostele shromažďují se všickni křesťané, děti i dospělí; do školy chodí jen mládež. Do kostela chodíváme obyčejně v neděli a ve svátek; do školy ve všední dni atd.

Úkol 16.

Ves a město.

Látka: Podobnosti: Obě jsou místa s četným obyvatelstvem. V obou bývá škola, chrám atd. Veliká a malá města, veliké a malé vesnice atd.

Rozličenosti: Město bývá z pravidla větší, krásnější a pravidelněji stavené, než vesnice. V městě jest více kupečů a průmyslníků. Ve vesnici jest více rolníků. V městě jest vše vznesenější v obcování i ve společnostech; na vesnici nalézáme jednoduchou prostotu, přímou a radost ze přírody. V městě je příležitost mnohému se naučiti, ale je tam i mnohé nebezpečí; na vesnici jest ticho, osamělost, ale i mnoho příjemného, čeho měšťák postrádá. V městě bývá živobytí obyčejně dražší než na vesnici atd.

Úkol 17.

Loď a vůz.

Látka: Podobnosti: Na obou dopravuje se zboží (a osoby), obě bývá ze dřeva a železa. Rozličné druhy lodí: lodi kupecké, válečné, loďky atd., — tak i rozličné vozy: vozy selské, kočáry atd. Loď i vůz bývají v době naší namnoze parou pohybovány; parovozy, parolodi.

Rozličenosti: Loď nese břemena na vodě, vůz na zemi. Lodi nejvíce bývají pohybovány vesly a plachtami. Vozy táhnou volí a koně. Velká loď jest dražší a unese více břemene, než veliký vůz. Na lodi jsou stěžně, plachty, kormidlo atd., u vozu kola, nápravy (osy), voj atd. (Ale u parolodi též kola.)

Úkol 18.

Kovář a zámečník.

Látka: Podobnosti: Oba jsou řemeslníci, kteří zpracují železo; proto oba potřebují měchu, výhně, kovádky, kladiv, pilníků, kleští atd. Řemeslo obou jest hlučné; oba mají při práci koženou zástěru. Již z dále poznáme jejich řemeslo, z čeho? Výrobky obou jsou železné atd.

Rozličenosti: Výrobky zámečnickovy jsou v celku jemnější, než kovářovy, ač neshodují se vždy s jeho jménem; proto zámečník má i jemnější nástroje. Kovář shotovuje více hrubé věci, proto po-

třebuje více kladiva a kovadliny; zámečníci zhusta shotovují práce mechanické, potřebují tedy více pilníku a jemnějšího nádobí atd.

Úkol 19.

Ruka a noha.

Vypracování: Ruka a noha v tom sobě se podobají, že jsou obě údy těla lidského nebo zvířecího, jež skládají se z kůže, masa, kostí atd. a jsou delší než širší; také v tom se podobají, že na nejzevnějším konci mají pět prstův. — Rozličností obou končetin v tom se jeví, že noha jest tlustější a že má tvrdší kosti než ruka; dále v tom, že člověk nohama může jen choditi, kopati nebo na nich státi, rukou však může nesčíslné umělé práce shotovovati; také nemá člověk v nohách tak jemného citu, jako v ruce. Ke zvláštním znakům ruky náleží též, že palec od ostatních prstů jest oddělen a proti nim postaven; palec nohy jest vedle ostatních prstův.

Úkol 20.

Den a noc.

Látka: Podobnosti: Obé od Boha ku blahu člověčenstva moudře jest zařízeno a má nejbližší svou příčinu v pohybu země o vlastní osu. Obé počítáme obyčejně na 12 hodin, ač v jistých dobách jich přibývá a ubývá. Obé má přirozený přechod v šeru. Na obé těší se pilný člověk atd.

Rozličnosti: Ve dne svítí nám milé, krásné slunce, jest jasno a živo ve vsí přírodě; v noci svítí nám měsíc a přívětivé hvězdy. Den jest doba ruchu a práce; noc jest doba odpočinku a zotavení. Ve dne vidíme a slyšíme ruch a život v domech, na ulicích, v zahradách a na polích; v noci jest vše ticho a mlčenlivo. Den jest jasný a přívětivý a zve nás ven; noc jest často pošmourná a příšerná atd.

Úkol 21.

Jitro a večer.

Látka: Podobnosti: Obé — doby denní, počátek a konec dne, proto důležité okamžiky pro život. (Kterak jitro, kterak večer?) Obé rychle přehá a nikdy za týchž poměrů se nenavrátí. Ráno i večer člověk doufá; ráno i večer pohlíží člověk rozumný a po dokonalosti toužící v před a na zad atd.

Rozličnosti: Ráno máme nové síly a jsme čili, máme čilé myšlenky a čerstvá předsevzetí, nové názory a úmysly; večer jsme umdlení a potřebujeme pokoje; byli jsme snad zklamáni ve svém očekávání, zpytujeme, co jsme zažili. Jitro jest téměř počátek cesty, večer dosažený cíl aneb uhostění se u sebe samého. Jitro bývá často plno růží, večer pln bodláčí atd.

Úkol 22.

Východ a západ slunce.

Látka: Podobnosti: Dva stkvělé zjevy, jež člověku denně na mysl uvádějí rychlý čas a nestálost všeho pozemského, neboť oba zjevy rychle mizejí; jakkoli krásně a rozkošně oba oblaka a lem nebes zbarvují, přece půvabná ta hra barev nemá dlouhého trvání. Nicméně radujme se z obou a poznávejme v nich dobrotivost a moc boží a podivujme se jí. Jak při východu, tak i při západu slunce vzduch chladněji vane, a předměty vrhají jemné stíny. Při obou spočívá jemné šero nad zemí atd.

Rozličnosti: Před východem slunce předchází tma a po něm následuje světlo denní; při západu slunce je to naopak. Východ slunce volá ku práci a činnosti; západ kyne k odpočinku. Východ slunce hasí světlo hvězd, západ je rozžehá atd.

Úkol 23.

Slunce a měsíc.

Látka: Podobnosti: Jsou krásná, stkvělá tělesa nebeská, jež pro naši zemi jsou velmi důležitá. Obě vycházejí a zacházejí, svítí a zdají se pohybovati okolo země. Obě někdy bývají zatemňována a jsou daleko od nás vzdálena. Obě tělesa tato člověk vítá s radostí pro dobročinný jejich vliv, pro který také za dob pohanských namnoze bývala za bohy ctěna.

Rozličnosti: Slunce, stálice, nepohybuje se a má své vlastní světlo; měsíc, oběžnice, má dvojitý pohyb a dostává světlo od slunce. Slunce svítí ve dne, světlo jeho jest velmi ostré a oslňující, paprsky jeho celou zemi zahřívají a oživují; měsíc jest viděti jen v noci, světlo jeho jest mdlé a jemné. Slunce jiskří se a leskne, jest hrdinou dne; měsíc, jemný a pokojný, jest věrným pastýřem svých ovcí (hvězd). Slunce jest větší než měsíc. Slunce vidíme vždy v téže podobě, měsíc mění svou podobu v jednotlivých obdobích atd.

Úkol 24.

Velikonoce a letnice.

Látka: Podobnosti: Jsou to hlavní svátky — nepřipadají vždy v týž čas — slavné služby boží — trvání svátkův atd.

Rozličnosti: O velikonicích slavíme Kristovo z mrtvých vstání, vítězství nad smrtí; o letnicích —. Velikonoce pamatují nás hlavně na druhou osobu božskou, letnice (svátky svatodušní) —. Velikonoce připadají na dobu jarní, letnice —. O velikonicích rozléhá se radostné alleluja, o letnicích —.

Úkol 25.

Zahrada a pole.

Látka: Podobnosti: Zahrada i pole jsou části země, na níž člověk pěstuje, čeho mu k živobytí zapotřebí; proto oběma věnovati jest nejbedlivější péči a péči, neboť o obou platí slova: „Trní a bodláčí tobě ploditi bude; a v potu tváři své“ atd. Pole i zahrada nalézají se poblíž měst a vesnic, slovem, všude, kde se lidé usadili. Obé v zimě odpočívá, obé se rozměřuje, v menší nebo větší plochy rozděljuje, mrví se atd. Rozeznáváme rozličné druhy poli: žitniště, pšeničníště atd.; taktéž máme rozličné druhy zahrad: ovoce, zeleninářské, květinářské atd.

Rozličenosti: Zahrada bývá z pravidla ohrazena živým plotem nebo zdí, pole jest plocha neohrazená. Pole bývá větší než zahrada. Na poli pěstují se hlavně obilí a rostliny píení; v zahradě pěstují se zeliny a rostliny kuchyňské. Zahrady nalézají se obyčejně blíž u obydlí lidských a vyžadují větší péče, než pole; zahrady slouží zároveň též ku pěstování stromův a květin, tedy k zábavě atd.

Úkol 26.

Lakomý a marnotratný.

Látka: Oba používají od Boha propůjčených světských statků k převráceným účelům. — Lakomý vidí své nejvyšší blaho v majetku mnoha světských statků, které všemožným způsobem, často i prostředky nedovolenými, hledí rozmnožovati. Ne tak marnotratný; nalézá radost jen v nemírném vydání pro požitok. Proto vyhledává též všech drahých zábav a rozkoší, jichž lakomý úzkostlivě se vystříhá. — Lakomý přikládá statkům pozemským příliš velikou cenu, marnotratný příliš malou. Pravého požitku života nemá ni ten ani onen. Lakomec nedá jeho skoupost býti veselu; marnotratník přivádí se svou nestrádností o nejšlechternější radosti života. Oběma nedostává se pravého přítele. — U obou jeví se převaha lásky k pozemskému, což činí je nevděčnými k Bohu, pro kterou zapomínají na své určení, která jim připravuje smutné, bezradostné stáří.

O kěz každý, rovněž vzdálen jsa lakomství i marnotratnictví, ubírá se zlatou střední cestou!

Úkol 27.

Spořivý a lakomý.

Látka: Oba bývají často spolu zaměňováni, a přece jest rozdíl mezi oběma tak veliký! — Ve kterých příčinách lze nalézti podobnost obou? Oba hledí jinění získati, zachovati, rozmnožiti; proto oba stejně dalece jsou marnotratnictví, nemírného nákla-

du atd. — V čem jeví se rozdíl obou? Proč hledí spořivý získati jmění, je zachovati a rozmnožiti? proč lakomý? Který z obou má statky vezdejší za prostředek, a který pokládá je za účel a slouží penězům jako bůžkovi, kterému obětují se nejšlechternější a nejsvětější člověka statky — které? Kterých prostředkův užívá lakomý, aby účelu svého dosáhl? Jakých spořivý? Kterak mají se oba k sobě hledíce k požitkům života? Kterak chovají se k bližním? Jaký vliv jeví smýšlení a jednání jejich ve klid mysli člověku tak potřebný? Který z obou získá, který pozbudef vážnosti lidí? Proč nazývá sv. písmo lakomství „počátkem všeho zlého“?

Úkol 28.

Přítel a pochlebník.

Látka: V úvodě promluví se o vlivu pochlebnictví, škodlivém duši a srdci, a poukáže se k tomu, jak důležité jest, nedati se pochlebníkem omámiti. Zároveň se udá, odkud pochází, že nicméně tak mnozí lidé rádi pochlebníkům naslouchají. Když pak se ukázalo, v čem pochlebník příteli se podobá, uvedou se znaky, kterými se oba liší. — 1) Pochlebník hledí ze sobectví získati si lásku a náklonnost jiných. Je-li tomu tak i u přítele? — 2) Pochlebník chválí vše, i to nejnepatrnější, co pražádné ceny nemá, často i převrácenosti, hlouposti, chyby atd., a nikdy nekárá; přítel chválí jen, co chvály zaslужuje, a kárá otevřeně a vážně, co dle mínění jeho jest nepravého atd.; ani tu nemlčí, kde kárání mohlo by mu způsobiti nepřijemnosti, nevoli káraného. — 3) Pochlebník chválí jen do očí a pouhými slovy; přítel neublíží skromnosti naší svou pochvalou, mluví o nás dobře v naší nepřítomnosti, upozorňuje jiné na to, co na nás jest dobrého, mluví a jedná v náš prospěch, kde jen může atd. — 4) Pochlebník může nás svést k nešlechternosti atd.; k čemu má a pobádá nás pravý přítel? Pochlebník opouští nás v neštěstí; přítel nikdy. — 5) Pochlebník může se státi naším úhlavním nepřitelem. Může-li i pravý přítel tak se zvrhnouti?

Střež se pochlebníka jako jedovaté zmiže, a hleď si získati věrného přítele!

Dle předcházejících úkolů vypracuj: Upřímný a tlachavý — ; ctižádostivý a cti milovný — ; srdnatý a odvažlivý — ; pobožný a pobožnístkař — ; závistivý a škodolibý — ; zdlonhavý a líný.

Úkol 29.

Lakomec a moře.

Látka: Lakomec podobá se moři, které denně více pohleuje a nikdy se nenasytí. Ale jako moře nikdy není pokojno, nikdy není beze vln, tak nebude též lakomý nikdy bez úzkosti, starosti a nebezpečí.

Úkol 30.

Škola a zahrada.

Vypracování: Škola a zahrada bývají obyčejně prostory sousední a velmi příbuzné; dle podstaty své sice velmi se liší, ale v zařízení a účelu svém mnohé mají podobnosti.

Škola a zahrada liší se velmi svými vnějšími poměry prostorovými. Škola jest uzavřená místnost, zařízená proto, aby mládež v ní se zdržovala; kdežto zahrada jest plocha širá, snad plotem ohranzená, určená pro pěstování květin, zelenin a stromů. Rovněž tak jeví oba prostory v oči bijící rozdíl v činnosti, která v nich panuje. Ve škole jest práce hlavně duševní, v zahradě pak více jen tělesná. Hledíce ku práci i ten rozdíl ještě nalézáme, že v zimě zahrada odpočívá, že tady na jistou dobu v ní pracovatí se přestane, kdežto ve škole trvá práce po celý rok. Konečně škola i zahrada liší se tím, co práce v nich působí. Škola totiž stará se o duševní potřeby a poskytuje pokrmu duševnímu a vyššímu životu člověka, v zahradě pak staráme se o vypěstování prostředků k zachování života tělesného.

Úkol 31.

Dítě a stromek.

Látka: Dítě i stromek jsou slaby, potřebují opatrování a ošetřování; oba se zušlechťují; oba zdobí se listy a květy (ve smyslu obrazném i pravém); oba vzbuzují naději; oba mnohdy zklamou; oba hryze často tajný červ; ale mezi oběma je též voliký rozdíl. Který?

Úkol 32.

Oheň a zlost.

Látka: Podívejme se na oheň! Plamen ztráví, co se mu podá; čím větší jest, tím rychleji ničí, co zasáhne; a když jest uhašen, nezbyvá po něm, než popel. Takový jest zlostný. Podívejte se na něj! Již oko jeho a obličej podobají se plamenu; ještě více však jeho nitro podobá se všem účinkům vnějšího výbuchu plamene. Jako okolo sebe ničí, tak v těle svém sám se tráví a stává se obětí své náruživosti.

Úkol 33.

Kolébka a rakev.

Vypracování: Jak neskonale rozdílny a přece jak podobny si jsou kolébka a rakev. Z desk shotovena jest kolébka, a tak i rakev. Kolébka snad a rakev zároveň shotoveny byly ze dřeva téhož stromu. V obou spí člověk. Jak bezstarostně spočívá děťátko v kolébce! Žádná nesnáze, žádná nouze nedotýká se odpočívajícího

v rakvi. — U obou slzy se prolévají: tuto slzy žalu, tam slzy radosti. Rodiče pokládají děti své do kolébky, a z pravidla děti ukládají své rodiče do rakve. U obou míst odpočinku se modlíme. „Chraň mi jemného života děťátka mého, milý Pane v nebesích,“ prosí matka u kolébky drimajícího andílka, a „pokoj věčný dej mi, Pane“, volá u rakve srdce stísněné. Kolébka a rakvi, často — býváte sobě velmi blízký. Ale ať sobě blízký, ať daleký od sebe, obě jste kolébky; jedna kolébka pro život, — druhá pro nebe.

Jiné vypracování: Dvě dojemné věci stojí na obou koncích života, kolébka a rakev. Kolébka a rakev, jak jsou si podobny! Vždyť označují oba body, které omezují čáru života, vždyť obě jsou tak úzké domky, a přece dosti prostranné pro své obyvatele; ale při vši podobnosti své jak jsou od sebe rozdílny! Kdežto u kolébky tekou sladké slzy radosti, prolévají se u rakve trpké slzy žalosti; neboť v kolébce leží, co pozemskou pouť právě započalo, v rakvi spočívá poutník, který pouť pozemskou dokonil; v kolébce spočívá plný, čerstvý život lidský, v rakvi ztuhlý obraz smrti.

Kolébka a rakvi, od sebe tak vzdálené a sobě přec tak blízké! Kolébka tak milá, rakvi tak strašná! Leč vyplním-li dobu, která obě spojuje a dělí, věrně silou mi propůjčenou, budou mi obě, kolébka i rakev, milými místy odpočinku; pak byla kolébka má rakvi, jež chovala v sobě zárodek stkvostné květiny, pak bude mi kolébkou věčného života rakev.

Třetí vypracování: Rozmanitá jsou v životě místa odpočinku — a kdoby neznal z nich dvou nejdůležitějších? — Jedno stojí na prahu života, druhé na jeho konci. Rozlišena, velmi rozlišena, ano protivna zdají se sobě býti ve svém účelu, a přece jsou si obě blízko příbuzna.

Z prken shotovena jest kolébka — a tak i rakev. V lese stál kdysi strom, ze kterého vzata jsou prkna. Svěží jsa a zelený rozpínal své větve, a již tehdy umdlený pociťný odpovídal pod ním. Konečně strom jest poražen, kmen jeho rozřezán a v pokojné dílně zpracován. Kolébka snad i rakev zároveň povstaly z jeho dříví. Kolébka a rakev — obě tedy rostly kdysi statně a mohutně v lese nebo v zahradě ovocné, a na větvích jejích ptáčekové prozpěvovali.

Obě jaro listím odělo, jeseň listí zbavila. Obě poraženy jsou sekerou nebo houfí.

A v obou odpočívá člověk. V obou jest pokoj a mír. Jak bezstarostně odpočívá nemluvně v kolébce! Žádná nouze se ho nedotýká. Čista a nezkalena jest obloha jeho života. A zdali jinak v rakvi? I v ní spí člověk, ani v ní nedotýkají se člověka svízele a nehody. Jiný je to sice spánek, než spánek v kolébce — neboť jest železný, bezesný a chladný — ale kdo jej spí, jest jist a bezpečen.

Do žádné sami nevstupujeme. Kladou nás do nich; neboť bez pomoci a slabi byli jsme ještě, když sedávali jsme na klíně matčině. Od ní dostávali jsme, co jsme potřebovali, i odpočinek. Matka složila nás s ramene a s klinu, vložila nás laskyplně a jemně do kolébky. — Ztuhlí a zsmalí a síly i pohybu, zbavení jsme po smrti. Kladou nás do rakve, neboť sami nemůžeme si ustlati.

Kolébka a rakev — u obou se pláče. Kdoby neznal slz radosti, které lesknou se v oku otcově nebo matčině, pohlížejí-li na kolébku svého dítěte? Kdoby neznal slz bolestných, jež lesknou se v oku dítěte, když stojí u rakve rodičů? Rodiče ukládají dítky své do kolébky, a z pravidla od dítek bývají ukládáni do rakve. I zde slzy kanou.

Kolébka a rakev — u obou se doufá. Ano, naděje ozývá se v srdci, sladká naděje nám vstříc svítí, stojíme-li u kolébky svých miláčků. Doufáme, že budeme so s nimi ubíratí životem. Jimi doufáme připoutati se čistým svazkem k zemi a naléztí štěstí a radost a blaho. Smrtí svazek tento jest rozpoután — ale doufáme s důvěrou, že tam nahoře zase navždy se upevní. A tato naděje jest v rakvi naše útěcha, naše kotva, naše hvězda spasná.

Kolébka a rakev -- u obou se doufá. Zbožná přání, myšlenky a city vystupují ze srdce rodičů k nebesům, stojí-li u bezstarostného lože dítěte. Za štěstí a požehnání svého miláčka k Bohu modlitby vysílají. Také u rakve se modlíme. Modlíme se za nebožtíka, prosíme, aby Bůh nevházal s ním ve přísný soud, aby jej přijal do sídla svých vyvolených. Vyprošujeme si mondrosť pro život a milost v umírání.

Kolébka a rakev — vždy chovati budete lidi. Často, ach — blízko jste sebe, často sotva s píd od sebe. Avšak ať sobě blízky, ať daleky od sebe, obě jste kolébky, jedna kolébka pro život, — druhá pro nebe.

Úkol 34.

Smrt a spánek.

Dvoječata (blíženci) obyčejně velmi jsou sobě podobní; — tak podobá se smrt spáuku. Spící leží s očima zavřenýma, bez vědomí, zapomíná na denní břímě a starost a odpočívá od své práce; duch jeho takřka odpoután jest od těla, a vnější předměty nepůsobí veň tak, jako když bdí.

Tak nebožtík leží v rakvi a v tichém hrobě; žádná bolest nekali a neruší jeho pokoje; on necítí již nepřízně osudu. Nepřátelé musejí umlknouti; neboť jejich hluk se ho nedotýká; duch jeho odpoután jest od těla; jako mnohdy duše spícího narušeněji myslí, tak působí svobodněji na onom světě; žádný prelud smyslu, žádný předsudek srdce, žádná krev zhorka nakvašená nekali jejich myšlonek; maličkosti a malichornosti nejeví se jí již velikými, neocenitelnými statky; soustrastně usmívá se horlivosti, kterou přes posvátné svazky a povinnosti v životě vezdejšímu často bláhově bojovala za věci bezcenné.

Úkol 35.

Život lidský a květina.

Tak staré tóměř, jako pokolení lidské, jest přirovnání života lidského ku květině. Jako květina jemnými kořínky země se drží,

z ní šťavu a potravu, a z oblohy světlo a rosu dostává; jako květina tajuplně v lůně země ze seménka klíčí, se rozvíjí, kvete a dozrává, vadne a hynie. — tak i život lidský. Okolo hrobu květiny vznikají její děti, dále život tráví, stkvějí se v rose ranní, třesou se vánkem větrův a podléhají snad bouři. Ale život jejich nezahynul bezo stopy; mnohý živoucí tvor nalezl sladký pokrm a útočiště ve kvetoucím a libodechém kalichu — její účel jest dosažen — ona zde štěstí nalezla, štěstí šířila. — Kéž život tvůř podobá se květině!

Jiné vypracování. Úvod. Žalmista Páně (Žalm 103., 15.) praví o životě lidském: „Dnové člověka jako květ polní; jakž vítr na ně povane, anť ho není, aniž ho již více pozná místo jeho.“ — Jen slabost života lidského dává pěvi příležitost přirovnávatí jej ku květině; ale obraz ten pravdiv jest ve smyslu obsáhlejším, neboť vývoj obou má mnohé podobnosti.

St a ť: 1. Pozorování vyvinujícího se poupěte. Klíčí ve skrytu; nepodaří se nám vyzpytovatí jeho vzniku, příčin jeho vývoje. — Také počátek života našeho zastřen jest tajemným šerem; vzpomínky naše nedostihují prvních dnů našeho života. — 2. Poupě pučící baví krásou svou, budí naděje; ale předčasně-li je rozvíjeme, květ zničíme. — Také dětství baví nás veselým, líbezným svým zjevem; není nic uzralého, ale jest naší nadějí pro budoucnost. Požitky dospělým dovolené ničí mládež. — 3. Květ rozvítý. Je to nejstkvělejší doba všeho bytí; dokonalá krása (tvar, barva, vůně) těší nás jen krátký čas. Cít sladkobolný mísi se k radosti naší. — Také máj života našeho kvete jen jednou. Dokonalým vývojem tělesným, uvědoměním, k čemu jest určen na zemi, člověk dostupuje svého vrcholu; ale na vrchole zdržujeme se jen krátkou dobu. — 4. Vadnoucí květ. Chová v lůně svém zárodek, který má býti živou; štávy, které mu udělují krásy a vděku, se mu odnímají; on hynie. — Také život náš má nésti ovoce; abychom ho docílili, třeba sil; krása a mladost mizejí. — 5. Květ zhynulý. Odděluje se od rostliny a opadává; dozrávající plod připomíná nám uplynulou krásu. — Také my umíráme a se loučíme se společností lidskou, tělo naše odevzdává se zemi. Ovoce naší práce však zůstává jako setba pro budoucnost.

Závěr: Jak poskytuje nám pozorování i té nejmenší bytosti ve přírodě obraz našeho života; veškerý zevnější svět jest obrazem našeho duševního života.

Ú k o l 36.

Květy a naděje.

Květy i naděje jsou zjevy, jež záhy hynou; květy nalézají se každého téměř roku na stromě, pokud míza jeho docela nevyschla; na nejmladších stromech obyčejně jich bývá nejvíce. Naděje těší se každý věk lidský; ale nejvíce a nejtoužebněji doufá jinoch. Nejmenší část květů nasazuje plody, a málokteré plody dozrávají v ovoce: tak i největší část nadějí bývá zmařena. Nicméně

každého roku těšíme se znovu ze mnohých a krásných květů stromových, poněvadž poskytují oku tak stkvělého požitku; tak i naděje síly naše duševní vždy znovu povzbuzuje; proto naděje nikdy zcela se nevzdáme. — Bouře a nečas setřásají květy se stromů: tak i naděje naše často krutými poměry bývají ničeny, někdy i vlastními našimi náruživostmi. — Jakkoliv jen z malého počtu květův ovoce se vyvine, přece je ho téměř každého roku s dostatek. Tak raduj se, člověče, z toho, co dobrého jest na zemi a vyhledej toho; možná, že mnohá věc již jest tu, kterou teprve od budoucnosti očekáváš.

Úkol 37.

Zima a kmetství.

Přirovnání kmetství lidského k zimě jest obraz ve všech dobách často užívaný. A zajisté není se čemu diviti, neboť podobnost obou jest tak blízká. Zima je doba roční, ve které příroda, unavená takřka neustálým tvořením a plozením na jaře, v létě a na podzim, odpočívá. Právě tak kmet. Síla jeho zničena jest námahou, boji a boulemi života, a umdlen jsa prací a omrzely neunavnou činností, libuje si v nečinnosti. Drsné bouře zuří v zimě přes zemi, a mnohý den ledový, pošmourný a těžký spočívá na městě a dědině. Také kmetství čítá mnoho dnů pošmourných, neboť nemoci a křehkosti nutí velmi často kmeta zvolati se sv. písmem: To jsou dnové, o kterých mi vyznati jest, že se mi nelíbí.

Jen málo jest radostí, které ledová zima nám přiuší, ale za to tím více oblažují, protože jich obyčejně užíváme v milém kruhu rodinném. A má-li se věc se kmetstvím jinak? Jen málo radostí ještě kmetství poskytuje, ale jsou to radosti v tomto životě pozemském nejkrásnější. Zdařilý syn, nadějný vnukové, stkvětná žeň činů ve dřívějších letech v Bohu vykonaných, neposkytují-li velikých radostí, jež kmeta v pravdě oblažují? — Zima se svými krátkými a pošmournými dny, se smutnými a mrazem ztuhými nivami jest předehůdce krásného, vše oživujícího jara. A kmet, nepohlíží-liž i on s důvěrou a nadějí ku blízkému jaru, ku krásnější, vyšší budoucnosti?

Tak jest zima ve velmi mnohém ohledu vhodný obraz kmetství.

Úkol 38.

Kotev, obraz naděje.

Úvod. Kříž, srdce a kotev často vidáme spojené na znamení víry, lásky a naděje. Z nich obzvláště kotev vybízí nás přemýšletí.

Stat: 1. Její podoba jest obraz jistoty. — Naděje jest libý cit ohledně budoucnosti. 2. Kotev musí držeti řetěz. — Příčina naší naděje spočívá v tom, co příjemného již jsme zakusili. — 3. Nevšude nalézá se vhodné dno, do kterého by kotev mohla se zakotviti; někdy na duň narazí na skály atd. — Naděje v budoucnost jest nejistá, jest spojena s obavou a strachem. — 4. Váha kotve

má být přiměřena tíži lodi. — Stupeň naděje naší závisí na naší letoře, na našich zkušenostech, naší mravní povaze. — 5. Její účín v tom se jeví, že drží loď. — Naděje dodává nám síly v bouřích života; kotev stala se nám znamením naděje.

Z a v ě r. Srdece člověka jest moře, jehož hloub mnohou perlu chová; třeba jen vynasnažiti se, je vyzkoumati.

Ú k o l 39.

Jaro a mládí.

Často nazýváme mládí vesnou života; obě mají mnoho podobného. — 1. Obě jsou dobou prvního rozvoje. Na jaře vše pučí; nový život jeví se ve vsí přírodě; pupeny a poupata se objevují atd. Těž v dítěti rozvíjejí se síly, kterými je příroda obdarila; tělo i duch rozvíjejí se starostlivou péčí rodičův a učitelův. — 2. Na jaře jemný lesk slunce šíří všude jasnost a veselost; mlhy zimní prehají, a s nimi mizí zádušná a těžká mysl. Vesela je též mysl děti; prázdny jsou starosti a bolu tráví dni krásně, radostně. — 3. Obě podléhají témuž nebezpečí. Mnohý květ bývá na jaře bouří zničen, mnohá jemná rostlina bývá mrazy nočními spálena nebo hladajícími červy ve svém vzrůstu zdržována nebo dokonce zkažena. Tak i dítě vydáno jest mnohemu nebezpečí; mnohé dítě bývá stíženo nemocmi, jež zeslabují tělo i ducha; mnohé záhy již stává se obětí smrti. — 4. Obě budí v nás naděje. Ale zdaž vyplní se vždy naděje? Následuje po setbě vždy bohatá žně? Vyplní-li všecky děti v dospělejším věku, co jsme od nich očekávali? — 5. Obě rychle mizejí. Proto máme jich s největší pílí moudře užívatí.

J i n ó v y p r a c o v á n í. Co jaro ve přírodě jest podobnějšího, než jaro života lidského, krásná totiž doba mládí? Čilý, nadějný život vládne s jara všude, kam zrak svůj obrátíme; mladá, svěží síla na všech se jeví místech; pučí, klíčí, kvete a raduje se vše ve vsí přírodě. Jinak-li ve mládí? Není-liž i ono dobou rozvoje a květu všeho života lidského? Čilo, bezstarostně a nadějně mládež pohlíží do života, veselé a nedbajíc, jako jemné kvítky jarní, všeho toho bolu a svízeli, jež dni pozdější asi přinesou. — První dítky jara, pupeny, poupata, listy a květy jsou ještě velmi měkké a jemné, drsný vítr nebo mlha, jediná studená noc může zničiti všecek jejich nadějný život. Také život a srdce mládeže jsou měkká a jemná, a proto příliš mnohým nebezpečím podrobena. — Jaro jest doba setby; čím opatrněji, pilněji a bedlivěji se seje, tím bohatší lze očekávati žně. Také mládí jest doba, kde símé, základ všeho dobrého, do srdcí našich má být vloženo; je to tedy doba učení se, vychovávání a vzdělávání. — Jakkoli krásno, příjemno a mílo jest jaro s mladým svým rostlinstvem, přece ještě krásnější dni jsou, až jeho započaté dílo dále se rozvíje. Také mládež pořád se bude zdokonalovati a bude šťastnější, bude-li kráčetí bued od počátku v bázni boží a činnosti a zůstane-li neporušena zlým vlivem.

Úkol 40.

Měsíc, obraz života.

Na západní obloze plul měsíc jako lehká loďka v odražení-cím se světle večerních červánků. Děti ukázaly jej otcí. „Jak jst krásný a jemný,“ pravil Jan, „tak vždy nevyhlíží!“ — „Měsíc jest ve svém dětství“, odpověděl otec. „Každým dnem bude ho přibývatí, jeho světlo bude mocnější, až nám ukáže celou plnou svou podobu. Snad budou jej někdy zakrývati mraky, a on oblíben svůj takřka zahalí. Po některé době zase ho bude ubývatí, až docela zmizí, aby se stal dokonalým obrazem života lidského.“ — „Nerozumím, co míníš“, pravil Karel. — „O, já vím“, odušil Jan, „co chceš říci: Také člověka přibývá a ubývá; stkvěje se po nějakou dobu na zemi; pak zmizí a bývá uložen do hrobu.“ — „A mraky, které jej časem zakrývají?“ pravil otec. — „Těch nedovedu vyložití.“ — „Jsou to nehody, které člověka potkávají,“ pokračoval otec; „žádného člověka život ještě neuplynul tak stkvěle; každý měl své pošmourné dni. Ale nad člověkem nevinným a dobrým mraky bez jeho úrazu přelétají, a pokoj duše jeho nebývá vyrušován. A když i konečně před zraky našima mizí, nezaniká, nýbrž stkvěje se v jiné krajině věčně a bez proměny.“

Úkol 41.

Život náš je pout.

„Jsme poutníci a cizinci na zemi.“ 1. Na pouti býváme jen jistou dobu. Tak má se věc i s naším pozemským životem. Země není naše domovina: ona jest jen místo, kde se pro nebe, vlastní svou a pravou vlast, máme připravovati, a opustíme ji zase za krátkou dobu. — 2. Každý poutník má cíl své pouti. Tak vytknut jest i člověku na pouti jeho pozemské cíl ve smysle dvojím: jest mu umřítí; jest se mu snažití, aby se stával vždy dokonalejším a Bohu podobnějším. Tohoto dvojího cíle člověk má si býti vědom. — 3. Cesta na pouti bývá někdy příjemna, ne nebezpečna (vede utěšenými nivami atd.), často však také velmi obtížna a nebezpečna (vede hluchými pouštěmi atd.). Tak střídají se v životě lidském radost a žalost, štěstí a neštěstí. — 4. Na cestě potřebujeme často cesty povědomých vůdců, abychom se s cílem neminuli. Tak potřebuje též poutník pozemský moudrého a dobrého vedení, aby naučil se vyhýbatí nebezpečnému sestí hlouposti, hříchu atd. — 5. Čím jsou poutníkovi věrní průvodci, tím člověku na jeho pouti pozemské jsou šlechtelní přátelé. Oni jako tito ulehčují obtíž cest a účastenství mají nejen v radostech, ale i v nebezpečích těch, koho provázejí. — 6. Poutník po vystálých obtížích potřebuje zotavení a klidu. Obého třeba také člověku v pouti života. Jenom nesmí ni ten ani onen při tom zapomínati cíle předsevzatého; zotavení a klidu mají jen střídme užívati. — Blaze člověku, který vznešenému cíli duševního zdokonalení vždy více se blíží!

Jiný nástin: Úvod: Život bývá ku mnohým věcem přirovnáván, na př. k řece atd. Velmi vhodně přirovnává se také ku pouti.

- Stat: Neboť: 1) k oběma jest se připravovati,
2) v obou překonávati jest obtíže a nebezpečí,
3) obé má své příjemnosti,
4) u obou jest určitý cíl.

Závěr: Blaze tomu, kdo dobře jsa připraven na cestu se vydává, její obtíže a nebezpečí zmužilo snáší a žádnými příjmovostmi a požitky na cestě se naskýtajícími od dosažení cíle odvrátiti se nedá.

Úkol 42.

Život lidský a řeka.

Úvod: Pozorně přírodu pozorujice přečasto samy sebe v ní zobrazeny nalézáme. Příroda podává nám látku k nejhlubšímu pozorování a k pěkným přirovnáním. — Vizme, nemluví-li k nám i řeka, jež okolo šumí. — Přečhod: Dobře-li jí rozumíme, praví nám: Vizte ve mně obraz svého života! — Stat: 1. Počátek řeky slabý jest a nepatrný. Vhozený kámen, vlastní moje noha mohly by toku jejímu překážeti. Tak i život lidský v počátku svém jest nepatrný, slabý; nepatrné okolnosti mohly by jej zničiti. — 2. Čím dále řeka teče, tím více jí přibývá potoky a přítoky, jež se do ní vlévají. Tak i život. Znenáhla sílí pokrmem tělesným a duševním, jehož se mu se všech stran dostává. — 3. Řeka v toku svém často bývá zdržována úskalím, vodopády a těsnými údolími. Tak i klidná rovnováha života bývá rušena rozličnými nehodami, nemocmi atd. — 4. Řeka rychle teče vedle nás. Tak prehá i náš život. — 5. Řeka končí běh svůj v moři, kdež jméno její zaniká. Tak i na nás čeká smrt, a brzy snad i památka naše zmizí. — 6. Ale jako řeka vlastně jen zdánlivě končí, poněvadž vlny její se neztrácejí, tak i život náš konec bere jen v ohledě tělesném. Nesmrtelnost. — Závěr: Příklad tento ukazuje, že jest příroda plna moudrých naučení a hlubokých pravd. Škoda, že tak mnohým jest zavřena!

Jiný nástin:

Řeka, obraz života lidského.

Úvod: Komu nevnutila se ještě při pohledu na řeku myšlónka, že řeka jest pravým obrazem našeho života?

Stat: Mnohé jsou podobnosti řeky a života lidského:

1) Jsouť nepatrný při svém vzniku; počátek řeky tvoří pramenek sotva pozorovatelný, — slábo a pomoci potřebno jest novorozené.

2) Jako obehiti jest potoku mnohé obtíže, jež toku jeho překážejí, až konečně nemůže v řeku vzroste, — tak překonati jest i člověku mnohou překážku život jeho ohrožující, a jen nenáhle nabývá plné své síly a dospělosti.

3) Jako řeka může býti požehnáním poříčanům tím, že zvyšuje úrodnost půdy, podporuje obchod a průmysl, ale jako naopak

rozvodněním a zaplavením mnoho spoust může způsobiti, — tak i člověk je s to, aby silami a schopnostmi svými blahu bližních prospíval, aneb opačným jich užíváním veliké zlo páchal.

4) Jako v řece vlna po vlně se valí, — tak neustále přeháí i v životě lidském okamžik za okamžikem.

5) Jako řeka vlévá se do nesmírného moře, — tak i život lidský ztrácí se v moři věčnosti.

Závěr: Rozmanitě jsou tedy podobnosti řeky a života lidského, a jsou oprávněni řeku pokládati za obraz lidského života. Následujeme jí v požehnaných jejích účiuech!

Třetí vypracování. Úvod: Známý jest způsob, pokládati řeku za obraz lidského života. — Malý a nepatrný vyvěrá pramének, a nikdo netuší v něm mohutného veletoku; malý a slabý počíná život lidský, a nikdo nepoznal by v silném, statném muži útlého dítěte.

Stať. Obraz ten poskytuje nám mnoho podobností. Jako pramen seslí se nejprve v potůček, potok, řeku a konečně u veletok: tak dítě vzrůstá v hochu, jinocha, později v muže a konečně se stává kmetem.

1. Ze skryté důli vyvěrá pramen, bez určitého směru hned sem, hned tam skáče, často šumně a bouřlivě, někdy mile a příjemně. Tak vábí nás k důmyslnému rozjímání; vidíme v něm obraz veselého, čilého hochu, který ode hry ku hře spěchá, ve kterém nevyjadřuje se ještě žádný určitý směr k nějakému cíli života. Ale jako ve vodě kapka ke kapce se řadí, tak následuje v životě okamžik na okamžik, a veselé pacholetství mizí.

2. Pramén opouští těsné rokliny a vstupuje do příjemného údolí; stane se potokem. Již neřítí se tak divoce a šumně, nýbrž ozdobně se vina dále se ubírá. Vždy příjemnější jsou jeho břehy; něžné květiny zdobí stezky, každým krokem nová otvírá se vyhlídka, až konečně údolí se rozšíří, a tok řeky bere se určitým směrem. V jinou dobu potok se rozvodňuje, a bouřlivě a vše hubíc voda jeho se valí, až si cestu najde a pokojné roviny dospěje. — Tak jtnoch odhazuje pouta, která divokého hochu svírala, a obratně i líbezně pohybuje se životem; tisíce radostí zdobí jeho život, a živé jeho obrazotvornosti otevírá se tisíce vyhlídek do šťastné budoucnosti. A jako potokové se stékají, tak jtnoch pádí ve spolku s bratry; neboť voda nedá se zadržeti, a i veselého jtnoštství dnové příliš rychle přechází.

3. Vystoupí-li potok z údolí v rovinu, stává se řekou, která pak teče sice pokojněji a jistěji, ale za to mnoho užítku poskytuje. Lodi plaví se po její hladině, a pyšná města rozkládají se na jejích březích, které provázejí zelená a kvetoucí pole. Tak vstupuje muž do života a ubírá se jistě drahou svojí, jednáje a působě, aby požehnaní okolo sebe šířil. — Kde řeka jinou v sebe přijímá, tam zvětšuje se její síla, tam zvyšuje se vzdělanost; tak dociluje muž ve spolku s jinými vyšších výsledků svého působení. — Řeka neteče vždy pokojně a mírně: někdy vody její s mladistvou silou šumíce se valí; potom řeka vylévá se ze svých břehův a působí mnohé škody a spousty. Tak i náruživosti jsou s to, aby vážného, rozumného muže zachvátily a mnohou trpkou hodinou mu připravily. — Voda řeky nebývá v každé době jasná a čistá. Jestliže divoce šumící břehy své bere, anebo jestliže prudké lijavce ji rozvodnily, pak jest voda její kalná. Tak i muž zažije mnohý den pošmourný; mnohý bol sám si způsobuje, mnohý připraví mu ruka cizí, až všecka bouře a všecka prudkost utichne. Neboť jakkoli kalný objeví se vody řeky, prameny její jsou čisty.

4. Konečně rozšíří se řeka u velotoku a pomalu a pokojně ubírá se k moři; jistou dobu účinek její jest ještě znamenatí, ale pak pohlceny jsou vody její mocným oceanem, v němž se zrcadlí obličej slunce, které z něho tajemně láká vlhké páry, jež do oblak vystupují a o vrcholy vrchův a hor se opírají, aby stará hra znova mohla započati. — Tak i kmet spěje pokojně ku svému konci, až konečně klesne v moře věčnosti. Život jeho není již dobou činu a působení, nýbrž tichého pozorování minulosti. Nějakou dobu po jeho usnutí viděti jest ještě účinky jeho působení, až konečně zaniknou ve všeobecném vývoji lidské společnosti.

Závěr: Jak tři Sudičky nit života ve své ruce drží, tak bez zastavení plyne tok jeho. Klotho spočívá u pramene a určuje látku nití, Lachesis ji utvářuje, a bol a zármutek náležejí v obor jejího působení, až konečně vážná Atropos nůžkami ji přestřihuje, jakmile život lidský má skončiti.

Ú k o l 43.

Život člověka a den zimní.

Ú v o d: Příroda, jež nám všeho poskytuje, čeho potřebujeme, jež nás živí a obveseluje, poučuje nás též, chceme-li ji jen pozorně poslouchati a hlasu jejího dbáti. Mluví k nám v obrazech a podobstvích. Tak ukazuje nám den zimní vhodný obraz života lidského. 1. Oba jsou králky. Proto věrně užívati jest nám popřáných hodin dno a života lidského a jest nám pracovati, pokud jest den. — 2. Oba jsou přísný a vážný. Vážnosti života jest náležitě dbáti. — 3. Oba bohaty jsou obtížnostmi. Zima, sníh, bouře atd. — rozličné obtíže a těžkosti života. Ale svízele obou jsou k našemu dobrému. Zima čistí vzduch, připravuje zemi na jaro. Neštěstí očišťuje člověka, namáhavá práce jej utužuje a činí jej hodným života věčného. — 4. Oběma nedostává se rozmanitých radostí. — 5. Oba bývají naději objasňováni. — Naděje brzké, krásné doby roční, jara — naděje radostné, šťastné budoucnosti, lepšího života na onom světě. — Kéž jen dnů života svého tak užíváme, abychom u večer pozemské své ponti radostně mohli pohlížeti k té zemi, která kyne nám za hrobem!

Ú k o l 44.

Život je sen.

Kdo by ještě nebyl slyšel, že přirovnává se život ke snu? Na čem zakládá se toto přirovnání? — 1. Ve sně objevují se nám v pestré směsi nejrozmanitější tvářnosti, krásné a ošklivé, příjemné a děsné. Tak i život náš provázen bývá radostí a žalem, pokojem a strachem atd. — 2. Obrazy života bývají rovněž tak mylny a nicotny, jako obrazy snové. Sen nás uvádí v postavení, ve kterém jsme nikdy nebyli, představuje nám věci děsné a příjemné. Neděsíme-liž se též často v životě beze příčiny? Nežádáme-liž statků, netěšíme-liž se z věcí, jež pranic neoblažují? — 3. Obrazy života téměř tak rychle prochájejí a z paměti skoro tak snadno mizejí, jako obrazy snové. Jak rychle mizejí sny! Jak snadno jich zapomínáme! Jak brzy necházejí hodiny radosti a bolu, jak rychle na ně zapomínáme! — 4. Po snu následuje procitnutí k sebevědomí; po příjemném snu procitnutí často neradí vidíme, po snu děsivém jsme rádi, že nenalzáme ve skutečnosti, co se nám zdálo. Po životě a smrti následuje procitnutí v onom životě k radosti, zůstali-li jsme přes rozmanité svízele života ctnosti věrní; k trápení, zapomněli-li jsme, svedeni jsouce svůdnými vnařidly hříchu, účelu života a jestliže jsme nesnažili se toho dosíci, čeho přede vším jest třeba a co jediné ku blaženosti nás může vésti.

Z á v ě r. Kdežto však sen jen liché obrazy nám předvádí, má život vážný význam a opravdivost; žádný čas nevyhladí vědomí dobrých nebo zlých činů života našeho, a následky chování našeho zůstávají a nesou ovoce zde neb onde.

Jiný nástin: Úvod: Dle rozličného svého postavení vnějšího, dle rozličné své povahy a nálady myslí lidé život rozličně si představují. Tomuto život jest potůčkem vinoucím se mezi květnatými břehy, onomu jest pozemským slzavým údolím, kde nic není než starost a nouze. Často slyšíme též výrok, že život je sen. Pravdiv-li tento výrok?

Stať: Život podobá se snu 1) svou krátkostí a prehavostí; 2) svými překvapujícími a neočekávanými zjevy; 3) častým zklamáním.

Závěr: Ale se strany druhé život není snem, nýbrž jen vážnou skutečností, jež těžkých věcí od člověka vyžaduje.

Úkol 45.

Příroda jest chrám boží.

Mimo kostely rukou zdělané jest ještě chrám nebeský a chrám přírody. Příroda skutečně jest chrámem božím. — 1. Jest místem ponaučování a) o neviditelné bytosti boží, kterouž poznáváme ze stvoření světa, z oblohy naplněné miliony hvězd a ze zrnka písku; ji hlásá oko, kamkoli hledne, slunce svit a bouře; nebesa vypravují chválu tvůrce. (Další provedení příklady.) — b) o poměru člověka k Bohu: Bůh zjevuje se ve chrámě přírody jako otec poctivý o lidi — o své děti, jakožto stvořitel, zachovávatel a řídící; každý list ve knize přírody hlásá otec lásky. — 2. Jest místem uctívání božího. — a) Příroda živá, o lásce a požehnání božím svědící povznáší srdce lidské k díkům a ku chvále Nejvyššího; zbožnost naplňuje v ní mysl naši, člověk povznáší se k Bohu: modlí se! — b) Tvořící příroda jest obrazem a pobídkou činnosti, plnění vůle boží, povzbuzení ku pobožnému, v lásce činnému životu.

Ježíš Kristus modlil se a učil ve chrámě přírody, jako ve chrámě v Jeruzalémě! Kéž všechny chrámy boží, věrný jsouce svému určení, lidi vedou ku pravé zbožnosti a k účinné lásce k bližnímu, k úctě boží v duchu a v pravdě!

Úkol 46.

Velbloud, loď pouště.

Úvod. Jako obyvatele severních krajín polárních náhradou za mnohé jiné věci, jichž se mu nedostává, obdržel soba, od něhož všechny téměř potřeby své dostává, tak má Arab, syn hluchých pouští a pustých písčín, svého velblouda; od něho má pokrm a oděv. Jeho význam záleží však především v tom, že se ho užívá za soumaru; jako soumar velbloud právem zaslouhuje název lodi pouště.

Stať: Neboť v pustinách, v nichž žádné jiné zvíře domácí by nevydrželo, velbloud jest prostředkem, jímž přes moře písčité spojují se vzdálené země protilehlých stran. K tomu hodí se velbloud — 1) pro svůj rychlý a vytrvalý běh; velbloud druhu Maharri zvaného, který obzvláště rychlým během se vyznamenává, uběhne za 24 hodin 24—28 mil a touž rychlostí běží více neděl po sobě; — 2)

pro schopnost břemena nositi; uneset břímě 6--10 centův a urazí s ním deště průměrně 6 mil; — 3) pro vytrvalé snášení žízně; moha v jednom oddělení žaludka požitou vodu nahromaditi a dle potřeby trochu do hrdla jí vrátiti, jest s to, aby 3--4 dni bez nápoje vydržel; — 4) pro vytrvalé snášení hladu a že na mále přestává; hrb z tučné hmoty se skládající zastupuje u něho místo spížírny. Také nalézá velbloud i na poušti ještě pokrm, kde jen dost málo rostlin se jeví (bodláček, kopřiva, kručinka barvířská, kůra stromová); — 5) pro svou schopnost, již z daleka většiti pramenitou vodu; tím již často zachránil života svého pána; — 6) že nepotřebuje dlouhého spánku, takže jako loď na moři ve dne v noci může se před se bráti.

Závěr: Bedlivá péče, kterou Arab velbloudům svým věnuje.

Úkol 47.

Řeč jest meč.

Úvod: Řeč bývá často přirovnávána k toku řeky, ke hromu a ohni. Vhodně také přirovnává se k meči, neboť ve mnohém ohledu sobě se podobají.

Stát: I. Mohou prospívati; neboť můžeme jimi 1) člověka hájiti a chrániti, 2) můžeme si jimi slávy a etí dobytí.

II. Mohou škoditi; neboť můžeme jimi 1) na člověka útokem hnáti a jej pronásledovati; 2) můžeme si jimi hanbu a potupu způsobiti.

Závěr: Stručné shrnutí a dovození, co z toho plyne.

Jiné vypracování. Mezi všemi dary, kterými Bůh člověka tak štědrě ozdobil, jest bez odporu nejvyšší a nejkvělejší dar řeči, který lze vycvičiti až k té dokonalosti, že jeho moc, moc slova čili jazyka, rovná se moci meče, a právem lze tvrditi, že nejvyšší páni světa jsou meč a řeč.

A tak je tomu skutečně; meč a řeč jsou prostředky, kterými stejně veliké a slavné věci jsou vybojovány, kterými mnozí národové ze stavu divokosti ku mravnosti a vzdělanosti jsou přivedeni. Kolik mohou v této příčině dokázati zbraně, učí dějiny nekonečnými téměř příklady. Vyměněme z nich jediný, nejvýmluvnější, — příklad Karla Velikého, který mocí meče panství své od řeky Ebra až k Tise, od Eidory až k zálivu Tarentskému rozšířil, který v boji více než třicetiletém udatně Sasy sobě podmanil, nepřátelské Normany zpět zahnal a loupežné Avary, bič národů západních, válkou krvavou a tvrdošijnou zahladil a vyhubil.

Ale co jsou i největší vymoženosti meče proti zá-
zrakům, které způsobila moc řeči! — Pohledněme jen
zpět na šíření evangelia, i najdeme, že křesťanství,
které zasil Spasitel v Palaestině jako zrno horčičné, vzrostlo
ve strom, jehož větve a ratolesti zastiňují všechny země-
dřly a kraje; a není-li to větší a výtečnější vymoženost,
než jaké kdy mečem dobyto?

Avšak nejen za nástroje k dobývání sloužily meč a
řeč, — rovněž tak často užívá se jich za zbraň hájící
a ochraňovací. Vždyť víme o Thrasybulovi, že třemi
sty průvodci vlast svou ode jha tyranova mečem osvobo-
dil, — o Ciceronovi, že mocí řeči své obec římskou od
záhuby zachránil. V témž smysle mohli bychom Themis-
toklea a Demosthena, německého krále Jindřicha I. a
Petra Amiens-ského vedle sebe postavit, abychom majíce
je za příklad přirovnali moc meče k moci řeči, a v obou
těchto přirovnáních objevila by se nerovně větší moc slo-
va jako nepochybný výpadek.

Bohužel jeví se větší moc jazyka také na zlou strán-
ku, — ve zneužívání. Jakmile totiž mocné tyto zbraně
neslouží již dobrým účelům, jakmile zmocní se jich bezbož-
nost, vzpoura nebo zrada, pak šíří místo prospěchu a požehná-
ní, jež mají ploditi, touž mocí neštěstí a zkázu a stávají se ná-
stroji, které rovněž veliké spousty působí jak ve světě fy-
sickém, tak ve světě mravním. Tato smutná pravda platí
o slově u vyšší míře a v dějinách je tak silnými rysy
zaznamenána, že sotva dokladů zapotřebí. Známí jsou
Marius a Sulla, kteří meč, jenž jim byl svěřen na odvrá-
cení vnějších nepřátel, obrátili proti vlasti a poskvřnili
jej krví svých spoluobčanův. Ale větší ještě jest hanba
Athéňana Aischyna, který porušen jsa chytrým Makedo-
ňanem, stkvělého daru řeči zneužil ku zradě své vlasti a
za nástroj, jímž svoboda Řecka jest podkopána.

Tyto a nesčíslné podobné příklady patrně učí, že
od způsobu, kterak meče a řeči se užívá, nežádka závisí
štěstí a neštěstí, spása a záhuba jak jednotlivce, tak ce-
lých národův a státův.

Úkol 48.

Plavba na moři, obraz života lidského.

Úvod: Důležitost života lidského v rozmanitých jeho poměrech jest příčinou, že jej rádi k jiným věcem přirovnáváme. Plavba na moři jest vhodný obraz života lidského.

Stat: 1) Loď zakotvená ve přístavě, — mládež pod ochranou rodičův;

2) vyplutí lodi ze přístavu, — vstoupení člověka ve společnost;

3) skrytá úskalí, — náruživost;

4) bouře, urpení, trampoty; dle toho, jak loď je stavěna a řízena, bouře snadno nebo s těžší překonává, anebo se ztroskotává; — dle přirozené své jakosti a dle toho, jak byl vychován, člověk bouře života překonává snadno atd.;

5) loď, která mnohé plavby a těžké bouře přestála, ale konečně ještě jako trosky lodní do přístavu se vrací — podobá se kmetství lidskému.

Závěr: Záhy jest nám se snažiti, abychom obrnili se proti bouřím a nebezpečím života, bychom je mohli překonati.

Úkol 49.

Život jest boj.

Úvod: Všem živým bytostem jest neustále bojovati s nepřátelskými mocnostmi (rostlinám, zvířatům); obzvláště člověku. Všecek jeho život jest neustálý boj.

Stat: 1) Hledíc k jeho tělesnému životu: a) ve mládí — nemoci — nebezpečí státi se mrzákem atd.; b) v pozdějších letech — starost o výživu — přemáhání těžkostí ve společenském a obchodnickém životě (konkurence).

2) Hledíc k jeho duševnímu životu a) v ohledě rozumovém — boj s nevědomostí, předsudky, pověrou, který bojovati jest mu ve vlastním nitru s sebou, jakož i na venek s jinými; b) v ohledě mravním, pokud bojovati mu jest s vábením smyslností a se zlými náklonnostmi.

Závěr: Byť boj života někdy byl těžký, přece člověk má dosti síly, aby jako vítěz z něho vyšel. Vybídnutí, užívání této síly vždy a ve pravém spůsobě.

Jiný nástin: Úvod: Život člověka bývá často přirovnáván ke snu, k pouti, plavbě námořní atd.; právem lze též tvrditi, že život jest boj.

Stat: Člověku bojovati jest

1. se přírodou, a to

a) s vlastní svou slabostí a křehkostí.

b) s nebezpečím, kterým vnější příroda mu hrozí;

2. s sebou samým, a to v ohledě

- a) rozumovém } viz svrchu!
 b) mravním }

Závěr: Tento neustálý boj slouží člověku ku cvičení a sílení sil: „Nouze budí sílu.“

Úkol 50.

Moře a poušť.

Úvod. Země a voda jsou živly sobě tak protivné, že bychom mohli mysliti, že jich k sobě přirovnati nelze. Přece jsme nakloněni, přirovnati moře a poušť. Zkoumáním přírodopysků dokázáno, že v dávných dobách pouště nebyly nic jiného, než dno mořské.

Stať. U obou nalézáme mnohé podobnosti.

1. Vnější zjev. Daleko rozšířená, stejnotvárná plocha, bez rozmanitosti, beze střídání; nad ní rozepjata jest obloha nebeská. Není tu předmětu, na kterém by mohlo oko spočíuouti. Pohled ten naplňuje mysl úzkostí. Věčná stejnotvárnost pohybu vln na obou.

2. Změny scény: Pokoj, rozbroj, Tíšina na moři; touha po pohybu. — Palčivý žár na poušti; touha po občerstvujícím vánku. — Bouře na moři; boj s nevěrným živlem; bouře na poušti, boj s nepřátelským, zhoubným živlem (smršť vodná, písková). — Vzdušní bludné obrazy, tak zvaný námořský zápas nad lodí; země pod zdánlivou plochou vodní.

3. Vegetace. Oko uvyklé na ni bolestně dojíká její nedostatek. Vegetace moře spočívá ve hrobě, jest oku zastřena; jen obrazotvornost může si ji vymalovati. Také vegetace na poušti jeví se umrtvena, palčivým pískem zhubena. — Ostrovy s nepatrnou jednotvárnou vegetací přerušují stejnotvárnost moře; oasy na poušti poskytují míst odpočinku a zotavení.

4. Zvířena. Moře jest sice obydleno množstvím tvorův, ale náš zrak jich nedostihuje. Právě tak jest poušť hroben zvířat doby dávno minulé. Nad hladinou mořskou jen vzduch jest oživen mořskými ptáky, kteří drží se vždy blíže pobřeží. Tak i dravci zdržují se na okraji pouště.

5. Člověk. Moře není jeho bydlištěm; plaví se po něm, aby s místa na místo se dostal. Jej nese loď, na kterou jest poután, která mu všeho poskytuje, co potřebuje. Loučení s domovem. Nebezpečí: loupežníci mořští. Spatření země. — Pouští, nehostinskou plochou, ubírají se jen cestující, prostředkující obchod mezi místy před pouští a za ní. Člověk odkázan jest úplně na velblouda, „loď pouště“, který všem jeho požadavkům vyhovuje. Loučení. Loupežnické tlupy: Tibbové, Tuarikové. Pozdravení oasy neb obydlených míst.

Závěr: Pohled na protivy: voda — země; vlhký vzduch — palčivý žár; životem naplněná hloub — širý hrob umrtvé minulosti. Při všem tom přece tolik věcí, jež rozumného pozorovatele přesvědčují o shodě obou.

Úkol 51.

Hornatina a kraj (rovina).

Úvod: Obyvatelé roviny vyhledávají krajiny hornaté, aby se osvěžili a zotavili. Také horalé často konají cesty „do kraje“, aby poznali jiný svět, život jiného způsobu. Hornatina i rovina mají tedy zvláštní své vnady, jedna jistě poskytuje, co druhá odopírá.

Stat: V pohorí jeví se vše ve své původnosti; kraj rozvíjí a zdokonaluje, co pohorí zplodilo.

1. Utváření půdy. Utváření pohorí jeví se býti výsledkem mocně působících sil přírodních, které z části ještě ve přítomnosti poskytují obrazu pokračujícího ničení a vývoje. — Kraj má ráz pokojný, mírný; protivy jeví se vyrovnány; místo boje rozličných živlů jeví se samostatný vývoj každého živlu, všechny vzájemně se doplňují.

2. Rostlinstvo. V pohorí objevuje se nejprve les ve své divokosti; všecek vzrůst rostlinstva jest původní a přirozený; kopanina a zasévání lesa obmezuje se na nejbližší okolí člověka. — Ve kraji převládá umělé pěstování rostlinstva; les neroste divoce, roviny osety jsou obilím, pokryty pastvisky a loukami. V parku slučuje se umění s přírodou.

3. Živočišstvo. V hornatých krajinách obývají především divoká zvířata: liška, jezovec, rys, — draví ptáci, tetřev, tetřívci. V kraji nejen zvíř pozemská jest milejší (jeloni, srnci, zajáci), ano i zkrotitelna, ale i obyvatelstvo vzduchu méně člověka se bojí (čápi, vlaštovky), a ptáci lesní obvesolují nás svým zpěvem. Obzvláštní však význam má ve kraji domácí dobytek a drůbež.

4. Člověk ve své rozmanité činnosti, obzvláště ve svém působení ve přírodu. V hornatých krajinách budí pozornost naši nejdříve horník; rovněž i četné huti, jež oživují údolí. Do rovin převážejí se výrobky surové, aby tam z nich byly zpracovány předměty průmyslu a obchodu. — Les hornatý oživují drvoštěpové; v údolích nalézá se mnoho pil, které rozřezané dříví dodávají do kraje, jehož obyvatelé, řemeslníci a umělci, je zpracují. — V hornatých krajinách jeví se nedostatečné hospodářství polní a zahradní; v rovinách kvete dokonalé rolnictví. — Na vysokých horách vidáme jen chudobné chatrče, později malé vesničky a nepatrná městečka horní; v rovině však stkvělé dvory, bohaté vesnice, velká města se vším leskem bohatství, věd a umění.

Závěr: Tak poskytuje přechod od hornatiny do roviny obrazu nenáhlého vývoje; spatřujeme v něm pokrok ducha lidského v nenáhlém jeho vítězství nad silami a plodinami přírodními.

Úkol 52.

Bouře, obraz útrap života lidského.

Úvod: Bouře mořské, orkány v pouštích mají mnoho příbuzného s útrapami člověka (nemoci, válka, požár, mor, ztráty, umrtí).

Stat: Neočekávané jejich vypuknutí — jejich děsivý dojem — zhoubné účinky — povolování a zase prudší záchvat — odpor silných a pevných předmětů naproti nejistému kolísání pohyblivých věcí — dobročinné účinky (čištění vzduchu; osvěžení mysli).

Závěr: Lodník připraven jest na bouři; tak i člověk má býti připraven na útrapy. Nouze budí naši sílu; podivujeme se často, co lidé slabé přirozenosti vykonají. (Ev. sv. Mat. 7., 24.—27.; Luk. 6., 47.—49.)

Úkol 53.

Čtvero dob života, čtvero dob denních.

1. Jitro. Jasně osvětlení a přibývající teplo; svěžest, živost, veselost.

2. Poledne. Slunce dosáhlo nejvyššího stupně; lesk světla, přibývající vedro; jitření ve vši činnosti životní.

3. Večer. Slunce zapadá; červánky večerní, touha po odpočinku, klid, zpytování, čeho jsme zažili.

4. Noc. Tma, spánek, ticho, probuzení.

(Pozn. Tento nástin lze jednotlivými věcmi následujícího úkolu rozšířiti a doplniti, ač o vlastním parallelismu čtvera hlavních částí mluvíti nelze.)

Úkol 54.

Čtvero dob věku lidského a čtvero dob ročních.

Úvod. Čtvero oddílů života lidského často bývá přirovnáváno k dobám ročním; tyto jak ony mají svou zvláštní povahu; vývoj obou děje se souběžně.

Stat: 1. Pacholetví (jaro). Jemné, něžné rostlinky, jež ohrany potřebují; milé, ozdobné kvítky; střídání dnů pošmourných a jasných. — Síly slabé, ošetřování potřebné; čilost a svěžest, hra a lehká mysl; rychlé střídání smíchu a pláče.

2. Jinošství (léto). Plný vzrůst rostlin, stkvělé květy, dozrávající žeň; slunce vysoko na nebi; lesklé světlo, vedro, bouře. — Plné síly, veselá mysl; nadšení, plány do budoucnosti; pilná snaha, vážna úvaha; naruživosti.

3. Mužství (podzim). Dozrávající ovoce; chladnější, ale jasné dni, stejnoměrná povětrnost. — Dokonalá síla; určitost, vážnost, důstojnost, určitá snaha, tvořící činnost, těžení; dalokosáhlá působnost.

4. Kmetství (zima). Odumřelá příroda, klid, temné dni. — Křehkost, slabost; ústraní; nepatrné úcastenství u věcech přítomných, život ve vzpomínkách.

Závěr: Každá roční doba má své zvláštní přednosti a své zvláštní nedostatky; tak i každý věk lidský má své světlé a stinné stránky. Tyto jako ony mají se vzájemně doplňovati, mohou tedy jen ve své povšečnosti uspokojovati.

Úkol 55.

Meč a péro.

Úkol tento lze buď tak vypracovati, že moc meče a moc píska, jako v úloze 47. „Meč a řeč“ vzájemně přirovnáme; anebo pozorujeme muže obelázející s mečem a s péroem, stav vojenský a stav učencův.

Úkol 56.

Léto a zima.

Úvod. Ačkoli rozeznáváme čtvero roční počasí, nieméně můžeme celý rok rozdělití ve dvě hlavní dob, v léto a zimu, z nichž každá má své přednosti, ale také své obtíže.

Staf. Obraz léta:

1. Délka dne, povětrnost, teplota.
2. Příroda (louky a pole, lesy a zahrady), květiny a plody.
3. Živočišstvo; návrat ptáků stěhovavých; čilý život na poli a v lese.
4. Člověk ve své činnosti; pohodlnější pracování, za dne a na čerstvém vzduchu; umdlonost.
5. Člověk ve svém zotavování a v požitcích (procházky, cesty); přivnutí se ku přírodě.

Obraz zimy:

1. Krátkost dnů; povětrnost.
2. Příroda (klid, spánek, žádná smrt; bílý koberec sněžný).
3. Živočišstvo (ptáci stěhovaví, zpěvaví, zvěř, stáda).
4. Člověk při své práci (omezení na světlici, umělé osvětlování).
5. Člověk ve svých požitcích (: procházky, silení se a otužování); klouzání na bruslích; radovánky ve světlici; přivnutí se k umění.

Závěr: Létu náleží přednost; léto poskytuje obrazu pravého života. Zimou nelze pohrdati; ukazujet nám člověka v odvislosti od vlivů přírodních.

Úkol 57.

Vzduch a voda.

Dvoje moře, jaž obklopuje obydlonou zemi. — Podobnost jejich vlastností: nesmírná prostornost, jednotvárnost, barva, klid a pohyb, stálé proudění; teplota vyšších vrstev vzduchu a hlubších vrstev vody; blesky a světélkování na moři. — Vzájemné proukání se obou (páry vodní v ovzduší; bubliny ve vodě). — Život rostlinný (stromy a rostliny úponkovité; podmořské rostliny). — Živočišstvo (létání, plování). — Člověk užívá jich, kde sebe se dotýkají, vstupá však též v balónu do ovzduší, potápí se ve zvonu do hloubky. — Vliv obou v naše tělo.

Úkol 58.

Setba a vyučování.

1. Úvod 2. Jaro podobá se mládí. 3. Příprava pole k setbě — srdce dítěte k vyučování. 4. Rozsévání semene rolníkem — učitelem. 5. Radost ze zdaru osení. 6. Někdy zmařená naděje. 7. Často pozdější vyplnění nadějí.

Přirovnání setby a vyučování jest rovněž tak obsáhlé jako poučné.

Jaro, jakožto jitra roku, podobá se mládí, jitru života.

Na jaře probuzuje se příroda k novému životu, pilný rolník spěchá ven na pole orat a vláčet, zahradník a vinař do zahrady a na vinici kypřit země a připravovat, čeho třeba ke vzrůstu rostlin. Nehledí-liž rovněž tak starostliví rodiče srdce dítek svých kázní a napomináním připravovati, aby símě božího slova, rozsévané učitelí školy a chrámu, našlo úrodnou půdu?

Je-li pole připraveno, zasévá rolník símě do zkyplených záhonův; rovněž tak učitel zasévá v srdce dítek, v domě otcovském pro vyučování připravená, símě dobra, pravdy a krásna, očekávaje bohatou žni.

Záhy klíčí seménko v zemi, a jemné rostlinky vyrůstají na povrch — brzy poznáváme také na dětech, že prospívají vědomostmi. Jak těší se rolník, pozoruje-li občas mladé, zelenající se osení, kterému dobrotivý Bůh milostivého zdaru popřál; jak radují se také rodiče a učitelé, vidí-li dítky své eo rok vždy více prospívati a dospívati v rozumné, dobré a šlechetné lidi!

A neztídka bývá nejkrásnější naděje rolníkova náhlým krupobitím zničena. Sklíčen a smuten stojí pak před potlučenými klasy. — Nebývá-liž také často očekávání rodičův a učitelův zklamáno, upadnou-li mladistvá srdce v osidla lstných svůdcův, aneb uchýli-li se s pravé cesty na cestu nepravosti, dechem zlého příkladu byvše ovanuta?

Ale srdce sklíčeného rolníka zotaví se zase, vzhledne-li vzhůru k Bohu, dárci všech dobrých darů, který snad již příštím rokem štědře nahradí, eo tentokráte nehodami jest ztraceno. Ani srdce rodičův a učitelův nezmálomyslní, neboť moudrý Bůh vládne nad námi, který může duše zdánlivě ztracené uvésti zase na pravou stezku a proměnit brzo slzy žalosti v slzy radosti z novuna-lezeného. — A nevyplní-li se jeho naděje u každého žáka, ví přece věrný učitel, že mnohé símě, zaseté v srdce dětské, teprve v budoucím čase ovoce přináší.

Úkol 59.

Učitel a zahradník.

Nástin. Podobnosti vůbec. Učitel a zahradník ve mnohém ohledu sobě se podobají, neboť jest jim síti a sázeti, chrániti a ošetřovati, ořezávati a plíti.

Staf 1. Jednotlivé práce zahradníkovy, — učitelovy. Jako zahradník símě do země seje, aby z něho rostliny vypěstoval, z jejichž květů neb ovoce by se mohl radovati, právě tak věrný učitel zasévá v srdece dítek slovy srdečnými símě dobra, pravdy a krásna, doufaje, že z něho v budoucnosti vzroste bohaté ovoce pro tento i onen život. — He, jak zahradník se namáhá, aby vše odvrátil, co by rostlínkám jeho mohlo škoditi; jak jich bledí ehrániti od větru, chladu a vedra; jak zde mladý stromek přivazuje, aby ho vítr nezlomil; jak onde pláně do školky své přesazuje a je šlechtí; jak přesazuje rostliny vláhu milující do stínu a vlhkých míst a je častěji než jiné zalévá; jak vůbec všecky neúmornou pílí zbavuje býlí a škodlivého lmyzu! — Nepodobá-li se mu ve všem učitel? Nebdí-li též nad žáky péči jeho světeuými? Nechrání-li jich od nebezpečí, nehledí-liž vše nešlechtné odstraniti z jejich okolí a nepomáhá-liž jim, jak jen může, aby v dobrém prospívali?

2. O d m ě n a — z k l a m á n í. Ani zahradku ani učitele nedostává se iludod náležitě odměny. Často teprve po dlouhých letech mohou posouditi, přináší-li zaseté semeno a námaha dobré ovoce. Ba nezdídko vidí se oba trpce zklamány, nepřinášejí-li snad právě miláckové jejich očekávaného ovoce. Tak má se vše u zahradníka, jestliže strom stojí v nejkrásnějším květu, strom, který věrnému dělníku spokojený úsměv vynucoval a bohatou odměnu sliboval, nepředvídanou nehodou, zhoubným krupobitím jest zničen. Právě tak má se vše i u učitele. Jak často dobrý žák, který učitele k nejkrásnějším nadějím oprávněoval, byv svoden se zvrhul a ve hříchu a bídě zahynul!

3. V y t r v a l o s t někdy i p o z d ě j í b ý v á o d m ě n ě n a. Aho učitel a zahradník nesmějí zmalomysluěti! Neboť často v pozdější době dosahují vytrvalostí svou, co se jim již zdálo býti odepřeno. Oba zajisté často, ač ne ve všech případech, obdržíž žadonci odměnu za své namáhání, a se srdcem tím radostnějším počínají dílo své znova.

4. R ů z n ě o d m ě n y. U obou ovšem odměna nemůže býti táž, neboť zahradník ošetřuje rostliny, učitel rozumné tvory. Dík zahradníkův záleží ve květinách krásně kvetoucích, ve výnosných kořích a stromech; učitelova pak odměna a dík v tom, že z chovanceů jeho stanou se dobří a zbožní lidé.

Z á v ě r: Kéž očekávání obou vždy se splní!

Ú k o l 60.

Strom a člověk ve svém zušlechtění.

Strom a člověk podobají se sobě ve svém zušlechtění.

Pozoruj pláně, které z jádra spadlého ovoce bez péče lidské vzrostlo. Sobě samému jsa ponechán mladý kmen rychle vzroste, zůstane divokým dřevem a neponese nikdy jodlého ovoce. — Ne-

ni-liž rovněž tak s dítětem, které bez laskavé péče, bez vdělávajícího obcování, bez učení a kázně roste? Bezuzdnost a surovost, choutky po věcech zapovězených jsou ovoce, které vyrůstá z divoké mysli člověka mladého, sobě samému zůstavěného.

Ale mladý stromek má býti zušlechtěn, aby za několik let dobré ovoce nesl. Moudrou volbou a pozorně nařízne pečlivý zahradník kůru, vsadí očko nebo mláz stromu dobrého a ránu obváže voskem a lýkem. Tu změni se všecka povaha stromku; šťávy, které ze země ssaje, zužitkuje jiným způsobem; listy jeho ssají rosu a vzduch jinak, a tíž potrava, tytéž paprsky sluneční tvoří nyní místo plodu trpkého a kyselého ovoce sladké. Tolik způsobilo očko v jakost stromu a změnilo jeho povahu. — Právě tak mají též rodiče a učitelé důležité povolání, vštěpovati v srdce dítek bázeň boží, aby varovaly se a nenáviděly toho, co jest nešlechtno, sprost, nepravdivo, aby milovaly a vyhledávaly, co jest šlechtno, dobro a pravdivo.

Bez odporu působí obcování a přátelské styky, jejichž moc nezkušený málo zná a jimž se často beze starosti oddává, v srdce a nitro mladého člověka. Jako vštípené očko povahu mladého stromu, tak vzdělávající obcování, věrná kázeň rodičův a učitelů měni způsob myšlení a mravy dítěte. Myšlenky šlechtitelských pěstitelů nalézají průchod v duši mladíkovu, jejich řeči, jejich jednání veň působí; nenáhle přijímá jejich zvyky, způsoby a návyky si věci kolem sebe pozorovati s toho stanoviska, se kterého je oni pozorují. Mnohé činí schvalně k vůli rodičům, mnohé, aniž je si toho vědom. Tak se konečně stane z něho bytost zcela rozdílná od toho, čím byl dříve.

Jako ušlechtěný strom již v málo letech kvete a dobré ovoce nese, tak i dobře vychovaný mladík již záhy ušlechtilý květ a ovoce ctností ukáže, ovoce pro život a pro nebe.

Ú k o l 61.

Dítě a ovocný stromek.

Ve velmi mnohých věcech dítě podobá se ovocnému stromku: Jako stromek potřebuje ošetřování zahradníkovu, tak musí také dítě od rodičů býti pečlivě chováno. Bez rosy a svitu slunečního stromek se nedaří, a bez milosti boží marna jest snaha a vychovávání lidí. Škodlivé kroupy podobají se zlým návykům, zelené listy a květy dobrým úmyslům, dobrému předsevzetí a vědomostem. Ze květu vzniká plod, a z dobrých úmyslů — jednání. Strom těší nás velmi, nepouští-li nadarmo pupence a poupata, a dítě, osvědčuje-li dobré své úmysly skutkem. Červ, který květy ničí a strom až v nitru hlodati může, to jest hřích. Dobré děti odplácejí svým rodičům, jako dobrý strom, za namáhání jejich ovocem — vděčností.

Tak jest téměř vše, co na ovocném stromě vidíme a pozorujeme, jako zrcadlo, ve kterém sebe samy můžeme viděti a poučiti.

Úkol 62.

Hodiny a tělo lidské.

Látka: Hodiny jsou největší umělecké dílo svého vynálezce. Tělo lidské jest veliké umělecké dílo svého Tvůrce. — Na hodinách podivujeme se vlohám a dovednosti shotovitelově; v podivuhodném zařízení těla lidského poznáváme a ctíme nekonečnou moudrost božskou. — Hodiny oblašťují nám rozličné doby denní: na těle lidském můžeme znamenati rozličné doby věku lidského. — Hodiny klepají a jsou v neustálém pohybu; také srdce lidské neustále bije. — Ve starých, zaprášených hodinách jest pohyb koleček z pravidla mdlý a zdoluhavý; také topna člověka starého nebo nemocného bije mdle a slabě. — Hodiny mají eiferník, na němž lze poznati, je-li uvnitř vše v pořádku či-li nie; také v zevnějšíku člověka, hlavně na jeho obličej, lze obyčejně čísti jeho vnitřní stav. — Když hodiny došly, třeba je natáhnouti k nové činnosti; člověku prací a činností umdlenému zapotřebí jest jídla a nápoje, spánku, pohybu atd., aby nabyl nových sil. — Nejmenší chyba, jediný čípek, který v kolečku se pošine, může hodiny zastaviti; také nejnepatrnější poranění nebo neporádek v ústrojí může učiniti konec životu. — Jsou-li hodiny polámaný, jest je dát opraviti znaleci, hodináři; je-li člověk nemocen, potřebuje lékaře. — Hodiny jsou stroj velmi jemný a mohou snadno býti pokazeny; také tělo lidské jest velmi citlivé a křehké. — Kolečka, páro a větrenko hodinové znenáhla se otrou („vyehodí“), přijde doba, kdy naposled dojdou, a více jich natáhnouti nelze; také člověk každým dnem stárne a slabne, přijde hodina, kde srdce jeho posledně zatluče, a všechny úkony tělesné přestanou.

Úkol 63.

Kořen stromu a základy domu.

Látka: Kořen jest nejspodnější část stromu; základy —. Kořen jest v zemi a jen tu a tam jest i na povrehu viditelný; také základy jsou —. Kořen jest daleko v zemi rozšířen, hledá si v zemi toho místa, kde účelu svému nejjistěji může vyhověti; také základy zaujímají veliký prostor, a volíme —. Kořen slouží k držení, upevnění celku, jest jaksi nosičem stromu; základy —. V kořeni nalézají se hlavní vyživovací ústroje stromu; v základech umístí se ty prostory domu, které —. Kořen dosahuje nrčení svého svou silou; základy —. Kořen obyčejně déle trvá, než kmen, větve a ratolesti; také základy často —. Rozbití silný kořen (pařez) jest obtížno; rozbourání pevných, dobře stavených základův —.

Úkol 64.

Lékař a duchovní.

Látka: Oba léčí, — musejí stav nemocného dobře vyšetřiti a poznati, — žádají, aby předpisův a nařízení jejich se po-

slechlo, — poskytují útěchy podmíněné, — podávají nezřídka trpký lék, — oslazují někdy poslední hodiny, — potřebují mnoho vědomostí a zkušeností.

Úkol 65.

Oko lidské a obloha.

Látka: Oko lidské jest klenuté, ukazuje barvu modrou, hnědou nebo tmavou; také obloha —. Oko jest zrcadlo duše; stkvěla obloha takřka zrcadlo —. V oku vidíme hvězdovitou zřítelnicí; také na obloze —. Oko bývá často zakaleno hnutím mysli; obloha zakaluje se —. Z očí tekou slzy; s oblohy —. Po pláči oko se zase vyjasní a jest přívětivé; obloha se také —. Mluvíme-li s nějakým člověkem, hledíme mu v oči; mluvíme-li s Bohem, pohlížíme —.

Úkol 66.

Alexandr a Diogenes.

Jaká protiva mezi oběma! Jakou úlohu hrál v dějinách světových Alexandr! Ale kdo byl Diogenes? Narodil se r. 414. v Sinopě. Otec jeho byl ponězoměneec a zároveň penězokaz. Do tohoto umění byl, jak se podobá, i syn zasvěcen. Jak vysvětloval jednu ze krásných přůpovědí ve chrámě Apollonově v Delfech ve svůj prospěch? V Athénách poslouchal Platóna. Největší vliv veň měl Antisthenes, zakladatel školy kynické. Charakteristika tohoto muže. Které byly základní rysy jeho učení? Z Athén Diogenes odebral se do Korinthu. Na trhu otrockém koupil jej vzácný Korintan Xenias, jehož syny vyučoval. Především však Diogenes hleděl působiti v lid. Ve kranionu učil přes třicet let. Tam jej našli také jednou u pramene Pireny, 90letého kmeta, ve plášť zahaleného, jako by spal. Byl tam duši vypustil.

V Korinthě Diogenes prý setkal se s Alexandrem Velikým. Setkání toto pověst rozličně vyšperkovala. Veršem z Homéra prý vzbudil jej Alexandr v jeho sudě, a Diogenes prý mu ihned odvětil veršem následujícíím. Když mu Alexandr řekl, aby si vyprosil nějaké milosti, prosil ho Diogenes, aby mu ustoupil ze slunce. Po tom prý pravil Alexander: „Kdybych nebyl Alexandrem, chtěl bych býti Diogenem.“

Přese všechny protivy oba mužové ve mnohém ohledu sobě se podobají.

Alexandr nazván jest Velikým, a byl vskutku Velikým. Nebyl-li však i Diogenes přes všecku svou příkrošť veliký muž?

Alexandr byl podporován štěstím. Ale byl-liž Diogenes méně šťasten? Vždyť dle něho právě umění záleží v umění býti veselu.

Onen měl vše, tento nic a přece zase vše. V jakém smyslu?

Alexandr ovládal svět a uměl si jej podrobiti. Neuměl-li to i Diogenes, ač v jiném smyslu?

Ano, v jistém ohledu Diogenes předčí před Alexandrem. Diogenes měl velikou mravní vůli, ovládal se. Jak má se věc v té příčině s Alexandrem?

Oba vzájemně uznali své přednosti; mohli se učiti druh od druhu.

Úkol 67.

Pyrrhus a Alexandr.

Oba mužové často byli k sobě přirovnáváni, a vskutku přes všechny rozličenosti ve mnohém se shodují.

1. *Podobnost.* Oba byli si tělesně příbuzní. — Oba byli udatní hrdinové, první taktikové své doby. — Oba byli rytířského ducha a pomilování hodní, také jako lidé šlechtní. — Oba měli veliké zámysly. Chtěli založiti říši světovou, chtěli jiné národy účastny učiniti řecké vzdělanosti a řeckých mravův. Že zámysl jednoho z nich se zdařil, druhého pak nezdařil, toho příčina spočívá ve veliké rozdílnosti obou mužův.

2. *Rozličenosti.* Alexandr nebyl jen veliký vojevůdce, ale též veliký státník své doby. — Alexandr uměl stavěti, organisovati; toho Pyrrhus nedovedl. Pyrrhus byl spíše dobrodruh, nennavný útočník, nestálá, nepokojná povaha, a jako politik mnohých chyb se dopouštěl. — Ale nejen v osobnosti obou, ale i v poměrech jeví se veliká rozličenost. Kdežto Alexandrovi bylo činiti s národy, kterým nedostávalo se již životní síly, bojovati bylo Pyrrhovi s mohutným národem římským, který právě dobojoval boj vnitřní mezi patricii a plebeji, který byl sjednocen uvnitř a silou na venek. Proto zámysly Pyrrhovy se nezdařily. Drazo koupil vítězství u Herakleje r. 280. a u Aseula r. 279. Výprava jeho do Sicílie. Návrat a porážka u Beneventa r. 274. Jest mu opustiti Itálii. Vpády do Macedonie. Výprava na Peloponnes. Smrt jeho při obléhání Arga. — Ale nejen rozličeným výpadkem svých výprav oba se liší. Alexandr měl vojsko, jehož jádro tvořili Macedoňané; král Epírský měl většinou žoldnéře. Alexandr táhna do Asie zanechal zemí svých pod silným vojskem Antipatrovým; Pyrrhus spolehal se hledie k Epíru jen na slovo nejistého souseda. Plán Alexandrův dle tehdejších poměrů bylo lze provésti; zámysly Pyrrhovy nemohly se zdařiti. Dílo Alexandrovo přežilo svého původce záhy zemřelého; Pyrrhus na vlastní oči viděl nezdar všech svých zámyslů, dříve než jej smrt zavolala.

Úkol 68.

Hannibal a Alexandr Veliký.

Alexandr obdržel příjmi „Veliký“. Toho názvu Hannibalovi se nedostalo, a přece přísluší mu týmž právem, jako Alexandrovi. To vysvitne, přirovnáme-li oba muže:

1. Dle etností jejich jako vojevůdcův a lidí. S této stránky Hannibal neméně jest veliký než Alexandr. Život obou podává dokladů dostatek.

2. Dle zámyslův, které hleděli uskutečniti, a dle obtíží, jež jim bylo překonat. Jak velikou myšlenku měl Hannibal? Jak

vše nasadil, zdraví a život, aby ji uskutečnil! Jak důsledně věren zůstal přísaze, kterou kdys otci svému složil! Jaký plán měl Alexandr? Oba podnikli výpravy odvážlivé. Alexandr táhl až do daleké říše perské. Neznámé řeky a pohorí bylo mu překročiti, pouště projíti. Nepříteli jsa obklopen stál tam s vojskem svým sám, kdežto barbaři mezery své mohli vyplňovati. Ale přece výprava jeho nebyla tak nebezpečna, jako Hannibalova. Onomu bylo mnoho cest na východ otevřeno, tento měl jedinou cestu přes Pyrenéje a Alpy. Hannibal měl nepřítela nebezpečnějšího. Římané byli zkušení válečníci a vydrželi do posledního muže. Persané pak byli zženštilí, prudcí sice v útoku, ale pak zbabělí. Jeden Macedoňan mohl podstoupiti deset Persanův.

3. Dle pohnutek, kterými byli vedeni. U Hannibala pohnutky k boji byly čistější než u Alexandra. Ovšem chtěl Alexandr Persany ztrestati za bezpráví, které v Řecku spáchali, ale on vniknul i k národům, kteří s Řeky nikdy do styku nepřišli; nebyl prázden tížádství a vládychtivosti. Těmito pohnutkami Hannibal nebyl veden. Římané těžce prohřešili se na Karthagu jako úhlavní nepřítelé. Oba národové nemohli býti vedle sebe; jednomu z nich bylo zahlazenu býti.

Tento osud zastihl Karthago. Politování hodný jest konec Hannibalův proti konci Alexandrovu, a přece Hannibal eo do velikosti není za Alexandrem.

Úkol 69.

Alexandr Veliký a národ římský.

(Liv. IX., 17.—19.)

V jedné epizodě svého díla dějepisného Livius pojednal o zajímavé otázce, kdyby asi byl býval vítězem, kdyby Alexandr byl se obořil místo na Řecko a na Asii — na Itálii, Macedoňan či Říman. Vlastenecký dějepisec rozhoduje ve prospěch Římanův a hledí úsudek svůj dovoditi přirovnáním Alexandra a národa římského v těch příčinách, které rozhodují osud války:

I. vojevůdcové:

a) schopnosti duševní: 1) genialní nadání. Alexandr byl bez odporu veliký vojevůdce, — ale jeho slávě v té příčině pomáhá, že byl král a vládce a že rekovský svůj život dokončil ve květu mladosti, dříve než zakusil obratu štěstí. — Řím neliště k dobám před Alexandrem, — má celou řadu souvěkých vojevůdců, kteří alespoň stejnými schopnostmi duševními byli obdařeni;

2. obezřelost a zkušenost, čili použití duševních schopností: Je-li v té příčině Alexandra zváti Velikým, nesmí se při tom přehlédnouti, že činiti mu bylo téměř jen se samými nevzdělanými nebo nebojovnými národy. — Římsští vojevůdceové byli by se i v tomto ohledu synovi Filipovu aspoň stejnorodými ukázali.

b) vlastností mravní: 1. statečná mysl a osobní udatnost. a) Alexandr v bitvě u Granika; b) pohrdání smrtí a zmužilost, jež dokázali Decius Mus, Manlius Torquatus, Valerius Corvus a j.;

2. povaha == vlastností srdce: a) Alexandr hrdý, zpupný, bujný, vínu náchylný; b) Římané svého času byli povahou nepoměrně vyšší a větši.

Jiný, byť i méně důležitý činitel v rozhodování boje jest II. štěstí válečné:

1. Alexandr těšil se ve všech svých podniech ze štěstí, nikdy bitvy neprohrál.

Římský národ byl sice ve mnohých bitvách poražen, ale nebyl v žádné válce přemožen.

2. Štěstí Alexandrovo trvalo asi deset let. — Římské dějiny čítají téměř právě tolik století štěstí, kolik Alexandr let.

3. Národ římský vykázati se může nesčíslnými vojevůdci, kteří všick šťastni byli ve svých podniknutích. — Alexandr byl sám, — jím stála a s ním padla jeho moc.

III. Počet a síla moci válečné:

1. Za dob Alexandrových postavil Řím do pole deset legií, t. j. po 4—5 armádách. Alexandr byl by mohl do Itálie přivésti nejvýše 30.000 mužů a 4000 thessalských jezdců; kdyby byl chtěl k tomu přičiniti perské a indické vojsko pomocné, bylo by jej to spíše zeslabilo než osílilo.

2. Jeho vojsko bylo by se v zemi nepřátelské počtem zmenšilo, a stěží byl by je doplnil. — Římané mohli každou mezeru hned vyplniti.

3. Seřazení vojska římského bylo vhodné a umožňovalo rychlé pohyby. — Macedonská falanx nehodila se k rychlým pohybům. Postavení vojska v kohortách takticky mělo převahu nad falangou.

4. Římská zbraň útočná a ochranná byla lepší.

5. Udatnost vojinů s obou stran byla velika; vytrvalost Římanova jest nepřekonatelná a nemá příkladu.

Z této parallelly Livius uzavírá, že moc římská jest nepřemožitelná, že by jí ani Alexandr nebyl přemohl. Proto jedině nebezpečí státu římského není mimo stát, ale uvnitř; jen sám sebou, nesvorností a válkou občanskou, Řím může padnouti — před těmito zly nelze tedy dosti často a s důrazem varovati.

Úkol 70.

Publ. Corn. Scipio Africanus maior a

Publ. Corn. Scipio Africanus minor Numantinus.

Úvod: Z proslulé rodiny Scipionův vyznamenali se obzvláště svrehu jmenovaní. Jejich poměry a osudy, jakož i osobní jejich vlastnosti mají mnoho podobného, ač i ve mnohém ohledu se liší.

Stat: Přirovnání jich

A. Hledíc ku vnějším poměrům a osudům:

1. Původ. a) Oba pocházejí z patricijského rodu,
b) od slavných otcův,
c) mají totéž jméno, ač nejsou krevní příbuzní.
2. Život a působení.
  - a) Podobnosti. Oba bojovali a) v mladistvém věku,
b) na témž bojišti, c) s týmiž nepřáteli.
  - b) Rozličnosti: a) První žil v období hrdinském, — druhý v době počínajícího úpadku římské republiky; b) první bojoval proti velikým vojevůdcům, druhý proti prostředním.
3. Smrt. a) Podobnost: oba měli tragický konec;
b) Rozličnost: první zemřel ve vyhnanství, — druhý v Římě úkladnou vraždou.

B. Hledíc k osobním jich vlastnostem:

1. jako vojevůdcův: Oba byli udatní a důmyslní;
2. jako státníkův: Oba jsou aristokraté a hájí práv optimátův;
3. jako lidí: a) podobnost: oba etí vědy;
b) rozličnosti: a) starší byl vždy šlechetný a showivavý, — mladší přísný, mnohdy ukrutný; b) Scipio starší byl od spoluobčanů etěn a milován — mladšího etili a strachovali se ho.

Závěr: Který z obou Scipionů byl větší?

Úkol 71.

Válka peloponésská a druhá válka punská.

Úvod: Při studii dějin jest obzvláště poučeno přirovnávati důležité události; zajímavé jest přirovnání války peloponésské atd.

Stat: 1. Podobnost států válčících:

- a) Spartě a Římu spoléhati bylo na vlastní své síly, na udatnost občanův;
  - b) Karthago a Athény měly mnoho spojenců, početné loďstvo a plné pokladnice.
2. Podobnost válčení. Obě jsou nejdříve války na pevnině, potom války námořní, jedna na pobřeží sicilském a maloasijském, druhá na pobřeží sicilském a africkém.
  3. Podobnost výpadku:
    - a) v obou válkách podlehlí mocí námořní;
    - b) obě pozbyly vlády na moři a vlivu ve spojenece; oběma válka vyprázdnila pokladnice;
    - c) vítězící národové měli zisk méně dobytím země, ale spíše tím, že domohli se převahy nad svými soky.

Závěr: Jakkoli obě války velmi jsou si podobny, přece jest válka punská mnohem důležitější velikostí národů, kteří ji vedli, a svými následky.

Úkol 72.

Válka peloponnésská a třicítiletá.

Úvod: Války tyto náležejí k nejhroznějším. V čem sobě se podobají?

- Stat: I. 1. Ač příčiny jejich byly hlubší, přece podnět v nejšší byl nepatrný. Co bylo podnětem války peloponnésské? války třicítileté? (Zrušení chrámu ve Irobeech, zavření kostela v Broumově; Martinic a Slavata shozeni z oken —.) Byla to tu i tam malá jiskra, která zapálila.
2. Trvání války (431.—404. před Kr. a 1618.—1648. po Kr.). Každá válka měla troje období: peloponnésská až do míru Nikiova 421., do porážky Athéňanů na Sicilii 413., a dobytí Athén 404. Která období má válka třicítiletá? — Všecok skoro vzdělaný svět byl ve zbraní. Které země zde a tam se války účastnily?
3. Obě byly školou velikých vojevůdců a státníků. Jak znamenitý vojevůdce byl Spartan Brasidas, který padl r. 422. v bitvě u Amfipole (který muž zemřel s ním?). Alkibiades; Lysandr; Periklos, největší státník athénský. — Gustav Adolf; Bernart Výmarský; Torstenson; Banner; Tilly; Valdštejn.
4. V obou štěstí válečné se střídalo. Hned klonilo se na stranu athénskou, hned zase na spartánskou. Právě tak bylo ve válce třicítileté.
5. Obě byly války stran. Jednalo se o nejsvětější statky. Athény bojovaly za svou ústavu, nejsvobodomyšlnější a nejdokonalejší ve všem Řecku. Demokracie, aristokracie. Zde jednalo se o víru. Proto s jedné strany obětavost, ale též rozhořčenost a vztek. Kufžata a lidé stáli vedle sobe.
6. Obě byly války bratrské. Řecko, Německo (ale nejprve Čechy!). Jak to v takých válkách bývá, vedou jsou obě s největší ukrutností. Jak barbarsky počínali si Athéňané na Lesbu, Spartané u Plataj. Zničení Dívína!

II. Jaké rozličenosti v nich nalézáme?

1. Jedna byla válka námořní, která rozhodovala se hlavně bitvami na moři (Korkyra a Lesbos, výprava na Sicilii. Námořní bitva u Oycika; u Aigospotam atd.); druhá byla válka na pevnině.
2. Výpadek. Ve válce peloponnésské podlehl směr volnější vážnějším. Ve válce třicítileté dobyl si protestantismus platnosti vedle katolicismu.

3. *Následky.* Válka peloponésská měla škodlivější následky; všechny svazky mravnosti se rozpoutaly. Řecku zasazena rána smrtelná; podleho brzy svým nepřátelům (otroctví makedonské). — První následky války třicetileté byly neméně hrozný. Čechy a Německo pozbyly větší části svého obyvatelstva (Čechy mimo to utrpěly smrtelnou ránu v ohlodě národním). Ale Německo brzy se zotavilo, a pěstovány jsouce v jazyku národním umění, vědy a básnictví dostoupily tam vysokého stupně. V Čechách teprve v tomto století překonány neblahé následky války třicetileté.

Úkol 73.

Desítiletá svatá válka řecká a třicetiletá válka.

Úvod: Stejně poměry vždy a všude bývají podmínkou stejných zjevův.

Stat: 1. Světské zájmy převládají a náboženství jim jen pomáhá (Justin. VIII. 1.). Užívání pokladů chrámových ku věcem světským. Saecularisování a duchovní výhrada. (Již ve válce šmalkaldské u většiny zájmy náboženské byly velmi vlašny.)

2. *Spůsob válčení.* a) Fanatismus a ukrutnost, pod zámlkou náboženství podněcované.

b) Vojska žoldnéřská, skládající se z luzy.

3. *Účastenství ciziny* a) Filip a Gustav Adolf. Incredibile, quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriae dedit. Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum etc. Justin. VIII. 2.

b) Athény pomáhají rušitelům náboženství, aby ne nechaly Filippovi panství, a katolická Francie pomáhá protestantům proti Rakousku. Justin.: agunt propugnatores sceleris, immemores prorsus, quod in dubiis rebus suis illo deo etiam consiliorum auctore usi fuerant etc.

4. *Následky.* a) Všeobecná znemravnělost. Fokis a střední Evropa jsou pustinou.

b) Převaha Makedonie nad Řeckem, Francie nad Německem a Rakouskem.

c) Řecko má vládu monarchickou, všickni knížata němečtí jsou samostatní vládcové.

Úkol 74.

Vychování rytířovo a vychování Spartánovo.

Látka: Čím se liší? Pojednati jest souběžně o nich dle těchto částí: 1. Křesťanství a vlastenectví. 2. Rytířské řády, jimž obětuje se vlastní vůle, a ústava Lykurgeva. 3. Rytíř vychováván jednotlivě, Spartáni vychováváni společně. 4. Úcta paní a služba

ženám. 5. Nedostatek duševního zaměstnání, musické vzdělání. Výmluvností ni tu ni tam nedbáno. 6. Obapol návod k loupení, jež nedělá hanby.

Ú k o l 75.

Revoluce anglická a francouzská.

1. Příčina: Libovolná vláda králův a vyšší šlechty a rozčilování lidu utlačovaného tam naukami náboženskými čili církevními, zde filosoficko-politickými. Podnět: nedostatek peněz a nové daně.

2. Počátek: Svolání stavů, kteří žádají práv.

3. Průběh: Odporování a povolování se strany králů. Vývoj tu i tam se děje stejným způsobem, ale ve Francii rychleji. — Independenti tu, demokraté tam obdrží vrch. Dlouhý parlament — konstitující shromáždění národní. — Král a vyšší šlechta na útěku: válka občanská v Anglii a Škotsku, vpád Škotů do Anglie, vpád spojenců do Francie. Král zajat a odpraven. — Oliver Cromwell a Napoleon, usurpatoři, povznášejí stát vládou vojenskou. Cromwell podrobí Irsko a Škotsko a vládne neobmezeně, zahuav parlament; Napoleon po vítězstvích v Itálii a po výpravě do Egypta prvním konsulem po zrušení direktoria. Mocné působení na venek. — Svržení usurpatorů, restaurace. — Opětuné vyhlášení Stuartovců (Jakub II.) a Bourbonů, kteří přijati jsou ve Francii a Anglii. — Vilém I. — Napoleon III.

Chrie a pojednání.

O chrii vůbec viz str. 33. nn., o pojednání str. 35.

Za themata chrii hodí se obzvláště průpovědi ze spisů básnických, důmyslné výroky nebo pamětihodné činy slavných osob, všecek obor přísloví. Pojednávání o průpovědích zove se *χρεία λογική*, pojednávání o nějakém činu nebo historicky důležitém výroku (*ἀπόφθεγμα*) *χρεία πρακτική*. Ku evičením slohovým užívá se skoro výhradně jen první.

Afthonianská chrie má tuto dispoicí:

1. ἐγκώμιον διὰ βραχέων τοῦ εἰπόντος ἢ πράξαντος = ἐγκωμιαστικόν,
2. αὐτῆς τῆς χρείας παράφρασις = παραφραστικόν,
3. ἡ αἰτία (τὸ τῆς αἰτίας),
4. κατὰ τὸ ἐναντίον (ἐκ τοῦ ἐναντίου),

5. παραβολή (ἐκ παραβολῆς),
6. παράδειγμα (ἐκ παραδείγματος),
7. μαρτύρια παλαιῶν (ἐκ κρίσεως),
8. ἐπίλογος (παράκλησις).

Vlastní odůvodňování obsahují části 3.—7., a v argumentaci tak složené lze pozorovati

1. důvod rozumový: a) přímo: causae; b) nepřímě: contrarium.
2. důvod ze zkušenosti: simile a exemplum;
3. důvod z auktority: testimonia.

Avšak ne vždy užívá se při thematech shora naznačených chrie; lzeť myšlenku ve průpovědi projádřenou vyvinouti i ve způsobu pojednání, při čemž hlavně na tom záleží, aby vyslovená pravda se všech stran byla objasněna. Odůvodnění pravdy není tu pak hlavní a jedinou věcí; myšlenka má se rozvinouti. Disposice určité tu není. Nejprůměrnější způsob jest, krátkým úvodem dojiti ku hlavní větě, kterou pak místněji determinujeme a opisujeme, pak ji ne tak dokážeme, jako spíše rozvineme a její pravdu a důležitost znázorníme.

Jiná themata mají za předmět konkrétní neb abstraktní předmět, o němž pojednati jest poučně a zkoumavě. Themata taková obírají se z věd a umění v nejširším obsahu. Pro pojednání školní vyžaduje se, aby thema týkalo se některého předmětu vyučování, aby látka žákovi nepůsobila nesnází. Čtení řeckých a římských dějepiscův a řečníků, lektura domácí a školní klassických a domácích básníků poskytují nevyčerpatelného pramene evičení.

Disposice.

Hlavní části pojednání:

- I. Προσίμιον, exordium, úvod, k němuž náleží πρόθεσις, propositio et partitio;
- II. Πίστις, confirmatio et partitio, s t a f;
- III. 'Επίλογος, conclusio, z á v ě r.

Látky k úvodu poskytují všeobecné rozjímání, které představuje thema jako jednotlivou věc jistého dru-

hu; jiné úvody berou za základ poměry místní a časové, ku kterým thema se táhne, důležitost předmětu a pod. S úvodem vhodným přechodem spojuje se thema (propositio), k němuž u větších prací pro přehled se řadí udání hlavních členů důkazu, partitio.

Závěr shrnuje v jedno výsledek důkazem docílený ve hlavních jeho částech; čím stručněji a úsečněji se to stane, tím lépe. Dle obsahu práce přidruží se k výsledku, jako při chrii, adhortatio, napomenutí nebo varování, povzbuzení nebo vyzvání.

Hlavní částí pojednání jest odůvodnění čili důkaz (argumentatio). Účel jeho jest vzbuditi v sobě i v jiných přesvědčení, že jistá věc se tak má nebo nemá. Podstata důkazu záleží v mohutnosti naší duše, že z jistých svých přesvědčení odvésti můžeme přesvědčení nové, jehož dosud jsme neměli.

Jsou tři hlavní druhy důkazů (viz str. 15.):

1. důkaz ze zkušenosti čili ze předzvědu (probatio a posteriori); soudíme z toho, co jsme pozorovali, zkusili, t. j. ze zkušenosti, a to vlastní nebo cizí. Vezmeme-li zkušenost jiných osob na pomoc, voláme je takřka za svědky, a moc důkazu spočívá pak v hodnověrnosti těch svědkův.

Důkazem ze předzvědu dovozujeme, že něco tak se má nebo nemá; důvody, proč něco takové jest nebo není, podává

2. důkaz z rozumu čili z domyslu (a priori). U tohoto důvodu vycházíme od všeobecných zásad, o jejichž platnosti nikdo nepochybuje, a na tomto základě s mathematickou přísností stavíme dále od praemiss čili návěští k úsudkům, až výsledek podá pravdu, kterou jsme měli dokázati.

3. důkaz z auktority jest nejslabší; odvolává se ku příkladu nebo k výpovědi mužů, vynikajících rozumem, moudrostí, etnosti, uměním a věděním, anebo ku hlasu lidu (příslaví), který též tvoří jakýsi druh auktority, protože připouštíme, že něco, co mnozí za pravé mají, pravým býti musí.

Nejčastěji spojujeme všechny tyto druhy důkazu. Forma důkazu jest buď přímá nebo nepřímá.

Důkaz přímý jest

I. objektivní, který podává důvody všeobecně platné nebo z věci samé vzaté (argumenta ad veritatem). Tyto důvody jsou buď

1) argumenta certa, podávající úplnou, nepodmíněnou jistotu:

- a) důvody rozumové, arg. a priori, principia;
- b) důvody ze zkušenosti, data et facta (demonstratio ad oculos); anebo

2) argumenta probabilia, důvody neuplné čili podmíněné, pravdě podobné:

- a) obdoba čili analogie; soudíme z toho, že více věcí téhož druhu v jednotlivých znacích se shodují, že shodují se i ve znacích ostatních;
- b) indukce (výčet); vycházíme odtud, že znak nebo vlastnost, která mnohým nebo většině věcí jistého druhu přísluší, přisouditi se může celému druhu, soudíce při tom:
  - a) z jednotlivé věci o druhu,
  - b) ze druhův o řádu,
  - c) z jednotlivých případův o všech,
  - d) z částí o celku;

II. subjektivní: argumentatio ad hominem.

Důvody subjektivní poskytují vlastně jen důkazů zdánlivých, a jsou jen s podmínkou platny. K nim náležejí:

1. Exempla, příklady; exempla illustrant, sed non demonstrant.
2. Dicta et testimonia, výpovědi a svědectví; podmíněny jsou stupněm hodnověrnosti a auktority původcovy.
3. Similia, podobné případy. Soudíme „a posse ad esse“; „a nescire ad non esse.“

Pozn. Starí rhetorové rozdělují důkazy takto:

1. argumenta explicantia; 4. argumenta persuadentia;
2. „ probantia; 5. „ a priori;
3. „ confutantia; 6. „ a posteriori.

Důkaz odvozují: a necessario, honesto, utili, iucundo etc.

Příklady a úkoly:

1. *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.*

Kapka dlabe kámen ne násilím, ale častým dopadáním.

Exordium. Přirovnáváme-li velikolepé plány a směle naděje, na které zajisté žádný věk není bohatší než mládí, k výsledkům svých činů, zmocňuje se nás nezdárka zahanbující cit, že neprovedli jsme, co jsme zamýšleli. Rádi pak svalujeme vinnu svých nepatrných výsledků na slabost přirozenosti lidské a na nedostačnou její síly; — nebylo-liž by nám s větším prospěchem, pátrati po důvodech a příčinách našeho nezdaru? Zajisté bychom pak ve většině případů našli, že se nám ne nedostávalo síly, ale ovšem vytrvalosti; a přece jen vytrvalostí docíliti lze velikých výsledkův. Tuto etnost chce nám básník na mysl uvéstí průpovědí:

„*Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.*“

Expositio. Smysl této průpovědi jest snadno poznati. Padající kapka má sice malou váhu, těžko ji lze pozorovati, jest mala a nepatrná; kámen pak jest tvrdý, a i ostrými nástroji těžko jej vyhloubíme; a přece podaří se to kapce, ale ovšem nikoli jedním dopadnutím, nýbrž neustálým, stejnoměrným opakováním. Obrátíme-li to na lidské jednání, praví nám průpověď tato, že i nepatrná síla pilí a vytrvalostí velikých výsledků se může dočiniti, že výsledek našich snah méně závisí na velikosti síly než na její vytrvalosti. Vyčkej a dojdeš koruny! volá nám tato průpověď, a to všim právem.

Causae. Neboť zajisté můžeme z rozličných důvodů souditi o zdaru své práce, jen konáme-li ji klidně a vytrvale. Klidnost uschopňuje nás, jasným zrakem voliti cesty a zkoumati prostředky, jež zdají se nám k dosáhnutí cíle nejvhodnějšími. Vytrvalost pak, neustálé opakování týchž snah a kroků působí, že práci svou vždy lépe poznáváme, a zdají-li se i na počátku obtíže a překážky množiti v té míře, ve které známost naše s věcí pokračuje, nesmíme se přece dáti odstrašiti.

Neboť právě v poznání obtíží záleží první krok k vítězství, a jen zkoumáním, omylem, hledáním, zavržením a znovuzapočínáním učíme se znenáhla nalézati pravé cesty, chápati se nejlepších prostředkův a jich používati.

Contrarium. Výhody tohoto způsobu jednání ještě lépe naučíme se oceniti, představíme-li si v myslí následky opačného počínání, totiž chvatného spěchu, nestálosti a vrtkavosti. Proč zpronevěřili jsme se tak mnohému dobrému předsevzetí, tak mnohým vzletným plánům a úmyslům? Jen se přiznejme, — zmálomyslněli jsme, když se nám dílo se chvatem a slepou horlivostí započaté v prvním rozběhu dle přání nechtělo dařiti; když obtíže stezku naši činily méně schůdnou, zastavili jsme se, stěžovali jsme si na krutý osud a násilnou moc okolností a zbaběle odvrátili jsme se od svého cíle. Ale tato nestálost způsobila nám troji škodu: čas, který jsme vynaložili, jest ztracen, síly naše jsou umdleny, a nedostatek statečné mysli vnuká nám nedůvěru k sobě samým, a tak nikdy nic prospěšného nedocílíme.

Simile. Jako pilná včelka od rána do večera bedlivě pel sbírá, z něhož med připravuje, jako s vytrvalou pilností buňku k buňce staví, až umělá stavba jest dokončena, tak zapotřebí jest ke všem velikým dílům času a neúmorné vytrvalosti.

Exemplum. Co nám takto rozum důvody dokazuje a příroda nesčíslnými podobenstvími před oči staví, tomu učí nás i nespočetné příklady na poli dějepisu i v oboru pověstí a bájek. Kdo neví, jakou houževnatou vytrvalostí Demosthenes překážky přírody překonal a mistrem řečnictví se stal? Kdo by nepamatoval se na bájkou, která nám vypravuje, že když o závod běželi zajíc a hlemýžď, klidná vytrvalost hlemýžďe, tohoto nejzdlouhavějšího všech zvířat, svítězila nad chvatem a nestálostí onoho rychlonožce? Kopání průplavu suezského, prokopání vrchu Mont Cénis-a, nejsou-liž to nejstkvělejší důkazy, co může dokázati síla lidská, je-li sdružena s vytrvalostí?

Testimonium. A abychom se takřka i poslední pochybnosti o pravdě a důležitosti naší průpovědi zba-

vili, řadí se k ní jako za svědky podobně průpovědi a věty, a hlasy jejich jsou právě tak četné jako hodnověrné. Nejdříve o pravdě naší průpovědi svědčí přísloví uznané platnosti, pravice: „Mnohými ranami padne i nejsilnější dub,“ nebo „Řím nebyl za den vystaven“ a „Dobrá věc potřebuje času“ („Bezpečněji krokem, než skokem,“ „Dílo kvapně není platné,“ „Zneuáhla děláje víc vyděláš“, „Pomalů dále ujdeš“).

Conclusio. Poněvadž zajisté všeci máme velké přání, vykonati v oboru nám vykázaném něco dobrého a prospěšného, vzpomínejme si často moudrého napomenutí průpovědi naší, a abychom jisti byli výsledkem práce své, měli bychom na každé dílo, které počínáme, k napomenutí a zároveň k nabytí srdce napsati si slova:

„Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo;
Sic tu proficies non vi, sed saepe studendo.“

2. Γνωθὶ σεαυτόν.

Poznej sebe sama.

1. Výrok jednoho ze sedmi mudrců řeckých, napsaný na chrámě v Dolfech. — Sebepoznání tedy již starým zdálo se býti velmi důležitým, a sv. písmo snažně ho žádá. Mat. 7., 3.—5.; Luk. 6., 41.—42.; 12., 56.—57.; 2. Korint. 13. 5.

2. Sebe sama znáti jest: jasně nahlížeti vlastní své nedostatky a ctnosti čili znáti mravní svůj stav, jak se jeví chtěním, mluvením a jednáním.

3. Již rozum učí, že toto poznání jest velmi potřebno. Neboť a) bylo by bláhové a noetné člověku, kdyby si získal mnohé a rozmanité vědomosti o přírodě, o světě, o lidech vůbec, nemáje (vůbec nebo jen nedostatečně) nejdůležitější vědomosti, t. o sobě samém, o vlastním svém stavu mravním; b) sebepoznání jest nezbytný požadavek vlastního mravního zdokonalení. Než slabosti a chyby svých mohu se zbýti, musím je právě za své slabosti a chyby poznati; c) jiní lidé znají a posuzují nás. Bůh zná a soudí nás. Chceme-li dojíti zalíbení božího a jeho odměny a pochvaly všech dobrých lidí, musíme sami sebe právě poznati, abychom věděli, dle čeho ve svém jednání se máme řídit; d) sebepoznáním člověk poznává míru svých sil, a nebude na ně ani příliš mnoho ani příliš málo spoléhati. Proto bude méně nebezpečí nezdaru v podniknutích.

4. Zůstává-li však člověk v úplné nevědomosti a neznalosti sebe sama, vydává se v nebezpečí zahynouti zaslepením, hříchem a pošetilostí.

5. Jako jest hospodáři dobře znáti hospodářství a všecko domácí zařízení, má-li panovati v jeho domácnosti pokoj, požehnutí a zdar; jako rolníkovi znáti jest pole, vychovateli chovance: tak a ještě více jest člověku míti jasné poznání sama sebe.

6. Vidíme jak na Sokratovi, tak u velikého počtu svatých, k jak vysokému stupni dokonalosti vede sebepoznání, kdežto Kroisos může nám býti příkladem nepravého oceňování sebe sama a svých poměrův.

7. Chrysostomus píše: „Jako tím více poznáváme, jak daleko od nebe jsme vzdálení, čím ostřeji vidíme: právě tak tím více poznáváme, jak Bůh nad nás jest vznešen, čím více ctností prospíváme. A není to nepatrná část ctnosti, uměti sebe sama oceniti. Ten se zná nejlépe, kdo se za nic nemá. — Kdo zná toho, který zná sama sebe?“ Augustin praví: „Co nám prospívá, prozkoumáme-li nejpodrobněji povahu všech věcí, nerozumíme-li sobě samým?“ Robert Burns vyslovil v jedné básni přání, aby nám bohové dali dar, viděti sebe týmaž očima, kterýma nás vidí jiní.

8. Poněvadž tedy sebepoznání jest tak důležitó, že bez něho není možno mravně se zdokonalovati, dbejme ho již za mladu. Rodiče a učitelé nám ukazují, jak si máme při tom počínati.

3. *Komu není rady, tomu není pomoci.*

Nechce-li někdo uposlechnouti dobře míněné rady nebo vážné výstrahy, ponecháváme lehkomyšlného a neposlušného jeho osudu říkajíce: „Komu není rady, tomu není pomoci.“ Tato slova při zvrhlé přirozenosti lidské tak často bývají projevována, že se stala příslovím. Pravda jejich ihned bije do očí.

Kdo k dobré radě má hluché ucho a buď ze zaslepenosti nebo z lehkomyšlnosti setrvává na cestě opačné, postrádati bude v okamžiku nouze a nebezpečí pomoci lidí dobře smýšlejících a bude teprve trpkou školou zkušenosti poučen.

Ale v lidském životě bývají poměry, ve kterých každý bez výnimky potřeben jest dobré rady, poněvadž vlastní vědomosti, náhledy a zkušenosti nedostačují. Jestliže v takých příčinách člověk poučení od jinud poskytnutého nepřijme a neposlechne, nemůže mu býti pomoci.

Nalezne-li však dobrá rada povolný sluch a náchylné srdce, následuje zajisté ve většině případů také pomoc a polepšení.

Jako nemocný, který postrádá zdraví tělesného, u lékaře rady a pomoci musí hledati a dle jeho předpisů se řídit; tak jest i tomu, komu vůbec nebo v jisté příčině nedostává se vlastního úsudku a vědomosti, poslechnouti ochotně rady rozumnějšího. Sic jinak nemůže mu býti pomoci, jako nemocnému, který nežije dle předpisů lékařových, nýbrž dle vlastního rozmaru.

Tomu učí mimo rozum též dějepis a denní zkušenost. Vidáme, jak mnohý, který ve mládí nechce se dáti vésti a vychovávat, bývá po všecek svůj ostatní život bídný a nešťastný; vidáme také, kterak celí národové hynou, že dobré radě nepopřáli sluchu. Tak vypravuje nám písmo sv., že při potopě světa vši lidé mimo jen několik zahynuli, že neuposlechli napomínání Noemova, a že Židé často v moc cizích národův upadli, že neuposlechli rady prorokův. Také báchvy o nezkušené myšce, kůzlátku a j. znázorňují pravdu našeho přísloví.

Jiná přísloví naše praví: Chceš-li býti bez vady, nepočinej nic bez rady. — Bez rady nic nečin, a po účinku nepykneš. — Dobrý rádce za boha.

Poslouvejme tedy ochotně dobré rady, obzvláště týká-li se věcí, kterým málo rozumíme nebo nic, dle slov mudrcových: „Cesta bláznova jest v očích jeho pravou cestou; ale kdo moudrý jest, poslouchá rady.“

4. Smrt vyhne se tomu, kdo jí pohrdá; ale zbabělce zachvátí.

Římský dějepisec Curtius v popsání života Alexandra Velikého vkládá nešťastnému Dareiu Kodomannovi, když počíná veliká rozhodná bitva s Makedoňanem u Arbel, tato slava do úst, promluvená prý k vojsku dvakráte poraženému: *effugit mortem, quisquis contempserit; timidissimum quemque consequitur.* IV., 14.

Bojíte-li se smrti, chce říci, nuže, vězte, že kdo nalézá se ve blízkém, kolkol hrozícím nebezpečí, mnohem spíše ho znikne pevnou myslí a rozvážlivostí, než úzkostí a zbabělostí, že tedy právě tím, čím se chcete zachrá-

niti, útekem, do zkázy se vrháte, ale možná-li spása, že ji ve statečném odporu naleznete.

Ač myšlénka tato snad nedostačuje, z bázlivcův učiniti v době nebezpečí hrdiny; ano, ač i slabý kníže, který ji proslovil, sám snad v nejbližších dnech dle své průpovědi nejednal: přece nelze upříti, že ve slovech jeho, dobre-li je uvážíme, jest mnoho pravdy.

Neboť předně cit strachu člověku odnímá pokoj, chladnokrevnost a duchapřítomnost, jichž jest mu zapotřebí, aby nebezpečí, jež mu brozí, řádně ocenil, aby na to pomýšlel, jakby se ho zbyl, aby nenechal žádného prostředku spásy nepovšimnutého, aby chápal se každé příznivé chvíle, by nebezpečí unikl anebo neškodným je učinil; ano vír, ve kterém se motá, strhne jej mnohdy do nových, neočekávaných nebezpečností.

Naproti tomu mysl statečná podržuje vědomí jasné a paměť pevnou, a vše, co se státi má a státi musí, člověk neohrožený rychle uvažuje, hbitě se toho chápe a bez odkladu koná; vyvázne z každé tísně a vítězí nezřídká nad svým pronásledovatelem. Ale, co jest ještě horší, strach bojácnému odnímá i míru tělesné síly, které jest zapotřebí k ubránění se nebezpečí. Svaly paží jeho jsou mdly, svaly nohou vypovídají službu, a on bez pomoci zaniká ve propasti, již mohl se ještě vyhnouti. Statečný však podržuje všecku svou sílu, může se v čas potřeby spolehnouti na obvyklou svou rychlost a obratnost; ano pohled na nebezpečí zdá se síly jeho zdvojovati, a čeho by před tím nebyl dokázal, dovede v okamžiku rozhodném. Pronásledovatel sám ctí statečného odpůrce a nabízí mu, rozhodli-li se boj nešťastně, život a svoboda, kdežto zbabělého s polhrdáním odevzdává meči pacholků nebo okovům dohlížitelův nad otroky. Divák pak mnohem náchylnějším se cítí pomoci udatnému, který si pomáhá, pokud dýchá, a snad i vlastní jmění a vlastní jistotu vsaditi, než zhabělému, který se sám pouští.

Tak okřídlený obývatel vzduchu, když had, po zemi se plazící tvor, jiskřícíma se očima a jed dýchající tlamou naň se podívá, pozbývá síly svých křídel, zapomíná přehnouti a stává se kořistí netvora pomalu blíže se plazí-

elho; ale srdnatý pes, vise na zpěněném divokém vopři, vyhýbá se povážlivě smrtícím klám, drží jej povně a sdílí se s myslivcem o těžce dobyté vítězství.

Co učinilo Alexandra, Corteza, Karla XII. tak vítěznými, ne-li jejich nepřemožitelná mysl! Bez ní nebyl by Filippův syn před hradbami Gazy ruku divokého Araba k ráně již napřaženou rychlým seknutím od ramene oddělil; bez ní nebyl by Španěl na oné věži oba Mexikány, kteří jej přes zábradlí (okení) s sebou strhnouti chtěli, přinutil, aby sami dolů sletěli; bez ní nebyl by nordský hrdina stal se předmětem podivu Osmanův a nebyl by se směl opovážiti asijských těch barbarů tak zpupně dráždit.

Také vyslovili výtěční mužové všech časů myšlénky podobné slovům krále perského. Neřekl-liž, abychom jediný příklad uvedli, Alexandr, drže v ruce lék lékaře svého a Parmeniův list, po dlouhém uvažování: „Raději umru zločinem cizím než vlastním strachem.“ Neú-li projevono smýšlení lidu ve příslovích, jako jest na př. staré: „Fortes fortuna adjuvat“ a „Ve protivnosti chop se zmužilosti“ („Kdo o strachu neví, ten vítězí“, „Kdo se smrti nebojí, ten každému dostojí“, „Odvaha platí“, „Kdo si srdce dodává, se štěstím se setkává“ a p.)?

Proto budiž v době nebezpečí heslem naším: „Smrt vyhne se tomu, kdo jí pohrdá, ale zbabělce zachvátí!“ A je-li nám podstoupiti nebezpečí pro vlast, pro svobodu a slávu našeho národa, buďtež heslem naším slova mou-
drého Římana:

Dulce et decorum est pro patria mori.

Mors et fugacem persequitur virum

Nec parcit imbellis iuventae

Poplitibus timidove tergo.

Hor. Carm. I., 2.

5. *Dulce et decorum est pro patria mori.*

- Disposice: 1. Horác, velebitel starořímských etností; napomíná k udatnosti a k lásce ku vlasti.
2. Jest nám sladkou povinností a slouží nám ke cti, položiti život za vlast; básnik sám sice průpovědi své skutkem neosvědčil; ale nicméně jest pravdiva.

3. Neboť ku vlasti vážou nás a) pouta přirozená, b) povinnost vděčnosti.
A kdo koná svou povinnost, jest muž poctivý a dochází chvály u vrstevníkův i potomkův.
4. Hanba zbabělcova.
5. Zvířata zahanbují mnohého člověka bránice svého brlohu a svých mláďat. — Pes — slepice — mravenec a včela.
6. Kodros — Deciové — Manlius Torquatus.
7. Solonova pochvala Tella — Cicero orat. Cat. I. 11.: patria, quae mihi vita multo carior est — Plato v Kritónu atd.
8. Vybidnutí spláceti vlasti za dobrodiní od ní obdržené čestnými činy v dobách nebezpečí.

Dulce et decorum est pro patria mori, „sladko a čestno jest za vlast umřítí,“ tak píše veliký básník venusijský v jedné ze krásných písní, ve které doporučuje spoluobčanům svým, aby se navrátili ke starým římským ctnostem, k čistotě mravů, prostotě, věrnosti a lásce k vlasti. Zajisté šlechetné to slovo, jež zasluhuje i za dob našich nejmáňšího uvážení.

Chcet slovy svými říci, že nesmí ni okamžik váhati vše, ano i život obětovati za vlast v nebezpečí postavenou, kdo nepřijímá jen dobrodiní, aniž se snaží oplatiti je ve vhodný čas — neboť vlast jest naše všech matka, a všem jejím dětem má tedy býti sladkou povinností, ku cti a slávě roditelky své žíti a umřítí. Jestliže pak Horác, který tato slova praví, sám na sebe musil žalovati, že v rozhodné bitvě u Filip, ve které Brutus a Cassius, vrahové uchvátitele Caesara, spojeni jsouce se všemi těmi, kdož ve státě dotud svobodném žádného vrchního pána uznati nechtěli, za starou svobodu bojovali, štít zahodil a místo aby za svobodu vlasti život svůj obětoval, v hanebném útěku spásy hledal, a tak výroku svého skutkem nepotvrdil: proto nicméně výrok jeho jest výborný a pravdivý.

Neboť vlast zajisté zahrnuje nejprve všechny osoby, se kterými nás příroda nejtěsnějšími svazky spojila, naše rodiče, bratry a sestry, děti, příbuzné a přátele; k místu, kde jsme se narodili a kde jsme vyrostli, pojí každého nejsladší vzpomínky, a z daleké často země spěchá k místu tomu, kdo od domácí pudy jest odloučen, protože

jej neodolatelně nutká, spatřiti ještě jednou niivy, město, vesničku, jež byly svědky jeho bezstarostného mládí, jeho her, radostí a žalostí. Jak by tedy neměl každý býti hotov s radostí obětovati vše, ano i život, za drahé přibuzné, za rodiče, ochránce svého dětinství, za manželku a dítky a za vlast samu, která je živí? Vždyť toho žádá povinnost vděčnosti. Vždyť ziskuchtivý pro mrzký zisk často odvažuje se života a na křehké lodi svěřuje se bouřlivým vlnám mořským; a pro blaho vlasti bychom se rozpakovali totéž učiniti, obzvláště když toho dokonce i povinnost žádá? Kdo koná svou povinnost, jest poctivec, a za poctivce uznává i vděčná vlast toho, kdo zcela službě její se věnuje a i život svůj rád v obět jí dává. Nejen současníci, svědkové šlechetného jeho činu, velebí jej pochvalnými slovy, ale i potomci proslavují jeho jméno a zaznamenávají je v listech dějin; do památníků vrývají památku jeho slávy, tak že vnukové ještě, šlechtáčkovi se podivujíce, hlučně mnohými věky ji mohou hlásati.

Hanbou však stížen bývá, kdo zbaběle opustil vlast v nebezpečí postavenou a nedbaje hlasy jejího jen o sebo se staral a o svůj život, kdo jistotu svého jmění zradou vykoupil nebo nízkým otroctvím; se kletého jména jeho žádný čas hanby nesmaže.

Takého zbabělce zahanbuje dokonce i zvíře, jež jen z pouhého pudu ukazuje takovou lásku k obyčejnému svému bydlišti a ku svým mláďatům, že podniká nerovný boj i s mnohem silnějším zvířaty, přede kterými se bázlivě přehá. Tak hájí věrný pes domu, ve kterém jej živí, a pána, který mu dobrotu a lásku prokázal, s nebezpečím vlastního života; slepice jinak bázlivá statečně odporuje dravci, který s výše jí a mláďata ohrožuje, a jen po její smrti kuřátka stávají se kořistí okřídleného lupiče. Mravenec, včela postaví se na odpor hmyzům dvakráte, třikráte tak velikým, jedná-li se o to, aby ochránili svých staveb, svých cel, a udatně obětují v tomto boji svůj život.

Kdo nepodivuje se statečnému Kodrovu sebeobětování za vlast, kterýž, aby lid svůj nebezpečí zbavil, přestrojen odebral se do tábora nepřátelského a tam zabiti se dal, protože věštba jen s touto podmínkou Athéňanům vítězství slíbila. Tak zemřel Leonidas se svými třemi

sty v Thermopylách smrtí pro vlast, že ji nade vše miloval. Decius a Manlius Torquatus, konsulové římské, vysoce byli ctěni, že v boji s Latiny dobrovolně se smrti zasvětili, a Deciusův syn i vnuk později následovali chvalitebný ten skutek.

V témž smyslu, jako nesmrtelný pěvec Latia, vyjádřili se i nejvelikodušší mužové všech národů. Moudrý Solon velebil v rozmluvě s Kroisem na pokladech svých tolik si zakládajícím mezi jinými Tella proto, že za vlast umíraje vítězství a slávy jí dobyl. Veliký Říman Cicero na mnohých místech spisů svých praví, že jest mu vlast milejší než život. Jak zlatá slova přede všemi jinými Plato ve Kritonu vkládá do úst vznešenému svému učiteli Sokratovi, slova o povinnostech občana k obci a jejím zákonům! V pravdě nesčíslná jsou místa ve spisech velikých mužů všech věků, která jednají o povinnosti bezvýmínečného sebeobětování pro vlast — „až do těch hrdel a statkův!“

Nuže tedy, synové vlasti, statečně spěchejme do boje, volá-li hlas vlasti ohrožené! Odplatme jí slavnými skutky v hodině nebezpečí, co nám dobrého prokazuje; neboť slavná a sladká jest smrt za vlast!

6. Zvyk jest druhé přirození.

„Zvyk jest druhé přirození“ — tak praví vybízeje mládež i výstrahu jí dáváje hlas šlechtěného lidu českého v četných příslovích.

Slova ta nic jiného nepraví, než: čemu si kdo za mladu přivykne, to mu zůstane i za staru; navyknul-li si ve mládí pořádku, pilnosti a střídmosti, zajisté jim po všecek život svůj neodvykne, právě tak jako jest tomu těžko obrátiti se a vésti život činný, střídavý a pořádný a jen rozumu býti poslušnu, kdo ve mladých letech opačných chyb se dopouštěl a vždy naruživostem svým hověl. Proto, tak napomíná přísloví, hleďte, mladíci do-moci se vlády nad svými nezřízenými náklonnostmi a chtiči, navykejte již záhy ctnosti, a vystříhejte se neřesti jako moru, který by otrávil všecek život váš; nebo jak za mládí navyknete, tak jednati budete po celý svůj život.

Ačkoli pak neobsahuje každé přísloví nezvratné pravdy, nýbrž mnohá průpověď toho působu se mnohým jen omezením za pravou se smí uznati, přece nelze upírati, že věta shora uvedená, i kdyby jednotlivci příkladem svým opak její dotvrzovali, přec jen jest dobře odůvodněna; neboť předně mládež každému vlivu snadněji se poddává, než kterýkoli jiný věk, a stopy vlivů těch velmi těžko se zahladí, poněvadž mysl, duše dítěte podobá se tabuli nepopsané, na kterou rafije umělcova obrysy svých obrazů ještě nenakreslila. Ale tato dětské mysl vnímavost všeho, co se jí dotekne, působí, že první dojmy v ní pevně tkví; právě proto, že jest to první, co dítě zkusilo. Tak i kmet ještě pamatuje se na první hry svého dětství; všecky jednotlivé události jeho mládí, jež vzbudily jeho podiv, podržuje u věrné paměti; obrazovnost jeho maluje mu živými barvami předměty jeho otcovského domu a okolí, ve kterém vyrostl. Ký div tedy, že drží se návyků svého mládí a věren jim zůstává? že vadné i dobré náklonnosti v sobě dál a dále živí, jež s ním takřka vyrostly? K tomu ještě přistupuje každému z nás vrozená téměř záliba ve všem, co ve mládí měl, čím se zabýval, takže právě tak snadno chyb a nectností jako chvalitebných zvyků také v dospělejších letech proto se drží, že leží podněty jejich v prvních letech jeho dětství a tak s jeho nejpříjemnějšími vzpomínkami se sbíhají. Z téhož pramene vyplývá láska k domovině a láska k vlasti vůbec, jakož i příchynost ku starým, věrným sluhám, kteří nás v dětinství ošetřovali a první naše hry řídili. Věci chvalitebné i nechvalné, dobré i zlé mohou tedy z téže příčiny vznikat, a proto vším právem vyzývá i varuje nás přísloví:

„Zvyk jest druhé přirození,
které se těžko vykoření.“

Či snad měli bychom teprve v dospělejších letech, snad ve stáří, začati povahu svou vzdělávati? mělo by to, čemu se naučíme u věku mužském a kmetském, pevněji držeti, než co ve mládí jsme provozovali a sobě osvojili? lze se ze zvyku od mladosti pěstovaného tak snadno vysvléci, jako ze šatu, který můžeme každý okamžik za jiný vyměnití?

Snadno mladý kmen stromku, který nerovným vzrůstem hrozí státi se oku nelibým, ohýbá se rukou zahradníkovou a, přivázán jsa ke kolu, nutí se přímo růsti, kterýžto přímý vzrůst pak, i když podporu mu odejmeme, podržuje, kdežto by jinak, sobě sám jsa ponechán, zakrtněl. Snadno dá se divoký kůň, za mladu-li chycen jest na stepi, zkrotiti, ale jen s těžší, dospěl-li již vši své síly a velikosti. Pes věrně navrací se k pánu, který jej vychoval, a opouští cizince, který jej koupil, jakmile jej odvážou, i kdyby vzdálenost několika mil dělila jej od prvního domova. Kočka, zvíře méně ušlechtilé, jež jen skrovnou přichylnost ke svým dobrodincům jeví, přece do starého obydlí se vrací, ve kterém od maličkosti vyrostla, a zůstává v něm i tenkrát, obydleno-li lidmi cizími, jichž nezná.

Což to jiného než dlouhý návyk od mladosti, co usnadňuje horalovi ještě u vysokém věku stoupatí na hory, kdežto cizinec v rovině narozený, ač jinoch ještě lety, statného starce, který jako průvodčí před ním kráčí, sledovati nemůže, nýbrž z hluboka často si oddychuje, se zastavuje a skleslou myslí k vrcholu ještě dalekému pohlíží? Návyk mladosti je to, co pokrýváče v závratné výši učí choditi beze strachu a bázně po úzké stezce, kterou si položil; kdyby teprve, mužem jsa, chtěl odvážiti se vyléztí na strmou střechu věže, zajisté, strach odňal by mu přítomnost ducha a chladnokrevnost, a nezvyklostí svezla by se mu noha na úzkých příčlích žebříku, takže by dolů spadl. Hannibal zemřel chovaje v srdci záští, jež v mladosti své národu římskému přísahal; tak hluboko vryl se v srdce jeho dojem onoho okamžiku let mladistvých, když před oltářem vlasteneckých svých bohů sliboval, že zůstane věčným nepřitelem hrdých Římanů. Nevyměň-liž rychle otužilý syn chladného severu, obývatel Rusie, žhavě horký prostor, na kterém mu dusné páry pot z těla vyhánějí, za studené lůžko na sněhu? Návyk od maličkosti otužil tělo jeho proti škodlivému vlivu této strašné změny největšího parna v nejmrzivější chlad, a co by okamžitě usmrtilo toho, kdo tomu není zvyklý, slouží mu k otužení svalův a živ.

Také jiní národové, jakož i jednotliví jejich mudrové, vyjadřují se v podobném smyslu, jako naše české

příslloví: „Comme on s' accoutume, on s'en va“; „il est bien difficile de quitter des habitudes contractées dans la jeunesse“, nebo „Comme on dresse l'arbrisseau, il croit,“ praví Francouz. „Male nascitur, quod sero discitur,“ říkával Říman svým dětem; a jeden z nejznamenitějších básníků tohoto národa, Vergil, napomíná v témž smyslu: „In teneris adulescere multum est,“ a vrstevník jeho a přítel Horác píše: „Quo semel imbuta est recens, servabit odorem testa diu.“ Němci říkají: „Jung gewohnt, alt gethan“; „Was ein Häkchen werden will, krümmt sich bei Zeiten“; „Gewohnheit wird zur anderen Natur“; „Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr.“ Také náš český národ smysl tohoto přísloví ještě jinými slovy pronáší, jako: „Zlému jako dobrému člověk přivýká“; „Zvyk má železnou košili“; „Voda kudy jednou tekla, poteče opět“; „Nenechá žebroty, komu se hál v rukou ohřála“; „Zuvířelé dřevo těžko se vzpřímí“; „Kdo co má od přirození, těžko se to při něm změní“; „S čím kdo vyrostl, to mu i přirostlo“; „Straka svých skoků nechati nemůže.“ A podobně čteme ve sv. písmě: „Může-liž také mouřenínu křži svou změnití a pardál své skvrny?“ — Moudrý Šalomoun praví: „Čemu hochu navykneš, od toho nepustíš, až bude starcem.“

Proto budiž heslem jinochů, jimž jedná se o to, aby stali se mravně i duševně dokonalejšími: „Zvyk jest druhé přirození.“ Toto přísloví povzbuzujž je, aby potlačovali chyby a náruživosti, které by nad rozumem jejich mohly svítěziti, neboť seslily by léty, a pak by se jich s těží zbyli; záhy však necht dobudou si chvalitebných vlastností, věduce, že i ty provázeti je budou životem a že ještě ve kmetství svém ctí a vážností, kterou jim všíci šlechtní a dobří budou vzdávati, budou odměněni za každé namáhání a odepření, jež si k tomu účelu uložili. „Viz na tomto muži,“ tak praví otec synovi, když potkává takého kmeta, „a poznávej, jak pravdivo jest přísloví: „Zvyk jest druhé přirození.“

7. Dobré svědomí nade vše jmění.

Disposice:

1. Máme tu jedno ze krásných přísloví, jež stalo se obecným majetkem, jehož pravdy nikdo nepopírá. Proto slyšíme je snad také častěji, než kterékoli jiné . . .
2. Kdo vždy tak žije a jedná, jak zákon v nitru jeho, hlas svědomí, předpisuje, jest vesel a šťasten, a pokládá své dobré svědomí nade vše své statky. Kdo má jmění, bojí se, aby o ně nebyl oloupen, nemá pravého poklidu. Ale dobrého svědomí nikdo nemůže ukrásti. Proto má ten, kdo má dobré svědomí, více než největší boháč:
3. Nemá starostí a trapného nopoškoje, neboť žije
  - a) v míru sám s sebou,
  - b) v míru s bližními,
  - c) v míru s Bohem . . .
4. Klid jeho rovná se poklidu dítěte nevinného, které spí i na tvrdé zemi klidně a pevně.
5. Abraham, Jakub, Tobiáš, Daniel v jámě lvové, Petr, Sokrates . . .
6. Kdo nemá dobrého svědomí, nemá pravého pokoje a blaha: Saul, Nero, bohatý Chryses atd. . .
7. Sv. Augustin praví: „Tranquillitate conscientiae nihil excogitari beatius potest.“ Sv. Bernard praví: „Klidné svědomí jest předehuf nebe, zlé svědomí pak druh pekla.“
8. Žádné jmění, žádný statek pozemský, žádná krátká radost nemá nám tohoto stkvělého statku pokáletí.

Jiné vypracování.

Bůh vložil do prsou člověka, jenž vlastním poznáním nemohl by rozeznávati dobré od zlého, hlas, který učí jej poznávati dobré dobrým, zlé zlým; tento hlas jest svědomí. Svědomí ukazuje mu povinnosti, které mu jest vyplniti, pohání jej k dobrému a vystřihá jej zlého; a dle toho, jak člověk dobré činí nebo zlé páchá, jest svědomí kárající nebo poučující, zlé nebo dobré; zlé svědomí trápí a sužuje, ale dobré odměňuje a pochvaluje. „Kdo zlé svědomí má, hada za řádry chová“; — „dobré svědomí, ustavičné hody.“

Ano, kdo hlasu svého svědomí poslouchaje zlého činu se vystřihá a dobré koná, kdo všechny své povinnosti věrně plní, tomu božský hlas v nitru jeho dává potěšitelné vysvědčení, že dobře jednal; sladkou radostí a spokojeností cítí se za dobré své jednání, za bezúhonné

své živobyťi bohatě odměněným, a tato vnitřní spokojenost, které dobré svědomí poskytuje, jest nade vše jmění: polehčejet neštěstí, zvyšuje štěstí, žehná práci, oslazuje odpočinek; ve všech postaveních života jest neocenitelným pokladem.

Kdo má dobré svědomí, jest šťasten a spokojen; neboť žije v pokoji sám s sebou, a právě tento vnitřní pokoj, spokojenost s sebou samým člověka činí opravdově šťastným; i když svízele a trampoty naň se hrnou, neklesá na mysli; neboť může se sám sobě vyznati, že nezavinil neštěstí, a toto vědomí uděluje mu útěchu a sílu; bude i nadále povinností své pilně konati, a vše ostatní, štěstí i neštěstí, z ruky boží vděčně přijímati. — Kdežto dobrý sám s sebou jest spokojen, žije v míru i s bližním; neboť svědomí prohlašuje jej prostým každého nespravedlivého činu, který by mu mohl způsobiti pokárání nebo potrestání jiných; nic zlého ho netřísí; jen co dobrého jest a pravého, vždy konal; proto i u bližních jest v lásce a vážnosti a nemusí se báti jejich soudu. — A jako žije v míru s bližním, tak těší se též pro svůj zbožný a spravedlivý život ze přátelství božského; neboť činil, co kázal mu hlas boží, poslouchal, co mu Bůh kázal. A kdo plní vůli boží, nepotřebuje v otrockém strachu a úzkostlivě na Boha vzpomínati, nespátřujeť v něm trestajícího soudce, nýbrž milujícího otce a přítele. Kdo tedy svědomí své čisté zachoval a nevinné, žije v míru sám s sebou, v míru s bližním a v míru s Bohem, a kdo se všemi v míru žije, jest v pravdě šťasten; štěstí jeho nemůže býti porušeno, nemůže býti zničeno, i když sebe těžší osud naň doléhá.

Dobré svědomí jest tedy nade vše jmění; pravá jeho cena může se nejlépe posouditi z útrap, které působí zlé svědomí. Kdo třeba jen v nepatrné věci s pravé cesty se uchýlí, cítí se znepokojeným, jest nespokojen sám s sebou, a dřívější jeho veselost zmizela. Kdo však těžkého přečinu se dopustil anebo všecek svůj život zlému obětoval, musí osten trestajícího svědomí bolestně pociťovati. Všude tane mu křivda jeho před očima; mrzí se sám na sebe; bojí se časného trestu za své provinění; třese se při vzpomínce na věčně vládnuceho, spravedlivého soudce. Maruě

snaží se zaplašiti myšlénku na svoje provinění, které mu v nejstrašnějších obrazech na mysl se tlačí. Ve víru hluchých rozkoší a bouřlivých radovánek snaží se přehlúšiti hlas svědomí. Avšak marně! Uprostřed radostí jeho neopouští ho zlé svědomí, a poklid spánku ruší mu děsní snové. Myšlénka na spáchané provinění neustále jej pronásleduje; svíjí se pod hlodajícím lryzením svědomí, jež mu život otravuje; s děsností vzpomíná věčných trestův a klné svému přežalostnému životu.

Zlé svědomí činí tedy člověka nejnešťastnějším tvorem, a ze hrůzy zlého svědomí můžeme posouditi cenu svědomí dobrého, které spravedlivého naplňuje blaženým mírem a ani ve zlých dnech ho neopouští. Co může dobré svědomí, jaké útěchy v neštěstí poskytuje, ukazuje nám příběh zbožného Joba, kterého Bůh, chtě ho zkoušeti, navštívil nejtěžšími ranami. Celé bohatství zbožnému trpíteli jest odňato, on sám poražen jest nemocí nejhrošnější. K tomu přistoupil ještě výsměch těch, kdož před tím byli jeho přáteli. Ale ve všech těch protivensstvích Job na myslí neklesl, neboť nalézal útěchu a pomoc v dobrém svědomí; byl si toho vědom, že neštěstí svého nezavinil, a toto vědomí dodávalo mu síly, snášeti největší bídu, nejvyšší nouzi trpělivě a s oddaností do vůle boží. Tento dobročinný vliv dobrého svědomí jeví se i u pohanského Sokrata, který žádné viny nespáchav vsazen jest do žaláře. Jeho vnitřní poklid duševní, odvodušný nevinným životem, učinil jej nejen schopným snášeti neštěstí klidnou myslí, ale udělil mu také síly, že kofík jedu klidně a odhodlaně vypil smrti se neboje. Dobré svědomí je tedy zajisté veliký a stkvělý poklad, neboť převažuje ztrátu bohatství, oslazuje nejtrpčl útrapy a i smrti ostou odnímá.

Že dobré svědomí činí lidi šťastnými, zlé pak nešťastnými, cítili i pohanští národové šeré dávnověkosti. Dopustil-li se kdo u nich těžkého zločinu, pak, jak básníci líčí, pronásledován jsa furie, nemá nikde pokoje světem bloudil, dokud se dle víry tehdejší doby neočistil a poklidu svědomí nenabyl. Cicero výslovně nazývá furie zlým svědomím, pravě (in oratione pro Sex. Roscio Amerino, XXIV.): „Bezbožníci a zločinci nejsou pronásledováni skutečnými bohyněmi mestnými, nýbrž vlastní křivda, vě-

domí zločinu znepokojuje bezbožníka, a toto zlé svědomí jest, co básníci zovou furie!“ Ještě jasněji vyjadřuje se Cicero o svědomí (in oratione pro T. Annio Milone, cap. XXIII.) slovy: „Magna vis est conscientiae, et magna in utramque partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint, et poenam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.“ Staří byli tedy o jsoucnosti svědomí přesvědčeni; poznávali, že zlé svědomí člověka děsí a znepokojuje, dobré svědomí pak oblažuje. A o čem staří byli přesvědčeni, co Cicero jasně nahlížel, to potvrzuje nám sv. Augustin, který štěstí dobrého svědomí označuje slovy: „Tranquillitate conscientiae nihil cogitari beatius potest“ (nad poklid svědomí nic nemůže se pomysleti blaženějšího).

A hledíce k volikým mužům všech věkův a souhlasíce se sv. Augustinem musíme i my vyznati, že v dobrém svědomí spočívá nejušlechtilejší, nejstkvělejší poklad. Člověk, jemuž nedostává se dobrého svědomí, nalézá se ve trapném stavu; žije v rozervanosti s sebou samým, s bližním, s Bohem, a je proto bídný a nešťasten. Na nás jest, abychom neobtěžili si svědomí hříchy, abychom je zachovali čisté a bez viny, abychom mohli žít šťastně. Máme-li tedy pravé své štěstí na zřeteli, jest nám vystříhati se zlého; jest nám překonati zlé náklonnosti a snažiti se vždy dále kráčet na dráze ctuosti. Jestliže pak povinnosti své ve všem věrně vyplníme, jestliže vždy varujícího hlasu svědomí uposlechneme, pak budou též naším podílem radosti svědomí čistého, a pocítíme pravdu přísloví:

„Dobré svědomí nade vše jmění.“

8. *Ferro nocentius aurum.*

Ze všech kovů nejvzácnější a nejhledanější jest zlato, jež člověku podává míru, dle níž všechny jiné pozemské statky se oceňují, cenu, za kterou se dobývají. Vnitřní ceně rovná se vnější lesk, pro který zlato stalo se nejvyšší ozdobou. Nepatrné naproti tomu a obecné jest železo, jež jednak slouží nejobecnějším potřebám života, jednak též látky poskytuje ke smrtící zbraní, krvavému meči, vražedné dýce. Kterým právem může tedy Ovíl jmenovati zlato škodlivějším železa?

Expositio. Světa zkušený básník chce slovem „zlato“ označiti moc bohatství, zlata a peněz, a tuto moc může jmenovati svým právem u vyšší míře příčinou zhouby a zkázy než železo, i kdybychom při tomto kovu pomýšleli jen na uoblahou zbraň, která se z něho shotovuje.

Causae. Zbraň jest jen nástroj a prostředek zkázy; pro sebe samu nebývá zneužívána. Naproti tomu zlato samo o sobě ponouká ku zločinům, tu toho, kdo je má, tu onoho, kdo by je rád měl.

1. Zlato jest vnařidlo zlého, zhýralosti, lakotnosti.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum. (Ovid.)

Materies vitii aurum letale parandis

Auri caecus amor ducit in omne nefas. (Rut. Nom. Itin.)

Tu (scil. pecunia) vitii hominum crudelia pabula praebes.

(Prop.)

2. Zlato je dále příčinou svárův a záští.

Nunc aurum et purpura curis

Exercent hominum vitam belloque fatigant. (Lucret.)

3. Zlato jest zástěra nespravedlnosti a neřesti.

Aurum per medios ire satellites

Et perrumpere amat saxa, potentius

Ietu fulminis.

(Horat.)

Aurum omnes victa iam pietate colunt

Auro pulsa fides, auro venalia iura,

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.*)

(Prop.)

Contrarium. I když oba kovy přirovnáme dle užitečnosti, železu náleží přednost. Poskytuje nám nejpotřebnějšího nářadí a náčiní; — zlata užívá se jen k ozdobě.

Simile. Ve přírodě jsou věci, jež jsou rovněž tak škodlivy jako krásny. (Jedovaté byliny, dravá zvířata.)

Exempla. Jistý rolník žil s rodinou svou šťastně, dokud živobyti pluhem si dobýval; ale když našel poklad, zkáza přišla do domu. — Po jízdě pro zlaté rouno následovala řada zločinův a nehod, jež Jazona ve zkázu uvrhly. — Zlatá země kalifornijská jest dějištěm krvavého násilnictví a bezpráví.

Řím, který nikdy mocem nemohl býti přemožen, podlehl následkům svého bohatství. — Poklady nového světa připravily Španělsko o mravní sílu a politickou váhu.

Testimonia. *δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.*

Odi ego aurum: multa multis saepe suasit perperam. (Plaut.)

*) Těchto lat. míst lze užiti buď jen za pomůcku při vyhledávání látky anebo za okrasu práce tak, že metricky na jazyk český se přeloží. Jen v rubrice testimonium smějí se citovati místa v cizí řeči.

9. *Finis coronat opus.*

Chrie ve volnější formě.

Ἐγκωμιστικόν. Přísloví jakožto osvědčené úsudky lidu mají nároky na nepodmíněnou platnost, nicméně jimi klameme sobe i jiné, neužíváme-li jich ve pravém smyslu.

Παραφραστικόν.

- I. Klamný výklad. Lehkomyslní lidé oddávají se svým bláhovým a špatným náklonnostem majíce za to, že vše napraví, dají-li se naposled na pravou cestu.

Αἰτίαι. V yvrácení.

Avšak to jest převrácenost; neboť

1. nikdo neví, jak dlouhého času mu prozřetelnost popřeje, aby se polepsil;
2. navyknutí zlému snadno by jej mohlo učiniti neschopným, státi se jiným člověkem;
3. provinění, jež se stalo, odestati se nikdy nemůže; i když jsme se polepsili, zanechává často zlých následkův a vždy bolestné vzpomínky.

- II. Pravý výklad: Přísloví chce říci, že zapomeneme na všecko nebezpečí a příkoří, jen když se nám naposled zase dobře povede.

Αἰτίαι. Odůvodnění.

1. Vzpomínka smutné minulosti činí nám přítomnost příjemnější.
2. Těší nás, že jsme měli příležitost dokázati statečnou mysl a rozvahu.
3. Rádi vzpomínáme, že láskyplně vládnoucí prozřetelnost a věrní přátelé nás podporovali.

Ἐναντίον. Je-li počátek dobrý a konec špatný, buď jsme se, štěstím jsouce zaslepeni, nestarali o budoucnost a nebyli jsme dbalí plniti své povinnosti; anebo vstoupily nám v cestu nepředvídané překážky, které nás ze dráhy naší vyšinuly. Nebyli bychom s cesty své zbloudili, kdybychom byli pamatovali výstrahy:

„Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.“

Παραβολή. Život náš podobá se nespolehlivému moři. — Jako osamělý plavec na nesmírném moři mnoho dní trpělivě doufá a čeká na příznivý vítr, jako se statečně úskalími a bouření prodere a přestálých nebezpečí více nevzpomíná, jakmile jistý přístav před ním se otvírá, tak i ty srdnatě stůj u kormidla a vesluj bez omrzení k cíli. Jakkoli černé mraky nad hlavou tvou se stahují a zející propasti ložku tvou pohltiti hrozí, — neklesej na mysl, ještě vše může se dobře skončiti.

Incipio: dimidium est facti coepisse. Supersit
Dimidium: rursus hoc incipio et effleisco. (Auson.)

Παράδειγμα. Václav II., král český, měl trpké mládí. Sotva nastoupil na trůn, bylo mu bojovati s nepříteli domácími i cizími. Ale on nozoufal, a konec byl dobrý.

V jakém stavu převzal Karel IV., otec vlasti, vládu? a jak povznosl naši vlast!

Μαρτύρια. Četní svědkové vyslovili touž pravdu:

Euripides: Ἡδὺ σωθέντα μεμνησθαι πόνων.

Cicero: Suavis est laborum praeteritorum memoria.

Česká přísloví: Konec dílo chválí. — Jaká jest věc, dává znáti konec. — Dobře počati dobré jest, ale dobře skončiti větší čest.

Perfor etobdura: dolor hic tibi proderit olim;
Saepe tulitcassis succus amarus opem.

Ἐπιλογος. Použijevme mládí tak, aby nám vzpomínka na ně oslazovala stáří.

10. Národ sebevědomý nikdy nikým nebyl přemožen.

Národ musí, jako jednotlivec, hleděti dospěti k sebepoznání, k vědomí zvláštní své podstaty a života, protože beze známosti vlastních vloh a sil není možno sebevědomě, účinně jednati.

1. Expos. Co jest, míti sebevědomí?

a) záporně: není dosti, míti přednosti, —

b) kladně: třeba býti si toho vědomu, vyšší cenu účinnosti třeba poznati a oceniti.

2. Demonstratio.

I. Sebevědomí národa jest ve svých účincích proto tak plodné, že předpokládá veliké přednosti:

a) minulost velikými činy proslavenou;

b) hmotnou a duševní převahu ve přítomnosti.

II. Sebevědomí na takovém základě spočívající působí, že

a) národ bdí nade etí svou a nedá si ji pokáleti;

b) převaha nad jinými národy nutí jej, aby vždy všechny síly měl napjaty k jejímu udržení:

a) jako moci politické,

b) jako praporečnicka vyššího vzdělání.

3. Contrarium. Dvě chyby jsou opakem sebevědomí národního:

a) Podceňování a zanedbávání věcí národních nebo přeceňování cizích. K této chybě obzvláště národ český jest nakloněn. Následky podceňování sebe sama jsou nevážnost se strany jiných národův a ztráta vlivu, moci a vážnosti.

- b) Horší v následcích svých jest přeceňování sebe a vypínání; jím zaslepuje a kazí se národ a nutně hyno.
4. Exempla. a) pro contrarium: Národ perský ve starém věku;
b) prokladný důkaz: Římané, Angličané.
5. Testimonia: Dulce et decorum est pro patria mori. (Horat.)
„Nichtswürdig ist die Nation, die nicht
Jhr alles freudig setzt an ihre Ehre.“ (Schiller.)
„An's Vaterland, an's theure, schliess' dich an,
Das halte fest mit deinem ganzen Herzen.“ (Týž.)

11. Vliv věd ve mravy.

Ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Ovidius.

- a) Krásný výrok elegika římského, výtečného živou fantasií a stkvělou dikcí.
- b) Artes ingenuae čili liberales Římanům byly umění a vědy, pokud se jimi zanášeli jen svobodní, nikoliv otroci. Básník praví, že vážné zabývání se vědami také mravy zjemňuje, tedy, že surovost jest znakem nevzdělaného, nevíčeného, nesvobodného.
- c) Tento účinek umění a vědy mají z té příčiny, že nejenom vědomosti rozmnožují a rozum ostří, ale i vlií k dobrému nakloňují a do srdce zásady pravé lidskosti (humanity) vštěpují.
- d) Kde u některého národa nebo jednotlivce uměleckého a vědeckého vzdělání docela se nedostává, tam musí přirozeným způsobem ve mravech nadvládu obdržeti hovadská surovost.
- e) Člověk třeba sebe více nadaný, nedotknutý však zušlechťujícím vlivem vzdělanosti, podobá se surovému ještě, nepatrnému drahokamu, který teprve potom světlého svého lesku nabývá, když byl rukou umělcovou vybroušen.
- f) Příklady surovosti následkem nevědomosti poskytují někteří staří národové, jako Skythové, Vandalové, Hunové a j.
- g) Horác vyjadřuje se v listě k Pisonům (v. 391. nn.) o vlivu starých pěvců, zakladatelů náboženství a měst v surové obyvatelstvo podobným způsobem, jako Ovid slovy svrchu zmíněnými.
- h) Vybidnutí k pilnému studování a ku snaze po pravém vzdělání.

12. Concordia parvae res crescunt.

- a) Sallust, který mistrovskou rukou popsal válku Jugurthinskou a spiknutí Catilinovo, vkládá tato slova do úst Micipsovi, králi Numidáv (bell. Jug. c. 10.). Před svou smrtí Micipsa dal zavolatí syny své a pravil k nim: „Já zajisté vám říši silnou odevzdávám, dobře-li si počínati budete; pakli špatně, slabou. Neboť svorností věci malé vzrůstají, nesvorností největší se rozpadají.“

- b) Nic není tak malého a nepatrného, co by svorným spolupůsobením mnohých nemohlo se státi velikým a znamenitým.
- c) Příčina toho jest, že tam, kde svornost panuje, každý jde za cílem, síly se spojují, a i nejslabší ve spolku se mnohými jest ještě s to, aby něčím přispěl k dosažení společného účelu.
- d) Nesvorností však, která síly dělí a třídí, ba dokonce jednu proti druhé obrací a je ničím bojem vnitřním, obec bez odporu hyne.
- e) Zeď jen potud stojí, pokud kameny, ze kterých jest vystavena, pevně jsou spojeny. Kapky vody, spojí-li se, mohou utvořiti pramen, potok, řeku, kdežto rozptýleny jsouce brzy se roztekou a parami zmizíjí.
- f) Jak veliká a mohutná byla říše římská, pokud svornost v ní vládla! Ale když po dlouhém jičení stran konečně záhubný boj občanský vzplanul, bylo veta po moci a svobodě římské.
- g) Skythův kníže Skiluros, který se obával, že by synové jeho po smrti byli nesvorní, povolal je před svou smrtí k sobě a kázal jim zlomiti svazek šípů. Když toho žádný z nich dovésti nemohl, vytahoval šíp po šíp a lámal je bez obtíže. „Vizte, synové moji,“ — tak pravil — „jako těmto šípům, tak i vám se povede, nebudete-li žíti ve svornosti bratrské!“ — Kníže moravský Svatopluk měl tři synův; před smrtí rozdělil říši ve tři části, odevzdal každému synovi jeden díl, a nejstaršího za velkého knížete oběma mladším představil. Aby pak svorní byli, napomenul jich tímto příkladem: dal sobě tři pruty přínosti, které svázav podával jednomu z nich po druhém, aby je zlámali; ale nedovedli toho. I rozvázav ty pruty a rozdělil jim je po jednom, kázal, aby je po sobě lámali, což oni i snadně vykonalí. I promluvil k nim: „Zůstanete-li v lásce a svornosti, nikdy vás nepřítelé vaši nepřemohou; pakli různíte, etí a panování žádost se zne-váříte, od sousedních národů dokonce potření budete.“ — Německý básník Schiller v „Tellu“ umírajícímu Attinghausenovi klade do úst napomenutí: „Seid einig, einig, einig!“
- h) Kéž každá rodina, každá obec uváží tuto pravdu!

13. *Homo non sibi natus, sed patriae.*

- a) Cicero, veliký řečník, státník a vlastenec, hluboko cítil, co těmito slovy projádlil.
- b) Sobectví vyhledává jen prospěchu; ale vlast, jež tolik dobrého nám poskytuje, má za to též na všecku naši obětavou lásku nároky. Máme z ní míti požitek, ale nemáme jí snižovati za pouhý prostředek.
- c) Lhostejnost k obecným věcem protivuje se moudrému úmyslu božímu; Bůh ustanovil obec (stát) ku blahu všech.
- d) Že každý člověk sám sobě jest nejbližší, jest náhled novověkého ducha času, který dokonce jest zavrhnouti.
- e) Jakmile jediný úd organismu má bolest, je tu nemoc. Nemocný úd tím trpí právě tak, jako celé tělo.

- f) Příklady šlechtného obětování se za vlast: Řekové — Římané — Čechové.
- g) Všichni spisovatelé shodují se o povinnosti, milovati vlast.
- h) Kéž každý velikého tohoto naučení vždy jest pamětliv!

14. *Malae societates depravant bonos mores.*

- a) Předkové naši shrnuli mnohé zkušenosti, pravidla života a naučení moudrosti ve krátké věty a zanechali nám jich ve příslovích k poučení, k uvážení a výstraze. Prísloví obsahují úhrn moudrosti života, které národové si získali, a vyslovují obvyčejné pravdy staleté. Takové přísloví jest i naše thema.
- b) Nepraví se jím nic jiného, než: Obcovati se zlými lidmi jest nebezpečno a záhubno, svádí snadno ku hříchu a vlastní spustlosti.
- c) a d) To jest zajisté pravdivo a správnno, neboť společnost vůbec má veliký vliv ve člověka; ona teprve jej vzdělává a člověkem dělá. Společnost jest jako škola, ve které nejsou slovy, nýbrž mnohem více příklady se vyučuje, jejíž vlivu nikdo vyhnouti se nemůže. Jako okolní vzduch v nás vniká a pomáhá tvořiti krev naši, tak působí společenské okolí ve mrav a smýšlení. Vyššího života názoru, smyslu pro pravdu, právo a etnost nabýváme ve společnosti lidí dobrých; opaku toho u lidí zlých. Nejlepší a nejnepornnější srdce stálým obcováním se špatnou společností konečně nepozorovaně jed zlého v sebe vssává a nejkrásnější mravy a návyky znenáhla zvrátí se ve svůj opak.
- e) Jako totiž jablko, i sebe krásnější a zdravější, mezi shnilými jablky samo nahnije; jako blízkostí jistých nemocí člověk se nakazí: tak ve špatné společnosti též neřesti a nemravy v nás tak působí, že nepozorovaně zálibu v nich nalézáme a sobě je osvojujeme.
- f) Neposkytuje-liž toho s dostatek důkazů všední zkušenost? — Jak mnohý jinoch, který jsa nevinný a mravný opustil dům otcovský, vrací se do něho po málo letech plný neřestí a spustlý, ano, zkažený do nejhlubší duše.
- g) Také početné jiné výroky mohou býti důkazem naší věty. Tak říká se všeobecně: „Kdo se po sobě nepoznává, pozná se po spolku.“ — „Kdo se zlými obcuje, za zlého jmín bývá.“ — „To nebyla ovce, co se s vlkem procházela.“ — „S kým jsi, takový jsi.“ — „S kým kdo postavá, takým se stává.“ — Apoštol Pavel pak píše v první epištole ku Korintským (15., 33.): „Porušují dobré obyčeje zlá rozmlouvání.“ Jiné přísloví praví: „Exempla trahunt“ — a „kdo často do mlýna chodí, zmoučí se“ („Kdo se smolou zachází, od ní zkálen bývá“).
- h) Hledejmež tedy vždy společnosti a přátelství dobrých a šlechtných lidí, dobře na mysli uvažující vážnou výstrahu našeho themata: „Zlé společnosti porušují dobré mravy.“

15. Kdo chce býti povýšeným, musí býti ponížným.

- a) Přísloví důležitá a pravdivá.
- b) a c) Nejvyšší velikost a povýšenost v tom právě záleží, aby-
chom v očích božích a všech čistých duchů měli nějakou
platnost. Ale toho bez ponížnosti čili pokory nelze dosáhnouti;
právě pokora dodává nám teprve ceny před Bohem, ona
jest základem všech ctností. Čím spíše tedy svědomým
se stanu vlastní své slabosti a nepatrné své osobní ceny, čím
více a vážněji podrobím se vlastní přísné zkoušce a sebehaně, tím
snadněji najdu cestu ku zdokonalení a vznešenosti.
- d) Nedostává-li se však srdci lidskému pokory, t. j. citu vlastní
nízkosti a bezcennosti před Bohem, odňata jest mu nejbližší
snaha získati si cenu a dokonalost.
- e) Jako učeň první krok k mistrovství tím učiní, že vidí a na-
hlíží, jak málo ještě rozumí a jak mnohého se mu ještě nedo-
stává; jako poutník musí uznati, že cíl pouti jeho jest ještě
daleko vzdálen a že mu bude překonati veliké obtíže: tak
jest i člověku po velikosti a dokonalosti se snažícímu nejprve
dospěti k uvědomění, že jest ještě velmi malý a chudý a že
mu jest neustálo zápasiti a se snažiti.
- f) To dotvrzují nejen dějiny světové, ale též život největších sva-
tých. Vzpomeňme si jen sv. Jana Křtitele, sv. Martina atd.
- g) „Kdož by se koli ponížil jako pacholátko toto, tenť jest nej-
větší ve království nebeském.“ Mat. 18., 4. — „Pokořtež se
tedy pod mocnou ruku boží, aby vás povýšil činem svým.“
Epíst. I. sv. Petra. 5., 6. — „Kdo se ponízuje, bude povýšen.“
Luk. 14., 11. — „Bůh povýšuje ponížných.“ Luk. 1., 52.
- h) Hledejme tedy přede vším právě křesťanské pokory, následu-
jíce slov Spasitelových: „Učte se ode mne pokoře!“

16. Ráno se učí sladko.

- a) Přísloví, které v životě často se osvědčují.
- b) Kdo v nějakém předmětu, buď ve vědě, umění nebo řemesle
chce dále, t. j. k vysokému stupni dokonalosti dospěti, začíná
záhy pracovati. Jitro dne — jitro života.
- c) To zakládá se 1) v povaze věci samé, neboť Bůh udělil každé-
mu člověku pro jisté obory zvláštních vlohy, náklonností a chuti.
Není tedy podivno, jestliže již v nejtělejší mládí tato náklon-
nost nebo chuť se objevuje, a mladý člověk téměř proti vůli
své k onomu oboru se kloní a v tom se cvičí, k čemu mu Bůh
schopností udělil; 2) praví to člověku rozum, že záhy má po-
čati, chce-li v oboru svém vyniknouti; neboť život jest krátký,
a obtíží, jež dlužno překonati, jest mnoho; 3) jest ráno života,
mládí, nejschopnější zaopatřiti si vědomostí a dovedností.

- d) Prehlo-li mládí, k učení nevhodnější, zřídka kdy podaří se i nadaným lidem v některém oboru dospěti dokonalosti.
- e) Zde platí totéž o člověku, jako o zvířeti. Kolika kouskům může se naučiti na př. mladý pes! Jakmile však minula vhodná doba, pak učení se nedaří; proto praví také přísloví: „Čemu se ne-naučil Jeníček, tomu se nenaučí Jeník.“
- f) Mimo to učí nás všední zkušenost i dějiny, že většina statečných mužů již ve mládí počala se cvičiti a vzdělávati. Spar-táni svou mládež od maličkosti navykali zbrani atd., Hannibal . . . Caesar . . .
- g) „Rozum se cvičením brousí.“ — „Cvičení a zkušenost dává umění.“ — „Jitro jest bystřejší večera.“ — „Kdo se z mládí čemu naučí, k staru jakoby to našel.“ — „Was ein guter Haken werden will, muss sich bei Zeiten krümmen.“ — „Früh übt sich, was ein Meister werden will.“ (Schiller.)
- h) Protož použijme i my dnů mladosti k vážné snaze po etnosti a vědomostech.

17. *Aurora Mysis amica.*

- a) a b) Aurora Mysis amica, ranní ptáče dál doskáče. Průpověď krásná, jejíž naučení . . . . .
- c) Poklidem nočním člověk okřál na těle i na duchu . . . . . Roz-manité vyrušování denní rána jest vzdáleno . . . . .
- d) Ostatní doby denní přinášejí s sebou mnohé vyrušování, roztr-žitosti a starosti . . . . .
- e) Zvířata ráno jsou čilejší . . . . . ano i květiny, stromy atd. ráno jsou svěžejší, silnější . . . . .
- f) Dějiny znají mnoho mužů, kteří záhy ráno do práce se dávali . . . .
- g) Německé přísloví praví: „Morgenstunde hat Gold im Munde.“ Česká: „S postole ranní skok bývá k bohatství krok.“ — „Kdo ráno vstává, tomu pán Bůh dává.“ — „Chleba se nedospěš.“
- h) Proto budiž heslem studující mládeže: „Aurora Mysis amica!“

18. Πᾶσιν ἀδελφὸν γαλεπόν.

Všem se zalíbíti těžko.

- a) a b) Pravda, které každý zajisté již sám na sobě zakusil; neboť zakříditi své jednání a konání tak, aby se každému člo-věku líbilo, nemůže se podařiti a nepodaří se nikomu.
- c) 1. Každý člověk má své zvláštnosti: a) ve svých zásadách, vědomostech a náhledech, a b) ve svých náklonnostech a li-bůstkách. Jedná-li dle nich, znelíbí se všem, kdož v obou příčinách od něho se liší nebo dokonce naopak smýšlejí. 2. Každý jednající stará se především jen o souhlas svých přátel, představených, anebo toho kruhu, ve kterém žije. Nalezne-li u nich žádoucího schválení, nedojde ho zajisté u těch, jichž

si pranic nevěšmal, kteří něco zcela jiného od něho očekávali, anebo kteří borou se směrem jiným. 3. Nejvyšší cíl života lidského má býti, zalíbiti se Bohu: „Boj se Boha a nestrachuji se nikoho.“ Kdo jdou za tímto cílem, vždy znolíbí se těm, kteří jen přízně lidské hledají, a naopak. „Nikdo nemůže dvěma páním sloužiti.“

- d) Kdo však by se pokoušel, dle libosti všech jednatí, podnikal by něco nemožného a proto podobal by se bláznů.
- e) Činy lidské jsou jako jednotlivé pokrmy (ústřice atd.), které těmto chutnají, a onům se hnusí, anebo také jako mnohé radovánky, zábavy a zaměstnání, které tohoto baví, onoho pak velice nudí.
- f) To dokazují dějiny většiny velikých mužů všech věků. Pomméme jsou na Sokrata a sofisty; na Alkibiada, Themistokla, Columba.
- g) Básník Jakub Balde praví: „Omnibus semper placuisse res est plena fortuna.“ Spasitel sám učí: „Nikdo nemůže dvěma páním sloužiti.“ — V obecném životě říkáváme: „Kolik hlav, tolik smyslův.“ — „Každá osoba na svůj způsob.“ „Co hlava, to rozum.“ — „Tant de gens, tant de guises.“
- h) Poněvadž tedy není lze všem se zachovati, a poněvadž souhlas lidí vůbec se mění, jednejme tak; abychom se Bohu zalíbili!

19. Neodkládej na zítřa, co můžeš učiniti dnes.

- a) a b) Tato krásná stará přüpověď obsahuje velmi užitočné naučení. Nemáme nikdy prací svých a předsevzetí odkládati, neboť odklady jsou ze mnohých příčin nebezpečny a záhubny.
- e) a d) 1. Lehkomyslné odkládání prací prozrazuje a podporuje lenost a nechť k tomu, co se nám zdá obtížným; změlčuje povahu, oslabuje vůli a nezřídka svádí k zahálce. Zřídka kdy vyhýbáme se práci, kterou hravě lze odbyti; ale co vyžaduje síly, namáhání, odvahy, statečnosti a vlády nad sebou samým, lehko do budoucna se odkládá. — 2. Práce, které od delší doby nás čekají, tíží dvojnásob: a) pro vědomí, že jsme je již mohli vykonati, b) že k nim přistupují práce nové. — 3. Mnohé práce v určitý čas nevykonané později již vykonati nelze. — Nemoc a jiné nehody mohou nám v tom zabrániti. Mnohá práce, která se státi musí, určena jest jen pro jisté doby (učení za mládu). — 4. Nechť i mnohé věci v budoucnosti lze dohoniti; — stane-li se to, stává se to vždy se ztrátou budoucnosti, jež přítomností se stala, pro kterou již povinností jest vykonati. Pokud něco doháníme, nemůžeme kráčet v před. — 5. Odložené práce později často na rychle se odbyvají, poněvadž mimo ně dostáti jest i jiným povinností, — a nepodaří se. — 6. Odkládání neodbytných prací porušuje pořádek života, odnímá veselou mysl. Pravdu slov „acti labores jucundi“ cítívá ten, kdo zvykl odkládati práce, jen zřídka. — 7. Také pro vnější náš blahobyt odklad mívá nemilé následky. Úředník pozbývá důvěry svých představených, — řemeslník zákazníkův.

- e) Jako muž, který byl s to, aby dluhy své v čas zaplatil, ale ze lhostojnosti jich nechal vzrůsti u velikou summu, nezřídka stává se platiti neschopným: tak i, kdo rád odkládá, mnohdy pracem pak odolat nemůže; vzrostly mu „nad hlavu“, a mrzutost, nespokojenost a jiná neštěstí jsou toho následky.
- f) To potvrzuje písmo sv. a denní zkušenosti. — Nejnebezpečnější však jest odkládati polepšení. — Pošetilý panuy. — Jistý mladík z nedbalosti trestuhodně zanedbával dlouhou povinnost náboženských. Víry své však se nevzdal a říkával: „Badu se později zpovídati.“ Konečně se roznemohl, a jeho zbožná matka upozorňovala jej na to, že by nemoc smrti mohla skončiti a napomínala jej, aby připravil se přijati sv. svátosti. Nemocný dlouho otálel, domnívaje se, že nemoc není nebezpečna. Když se konečně k tomu odhodlal, posláno pro kněze; byl večer. Kněz právě odešel k jinému nemocnému. Prošla nějaká doba; konečně jej našli. Kněz spěchá, jak jen může — avšak přišel již pozdě! — U nemocného nastoupila krise; právě zemřel v zoufalosti veliké.
- g) Jistý spisovatel praví: „Poněvadž lidé velmi rádi odkládají a jsou líknaví, a obyčejně to, co má se díti o páté hodině ranní, teprve o hodině šesté se děje, s jistotou lze počítati, že nějakou věc lépe pořídíme, jest-li že se bez odkladu do práce dáme.“ Přísloví pak praví: „Co se dlí, to se mdlí.“ — „Odkladky jsou odpadky.“ Německé: „Vorschiebe nicht auf morgen, was du heute thun kannst“ — „Morgen, morgen, nur nicht heute, sagen alle faule Leute.“
- h) Varujme se tedy odkládati práce, obzvlášť pak odkládati polepšení, pamětlivi jsouce výroku sv. písma: „Nevíte, kterou hodinu přijde Pán!“

20. Štěstí sedá na rozcestí.

- a) Pravdivé a vážné přísloví, které však nevztahuje se ku vnitřnímu štěstí — ku ctnosti a dobrému svědomí — nýbrž jenom k těm statkům, které svět obyčejně slovem „štěstí“ rozumí.
- b) Které jsou to statky? a) Krása, b) požitky smyslné a rozkoš, c) zdar v podniknutích, d) moc, vážnosť, čest, vliv, e) bohatství a majetek. Všecky tyto věci mívají krátké trvání.
- c) f), g) 1. Jak brzy vadne krása tělesná; lehká nemoc, jediná nehoda ruší ji v málo hodinách. „Všecka sláva tělesná jest jako květina polní; jenom krátký čas, a květina odkvetla.“ — „Oklamatedlna jest příjemnosť, a murna krása.“ Přisl. 31. 30. 2. Boháč a chudý Lazar. — Příklady z dějin světských. — 3. Polykratovi, králi Samosskému, vše dařilo se po nějakou dobu (viz str. 95.). — Císaře Napoleona I. po 12—14 let štěstí všude provázelo. Zemřel ode všech opuštěn na pustém ostrově. — 4. Často největší knížata a dobývatele vládli jen krátkou dobu; obratem ruky sláva jejich byla ta tam. — Příklady z dějin. — Petr Damiani praví: „Bůh vše tak usoudil, aby právě při

nejvyšších hodnotech bylo zjevno, jak prohava jest sláva pozemského života.“ — 5. Moudrý Solon pravil bohatému Kroisovi (str. 93.), aby nedůvěřoval stálosti štěstí. Kroisos nevěřil; ale přišel Kyros, zajal jej a uvrhl jej na hořící hranici. Štěstí jeho trvalo jen krátkou dobu. „Neshromažďujte pokladů, které rez a molí žerou atd.“

- e) a h) Poněvadž tedy světské statky jsou jako sklo, které dnes se leskne a zítra se láme, dobývejme sobě statků nehynoucích.

21. *Bez odvahy není oblahy.*

- a) Vážná a důležitá pravda . . . . .
- b) Odvahou rozumíme zde tu náladu myslí, v níž velikých obtíží, nebezpečí a překážek se nebojíme a pevně jsme odhodláni je překonati. Ale vše v pravdě veliké, t. j. každý vznešený čin, žádá jistého přemáhání, boje a sebeobětování, a nemůže bez ní být uskutečněno.
- c) Kde tedy pevný úmysl jest, čin vykonati a nebáti se žádné těžkosti a obtíže, tu jest první a nejnutnější podmínka činu samého. Statná mysl je tedy prostředkem činu, a kdo chce účelu, musí chtít také prostředkům.
- d) Nedostává-li se však člověku tohoto úmyslu, je-li snad příliš zbabělým, liknavým, neodhodlaným, aby překážkám, obtížím a námahám se podrobil, pak schází mu cesta, prostředek k samému činu.
- e) Jako se voják, chce-li svítěziti, nesmí báti, jako plavec s dobrou myslí na cíl svůj musí pohlížeti, nechť bouře a nečasy jej obklopují: tak i člověku, chce-li něco velikého provésti a vykonati, jest především přinést si sebou zmužilé, nebázlivé srdce, jež nestrachuje se boje a strádání.
- f) To dokazují též dějiny ve mnohých případech skutkův opravdu velikých: a) při ochranění sama sebe: Horatius Cocles . . . ; b) při zachránění jiných (příklad!); c) při důležitých objevech a vynálezech: Columbus, James Cook; d) při hájení vlasti: Kodrus; e) při upřímném vyznání pravdy: veliký počet mučedníkův.
- g) „Kdo si srdce dodává, se štěstím se setkává.“ — „Odvaha platí.“ — „Tomu sláva a čest, kdo statné myslí jest.“ — „Udatný se dlouho nerozmýšlí.“
- h) Poněvadž tedy ku každému velikému dílu nutně vyžaduje se odvahy a statečné mysli, dbejmež o to, abychom si jich zjednali . . .

22. *Per aspera ad astra.*

Látka:

- a) a b) Krásná zajisté přüpovídka Juvenalova . . . . .
- c) Neboť 1) jen úsilím a námáháním domáháme se dobra . . . a 2) námahavé úsilí bývá odměňováno sesílením vůle a sebedůvěrou, která vzniká ze přemáhání obtíží.

- d) Jako vojn, chce-li svítéziti, nesmí se vzdalovati boje, nýbrž vytáhnouti musí do pole: tak i člověku jest býti zmužilým a ochotným, snášeti jest mu namáhání, nedostatky a protivenství, chce-li . . . .
- f) Příklady z dějin . . . svatí, obzvláště mučeníci . . . .
- g) „Per angusta ad augusta.“ „Úsilím a prací i nebe koupíš.“ „Kdo na nic nenaměří, na nic neudeří.“ „Na měkkých polštářích se jména nedobývá.“
- h) Buďme tedy vždy ochotni a k boji hotovi.

23. Dnes jsme zde, a zítra kde!

Látka:

- 1) Lidé obyečně tak žijí, jakoby jejich pozemský život měl věčně trvati. Pracují a shánějí s takým chvatem a s takou pílí, nenávidí a podvádějí se často tolik, že jest patrné, jak zřídka pomýšlejí na onen svět. Jim praví přísloví naše vážně napominajíc: „Dnes jsme zde, a zítra kde!“
- 2) Jsou to dvě stručné věty. „Zde“ znamená tento svět. „Dnes“ a „zítra“ jsou maličké doby časové, jež bezprostředně po sobě následují. Naše přísloví tedy praví: Rychle a nepředvídaně může život náš pozemský skončiti.
- 3) To jest úplně správné, neboť člověk jest vždy v ruce boží a malá, nepatrná nehoda může učiniti konec jeho životu . . . .
- 4) Člověk podobá se květině polní, která dnes kvete, a zítra jest usvadlá . . . .
- 5) O této vážné pravdě přesvědčuje nás pohled do života; mladí a staří umírají, než se toho nadáli. Také dějiny podávají nám příklady: Heli, mládence Naïmský . . . .
- 6) „Lidský život jest jako tráva“ atd. — „Ještě této noci zemřeš.“ — „Starý má smrt před očima, mladý za zády.“ — „Smrt nevybírá, bere napořád.“
- 7) Protož považujme život za přehavý, mizející dar a používejme ho, aby nebyl marným, ano nám i jiným záhubným.

Na str. 250. podotknuli jsme, že o thematech, k jichž zpracování chrie se hodí, lze i jiným způsobem pojednati. Jakkoli při rozvinování určité dispozice není, nebude přece s nepospěchem, řídit se dle tohoto schemata.

Sch e m a.

A. Úvod: Exordium.

B. Rozvinutí čili pojednání.

Toto obsahuje:

I. Vysvětlení: expositio:

a) determinatio, vymezení, t. j.

1. vysvětlení slovné a věcné (analysis a definitio);
  2. rozlišení podobného a protivy (distinctio);
- b) descriptio, místnější provedení myšlenky správně pojaté a vysvětlené opisem.
- II. Odůvodnění: causae čili argumenta.
- Důvody jsou buď
- a) vnitřní čili rozumové;
  - b) vnější čili důvody ze zkušenosti a z auktory.

Poslední mají jako příklad (exemplum) a svědectví (testimonium) v rozvíjení obzvláště důležitou úlohu, hlavně příklady z dějin a z oboru vlastní zkušenosti, neboť teprve použitím všeobecného k určitým, konkrétním případům pravda, o které pojednáváme, nabývá života a podoby a stává se názornou.

Mnohá přísloví a průpovědi nepotřebují zvláštního důkazu; u mnohých dostačují vedle vysvětlení doklady z dějin a ze zkušenosti.

- III. Amplificatio, t. j. použití pravdy ku počtu případů pokud možno největšímu, čímž důležitost její jasněji vysvitne a důrazněji se vstíjí.

- C. Závěr, epilogus, záleží buď ve stručném shrnutí rozvinutí, aby jeho výpadek doporučil se k uvážení, aneb obsahuje stručné vybidnutí, abychom pravdy té následovali, anebo konečně poukázání ku příbuzným aneb opačným průpovědem a příslovím.

24. Ora et labora.

- A. Expositio: Vysvětlení pojmu

- a) orare.

I. Analysis.

Modlití se znamená

1. záporně:

a) ne pouhé odříkávání modlitby,

b) ne prosbu za neslušné věci, nýbrž

2. kladně: prosbu za pravé statky:

- a) tělesné, a
- b) duševní.

II. Divisio. Modlitba může býti

1. dle obsahu a účelu:
prosba, díkyčinění, velebení;
2. dle způsobu svého:
hlasitá, tichá atd.;
3. dle místa:
v obci, v rodině, v komárce.

b) laborare.

I. Analysis: laborare neznačí zde strádati, nemocnu býti, nýbrž namáhavě pracovati.

II. Divisio. Práce ruční, duševní;

c) ora et labora praví přísloví.

1. Obé máme spojovati; práci modlitbou dostává se požehnání; k modlitbě má přičiníti se vlastní činnost a úsilí.
2. Modlitba má předcházeti před prací.

B Probatio.

1. Cena modlitby:

a) histor. důvody: consensus generis humani:

- a) pohanský zvyk,
- b) křesťanská nauka.

b) důvody rozumové: modliti se jest
mravno,
užitečno,
příjemno.

2. Cena práce: pracovati jest

mravno,
užitečno,
příjemno.

3. Cena sloučení modlitby a práce:

- a) výhody sloučení,
- b) škodlivost jejich odloučení.

Testimonium: „Boha vzývej, a ruky přikládej!“ —
„Vítej slunce s modlitbou v ústech a s prací v rukou!“
— „Modli se k Bohu, a vesluj k břehu!“

25. *Labor non onus, sed beneficium.*

I. Labor non onus: Neboť

1. pud k činnosti člověku jest vrozen a může se stupňovati až ve prahnutí po práci.
2. Co jest údělem všech, jednotlivce nemůže tížiti. Rád a ve-sele pracuje, kdo jest zdrav, kovář u své výhuň, umělec před svým podstavkem, rolník na poli, v tiché komůrce hloubavý myslitel, — všem práce jest potřebou a proto nikoli břemenem, nýbrž dobrodiním.

II. Labor beneficium. Tím jest skutečně

- a) pro naše blaho tělesné; neboť
  1. jest nutnou podmínkou
    - a) zachování tělesného zdraví,
    - b) zaopatření potřeb k živobytí. —
„Kdo nepracuje, ať nejí“, praví přísloví, a heslo na počátku naší pouti pozemské bylo: „V potu tváři své chléb jísti budeš.“
  2. Práce jest koření zábavy.
    - a) chrání nás od dlouhé chvíle;
    - b) odpočínutí po práci jest tím příjemnější:
Quies post exactos labores iucunda. (Cicero.)
    - c) Práce zachovává nám rodinné štěstí.
- b) Práce jest dobrodiním pro naše blaho duševní;
  1. kladně,
    - a) zjednávatě nám spokojenost,
    - b) zvyšuje a zachovává síly duševní;
  2. záporně, chrání nás od nesčíslných chyb:

„Zahálka počátek všeho zlého.“

Proto jedině ve práci hledati nám jest štěstí a blahobytu. Uvažme tato slova a používejme času; i nejmenší zaměstnání lepší jest, než ztratiti zahálkou okamžik.

26. *Vita non domus, sed hospitium.*

Život tento není naším domovem, nýbrž hospodou.

Důkaz:

- I. Vita non domus; tuto větu dokazuje
  1. příroda: jaro, léto, podzim atd.
  2. zkušenost: Kdož by neznal změn života našeho?
  3. dějiny: Kam poděli se všicki ti velcí národové, proslavení hrdinové, velebení umělci? — Odvátí jsou prachem jako květiny polní, neboť země nebyla jim stálým sídlem, nýbrž jen dočasným bydlíštěm.
- II. Vita hospitium: Hosté jsme na zemi, — jen krátkého odpočinku země dopřává člověku; proto dbej

1. cíle,
  2. účelu svého pobytu;
  3. povinností, které pobyt ten ti ukládá
    - a) hledie ke spolecestujícím,
    - b) hledie k hospodě: Za dobrodinií prokazuj se vděčným;
    - c) ohlížej se po vůdčích.
- Závěr: Poněvadž tedy zomě není než dočasným naším bydlíštěm a odpočinek náš zde jest tak krátký, dbejme . . .

27. *Per aspera ad astra,*

Úvod.

Důkaz z auktority.

I. Z věku starého:

a) Příklady:

1. Heroové starověcí, kteří po namáhavém životě pozemském vřadění jsou mezi bohy a hvězdy, — Heraklés, Theseus, Semiramis, Romulus.
2. Velcí vojevůdcové, státníci, básníci a řečníci.

b) Svědectví:

ὁ μὴ δαρεις ἀνδρωπος οὐ παιδεύεται. (Eurip.)
 παθήματα, μαθήματα.

Non est ad astra mollis e terra via. (Horat.)

II. Z věku křesťanského:

„Via crucis, via lucis.“

V tomto smyslu lze použití naší průpovědi o každé zbožné myslí, která těžkým bojem k vítězství nad sebou a nad světem dospěla — k velikým skutkům v Bohu.

Závěr: Potěš se, je-li ti mnoho trpěti; dobrý jinak vítězství nedochází. Tvým heslem budiž: nec aspera terrant.

28. *Ut sementem feceris, ita metes.*

- A. Pole vedle sebe ležící často nosívají velmi rozličné plody. Příčina záleží v rozličnosti vzdělání pole a v rozličném semeni.
- B. Žeň shoduje se se setbou, výpadek s použitými prostředky.
  - I. Setba, čas setby, semeno, pole.
  - II. Žeň: hmotné, duševní plody.
    - Obráceno na život
      - a) jednotlivého člověka,
      - b) národův a státův.
- C. Dle zákona přirozeného účinek shoduje se s příčinou. Ovšem že někdy účinek pozdě se jeví, neboť

„Pozdě mají boží kola,
ale mají na droboučko.“

29. O příčinách zahálky.

Disposico:

1. Úvod: Chceme-li nějaké chyby s jistotou a výsledkem se zbavit, jest nám nejprve její příčin čili pramenů vyhledati.
2. Příčiny zahálky: Tyto jsou dílem vnitřní (vlastní), dílem vnější (spolupůsobící).

A. Příčiny vnitřní mohou záležeti

- a) ve flegmatickém temperamentu, též v nemoci;
- b) ve prudkých vášních, kteréž odnímají sílu a chuť ku práci a v temné zadumání člověka ponořují;
- c) ve snaze po pocitech smyslně příjemných, v choulstivosti;
- d) ve klamných náhledech a převrácených zásadách;
- e) v nedostatku zkušenosti, která poskytuje chuti k vážnému ubírání se za účely užitečnými.

B. Vnější příčiny; sem náleží:

- a) Vliv jiných lidí, vychování, příklad, přemluvení, svedení atd.;
- b) vznešený stav a spojené s ním bohaté důchody, aneb i tyto samy;
- c) nezdar dosavadní činnosti (znechucení);
- d) nedostatek určitého zaměstnání a prostředků k němu potřebných;
- e) horke podnebí (černoši, Siciliáni).

Závěr: Jako řeka jen rozkopáním a přehrazením pramenů, tak může i zahálka jen zeslabením a odstraněním příčin býti vykořeněna.

Vypracování:

Jako mohutná řeka vzniká ze mnohých jednotlivých potoků, tak i u člověka ustaluje se dobrý nebo zlý návyk teprve setkáním se více, často nepatrných okolností. Také zahálka čítá velmi mnoho příčin čili pramenů, jež jistě jest tomu poznati, kdo je chce odstraniti. Všimneme-li si nejprve vnitřních příčin, shledáme, že chyba tato často původně zakládá se na tělesné stránce člověka. Lidé tak zvaného flegmatického temperamentu jsou více nakloněni k nečinnosti než jiní. Někdy tuto vadu zaviňuje též nemoc. Za druhé zakládá se zahálka často na prudkých vášních, kteréž odnímají sílu a chuť ku práci a člověka ponořují v temné zadumání. Častěji však spočívá ve snaze po pocitech smyslně příjemných. Zahálčivý vyhýbá se

namáhání a strádání, jež spojeno jest s prací, a raději vyplňuje čas svůj požitky tělesnými a rozkošemi. Právě tak mocně působí tu dále též chybné zásady a převrácené náhledy. Zahálčivý říká, že člověk není proto na světě, aby se plahočil a trápil; na světě se bez toho dosti pracuje, ať pracují, kdo k tomu mají chuť; on že dosti činí, — že by mohl jinak zdraví svému ublížiti atd.

Přistoupí-li k tomu pak ještě dlouholetý návyk; nepoznal-li člověk snad ještě nikdy sladkosti užitečné práce ze zkušenosti vlastní; nebyl-li nikdy upozorněn na škodlivé následky své lenosti: není se diviti, přichází-li mu za příliš těžko, nahlednutí opovržlivost té chyby a jí se zbaviti. Ale snad by se to přece dříve stalo, kdyby dále ještě tak mnohé v nější příčiny nepůsobily svým vlivem. Sem náleží především chybné chování se jiných lidí. Rodiče často zapomínají navykati své děti činnosti, známí a přátelé dávají jiným nečinným svým životem špatný příklad anebo zdržují pilného svou společností a svými řečmi od lepšího zaměstnání. Ne méně škodlivě působí zhusta vznešený stav a bohaté důchody. Lidé, kteří tyto věci mají, již proto snadno mívají se za sprostěny povinnosti pracovati a zapomínají, že i když nepotřebují si chleba vydělávati, přece by sami sebe měli vzdělávati a pro společnost lidskou každý den života svého obětovati. A kdož by dále mohl udati všecky ty rozmanité příčiny, které mimo již jmenované přispívají k tomu, že zahálku budí a udržují, obzvláště byla-li k ní již dříve náklonnost! Tento omlouvá se špatným výsledkem dosavadní své činnosti, nevděkem, kterého zakusil, nedostatkem určitého zaměstnání nebo potřebných k němu nástrojův. U onoho skutečně poněkud příčina ve přílišném pokrmu, jímž tělo své obtěžuje, nebo ve způsobu života, který na tu dobu mu jest věsti. Kolik příčin nečinnosti lidské má horké pásmo, na př. ve kterém žijí na Sicilii nebo v Africe! — Jako pak řeku lze odvésti průkopem pramenů, tak lze i opovržlivý zvyk zahálky odstraniti seslabením a zrušením všeho toho, co k ní zavádí.

Dle tohoto úkolu vypracuj: O příčinách nestřídmosti; — lehkomyšlnosti; — hrdosti; — žvatlavosti; — nevědomosti.

30. O nezdvořilosti.

1. Pojem nezdvořilosti.

A. Definice.

Nezdvořilostí zoveme nevšímání si (zanedbávání) zevnějších a zvykem osvědčených způsobů blahovolnosti a vážnosti jiných lidí.

B. Synonyma:

Nezdvořilost, hrubost, neotesanost, nespůsobnost, trouповitost, surovost.

C. Pojem rodový:

Nespůsobnost, nedostatek vnějšího vzdělání.

D. Chybná pojmenování:

Nezdvořilý často chybně nazývá své chování: upřímností — prostotou, staročeským způsobem, — otevřeností, — filosofii atd.

E. Proměny, kterých tento pojem doznává hledíc k věku, stavu, stupni vzdělanosti a temperamentu.

2. Prameny nezdvořilosti (v nenáhlém stupňování).

A. Přirozená nemotornost.

B. Neznalost světa a společenských způsobů.

C. Špatné nebo zanedbané vychování.

D. Lenost.

E. Blouznivé počínání, lapající po původnosti.

F. Hloupost.

G. Vnitřní zkaženost.

3. Opovržlivost této chyby.

A. Vysvítá ze pramenů, z nichž se prýští;

B. ale také z pojmu samého; neboť kterak směli bychom očekávatí city blahovolnosti a vážnosti od toho, kdo nemá ani jejich vnějšího dojmu?

C. A konečně z následkův:

a) Nezdvořilost budí totiž u jiných nepříznivé smýšlení;

b) působí výsměch, nepřátelství atd.;

c) olupuje o mnohé statky života, hlavně o ty, které vznik svůj mají ve družnosti;

d) každým činem protívuje se tomu, co humanitou zoveme a co jest nejkrásnější člověka oz dobou.

31. Kdo jest vzdělaný?

1. Úvod: Slova „vzdělaný“ přechasto zneužívá se; děje se s ním jako se mnohými jinými mnohovýznamnými slovy. Často již rozumějí vzdělaným toho, kdo má jenom jakýsi společenský nátěr, kdo tedy umí se objeviti ve vnější slušnosti a dovede nenuceně baviti.

2. Přechod: Ovšem náleží k tomu i tato vnější vzdělanost, aby člověk slul vzdělaným, a nesmí nikterak býti zanedbávána. Jsou velice učencové a lidé šlechtné povahy, kteří proto přece ještě nemohou počítati se ku pravým vzdělancům. Pojem ten jest obsáhlejší.
3. Stať:
- A. Abychom tento pojem našli, zapotřebí jest vyložiti slovo „vzdělati“.
- „Vzdělati“ znamená
- a) ve vlastním a širším smyslu: surovému, bezetvárnému tělesu dáti tvar účelu vyhovující (příklady);
  - b) v nevlastním a užším smyslu: dáti duchu lidskému náležitý směr, jej cvičiti a zdokonalovati.
- B. Přídavné jméno „vzdělaný“, utvořené ze přičestí minulého trpného, užito o člověku, má oba významy; neboť obé, i tělo i duch jeho, lze vzdělati. Proto ústavy vzdělávací.
- C. Vzdělatelnost člověka jest nesmírně velika. Člověk má hojnost duševních i tělesných vloh, a jen, kdo obé v jistém stupni zdokonalil, právem může slouiti vzdělaným. Jest otázka, čeho k tomu třeba?
- a) Vzdělanosti vnější. K ní náleží:
    1. Vzdělání těla cvičením nabytý:
      - a) k jeho sesílení (tělocvik);
      - b) k jeho obratnosti (tanec, jízda na koni, šermování).
    2. Důstojný a lásky hodný zevnějšek, nabytý obcováním s lidmi ušlechtilými.
  - b) Vnitřní (duševní) vzdělanosti, a to:
    1. vzdělání citu (vzdělání krasochuti), záliby ve pravém krásnu, nelibosti ošklivého a sprostého, smyslu pro krásy hudby a přírody;
    2. mohlutnosti myslící (poznávací), vědeckého vzdělání, k čemuž však netřeba právě býti učencem;
    3. vůle (vzdělání mravního). Člověk neřestem oddaný, i kdyby byl nejspůsobnější a nejučenější, jen neprávem slul by „vzdělaným.“
- D. Vzdělancem konečně není ten, koho příroda velmi bohatě nadala svými dary; vzdělancem jest, kdo darů, které má, užívá moudře a právě, a jak nejvíce může.
4. Závěr: Pojem „vzdělaný“ je tedy mnohovýznamný a obsáhlý. Máli bychom ho opatrněji užívati.

32. O následcích nestřídmosti.

1. Úvod: Nestřídmost jest z těch neřestí, které svými strašnými následky obzvláště se vyznačují. Tyto následky můžeme rozdělit ve tři třídy:
2. Pojednání. Nestřídmost vede
  - A. v tělesném i společenském životě:

1. k e h u d o b ě. Nestřídmy více projí a propije, než vydělá, a níčí tím štěstí rodinné, způsobuje rodinné sváry a musí konečně sám trpěti nedostatek. Jak mnohému starému muži jest nyní zápasiti s nouzí, jemuž by se mohlo dobře vésti! Bohatý marnotratník projí a propije, co má, a není s to, aby něco dobrého učinil pro Bůh a k užítku lidem;
2. k n e d u ž i v o s t i a n e m o c i. Ústroje zaživací se seslabují: pokrmy nemohou již býti řádně zažity, krev nedostává potřebného pokrmu, a člověk stává se neduživým. Nestřídmost mnohému již vykopala předčasný hrob;
3. k u š k o d ě a h a n b ě. Poněvadž v opilství člověk někdy špatný obchod učiní, proto židé se neopíjejí. Že opilství jest k posměchu a hanbě, zakusil již Noe, a věděli již Spartáni, kteří na odstrašující příklad otroky své opíjeli. — Proč smějeme a posmíváme se opilcům? Hlavně proto, že nejnuitnější svá tajemství zjevují a často si přednosti osobují, kterých nemají;
4. k o c h a b l o s t i a n e č i n n o s t i. Po tomto hříchu člověku není dobře, jest ochablý, nechce se mu pracovatí. Kolik drahého času tak marně uplyne!

B. V d u š e v n í m a m r a v n í m o h l e d ě:

1. k n e c i t e l n o s t i s r d c e. Chudému nechce nestřídmy nic dáti a odháni jej, protože sám pro sebe mnoho potřebuje. Se členy rodiny žije ve sváru, a zmenáhla jich nenávidí a klame je. Nelze-li jeho náklonnosti vyhověti, je všude samá mrzutost. Do dobré společnosti nelze jíti, a u sprostých lidí nabyti lze jen nízkého a nešlochetného smýšlení;
2. k r o z l i č n ý m t ě ž k ý m h ř í c h ů m. Rozepře, sváry, poranění a zabití bývají často následky nestřídmosti;
3. k d u š e v n í m u o t r o c t v í. Náklonnost hlavně k líhovým nápojům stává se zvykem, ano nepřekonatelnou náruživostí;
4. k t ě ž k o m y s l n o s t i a z o u f a l s t v í. Nestřídmy stydí se za svou slabost a nedůstojné chování; všechny ty nesmyslné věci, hlouposti a hříchy, jichž se dopustil, tíží jeho svědomí. Jak smutný stav!

C. Hledíc k o n o m u ž i v o t u. Sv. Pavel praví: „Nestřídmi jsou nepřátelé kříže Kristova, jejich konec jest záhuba, jejich bůh — břich“, a sv. Chrysostomus praví: „Obžerství zavírá vchod do království nebeského.“ Nenapraví-li se tedy nestřídmy, osud jeho na onom světě nebude šťastný. Zhýralý boháč. — Ale u žádného snad hříchu není polepšení tak těžké, jako u nestřídmosti. Mimo to nestřídmy se nemodlí, špatně vychovává své dítky, zanedbává povinnosti stavu svého a dopouští se, jak ze slov těchto patrnó, i mnohého jiného hříchu.

3. Závěr: Poněvadž jsou tedy následky nestřídmosti tak těžké a četné, snažme se býti vždy střídmými.

33. „Vždyt jiní nedělají jinak.“

A. Úvod:

Velmi často omlouvá se člověk, páchá-li něco zlého. Slyšíme tu: „Vždyt jsme jen jednou na světě; nechť života užijeme“; „Jednou není vždy; vždyt není člověka bez chyby.“ — Také omluvu: „Vždyt jiní nedělají jinak“ často slyšíme, obzvláště od mladých lidí, jestliže . . . .

B. Může-liž to však být omluvou?

1. Nanejvýš potud, že přečin není neslýchaný — že's nebyl jediný, který se jím znelíbil — asi jako hledáme útěchy v tom, že měli jsme v neštěstí soudruhy. Ale to je špatná útěcha.
2. Chyba zůstává chybou: Chyba se tím neodělní, že také jiní . . . . Nekonají-li oni povinností svých, zasluhují pokárání — ty též. Máš rozum, můžeš poznati, co jest pravého, — máš svobodnou vůli, můžeš voliti.
3. Ne vše, co tomu neb onomu jest dovoleno, jest proto také tobě dovoleno. On snad žije v jiných poměrech, než ty. Chudší žák, — hoch — jinoch — muž.
4. Kdo se tak omlouvá, prozrazuje slabou povahu. Haněbno jest, záviseti na jednání jiných lidí, býti otrockým napodobitelem jiných, kteří beze síly a bláhově klopýtají a klesají.
5. Cheeš-li napodobovati — proč napodobuješ, co pokárání zasluhuje? Nenalézáš-li na jiných též, co jest chvály hodno, čeho se ti dosud nedostávalo? Proč cheeš ono a ne toto? atd.

Dle toho úkolu vypracuj: „Jednou není vždy“; „Myšlenky jsou svobodny“; „To jsem nevěděl.“

34. Vděčnost.

Úvod: Vděčnost jest nejkrásnější a nejpřirozenější ctnost; — proč? Zkoumejmež, jak a proč máme býti vděčnými.

1. Dobrodějcem mým jest každý, kdo mi úmyslně a rád dobré prokazuje.
2. Takovému dobrodějci zavázán jsem vděčností, t. j. jest mi jej milovati a ctíti.
3. Vděčný jsem, jestliže:
  - a) dobrodiní k tomu užívám, k čemu je dobrodějec udělip;
  - b) dobrodějec od pomlvy a jiného zla dle sil svých chráním;
  - c) svým chováním čest mu vzdávám (pozdravování, úslužnost);
  - d) hledím-li dobrodějci prospěti (uznalost).
4. Nutnost a povinnost vděčnosti.
  - a) Kristus sám ji miloval. (Zdáliž jich deset není očištěno? pravil. Luk. 17., 17.);

- b) dobrodějei bývají vděčností povzbuzováni k dalšímu dobrodění;
 c) ale nevďek je zdržuje dobročinití, a tak nevďčnick škodí i jiným.
5. Oškřlivost nevďčku. Nevďčnick ukazuje, že není pravým křesťanem, neboť nemiluje ani svých přátel, na tož nepřátele. Noplní základního zákona náboženství křesťanského.
6. Škoda, kterou nevďčnick si způsobuje:
 a) lidé jím pohrdají;
 b) neradí mu pomáhají;
 c) Bůh mu nepožehná, neboť: „Kdo odplacuje zlým za dobré, neodejdeť zlé z domu jeho.“ Přísl. Šalam. 17., 13.
- Dle tohoto úkolu vypracuj: „Pilnost“; „Skromnost“; „Trpělivost.“

35. Kdo jest chud ?

I. Úvod:

- Obyčejně nazýváme toho chudým, komu peněz a statků se nedostává. Z pravidla míjí se s tímto jménem, jestliže člověku je přidáváme, cit politování; proto mívá „chudý“ obyčejně význam přídatného jména „ubohý.“ — Ale tím pojem tou není vyčerpán. Říkáme také: chudá řeč; nazýváme knihu „chudou myšlénkami“ atd.
- Pojem toho slova jest všeobecný. Užívá se ho o nedostatku každé věci, hlavně pak o nedostatku těch věcí, jichž jest velmi zapotřebí. Poněvadž pak nedostatek peněz a statků vezdejších od většiny lidí nejtrpčeji bývá pocítován a jiným nejčastěji do očí bije, užívá se slova „chudý“, přidáváme-li je člověku, obyčejně ve smyslu omezeném, jak výše naznačeno.
- Ale jsou ještě jiné věci mnohem potřebnější, o něž člověk může být oloupen. Můžeme si také mysliti zámožné, ano bohaté lidi, o nichž, když na ně pohledneme, můžeme říci, že jsou chudí. — Je tedy otázka:

II. Koho právem zoveme chudým?

A. Hledie ku statkům vnějším:

- níkoli toho, komu žití jest prací rukou svých a živiti rodinu a proto v potřebách všech se uskrovňovají;
- nýbrž toho,
  - kdo nemůže tolik vydělati, aby nejnnutnějších k živobytí potřeb si zaopatřil;
  - kdo, nemaje jmění, ku práci jest neschopen a žití musí od milosti jiných;
  - kdož, ač velmi se uskrovňuje, nemá tolik, aby podle stavu svého mohl žiti;
  - bývalý boháč, kterému, když sklesnul do středního stavu, nesnesitelně jest odříkatí se radostí, kterých dříve užíval.

B. Hledíc k nedostatkům duševním:

1. k mohutnosti mysli:
  - a) blbec, šilence atd.;
  - b) kdo, nezískav si dovedností a vědomostí osudem nebo vlastní volbou dostal se do zaměstnání, se kterých není;
2. k síle vůle a mravnosti:
  - a) kdo neotůžil se proti nehodám a neštěstí; kdo utrhači, nepřátely a protivníky oloupiti se dá o poklid a statečně jim neodporuje;
  - b) kdo trápí se marně útrapami, jež sám si připravil;
  - c) koho trápí zlé svědomí.

Poznámka. Podobným způsobem zpracuj: Kdo je šťasten? — Kdo jest bohat?

36. Kterak nabytí spokojenosti?

1. Úvod: Spokojenost jest hlavní podmínka blaženosti člověka. Kde jí není, tam jest stav vždy více méně nepříjemný, poněvadž neuspokojivější. Chudý může tedy býti šťastnější, než bohatě. Proto domáhejme se ze všech sil spokojenosti.
2. Pře chod. Spokojenost může býti vnější, vztahuje-li se ku vnějším našim poměrům; naopak zoveme ji vnitřní nebo mravní, táhne-li se k našemu stavu vnitřnímu. Poněvadž spokojenost vždy tvoří velikou část naší blaženosti a také vykonávání povinností našich podmiňuje, mravověda ukládá nám za povinnost jí pomáhati a předpisuje k jejímu dosažení jisté prostředky čili pravidla. Víme, které.
3. Kterak nabudeme vnější spokojenosti?
  - a) Jestliže vždy jen na to spooleháme, co jest v moci naší, a navykneme si jen toho žádati, co na nás samých závisí. — Varování se všech povětrných zámkův.
  - b) Jestliže tedy potlačujeme všecky žádosti, kterým lze buď jen s těžší vyhověti anebo které jsou nesplnitelné.
  - c) Navykáme-li si hověti dovoleným a přirozeným žádostem bez velkého nákladu a co nejprostěji.
  - d) Nepřirovnávejme vždy sebe a stavu svého ke stavu osob bohatších a výše postavených; hledme více pod sebe než nad sebe.
  - e) Mějme co možná nejméně potřeb. — Diogenes.
  - f) Užívejme s radostnou vděčností přítomnosti a trpíme nezbytné zlo důvěrujíc vyššímu řízení a doufajíc v konečné ladné rozuzlení. Pak i utrpení založí pozdější blahobyt.
  - g) Připravujme se za šťastných dnů na ztrátu statkův uvažujíc možnost ztráty a ponýšlejšec, že se nám naprosto nic nemůže přihoditi, co by se protivovalo našemu mravnímu určení.

4. Kterak nabudeme vnitřní, mravní spokojenosti?
- A. Spokojenost tato může se vztahovati k naší hlavě pocházejíc z vědomí jisté dokonalosti v naší mohutnosti poznávací. Této spokojenosti vnitřní nabudeme
- a) tážeme-li se sami sebe: Co můžeme a co máš věděti? — Vlohy a povolání. —
  - b) Zdržujeme-li se domýšlivostí, leností a pohrdání věcmi vyššími.
  - c) Snažíme-li se více věděti, než právě bezprostředně potřebí pro naše povolání. Pryč s prostředností! — Úřad náš vyšším stupněm poznání se nám polehčí: prameny výdělků se tím rozmnoží.
  - d) Zůstaňme věrnými osvědčeným zásadám a soustavám, nenásledujme, jako třtina ve větru, každého nového mínění a nečinmež příliš mnoho pokusův!
- B. Spokojenost s naším vnitřním stavem hledíc k srdci vyrůstá z vědomí, že dobrovolně podrobujeme se zákonu mravnímu, předpisům náboženským. Dle nich pokládejme vše, co nás potká, jakoby patřilo ku mravnímu řádu věcí, a podrobujeme tedy s pokorou všecky své osudy božské prozřetelnosti. Tu jest etnost, nábožnost. Maje takou mysl člověk je s to, aby čerpal z pozorování každého stvoření a každé příhody posvátnou radost; všecky věci musejí mu pak na dobrou stránku se obrátiti.

37. Ze kterých pramenů se prýští nespokojenost?

1. Nejmenší část lidí spokojena jest s tím, co má, se stavem svým a povoláním. Odkud to pochází?
2. Nespokojenost lidská pochází:
  - a) ze převráceného směru rozumu. Rádi díváme se na věci, kterých se nám nedostává, nikoli na to, co máme; na to, co jsme ztratili, a ne na to, co nám zbylo; na to, co jiní mají, a ne na to, co sami máme; na ty, kteří jsou nad námi, nikoli na ty, co jsou pod námi.
  - b) Z nemožené mysli. Těžkomyslnost čili melancholie. Těžkomyslný nepokládá, co má, za dobro a jest pořád nešťasten.
  - c) Z nenasytné a slabé vůle. Alexandr dobyl celé téměř Asie, a nebyl spokojen. Šalamoun užíval všeho a měl vše, co si jen možno přát, a nebyl spokojen. — Silná vůle řekla by nespokojené duši a neustala by říkati: „Umlkni nyní, a buď konečně spokojena!“
3. Jen tam, kde odstraňují se příčiny zla, možna jest spokojenost a štěstí života.

38. Prostředky od zapomínání.

1. Úvod: Učitelé a vychovatelé často stěžují si na zapoménlivost žákův a chovancův jak ohledně slov a myšlének, která si mají

zapamatovati, tak i hledě ku předpisům a příkazům. Aby se toho žák uvaroval, jest mu užívati všech prostředků, kterými snadné a rychlé zapominání se odstraňuje.

2. Přechod: Jsou to pak, jako u většiny věcí,

A. prostředky, jež v povaze věci samé záležejí, t. j. vždy a všude působí, a

B. prostředky, jež spočívají v něčem vnějším a jichž lze užití jen za jistých okolností.

3. Stať:

A. 1. Hleď, abys mohutnost duševní, kterouž věci v paměti podržení se děje, tedy paměť, všemi spůsoby cvičil a sílil, abys mohl na ni spolchnouti. Proto nauč se denně, i když ti není uloženo, něčemu z paměti, a vystříhej se všeho, co by mohlo tuto mohutnost duševní zeslabiti. (Všeliké náruživosti a výstřednosti.)

2. Navykni si pamatovati na své určení, a přesvědčuj se vždy více o důležitosti, kterou mají pro tvé budoucí štěstí vědomosti, kterých si nyní náš dobytí, a napominání rodičův a učitelův. Vymoz v tomto úmyslu pravé meze nejnebezpečnějšímu nepříteli v přemýšlení mládeže, lehkomyšlnosti, chce-li tě překonati.

3. Obracej v každé jednotlivé příčině, slyšíš-li něco, co třeba zapamatovati, vši pozornost svou ku předmětu, jehož se týče. Často vina zapomenutí v tom jediné spočívá, že to, co jsme slyšeli, v duši nebylo dosti vštípeno. Hleď, abys to přemýšlením učinil svým duševním majetkem.

4. Co jsi slyšel, spoj s jinými důležitými věcmi tobě již známými, a hleď si především vše urovnati; neboť nic nepodporuje paměť více, než určitý pořádek myšlének.

5. Opakuj často! „Repetitio est mater studiorum“, praví přísloví. Ten snadno zapominá, kdo nesnaží se podržeti, kdo tedy majetku svého nedbá, ob čas ho nepřepočítává, nedostatků nedoplňuje a ztraceného nehledá.

B. 1. Zapisování. Žák necht udělat si sešit, do něhož by hned nebo brzy potom zapisoval, co slyšel, dle hlavních myšlének, srozumitelně slova zkracuje, aby si to mohl zase přečísti, když bude třeba. Ale nesmímo na zápisky příliš spoléhati.

2. Používejme výhod, kterých poskytuje mnemonika. Mysleme si na př., co chceme si zapamatovati, sloučeno se hmotnými předměty, dělejme si v zápiskách jistá znamení, skládejme si slova tak, aby se rymovala atd.

3. Jestliže jsme něco zapomenuli, neomlouvejme se planými vytáčkami, jimiž mladí tak často nedbalost svou zastírají; první krok k lepšímu jest poznání chyby.

4. Závěr: Pomněme-li, jakého stupně dokonalosti jednotlivci co do paměti dosáhli prostředky, o nichž jsme se zmínili, a že právě doba mladí nejprůhodnější jest snadno a rychle paměť cvičiti: pak zajisté představeným svým nezavdáme příčiny, aby stěžovali si na naši zapoměnlivost.

39. Nejušlechtilejší radosti jinochovy.

1) Úvod:

1. Člověk nenarodil se ke stálé práci. Má též smysl pro požívání radosti.
2. Požívání radosti sílí k nové práci, a člověk nemá si radosti odpírati. To platí o každém věku, též o jinošství.
3. Ale užívaje radosti jinoch často chybují buď přes míru jim se poddávají aneb u volbě jejich se mýlí.

2) Které jsou nejušlechtilejší radosti jinochovy?

1. Na všechny radosti naplňují trvale svého účelu. Mnohé zanechávají veliké prázdnoty a působí dříve nebo později velikou, trpkou lítostí. To jsou smyslné pouze zábavy, ze kterých některé také s novinností a etností se nesrovnávají. Příklady.
  - a) Zábavy, kterých poskytuje příroda. — Procházky za krásného večera, za jarního jitra, malé cesty pěšky. — Pěstování květin, sbírání rostlin atd.
  - b) Zábavy, kterých se nám ušlechtilejší družnosti a přátelským obcováním dostává.
  - c) Zábavy a radosti, které vznikají z toho, že znamení, že vědomostí nabýváme, že znenáhla ulehčuje a usnadňuje se nám, co nám z počátku bylo obtížno, a že snahy naše vždy lépe se nám daří.
  - d) Zábavy a radosti, které vznikají z poznání, že stáváme se mravně lepšimi.
  - e) Radost, kterou působí souhlas dobrých lidí s našim jednáním.
3. Tyto radosti jsou krásny
  - a) jsouce laeiny,
  - b) nezanechávající po sobě žádné lítosti.

40. Užitek železa.

1. Úvod.

Železo jest z nejužitečnějších a nejeennějších kovů, neboť žádný jiný kov není člověku tak potřeben a užitečen v jeho rozličném zaměstnání, potřebách a podnikání zde na zemi.

2. Železa užíváme

A. za lék

- 1) přírodou připravený (železité prameny);
- 2) uměním připravený (rozmanité léky);

B. za barvivo,

- 1) ku psání (hlavní část inkoustu);
- 2) k malování (okr, berlínská modř atd.);
- 3) k moření dřeva atd.;

- C. za prostředek, rozdílení třením o tvrdé kameny jiskry a jimi oheň (ocílka);
- D. za prostředek, použití polaritý síly magnetické (magnetická jehla);
- E. za látku ku shotovování
- 1) důležitých strojů (strojů parních, pak atd.);
  - 2) nevyhnutelně potřebného náčiní a nástrojův:
    - a) k rolnictví (pluh, brány, rýč atd.);
    - b) k řemeslům (sekera, pila, pilník, kleště atd.);
    - c) k myslivectví a vojenství (zbraň);
  - 3) množství věcí ozdobných a hraček.
3. Závěr: Pohled na mnohé jiné užívání tohoto kovu. — Bez železa největší část vynálezů byla by nemožna bývala.

41. Omylové mladého věku.

1. Úvod:

Mýlíti se jest lidské, a v prvnějších letech nezkušenosti snad i neškodné; ale jsou také omylové, jimž mladý studující nesmí se poddávat, nechce-li rozvoji svému velmi ublížiti. Omyly tyto poznáváme z varování učitelů. Některých z nich, jež jsme si zapamatovali, tuto místněji si povšimneme.

2. Pojednání.

- 1) Do první třídy náleží klam, jímž sami sebe šálíme hledíc ku vlohám a schopnostem. Mnozí příliš mnoho si důvěřují, mnozí příliš málo. Obé jest škodlivo, neboť . . . .
  - 2) Nedůvěra ve vlastní mohutnosti netýká se mnohdy schopností vůbec, nýbrž možnosti osvojit si jisté jednotlivé předměty. Tak na př. mnohý se domnívá, že nemá vloh a schopností ke studiu matematiky, protože počátkové této vědy byly mu nesnadny.
  - 3) Opět jiní omylově dotýkají se ceny a důležitosti studií vůbec, aneb aspoň jednotlivých předmětův jejich, a ti jsou nebezpečnější. Jeví se v pochybování o . . . . a mají za následek . . . .
  - 4) Vždyť jest ještě dost času! — To snadno dohoním.
  - 5) Abychom v budoucnosti štěstí svého dosáhli, netřeba právě těžkého nákladu. Snesitelná prostřednost mnohdy více prospívá, než veliká učenost; tomu učí mnohé příklady.
  - 6) K omylům a bludům těmto náležejí vůbec mladého věku naděje budoucího štěstí, cti a vážnosti, — pokud nezakládají se na úsilovném snažení.
3. Závěr: Můžeme se jich všech vystříhati, jestliže . . . .

42. Proč jest skromnost obzvláště mládeži doporučovati?

Disposice.

1. Úvod:

- a) Každý věk, každé pohlaví, každý stav má své vlastní důležité ctnosti a chyby.

- b) Co jest skromnost?
2. Pojednání: Tato ctnost obzvláště mládeži jest potřebna:
- Poněvadž mládež ve mnohých příčinách shovívavosti vyhledává.
  - Poněvadž potřebuje pomoci a přispění jiných.
  - Poněvadž nejméně jest schopna odpláceti a se odslužovati.
  - Poněvadž skromnost nejlépe se hodí k jemnosti a veselosti, již u dobrých mladíků vyžadujeme a nalézáme.
  - Poněvadž usnadňuje nabytí každé jiné ctnosti, uschopňuje
    - přijímati poučení,
    - poslouchati dobré rady,
    - uznávatí ctnosti jiných.
  - Poněvadž protiva její (neskromnost) pryští se ze zlých pramenů, na př.:
    - z rozmazlenosti v dětských letech,
    - z nebezpečné, směšné ješitnosti,
    - ze směšné nevědomosti.
3. Závěr: Kéz každý jinoch pokládá skromnost za svou nejkrásnější ozdobu. Příklad v pravdě velikých mužů jej k ní vybízí.

V y p r a c o v á n í .

Ctnost a poctivost jsou nejkrásnější ozdobou každého člověka, necht mladého nebo starého, chudého nebo bohatého, velikého nebo malého, a hřích a nepravost jej poskvřňují a zneuctívají, necht jest kteréhokoli stavu, věku a které důstojnosti koli. Avšak jsou ctnosti a vady, kteréž především proto bijí do očí, že obzvláště vlastní jsou jednotlivým stavům, pohlavím a věkům. Tak jeví se v podstatě dítěte nevinnost, veselost; v mužově činnost, statná mysl a vytrvalost; ve kmetově vážnost a poklid. U koho jich nenalézáme, u toho nedostává se přirozené ozdoby, i nejsme k němu ani vábeni ani jím uspokojeni.

Ctnost, kteráž obzvláště mládeži překrásně sluší, jest skromnost. Hleďme především objasnit si, v čem záleží podstata této ctnosti. Skromný nechce mnoho platiti, se stkvíti, aniž činí velikých nároků; rád ustupuje do pozadí, nevypíná se, nečiní se důležitým; vlastní cenu a vlastní zásluhu za menší, než jsou, pokládá a od jiných méně žádá, než by právem mohl. Skromnost jest vlastní dcera pokory a má příčinu svou v poznání osobní slabosti a potřeby vyšší pomoci. A komu jest toto poznání s následkem jeho — se skromností — potřebnější a přirozenější, než mládeži? Vždyt se jí ještě všeho, co by některak

mohlo vzbuditi vědomí vlastní ceny a osobní zásluhy, nedostává, neboť není ani samostatna, ani k vyššímu jeduání schopna, jsouc ve mnohé příčině shovívavosti potřebna. Brzy stane se chyba zde, brzy onde, a i to dobré, co se jí podaří, bývá ponejvíce slabo a nestálo, a proto v tomto smyslu praví přísloví: „Mladost — nerozum“ a „Mladík jak orlík, a rozum tetřeví.“ K tomu pak přistupuje, že právě mládí ještě ve mnohých věcech potřebuje přispění a pomoci jiných. Mladík není s to, aby si zaopatřil potřeb tělesných nebo duševních; o obé jiní musejí se mu starati. Pokrmu a oděvu, vychovávání a vyučování dostává se mu od rodičův a představených; co má mladík vlastního, co by od jiných nebyl obdržel, a nač by jen s nějakým právem mohl býti hrdým a pyšným? Ale to není ještě vše. Mladík nejen že ve všech potřebách svých pomoci jiných vyžaduje, onť jest i nejméně schopen za četná dobrodíní, jichž denně se mu dostává, se odpláceti a je opěťovati. Za takých poměrů zajisté jest záhodno, aby mladík nečinil nárokův, potřebí, aby byl skromným; již vlastní jeho přemýšlení bude toho nutně požadovati, jinak byl by nevděčným, což by jej hyzdilo a jiným nemilým činilo. Jest způsob mladých lidí býti jemnu, veselu, ochotnu a úslužnu; co hodí se k tomu lépe, než vděčnost k dobrodincům, úcta a láska všech, kdož zkušeností, zásluhou a věděním stojí nad nimi, jedním slovem, klidné a skromné vystupování, prázdné osobivosti a lehkomyšlného, domýšlivého posuzování! Žádný věk všeobecně více nebývá milován, než mládí. Každý má k němu jakousi náklonnost a úctu; první prostředek, učiniti se jí hodnu a zachovati si ji, jest skromnost. Dále sotva jest mimo skromnost jiná ctnost, která by nabývání ctností jiných více podporovala, než skromnost. Skromnost především uschopňuje mládež k pouučování. Skromný poznává, čeho se mu naproti lépe učeným nedostává, a proto snažně používá každé příležitosti poučiti se a dále vzdělati. Právě proto, že vlastnímu svému životu, vědění a umění žádné ceny nepřikládá, a svou slabost a odvislost v tolika věcech uznává, uposlechne dobré rady a pokynutí se vděčnou radostí a dle nich jednání své zařídí. Skromnost dále působí, že mládež pozoruje a oceňuje cizí ctno-

sti, pobízí ji jich následovati a stává se tak nejbližší cestou ku zdokonalování a mravní velikosti. Konečně mládeži doporučovati jest skromnost obzvláště, že protiva její, neskromnost, mladé lidi vždy byzdí a jenom ze špatných pramenů se prýští. Špatné, zanedbané vychování, rozmazlenost v dětských letech, nebezpečná ješitnost nebo směšná nevědomost obyčejně bývají původem onoho odpuzujícího chování, jímž neskromný jeví se tak protivným a nemilým. Právě-li již staré přísloví: „Skromnost šatí nejlépe“, platí to obzvláště o mládeži. Nic nemůže jí v obcování s jinými učiniti příjemnější a milování hodnější. Skromnost zabezpečuje jí lásku a důvěru představených, přátelství a lásku soudruhů, blahovůli všech, a, což jest věci nejhlavnější, ulehčení ve všem dobrém.

Kéž tedy každý jinoch osvojí si skromnost a pokládá ji za svou nejkrásnější ozdobu. Příklad Spasitelův a tolika svatých, ano i pohanského Sokrata, jej k tomu povzbuzuje.

43. Nouze budí sílu.

A. Úvod:

1. Zřídka kdy zná člověk všecek objem svých sil. Nedostává se příležitosti je vyvinouti. Mnohý člověk byl by větších věcí dokázal, kdyby byl měl příležitost.
2. Stálé štěstí zejména zchabuje. Překáží rozvoji síly. Často nouze, hrozící neštěstí atd. rozvíjí síly v nás spočívající. (Robinson). Bída a nouze nejsou bez požehnání.

B. Pojednání.

1. Nouze budí síly rozumové.
  - a) Nutí přemýšletí a ostří soudnost. Nouze jest matka vynálezliv. Oděv, zbraně atd. nouze vynalezla. Nouze nepodrobuje se věcem, nýbrž podrobuje si je. Nouze železo láme.
  - b) Budí v náhlém neštěstí rozvážlivost, duchapřítomnost. Námořník, voják.
2. Nouze budí síly mravní
  - a) Statečnou mysl a sebedůvěru, kde lze proti bídě bojovati. — Pevnost povahy, vytrvalost. Viz zase námořníka, vojína.
  - b) Staví hrdost a pýchu, průvodce stálého štěstí.
  - c) Učí trpěti, čeho nelze změnití. — Důvěra v Boha; nouze učí modlití se.
  - d) Učí strídmosti, spořivosti, pracovitosti a činnosti. — Smysluplnost a lenost jsou průvodčí nadbytku.

- e) Naplňuje vděčností k dobrodincům a účastnstvím v neštěstí jiných. — Chudobný často spíše a raději podporuje, než boháč.
3. Nouze budí také sílu tělesnou, donucuje nás, abychom sílu cvičili, a cvičením síly přibývá. I slabé osoby ukázaly v době nouze sílu tělesnou.
- C. Z á v ě r : Nenaříkejme tedy příliš, nouze-li nás navštíví. Můžof, dobře-li jí užijeme, přinéstí hojně požehnutí; ano, nouze jest vlastně potřebou pravého života člověka. Nonze jest mírné pásmo, ve kterém daří se nejlepší plody lidského působení.

44. Počátkem vši vzdělanosti byla orba.

A. Úvod:

Vše musí vycházeti od bodu počátečního, jehož vliv a působnost často vztahuje se k dobám nejpozdějším. I ač člověk v sobě samém měl zárodek vyššího zdokonalení a schopnost k vyššímu vzdělání, přece bylo třeba vnějšího činitele, jako semeno jen tenkráté klíčí, je-li podporováno teplem a vláhou. Tímto vnějším činitelem jest orba. Bez ní nebylo by člověčenstvo nikdy tam dostupilo, kde jest nyní.

- B. P o j e d n á n í : (Důkaz.) Orba byla počátkem vši vyšší vzdělanosti lidské, neboť:
- a) připoutala člověka k určitému bydlišti, překážela rozptýlenímu životu kočovnickému a dala stálé bydliště.
  - b) Odvrátila mysl od drsnější, srdce zatvrzující záliby v honbě a vykazala člověku nevinnější jeviště činnosti. Člověk krotil zvířata, místo aby je zabíjel.
  - c) Orbou navykl člověk činnosti pravidelné, dobám ročním a vlivu přírody přiměřené. Orba nutila ku práci a poskytla za ni :
  - d) později zase poklidu a života v domácnosti, čímž usnadněno člověku vlastního nitra si všimati a rozumně pozorovati život, poměry života a přírodu.
  - e) Orba a spojená s ní pokojná držebnost přinutila člověka žiti dle určitých zákonů, ctíti cizí majetek a zachovávatí pokoj, který jedině umožňuje bez příkazy užívati nabytého majetku a podporuje pokrok vzdělanosti.
- C. Z á v ě r : Tak v pravdě orba byla základem vši vyšší, ušlechtlejší vzdělanosti. Ještě nyní rozkvět orby jest rukojmím blahobyta zemí, podmínkou pravého blaha států. Proto ctěno stav rolnický. Vždyť jest základem pyramidy, která má za vrchol nejvyšší, vládnoucí moc, zeměpána.

45. Dobrý příklad jest nejlepší učitel.

- A. Úvod: Že dobré příklady obyčejně více mohou, než všechny jiné prostředky, kterými hledíme smýšlení a vůli lidskou určití,

jest uznáno. Staré přísloví praví: „Verba docent; exempla trahunt.“

B. Pojednání: Moc dobrého příkladu záleží hlavně v těchto pěti věcech:

1. Dobrý příklad povzbuzuje: od panujících nectností velmi se liše
  - a) činí lhostejného a líného pozorným;
  - b) rozněcuje mravní cit;
  - c) vzbuzuje neodolatelnou mocí alespoň přání horlivého následování.
2. Poučuje:
  - a) názorně objasňuje slovo vyučujícího a napomínajícího;
  - b) usnadňuje pochopení toho, co řečí často jen nedokonale bývá projádřeno.
3. Přesvědčuje:
  - a) vyvrací veškerou pochybnost o užítku a ceně šlechtných činů;
  - b) dokazuje samým provedením v pochybnost suad vzatou možnost vyplnění povinnosti.
4. Povzbuzuje:
  - a) rozněcuje mimovolně předsevzetí polepsiti se;
  - b) uděluje v boji se zlem sílu a statečnou mysl (příklad z dějin);
  - c) rozněcuje snahu po velikých a šlechtných činech (příklad).
5. Vítězí:
  - a) neboť žádná moc pozemská nemůže trvale jeho vítězoslávy potlačiti;
  - b) žádná doba nemůže uznání jeho slávy překaziti (potomstvo).

C. Závěr:

- a) Stručné, důrazné opakování hlavních vět.
- b) Upamatování na velikost zásluhy, které lze dosíci dobrým příkladem.

46. O prospěšnosti špatných příkladův.

Život náš podoben jest moři, a naše činy vlnám. Jako vlna nezůstává na místě, kde počátek vzala, nýbrž dále se šíří, tak i každý náš čin nezůstává u osoby, kterou proveden byl, ale sdílí se dále. Netřeba nám znáti ani osoby, s kterou mluvíme, a přece mnohdy můžeme říci: ten zhusta obeuje s tím neb oním. Jest mnohdy s podivením, jak v okolí nalézáme věrný obraz osoby, která mu vládne. Jdeme-li na statek správného, shledáme tam i lid správný, jdeme-li na statek nedbalého, bude tam i lid nedbalý. Jest to malý, ale zhusta se vyskytující obrázek; takových jest mnoho. Obcejeme-li s někým, nebude ani jedině rozmluvy

s ním, ve které bychom si něco nepřivlastnili, buďsi pak z myšlének, nebo ze slov, nebo z posuňků. Že se tak stává, toho zhusta nejsme si vědomi. Každá věc stává se nám příkladem, i slovo jím státi se může, a jediné mnohdy slovo způsobiti může veliké obraty. Chce-li člověk býti svobodným, musí míti dosti síly, by magnet příkladů v něj nepůsobil. Příkladů však jest třeba a jsou ve dvou směrech důležité, že poučují a mnohdy i člověka tvoří. První lidé většinou asi jen ze příkladů z přírody vzatých se učili; též naše doba by bez příkladů se neobešla, a proto sama i příkladů hledá. Mimovolně na mysl přichází, že asi ne každý příklad jest vhodným, že nejsou jen příklady dobré, že najdou se (roztroušeny) také příklady špatné. Špatným jest každý příklad, kterým utrpíme ztrátu, buď na životě duševním nebo na čem jiném. O takovém příkladu, obrazně vlastní škodou nazvaném, jde pověst, že nejlepším jest učitelem. Naprosto tvrditi pravdy této věty nelze, neb rovněž tak nebezpečno jako zahrávati si s ohněm, jest zahrávati si se špatným příkladem, chtěti se učiti ze špatných příkladů. Snadněji špatný příklad kazí dobrý mrav, než by se stalo naopak. Nelze naprosto popírati prospěšnosti špatných příkladův, ale patří k tomu silná povaha, chtěti se učiti z nich, aby se při tom nějaká zkáza nevzala. Cesta nepravostí mnohdy zdá se příjemnou, snadněji zalíbí se nám neplnění povinností, snadněji naučíme se lidi v nevážnosti míti, než je ctíti. Než kdo síly dosti má, sterý z nich užitek vzíti může, a tak mnohý mravně silný vyšel z kalu společnosti lidské. Zejména s prospěchem jest, když špatný příklad provázen jest dobrým. Tu vystupuje zejména hnusnost a směšnost špatného. Účinku špatného příkladu a tudyž jeho prospěšnosti hledati sluší jediné v tom, že budí v nás soustrast a že nás odstrašuje. Jak krásně v té příčině působí Mollièrův „Lakomec,“ který nás odstrašuje nemoudře milovati peníze; jak hlubokou soustrast působí v nás člověk mravně kleslý až ku zvířecosti! Příklad ten jest s to, aby v nás vzbudil city nejvroucnější, aby v nás rozdmýchal snahu, smazati to, co onen člověk spáchal. S ošklivostí pohlížíme na zrádce, i kdyby nám byl prospěl, neb kdo koho zradí, není hoděn úcty naší; a příklad ten bude talismanem proti všemu

nečestnému toho druhu. I člověk, který nekoná své povinnosti, jakoby k nám volal: „Konej svou povinnost, abys se mohl sám ctíti, abys ctíti mohli i jiné lidi.“ A jak odstrašují nás příklady lidí provinilců! Každému jakoby v tváři napsán byl poklések jeho; zrak jeho, který plaše vzduchem se toulá, který přehá dne a hledá noci, nejlépe nás učí, jak vzácné jest čisté svědomí. Tak i špatné slouží k užítku, neb ono v nás probouzí lásku k dobrému.

47. *Moc, síla, násilí.*

Tré jest činitelů, kterými svět, ba celá příroda, vesmír řízen a zmítán jest — moc, síla a násilí dělí se o nadvládu v čase i místě. Moc, vážný to kmet odvěký, zkušenostmi bohatý, jest otcem síly, syna ušlechtilého, ale nezkušeného, a syn ten v nešťastné chvíli zplodil rozpustilé děcko — neblahé násilí. Působení toho přibuzenstva patrné je všude. Ve přírodě známe je, dějiny všech národů vypravují nám o jeho činech, i u jednotlivců jeví se nám jeho vliv.

Moc vládne vším a všude, a kde má panovati pořádek, tam musí vlásti, aby nenastala libovláda síly aneb krutovláda násily. Jakási neodolatelná moc vane vším mírem, příroda provozuje moc nad člověkem, pánem svým, šťastní národové těší se ze blahodárné moci rozumného panovníka, a zdárný syn milerád uznává moc staříčkého otce. U zvířat nezískáme hmotnou silou tolik, jako mocí svého zjevu a počínání. Jsou příklady, že člověk jedině klidným a pevným pohledem do očí lvových od jisté smrti se vysvobodil. Mírný vozka dovede zajisté u potahu lichotnými slovy více, než chlavec a křikloun sebe větším bitím.

Síla nejsou mocí podporována mnoho nezmůže, aspoň ne na dlouho. Co dokáže neoblíbený vojevůdce, byť i s největším vojskem? Historie poučuje nás velmi často, že velcí vojevůdcové vítězili jen mocí svého charakteru. Xerxes měl silné armády, Řecko však mělo moc. A ačkoli Napoleon spojoval obé, přece samojediné moc ruská, plynouc tu z lásky ku vlasti a svobodě, zasadila smrtelnou ránu vítězoslávě světoborcově. Že moc nevin-

nosti i hrubou silu přemůže, jest obsahem skoro každé legendy. Nevinné děcko vítězí nad silným obrem.

Kde konečně násilí zavládne, přechá radost, spokojenost, láska, ztrácí se moc a chabne síla. Na nešťastných obyvatelích krajů pobalkánských Moslemové provozují kruté násilí již po 500 let: Ale vidíme, že síla jen s těžší podvoluje se násilí; jsme svědky právě posledního vzpínání veliké druhdy síly, jež už je zoufalou obranou proti smrti. Násilnou, nucenou prací tělesnou i duševní umořuje se člověk. Násilí jest nejstrašnější morem na národy, ničíc jejich existenci, hubíc mravy a měníc celý způsob života. Bohužel, že kráčívá v patách za každou reformou. V míře kruté poznali to Polabané obrázení jsouce na víru Kristovu lidmi lakomými, nevzdělanými. Každá vůbec válka je dobou vlády násily, jež vyhnala rozšafnou moc a dráždí bujarou sílu. Ale moc konečně obdrží vrch všude. Násilí zmizí a síla stane se poslušným sluhou rozumné dobrodějky.

Tré je blízkých příbuzných, ale velmi různých povah. Moc vládne všude, kde rozum a pravda, vzdělanost a umění; síla panuje, kde moc je slába; a násilí zasedá na trůně tu, kde zvrhla se k účelům sobeckým.

48. *Železnice více prospívají, než škodí.*

1. Úvod: Mezi novými vynálezy není žádného, o kterém by se tolik mluvilo, žádného, o který by se všickni skoro lidé více zajímali, než o železnice a parovozy. A v skutku jsou tyto věci vítězoslávou ducha lidského, jsou hodny, abychom jednou vážněji přemýšleli o správné odpovědi na otázku, více-li prospívají nebo škodí.
2. Co se jim vytýká, čili jejich škodlivost.
  - a) Zlуста vytýká se jim, že přišli jimi mnozí lidé o chléb, jako na př. vozkové, nájemní kočí, jednotliví hostinští atd.
  - b) Tvrdí se, že jsou velmi nejisty a nebezpečny pro mnohá nebezpečí, jež se na nich přiházejí.
  - c) Říká se, že pro rychlost, kterou se pohybují, nedocházíme vlastního účelu cest, totiž zotavení, poučení atd.
  - d) Má se za to, že ohromnou spotřebou železa, kterou podmiňují, tento nejužitečnější a nejpotřebnější kov přes míru se zdražuje.
  - e) Tvrdí se, že odňat jest jimi jednotlivým krajinám jejich tichý poklid, jejich prostota a mrav, a že jsou železnice podstatným prostředkem rozšiřovati lichou osvětu a znemravnělost.

3. Vyvrácení tohoto tvrzení.

- a) Jestliže i jednotlivci železnicí skutečně přišli o chléb, stává se něco podobného při každém novém vynálezu a je to jen dočasné. Jiní tím zas' ihned mají zisk. Nádraží, dělníci na železnicích, Dozorei a úředníci železniční.
  - b) Neštěstí budou brzy náležeti k řídkým nehodám, neboť stroje se neustále zdokonalují, zřízení železniční nabývají většího eviku a jsou opatrnější. Kdyby se ostatně zaznamenal, kolik nehod přihází se u obyčejných povozů, rovnaly by se asi tyto oněm. Těchto se méně dbá.
  - c) Za to však železnice rychleji unášejí nás neutěšenými krajinami. Mimo to nikomu nezabráňuje se, aby zajímavé krajiny procestoval jiným způsobem. A pak nejsou všechny cesty cestami pro zábavu; těch jest jen nejmenší část.
  - d) Zdražení železa jest též jen dočasné. Za to zase mnohé vzdálené plodiny a výrobky železnicemi staly se přístupnějšími a levnějšími.
  - e) Co se této výtky tkne, lze ji z části připustiti. Za to však zase jednotlivým nehostinným, neplodným krajinám přináší se vzdělanost a výdělek. Kde nalézá se půda pro lichou osvětu a zomravnělost, tam tyto uctnosti i jinak vzniknou. Ale prostředek obchodní, který by jim prospíval, naopak také prospíváti bude opačným dobrým účelům. Pomněnicž jen větší snadnosti missí.
4. Na proti tomu železnice mají, podstatné výhody.
- a) Usnadňují obchod ulevňujíce cesty. Uspora času.
  - b) Lidé jimi se sbližují, neboť co je dříve, jest jen vzdálenost, tato pak železnicemi velmi se zmenšuje.
  - c) Prospívají tím výměně myšlének, ruší sbližováním národů vzájemné spory a přispívají ku vzdělání jednotlivcův i celku. Mnohý člověk, který dříve na cestování neschel pomysleti, může nyní bez velkého nákladu navštěvovati a poznati cizí města, čtuž obor jeho názorů se šíří.
  - d) Zamezují v jednotlivých krajinách drahotu a hlad; neboť je-li v nich neúroda, snadněji dovážejí se tam zásoby ze vzdálených zemí.
5. Závěr. Konečný úsudek. Proto jest vynález parních vozův a železnic velmi užitečný, a proto člověčenstvu vítaný.

49. Proč jest úcta stáří tak přirozená?

1. Úvod:

1. Co jest staré, bývá vřbeč ctěno. S úctou dlíme u zřecení starého bradu — před velmi starým dubem, — chováme relikvie ze starších dob.
2. Úctou vyznámujeme zde živý, s jakousi bázní spojený cit vážnosti bytostí, které neobyčejnými přednostmi se vyznamávají (na př. Boha, zeměpána, rodičův a učitelův).

3. Úcta jeví se mlčením a posloucháním, mluví-li ten, koho si vážíme; skromným odporem, jsme-li jiného mínění; zdržováním se každého nespůsobu v jeho přítomnosti.
  4. Úcta jeví se též k osobám starším, hlavně ku kmotům. Všichni vzdělání národové starověci ctíli kmotství. Řekové a Římané. „Před šedivou hlavou máš vstáti a ctíti osobu starcovu“, praví písmo sv. Tato úcta zdá se tedy býti přirozená. Proč?
2. Důkaz:
1. Osoby, kterým největší vděčností jsme povinni, jsou větším dílem nás mnohem starší (rodiče, učitelé, vychovatelé, dobrodíneci).
  2. Již vnější pohled na kmota vzbuzuje úctu. (Šedivý vlas, zbrázděné líce, vráskovitě čelo, volný krok, tělo při chůzi přisrbené, jakoby hledalo hrobu.)
  3. Ve kmotství umlkají z pravidla prudší vášně, které v letech mladších tak zhusta svádějí k chybám a nesmyslnostem, jako na př. ke zlosti, rozkošem smysluným atd. — Život starcův jest klidnější a obozřetnější.
  4. Starší člověk má bohatou zkušenost.
    - a) Proto jest chytřejší a moudřejší;
    - b) může nám v těžkých případech prospěti vyšší svou znalostí lidí a svými zkušenostmi.
  5. Také myslónka, že starí lidé ctíli onoho světa jsou tak blízcí a takřka jen ještě poslední své dni na zemi tráví, přispívá k úctě stáří.
  6. Sami suad také sestárnemo, a máme přání dosíci vysokého věku a užívati též úcty.
3. Závěr:
1. Starým lidem úcta jest takřka náhradou za rozmanité obtíže života.
  2. Nás mladší úcta má nabízet k takovému jednání, abychom dřívějšími hanebnostmi této úcty nepozbyli.

50. *Také žák může k dobrému jménu školy, do které chodí, něčím přispívati.*

1. Úvod: Ovšem dobré jméno školy závisí obzvláště od vyšších úřadův, od ředitelstva a učitelův, neboť:
  1. vyšší úřadové mohou o dobré jméno školy postarati se vhodným zařízením a vydržováním školní budovy, potřebných sbírek k usnadnění vyučování a volbou a řádným placením výtečných učitelův;
  2. ředitelstvo pečlivým zařízením a řádem vyučování a náležitým dozorem,
  3. učitelé dovedností a svědomitostí.
2. Ale také žáci sami mohou jako ku pokálení pověsti dobré, tak i ku zvýšení a rozšíření její přispěti. Ne zřídka chováním žáků klesla důvěra v ústav. Jest otázka, čím a kterak jinoch může získati si zásluhu o školu, do které chodí.
  - A. Svým chováním ve škole jako žák.

- a) Šetřením a čistotností hledíc ku zevnějšku, k síni školní, náradí atd. Jeví-li zevnějšek školy nečistotu, pořezané lavice, rozbité sesle, počmárané stěny atd., budí u oizích špatné o školu mínění.
- b) Řádným chozením do školy. Kdo žák nechodí pravidelně do školy, tam snadno v obecuvtu tvoří se mínění, že ústavu nedostává se dohledu, učitelům pak zájmu.
- c) Svědomitým učestňováním se v učení. Až nesní se škola přičítati, vycházejí-li z ní mladíci neschopní, přece jest jí ku cti, vzdělalo-li se v ní mnoho řádných mužů, kteří později státu prospívají.
- d) Snahou, vzbuzovati dobrým příkladem dobrého ducha ve spolužácích, hlavně ve mladších. Ovce prašivá často ukazí celé stádo!
- B. Svým chováním mimo školu.
- a) Uctivým mluvením o učitelích a zakrýváním nahodilých malých slabostí.
- b) Slušným chováním.
- Nemá nositi šatu do očí bijícího, jako se šatí hejskové, má se varovati hlučných schůzek, nemá se vychloubati, neslušně se chovati a prázdným potulováním čas mařiti,
  - nýbrž má si osvojití zdvořilost a skromnost, neboť tím zvyšuje vlastní svou úctu a dobré jméno školy.
- g. Z á v ě r: Ponevadž tedy žák k dobrému jménu školy přispívati může, je to jeho povinnost. Zavazuje jej k tomu vděčnost. Školou dostává se mu vzdělání, škola jej připravuje k budoucímu povolání. Čím jiným mohl by se jí za to odsloužiti?

51. Lehkomyslný škodí sobě i jiným.

- Ú v o d :
  - Sotva jest která chyba, jež více zlého způsobila, častěji pramenem trapné litosti a hořké bolesti se stala, než lehkomyslnost.
  - Lehkomyslnost zakládá se ve vlastnosti povahy, nejdůležitějších věcí těla i ducha se týkajících si nevšímáti, vše, co normálního člověka potkává, snadno zapomínati, a nepřemýšleti nikdy o následcích vlastních činův.
- St a t: Ale následky činů člověka lehkomyslného jsou nejen jomu samému, nýbrž i jiným na škodu.

A. Lehkomyslník škodí sobě samému.

  - Spůsobuje si svým nerozvážným jednáním tisícový nepokoj, jehož prozřetelný nozuá.
  - Upadá nezřídka ve pravé neštěstí. — Zdraví, život, majetek často již zničeny jsou lehkomyslností.
  - Lehkomyslný nenalézá nikdy pravé vážnosti a důvěry u bližních. Kdo může na jeho slovo spoléhati, kdo může jeho prozřetelnosti a mlčelivosti důvěřovati?

4. Lehkomyslný obyčejně upadá v neřesti všeho druhu a zřídka, anebo jen po zkušenostech velmi smutných a trpkých se polepšuje.
  5. Lehkomyslný zřídka v některé věci dospěje k dokonalosti, a dospěl-li k ní, přece jen nedokonale provozuje, čemu se naučil. Nedostává se mu vážné mysli a vytrvalosti.
- B. Lehkomyslník škodí také jiným.
1. Ruší, jako svůj vlastní i jejich poklid duševní. Spůsobuje těm, s nimiž mu jest jednati, svou zapomínavost, nedbalost, neprozřetelnost atd. mnoho starostí a mrzutostí.
  2. Často jiné přivádí do neštěstí. Lehkomyslná chůva nehledí dítěte, a ono se zmrzačí; lehkomyslný pacholek hoří dýmkou zapálí stáj i dům.
  3. Lehkomyslný také jině svádí k neřestem. Nic není mládeži nakažlivějšího, než příklad lehkomyslnosti.
  4. Škodí často jiným na jejich dobrém jméně, nerozváživě o nich se vyjadřuje, lehkovážně se jim posmívaje atd.
3. **Závěr:** Uznávše takto dle dvojích jejich následků lehkomyslnost za velké zlo, které bohužel i mezi mládeží tolik jest rozšířeno, udáme také prostředky od lehkomyslnosti. Jsou to: pamatování na Boha a na osobní své povinnosti; ale pak vážné navrhování důkladně pozorovati a přemýšlet, ochotně poslouchati udělených rad a napomenutí, a konečně — neúprosná přísna k sobě samému.

52. Vědomosti jsou nejlepší bohatství.

1. **Úvod:**
1. Lidé z větší části baží po bohatství. — Rozumněji jim stav nadbytku pozemských statkův, — ale slovo „bohatství“ má obecnější význam; rozumíme jim stav, ve kterém, čeho si přejeme, máme hojnost a nadbytek, na př. bohatství myšlének, plodných poznámek, vtipných nápadův.
  2. Nadbytek statků pozemských jest ovšem něco dobrého. Lze jim rozmanitým způsobem život si usnadniti a okrášliti, čehož nebohatému jest se vzdáti. (Příklady.)
2. **Ale nejlepší bohatství záleží**
- A. nikoli ve statech pozemských; neboť
- a) lidé jich nehodami často pozbývají.
  - b) Často nedomohli se jich sami, nýbrž je zdědili — proto jim neposkytují tolik radosti, jako statky, kterých jsme sami nabyli (vědomosti, mravnost, vážnost).
  - c) Často jich též nabyli způsobem špatným, a čoho tak nabyto, nemůže býti pravým statkem — vymáhá nejvýše u jiných vnější pocty, ale spojené se vnitřním opovržením.
- B. **Vědomosti jsou nejlepší bohatství.**
- a) Nabyli jsme jich vlastní snahou — působí tedy více, a to užlehtilejších radostí.

- b) Nemůžeme jich ani násilím ani nehodami pozbyti. —
Omnia mea mecum porto.
- c) Zabezpečují i chudému živobytí. — Jsou náhradou za nedostatok pozemských statků — mohou být i jejich pramenem — dovedný mistr bývá všude hledán.
- d) Lze jich také znoužívat, ale nikoli tak rozmanitým způsobem, jako bohatství statků vzdejších.
- e) Okrašlují život.
1. Kdo mnoho ví a zná, tomu práce lépe se daří, — uspokojuje jej i jiné.
  2. Vědomosti budí a podporují smysl pro šlechetnější radosti.
  3. Chrání od dlouhé chvíle.
  4. Působí vážnost u jiných, kdežto bohatý hlupec bývá v pohrdání a v posměchu.
3. Závěr: Proto, jinochu, chceš-li nabyti pravého bohatství, získej si poklad vědomostí, a hleď především vzdělání duševního!
- Disee aliquid; nam cum subito fortuna recessit,
Ars remanet vitamque hominis non deserit unquam. (Cato, dist.)
Srovn. též Ciceronovu řeč pro Archia pošta!

53. Jazyk jest největší dobrodinec i škůdce člověka.

1. Úvod:

1. Aesopovi bylo kdysi poručeno, aby koupil, co bude na trhu nejlepšího, a on přinesl — jazyk; jindy, když měl přinést, co tam bude nejhoršího, přinesl — zase jazyk.
2. A zajisté, jak z toho pojednání se pozná, jazyka lze užít, jako všeho ušlechtilého (ohně, nejvyšších darů duševních), i k největší škodě i k největšímu prospěchu člověka.

2. Pojednání.

1. Jazyk jest čidlo chuti.

- a) Jím pocítujeme libost pokrmu a nápoje. Proto jazyk jest vynálezce umění kuchařského, pomocník obchodu. Koření atd. ze zemí vzdálených.
- b) Ale jazyk svádí též k mlstotě, lábužnictví, lýžení, opilství, mrhání — může ochuditi — Apicius.

2. Jazyk jest hlavním ústrojem řeči.

A. Jeho dobročinné účinky v tomto ohledu.

- a) Jím jsme schopni vyjadřovati své city, radost a bol, nejen jednotlivými nesčleněnými tóny, jako zvířata, nýbrž mluvou rozčleněnou, slovy. Protož i obrazné řeči, jako cizí jazyky atd.
- b) Jazyk jest prvním prostředkem vnitřního vzdělání — jest prvním znamením, že vzdělání započalo. Jenom jím vyučování vyšší se umožňuje.
- c) Jím můžeme žádosti své slovy vyjádřiti, jím pronášeti se učíme své potřeby, jím těšíme, radíme, se hájíme.

- d) Jazyk jest nástroj výmluvnosti. Moc výmluvnosti ve starém Řecku a v Římě při veřejném jednání. Perikles, Demosthenes, Cicero.
- e) Jím dostává se společenskému životu nejvyšší vnady. Zábava.
- f) Jím prostředkuje se provozování zpěvu, užívání některých nástrojův hudebních.
- g) Bez jazyka nebylo by písmo, neboť nebyla by slov.
- B. Jeho zloubné účinky:
- a) Jazyk jest nástrojem lži, podvodu, klovetnictví a osobování. Kdyby nebylo jazyka, nebylo by pochlebníků, tlachačův a pošťavačův.
- b) Jazyk jest nástrojem svůdnictví.
- c) Jím snižujeme se k nadávkám a nízkým šprýmům. Jazykem pějeme chvalo zpěvy, ale i sprosté písně pouliční.
- d) Jím vzbuzují zúřiví štváči lidu nespokojenost, vzpouru, buřictví.
3. Závěr. Proto třeba prozřetelnosti, má-li jazyk pozbyti svého vlivu škodlivého a jeviti jen zdárné účinky. Nezapomínejme, co praví příslovi: „Jazyk kosti nemá, ale kosti láme.“ — Slovatný jeden básník praví: „Člověk šlechtitný brzy ovládne svůj jazyk, marnivý nikdy.“

Jiná dispoice.

1. Úvod: Všech darů duševních i tělesných člověk může použití způsobem dobrým i špatným. Tak i jazyka.
2. Stať:
- A. Dobročinný jest jazyk, pokud jím
- 1) družnosti lidské se prospívá,
  - 2) novědomý se poučuje,
  - 3) nešťastný se potěšuje,
  - 4) právo se hájí.
- B. Zloubný jest jazyk, jsa prostředkem
- 1) ku tlachání,
  - 2) ku zradě,
  - 3) k utrhaní na etí,
  - 4) k svádění ku zlému.
3. Závěr: Co z toho následuje?

Vypracování. Mnohými dary a přednostmi duševními i tělesnými jsa obdařen člověk postaven jest na zemi. Ducha jeho Bůh ozbrojil rozumem a svobodnou vůlí, tělu jeho udělil tvar a postavu podivně zařízenou, schopnou k nejrozmanitější práci. Jako pak nejušlechtilejší síly a schopnosti duševní, špatně-li se jich užívá, v následcích svých velmi jsou zloubny, tak i údy svého těla, jimiž člověk, náležitě-li jich užívá, mnoho dobrého může vykonati, i nevýslovnou škodu může způsobiti, jestliže nehledě,

k jakému účelu Bůh mu jich propůjčil, ku špatnostem jich zneužívá. Mezi nimi nejdůležitější úlohu má jazyk. Jakkoli veliký jest jeho užitek, jakkoli nesmírné jest jeho pozebnání, jež člověk, dobře-li ho užívá, může způsobiti, tak a mnohem hrozněji a strašněji působí malý ten úd, jestliže nejasa strážen a na uzdě držen, zlému služab svých propůjčuje.

Dobročinný jest jazyk, pokud člověk jím může oznamovati bližnímu své myšlenky, city a přání: jakožto ústroj řeči. Člověk má v nitru svém pud družiti se k bližnímu; cítí, že není sám pro sebe stvořen, nýbrž že jest určeným jeho spojovati se a bližními a společně s nimi odstraňovati všeliká nebezpečí a protivensství, vzájemně umírňovati strasti a vůbec život si zpříjemňovati a okrašlovati. Tohoto pudu společenského poslušni jsouce lidé spojují se tu v menší, tu ve větší společnosti; ale všech těchto družstev, od nejmenší rodiny do největšího státu, by nebylo a nemohla by účelu svého dosáti, kdyby jednotliví jejích členové neměli prostředku, kterým způsobem snadným o svých myšlenkách a potřebách se uvědomují; tohoto prostředku poskytuje jim jazyk řečí; bez řeči všecek společenský život na zemi by vymizel, všecko spojení u větší celky stalo by se nemožným; člověk obmezen by byl, ne-li na sebe sama, jen na obování s málo bližními, a život jeho byl by osamělý, smutný a pln nebezpečí.

Smutně plynul by život člověka, kdyby nebylo řeči; ale i ve hluboké tmě, v největší nevědomosti bychom sténali, kdybychom řečí nemohli myšlenek svých vyměňovati a druh od druhu vědomostem se přinčovati. Bez řeči neznači a neuměli bychom mnohé věci, jež život zdobí a okrašluje. Umění a vědy byly by nám neznámy, a snad by ni duch náš neměl ani tušení a vědomí o Bohu a o tom, jak sluší Jej ctíti. Jazyk, tedy řeč, poskytuje člověku prostředku, aby temnota nevědomosti zaplašil, ducha svého uměním a vědami obohatil; učí jej Tvůrce svého poznávati, učí jej, kterak se mu má kořiti.

V každém života postavení, ve štěstí i neštěstí, řeč jest vzácným pokladem; neboť jako zvyšuje naše štěstí, tak poskytuje nám v neštěstí a protivensství úlevy a útěchy. Otevřeme-li, jsme-li neštěstím postiženi, zoufající své srdce člověku soucitému, svěříme-li upřímnému příteli, co nás

tížil, nehoda naše jeví se nám menší; útěšná slova a povzbuzení přátel sllí nás v nesnázích a protivenstvích; co nás dříve velmi tížilo, lehčeji snášíme.

Ale jazyk neskýtá nám jenom útěchy ve trampotách a strastech, on také odvrací od nás neštěstí, které nám nebo bližním hrozí, chrání našeho majetku, chce-li ho někdo uloupiti, a hájí blaha potlačených. Neboť nešetří-li někdo práv našich, anebo hledí-li někdo utrhaním pokáletí čest naši, pak můžeme se mu na odpor postaviti důkazy, objasněním a opravami, můžeme majetku svého hájiti a etí své chrániti. Vidíme-li, že jiní vydáni jsou útlakům a nástrahám zlých lidí, řeč poskytuje nám prostředku, pomáhati i slabšímu bližnímu; můžeme jeho práv se zastati a před pronásledovateli ho hájiti a chrániti. Mnohá křivda se nospáchá, že člověk v tísní postavený může si stěžovati a se hájiti.

Štasten jest, kdo jen takovýmto způsobem jazyka svého užívá, kdo jím jen k vlastnímu blahu a k dobrému bližních svých vládne! Veliké však viny dopouští se, kdo jazyka, místo co by jím bližnímu měl prospívati, k jeho škodě užívá. I kdyby vždycky neměl v úmyslu jiným škoditi, nieméně může veliká býti škoda, kterou způsobí, pustí-li bez rozvahy jazyku uzdu; ponecháblu podrobí se vládě jazyka, a tlachavost brzy bude s ním provozovati svou neblahou moc. Nepředloživ si dříve svých slov mluvka mnohou věc pronese, které mělo býti mlčením pomínuto; sobě samému i jiným často způsobuje trapné rozpaky a pozbývá pro tuto svou vadu důvěry a vážnosti bližních.

Větší jest vina člověka, který nikoli z nerozvážlivosti, nýbrž naschvál a úmyslně tajnosti pronáší a prozrazuje, nestaraje se o neštěstí, které tím způsobí. Jen nízké náruživosti, hněv, nenávisť, msta, škodolibost a ziskuchtivost mohou člověka tak snížiti, že se stává zrádce. Ale jaká práce, taký plat; neboť i když někdy zrada jest mila, zrádce vždy stihne jen hanba a potupa.

Horší než mluvka, hanebnější než zrádce jest — utrhač na etí, kterýž veden jsa nízkými pohnutkami hledí bližního u lidí připraviti o vážnost; který, poněvadž proti jeho neúhonnosti nic nemůže pronésti, přes lepší své přesvědčení chyby a zločiny vymýšlí a jemu připisuje a tak ani nejnížšího a nejasprostějšího prostředku se neštítí, aby

oloupil jej o nejdražší majetek, o čest a dobré jméno. Daří-li se mu i po nějakou dobu jeho nekalé řemeslo, dřívě nebo později přece pravda vyjde na jevo, a utrhač objeví se ve vši své ošklivosti a lhanosti.

I jiným ještě způsobem jazyk působí neštěstí a zkázu, způsobem, který sice se tají, ale tím jistěji štěstí člověka brozí zničití: je to svůdnictví, jež ode dávna mnoho zkázy a škody mezi lidmi způsobilo; svůdník není jen blaha těch, kdož úlisnými jeho slovy omámeni a ošáleni jsou ctnosti se zpronevřují, ale sám také veliké odpovídání na se uvaluje; a nezastihne-li ho vždycky zde na zemi trest zasloužený, přece mu neujde, až stížen jsa vinou bude před souduou stolicí boží účty skládati ze svých činův.

Veliké tedy jest dobrodiní, nesmírné i zlo, jež jazykem můžeme způsobiti; v naší moci jest, jím sobě i bližním prospívati, ale též nevýslovné strasti a nehody jim způsobiti a na se veliké odpovídání uvaliti. Umiňme si proto vždy bdíti nad svým jazykem, abychom jím ani vědomě ani nevědomě škody nespáchali, nýbrž snažme se působiti jím co nejvíce dobrého ku blahu bližních i ku svému vlastnímu! Toho nejlépe docílíme, nedáme-li zlým náklonnostem přístupu do srdce svého a uposlechneme-li věrně příkázání náboženství křesťanského, náboženství lásky. Neboť jen na našem srdci, na naší dobré vůli záleží, užíváme-li jazyka svého způsobem náležitým.

54. Proč by nebylo dobře znáti svůj budoucí osud?

1. Úvod:

Velmi rozšířeno jest přání moci odhaliti závoj budoucnosti. O prostředcích, kterých mnozí se chápou, domnívajíce se, že zvědí budoucnost (hádaní, vykládání karet, ve staré době věštby atd.). A přece sluší pokládati za štěstí, za dobrodiní, že budoucnost jest nám zakryta.

2. Stať:

A. Kdybychom znali svůj budoucí osud, byli bychom zbaveni všech požitků života.

1. Věděli bychom, jaké neštěstí nám brozí.

Život žádného člověka není prost událostí smutných, ano i bolestných. (Příklady.)

Kdybychom o nich již napřed věděli, jistota, že nás zastihnou, zbavila by nás poklidu a radostí přítomných. — A kdyby i život náš výnimkou nebyl bohat smutnými

událostmi, nás všechny očekává smrt, kteráž obyčejně ještě před kmetstvím, často u věku jinošském, ve mládí, člověka zastihuje. A kdyby smrt i sebo později nás měla potkati, její obraz, když by jista byla hodina její, hrozil by nám i z dálky jako strašný přízrak.

2. Věděli bychom, jaké štěstí nás očekává.

- a) V rozličných dobách života různá o štěstí máme ponětí. Co nás později oblaží, to nyní jest nám lhostejno, ba může nás dokonce nešťastnými učiniti. Tak může nám ztrpčiti požitek přítomných radostí, víme-li jaké štěstí v budoucnosti nás očekává. A pak, štěstí, jehož se nám později dostává, málokdy dostihuje velikosti našich přání a idealů, jichž bychom, ně jsou zajisté skutečným štěstím, musili se zříci. Ale i kdyby náhledy o štěstí v různých života dobách se neměnily, i kdyby štěstí budoucí nynějším přání našemu dostačovalo; věděti o budoucím štěstí b) ohrožovalo by nezkalené, klidné požívání přítomnosti mukami očekávání a touhy, již by vzbuzovalo; a pak by štěstí, o němž jsme již věděli, méně nás blažilo v okamžiku, když by se nám ho dostalo.

B. V tom, že budoucnost jest nám zastřena, spočívá dobročinná pohnutka, abychom o vývoj sil svých dbali. Povzbuzujet nás k tomu

- a) obava a strach; hledíme se ozbrojiti proti možným nehodám, otužujeme tělo, evičíme a silíme síly duševní, shromazďující jmění atd.;
- b) naděje.

3. Z á v ě r. Místo bláhového přání, odhaliti závoj budoucnosti, doporučovati jest pozorné všimání si života a dějin, ze kterých poněkud o budoucích věcech můžeme souditi; cílou činnost, již můžeme se zabezpečiti před mnohými ranami osudu; domáhání se klidné, pevné mysli, jež nám pomáhá suášeti štěstí s umírněností, neštěstí s pevností a pevnou důvěrou v Boha.

55. Z malých věcí veliké se rodí.

1. Úvod: Dějiny i každodenní život ukazují nám, že mnohdy nej-důležitější události, měly velmi malý, nepatrný počátek. Řím, Karthago atd. — České přísloví praví: „Ze proutku veliký strom bývá.“ Zdá se tedy býti přirozeno, že vše veliké malý má počátek; alespoň nalézáme v životě obecném více důvěry, zdaru a trvání při obchodech, podnikcích atd., které začínají skromně a nenáhle, než při těch, kteréž ihned jeví nesmírnou stkvělost a nádheru. Věci malé a nepatrné jsou původem, počátkem, kolébkou věcí velikých. Pokusme se pravdu této věty dokázati.

2. P o j e d n á n í. Pravdu vyslovenou potvrzuje:

1. příroda smyslná.

Pohlédneme jen na nepatrné seménko, na malý žalud . . .

Kapka rosy, kaméuek, který na vrcholku hory se odedrobí,

spůsobí zhoubnou lavinu, z jiskry vzniká strašný požár . . . Jediné dobré slovo může způsobiti nekonečné blaho, zlým slovem přijíti může navýslovné neštěstí na jednotlivce, rodiny, obce, ano na celé státy . . .

2. vnitřní rozvoj člověka.

Jak nepatrný jest počátek rozvoje a vzdělanosti člověka — myšlénka, věta, vzniklá z našich prvních názorův a představ — a kam člověk může dospěti! — I dobré i zlé z počátku ve srdci lidském jest malé, ale může vzrůst v dokonalost i v největší haubebnost. První lehkomyšlný kousek, krádež atd., první nepotrestané odmlouvání daly vznik loupežníkům a vrahům. — Také křesťanství z počátku bylo jen jako zruko horčičné.

3. naše osudy.

Od způsobu, jak těch několika let svého mládí jsme použili ku svému vychování a vzdělání, obyčejně závisí všecko naše pozemské i věčné blaho. — Jediná neprozřetelnost činí z nás mrzáka, jediná dobrá myšlénka, úmysl po všecek náš život upavňuje nás ve etnosti a poctivosti. — Jediná nehoda z boháče činí žebráka; jedinou šťastnou náhodou žebrák stává se bohatým Kroesem. — Smrt nebo narození následníka trůnu může ve zmatek uvésti i oblažiti celý díl světa; výpadek jediné bitvy může rozhodnouti osud národův, a přeco zase týž výpadek záviseti může od pouhého svitu slunečního, jímž zrak vojsk oslněn, od pouhého vichru, který způsobil mrak prachu.

4. vynálezy. — Plavba. — Parní stroj (James Watt), galvanismus (žabi stehénka) atd.

3. Z á v ě r. Tato důležitá pravda může nám býti velmi užitečna vybízejíc nás, abychom:

- a) sobe a svého života byli pečliví a dbali;
- b) hodnotu svou právě posuzovali a sotřvali při právé a povinnosti;
- c) za všech poměrů v Boha důvěřovali a pevně doufajíc a snažně pracujíc osudu svého Jemu ponechali.

56. Blahoslavenější jest dáti nežli bráti.

1. Úvod:

Tato slova po Spasiteli pronesl apoštol Pavel, když slavně se loučil s Efeskými (Skutk. ap. 20, 35.), napomínaje učeníkův, aby chudým a slabým pomáhali. Pocházejí tedy slova tato od Toho, jehož království nebylo tohoto světa, a jehož přikázáním jest láska. Pokusme se hlubokou jejich pravdu místněji vyložiti.

2. Stať:

1. Kdo dává, nechť naučení, radu, pomoc, peníze nebo statky, jest bohat, alespoň v tom okamžiku bohatší, než, kdo těch věcí jest potřeben; a to jest již věc, za které se s pokorou může těšiti a za kterou dárci všeho dobrého vronci vzdá dík

2. Kdo dáti může, má nejbláží cit, jakéhož schopno jest neporušené srdce lidské, cit, že potřebnému pomohl, zarmouceného potěšil, bratra šťastným učinil. Slyší jejich díky, vidí snad jejich slzy radostí z očí kanoucí, ví, že za lásku láskou se mu odmění.
  3. Dobročinnost i jinak ještě tisícnásobné úroky přináší, často již zde na zemi, zajisté však v onom životě: pomněme jen slov Spasitelových.
  4. Proti tomu zaujímá nižší stupeň ten, kdo dobrodiní přijímá, již proto, že jest ho potřeбен; ještě více však cítí stav svůj v okamžiku, kde se vidí nucena dary od jiných bráti. Necht pošetilá pýcha jeho sebe vzdálenější jest, necht sebe vděčněji přijímá, co se mu poskytuje, srdce, schopné jemnějších a ušlechtlejších citů, vždy pocítí tíseň, přijímá-li dobrodiní, za kteréž se v témž okamžiku odsloužití nemůže. Tak má se věc, i když dárcce sebe raději, nezištněji a jemněji dává; jak trapný však jest stav potřebného, podává-li se mu pomoc se zjevou mrzutostí, drsností a osobivostí; — jestliže dobrodiní později se předhazuje a žádá-li se oplátka!
3. Závěr: Jak krásně je to tedy zařízeno, že téměř každý člověk ze svého může udělovati, že i nejhudší nalézá příležitost a příčinu, jiným dobře činiti, ne-li penězi a věcmi cennými, alespoň pomocnou rukou, poněkým, útěšným slovem, přívětivým pohledem, prozrazujícím soustrast!

57. Mysl v pravdě křesťanská jeví se i v řeči.

1. Úvod. Řeč, tato důležitá přednost člověka, jeví jeho vnitřek. Dle řeči poznáváme ducha člověka, a proto praví přísloví: „Jaké srdce, takový i jazyk.“ Řeč prozrazuje vnitřní conu člověka. Také mysl křesťanská jeví se řečí.
2. Přechod. Mysl křesťanská jest mysl pořádku, sebevlády a lásky k bližnímu.
3. Kdo má lásku k pořádku, mluví právě, t. j.
  - a) zřetelně a srozumitelně,
  - b) vhodně.
4. Kdo se ovládá, má jazyk míti ve své moci.
  - a) Kdo má jazyk ve své moci, potlačuje všechny výbuchy divoké naruživosti.
  - b) Obmezuje se na řeči nejnutejnější. Řeč vaše budiž: „Ano, ano, ne, no!“
  - c) Mlčí, kde mlčení jest užitečno a slušno.

Kdo chce dokázati lásku k bližnímu, nesmí řeči nikdy užívati jinak, než k dobrým účelům.

- a) Všecko tedy, co mluvíme, má býti buď na pomoc užitečné činnosti, anebo
- b) ušlechtilé zábavy, anebo
- c) vzájemného polepšení.

58. Kdo se ponižuje, bude povýšen.

1. Úvod. Jest etnos, kteráž tak výhradně náboženství křesťanskému náleží, že národové, kteří žili před Kristem, ani jména pro ni neměli, pokora . . . Z nízkosti do výše vede cesta křesťanova, a pokora na té cestě jej provází . . .
2. Staf:
  1. Pokora vede člověka ze zdání a mámu ku pravdě. — Kristus, syn boží, ponižil se a přijal člověčenství na se . . . Dokázal slovem i skutkem, že jest jen jed na pravá velikost, pokorné poddání se vůli Otcově ve prospěch člověčenstva . . . Synové tohoto světa zapomínají na úmysly boží a jen svou osobnost v popředí stavějí . . . Jméno, stav, titul, čest — tof jejich snaha . . . Pokorný etí stav a hodnost, jméno a čest jiného . . . bývá povýšen, že sám se ponižuje . . .
  2. Z pochybnosti k víře. — Kristus jest vševědoucí . . . ale mudrcové tohoto světa často se mají za moudřejší . . . znájeo sice svět, ale sebe samých nepochopujíco etí vyzkoumati bytosť božskou . . . a poznávají-li, že nejsou s to, raději poddávají se pochybnosti, nevěře než pravdě, která z Boha pochází . . . Pokorný etí také rozum jakožto největší přednosť ducha lidského, ale poznává také meze tohoto poznání . . . nomudruje, kde Bůh mluvil . . .
  3. Ze hříchu ke etnosti. Kristus Pán podrobil se zákonu . . . V člověčenstvu vzniká pýcha . . . Lidé příliš často hledají svobody své nikoli v pokorném odevzdání se do vůle boží, nýbrž v otroctví hříchu . . . Muozi jsou tak domýšliví, že se domnívají, že jim nelze více se zušlechtiti . . . Muozi varují se zlého jen ze strachu před lidmi a vyhledávají dobrého jen z marnivosti, etíe se lidem zalíbiti . . . Pokorný uznává svou slabosť . . . eo dobrého činí, nepřipisuje sobě, nýbrž Bohu . . . Tto mysl, jež všeho v Bohu hledá a vše v Bohu nalézá, etnost teprve v nás etnosti činí a dobré naším dobrým . . .
  4. Z boje k vítězství. — Kristus vyvolil si kříž . . . Zbožnému odevzdání se do vůle boží v bolu a strasti, v nouzi a smrti, vítězství v boji života odevzdaností a odříkáním protivuje se tělu, soboctví, pýcha lidská . . . Pokorný etí i v době starostí a bolestí, zkoušky a boje moudré řízení Otee nebaského, který jediný ví, eo dítky jeho vede ku spasení . . .
3. Závěr: Ve světě oddaném pýše a marnivosti těžko jest býti pokornu . . . ale a pomocí boží pokornými býti můžeme a chcemo . . .

59. Vysoká cena a užitečnost práce.

1. Úvod:
  1. Každému jest pracovati: „V potu tváři své atd.“
  2. Práce není nám břemenem, jest velmi moudré a blahodárné zařízení boží; neboť práci dobýváme si chleba a jiných tělesných prospěchův.

3. Ale práce má ještě vyšší cenu; přináší duševní užitek a požehnání.

2. Stať:

A. Práce přináší užitek duševní.

1. Práce člověka činí člověkem:

- vzdělávajíce rozum. Jest nám přemýšletí, kterak bychom práci započali, abychom ji dokonali. Tím nabýváme schopnosti přemýšletí též o jiných věcech a jimi rozumění. Pracující lidé často i v nejdůležitějších otázkách života náležitě se vyznají.
- ušlechťující srdce. Rozveseluje nás, a jsme-li myslí veselí, máme lásku. V nouzi, v nesnázích první lásky plní pomocníci bývalí ti, kdož kladivem atd. se zaměstnávají.
- silie vůli. Často jest při práci překonání mnohé obtíže; to dodává síly přemáhati též zlé náklonnosti a v pokušení býti statečným. Řádným člověkem jest jen, kdo má vzdělaný rozum, šlechetné srdce a pevnou vůli.

2. Práce sbližuje nás s Bohem.

- Máme účastenství ve spravedlnosti, nechceme-li více, než nám přísluší, — tedy mzdu a stravu jen za práci atd.
- Máme účastenství v božské pravdivosti, jestliže v kostele, ve škole, ve společnosti, v domácnosti dle povolání svého zákonu božskému platnost zjednáváme.
- Máme účastenství ve tvůrčí činnosti božské. Práci dobýváme si chleba; prací živíme ženu a děti a staré rodiče; můžeme pomoci, podporujeme stát a obec. A kdo působí, že více trávy, lepší ovoce a více obilí roste, podobá se malému tvůrci.

B. Práce přináší požehnání. Práce konaná ve jménu božím, k jeho příkázání, na důvěře k Němu poskytuje požehnání na těle, na duchu a na věčnosti.

1. Požehnání způsobu prvního stojí na polích, jest ve stodolách atd. Ale jen toho můžeme zváti požehnaným, kdo uznává, že požehnání to od Boha pochází.

2. Požehnání na duchu: Práce budí vytrvalost, důvěru, spokojenost.

3. Za každých poměrů za poctivou prací následuje požehnání na onom světě. Tam člověku dostane se náhrady za strádání a za škodu zde utrpenou, tam vyplačeny budou úroky za hřívný, které jsme zde rozmnožili.

3. Závěr: Proto pracujeme rádi a vesele, majíce vždy na paměti Boha a jeho vůli! Pak budeme též účastní dobrodiní, o nichž jsme se zmínili.

60. Až se polepšíš, pak si polepšíš.

1. Úvod.

1. Často slyšíme lidi stýskati si na zlé časy; jest prý na světě „čím dál, tím hůř.“ — Ovšem, na světě jest mnoho zlého.

2. Kdo zlého se chce zbaviti, místo stýskání necht' raději pátrá po povaze a pramenech zlého.
3. Zlé spočívá dílem ve přírodě a v událostech časových, jež od nás nezávisejí; a v to příčině nyní není hůře, než jindy bývalo; dílem pak — a to tíží nejvíce — ve člověku samém. Nařiká se na sobectví, pychu, znemravenělost, nádheru atd.
2. Stať: Má-li tedy na světě býti lépe, to závisí dílem i od nás; i máme, poněvadž nejvíce zlého člověk člověku způsobuje, začíti od sebe samých, nehlédajíce mimo sebe, co často bývá v nás samých.
  1. Jsme částí světa, na nějž se nařiká. — Polepšeme se sami, tím polepší se část světa. — A což, kdyby většina z nás, kdybychom všichni snažili se polepšiti!
  2. Zkušenost učí, že člověk dobrý, nezištný, povolný, spravedlivý, úřadu svého dbalý, dobročinný atd. — bývá ctěn a milován: již proto tedy bude méně nařfkati na zlý svět.
  3. Příkladem jeho bude následován, nejdříve od nejbližšího jeho okolí — a to působí pak zase dříve nebo později ve vlastních rodinách atd.
3. Závěr. Proto — do práce! — a jestliže světa v nebe neobrátime, přece mnohé zlo vyhyne, které nám nyní život ztrpčuje

61. Kterak práce nepříjemné usnadniti?

1. Úvod:
  1. Mnohé práce samy sebou jsou příjemny. Konáme je rádi, a jdou nám od ruky; tomu tato, onomu ona.
  2. Jiné práce jsou nudné a nepříjemné, — ale zase jen tomu ta, onomu ona. Ale nieméně jest je vykonati, a nevykonáme-li jich, často míváme velikou škodu. Příklady.
2. Stať:
  1. Něco naprosto nepříjemného zřídka nalézáme na světě. Každá věc má dvě stránky. Ale třeba chtíti a uměti vyhledati stránky příjemné, aneb aspoň méně nepříjemné. Příklady. — A skutečně spojen jest velmi příjemný cit s myšlónkou, že mrzutá, suchopárná a nudná práce jest odbyta. Tuto myšlónku mějme na mysli!
  2. Zvykněme si práce suchopárné a nepříjemné odbývati dříve než práce lehčí a příjemnější, neboť:
    - a) Pomyslení na následující, příjemnější zaměstnání usnadní nám zaměstnání méně příjemné.
    - b) Práce milejší lépe se nám podaří, nebude-li nás tížiti myšlénka na práce nepříjemné, dosud nevykonané. Myšlénka: Udělati to přec jen musím; tedy jen do toho! Neodkládej na zítra, co můžeš učiniti dnes! Odkládáním pomyslení na neodbytnou práci nepříjemnou stává se vždy mrzutější

3. Jsou-li to takové práce, ku kterým více času jest třeba,
 a) pracujmež o nich čas od času a používejmež k nim hlavně doby, ve které jsme myslí obzvláště veselí. Pak budou nám méně obtížny a lépe se nám podaří;
 b) střídajme práci rovně příjemnou se příjemnější. Je-li na př. práce tělesná, konejme jí po namáhání duševním a naopak.
3. Závěr. Řídí-li se mladík těmito pravidly, nezakusí mnohé nepříjemnosti — bude méně nařikati a reptati — nebude si později museti prodlužky dělati — lépe se připraví na budoucí své povolání. — Vždyť není stavu, není zaměstnání, s nímž nebyly by spojeny nudné a suchopárné práce!

62. K čemu jest jinochovi přihlížeti při volbě stavu?

1. Úvod:

1. Vystoupiv z let ohlapeckých do věku jinošského člověk volí si stav, ve kterém doufá, že někdy sobě a člověčenstvu prospěje. — V té příčině jinoch má velikou přednost před polhavicím ženským.
  2. Při této volbě stávají se mnohdy osudné mýlky, jež mívají za následek neštěstí člověka. Příklady.
  3. Často volba nezáleží na mladíkovi samém. — Jména, stav rodičův a jejich vůle. — Může-li sám rozhodovati, jest otázka:
2. Stať: Nač jest mu při tom nejprve hleděti? — předpokládajce, že člověk v každém stavu může býti šťasten. — Důkazy a příklady.

A. Nesmí se dáti svésti

- 1) ješitností a etíždostí. — Tať mnohdy způsobuje více neštěstí, než štěstí a spokojenosti. — Běda tomu, kdo v takové příčině nedostačuje stavu, jež si zvolil! Nemírné vtírání-se stavů nižších do vyšších ještě nikdy nebylo požehnané.
- 2) pohodlností a štítěním se namáhavých prací tělesných. Práce duševní jsou obtížnější. — Rolník při pluhu, řemeslník ve své dílně odpočinku a zotavení užívá pravidelněji a jistěji, než ho užítí může učonec, úředník státní atd.; — jest svobodnější a samostatnější, má menší odpovědnost.

B. Nýbrž má se dáti vésti důvody jiného druhu.

1. Vnějšími:

- a) Stavom rodičů. Jednáme-li naproti tomu:
  - α) budíme nenávisť a závisť druhů stavem nám rovných, a
  - β) pracují proti nám vyšší stavové, jimž se chceme přidružití.
- b) Mohovitostí rodičův. Opačné počínání mívá často za následek mládí prožitě v zármutku a nouzi.

2. Důvody vnitřními.

- a) Patrnou náklonností k nějakému zaměstnání. — Tuto však můžeme mít, i když k zaměstnání zvolenému nemáme vnitřního povolání; proto
- b) silami a schopnostmi k nějakému zaměstnání.

α) Silou tělesnou.

- 1) K ní při mnohém zaměstnání především jest hleděti; příklady.
- 2) Ale i když duch hlavně má býti činným, zapotřebí u mnohého stavu jistých vlastností tělesných, na př. kazatel potřebuje silných prsou, jasného a zvučného hlasu.

β) Silami duševními. Jiných sil duševních potřebuje kupec, továrník, rolník, umělec — jiných učence.

3. Důvody plynoucími z důležitosti, užitečnosti, vážnosti atd. stavu, jež si máme zvoliti.

3. Závěr: Zkouška, jsme-li k jistému stavu schopni, není snadná: proto jest třeba veliké pečlivosti a obezřetosti, též rady přátel zkušených.

63. *Používej dobře času!*

1. Úvod: Obyčejně má se za to, že třeba dlouhého času, aby se v něm mnoho vykonalo, a že k velikému dílu zapotřebí dlouhého života. Otázkáme-li se však zkušenosti, uvidíme něco jiného. Mnohý dožije se starých let, a přece jen málo vykonal; mnohého ve květu sil smrt překvapila, a on vykonal znamenitá díla. Celé tajemství záleží v tom, jak ten i onou s časem nakládal.
2. Stať: Dobré hospodaření s časem směřuje ku čtveré věci:
1. K rozmnožení času. — Abychom mnoho vykonali, nepotřebujeme právě mnoho času. Poněvadž ku všemu, co činiti chceme, jest třeba času, jest patrné s prospěchem čas si rozmnožiti. — Ovšem nelze času rozmnožiti nad míru Bohem ustanovenou. Máme jen ten čas, který si bereme a který zažijeme, t. j. ve kterém dobré konáme, nikoli pak čas, který bez účelu maříme anebo kterého ku zlému užíváme. . . Účel práce a odpočinku dle vůle boží má nám vždy tanouti na mysli. K takovému konání času nabudeme, čas svůj rozmnožíme . . .
2. K ušetření času. — Jednotlivému dílu budiž věnováno jen tolik času, kolik třeba. Mnozí tohoto šetření neznají; pracují rádi, ale dílo své konají rozvláčně, loudavě . . . Jiní nechtějí času šetřiti; uzáležejí jim na tom, aby dílo prospělo, uýbrž jen aby jim den ušel . . . Mnohými slovy lze málo říci, a málo slovy mnoho; učme se stručně mluvit a rychle jednati!

3. K rozdělení času. — Na čem to záleží, že mnohá hodina nám uprchne, aniž jsme jí použili? — Nedostává se nám životního plánu čili řádného rozdělení povinností dle dnův a hodin. — Věnujme se každé práci, každému zaměstnání, vykonáme každou povinnost v čase příslušném, ale nezapomínejme tóż na dobu odpočinku, aby nepovstal nepoměr mezi vůlí a silou, mezi předsevzetím a provedením.
4. K užívání času. — Nač jsou všechna dobrá předsevzetí, jestliže jich neuskutečníme? — Jestliže jsme čas dle nejlepšího vědomí si rozdělili, nesmíme práva, jehož jsme té neb oné hodině udělili, zase odnímatí . . . Na místo zákona nesmí nastoupiti zvládo nebo rozmar. Ale přílišné přísné držení se učiněného plánu bylo by škodlivo . . . Ve pravý čas odchýliti se od plánu, když střídání se v životě, svobodná láska bratrská, nouze, česť boží odchýlení vyžaduje, nebude škoditi. V takové příčině utrpí sice písmeno, ale duchu stane se po právu.
3. Závěr: Všichni potřebujeme času, abychom veliký úkol svého života mohli vykonnati; protož něme se s časem dobře hospodariti!

64. Kterak připravíme si příjemná stará léta?

1. Úvod:

1. Téměř všeobecné jest přání dlouho žiti; a přece velmi mnozí lidé tak žijí, že nemohou doufati, že budou dlouho žiti, tím méně pak, že stáří jejich bude příjemné.
  2. Mnozí ve svých mladých letech požívají radostí všeho druhu a oddávají se rozkošem smyslným. Mnozí bez oddechu cestou pravou i nepravou shánějí se po statech pozemských, jakoby jen jmění člověka mohlo šťastným učiniti. Lidé prvního druhu málokdy dožijí se starých let, a tito nepomýšlejí, že příjemné stáří nezávisí jen od vnější cti a bohatství.
2. Stať: Kterak připravíme si příjemná stará léta?
- A. Co náleží k takovému večeru života?
1. Zdraví tělesné, — neboť jen zdravý člověk jest s to, aby snesl přibývající vo stáří slabosti.
  2. Dostatečné jmění — ne právě bohatství, neboť . . ., ale tolik, aby kmet neměl nedostatku a nemusil si odpírati, čemu dříve navyknuł. Odpírání tohoto způsobu ztrpčuje život.
  3. Prázdeň od těžkých a obtížných prací; neboť sil tělesných i duševních nbývá, čím více let kmetovi přibývá; kmetství jest věk odpočinku, ale nikoli beze všeho zaměstnání; tím by vznikla dlouhá chvíle.
  4. Příjemný styk s dobrými a etíhodnými přátely a příbuznými. — Jimi obveseluje se život, a kmet zapomíná obtíži stáří.

5. Svědomí dobře prožitých let dřívějších. — Opak toho ztrpěňuje vzpomínky dob dřívějších.
6. Cílá, zbožná mysl a víra; kdo ji má, bez strachu očekává smrt.
- B. Čím můžeme si takové stáří zabezpečiti?
1. Abychom i ve starých letech byli těla zdravého,
    - a) varujeme se choulostivosti. — Těloevik; v mladých letech odopřeme si mnohou věc;
    - b) dbáme čistoty těla;
    - c) rozdělme si vhodně dobu práce a odpočinku;
    - d) budme střídmí v jídle a pití a v jiných smyslných požitcích.
  2. Abychom měli dostatočné jmění:
    - a) volme obozřele svůj stav a naučme se v mládí řádně vykonávat povinnosti s ním spojené;
    - b) používejme svých sil u věku mužném;
    - c) nebudme mrhači a pauatujme na úsporu pro stáří.
  3. Abychom, až se přiblíží slabosti stáří, byli prázdní těžkých prací:
    - a) zbavme se všech nepotřebných prací a obchodův;
    - b) záležitosti své uspořádejme, abychom každého dne klidně smrt mohli očekávat.
  4. Abychom žili ve příjemném styku s jinými:
    - a) získajme a zachovejme si šlechetné přátele;
    - b) budme obozřeteli u volbě osob, se kterými obejeme.
  5. Abychom měli dobré svědomí:
    - a) nepoddávejme se hříhům a neřestem;
    - b) konejme věrně povinnosti stavu svého.
  6. Bůh budiž od mládí naším přítelem a vůdcem; věřme v božskou prozřetelnost, která vše k dobrému konci vede.
3. Závěr: Kdo tak žije, může klidně očekávat stará léta, a smrt nebude mu hrozna.

65. Kterak nejjistěji se domůžeme blahobytu?

1. Úvod:

1. Přání žíti ve blahobytu, jest přirozené: kdo by je káral? Kdo žije ve blahobytu, může též své rodině snadněji pojistiti prostředky, aby vyššího vzdělání nabyla, může býti dobročinným atd.
2. Blahobyt často bývá jen zděděn, — často zvláštní štěstí jest jeho původem, — ale můžeme se ho také i sami domoci.
3. Cesty, kterými se lze za tím účelem bráti, jsou rozličné. Některé sice někdy vedou k cíli, ale blahobyt takým způsobem dobytý neoblažuje, aspoň ne na dlouho. Sem náležejí hazardní hry, lichva, podvod, vylákání dědiství, lakomství atd. — Nechť však tyto cesty jsou lehké, jisty nejsou.

2 Stať:

Kterak domůžeme se nejjistěji blahobytu?

1. Pilností. Ranné vyevičení a používání sil:

- a) v domácnosti: Vlastní pilnost, přidrřování členů rodiny ku přičinlivosti; neodkládejme, co máme udělati. Škodlivost zahálky.
- b) v povolání. Pečlivost ve věcech našeho povolání budí důvěru, zjednává řemeslníkovi zákazníky, služebníku státnímu vážnost a postup.

2. Láskou k pořádku a správnosti:

- a) v domácnosti. Líčení rodiny pořádku milovné. — Opakem často hyne, čeho pílí bylo dobyto.
- b) v povolání. Rozdělíme-li si řádně zaměstnání, získáme vážnost představených, nabýváme prázdňe k jiným pracím, z nichž též možno míti zisk.

3. Prozřetelností v podniknutích, spekulacích, ve volbě pomocníků a spolupracovníkův.

4. Poctivostí. Poctivost všude doporučuje, budí důvěru, činí přátele a příznivce, kdežto nepoctivost důvěru odnímá.

5. Mírumilovností. Jí zabezpečujeme se před mrzutostí, která nám ve práci jest závadou — chrání nás od drabých processův.

6. Sporiivosti bez lakomství. Ničemu nedati hynouti, co ještě může prospěti; varovati se zbytečného nákladu, šperku, drabých zábav.

3. Závěr: Nechť i pomalu cesty tyto vedou k cíli, — vedou jistě a nezbavují nás poklidu duševního.

66. *Příroda jest poučná kniha.*

1. Úvod.

Co jest člověku bližšího, než příroda, ve které žije a se pohybuje, která jej tolika vnědami a příjemnostmi obklopuje! Od prvního mládí až do nejvyššího stáří poskytuje mu nejčistějších a nejnevinnějších radostí; ale na tom není dosti. — Může a má mu býti výbornou učitelkou, neboť jest takoruka veliká, podivná kniha, kterou před ním Tvůrce otevřel a která jej poučuje o nejdůležitějších věcech, umí-li jen mysli prostou v ní čísti.

2. Stať. Čemu nás učí příroda?

A. Poučuje nás o životě lidském. — Nalézámeť v ní nejpeknější obrazy mladistvého, dospělého a knetského věku lidského.

1. Východ slunce: veselý počátek obtížné práce denní: narození. — Jitro a jaro: mládí rychle přehajíel. — Pupeny a květy: nevinné a šťastné radosti mládeže, — housenka znamená zlé, zhoubné přátele a druhy; mráz jest špatné vychování; jíní jest svodení.

2. Dospělý silný muž ve přírodě poznává svou málemocnost. Kterak roste tráva? Kterak vznikají kroupy? Jak veliký

je svět? Toho neví. — Poznává svou svobodu a volnost: roka, zvíře, hvězdy nemají volnosti, on ji má. — Poznává svou důstojnost: jen on má vědomí, poznání Boha, nesmrtelnost. Jest více, než stkvělé slunce atd.

3. Příjemné červánky večerní znamenají, jak šťastna a blažoua jest smrt spravedlivého. Tichá, jasná noc pamatuje nás na poklid na onom světě po životě dobře dokonaném. — Noc a zima jsou obrazové smrti, potom následuje jitra, jaro, vzkříšení a krásnější život.
- B. Poučuje nás o bytosti božské. — Všecka příroda hlásá, že jest Bůh. Kde jest konečné, předpokládáme nekonečné; kde je stvoření, tam i stvořitel. — Příroda učí také, čím jest Bůh.
  1. Že jest otcem. Učí včelkou, mravencem, stádem ovcí, révou, travou a květinou. Otcem jsa skýtá pokrmu nekonečným bohatstvím, kterým každého roku zemi zasypává. Kárá jakožto otec bleskem, krupobitím, povodní atd.
  2. Že jest pánem. Stkvoatnost oblohy hvězdami posetá, moře, hrozná krása bouře atd.
  3. Že je soudcem. Jak hrozí v bouřlivém povětří, kterak někdy dá se uchláholiti? Jak jest přísný, jak dobrý?
3. Závěr: Čítajme často s dětinou myslí v této knize, obzvláště za dob jarních a letních! Můžeme v ní nalézt poučení boze ztráty času a bez výloh a namáhání. —

67. Co zaseješ, to sklídíš. (Srov. str. 285.)

1. Úvod: Rolník každého roku jednou nebo vícekrát seje, a dle toho jednou nebo vícekrát sklízí. Je-li jen jednou setba marna, a on nie nesklízí, je to pro něj trpké, a blahobytu jeho ubývá. Hledíme-li k setbě duševní, vše má se jinak. Celý život jest jedinou setbou, a je také jediná sklizeň, věčná odměna nebo trest. Kdo život prožije nečinně, může jen zlou sklizeň očekávati. Protož máme života dobře užívati jakožto do by set by. „Ut semontem feceris, ita metes.“
2. Stať:
  - A. Kterak a co máme sít? Máme zasévatí dobré:
    1. do svého srdce. Kdo zlé náklonnosti přemáhá, ze srdce závist a lůně, sobectví a lakomství, hrdost a pýchu pleje, již tím dobré zasévá. Kdo býlí na poli pleje, dělá dobrému semeni místo a poskytuje mu příležitost, by se šířilo, rostlo a mohutnělo. Tedy zlé jest ze srdce odstraniti. — Ale jest do srdce i dobré zasévatí: čtením, posloucháním, modlitbou atd.
    2. vykonávájice povinnosti svého stavu. Vykonává-li dnešní svou povinnost, činí-li učitel vše, jak činiti má, oba zasévají. Jestliže úředník a představený všude v oboru své činnosti spravedlnost konají, oba zasévají. Kdo pozem-

skému blahu člověka pomáhá, zasévá dobré. Kterak rodiče, hospodáři atd. dobrou setbu mohou a mají působiti?

3. o blažující bližního. Kdo jiný vede na cestu pravou; kdo útléhy skýtá a radost působí, kdo almužny uděluje a slzy stírá; kdo nevinných hájí a chrání; vůbec kdo bližního miluje a skutky milosrdenství koná: ten jest zasévačem na zemi. Lze tedy nejen zrnka obilí atd. zasévat, ale i práci, úslušnost, peníze, chléb, slova i pravdu, modlitbu atd. Vždy a všude máme příležitost zasévat. Laskavý člověk není nic jiného než zasévač. Bližní jsou jeho pole. Rozličné jsou potřeby a rozličné semeno.
- B. Kterak a co budeme sklízeti? — Rolník sklízí již za několik měsíců, co zasal. Také člověk, který v ohledu mravním dobré sel, sklízí někdy již na zemi. Dostává se mu díky, etí, uznání, lásky, radosti; sklízí vnitřní poklid, uzdu ve svém svědomí. Ale hlavní žoň nastává teprve na onom světě. Tam dostane se nám po dobré setbě úplného, nehynoucího štěstí.
3. Závěr. Protož zasévejme dobré všude, kde můžeme, dobré v sobě samých, dobré ve přátelích a spolužácích, dobré příkladem, slovem a skutkem! Pak bude i naší sklizni věčné štěstí a nehynoucí radost.

68. *Vzdělanost vede k dělení práce.*

1. Úvod: Ve stavu původní prostoty, u národů nevzdělaných, stará se každý — každá rodina, otec rodiny — o své potřeby; to děje se částečně více méně ještě na vesnicích, hlavně pak na samotách. — Robinson —. Podobně věc se má i nyní ještě v zemích s malým počtem obyvatelstva, na př. ve Švédsku, Norsku atd.
2. Stat: Jinak má se věc u národů vzdělaných. U nich nalézáme dělonou práci. Jednotlivec nekoná všeho sám. Tomu vadí:
  1. rozsah (kvantita), t. j. množství stavů, jimž jest pracovati, aby všechny rozličné potřeby naše byly ukojeny; jednotlivci nedostává se k tomu:
    - a) času,
    - b) síly;
  2. obsah (kvalita), t. j. vnitřní dokonalost toho, čeho vyžadujeme, hledíce k velikým, zvýšeným nárokům vzdělanosti. Jednotlivci nelze jim dostáti:
    - a) nemá každý v lo h k u každému umění, ku každému stavu;
    - b) nedospěje žádný uměleckého vycvičení všeobecného.
3. Závěr: Dělení práce v době nynější tak daleko dospělo, že ve mnohých odvětvích průmyslu jednotlivci svým strcjem nebo svými

zvláštními nástroji jen jednotlivé části nějaké věci hotoví, — hodinářství v pohoří jurském a v Ženevě. — Prozířetelnost odkázala člověka k dělení práce, neboť udělila každému zvláštní dary a vlohy.

69. Jaké nepřátele mají zeměpisné objevy?

1. Úvod: Mala byla za starého věku známá země — úzký byl zeměpisný horizont — ohromný pokrok, ač znenáhla, stal se v té příčině, a nyní nanáháme se, poslední ještě neznámé krajiny povrchu zemského zeměpisně objasnit — póly nedávno (1868.) expedicí k pólům, — ale zbývá ještě mnoho prozkoumati!
2. Stať: Všecky tyto zeměpisné výzkumy měly a mají kruté nepřátele; jest jim zápasiti:
  1. se přírodou, a to a) na vodě (příklady), b) na pevnině (příklady);
  2. s lidmi:
    - a) s nimiž do vzdálených, neznámých částí (zemí, moří) objevitelé se ubírají: proti Columbovi spikli se druhové a plavci; — tak dařilo se i jiným plavecům na moři — černochové v Africe najatí opouštějí cestovatele při každé vhodné příležitosti atd. Předsudky, pověra, ziskuchtivost!
    - b) k nimž se ubírají: domorodci, na př. Indiáni, černochové, Kafrové, Novoselandané, obzvláště z počátku a dříve atd., kteří přirozeným způsobem jsou nedůvěřiví a nechťi o svůj majetek přijíti.
3. Závěr: Největšího sebezapření potřebují, kdož berou na se velmi těžký a nebezpečný úkol, objeviti a prozkoumati cizí, neznámé části země.

70. Umění a řemeslo.

1. Úvod: Umění i řemeslo vzniklo mezi lidmi, jsou sobě jakožto díla lidská příbuzna — naproti přírodě, — tvoření jejímu, pouhému dílu božskému.
2. Stať:

Neméně, místněji-li si jich povšimneme, od sebe velmi se liší.

  1. Řemeslo jest podstatou svou povahy vědné, reální:
    - a) Úkolem jeho jest vytvořiti, čeho vůbec jest třeba, věci užitečné — ukójiti tak nejnmutnější požadavky — příklady rozličných řemesel — proč vznikla?
    - b) Účelem, cílem řemeslníkovým jest: dodělati se mzdy, peněz, — chleba — proto: Řemeslo má zlaté duo — řemeslník pracuje za mzdu — následek —.
  2. Umění jest podstatou svou povahy ideální.
    - a) Úkolem uměleckým jest vytvářeti krásné, příjemné — nehledíc ku praktické užitečnosti výtvoru —

- b) účelem, cílem svým umění jest: snaha po vnitřním ideálním uspokojení sebe sama, — po etice, slávě, vavřínech, — umělci Musy přejí —
3. Závěr: Umělá řemesla doby nynější — mnohá řemesla ve svém zdokonalení přiblížila se umění tak, že mu hledíc k výrobkům svým po boku stojí. Výstavy umělecké a průmyslové to dosvědčují. Umělečtí truhláři, zámečníci.

Stručné sestavení a přestavení dělidel:

a) Sestavení:

- I. Řemeslo — realní —
1. předmět: — věc — užitečné — co?
  2. podmínka: — osoba — proč? — Pěníze — mzda — chléb —
- II. Umění — ideální —
1. předmět — věc — příjemné — co?
  2. podmínka — osoba — proč? Ideální uspokojení sebe sama — čest, sláva, vyznamenání. —

b) Přestavení:

- I. Podmět (osoba: umělec, řemeslník) — dle duševní jakosti původcovy:
1. řemeslník — mechanický nápodobitel — reprodukce.
  2. Umělec — ideální, genialní tvůrce — produkce. —
- II. Předmět (výtvor, výrobek dle určení účelu):
1. Řemeslník: za peníze, aby dobyl hmotného statku ukájí nutné potřeby všedního života.
  2. Umělec: pro čest, slávu, ideální uspokojení sama sebe, uskutečňuje ideje, idealy ducha svého, nehledě na mzdu a výtěžek.

71. Obsahují-li přísloví pravdu?

1. Úvod: Prastaré a všeobecné jest rozšíření a užívání přísloví: nalézáme je od nejdávnějších dob a u všech národův. Protože se jich všeobecně užívá, velmi důležitá jest otázka: „obsahují-li přísloví pravdu?“
2. Stať: Pečlivé zkoumání jednotlivých přísloví brzy ukáže, že přísloví dle toho, obsahují-li pravdu čili ne, velmi se různí:
1. jsouce buď jen výrazem subjektivních úsudků, mínění, rozumů, — zvláštěosti jednotlivých stavů, národů, věků lidských, t. j. maximy (zásady), sentence, hesla, jež přispůsobeny jsou povaze, individualitě jednorodců, a užívá se jich
    - a) buď — nehledě ku pravdivosti nebo nepravdě jejich — ze zvyku,
    - b) anebo vědomě jakožto naučení praktických, jakožto výpovědí užitečnosti, chytrosti — nikoli jako zásad rozumo-

- vých, mravních, moudrých — jež tedy rozum a mravnost zavrhnou, a jež proto nemohou obsahovati objektivní pravdy a platnosti. Příklady.
2. aneb obsahují všeobecně platnou, objektivní pravdu a jsou tedy všeobecné, nezvratné, mravní výroky; dle původu svého jsou:
    - a) empirická, věty praktické zkušenosti, data, fakta, ve formě průpovědí —
    - b) racionální, rozumové zásady, úsudky logického myšlení — stručně vyjádřené a všeobecným užíváním na hodnotu přísloví povýšené, jako na př. průpovědi biblické atd. Příklady.
  3. Závěr: Poněvadž přísloví mají tak různý obsah a cenu, jest jejich opatrně užívání tím spíše, že ze zvyku je proslouvající nezkušíváme, jsou-li pravdiva.

72. Neštěstí člověka slepého od narození a člověka osleplého.

1. Úvod: Každý úd nemocný nebo dokonce scházející člověka čini nešťastným: neboť smyslové jsou prostředníky ducha se světem vnějším a naopak; zajisté však neštěstí slepého nejvíce politování hodno, — jest od jiných více závislý než dítě a nemluvně — jest omezen ve svém jednání a užívání.
Ale zajisté velmi veliký jest zase rozdíl v neštěstí člověka od narození slepého a osleplého.
2. Stát: Člověk od narození slepý
  - 1) nemá pražádného názoru, žádné představy světa vnějšího hledíce ku světlu, barvě atd. Proto duševní vývoj jeho zůstává jednostranným, nedokonalým; jeho obzor duševní nikdy v úplném smyslu a rozsahu nebude v pravdě lidsky dokonalým —.
  - 2) jeho srdce, jeho city zůstanou neukojeny; věčně touží poznati, co jiní vidí, znamenají, z čeho se radují, a proto jeho bol, stesk. —
- II. Člověk osleplý
  - 1) má duševně pomoci paměti a své obraznosti vzpomínky, představy —; rozumí, mluví-li jiní o věcech, jež aby jim rozuměl, člověk musel viděti, — jest tedy vyvinutější, schopnější, zralejší, má pro ducha svého více potavy.
  - 2) Přes všecken bol ze ztráty zraku jest přece schopnější sdíleti se o radost s jinými, srdce jeho může se u vyšší míře, než onoho, lidsky radovati.
3. Závěr: Oko jakožto nejvýtečnější čidlo smyslové od přírody jest sice nejvíce chráněno, ale nieméně jest ho prozířetelně užívati a pečlivě stříci. Blaze tomu, kdo má zdravé oči! Měj soustrast se slepcem!

73. Člověk od narození slepý nebo hluchý: který jest politování hodnější?

1. Úvod.

1. Důležitost smyslů, hlavně zraku a sluchu. Zrak a sluch nejvíce prospívají u poznávání věcí; ostatní smyslové slouží více užívání věcí než jejich poznávání.
  2. Rozeznávají sluší lidé, kteří ve průběhu svého života oslepli neb ohluchli, a lidi, kteří narodili se slepi nebo hlouši. Z oněch zajisté by téměř všeci byli raději pozbyli sluchu než zraku. Jinak věc má se s lidmi, kteří jsou od narození hlouši nebo slepi.
2. Stať. Kdo z nich jest politování hodnější?

1. Čeho oba postrádají?

- a) Slepý od narození postrádá názoru na přírodu — pohledu na milované osoby — čtení a psaní — oznamování svých myšlének nepřítomným skrze listy bez cizí pomoci — mnohých dovedností; potřebuje vůdce, jakmile z obvyklého okolí se vzdáliti chce; nemá představy světla, jasna, pošmourna, tmy a stínu, barev atd.
- b) Člověk od narození hluchý má sice názor na přírodu, ale postrádá při něm mnohého krásného: zpěvu ptáku, hřmění, bublání potůčku, šumění řek — mnohých požitkův uměleckých; na př. hudby, divadla, libozvučnosti básně — řeči (může jen znamením žádosťi své jevití) — ústního vyučování (musí jen „koukáním“ se učiti), zábavy ve společnosti — představy tónů: praskotu, sykotu, šumotu, vrzotu, drnkotu, hřmění, tleskotu, zpěvu, hlasitě, tiše, šeptem atd.

2. Které strádání jest bolestnější? — Ovšem že i strádání slepého jest bolestno; ale

- a) předměty sluchu brzy mizejí, kdežto předměty zraku trvají, a proto zkoušení jinými smysly, hlavně hmatem, snadněji a častěji jsou přístupnější.
- b) Slepý od narození nahrazuje smysl, jehož se mu nedostává, a strádání tím vznikající, — ostatními smysly, jemuž vyvinutým čítím a sluchem.
- c) Vidíme jen, co jest před námi, a oko vnímá vlastně vždy jen jeden bod; — slyšíme se všech stran, poněvadž zvuk šíří se kruhovitě na všechny strany. Hluchý tedy postrádá více než slepý.
- d) Slepý cítí, že strádá, jen tam, kde jest jasno, kdežto hluchý postrádá sluchu i v jasnu i ve tmě.
- e) Hluchý postrádá slova, s nimiž spojujeme pojmy, a to jest mu závadou abstraktního myšlení. Žádný smysl nemůže rozum tak vyovčítiti a vzdělati, jako sluch; zrak jest mu jen pomůckou. Většiny vědomostí dostává se nám sluchem,

pročoz také hluchý ohledně rozumu nikdy, anebo jen velmi zřídka, na vysoký stupeň může se povznést. Obzvláště důležitá jest, že hluchý postrádá společenskou zábavu, čímž pozbývá hlavního zřídla lidské rozkoše.

3. **Závěr:** Proto bývá též slepý od narození, má-li sluch, z pravidla vesela miluje společnost, bývá přítelem hudby a mnohdy v ní umělcem; — hluchý od narození naproti tomu z pravidla bývá melancholický, zádušňivý, nedůvěřivý, a odtud plyne, že —.

74. Význam fotografie.

1. **Úvod:** Je tomu nyní (r. 1881.) 42 let, co Dagnorre první činil pokusy s obrazy světelnými; od té doby v tomto umění, pravém to dítěti doby nové, veliké se staly pokroky — fotografie jest na vysokém stupni dokonalosti; a že se jí všeobecně užívá, že všude jest rozšířena, svědčí již o důležitosti její i o úctavenství, s jakým u obecnictva se setkává.
2. **Staf:** Veliký význam fotografie ozřejmí ještě více, přihledneme-li k ní v těchto rádcích místněji. Fotografie jest důležitá:
  1. v životě soukromém —
    - a) pro album v užším kruhu rodinném: v zájmu manželů, rodičů, dětí, bratrů a sester a příbuzných — mezi živými a k milé upomínce na zemřelé —
    - b) v širším styku přátelském a společenském — ve společenském styku soukromém vůbec — návštěvenky atd.
  2. v životě veřejném — v zájmu všeobecném:
    - a) fotografie jest věrnou pomocnicí umění a vědy; pomáhá věci neznámé prozkoumati, místněji ohlédati, na př. v lékařství, chemii, astronomii, — věci známé, vyzkoumané, sblžlé atd. věrně na obráze zachovati, na př. charakteristické stránky dob co do módy, osoby, jež měly vliv a moc atd., věci, momenty dějepisné, zeměpisné (mapy) atd. — Kdybychom měli takové obrazy, na př. staveb, nářadí, míst a nábytku, osob atd. z věku starého a z dob dřívějších, jaká byla by naše známost minulosti, jak bychom snad docela jinak mohli o ní souditi! — Věci, jež zdají se nám ve přítomnosti lhostejnými, bývají důležitý pro budoucnost — pro dějiny člověčenstva!
    - b) ve praktickém životě státním: poměry válečné, policie bezpečnosti, vyzvědačství, desertace atd. — Fotografie osob státu nebezpečných, vězňův, zločincův atd.
3. **Závěr:** Jak daleko fotografie dospěje za sto let!

75. O telegrafu elektromagnetickém.

1. **Úvod:** Mnohé novoty a vynálezy, mnohá zařízení naší doby mají především za účel úsporu síly, času, prostoru — rychlost; hlavně jest „dalekopis“ čili telegraf v té příčině na předním místě; starší „pisy“, jako světopisy a zeměpisy, kamenopisy a krasopisy pracují sice dle starého zvyku pomalu a velmi obzřetně; tři nové „pisy“ — těsnopisy, světlopisy (fotografie) a dalekopisy (telegrafy) vyznamenávají se věrnou, jistou a rychlou činností až ku podivu — jsou to zjevy velmi zajímavé, podivuhodné, dalekosáhlé! — Nebude tedy nezajímavé, povšimneme-li si místněji jednoho z nich — telegrafu.
2. **Stát:** Podstatně změněn a až ku podivu zdokonalen jest v době naší telegraf od té doby, co zavodou telegraf elektromagnetický. On pracuje:
  1. **Mechanickým přístrojem,** je tedy mechanismem, který se skládá
    - a) ze přístroje telegrafického — v kanceláři telegrafické —
    - b) ze drátů proud vodičích;
  2. **organickým — duševním, důmyslným** upotřebením ve praktickém životě:
    - a) telegraf oznamuje nařízení — depaše — rychlostí blasku i do míst velmi vzdálených, i přes moře — aniž dráty vodičů vně prozrazují nejmenší činnosti, namáhání, pohyb;
    - b) telegraf každou zakázku objednává spolehlivě, správně a tak tajně, že ani sám noví, co oznamuje.
3. **Závěr:** A již objeveny zase nové věci pro užitek člověčenstva, telefon atd.

76. Kterak Řím domohl se světovlády?

1. **Úvod:** Římský okres z počátku obsahoval jen 4 čtveroční míle; římská říše — orbis terrarum — 120 000 čtver. mil.
2. **Stát:** Proto právem tážeme se: Kterak malý Řím domohl se světovlády?
  1. **příznivými okolnostmi vnějšími:**
    - a) okolní národové byli nevzdělaní, neměli prostředků, zbraní, aby se bránili — byli mdlí, slabí —
    - b) anebo klesli již s výše vzdělanosti, a proto byli neschopni, Římanům odporovati, jako Řekové, — Egypťané —; naproti tomu dlouhé a těžké boje Římanům bylo podstoupiti s Karthagem touž dobou vznikajícím a mohutnějším. — Kdyby, jako Karthago, všecky ostatní státy byly mohly Římu odporovati: Řím nikdy nebyl by vládnul světu!
  2. **Okolnosti vnitřní:**
    - a) Mysl Římanův byla bojovná, praktická;
    - b) Římané byli otužilí, snášeli nedostatek a břemena snadno, protože žili jednoduše, přirozeně —

3. **Z á v ě r:** Řím druhdy tak mocný klesnul se své výše a podlehl surovým národům za doby jejich stěhování. Barbari, jichž Řím neznal a jichž se nevsímal, hrdý, pyšný, seshlblý a nesvorný Řím — spoutali ponty otrockými r. 476 př. Kr.!

77. *Není vše zlato, co se třpytí.*

Čeho nás toto přísloví vystříhá?

1. **Ú v o d:** Zlato se třpytí — lesk zlata má magickou přitažlivost — zlatý klíč i železná vrata otvírá! Proto mnohým věcem dáváno zevnějšek zlato podobný neb alespoň lesklý a užíváme výrazu „leskne se jak zlato“ velmi často v nevlastním smyslu, chtějíce cenu věci nějaké, její výbornost, výtečnost atd. označiti; proto významně „třpytí, lesknouti se“ ve mnohém ohledu užíváme.

Ze však tento lesk — často na klam jsa způsoben — jest jen zdánlivý a nikoli pravý, povstalo přísloví: „Není vše zlato, co se třpytí“ — zdání klame —.

2. **St a f:** Znajíce toto přísloví můžeme se vystříhati:

1. klamu u věci, týkajících se ceny věcené. — Mnozí vychloubají se majetkem zdánlivé ceny:

a) věcmi, jež v y d á v a j í z a z l a t o, jež skutečně jako zlato vyhlížejí, jsouce pozlačené — nepravé ozdoby, na př. hodinky, řetízky, prstony atd.;

b) věcmi, které sice jako zlato nevyhlížejí, jež však skutečně mají cenu zlata — anob aspoň cennými býti se zdají, — u nichž rozuměti jest pořádku „leskne se jak zlato“ ve smyslu nevlastním, — tedy věci, jejichž zdánlivým majetkem lidé chtějí jiné klamati ohledně bohatství, poměrů hmotných, aby měli za to, že oni jsou v poměrech dobrých, stkvělých!

Tací lidé obklopují se jakýmsi klamným leskem, který sice zdá se pocházeti od věci cenných, jehož podkladem však nejsou leč dluhy! Tací lidé všeho se účastní, šatí se bohatě a vkusně, dávají společnosti, pořádají stkvělé slavnosti, jezdí kočmo i ve krásných kočárech, podnikají velikolepé věci s penězi cizími na zdař Bůh, otevrou velkolepý závod, stavějí továrny a domy, nosí falešné kameny, navěšují na se rozličných okras, šatstva atd., jež nejsou nic jiného než okrasa divadelní, lesk maškarní.

Prísloví: „Není vše zlato, co se třpytí.“

2. může nás vystříhati též klamu hledíce k ceně osobní, k o s o b n í výtečnosti, podrobíme-li náležitě zkoušce pravou podstatu, pravou jakost, osobní cenu jiných:

a) Mnozí pyšní se jistými tělesnými vlastnostmi, jichž nemají — mladostí, zdravím, postavou, krásou, skrývajíce vady, líčíce se, zasazující falešné zuby atd.

b) Jiní chtějí se stkvíti zdánlivým majetkem předností duševních, vtipnou hlavou, inteligencí — zdánlivě stkvělými vlohami, výtečnými silami, genialností; kdežto v pravdě nedostává se jim duševní důkladnosti a všestrannosti.

Rovněž tak mnozí hledí klamati zdánlivými přednostmi srdce, mravní myslí a povahy, — obklopují se nezdědkou září zdánlivé zbožnosti, svatosti, — a přece je to jen farizejský lesk, jímž jsou ozářeni!

3. **Závěr:** Jako se můžeme vystříhati zklamání, přecoňování, všimáme-li si přísloví uvedeného: tak se strany druhé chrániti se máme podceňovati věci aneb osoby, posuzovati je jednostranně, dle prvního dojmu, dle zevnějšku; právě zlato skromně skrývá se ve hlubokém úkrytu pod nepatrným zevnějškem — jest ho hledati! Věci největší ceny mívají často velmi nepatrný zevnějšek — největší mužové, nejslochetnější lidé nečiní nároků, jsou prostí.

78. Význam průplavu suezského.

1. **Úvod:** Obchod starověký prostředkovan byl nejvíce karavanami; jen po moři rudém a středoziemském loď se plavily; obě tato moře ve vzdělaném období oněch časů zaujímala důležité místo. Alexandr Veliký našel právě místo pro založení Alexandrie! Jmenovaná moře podržela důležitost svou až do objevení cesty do východní Indie (Vasco de Gama 1498.) Od té doby pustla cesta přes úžinu suezskou, a moře středoziemské mělo jen význam velikého jezera vnitrozemského. Doba nová, již záleží na tom, aby prostora místní byla zkrácena, aby času se ušetřilo, aby člověk rychleji a laciněji, kam chce, se dopravil, neustala pomýšletí, kterak by bylo lze kratší cestou dostat se z Evropy do Asie jižní a východní a do Australie. Již Mehmed Ali zařídil přes úžinu suezskou jakési spojení poštovní mezi Kairem a Suezem; — konečně udělali Francouzové plán spojení průplavem moře rudé a středoziemské s vedlejším průplavem ku pravému rameni Nilu — severněji od průplavu, který byl již ve starém věku. Tento pomorský průplav ze Sueza až k Portu Saidu přes Ismailu a odtud až k Nilu provedl též, překonav ohromné překážky, de Lesseps; průplav stál mnoho set milionů a otevřen jest 29. pros. r. 1863.; ale teprve 17. února 1867. poprvé jela po něm loď Primo, a na podzim r. 1869. odevzdán jest svému účelu.
2. **Stát:** Průplav ten spojuje moře rudé a středoziemské a má velikou důležitost:
1. pro obchod, jsa cestou, po které —
    - a) mnohem rychleji převážejí se osoby i zboží do Asie a Australie; dříve trvala ta cesta 4 měsíce, nyní 3 neděle;
    - b) mnohem laciněji.
  2. Pro vzdělanost a civilizaci:
    - a) evropská vzdělanost, vědy, umění atd šíří se na východ;
    - b) mohamedanismu bude se křesťanstvím na východ vnikajícím bojovati tuhý boj, až konečně podlehne. — Toho bojí se mohamedanský východ a proto nechtěl o průplavu tom ani slyšeti.

3. Závěr: Mimo tento pomorský průplav vede z Alexandrie až k levému rameni Nilu průplav Mahmudíhův, a rovněž z Alexandrie do Kaira a odtud do Sueza železnice, takže na této pustině, dříve téměř nepřístupné, panuje čilý ruch.

79. Světodějný význam bitvy u Lipska r. 1813.

1. Úvod: Události, které předešly přímo před r. 1813: konec německého císařství 1806., — spolek porýnský 1806. — 1813.; rok 1812. (Napoleon v Rusku) oslabil moc Napoleonovu.
2. Stať: Ještě větší událostí jest bitva u Lipska r. 1813.:
  1. Bitva sama má světodějný význam:
    - a) množstvím bojujících: spojená Evropa proti Francii, proti Napoleonovi I.;
    - b) trváním boje: 3 dny, od 16 --19. října 1813.
  2. Rovněž i její následky:
    - a) pro Napoleona I., jehož násilnictví tak zlomeno, že r. 1815. mohlo býti úplně zničeno;
    - b) spolek porýnský vzal za své, evropská soustava státní jest změněna, všeobecně stala se restitutio ad integrum, — ad statum, quo antea. — Německo sestupuje se ve spolek.
3. Závěr: Stručné poukázání k pozdějšímu vývoji politickému, co z něho vyplynulo. —

80. Po čem poznáváme pravého vlastence, — pravou lásku k vlasti?

1. Úvod: Mnozí mluví o svém vlastenectví, stavějí se vychloubavě do první řady vlastenců, slovy všude se derou v popředí. — Ale tihle ještě vlastenecké myslí nedokázali! Neboť zkoušíme-li jich zkušebním kamenem, jenž zove se „obětavost“, „vlastenecký čin“, — voláme-li: „Slova nepostuňují, ukaž též konočně čin!“ pak nebývají doma, uelze jich naléztí.
2. Stať: Jest otázka: „Po čem poznáváme pravého vlastence, — pravou lásku k vlasti?“ — Odpověď zní: „Po obětavosti“. — Pravý vlastenec rád obětuje:
  1. statek, a to:
    - a) veřejně, účastně se státních půjček, je-li stát v nesnázích, musí-li se dlužití;
    - b) soukromě — oběti na oltář vlasti položené, bez účelu a vyhlídky, že oběť mu zase bude navrácena, dar;
  2. hrdlo — sílu, zdraví, život:
    - a) vlastní sílu, vlastní život;
    - b) sílu a život svých milých. — synův.
3. Závěr: Po jejich skutecích — nikoli po řeči — poznáto je.

81. *Pravá cena poesie.*

1. Úvod: Mnohým lidem — materialistům, již ukájeti hladí sny-sliv, a realistům, jimž rozum jest nade vše — poesie zdá se býti marnou a nicotnou, pouhým žvatláním fantasie, hříčkou, idealistickým blouzněním boze vši skutečné ceny: „Za babku rozumu v tom není!“ říká můj hospodář, čto-li báseň. Proč? Můj hospodář jest penězoměnce, který ve světě ničemu se ne-naučil než počítati, a myslí, kdyby i nejkrásnější ódu nesl na bursu, že by za ni nedostal ani haléře. — Taci lidé, jako tento penězoměnce, posmívají se přátelům poesie, mají je za přapjatce, litují jich.
2. Stať: Ale povšimneme-li si poesie lépe, najdeme, že má v á ž-
n ě j š í stránku, veliký, blahodárný a mnohostranný vliv, pra-
vou, věcnou cenu, která jasně a zřetelně, stručně a úsečně
projádřena jest ve známém latinském hexametru:
„Et prodesse volunt et delectare poëtae.“ —
  1. Básníci chtějí býti užitečnými — prodesse volunt; —
poesie vzdělává:
    - a) poučují — ducha,
    - b) ušlechťují — srdce
  2. Básníci chtějí baviti, — delectare volunt:
    - a) obsahem, — čím: myšlénkami, city, vypravováním,
oznamováním a představováním dějův;
    - b) formou, — jak: aestheticky-hudebním, uměleckým vy-
lícením, krásou rytmického a metrického projádření,
s nímž často spojuje se ještě komposice, hudební průvod, zpěv.
3. Závěr: Uznávajíc cenu poesie varujeme se s druhé strany
jednostrannosti, básnického blouznění, neupadajme na bezcesti
ohlavně citu, — neboť tento druh poesie a taci její zbožňovatelé
přivedli poesii u rozumůch lidí o důvěru.

82. *Proč nejvýtečnějším mužům od vrstevníků bývá nevděkem spláceno?*

1. Úvod: Ku cti člověčenstva uznati jest, že jsou vděční lidé,
kteří oplácejí jiným, eo dobrého jim bylo učiněno, a že jim
prokazují až do jejich smrti uznání, úctu a lásku. — Uváží-
me-li však také: kolik času a síly, kolik statku a krve, ano i
životů blahu člověčenstva lidé srdce vznešeného obětují: očeká-
vali bychom, že se jim vždy a v každé příčině dostává ná-
ležitého vděčného uznání. Ale není tomu tak! Naopak, jest pravda,
že ti, kteří všecku svou sílu, svůj statek, své myšlení a konání
prospěchu bližních obětovali, bývali a bývají ukřižováni a upa-
lováni.
2. Stať: Je tedy otázka: Na čem zakládá se skutečnost, dokázaná
dějinami a zkušeností, že nejvýtečnějším, o blaho člo-
věčenstva zasloužilým mužům od vrstevníků ne-

v děkem se splácí? že nozřídka umírají v chudobě a nouzi, nepovšimnutí a zapomenutí, anebo dokonce bývají utrácováni? (Kamoens, nesmrtelný skládátel Lusíadů, bídou ve špitále umíral; veliký Milton, jehož „Ztracený ráj“ objevil novýčerpané poklady básnictví, pronásledován, slep, chud klesl ve hrob; básník Otway se udusil, když vyhladoven kus přihozeného chleba hltavě polykal; Richard Savage, nucen jsa pro nedostatek, nemaje ohydli, básně své na ulici psáti na kousky papíru, jež zde ondo nasbíral, nevýslovné utrpení přestál a konečně v žaláři vzal za své, a jeho tělo z milosrdenství na své útraty vězný dal pochovati. — Než naě hledati v cizině! Jak u nás pochodil mnohý, jemuž dnes pomníky se stavějí?! Kdyby byl měl za živobytí, co mu obětovali po smrti na pomník, byl by nám ještě mnohem více prospěl!) Tento smutný úkaz příčinu má

1. buď v obmezenosti dušovní, t. j.
  - a) v neznalosti, nerozumu, nevědomosti — sancta simplicitas! — Pozorujna jon, kterak židé zachovali se ke Kristu Pánu, kterýž proto prosil: „Otče, odpusť jim, nevědí co činí!“ — a Hus se hrabice volal: „O sancta simplicitas!“ — anebo
  2. v pochybeném vzdělání, ve špatném vychovávání, ve předsudcích, chybných náhledech časových, chybných náhledech jednotlivých stavů, ve strannickém fanatismu, v zelotismu, ve pronásledování kacířův, inquisici — tento osud stíhl Galileiho —
  3. anebo ve mravní zvrhlosti, ve špatné povaze:
    - a) v domýšlivosti, nepřízui, v marnivosti osobně uražené, v závisti, nechuti nadopřáti jiným, aby vynikli, nepřáti jiným cti, slávy, jména zaslouženého;
    - b) anebo v sobectví, v ziskuchtivosti — snižováním, podezříváním, odstraňováním jiných s výše, aby taký pán sám sobě místo udělal; nakládátel na př. za svou zásluhu počítá, vydána-li dobrá kniha, ač sám proti smlouvě určitý počet exemplarů přetiskuje, máje za to, že spisovatel toho se nedoví, nebo že se z věci nějakým „šmejdem“ „vytáhne“, jen aby on zbohatnul, paláce si najímal, skvěle žil, třeba okrádal tím jiného o dušovní majetek.
3. Závěr: Ale právě okolnost, že vše tak a nejinak se má a že jest vůbec známa, dokazuje, jak velicí jsou mužové, kteří dobře vědouce, jaká odměna bezpochyby na ně čeká, nedají se zdržeti, aby se neobětovali službě nevděčných bližních.

Potomstvo obyčejně hledí napravití, v čem předkové pochybili; a kdo zde nedošel odplaty aneb utrpěl křivdu, najde uznání a mzdu svou dle práva a spravedlnosti na ouom světě.

Jiná dispoice:

I. Souvšeí zneuznávají často velikých mužův:

1. z důvodů subjektivních: a) sobectví; b) závisl a nepřátelství; c) podjatost a předsudek.

2. z důvodův objektivních: a) pohnutky, prostředky a následky velikých činů ve přítomnosti třežejí jest poznati a posouditi; b) soukromý život, vlastnosti povahy atd. zatomňují ve přítomnosti lesk velikých činův.
- II. Potomstvo však osob těch jest příliš vzdáleno, a úsudek jeho neřídí se ohledy subjektivními; může činy atd. právěji posouditi, poněvadž jasně vidí, kterými prostředky byly vykonány a které měly následky.

83. Odkud pochází, že zásluhy velikých mužů lépe bývají oceňovány od potomstva než od současníkův.

1. Úvod: Dějiny uvádějí nám některé příklady, jak zasloužili lidé již za živobytí svého — od současníků byli vysoce ctěni a váženi. Ale to jsou výnimky! A stává-li se i častěji, že výtečníci jak vlohami tak povahou již od současníků bývají ctěni a vyznamenáváni, nieméně jest veliký rozdíl mezi touto úctou a mezi oceněním pravým, všestranně pravdivým a spravedlivým.
2. Stat: Proč zásluhy velikých mužů lépe bývají oceňovány od potomstva než od současníkův? Příčiny úkazu toho jsou:
1. ve věci samé, t. j. ve předmětu, který má býti uznán, — v zásluze: pravou cenu, pravý obsah zásluhy lze teprve později určití, všestranně a důkladně zjistiti; současníci nemohou obyčejně věci objektivně posouditi, protože:
    - a) co znají (skutek, zásluha), sloučeno jest s věcmi vedlejšími, se mnohým přívěskem (proč?), ryzí kov není ještě prost škvárů, není čist — odkudž pochodí subjektivní podjatost, znečistění čistého obrazu!
    - b) mnohý důležitý moment, mnohá látka, dle níž a z níž souditi lze, teprve potomstvu jsou přístupny, vůbec pak teprve poznány bývají po skutku historicky dokonaném, — takže potřebný materiál není současníkům znám všestranně a důkladně.
  2. Současníci zasloužilých mužů nechtívají také vždy velikosti zásluhy jejich dle pravdy uznati; naopak rádi ji umenšují
    - a) pro vlastní tížádosť, pro malichernou, urážející marnivost, která jinému nepřaje ideálního štěstí, eti a slávy a mu jí závidí;
    - b) anebo pro skutečné sobectví, pro hmotný prospěch, zisk.
  3. Závěr: Ve případech, kde vsí látky, které ku posouzení jest potřebna, nelze se dopřítí, zůstává posouzení, skutečné ocenění osob a jejich skutků vždy na vážkách — o příklady není potíže! Kdybychom věděli řádně a náležitě, proč to neb ono se stalo, pak vypravovaly by dějiny všeobecně jinak, — pak zblednul by mnohý lesk, mnohá záře, ale též by se ozářil mnohý, kdo jest ve stínu!

84. *Festina lente!*

1. Úvod: Přísloví toto, všem dobám, všem národům známé jest paradoxní — obsahuje zdánlivě odpor.
2. Stať: Lépe-li si ho všimneme, snáší se dobře pospěch s vyčkanou.
  1. Spěch — ve protivě se známým: „Jen pomalu!“ a „Až zřejtra!“
    - a) čas přechá — čas nezna odpočinku — fugit irrevocabile (irreparabile) tempus!
    - b) a každý má co činiti. — Nikomu nedostává se práce vzdějši i pro věčnost; nikdo před svou smrtí nedokoná, co chtěl udělati. Proto pracujte, dokud jest den; neboť přijde noc, kde nikdo nebude moei pracovati!
  2. Ale zároveň vyčkávej, abys se nepřekvapil.
    - a) Rozvaž dobře, co chceš podniknouti, než počínáš, abys nepodniknul nic bláhového, nic hloupého;
    - b) a pak řádně proved, dokoněj, co's s rozvahou započal; nepošinuj se mezi tím semo tamo, nýbrž spěchej ku předu, aby's neprovedl nic polovičatého, abys nemusil zastaviti na půl cestě, abys nepozbyl síly, peněz, majetku; nekonej nic povrehně, spěšně, — ale důkladně, pečlivě.
3. Závěr: Přísloví naše nás tedy napomíná, aby pospěch a rozvaha byly spojeny, — ale tak nebývá vždy v životě lidském: mnozí spěchají bez rozvahy, jiní zase prodlévají, kde by jim bylo spěchati! Stráž se obou výstředností: Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem! Měj také na zřeteli naše česká přísloví: „Kvap není dobrý rádec.“ — „Kvapky mívají hapky.“ „Spěch brzo umírá.“ — „Bezpečněji krokem, nežli skokem“ atd.

85. *Horatii Carm. I. 1.*

Disposise dle rozdělení a roztřídění.

Myšlénka ódy. Ode statků, v nichž obyčejní lidé hledají nasycení svého pudu po blaženosti, liší se statky básníkův.

Nejvyšší pojem dělicí: Statky lidské jsou prostředky ukojení pudu po blaženosti.

Dělidlo: Jakost statků; dle jakosti statky jsou:

Hlavní rozdělení: A. realní, B. ideální

A. Statkové realní (totum divisionis).

Dělidlo: Individualita člověka.

I. genus: sláva a moc:

I. subdivisio: 1. Olympská vítězství: podstatná částí jejich jsou:

- partitio: a) vřz, pod nímž zvedá se prach;
 b) meta fervidis evitata rotis;
 c) palma nobilis.

2. Nejvyšší hodnosti (honores tergenini).

- partitio : a) turba Quiritium ;
 b) nestálost přízně lidu (mobiliium) ;
 c) trojí stupeň hodností, obtíže, dostupiti jich.

II. genus: polnosti, agri.

II. subdivisio: 1. velkostatek

- partitio: a) proprium horreum,
 b) areae Libycae,
 c) nenasytelnost hledie k majetku

2. malé hospodářství:

- partitio: a) patrii agri,
 b) sareulum,
 c) spokojenost s málem.

III. genus: peníze.

III. subdivisio: 1. vydělávání peněz: konkrétně: Obraz obchodníka po výdělku bažičího.

- partitio: a) loď kupecká ;
 b) bouře a ztroskotání lodí ;
 c) nová honba po výdělku.

2. utrácení peněz, konkrétně: obraz soukromníka, oddaného pohodlnému užívání bohatství.

- partitio: a) hodování,
 b) zaspávání dob denních,
 c) pohodlné užívání radostí smyslných a sladká zahálka.

IV. genus: arma, bojovnost:

IV. subdivisio: 1. život vojenský a záliba ve válčení.

- partitio: a) castra,
 b) sonitus tubae lituo mixtus ;
 c) bella, bitvy.

2. život lovecký, záliba v honbě.

- partitio: a) myslivec, nenávidící vši choulostivosti :
 α) fysické: sub Jove frigido,
 β) mravní: immemor tenerae coniugis ;
 b) štvance jelenů } jeho
 c) hon na divoké vepřej radosti.

B. Statkové ideální.

Dělidlo: Působení daru básnictví.

Divisio: I. Básnictví blaží,

II. povznáší nad obecný lid, a to

- partitio: 1. jak lyrika nižší (tibia — Euterpe) tak i
 2. lyrika vyšší (barbiton — Polyhymnia).

Zá vě r, připojený ke dvěma počátečním veršům: Od tebe, Maccenate, jemuž básně tyto jsou věnovány, očekávám úsudek, abys mě hodným uznal jména básníka a lyrika.

Pozn. Povšimnutí zasluhuje protiva dělidel. Jako tvoří protivy pojmy podřadně k témuž druhu (genus) náležejší, tak jsou si i pojmy druhové protivny; nazveme-li ony protivami vnitřními, tyto pak vnějšími, obdržíme v části A. tuto disposici:

1. Vnitřní protiva: Olympská vítězství jsou nejvyšším ošlom ctízádnosti řecké; Římanu nezná nie vyššího nad honoros tergemini.
1. Vnější protiva: Nestálostí přízně lidu protivuje se stálost majetku polnosti (genus II.).
2. Vnitřní protiva: Nenasytný velkostatkář, — s málem spokojený malý rolník.
2. Vnější protiva: Naproti rolníkovi, lpícímu na svém hospodářství básník uvádí obchodníka, který pluje po všem moři a bez oddechu sem tam se plahočí.
3. Vnitřní protiva: Obchodník bez ustání po výdělku se ženoucí — soukromník pohodlně doma z důchodů svých žijící.
3. Vnější protiva: Jemný bon—vivant a drsný bojovník.
4. Vnitřní protiva: Vážné řemeslo vojenské, — obcházení se zbraň k zábavě a ukrácení dlouhé chvíle.

86. Užitek a důstojnost orby.

A. Užitek:

- a) Orbou doděláváme se nejužitečnějších potravin;
- b) orba poutá lidi k pevnému sídlu naproti životu
  - α) pastýřskému, β) loveckému;
- c) orba podporuje blahobyť a vzdělanost státův:
  - α) vzděláváním pustin, β) činným osvědčením mnohých odvětví průmyslu, γ) využitkováním přebytku obilí.

B. Důstojnost:

- a) Vysoké stáří a přirozenost orby. Jojí vážnost u všech národův, obzvláště u α) Israelitů, β) Číňanů, γ) Řeků, δ) Římanův
- b) orba sílí tělo a
- c) podporuje prostotu mravův a nábožnost.

87. Každý počátek jest těžký.

1. V čem jsme se ještě necvičili, bývá nám obtížno; co počínáme, v tom jsme se ještě necvičili; proto jest každý počátek těžký. (Syllogismus).

2. Co nám hned na počátku bývá snadné, to obvyčejně nebývá věc nejlepší; z toho lze souditi, že počátek každého vskutku zdařilého výkonu bývá obtížný. (D ů k a z n o p ř í m ý.)
3. Kdyby byl každý počátek snadný, byly by musily dostoupiti hmotné poměry kulturní již ve starém věku téže výše, které dostoupily za doby nynější, což zajisté nikdo tvrditi nebude. (D o d n e t i o a d a b s u r d u m.)
4. Dějiny naopak neí, že umění a vědy v počátcích svých byly nedokonalé a že znenáhla se vyvíjely, z čehož můžeme souditi, že duchu lidskému jest za těžko, na dráhu, která mu jest ještě neobvyklá, nastoupiti. (D ů k a z i n d u k t i v n í.)
5. Pomalu vyvíjí se život rostliny, když ze semene vyklíčila, a těžko jest pozorovati, která jí vzrůstu přibývá, až všechny její síly spojují se k činnosti úsilovné. Tím přirozenější jest, že při každé činnosti lidského ducha, kteráž mnohem jest vyšší než u rostliny a jež směřuje k cíli mnohem vyššímu, počátek jest těžký a obtížný! (A n a l o g i e č i l i o b d o b a.)
6. Poněvadž jest tedy každý počátek obtížný, a tím obtížnější, čím jest vyšší cíl, jehož chceme dosáti: proto nechť nikdo, obzvláště ve mladých letech, nedá se odstrašiti od svého počínání obtížnými, které se mu naskytují. Čím byl počátek těžší, tím bude snadnější a záslužnější konec. (P o n ů ž í t í.)

88. *Mravní odplata* (νέμεσις) a *hlavní myšlénka díla Herodotova.*

Dějiny jsou výsledek mravního řádu světového, určeného božstvem, jež řídí osudy člověčenstva. Tímto vědným řádem stanoveny jsou člověku jisté meze, které mají jej přiměti, aby uznal odvislost svou od božství a vratkost všech věcí pozemských. Prolomí-li člověk tyto meze ve svém přopychu, porušuje-li opovážlivě rovnováhu světa mravního a přírodního božstvem stanovenou, zasáhne jej nebo potoucky jeho nemesis. (Viz Herod. V. 72., VI. 134., VII. 137.) Vládu odplaty (νέμεσις) Herodot ukazuje především:

1. ve válkách perských, jejichž výpadek jeví se mu jako taký soud boží. (Protiva králů perských zaslíbených hrdým přopychem, a Hellonů silných svou mocí mravní);
2. na Kroisovi, kterýž klesá s výše štěstí, poněvadž pokládá se za nejšťastnějšího člověka;
3. na Apriovi, kterýž opovážil se i proti bohům královstva svého hájiti, začež pozbyl říše, svobody a života;
4. na Panioniovi a Hermotimovi (VIII. 106).

S idejí mestné odplaty souvisí představa o závisti bohů. Závistivé božstvo uvádí v záhubu, kdož přílišným štěstím vyšvihl se

nad meze lidem stanovené, čímž upadají v nebezpečí pýchati ve svém nitru, a tak mstivó nemosis podléhají. Nejpádnejší příklad toho jest:

1. zvláště: osud Polykratův;
2. všeobecně: život státův a národův.

89. Které následky měla pro Athény válka peloponnéská?

(Synthetická forma dispositive.)

I. Sslabila Athény vnitř:

1. hmotně:
  - a) zničením obchodu,
  - b) zmenšením počtu obyvatelstva;
2. mravně:
  - a) znemravněním (podstatně),
  - b) změněním ústavy (dobně).

II. Sslabila Athény vně:

1. zmenšila sílu obrannou:
    - a) oslabením loďstva;
    - b) zrušením hradeb;
  2. odňala jim hegemonii:
    - a) ztráta spojencův,
    - b) odvislost od Sparty.
- Následky pro Athény byly jen škodlivé.

90. „Ανθρωπος ὄν τοῦτ' ἴσθι καὶ μέμνησ' αἰεί.“

(Philem. com.)

(„Věz a vždy na paměti měj, že's člověkem.“)

Co jest, býti člověkem?

I. Člověk v poměru ke světu nižšímu.

Člověk jest tvor obdařený rozumem a svobodnou vůlí. Těmito dary liší se od zvířete. To-li ví a toho-li jest pamětliv, co z toho následuje?

1. Že těch předností má vždy býti pamětliv a že jich pravým způsobem má užívati:
  - a) má užívati rozumu, ustanově jej za říditele svého jednání;
  - b) má užívati svobodné své vůle, řídě své pudy a náklonnosti dle zákonů rozumových.

II. Poměr jeho ku světu nadpřirozenému.

Světa nadpřirozeného člověk jest účasten nesmrtelnou duší. Jí dostává se všem jeho myšlénkám a činům dosahu pozemskost převyšujícího. Z tohoto poměru vznikají člověku zvláštní povinnosti:

1. k Bohu,
2. ku vlastní nesmrtelné duši.

III. Poměr jeho k bližním.

Se kterých stanovisk lze tento poměr v jedno shrnouti ?

91. „*Homo sum, nihil humani a me alienum puto.*“

(Terentius.)

Výrok tento lze pojati :

1. Ve smyslu souslasti a soustrasti : Není mi lhostejno, co jiné těší nebo zarmucuje.
2. Ve smyslu společné snahy : Chci míti podíl ve práci ducha lidského a chci v úkolu jeho spolupůsobiti. Co velkého koli kdy od lidí provedeno, co krásného myšleno, co dobrého zamýšleno, — chci zažiti v sobě s nimi věda, cítě a se snaže. Nic nemá mi býti příliš vysokým, nic příliš dalekým ; chci toho svým myšlením a svou láskou postihnouti.
3. Ve smyslu osudu všech :
  - a) Člověkem jsa vím, že podléhám omylu a bludu.
  - b) Člověkem jsa vím, že nejsem jist před žádným osudem, který jiné může zastihnouti.
  - c) Člověkem jsa vím, že jest mi zemřítí.

92. *Člověk v boji s přírodou.*

(Invence a dispoice zakládají se na rozdělení pojmu přírody.)

- I. Příroda : o ž i v e n á ;
1. Boj se zvířaty nebezpečnými, obtížnými ;
  2. boj s rostlinstvem ; les, koukol ; nutné potraviny.

n e ž i v o t n á , boj s přírodou neústrojnou,

1. s kameny,
2. s vodou,
3. s ohněm.

- II. Vnitřní přirozenost člověka : boj s vlastními náklonnostmi a nárůživostmi.

P o z n. Vyjdeme-li od pojmu boje, lze též dle oboru, ve kterém se bojuje, dospěti k rozdělení ve přírodu vnější a ve přirozenost člověka ; ale dělídlem může pak býti i účel boje, a dle něho lze rozeznávati : boj k účelům hmotným a boj k účelům ideálním.

93. *Dobyti jest snadnější než zachovati.*

I. Dobyti jest snadnější

a) ze příčin vnitřních:

1. síla fyzická činností se rozvíjí a obstojí v obtížích a nedostatku;
2. síly rozumové a mravní se povznášejí; rozum se bývá, vůle sílí, mysl povzbuzuje.

b) ze příčin vnějších:

1. kdo se snaží a zápasí, tomu lidé pomáhají;
2. šťastná náhoda jej podporuje.

II. Zachovati jest obtížnější:

a) ze příčin vnitřních:

1. po boji následuje pokoj a bezstarostnost,
2. ehtivost požitku a bujnost ohrožují majetek;

b) ze příčin vnějších:

1. majetek budí nepřátely, závistníky, pochlebníky;
2. neštěstí jej ohrožuje a ničí.

94. *Škola velikých mužův.*

Τῆς δ'ἀρετῆς ἰδρωῖτα θεοὶ προπάροισεν Ἑλλησιν
 Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄριος οἶμος ἐπ' αὐτήν
 Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὶν δ'εἰς ἀκρὸν ἔκηται,
 Ῥηϊδίῃ δὴ ἔπειτα πέλει, γαλεπὴ περ ἑοῦσα.

(Hesiod.)

Vivite fortes

Fortiaque adversis apponito pectora rebus. (Horat.)

Appellata est ex viro virtus. (Cicero.)

In via virtuti nulla est via. (Ovid.)

Za mnohoého nedostatku a za útrap nejmávanější často mužové prožili své mládí; ale jakých prospěchů nabyli z toho jejich duch, jejich povaha! Jaká nízkost původní a rodu obklopuje obyčejně kolébku velikých mužův! Sokratova matka byla bábou, Fokionův otec byl lížičkářem, Dobrovského otec byl desátníkem atd. (Jiné příklady!)

95. „*Honestum est laudari a laudato viro.*“

Ačkoliv muž šlechtivý nejedná šlechtivě pro chválu (proč ne pro chválu?), přece nížádnému šlechtivému muži není lhostejno, je-li chválen nebo haněn. (Proč?)

Ale ne každá pochvala jest čestná.

Nečestná dokonce jest pochvala lidí mravně kleslých (quae laudatio hominibus turpissimis nihil ipsi paene orat turpis. Cicero.)

Pochybné ceny jest chvála neznámého, nejmenovaného.

Čestná jest pochvala muže, který sám má slavnou pověst. Neboť jen takovému přísluší chváliti. Jen jeho chvála jest spravedlivá, neboť jest bezúhonna ve svých pohnutkách, je přiměřena ceně chváleného, — tedy zasloužená; jen spravedlivá a zasloužená chvála může býti ku cti.

Principibus placuisse viris non ultima laus est.

96. Kořeny vzdělání jsou trpké, ovoce jeho jest sladké.

(Isokrates.)

Kdo snaží se státi vzdělaným, tomu jest sice počati s namáháním, ale namáhání to přináší užitek. Kdo snaží se vzdělanosti dosíci, od mladu podroben jest kázní, a strach ho neopouští. Často bývá tupen a kárán od rodičův a učitelů. Bázeň jí má jej, než ještě něco zavíná, — trest v patách následuje po každém přestupku. —

Z takového vychování vzrůstají řádní mužové. Bez namáhání a přičinění nelze dosíci těch vědomostí a vlastností, jež jsou známkou pravé vzdělanosti.

Vším právem mluví také Hesiod o dlouhú a drsnú cestú, která vede ke ctnosti, která se však urovnává, jakmile návrší jest přestoupeno.

Drsná cesta a trpké kořeny jsou totéž.

97. Na čem zakládá se převaha Evropy nad ostatními díly země.

- I. Důvody, jež v ní samé spočívají:
  1. její poloha, 2. její kolný útvar půdy, 3. její vodorovné rozčlenění, 4. její podnebí.
- II. 1. Důvody, jež spočívají v jejich obyvatelích: jejich tělesné schopnosti; 2. jejich duševní přednosti.
- III. Důvody, které spočívají v dějepisném rozvoji jejich obyvatel (následky příčin I. a II.).

98. Udatnost a statečnost (virtus et propositi tenacitas)

dle Horatia e. lib. III. 2. a 3. základní slonpové moci a velikosti římské.

Látka. Koncem července roku 23. Augustovi udělena doživotně potestas tribunicia, čímž obdržel legiti m n ě samovládu, kterou v skutku již dávno měl. Poslední nepokoje a jitření, které po otrásajícím boji doby předešlé tu a tam ve provinciích ještě do-

znívaly, jsou utlumony a udušeny. Augustus sám navrátil se z cesty do Gallie a Hispanie, která podobala se jediné vítězoslávě. V Arabii, v Aethiopií, proti Parthům zhrnů římská vítězila. Moc Říma zase jest obnovena ve všech zemích, ve kterých válkami občanskými byla zviklána, — jeho vláda světová byla hotova. Takový říše stav zajisté poskytoval vhodného okamžiku, poukázati knížeti i národu na etnosti, kterými dosaženo té velikosti moci a které byly pilíři, na nichž spočívala.

Virtus romana obsahuje tyto vlastnosti:

1. spokojenost s málem (angustam pauperiem pati);
2. vše, co muže zdobí a šlechtí v ohledě tělesném i duševním:
  - a) vojenská statečnost a udatná mysl;
  - b) cena státoobčanská;
  - c) důstojnost muže, jež sama sobě postačující po úřadech se nehonila;
  - d) mravní přísnost a kázeň.

Tenacitas propositi (III. 3.) zakládatelkyně moci římské:

1. v boji Říma se sousedy,
2. v domožení se panství vši Italie,
3. v dobytí vlády světové.

Průběh dějin římských Horatiovi přisvědčuje; neboť v té míře, v jaké pilíře jmenované jsou podkopávány, říše římská rozpadá se kus za kusem, až konečně poslední zbytek římské udatnosti a statečnosti zmizel za dob Alarichových.

99. Nil mortalibus ardui est.

(Horat. I. 2.)

Co jest arduum? (αἴρω.)

- I. místně: strmé, nepřístupné.

Žádného vrehu téměř není tak strmé, aby ho člověk neslezl.

Žádná pevnost, byť sobe výše stála na strmém hřbetě horském, není jista od ztvočení.

Výše ještě, než kam hory dosahují, odvažuje se podnikavost smrtelníků: do vzduchu vystupuje a v letu zápasí se ptáky; spouští se do nezměřené hloubky mořské vyzpytovat divův a pokladů dna mořského; nedá se odstrašiti ledem pólů zemských, pražícím vedrom žhavé poušti.

- II. přeneseně. Arduus = to, co nad obyčejnost vyniká, co jest neobyčejné atd.

Ač jsouce mortales lidé jsou slabí, obmezení časem i silou a k zemi vázání, přece nicméně z pravidla povznášejí se nad ten nízký obor:

- a) v ohledě hmotném: ve smělých a podivu hodných dílech míru i války (umění);
- b) v ohledě duševním, a to

1. rozumovém: člověk zpytuje zákony přírody; zahlubuje se ve zpytování vlastní své podstaty a oboru nadpřirozeného (filosofie), národův, jejich řečí atd. (jazykozpyt a dějepis);
2. v oboru mravním: i zde člověk vyšiuje se nade vše meze.

Nulla nisi ardua virtus.

(Ovid.)

100. Co souditi o chvále zlaté míry, kterou jí vzdává Horatius?

1. Buďtež sestavena dicta probantia.
2. Co jest aurea mediocritas? Šťastný střed mezi příliš velikým a příliš malým majetkem, mocí atd.
3. Výhody takého stavu života:
  - a) vnější: poměrná bezpečnost ode změn osudu a závisti lidí;
  - b) vnitřní: pokojná mysl (aequam servare mentem; užívání přítomnosti (laetus in praesens animus), bezpečnost od velkého pokušení.
4. Nebezpečí: Quietismus. „V úzkém kruhu úží se mysl“. Není nutný; neboť z nejužší komůrky podkrovní můžeš užítí oblohu. Nieměně boj ze vysilujícího dechu dní vždy stojných.

Každým činem míra věcí, tedy i poměrů života, spočívá ve člověku, nikoli naopak ve věcech míra člověka. Hleď, abys jak v malém tak ve velkém držel se právě míry!

Srovn. Aristot. ὁ μέσος βίος ἀριστός.

Anth. gr. αὐτὸ μέσότητες ἀριστοί.

101. Ubi bene, ibi patria.

1. Úvod: Mnohý člověk svévolně trhá svazky, jež ku vlasti jej poutají, a vyhlásuje za vlast svou nikoli zemi, ve které se narodil a vychován jest, nýbrž, kde se mu dobře vede, řídě se přápravědí: Ubi bene, ibi patria!
2. Stať: Tuto přápravěď jest zavrhnouti
  1. jakožto výraz dobrodružné blouznivosti, lehkomyšlnosti bozceitné nevděčnosti, mělkého indifferentismu;
  2. jakožto výraz výhradně pozemského, nízkého rozkošnictví a zističnosti, jakožto projádření materiálně smýšlejících lidí, kteří nic vyššího nezuají, než ukájeutí vlastního nízkého sobectví. Ifigonie měla v Tauridě vše, čeho k pozemskému blakobytu jest zapotřebí, a přece s nenkojitelnou touhou pohlížela k milené vlasti, ku krásnému Recku.

S druhé však strany, nepohlžíme-li k důvodům právě vytknutým, pro které mnozí vlast opouštějí, průpověď „Ubi bono, ibi patria“ má též svou oprávněnost:

1. Vlast opustiti může se státi povinností a jest pak mravně dovoleno jakožto oprávněnost biblicko-náboženská: Bůh dal člověku celou zemi, aby na ní obýval, dal mu panství její; slunce a svítí všude, Bůh jako otec starostlivě se všude o nás stará! Moudrý Sokrates nazýval celý svět svou vlastí!
2. Praktická nutnost může člověka přiměti, aby vlast opustě jinou zemi za bydliště si vyhledal — předlidnění, poměry povolání a života — obchod, a pak bylo by nerozumno vzpřuti se přirozenému nutkání okolností.
3. Závěr: Při tom však vždy pamatovati sluší: můžoš-li, zůstaň ve vlasti, a živ se poctivě! jakož se strany druhé rozumný kosmopolitismus a právě vlastenectví nejsou pojmy neslučitelné, neshodné!

102. De mortuis nil, nisi bene!

1. Úvod: Napomenutí Sirachovo (G. 5.): „Kdo vše na nejlepších stránku vykládá, získá si mnoho přátel, a kdo nejlépe o věci mluví, o tom se zase povídá jen to nejlepší“ málo si všímáme; svět naopak velmi jest nakloněn, o jiných špatně mluvíti, a proti tomu, aby aspoň mrtvých se ušetřilo, utvořilo se přísloví zmíněné jakožto výstražná tabulka na ochranu mrtvých.
2. Stať: De mortuis nil, nisi bene.
  1. Všeobecně má požadavek: „O mrtvých máš jen dobře mluvíti“ plnou svou oprávněnost; nebť
    - a) mrtví našli již svého soudce, stojí již před soudnou stolicí boží; Bůh odplatí jim dle jejich skutkův;
    - b) nemohou se na protě lidem hájiti — proto, kdo špatně věci o nich povídá, snadno zdá se býti utrhačem za zády obžalovaného, alespoň zlý jeho úsudek jest nejomný, bezohledný, nelaskavý, protože povídá zlé schvalně, bez potřeby.
  2. Se druhé však stránky ve přísloví tom všim právem pro jisté výnimky zaměněno „bono“ slovem „vere“, poněvadž nelze upřítí, že za jistých okolností také o mrtvých celou, úplnou pravdu, dobré i zlé, jest říci, vyjeviti totiž
    - a) před soudem, je-li nucen o někom žádati úsudek, pravdivou výpověď o mrtvém, nežádka po výslovném, přísnou stvrzením pověření;
    - b) v dějepise. Historik má vypravovati čistou, nelíčenou pravdu dle nejlepšího vědomí a svědomí; dějiny všeobecné v této příčině jsou všeobecným soudem na zemi.
3. Závěr: Co způsobem tuto naznačeným platí de mortuis, to podobným způsobem platí také de absentibus (o nepřítomných)!

103. *Fide — sed cui, vide!*

(Věř — ale komu, věz!)

1. Mezi jinými krásnými vlastnostmi našich předků uvádí se také víra a důvěra; říkalo se: „slovo dělá muže.“ U Římanů naproti tomu záhy stala se příslovím průpověď: „Fide — sed cui, vide! a podobně i u nás slýchati: „Věř, ale přihlídej, komu věříš!“
2. **Staf:**
  1. **Fide**, věř, prokazuj jiným důvěru, neukazuj podjaté nedůvěry: suď nejprve a všeobecně in meliorem partem (na lepší stránku); neboť
    - a) jest ještě mnoho hodných lidí, a ti zasluhují tvé důvěry, — jsi jim jí povinen! Nebud' tedy beze příčiny proti každému podjat;
    - b) jsi i sám sobě povinen nejeviti před časem a beze příčiny nedůvěry k jiným: sie jinak pozbudeš i sám důvěry jiných — nebude ti důvěřováno!
  2. **Sed cui, vide**; ale hled, komu věříš; jednej opatrně; neboť
    - a) mohl bys se zklamati. Mnozí hledí klamati, podváděti.
    - b) Jsi-li příliš sdílný, budeš pokládán za krátkozrakého, za nerozumného: Důvěřovati každému bez výnimky, jen dle zevnějšiho zdání, jest a zůstane nebezpečno, není moudro, bývá potrestáno!
3. **Závěr:** A kdo má škodu, nechť se o posměch nestará!

104. *Rarum — carum.*

1. **Úvod:** Co jest všeobecně rozšířeno, co jest všední, obyčejné, nebývá vzácné; co každý může míti, nebývá mnoho ceněno; příklady.
2. **Staf:** Jinak má se věc v opačné příčině — tu platí přísloví: *Rarum — carum*, a to:
  1. v ohledě hmotném, ve světě fysickém, má vysokou cenu, jest dle hodnoty peněz drahé
    - a) co časem bývá řídké, vzácné, na př. první rostliny jarní, boby, lusky, salát, zemčata, třešně; rovněž věci módní, když nastanou, — pozdější „z módy vyšlé“ věci nebývají horší, ale obyčejnější a proto — lacinější, tak jako později zvířata salátem a zemčaty krmíme!
    - b) co vždy jest vzácné, na př. perly, diamanty, draho-kamy; tak i věci umělecké, na př. mince, obrazy, sochy od velikých umělcův atd.
  2. v ohledě ideálním, v životě duševním; tu obzvláště jsou cenny, ctilhodny, milý a vzácný

- a) intelligence, hlava, genie, vlohy, — velice uměleci a učenci bývají ctěni, váženi;
 b) moralnost, srdce, mravnost, povaha, šlechtná mysl, obětavost — úcta, láska. — Příklady.

3. Závěr: Sbíratelé vzácných věcí (rarit), libůstky (koníček) atd.

105. *Perfer et obdura, dolor hic tibi proderit olim* — *koho lze touto průpovědí utěšiti a povzbuditi?*

- Úvod: Každý člověk projevuje více méně svá přání, někdy si též naříká, a dle toho bychom všecky lidi měli napomínati k trpělivosti a vytrvalosti, k trpělivému snášení lidských bolestí a osudův.
- Staf: Ale veliký jest rozdíl mezi zlým osudem, okamžitým a trvalým, a v poslední příčině má průpověď svrchu napsaná plnou svou oprávněnost. Voláme tato slova útěchy a povzbuzení
  - těm, kterým snášení jest trvalé, těžké utrpení:
    - ne mocným, kteří mimo bolest tělesnou mívají ještě jiné starosti a zármutky hledíce ku svému uzdravení;
    - zdravým, ale trápeným, obtíženým, nemírně namoženým, kteří ve pravém slova smyslu „v potu tváře chléb svůj jedí“, kteří jsou přetíženi;
  - těm, kterým duševně jest bojovati a zápasiti
    - hledíce ku vlastnímu duševnímu rozvoji, — přemýšlení, lámání hlavy, učení se na paměť, učení vůbec;
    - hledíce k rozvoji mravnímu, — rozvoj povahy (karakteru) v boji se smyslností, vášněmi a naruživostmi, se přemáháním při křivdách utrpených, při zvlí a násilí atd., boi duševní —
- Závěr: Kdo vytrvá, obdrží korunu! Krásné jest vítězství po takových bojích, sladké ovoce!

106. *Sine virtute amicitia esse ullq pacto potest.*

(Cicero.)

- Úvod: O rozličných pohnutkách, pro které lidé ve přátelství volávají. — Sobecké pohnutky nevedou ku pravému přátelství; neboť:
- Staf: Bez o ctnosti nemůže nížádným způsobem býti přátelství.
  - Virtus amicitiam gignit*, ctnost plodí přátelství, t. j. pravé přátelství jest povahou svou prosto všeho sobectví, nečiní tedy
    - ani osoby,
    - ani té věci, že přítel nalezen, ve svůj prospěch předmětem spekulace;

2. *Virtus amicitiam continet*, t. j. pravé přátelství jest povahou svou obětavá láska, a proto hlodí prospívati blahu, štěstí přítelově:
- a) poctivou, pravou, nelíčenou radou;
  - b) skutečným, věrně pomáhajícím činem.
3. **Z á v ě r:** Čím více člověčenstvo proniknuto bude všeobecnou láskou ku bližnímu a skutkem ji dokáže: tím menší bude potřeba zvláštních poměrů přátelských.

Tak zvaní přátelé obchodní jsou a zůstanou z vlastního zájmu jen potud ve přátelském spojení, t. j. v obchodním spojení, pokud ty poměry jim jsou k užítku; neboť přátelství obchodní počítá jenom a jedině s výhodou. Ostatně pamatovati jest též přísloví:

„Freunde in der Noth gehen hundert auf ein Loth!“

107. *Nemo ante mortem beatus.*

(Solon.)

1. **Úvod:** Výroky slavných mužů ve formě průpovědí brzy a snadno nabývají víry, auktority — nehledě ku pravdivosti jejich; proto se užívá tolika průpovědí. Je-li smysl, obsah, význam takých průpovědí zároveň pravda snadno pochopitelná, zásada rozumová nebo všeobecná, všední, praktická zkušenost: stávají se obecným majetkem všech lidí na všechny časy.
2. **Stať:** K výpovědem nesčíslněkrátě propověděným náleží obzvláště výstraha Solonova (viz str. 93.):
Nemo ante mortem beatus!
1. Přetlumochíme-li *beatus*
  - a) ve smyslu absolutní, úplné a dokonalé blaženosti která nemá, čeho by ještě mohla žádati, než stálost, trvání blaženosti až na konec života: není vůbec nikoho, kdo by o sobě říci mohl: „vyznej, že jsem blažen!“ Taková blaženost jest na zemi nemožna, jí lze jen na onom světě očekávati — a v tom smyslu průpověď naše jest pravdiva.
  - b) „Beatus“ jest tedy pojatai ve smyslu blaženosti, které člověk zde na světě vůbec může dosíci, ve smyslu blaženosti *relativní*, jak shoduje se s poměry vezdejšími, ještě nedokonalými: a tu ovšem jsou mnozí, kteří v okamžiku, časem, právě nyní jsou šťastni, a od jiných za šťastné jsou pokládáni. V tomto smyslu by průpověď naše byla zdánlivě klamná; jsouť tak šťastní lidé!
2. Nehledíc však k intenzivitě, ke stupni, vnitřnímu obsahu blaženosti „šťastných lidí“ výrok Solonův nieméně platí i o lidech relativně šťastných, neboť nikomu není zaručeno, zabezpečeno, že štěstí jeho až do smrti potrvá, a přece jen toho můžeme za šťastna pokládati, kdo šťastným zůstane až do konce života. Neboť:
  - a) může státi se náhlý převrat v tom, co šťastného šťastným činí: statky mohou mu býti odňaty — „štěstí nocehy mění“

- boháči přicházejí na hůl žobráčkou, mocní pozbývají moci, lidé vysoce postavení klesají se své výše atd.;
- b) může štěstí býti přerušeno — mohouť ku štěstí šťastného, aniž mu statků, moci atd. ubude, přidružení se rány osudu, neštěstí všeho druhu, čímž štěstí jeho se zkalí, eit, že je šťasten, se zničí. A zkušenost učí, že se to často přihází, že mnozí zcela jinak končí, než se dle jejich šťastných okolností mysliho.
3. Závěr: Kroesus zakusil pravdy výpovědi moudrého Solona velmi bolestně, když stál na hranici! Proto volal: Solone, Solone, Solone! Žádnému z nás upeře se u kolébky, co nás na konci života postihne nebo postihnouti může!

108. *Divide et impera!*

1. Úvod: Zásady: „Rozdvoj a panuj!“ často — jak dějiny učí — s úspěchem bylo použito! Jí řídili se dobývatelé, vůdcové stran, jí řídilo se hlasování vůbec ve velkém i malém kruhu života; diplomacie obzvláště jí povýšila za své základní pravidlo; osvědčila se.
2. Stať: Jest však také možno vysvětliti, proč věta: „Divide et impera“ musí se potkati s úspěchem, nžije-li se jí ve pravý čas
1. Jestliže množství, vši moc nepřítel povede se rozbrojí rozdvojiti, pak při útoku činiti jest jen s menšími oddíly, jejichž odpor, jako jednotlivé šípy ze svazku vyňaté, bez obtíží lze zlomiti, jakož Svatopluk ukázal svým synům.
  2. Ve případě právě vzniklém předpokládáno, že, pokud na jedno oddělení rozdvojené moci útokem se žene, druhá oddělení chovají se trpě, čekajíce a jsouce nečinná; ale protivná moc ještě snadněji bude přemožena, jestliže i ostatní oddělení, která s ní dříve byla spojena, proti ní se obrátí, a stanou-li se dřívějších spojenců odpůrci.
3. Závěr: Jako jednota a svornost sílí — concordia res parvae cresunt: tak zeslábují nesvornost — discordia vel maximae dilabuntur.

109. *Co jest souditi o průpovědi:*

„Mundus vult decipi: ergo decipiatur“?

1. Úvod: Mnohá věc v životě lidském skutečně se nalézá, jež není mravně oprávněna; v životě všední zkušenosti věci jinak se mají, než by se měly, kdyby život povznošen byl ve svět ideální; chytrost tohoto světa jedná dle jiných zásad, než pravá moudrost; sobectví používá prostředků, volí cesty ke svým účelům, které pravá, nesobecká láska zavrhuje, jimiž opovrhuje, — lži a podskoku; lenost a nepořádek roztahují se v životě, kdežto mravnost je zavrhuje.
2. Stať: Dle toho posuzovati jest i známou průpověď: Svět chce býti klamán: proto buď i klamán!

1. *Mundus vult decipi!* Toto tvrzení jest klamné:
  - a) skutečně, v pravdě, vědomě nikdo nechce býti klamán;
  - b) ale svět často spokojuje se z marnivosti, lenosti, lhostejnosti, ze předpojatosti a omezenosti, z nevzdělanosti a špatného vzdělání pouhým zdáním, pouhým vnějším náterem, a nepátrá proto hlouběji, nechce, jak se říká, nic viděti lépe, než jak vidí; mnoho si dá namluviti, mnoho si „nechá líbiti“, a přijímá mam a klam za bernou minci. Příklady.
2. Závěrek „*Ergo decipiatur*“ byl by však, a jest i tehdaž lichý,
  - a) kdyby svět skutečně, vědomě, chtěl býti klamán: neboť nikdo není mravně oprávněn, jinému udělati vše, co on chce; každý jest sám odpověden za své skutky, nikdo nesmí na př. druhého zabíti, i kdyby si toho přál a žádal!
  - b) Rovněž tak úsudek ten i v každé jiné příčině jest zavrhuontí: kde jiní nenamítají nic proti podvodu ze příčiny jakékoli, — což by netrpěli, kdyby skutečně věděli, že jsou podváděni, — kdyby ze své zaslepenosti se mohli osvoboditi a pozorovati, co se děje, kterák s nimi se nakládá, — kdyby mohli vážně o tom mysliti a se přesvědčiti. — Jen egoismus, sobectví, chytrost může tento úsudek pokládati za oprávněný a může dle něho jednati! Bohužel že se na světě ještě zhusta tak děje!
3. Závěr: Proti takovému počínání není lepšího prostředku nad řádné poučení slovem božím.

110. *Prima commendatio proficiscitur a modestia.*

1. Úvod: Mnozí nie nechtí věděti o skromnosti, opovrhují jí i těmi, kdož ji chováním svým jeví, — říkajíce: „Nur Lumpen sind bescheiden! Ale o této vnější skromnosti darebův, o servilismu, poddávání se, podlézání, lichocení, pochlebnictví, cizopásnictví — o tomto peském, otrockém, sobeckém jednání, o tomto licoměrnictví není tu řeči; ve prospěch této liché skromnosti nelze uvéstí ani slova!

Jiní mají za to, že místo aby nepohodlnou, obtížnou skromností přízně se domáhali, snadněji a jistěji účelu svého dosáhnou doporučením jiných, osob vysoco postavených, vážených, vliv majících — protekcí, — doporučovacemi listy, přimluvy atd., a nelze popírati, že tací lidé v jistých případech jistým způsobem a v jistém smyslu velmi často prospívají! Ale se džbánem tak dlouho se chodí pro vodu, až se ucho utrhne!

2. Stať: Ale nejjistěji a nejlépe každý sám se doporučuje pravou skromností:

Prima commendatio proficiscitur a modestia!

1. *Prima commendatio* atd., t. j.: pravá skromnost jest nejprve v tom smyslu prvním doporučením, že skromný

skromností nejprve u jiných se uvádí: neboť pravá skromnost vždy spojena jest se vzdělaností, s taktuplným citem slušnosti, se vzděláním srdce, se vzdělaným netivým chováním se k jiným; pravá vzdělanost tedy zjednává skromnému:

- a) přístup k jiným, nejprve příležitost ke vnějšmu a jinými obcování; s člověkem skromným rádi se stýkáme, s ním obcováme, s ním se spojujeme;
- b) a po delším obcování, po bližší známosti obcováme s ním i dále: poněvadž skromný neosobuje si ani domnělých, ani pravých a skutečných svých předností a vloh, jimi se nevychloubá, v nepravý čas jich nestaví na odív, aniž nepřívětivě o jiných soudí; nýbrž spíše, co na jiných vidí dobrého, jejich předností, uznává, a proto od nich rád býtvá viděn a milován pro své vlastní dobré vlastnosti, které pak zase jiní rádi uznávají. Tato schopnost obcovati s jinými, tato praktická jeho působivost v obcování se světem jest prvním doporučovacím listem, který skromnost vydává skromnému a který mu cestu k dalšímu doporučení otvírá.

2. Prima commendatio atd. jest však i v jiném smyslu prvním, t. j. nejlepším, neobjevnějším doporučením: neboť pravá skromnost vede jiné také ku pravému a příznivému, doporučujícímu úsudku, že skromný nejen ve svém vnějším, formálním způsobu s jinými obcovati, nýbrž i v sobě sám je skutečně řádný muž, t. j. řádný ve svém hlubším vzděláním, ve svých vědomostech, ve svém oboru, neboť jest známo, že pravá skromnost teprve člověku pravé důkladnosti dodává, — kdežto při člověku osobivém předpokládáme nevědomost, hloupost, kterou již v jeho nevzdělanosti nalézáme. U skromného právom očekáváme řádnost v každé příčině:

- a) protože člověk opravdu skromný neustálým sebe porováním dochází poznání sebe sama, a poznává tedy i své slabosti a nedostatky, ví, že vědění jeho jest kusé, že mravně není prost poklésků, chyb; a
- b) že se zná, že prázděn jest přeceňování sebe sama a zasloupenosti, snaží se získati si řádných, důkladných vědomostí a hledí, aby povahu svou mravně znělechlil: kdežto neskromný obyčejně všechno ví, se domýšlí, že vše lépe ví, než jiní a vypínaje se říká: „Děkuji Ti, Bože, že nejsem, jako jiní lidé“ atd., a tak ve své domýšlivosti na zdokonalení ani nepomýšlí. Neskromný jest již hotový, celý člověk (v jakém smyslu?), skromný člověkem, který vždy lepším člověkem se teprve stává. A to jest jeho druhý list doporučovací.

3. Závěr: Z toho patrné, že skromnému vskutku a trvale toho se dostává, čeho neskromný svým způsobem myslí dosáti pohodlně a rychle — uznání, cti, vyznamenání, povýšení. Skromný se svým dvojitým listem doporučovacím všude projde.

111. Zaslouhuje-li opovržení přísloví:

„Si fecisti, nega!“ = „Kdo zapřel, právu se vypřel“.

1. Úvod: Praktické upotřebování tohoto přísloví jest všeobecně tak rozšířeno, že se nemůžo dosti proti němu brojiti.
2. Stať: Není též těžká věc dokázati, že přísloví: Si fecisti, nega! zaslouhuje všeho opovržení.
  1. Jest se stanoviska mravního naprosto nemravného, nemoudré;
    - a) zapírající chce se z baběle vyhnouti trestu za své chyby a přečiny;
    - b) může snadno způsobiti, že jiní, nevinní, upadnou v podezření a trest.
  2. I se stanoviska praktického je takové jednání opovržení hodno, neboť jest nepraktické, nemoudré:
    - a) zapírající způsobuje si vnitřní nepokoj, strach, aby čin jeho nepřišel na jevo; výsledek jest nejistý;
    - b) zapírající způsobuju si dvojnásobný trest, jestliže jednání jeho se prozradí, a všocko vyjde na jevo! — On hřeší dvojnásobně!
3. Závěr: Příklad toto a lež z nouze — obojí na témž stupni. „Upření nejlepší obchod, jen že dlouho netrvá!“

112. Dic, cur hic? (Rci, proč jsi tu?)

1. Úvod. Miliony lidí žijí a mrou, aniž se ptají: proč jsi tu? co je tvé určení? — neřku-li, aby na otázku takovou odpověděli; narodí se, pracují, aby žili, a umírají, — starost o zachování života zaujímá všecko jejich myšlení a snažení. — S druhé však strany otázka, proč jsme na světě, rozumnému, myslícímu člověku jest tak blízka, že se jí vyhnouti nemůže. Utvořily se mnohé rozličné, sobě odporující soustavy filosofické a theologické, které dle svého principu, dle základního svého mínění se různí. Příklady.
2. Stať: Křesťanská filosofie náboženská odpovídá na otázku: Dic, cur hic? nejprve všeobecně vysvětluje, že člověk dle svého ústrojí tělesného a duševního jest občanem dvou světův:
  1. občanem pozemským, jsa tělesně-duševním tvorem na zemi; ve přítomnosti má úkol:
    - a) pracovati, své síly vyvíjeti, jich užívati, býti, moci žiti;
    - b) ale on smí také užívati, co mu Bůh dal ve přírodě požehnané, smí své srdce těšiti a baviti vším, co jest dobrého a krásného v jeho vlasti pozemské;
  2. občanem onoho světa, jsa duševně mravní bytostí věčnosti, jsa člověkem zdokonalitelným; jsa duchem nesmrtelným má doby na zemi používati ku přípravě pro věčnost, pro svůj věčný život, t. j.
    - a) má se vyvíjeti a vzdělávati po stránce rozumové, má se chyt vždy víc a více zbavovati;

- b) má se zdokonalovati mravně, má se stříci hříchu a zasloužiti si milost boží.
3. Pracujte, pokud jest den; přijde noc, kde nikdo nebude moci pracovati!

113. *Solamen miseris, socios habuisse malorum.*

1. Úvod: Nežou se stanoviska mravně-ideálního, nýbrž i s prakticko-reálního jest zavrhnouti útěchu, která v tom spočívá, že neutrpěli jsme neštěstí sami, že i jiní postiženi jsou touž nehodou; neboť takové smýšlení odporuje obecné lásce bližního a neposkytuje trpícímu, nešťastnému žádného skutečného prospěchu, žádné pravé úlevy vlastní nehody.
2. Stať: Nieméně věta: „Solamen miseris, socios habuisse malorum“ má velmi rozšířenou platnost. To dokazuje:
1. denní zkušenost:
    - a) velmi často slyšíme: Vždyť nejsem sám atd. Netýká se jen mne! atd.;
    - b) vidáme příliš často, že jistí lidé tím skutečně bývají utěšování a upokojevání, a že poddávají se svému osudu i v životě i v umírání.
  2. Takový způsob útěchy však jest vysvětlitelný i se stránky rozumové, ze sobectví člověka, který ze zlomyslnosti, msty, závisli, nepřiznání
    - a) sice jen jinému samému zlé přejí,
    - b) ale když sám zlé utrpí, tím právě se těší, že jiní trpí s ním a s ním pozbývají! a který pak nalézá věc v pořádku, že i jiným nevede se lépe.
  3. Závěr: Někdy v této „útěše“ hledá se omluva při vlastní vině

114. *Divitiae apud sapientem in servitute sunt, — apud stultum in imperio.*

1. Úvod: „Peníze“, toť heslo tohoto světa! Každý dychtí po penězích, — musí to tedy býti něco dobrého; a skutečně jsou dobrým statkem, moudře-li se jich užívá.
2. Stať: Neboť peníze jsou dobrým sluhou, — ale zlým pánem!
1. Peníze jsou dobrým sluhou, moudře-li je ovládáme, jsou-li u nás in servitute (v otroctví, ve službě); pak jsou:
    - a) velmi užitečný jakožto vůbec platný prostředek smůnný, neboť jsou zbožím všem žádoucím; máme-li peníze, máme vše, co jest koupiti;
    - b) velmi vhodný jakožto nejlepší prostředek směnný, jež snadno jest s sebou vzíti, kam libo, kdežto každý jiný prostředek smůnný, každé jiné zboží jest více méně nepohodlné. Ale
  2. peníze jsou zlým pánem, mají-li peníze nás, ovládají-li nás, jsou-li u nás in imperio, jako mají ve své moci

- a) lakomec — blázna, který, ač peníze má, nedostatkem
mře, jemuž nejsou prostředkem, nýbrž účelam;
- b) a ne méně, ač ve způsobu opačném, marnotratníka,
blázna, jež svádějí k nomírnosti, nestřídmosti, ke hříhům
a nopravostem!
3. Závěr: Bohužel otroctví peněz na světě nemá velkého významu,
— bohužel, že vláda jejich jest téměř všeobecná; bohužel prav-
divo jest, že „že peníze světem vládnou — staré přísloví“, —
„peníze jsou první velmoc světa“. Peníze jsou více pánem, než
sluhou, — člověk jest více sluhou a otrokem, než pánem a veli-
telem světa!

115. *Coelum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.*

(Horatius, I. opist. XI. 27.)

1. Úvod: Výroky velikých mužů dosahují snadno platnosti, vě-
říme jim rádi, rychle se rozšiřují a stávají se tak majetkem
všech lidí, všech časův.
2. Stať: Toť platí i o výroku Horatiovò: „*Coelum, non
animum mutant, qui trans mare currunt*“ —:
1. Lze v jeho prospěch mnoho říci, lze v jistém ohledu doká-
zati, že jest pravdivý:
- a) *coelum mutant* — mění vnějšek:
- α) nová země za mořem má svou vlastní, jinou
oblohu;
- β) má své zvláštní ponobí, a proto i povrch
země jest zvláštní, jí vlastní;
- b) *non animum mutant*, vnitřku nemění, t. j.:
- α) nemění své přirozené povahy, tempe-
ramentu, základní podstaty duševní své bytosti: *natu-
ram expellas furca, tamen usque recurret!*
- β) a ni mravního vědomí, vědomí viny, — furie
pronásledují vinníka, provázejí jej za moře: „Kamž-
bych zašel od ducha tvého? aneb kamžbych před tváří
tvou utekl? Jestližbych vstoupil na nebo, tam jsi ty;
pakli bych sobě ustlal ve hrobě, aj, přítomen jsi. Vzal-
li bych křídla záře jitřní, abych bydlil při nejdalším
moři: i tamžby mne ruka tvá provedla, a pravice tvá
by mne popadla.“ (Zalm 139., 7.—10.)
2. Ale, přeměníme-li znaménka rozdělovačí (interpunkci), i potom
lze pro opačný význam této přřpovědi mnohou věc uvéstí,
t. j. pro větu: *Coelum non, animum mutant,
qui trans mare currunt!*
- a) *Coelum non mutant*:
- α) Obláha, všeobecně řečeno, jest všude táž: jest to
obloha Páně, je to všeobecný prostor světový;

β) i hvězdy, souhvězdí nemusejí za mořem býti nutně jiné, než ve starém domově!

b) *animam mutant*:

Názory na život, smýšlení a povaha mění se za změněných životních okolností, a to mnohdy velice, — člověk v jiných poměrech života nezdědka se obrátí, stává se jiným člověkem. Zvláště působí tu:

α) *změna místa*: v Americe mnohý naučil se pracovat, v rozličné poměry se vpraviti, — což v Evropě se mu nechtělo dařiti;

β) *změna poměrů časových*: člověk časem ledacos zakusí a dospívá k jiným náhledům a zásadám!

3. *Závěr*: Při nynější vždy větší jistotě, snadnosti, pohodlnosti a láci, dostati se za moře, bude „currere trans mare“ úkazem vždy obyčejnějším.

116. Principis obsta! Varuj se prvního kroku!

1. *Úvod*: „Cokoli činiti chceš, dobře uvaž!“ — „Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem!“ Pravidla tohoto nelze dosti často lidem na paměť uváděti, neboť denně slycháme: „Kož jsem to dříve lépe uvážil! Kož jsem se do toho, jak jsem zamýšlel, — ani nepohl!“ Taci lidé tedy připouštějí, že jednali beze pravého předložení, bez rozumného uvážení, že myslí podjatou a bez pevné vůle někde uvázli a si přejí, aby mohli obrátiti, věci, do nichž zahředli, se zbaviti.

Samo sebou se rozumí, že nemůžeme přejíti do tak nemilého postavení, neučiníme-li prvního, osudného kroku.

2. *Stát*: Proč jest tak nebezpečno, ve příčinách takových učiniti první krok, když je to jen krok, který krokem zpět můžeme napravit? Odpověď:

1. Poučevadž první krok často bývá rozhodující, a tak

a) i poslední krok podmiňuje: neboť kdo řekl *a*, musí obyčejně též, doneco jsa mocí okolností, říci *b*, musí chtít nechtě po dráze nastoupené v před až do posledního kroku; síla vůle nebývá v takém postavení dosti velika, pojeti s takovou energií úmysl obrátiti se, než osudu bez všech ohledů přestihnouti, a proto potácíme se v před bez pokoje a oddechu! Nešťastný nemá již žádné vůle, musí v záhubu!

b) anebo po prvním kroku ani nedospěje ku přemýšlení o svém stavu, neví ani, že učinil krok chybný, že dostal se na cestu neblahou, a tak bona fide udělá krok druhý atd., až s hrůzou dospěje konce. Kdyby byl o tom, co podnikl, dříve přemýšlel, kdyby prvního kroku nebyl udělal, nebyl by mohl bezesmyslně dostati se na kluzkou dráhu; kdo před činem nemyslí, nonvažnje: ten bez uvážení může i ve svou záhubu vbíhati.

2. Není-li první krok bez podmínky, není-li absolutně též p o s l e d n í m, rozhodujícím, — dejme tomu, že někdo po prvním kroku přijde k vědomí svého stavu a že má dostatek pevné vůle, se zastavit a obrátit: není přece jednání jeho beze škody, a to:
- a) buď pozbyl e t i, dobrého jména, vážnosti, došel zahanbení, vytýká se mu nedůslednost, obmrozenost duševní;
  - b) aneb utrpěl ztrátu hmotnou, pozbyl jmění, statku, závadku, litkupu atd.
3. Z á v ě r: A v obou příčinách dostává se těm, kdo mají škodu, ještě posměchu, o ně brousí mnohý svůj špatný vtíp, o ně zlo-
myslnost se otírá.
Proto, nejsi-li svou věcí jist, máš-li ještě přemýšletí a ne-
víš-li dobře, co chceš, varuj se prvního kroku, principiis obsta!

117. *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.*

Horat. Satir. l. I., sat. II. 24.

1. Ú v o d: Všichni lidé, i mudrci, filosofové chybují: *errare hu-*
manum est; ale pravý mudrce, poznav chybu, neupadá zase v
chybu opačnou, nýbrž opraví ji moudrostí a dostane se na
pravou cestu.
2. S t a ť: Jinak má se věc s bláznem:
„*Dum vitant stulti vitia, in contraria*
currunt“. Že tomu tak, dokazuje
- I. z k u š e n o s ť:
1. celí národové, celá staletí obrátili se s náhledy
a snahami svými ve s m ě r o p a ě n ý; tak zvaný hlas
lidu dnes volá: „*hosanna!*“, a zítra: „*ukřižuj!*“ Směry
stran, proudy časové často z jedné krajinosti do opačné
přecházejí, mění své p r o v c o n t r a a naopak — les
extrêmes se touchent!
  2. Totéž vidíme v životě a v chování j e d n o t l i v ý c h
l i d í ještě častěji; proto slyšíme: ten onen jest všecek
změněn; jaký býval! Štěstí a neštěstí ve blázna téměř
vždy tak působí, že ve vlastní svůj opak upadá; obzvláště
do očí bijící jsou v ý s t ř e d n é z m ě n y též na poli
náboženském.
- II. a l e i z d r a v ý r o z u m:
1. B l á z e n jest člověk, který b l á z n o v s t v í vyhledává
a je činí; v š e c k o jeho činění a konání jest b l á z -
n o v s t v í;
  2. chce-li se pak jedné hlouposti, na které dosud lpěl, vzdátí,
vyhnouti: přichází mu na mysl něco jiného, co na místo
oné chce dosaditi; ale to může býti jen hloupost opačná.
3. Z á v ě r: Kdežto mudrce chyby své rozumně opravuje, chce
toho docílití blázen náruživou zaslepeností a přichází, jak so
říká, z bláta do louže, čili jest jej, jak praví malajské přísloví,
přirovnati ke člověku, který chce žízeň svou uhasiti slanou vodou.

118. *Tam diu discendum est, quam diu vivas!*

1. Ú v o d: Mnohým nedostává se prostředkův a příležitosti k dalšímu vzdělání. Jiní nepoužívají prostředkův a příležitosti, jež se jim naskytují; opět jiní, tak zvaní chlebaři, přičiňují se jen potud, až se domnívají, že pro účel svůj a požadavky svého stavu dosti se naněili.
2. S t a t: Těm a takovým průpověď našo praví:

„Tam diu discendum est, quam diu vivas!“ Člověku jest se učit, pokud žije:

  - I. tak tomu e h e e B ů h (požadavek theoretický),
    - 1 který propůjčil každému s e h o p n o s t, aby se zdokonaľoval. Nikdo se nedoučí! Jen omezený, nevědomý člověk, ignorant, blázen ví mnoho, — se domýšlí, že málo věda ví mnoho, všecko; Sokrates však pravil: „Vím, že nic neví!“
    2. Dle toho Bůh žádati budo počet, ktorak jsme hřivny propůjčené použili; nemáme zakopati, nýbrž máme hloděti rozmnožití své síly, vlohy duševní, dary boží.
  - II. Praktická potřeba života žádá, abychom se neustále učili:
    1. Kdo nepokračuje, jde nazpět a nemůže pak držeti stejného kroku s postupem času, nemůže se udržeti, stýská si na zlé časy, stává se neschopným, rozdvojí se sám s sebou, stává se nespokojeným, nešťastným;
    2. člověk takový ztracen jest člověčenstvu, jest nepotřebným, zkaženým jeho členem, stává se mu břemenem, kdežto by mu měl prospívati.
3. Z á v ě r: Proto jest blavně mládeži povšimnouti si průpovědi:

Dum datur, o pueri, discendi copia vobis,
Discite — non semper copia talis erit! —
a dospělým, starým jest uvážiti slova:
Dum vires annique sinunt, tolerato labores!

Ale s věděním ruka v ruce má se vyvíjeti a slíiti mravná mysl (I. list ku Korint. 1. a 2.), a všude jest se varovati jednostrannosti, neboť:

Qui proficit in literis et deficit in mortibus,
plus deficit, quam proficit.

119. *Labores peracti jucundi.*

1. Ú v o d: Příbuzná s touto jest průpověď: „labores peracto quies iucunda“, po práci — milý odpočinek.
Ale odpočinek není jediná příjemnost po práci a novy-čerpává věty významnější:
2. S t a t: Labores peracti iucundi; příjemnosti po práci dokonané jsou mnohostrannější, mají více příjemných následkův:
  1. p o h l í ž í m e - l i z p ě t, jsme zbaveni starosti a břemene, a to:

- a) přípravné práce, často velmi nepohodlné, trapné, přemýšlení, nemůžeme-li se v ní hned dobře vyznat, nevíme-li, kterák do práce se dáti, kterák úkol řešiti, úlohu vypracovati, trápí-li nás nespokojenost s tím, co jsme myslili, jsme-li na rozpacích, neobjeví-li se nám při ní ještě překážky, obtíže, kterých v ní snad ještě jsme nezapozorovali, nemáme-li ještě vše, jak si přejeme, dokončeno; anebo snad by takové překážky i zovně mohly se naskytnouti. Každý počátek jest těžký, proto často štítíme se práce, kterou máme před sebou, odkládáme ji, chodíme okolní jako kočka okolo horké kaše, nevíme, jak do ní! Práce hotová osvobozuje mysl naší této starosti;
- b) skutečného namáhání, jehož vyžaduje práce, která nás očekává; těžkosti a obtíže jsou překonány, břemena odstraněna, obtížná věc odbyta, — a to jest skutečné ulehčení; na hotovou práci pohlížíme s lehkým srdcem, s radostí, a někdy volně si oddechujícíe voláme: Bohu díky, že práce jest překonána!
2. Pohlížím-e-li v před, na následky; práce hotová naplňuje nás na odměnu citem zabezpečeného prospěchu:
- a) přímým, věcným následkem práce dokonané jest práce sama i prospěch, který nám přináší: buď prospěch hmotný, mzdu, peníze, službu; nebo rozmnožení vědomostí, dovedností, nebo čest, slávu, vyznamenání, úctu atd.;
- b) nepřímým, ideální následkem jest povznášející vědomí, že dosáhli jsme cíle, že jsme dílo dokončili, a toho následkem jest posilnění vůle a sebeodvěr y. Naplnění jsouce tímto mravně radostným citem odhodlaněji pohlížíme k tomu, co nám budoucnost přinese, v cestu položí, a máme v tomto zdaru, v tomto prospěchu již napřed ulehčení práce, která na nás v budoucnosti čeká.
3. Závěr: Ale co se nám daří, nemá nás činiti zpupnými, sice by se nám mnohá věc v budoucnosti nepodařila; spíše má srdce naše naplniti se díky a pokorou k Bohu, dárci všeho dobrého, od něhož pochází i vůle i zdar.

120. *Labore peracto quies iucunda.*

1. Úvod: Mnozí odpočívají vždy, ale — lenoší. Lenochům odpočinek není zvláštní příjemnost, žádným dobrodíním.
2. Stať: Jinak má se věc s těmi, kdož odpočívají po práci „*Labore peracto quies dulcis*“; jim odpočinek jest příjemný, dobročinný, volný;
1. po tělesném namáhání příjemno jest odpočinouti, aby
- a) umdleným údům pokoje se doprálo,
- b) znenáhla síla se navracela, — osvěžení těla;
2. po duševním namáhání odpočinek jest příjemný:
- a) v něm přestává napjatost, rozdrážděnost čiv; zotavení;

b) nové osvězení zneuáhla se dostavuje, — duch uschopňuje se k nové činnosti.

3. Z á v ě r: Jako člověk nedostatkem pohybu, činnosti a zaměstnání zlenoší, onemocní, v nouzi, v nespokojenosti a zúdušňivosti upadá a sobě i jiným břemenem se stává: tak zase má se stríci i druhé krajnosti, přetížení, přílišného namáhání, předráždění živ. To se sice řídčeji přihází než lenost, ale v některých případech jeví se to přece, z temperamentu, vášnivosti, stupňovaným zájmem o nějakou věc. — Est modus in rebus!

121. *Nous aurions souvent honte de nos plus belles actions, si le monde voyait les motifs, qui les produisent.*

1. Ú v o d: Skutek je jenom tankráte dobrý, zakládá-li se na dobrém úmyslu; i skutek sám o sobě zlý může účelem, za kterým byl vykonán, státi se skutkem dobrým. Ale právě tak může i skutek o sobě dobrý zlým úmyslem státi se zlým. Často styděli bychom se za své nejlepší skutky, kdyby svět viděl pohnutky, které je způsobily.
2. S t a f: Neboť skutkové sami o sobě dobří často mají pohnutky
1. ve ctižádosti,
  2. v sobectví,
  3. v nenávisti a mstivosti,
  4. v závisti,
  5. ve strachu.
3. Z á v ě r: I když špatné pohnutky lidí zde na zemi často zůstávají nepoznané, přece jednou vyjdou na jevo; a mnohý skutek, který lidé chválí a velebí, bude pak pro své zlé pohnutky zavržen.

122. *Pravdiv-li v každé příčině výrok Vergiliův: „Nulla salus bello!“*

1. Ú v o d: Přemýšlíme-li, kterak války vznikly, kterak jsou vedony a jaké měly následky, pojímá nás před nimi strach a ošklivost. Nicméně odporovati jest výroku Vergiliovu „ve válece není spásy“, pokud týká se jeho smyslu obecného.
2. S t a f: Také válka má svou dobrou stránku,
1. p o k u d t r v á:
    - a) válka poskytuje ukojení mnohé, často nešlechtné vášně;
    - b) ve válece platí muž; v ní lze doufati ve slávu, vyznamenání, povznesení poměrů hmotných;
  2. v e s v ý c h n á s l e d c í c h:
    - a) často se válkou odstraní těžké, zastaralé zlo;
    - b) stárnoucí národové válkou se obrozují a budí k sebevědomí;
    - c) jí šíří se vzdělanost.
3. Z á v ě r: Ale proto přece se stanoviska lidskosti válku jest zavrhovati; mimo to větší výhod vyšetřených lze dosáti i v míru.

123. Τὸ σήμερον μέλει μοι,
Τὸ δ' αὔριον τίς αἰδεῖν;

Ú v o d: Chvála básníka Teosského, Anakreonta.

O p i s: Průpovědí tou nepraví se, abychom jednali tak, jakoby za dneškem nenásledoval zítřek; abychom nestarali se o následky svých skutkův, abychom žili lehkomyšlně odo dne ke dni, — nýbrž: abychom netrápili se starostí o budoucnost, abychom se těšili ze přítomnosti; abychom s veselou myslí žili a žádné bezúčelné starosti se nepoddávali.

O d ů v o d n ě n í: Neboť kdo se neřídí tímto pravidlem života,

1. působí si nepotřebný zármutek a zhořčuje si mnohou veselou hodinu života;
2. olupuje se již předkem o svěží mysl, již ku snášení strastí potřebujeme;
3. jedná bláhově, anať všecka starost není s to, aby zadržela a odvrátila, co přijíti má;
4. ukracuje si života ve smyslu nevlastním, přijemností přítomných jen zcela požívaje;
5. ve smyslu vlastním, anť zármutek, starosti a strach i nejpevnější sílu životní oslabují a ničí.

P r o t i v a: (Obsažena již ve předešlém.)

P o d o b e n s t v í: Vesele zpívaje pták s větvičky na větvičku skáče, nostaraje se o osud, který jej zastihne.

P ř í k l a d. Anakreon, Epikur.

S v ě d ě c t v í: Horatius praví: „Quid sit futurum eras, fuge quaerere“! a: „Carpe diem, quam minimum credula postero!“ Kristus sám praví: „Nestarujte se“ atd. Naše přísloví: „Sladký sen bezstarostnému“.

Z á v ě r: Kdo tedy chce šťastně žíti, necht přilís mnoho nepomýšlí na budoucí zlé, sic olupuje se o radosti, jichž poskytuje přítomnost.

124. *Sustine et abstine.*

1. Ú v o d: Přirovnání jezera časem bouřemi zmítaného k životu lidskému často nešťastím stíhanému. Chce-li člověk býti šťasten, chce-li nehodám života na odpor se stavěti, jest mu řídit se naučením: Sustine et abstine!

2. S t a f:

A. S u s t i n e! Buď v neštěstí zmužilým a vytrvalým! Neboť zmužilostí a vytrvalostí

1. neštěstí si polehčíš,
2. najdeš prostředky odstraniti je.

B. A b s t i n e! Buď ve štěstí mírným! Neboť tím

1. štěstí své zvýšíš;
2. štěstí své zabezpečíš;
3. uchráníš se nebezpečí štěstí;
4. naučíš se snášeti myslí klidnou změnu osudu.

3. Z á v ě r: Stručné shrnutí všeho a závěr:

„Aequam memento rebus in arduis
 Servare mentem, non secus in bonis
 Ab insolenti temperatam
 Laetitia, moriture Delli —“

(Hor. Od. II. e. 3.)

Řečnická prosa.

(Genus oratorium.)

Jako básnictví má svůj vrchol v poesii dramatické jakožto ve způsobu, který zahrnuje v sobě a v jednotu slučuje všechny ostatní tvary, tak v oboru prosy vrcholem jest způsob řečnický, který v nový celek se slučuje ze slohu historického a filosofického. Jako historická, tak i prosa řečnická zakládá se na skutečnosti, vypravuje u d á l o s t i, předvádí věci a poměry, ale spojuje s vypravováním zároveň všechno bohatství citův a myšlének řečníci osoby, poukazuje ku příčinám věci a k jejich následkům, odhaluje pohnutky činův, — slovem, v řečnické prose hned ten, hned onen živel převládá, jak účel její vyžaduje.

A právě účel prosy řečnické dodává jí podstatné povahy, již liší se od prosy historické a filosofické. Prose historické látka sama jest jediným a nejvyšším účelem; v oboru ideálním hlavním účelem jest vyjádření poučení, dovození příčin a jejich následků; prosa řečnická spojuje látku historickou s poučením, a tímto působí v m y s l a v ů l i čtenářů nebo posluchačův.

Tento úkol, řídití a voditi cizí vůli, jest všech nejvyšší a nejtěžší, a lze ho dosíci jen tenkráté, použije-li se všech prostředků, kterých řeč poskytuje. Všecky prostředky, všechno umění, jež podávají vypravování (objektivně)-historické a uvažování (subjektivně)-filosofické, má řečník míti ve své moci, má je ovládati. Ale i s tím nevystačil by a nedosáhl by svého účelu; chce-li úkolu svému dostáti, musí sahnouti i za obor prosy v říši poesie, aby s věrností věčných předmětů, se vroucností výrazu a ostřím důkazů spojil krá s u projádření. Tento básnický živel ve projádření řečnickém jeví se u volbě

slov, v libozvučnosti, v eurhythmii členův a vět, a obzvláště v plnosti, správnosti, půvabnosti a ozdobnosti použitých figur a tropův.

Místněji o těchto prostředcích řeči pojednává r h e t o r i k a.

Řečnická prosa vyjadřuje se trojím způsobem :

1. dialogem, t. j. rozmluvou dvou neb i více osob.
2. monologem, a to
  - a) ústním, přednáškou, řečí k určitému posluchačstvu ;
  - b) písemním, t. j. listem osobě nepřítomné.

Rozmluva.

Podstata rozmluvy záleží v tom, že dvě osoby rozličných náhledův o témž předměť sobě se stavějí na odpor za tím účelem, aby jedna druhou důvody a důkazy přiměla, by upustila od svého náhledu a přidala se ku přesvědčení osoby druhé.

Při tom musí osobám rozmlouvajícím přese všecku rozličnost povah a nadání býti něco společného, důvěra a společná půda pravdy, bez níž by rozmluva byla pouhým prázdným mluvením, — pak musí býti ustanoven určitý cíl rozmluvy, bez něhož by rozmluva byla neplodným tvrzením a popíráním.

To platí všeobecně i o takových rozmluvách, ve kterých osoby rozmlouvající vystupují v úlohách jiných osob, a v situacích, vzatých z jistých dob dějin nebo z děl básnických. Tu je první úlohou, vžítí se v povahu, v dané poměry studiem a přemýšlením, vzdáti se své osobnosti, se sebe ji takřka setřásti a cizí si osvojití. Obtíž tohoto úkolu, sama sebou již veliká a nemalých sil vyžadující, zvyšuje se při rozmluvách, kteréž zákům úlohou se ukládají, i tím ještě nemálo, že pišící má tu zároveň bráti dvě úlohy, že má přísně rozeznávat zvláštnosti osob proti sobě postavených, a že pólů v obou povahách se přitahující a odstrkující tak jest mu řídití, aby obě strany po každé větě buď sobě se přiblížily anebo dále od sebe se vzdálily. Tato obtíž rozdvojití či vlastně zdvojnásobití vlastní „já“ jest velika,

ale není nepřekonatelná, a právě duch mladistvý pružný
 jsou a pohyblivý, překonává ji s často překvapujícím
 zdarem. K ulehčení úkolu přistupuje i ta okolnost, že,
 jakmile povahy osob správně jsou pojaty a na mysl
 ustáleny, vlastní rozmluva vyvinuje se jako nějaká ar-
 gumentace, lišící se od obyčejné formy jen tím, že zde
 důvod a protidůvod, tvrzení a jeho vyvracení přímo a
 jednotlivě proti sobě se stavějí, kdežto v pojednání a
 v řeči úhrnem naproti sobě se kladou. Čím ostřeji vy-
 stupují důvody hlavní, čím pevněji od resultatu k re-
 sultatu dále se stává, tím rozmluva jest účinnější a živější.

Příklady.

1. Anekdota ze života Aristidova.

Themistokles výmluvností svou Aristida, svého vrstev-
 níka a soka, u lidu přivedl v podezření a spůsobil, že
 ostrakismem mělo se rozhodnouti, má-li Aristides ještě
 býti trpen v městě. Nejsa si žádné viny vědom Aristides
 odebral se k onomu shromáždění lidu, kdež brzy poznal,
 kterak výmluvnost předčí před neúhonností.

Vida totiž Aristides občana střední třídy, jak se
 namáhá vrýti do střepiny hlasovací slovo „vyhnanství“,
 přistoupil k němu a oslovil jej :

„Milý příteli, smím-li zvědět, proč ti tolik na tom
 záleží, aby Aristides poslán byl do vyhnanství?“

„Proto, že toho zasloužil.“

„Znáš-li Aristida?“

„Neznám ho sice, ale vím, že jest obci nebezpečen.“

„A kterak to všě?“

„Protože v celé obci nejmenují ho jinak, než „sprav-
 vedlivým!“

„Ty tedy spravedlnost máš býti zločinem?“

„Nikoliv; spravedlnost v obci býti musí, a bylo by
 přáti, aby touto ctností mohl se vykázati každý občan,
 i veliký Themistokles.“

„Máš tedy spravedlnost za ctnost a žádáš ji od
 každého dobrého občana; a přece chceš pro tu vlastnost
 poslati Aristida do vyhnanství? Neuf-liž to odpor?“

„Ni v nejmenším; neboť nehlasuji, aby byl Aristides ze vlasti vyhnán proto, že bych neschvaloval jeho lásky ku spravedlnosti, — ale mám za trestuhodné, že je to muž, jemuž jedinému od nepaměti dostalo se přjímí „spravedlivého“.

„V tom nespátřuji nic trestuhodného“.

„Ale já to mám za trestuhodné; neboť občan, který tak jako Aristides, hledí se vyznamenati před jiným vlastností, kterou by všickni měli mítí, má buď úmysly velmi ctižádostivé — a jest pak obci nebezpečen, — aneb alespoň svou výtečnou vlastností občany své pošlínuje v pozadí, — a pak rovněž zasluhuje trestu.“

„Kdyby tedy Aristides spravedlnosti méně miloval, nehlasoval bys, aby šel do vyhnanství?“

„Nikoliv!“

„Ale mně se zdá, že jest věc právě tak nespravedlivá jako krutá, trestati někoho pro jeho ctnosti.“

„Na to ti mohu, milý občane, jen odpověděti, že's zapomněl, že není trest ostrakismu nečestný, poněvadž ho jen nejslavnější a nejvýtečnější mužové zakoušejí. Také se jmění občana do vyhnanství poslaného ni v nejmenším nezkracuje, a ač jest zajisté věc hořká, musiti se vzdáliti ze krásných Athén, přece lépe jest, aby jeden občan trpěl, než aby svoboda všech byla v nebezpečí, aneb aby dokonce byla zkracována a ničena! Mimo to bývají vypovězenci, kdykoli jich vlast potřebuje, octnula-li se v nebezpečí, povoláváni zpět, a vítězosláva takového návratu zajisté je odměňuje za těch několik let vyhnanství.“

Aristides po této rozmluvě, která ho sice nepřesvědčila, ale s osudem usmířila, s klidnou myslí odešel s tržičtí a připravoval se opustiti vlast.

2. Hannibal a Scipio před bitvou u Zamy.

Třinácte let již zápasili Římané a Karthagiňané o vládu světa, když najednou smělým a šťastným podnikem mladého Scipiona a jeho vítěznými pokroky v Africe válka vzala rozhodný obrat. Jsouce tísněni zbraní římskou Punové vzpomněli si svého velikého občana, kteréhož až do té doby ze závisti a malicherné nepřívěně nechali beze

vší podpory, a volali jej zpět hájit vlasti. S krvácejícím srdcem Hannibal opustil jeviště svých vítězství, aby uchránil nevděčeného města rodného hroziící záhuby. Na polích u Zamy oba vůdcové se potkali: tento, bohat vítězstvími a zkušeností, dokázav nejstkvěleji všestranné své vlohy vůdcovské, v boji sešedivělý; onen stkvěje se nejbujnější mladostí, pln jsa důvěry ve svou sílu a ve své štěstí, pobádán nadějí, že hvězda slávy jeho vystupovati bude tím výše a že tím jasněji se zastkvěje, čím nížeji hvězda velikého soupeře bude klesati a hasnouti. Vůdce karthaginský, tuše nevěrnost štěstí, žádal Scipiona za schůzi, ve které by se umluvili o mír. Místo rozmluvy jest určeno. Když oba vůdcové sobě se blížili, stanuli na chvíli a mlčky se pozorovali a na vzájem sobě se podivovali; potom Hannibal ujav se slova vece:

H. Čest a pozdrav Scipionovi, šlechtnému vůdci Římanův! Je to zvláštní řízení bohů, že právě ty, syn onoho udatného Scipiona, který mi první na půdě italské vstříc se postavil rukou ozbrojenou, mně přicházíš vstříc beze zbraně, abys se mnou rokoval o mír.

Sc. Rád pozdrav i čest opětuji slavnému hrdinovi Hannibalovi! Také já v tom spatřuji patrné řízení nebes, že rozhoda krvavého boje, otcem mým započatého, položena jest do ruky mé; avšak žádám Tebe, abys nezapomínal, že Ty jsi žádal o rozmluvu, a že neprosíš Římané za mír, nýbrž Punové.

H. Právě pravíš; já jsem, jenž nabízím mír, ale nikoli ze strachu a slabosti, nýbrž že stáří a zkušenost naučily mě mírnosti a smířlivosti. Vím, že jsi jak moudrý tak udatný, i vezmeš si ze příkladu mého naučení a budeš k podmínkám míru tím více nakloněn, že Ti je nabízí Hannibal, který ještě nikdy od Římanů nebyl přemožen, a kterýž i nyní zase s mocným vojskem před tebou táborem leží.

Sc. Marně usiluješ za zástěrou mírnosti a moudrosti skrytí pravý stav Karthaga! Ostrovtipu Tvému zajisté neušlo, že pomůcky vlasti Tvé jsou vyčerpány, jeho moc zlomena. Vojsko, které vedeš, může snad dobytí Karthaga zdržeti, — ale odvrátiti ho již nemůže.

H. Nesluší se mi chváliti vojska svého; nicméně však považ, že skládá se z veteránů, kteří svítěžili více než

ve dvaceti bitvách a kteří jsou nyní odhodláni svítěziti neb umříti. To na mysli máje spokoj se slávou, že jsi hradby Karthaginské naplnil hlukem zbraní svých. He, i já stanul jsem na vítězné své dráze, a když mi po dni Cannenském osud rodného Tvého města v ruku byl položen, když mohl jsem ohrožovati Řím mečem a ohněm, poslal jsem vyslance k senatu a nabídl jsem mu mír.

Sc. Ano, mír, který byl tolik, co zkáza Říma.

H. Říma jest ušetřeno; Římané pozbyli jen spojenců, kteří by bez toho byli od nich odpadli.

Sc. Odpadli punskými pletichami! Přestaň uváděti jednání své s Římem za měřítko podmínek žádaného míru; neboť kdybychom stejnou měrou opláceli, — kterak bylo by lze mluvití o ušetření? V pravdě! ještě krvácěji nedávné rány, které's zemi mé zasadil pleněním a výpalným, spálením měst nejvíce kvetoucích, zničením oltářů, spustošením polí; — kterak kdy Karthago nahradí nám tyto trpké ztráty?

H. Karthagiáné uvolují se zaplatiti 50.000 talentů náhrady.

Sc. Ta summa nenahradí nám ani, co jsme vynaložily na své vyzbrojení.

H. K tomu Karthago odstoupí vám Sicílii, Sardinii, Korsiku a obojí Hispanii.

Sc. Kterak může nám Karthago odstoupiti, čeho již dávno nemá?

H. Dle práva provincie ty náležejí nám, — Vy jste nám je odňali.

Sc. Dobyli jsme jich, a proto nám právem náležejí.

H. Mimo to slibujeme, že nikdy více proti Římu válečně nevystoupíme, nýbrž že věrné s ním přátelství zachovávejíce ctíti jej chceme jako spojenci.

Sc. Punové — a věrnost! S ní at počítá, komu se líbí. My však žádáme jménem senatu a národa římského úplného podrobení na milost i nemilost, — toť jediná podmínka, abych uzavřel mír.

H. Hrdé a tvrdé jest srdce Římana, necht jest vítězem, necht přemoženým! Což ani dosti málo nemůže Tebou hnouti tento šedý vlas, ježž slunce italské zbělilo, ni prosba vůdce trpce zkoušeného? — Ille, byl jsem malým hochem, když jsem domov svůj opustil; vrátil jsem se s hlavou šedivou, bohat slávou, ale též bohat zkušeností. Chtě odpočinouti si od války, omrzelý jsa bitvami rád bych poslední své dni skončil ve klidu a pokoji. Nemáš-li tedy žádné soustrasti s národem mým, měj ji aspoň se sklíčeným starcem, s hrdinou, který po tuhé a drsné práci denní touží po odpočinku večerním.

Sc. Také otec a strýc můj byli kmetové, když v Hispanii úkladně padli meči punskými.

H. Nechceš-li sluchu dopřáti ni hlasu rozumu ni lidskosti, nuže, strachuj se hněvu a trestu bohův! Nikdy vznešení bohové, kteří chrání této země, nedopustí, aby chom podlehl chránci v boji spravedlivém jejich otláčů, svých domů, žen a dětí. Proto ještě jednou, budiž varován! Nic není nejistějšího než výsledek zbraně: okamžik, náhoda může nám vítězství odňati, když jsme se již domnívali býti vítězi. Soublasiti s mírem jest, zůstatí pánem svého osudu; bojovati jest, odevzdati se do rukou bohův; — nuže rozhodni se!

Sc. Tedy necht rozhodnou bohové nesmrtní, na čí straně jest právo a který národ chtí ztrestati. Se vši důvěrou kladu vše svou do jejich rukou a jsem přesvědčen, že, jako v minulém boji ve prospěch náš rozhodli, i nyní nenechají nevěry beze trestu a že postaví se na stranu naší chránci nás a nám pomáhající v boji. A nyní vzhůru, k bitvě! —

Těmi slovy skončena rozmluva beze všeho výsledku. Ihned na obou stranách děly se přípravy k bitvě. Římané dali znamení k útoku. Marně Hannibal ještě jednou používal umění válečného a své zkušenosti; nadarmo veterani jeho konali divy udatnosti: pád Karthaga v radě bohů byl zpečetěn, bitva u Zamy velikosti jeho na vždy učinila konec.

„*Ceterum censeo, Carthaginem esse delendam*“.

Rozmluva,

kterou měli M. P. Cato Censorinus a P. Corn. Scipio Nasica v domě Scipionově.

Sc. Buď mi vítán, Catone, srdečně vítán! Zdráv a vesel vracíš se z cesty do Afriky! Co pak nám přiuášíš z Karthaga?

C. Nejprve zde několik punských fíkův.

Sc. Jak krásné to ovoce! Ještě nikdy neviděl jsem ovoce tak dokonalého. Blaze zemi, ve které takové ovoce zraje!

C. A jenom tři dni cesty vzdálena jest tato země od Říma!

Sc. Tím lépe pro nás, máme-li chuť na čerstvé fíky.

C. Tím hůře, pravím, dostanou-li oni chuť na naše pole obilím pozehnaná.

Sc. Což ani tato cesta neodzbrojila tvého dávného podezření?

C. Nikoliv; naopak posilnila je a potvrdila.

Sc. A čím hrozí temný mrak, kterýž učinil se na Tvém čele, tomu neblahému městu?

C. Karthago musí se země zmizeti!

Sc. Strašlivý, hrozný osud! Co pak zavinilo to ubohé město, že mu chceš připravit tento osud?

C. Řím nemůže zůstat klidným, — Řím se musí třásti, pokud sokyně jeho Karthago stojí.

Sc. Vidíš strašidla, starý příteli, a tato cesta, jak pozorují, pobouřila Tvou zluč.

C. Nejsou to prázdná strašidla, Scipione, co mne znepokojuje; — mé vlastní, zdravé a střízlivé oči ukázaly mi nebezpečí.

Sc. Nebezpečí, — od Karthaga? Odpusť, Catone, je-li mi při tomto spojení do smíchu.

C. Není se zajisté čemu smáti! Měkké srdce Tvého vznešeného otce darovalo tomuto národu, místo co jej měl zničiti, laciný mír, a nyní věci se mají bohužel tak, jak pravím. Ale tak nesmí nadále zůstat. Poslyš mne, Nasico, a neodepřeš mi souhlasu.

Víš, že jsem sám pátý poslán byl do Karthaga prozkoumat na místě samém žaloby Punův na Masinissu a urovnat jejich rozepří. Dle listův a poselství, jimiž odtud na senat doléháno, domníval jsem se, že přijdu do města soustrasti a podpory potřebného — ale mylil jsem se velice. Byl jsem přijat v radě obecní hrdě a nadutě, jako bych byl přišel žebrácky žádat almužny, a mnohý pohled posměšný a úšklebný utkvěl na hrubém sukňě mé togy, na mé šedé hlavě, na mé obuvi; neboť zajisté stál jsem mezi radními pány nachom pokrytými, počlivě vyšňořenými, já, Říma zástupce a jejich soudce, jako dráb mezi komedianty. A jejich tváří rovnala se slova: nezaslechl jsem proseb, — nikoliv, ale předhůzky, že Masinissu k neustálému rušení pokoje ne-li popuzujeme, alespoň povzbuzujeme, a že jsme dopustili, aby beze trestu zmocnil se sedmdesáti měst území karthaginského; — hrozby, že lid nesnese děle jednutí tak hanobně nespravedlivého a že jest odhodlán, obmešká-li se Řím ve svém úřadě soudcovském, anebo zachová-li se v něm stranně, nezamezí-li přechvatí Numidiana, — chopiti se zbraní a právo si zjednati.

Sc. Toho Karthagiňanům nemohu zazlívati; neboť při sám Herkules! Masinissa, ten starý lišák, je již dosti dlouho trápil a za nos vodil, a Řím mu mlčky ve všem dával za právo. A ten jest špatným soudcem, kdo, když pastýř žaluje, přidává se na stranu vlkovu a chrání lupiče.

C. Pravda, lupičem lze zajisté nazvati Masinissu, — ale nezapomínej, že u Zamy byl otcí Tvému užitečným spojencem, a že žalobník, Karthago, jest úblavním tvým nepřitelem.

Sc. Také k nepříteli máme býti spravedliví.

C. Bezpečnost a blaho Říma jest prvním požadavkem spravedlnosti.

Sc. A naše bezpečnost, náš blahobyt Karthagem jest ohrožen?

C. Tak jest.

Sc. Žertuješ, Catone! Čeho bylo by se obávati Římu od města, kteréž i poslední své provincie pozbylo, které nemá ni lodí válečných, ani vojska, — které žije jen z milosti Říma, pána moře i země!

C. Čeho Římu jest se obávati? Druhých Cann, pravím! Ty se směješ? Zajisté, kdybys byl, jako já, v děsné té bitvě bojoval, nesmál bys se zajisté!

Sc. Nadsazuješ, milý Catone, a zapomínáš velikého rozdilu: tenkrát a dnes! Co tě přimělo, že se tak obáváš?

C. Poslechni, Scipione, co jsem viděl, a pak sud sám. — Když loď, na které jsme se plavili, ve přístavu přistala, dívali jsme se druh na druhu s podivem a tajemnou hrůzou, vidouce, co objevilo se zrakům našim. Celý přístav byl jeden les stěžňův, — ovšem byly to vesměs lodi obchodní, — ale jak snadno, tak myslil každý z nás, — jak snadno zřídilo by se z tohoto materialu loďstvo válečné! — Když pak jsme vystoupili na zemi, našli jsme na stavadle pestrou směs řečí a krojův, a ve skladištích nahromaděny byly spousty zboží. Od přístavu až ke starému městu palác vedle paláce, jeden krásnější a stkvostnější než druhý; tam bydlí bohatí obchodníci. Přizemí tvoří nekonečné bazary (krámy), v nichž vyloženy jsou na prodej věci nejdrahocennější a nejstkvostnější, kterými země, moře, nejvzdálenější krajiny vykazati se mohou, kteréž umělá ruka lidská vyrábí, příroda plodí. Jaký tam život a ruch v ulicích, hluk a šumot neuvavný v dílnách a továrnách! Ubezpečuji Tě, Scipione, kdybys to vše byl viděl, jako já, neřekl bys, že bázeň moje jest přehnaú.

Sc. Dejme tomu, že Karthago se zase zotavuje, že tam obchod zase kvete, jako v době největší moci Karthaga, — přece nemohu porozuměti, jak tím může Řím býti ohrožen!

C. Tedy Ti to povím: není nic jiného třeba, než aby v tom lidnatém městě povstal muž podnikavého ducha, jako byl Hannibal; ten muž nechť uzeníčelné bohatství města podrobí svým službám, — a vydupe ze země armády a ozbrojí za několik neděl tisíce lodí. Uzavře-li potom nový vojevůdce spolek s mocmi východními, které čekají jen na příležitost, aby setřásly jho naše, anebo vyhledne-li jiný příznivý okamžik, až Řím bude jinde zaměstnán, pak opakovati se bude hrozná ona doba, kde Hannibal Řím rozedíral a mučil. Ale i kdyby Karthago takového muže nezplodilo, — nalezne se taký dřívě nebo

později na tránu Numídie, až jen obě země budou jedinou velmočí. Oběma rebezpečím lze se jen vyhnouti, zničme-li Karthago.

Sc. Tot prostředek nelidský; myslím, že by tu postačila naše bdělost, aby se zamezilo, čeho se obáváš.

C. Tedy připouštíš již, že vše jest Římu nebezpečna?

Sc. Ano; ale mám za to, že pokládáš nebezpečí za větší, než ve skutku jest.

C. Tomu nevěř! Pokud ještě oheň skrytě doutná, snadno se uhasí; necháš-li ho však vzrůstí ve plamen, zachvátí-li stěny a střechu, pak nepomůže již žádné hašení, a Tvůj dům a majetek lehne popelem.

Sc. Zda-li pak jsi již také uvážil následky, které zo zničení Karthaga nutně obec naši musejí zasáhnouti?

C. Jaké následky?

Sc. Nejhorší. Neboť nehleď ani k tomu, že by tak kruté zacházení s velikým národem pro naše občany mělo nejhorší mravní následky, jest i v nejvyšším stupni nepolitické, zničení Karthago. Lid římský, tak jak nyní jest, potřebuje soupeře, který nejsa opravdu nebezpečným, nieméně jakousi bázní jej naplňuje. Jakmile však pomine všecek strach, rozmůže se bezuzdnost, jež bude obci mnohem nebezpečnější a záhubnější, než kdy může býti Karthago. Již nyní, starý příteli, žaluješ neustále na římskou zženštilost, brojíš proti vzrůstající se nádheře; — a což, když zničením Karthaga znovu nesmírné poklady a bohatství do Říma přibudou, když s cizím zbožím vnikne sem i cizí nepravost, která lid připraví o mravnost a sílu! Nikoli, nejmilejší Catone, Karthago nesmí býti zničeno; protivuje se to spravedlnosti, lidskosti, odporuje to našemu prospěchu a politice oteů našich.

C. Tato jemnost a mírnost, šlechtný příteli, dělá srdci Tvému všecku čest, jesti ve tvé proslavené rodině takřka dědičná; proto nebudu Ti déle odporovati, ale ubezpečuji Tě, že setrvám při přesvědčení svém, jehož vlastníma očima jsem nabyl, a že dle toho před senatem učiním svůj návrh.

Sc. Pak můžeš býti jist, že budu Tvým horlivým odpůrcem.

C. Bude-li mým odpůrcem muž tak výmluvný a moudrý, jako jest Scipio, budu si to pokládati za čest; otcové města pak rozhodnou, či rozum a mínění jest správnější, jakož budou i přesvědčení, že naše obou láska k vlasti jest stejně veliká a nezištná. Buď zdráv, Scipione! Na shledanou v curii!

Sc. Buď zdráv, Catone! Necht bohové oblomí tvrdou mysl Tvou, a necht k ostatním ctnostem Tvým přiděli Ti laskavost!

Ř e ě.

Řeč jest nejdokonalejší způsob projadřování myšlenky; v ní spojují se všechny způsoby, jimiž nitro své odhalujeme, a všechny pomůcky, kterých poskytuje mohutnost řeči.

Účelem řeči jest, učiti objasňováním a odůvodňováním pravdě, poučováním řídití v úli jiných, t. j. přesvědčovati a přemlouvati. Tento účel dodává řeči důležitosti, kterou má v dějinách člověčenstva a kterou stává se mocným prostředkem dobrého i zlého.

Věc, o níž řeč pojednává, čili její obsah, může býti tak rozmanitá, jak rozmanitá jsou odvětví duševní činnosti lidské. U starých národů bývalo předmětem řeči obzvláště: quae in senatu, apud populum, apud iudices agebantur; dle účelu pak rozeznávali: řeč dovozo vací (oratio demonstrativa), uvažovací (or. deliberativa) a soudní (or. iudicialis).

V životě moderním rozeznáváme:

- 1) řeč církevní čili duchovní;
- 2) řeč světskou:
  - a) před soudem: řeč obžalovací, obhajovací;
  - b) před politickými hromadami: řeč dovozo vací, uvažovací atd.;
  - c) před vědeckými společnostmi: řeč vědecká;
  - d) řeč příležitostná.

Všecky tyto způsoby řeči vyžadují nejen dovednosti vyjadřovati bohatství myšlének, ale i znalosti světa a lidí, jíž hochovi a jinochovi se nedostává. Proto studující

v oboru řeči nejprve spokojiti se musí reprodukcí, t. j. napodobením, svinutím nebo rozšířením čtených vzorův.

Vedle tohoto cvičení významu všeobecnějšího škola otvírá cvičení v řečnění ještě zvláštní obor, oblíbené kolbiště mladistvých sil pro všestranné cvičení, — obor řeči historické.

Rozumíme pak řeči historickou řeč, kterou dějepisce — obzvláště byl-li očitým svědkem vypravovaného děje — z paměti zaznamenal v tom způsobě, jak za významných příčin skutečně byla konána osobou historicky důležitou, — anebo je to výmysl spisovatelův, t. j. spisovatel sám si ji složil a vložil ji do úst osobě historické, aby povahu a důvody jednajících osob, obzvláště v dobách důležitých svými následky, vyložil obsírněji a názorněji až do nejtajnějších pohnutek jejich činův. Dějepisci věku starého, na př. Xenofon, Thukidides, Sallustius, Caesar, Livius, Tacitus podali v dílech svých mnoho výtečných příkladů tohoto způsobu a poskytují nevyčerpaného zřídla výborných cvičení, kterými znenáhla dospěti lze k samostatnému, volnému skládání řeči, táhnoucích se k určitým historickým osobám a k uvedeným historickým momentům.

Při tom hleděti jest skládateli hlavně ku třem věcem :

1. k povaze osoby, které se řeč do úst vkládá ;
2. ku posluchačům, k jejich náladě a postavení ;
3. k účelu, jehož řeč u posluchačů má docíliti.

Mimo to poukázati jest ke všem osobním poměrům mluvícího, k poměrům, které jsou známy z dějin, jazykův, obyčejův a víry posluchačů, které jsou způsobilé, objasniti věc, o kterou se jedná, a docíliti žádaného konce. Čím úplněji tyto požadavky v řeči budou vyplněny, tím větší vnitřní pravdivosti řeč nabude, tím bude zdařilejší.

K dispositiōi řeči.

Předmět řeči, t. j. věc, o kterou se jedná, zove se *quaestio* (otázka); ta jest buď všeobecná, *thesis*, na př.: *an liceat insidiatore interficere?* anebo zvláštní, *hypothesis*, *causa*, na př.: *an iure Milo interfecerit Clodium?* — Řeč mívá tyto části :

A. **Úvod, exordium**: účelem jeho jest posluchače připravit na obsah, předmět řeči; a řečník ho docílí tím, že si posluchače nakloní, že vzbudí jeho pozornost a zvědavost.

a) Úvod lze vzíti:

1. od okolností, od účelu neb úmyslu řečnickova;
2. od věci samé, její důležitosti, jejích dějin, jejích poměrů ku všeobecnosti;
3. od zvláštních poměrů, na př. místa, příležitosti, zvláštního případu atd.

b) K úvodu se připojuje anebo s ním se slučuje tak zvaná *captatio benevolentiae*.

c) Konec úvodu tvoří *propositio*, kteráž udává *thema*, o němž řeč se bude konati. Často, a při delších řečech *nutně*, pojí se ku *proposici* ještě *partitio*, ve kteréž udávají se hlavní části řeči, na př.: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo esse dicendum.*

Úvod má býti: stručný, jednoduchý a přirozený, okolnostem a osobám přiměřený; poměr jeho k celku asi jako 1 : 12 nebo 1 : 8.

B. **Pojednání**. Přejed od úvodu k pojednání tvoří oznámení věci, o kterou se jedná, *expositio* čili *narratio*. *Expositio* řídí se dle jakosti *thematata* a táhne se k odklizení možného nedorozumění nebo dvojsmyslu. *Narratio* ve smyslu užším naskýlá se hlavně při řečech soudních.

Odůvodnění čili *argumentatio* podléhá v podstatě týmž pravidlům, jako u pojednání filosofického.

Vyvrácení odporů čili *confutatio* má odpory a protidůvody buď skutečně účinné seslabiti a odkliditi, anebo možným se vyhnouti.

C. **Závěr** čili *peroratio* obsahuje:

1. stručné opakování nejpodstatnějších důvodův a z nich vyplývajících závěrův, *recapitulatio*;
2. vzbuzení citu a vůle: *affectuum motus*.

Příklady.

1. *Titus Manlius Torquatus hájí se před soudem.*

Žaloba: Titus Manlius Torquatus domáhá se královské moci a hodnosti.

Určitých důvodů, na kterých tato žaloba se zakládala, se nezachovalo, snad jich ani nebylo; soudili tak o něm proto, že:

1. odpadl od patriciův a přidal se ku plebejům;
2. často míval ve svém domě schůzky;
3. řečnilval pobouřlivě ku plebejům;
4. rozdával plnými rukama.

Všecko, co tu uvedeno, Livius zove fallax indicium.

Důvody hájení:

1. Manlius předvádí 500 klientů, jejichž statkův od dražby zachránil, jejichž osob osvobodil od vazby pro dluhy.
2. Připomíná svých činů válečných; poukázání na kořist zbraně 30ti nepřátel jeho rukou padlých, na 40 darů jemu jakožto vojevůdci odevzdaných, mezi nimiž dvě coronae murales a 8 coronae civicae.
3. Mimo to připomíná osob, které z rukou nepřátel vysvobodil, mezi nimi také C. Servilia, vůdce jízdy (absentem nominat.)
4. Líčí stkvělými barvami nejkrásnější své činy válečné a ku konci líčení odhaluje svá prsa ukazuje na rány, které ve válkách utržil, jakožto na nejlepší svědky své činnosti.
5. Poukazuje ku Kapitolii, jehož zachránil, a uvažuje, co by se bylo stalo z Říma bez onoho jeho činu.

Závěr: Vybídnutí občanů — soudcův:

„Obratťe zraky své k onomu hradu na skále, který mnou jest zachráněn, obratťe je k nesmrtelným bohům spásám, kteří v oněch síních mnou obhájeni jsou znesvěcení, — a pak vyřkněte soud nade mnou“.

2. *Scipio mluví k vojínům před bitvou u Ticina.*

A. Proč je oslovuje:

Vlastní vojsko vítězného konsula odtáhlo do Hispánie; zde jsou vůdce i vojsko sobě ještě neznámi.

B. Charakteristika nastávajícího boje.

I. Nepřítele není se báti, neboť

1. byl již dříve často přemožen;
2. bojuje nyní jen z přinucení; neboť:
  - a) Hannibal vyhýbal se v Gallii bitvě, ač vojsko jeho nebylo tak oslabeno;
  - b) v Alpách pozbyl dvou třetin svých vojáků;
  - c) kteří mu zbyli, jsou utrnaceni a umdleni.

II. Římský vojevůdce vzbuzuje důvěru:

1. bládal dobrovolně tohoto boje;
2. bojoval vítězně s nepřítelem;
3. těší se, že se bude moci měřiti s těmi, kteří v prvním boji probráli.

III. Vůdce karthaginský zasluhuje opovržení:

1. jest vlastně poddaný Říma;
2. vědomí vlastní viny žene jej do boje;
3. nepamatuje osudův a smluv svého otce.

IV. Jednání karthaginských dlužno pomstíti:

1. jsouť nevěrní svým pánům;
2. nevděční svým dobrodincům.

V. Nastávající boj jest rozhodný:

1. jedná se o existenci vlasti;
2. není již žádných jiných prostředkův ochranných.

C. Vybídnutí k úsilovnému a nadšenému boji, neboť on rozhodne

1. o sudu jejich rodin;
2. o osudu celé vlasti.

3. *Memmius kárá jednání šlechty.*

(Sallust. b. J. c. 31.)

A. Ú v o d :

1. Důvody, proč by řečník neměl mluvit:
  - a) moc strany protivné,
  - b) trpělivost lidu,
  - c) nedostatek práva,
  - d) nebezpečí při napravování křivdy.
2. Důvod, proč nicméně mluví; vlastní smýšlení.

B. T h o m a. Co jest nyní činiti ?

I. Záporně :

1. Nesmí se vystoupiti se zbraní v ruce proti šlechtě, neboť takové počínání mělo dosud vždy jen smutné následky
    - a) při reformách Tib. Graccha,
    - b) při reformách C. Graccha.
  2. Ale nesmí se ani trpělivě, jako dříve, na jejich počínání hleděti; neboť
    - a) lid přichází o svá práva,
    - b) šlechta jest pořád zpupnější.
- P ř e c h o d : Ličení nynějšího stavu
- a) vládnoucí šlechty,
  - b) utiskovaného lidu.

II. K l a d n ě :

1. Vyšetřování zločinu, hlavně
2. výslech Jugurthy.

D ů v o d y : Lid

- a) nabude jasněho věci náhledu,
- b) zbaví se utiskování šlechty,
- c) zamezí zlé následky shovívavosti
  - α) hledíc ke klidu a svobodě lidu,
  - β) hledíc ku blahu spojencův.

Z á v ě r : Vybídnutí ku trestu.

1. Zvláštní důvody :
  - a) Zločiny jsou vše špatná,
  - b) netrestati jich vede lid k otroctví.
2. Všeobecné důvody :
  - a) shovívati zlému nebezpečno jest dobrému,
  - b) lépe jest nevšímati si dobrého než zlého.

4. Řeč a protiřeč bohyň Venuše a Junony.

(Aeneid. X. 15.—95.)

Venuše vyzývá Joviše o pomoc a Hěl mu potměšilost Junony, jejíhož jména ze hněvu ani nechce vysloviti.

1. Ačkoli Trojanští k rozkazu bobů do Italie přišli, jsou pronásledováni co nejkrutěji; neboť

- a) ani hradby jim neposkytnú jistoty;
  - b) žene se na ně útokem v tom okamžiku, kde jejich vůdcové jsou nepřítomni;
  - c) i rouhač Diomedes, který Venuši samu kdysi poranil, proti Trojanským jest ponoukán, a jak jim Juno po celou plavbu, zloby neustále vynalézajíc (bouře, požár lodí) ubližovati hleděla, jak Turna Iridou rozdrážditi dala, tak
  - d) přivolává nyní ještě Alektu z podsvětí, aby popudila italské národy k boji proti Aeneovi.
2. Venuše zdánlivě sřiká a vzdává se svých nárokův a nadějí, aby tím více bylo poznati, která se jí děje křivda:

- a) nepomýšlí již pry založiti říše světové, kteráž jest Trojanským slíbena;
- b) chce ponechati Aeneje osudu a pronásledovatelům jeho, jen Askania, hoča vinou nestiženého, ráda by pry zachránila;
- c) Askanius prožije pry věk svůj beze slávy na místě, které jí samé náleží a kde nikomu nebude na závalu; Karthago at si svítězí.

Závěr: Celá ta obtížná plavba neposkytuje uprechlkům žádné náhrady. Kéž smějí se vrátiti do své vlasti, kdež by jim nová válka s Achajskými nemohla připraviti horšího osudu.

II. Juno proti své vůli vidí se nucenu odpověděti a objeviti všem bolest, kterou tak dlouho v sobě tajila.

1. Odmítá předhůzku, že Trojští jejími úklady vždy klesají do nových nehod, a dokazuje, že Aeneáš sám jediné svou zaslepeností a nerozvážlivostí zavinil svůj zlý osud:
  - a) Nikoli výroky bohův, ale šílená slova Kassandřina vedla Aeneje do Italie.
  - b) Ani Juno ani Iris nezbuzují nepřátele a bídy Trojanským, -- nýbrž vlastní jejich chování.
2. Ovšem, tento hrdina Aeneáš jest syn bohyně, ale není-liž mu rodem roven Turnus, syn nymfy Venilie?

3. Je-liž menší bezpráví, že Trojští proti Latinům válku vzdvihli a již za pány země se pokládají?
4. Je-liž nespravedливо přání mé, podporovati stranu mou touž mocí, jakou Venuše přispívá svým oblíbencům?

Pozn. Vypočítávají, ve kterých případech Venuše moc svou projevila, Juno počíná si sofističky, mluvic zde o událostech války trojské, — připisuje onde pomoc jinými bohy poskytnutou přímo Venuši a konečně líšíc událost IX. 107.—122. vypravovanou jako Venušín způsobenou.

5. Nářek, že Trojští v nepřítomnosti Aeneově byli nepřátelsky napadeni, jest beze vší podstaty; neboť praví-li Venuše, že hlavním účelem jejím jest zachrániti Askania, — co jí v tom překáží?
6. Ostatně osud Teukrů jest jen následkem války trojské; ale vina této války spadá na Venuši:
  - a) nepřímě, — rozsudek Paridův;
  - b) přímo: únos Heleny jest dílo Venušino;
  - c) rovněž i dlouhé trvání války, neboť vnuknutím Venušíným Cupido přiměl Parida, že Heleny nevydal.

Z á v ě r: Proto všeliké obviňování Venušino jest bezpodstatné, její nářek jest neodůvodněný a nespravedlivý.

5. Řeč, kterou měl Appius Claudius Caecus proti Cineovi, vyslanci Pyrrhovu.

I. Ú v o d: Příčina řeči.

II. Stat: Mír uzavřítí se nesmí; neboť

1. hanebno jest, uzavírati mír s nepřítellem, který Tarantany ve přepychu jejich podporoval;
2. podmínky, aby za jednotlivé zajatce veliká území byla vrácena, nelze přijati;
3. přijetím míru vážnost národa římského byla by ztenčena, jiní národové pokusili by se odpadnouti;
4. Římané nikdy nečinili míru s nepřítellem vítězcím;
5. nelze pochybovati o konečném vítězství, neboť moc římská není ještě vyčerpána a přijde pomoc;
6. Pyrrhus beze příčiny nestojí o mír.

III. Z á v ě r: Vybidnutí pokračovati u válce.

6. Hannova řeč v senátě karthaginském.

I. Úvod: Jaký jest požadavek Římanův, abychom město opustili?

II. Stat:

A. Žádá se, abychom opustili:

1. krby svých otcův a bohův;
2. pomníky svých vítězství a svých otcův;
3. hroby otcův.
4. A jaký by nás za to stihl osud?

B. Varování. Povoliti bylo by:

1. záhubno; neboť připravili bychom se
  - a) o pramen své moci, o obchod;
  - b) o přízeň bohů, jež zvrátila by se ve luňev;
2. hanebno.

C. Vybidnutí k tuhému odporu; nedostává se nám

1. ani mužstva,
2. ani peněz,
3. ani bohův ochrany.

III. Závěr. Proto pracujte společně a statečně o zachránění města; statečnému štěstí přeje.

7. Camillus vrazuje vystěhovati se do Vejův.

(Liv. V. 51. atd.)

Quirité! Od pronásledování nepřítele, který pohřbil Řím ve ssutinách, právě vítězně v čele legií našich se vrátiv nalézám město sotva osvobozené ohroženo novým a skoro ještě větší nebezpečím, než když Gallové tábořili pod Capitoliem. Všecko občanstvo shromážděno jest na comitii, a učiněno jest návrh zpusťené město opustiti a vystěhovati se do Vejův. Nač, táži se zbabělých navrhovatelů, nač vyrvali jsme nepřátelům obložený Řím, chceme-li nyní město znova nabyté opustiti? Nač Římská bohové a Římská mužové capitolia i bradu hájili, když všecko město barbarů bylo obsazeno, mají-li ona místa nyní, po vítězství Římanů, být opuštěna? Má štěstí naše větší spoustu městu způsobiti, než přineslo mu naše neštěstí? Ba, i kdyby v celém městě nebylo nalézti lepší budovy,

než jest ona chýše našeho zakládatele, což nebylo by i potom lépe bydleti v chýších uprostřed našich svatyň a bohův ochranných, než jíti se vši obcí do vyhnanství? Naši předkové vystavěli na tomto místě, kde nic nebylo než les a bařina, v tak krátké době nové město; a my, kteří vidíme Capitolium a hrad bez pohromy a chrámy bohův nepoškozeny, my bychom se měli štítiti práce znovu zbudovati, co shořelo? A jak pak, kdyby ve Vejích požár vzplanul, a plamen, větrem rozšířený, velikou část města zahubil? Půjdeme pak dále do Fidén, nebo do Gabiův, aneb ohledneme se po jiném městě? Což Vás půda domácí, země tato, kterou matkou zoveme, tak málo k sobě poutá?

Ne beze příčiny bohové i lidé zvolili pro naše město toto místo, na tak zdravých pohorech, nad řekou, která plaví z vnitrozemska k nám plody polní, a která přijímá, co po moři se k nám přiváží; místo, moři ku prospěchu našemu tak blízké, a zase dosti od něho vzdálené, aby v šanc nebylo vydáno útoku loďstva cizího: místo, jež jsouc středem zemí Italie ku zvelebení města více, než kterékoli jiné, jest spůsobilé. Toho důkazem jest velikost našeho tak mladého města, jež stojí teprve 365 let.

Po celou tu dobu, Quirité, válčili jste s národy prastarými, kteří Vás obklopovail, a přece Vás nepřemohli ani Volskové spojení s Aequy, se svými mnohými a mocnými městy, aniž voškerá Etrurie. Co by nás mohlo pohnouti, abychom po tolika zkušenostech zkoušku učinili s novým městem? I kdyby Vás Vaše udatnost provodila na jiné místo, štěstí, které v tomto místě spočívá, nelze přeložiti jinam!

A což, kdyby jiným národům přišlo na mysl, příznivé polohy tohoto města, jež jste opustili, využitkovati, kdyby chtěli v městě tomto obývati, kdyby snad Gallové s novými zástupy přišli sem bydlet, — vímet, že jest jich veliké množství, — anebo kdyby nikoli Gallové, ale Volskové neb Aequové, staří Vaši nepřátelé, zde se usadili? Chcete snad, aby oni byli Římany, Vy pak Vejští? Anebo chcete snad učiniti, aby sídlo bohův našich a našich předků stalo se pouští, aby se zabránilo, by nestalo se sídlem Vašich nepřátel? Nevím v pravdě, která bezbožnost by větší byla.

Zde stojí Capitolium, o kterémž se kdysi, když tu našli hlavu lidskou, pravilo, že bude hlavou světa. Zde Juventus a Terminus k největší radosti předků našich zůstali, když po výpovědi ptakopravcův ostatní chrámové jsou odstraněni. Zde jest oheň Vestin; zde jsou posvátné štíty s nebes seslaní; zde jsou všick bohové, kteří, zůstanete-li, Vám budou žehnati!

A vy zůstanete; já, od Vás zvolený diktator, tomu chci. Sem, praporečnicku stráže, uprostřed comitia postav prapor; zde jest nejlepší místo stanouti!

8. Řeč Hortensia proti návrhu Maniliovu, dle něhož Cn. Pompejus měl obdržeti vrchní velení ve válce s Mithridatem.

Již často, Quirité, zaslechli jste s tohoto řečníště slova má, a vždy, necht jednalo se o hájení nevinnosti neb odhalení zločinu, shovívali jste slabým mým silám a vzali jste za vděk s mou vůlí a snahou o obecné dobré, nedostávalo-li se ozlobnosti a krásy. Jenom příležitost Vaše, tak často mi prokázaná, dodává mi zmužilosti, dnes před Vás předstoupiti, abych ještě v posledním okamžiku, než odhlasuje se o návrhu tak důležitém, proti stkvělé právě přednesené a všemi prostředky umění vyšperkované řeči M. Tullia Cicerona, — jemuž rád ponechávám ceny výmluvnosti, — abych Vás ještě jednou varoval před krokem dle mínění mého přímo záhubným, ku kterému se odhodláte, přijmete-li návrh Maniliův a odevzdáte-li vrchní velení ve válce s Mithridatem jedinému muži s plnou, neobmezenou mocí.

Ano, varovati Vás pokládám za povinnost svou, a ta jest jedinou mou pohnutkou, jako jest cílem mým nejvyšším blaho vlasti. Koho však nenaplnilo by nepokojem a starostí o budoucnost, vidí-li, že i nejetihodnější mužové, zaslepeni jsouce předsudky a strannictvím, hledí Vás přemluviti, abyste v době vlasti naší nikoli nenebezpečné udělili jedinému muži moc, jakéž ani diktatorové nemívali, a abyste proti obyčejí a právu odňali konsulům vrchní velení u vojště a jemu je svěřili?

Ovšem, muž, kterého právě chcete povýšiti nad ostatní občany, tento muž jest, — jakož rád doznávám, — velikým člověkem i velikým vojevůdcem, jest nadšen snahou šlechetnou, jest skutky ovděčený: je to muž, který dostoupil nejvyššího stupně hodností již v tom věku, ve kterém předkům našim sotva se dovolovalo na nejvyšší stupeň vystoupiti, — Cn. Pompejus, miláček Štěstěny, který po mnohých jiných činech válečných ještě nedávno mnoholetou a nebezpečnou válku proti loupežníkům mořským v několika dnech ukončil. Máť tedy Cn. Pompejus tolik zásluh a tolik předností, že nebylo by nad něho muže hodnějšího a schopnějšího vybojovati boj asijský. Ale vždyť nechci mluvití proti osobě tohoto zasloužilého občana, — to budiž mne vzdáleno, — můj hlas obrací se jen proti myšlénce, kteráž Vám povělelna ústy výmluvnými; že nutno jest Cn. Pompejovi svěřiti vrehní velení války mithridatské, protože prý jen tak lze válku rozhodnouti ve prospěch Říma. A které jsou uvedené důvody, abyste se odhodlali k tomu kroku? Skoušejte je jen místněji zbavíce je řečnické jejich okrasy! — Praví se Vám: Válka tato jest velmi důležitá a závažná; následuje z toho, že jest jen jediný muž, který ji může ukončiti? Praví se Vám dále: K ukončení této války zapotřebí jest zkušeného vůdce. Nuže, táži se, ode které že doby národ římský tak zebudnul vojevůdci, že by k vedení všech svých válek vnějších mohl užiti jen jediného muže? Ale, — tak se Vám dokazovalo, — tento muž jediný má všecky vlastnosti, které vůdce proti Mithridatovi míti musí. Pokud tento důvod obsahuje chválu Pompejovu, rád mu ponechávám jeho váhy; ale důkazem oúho tvrzení býti nemůže. Či snad opravdu někdo z Vás má za to, že bohové nesmrtelní jemu jedinému udělili hojnosti všech svých darů, tak že mimo něj není velikosti ni štěstí? Ó, jak politování hodný byl by stav naší obce, kdyby tomu bylo tak! Co, — táži se Vás, — co má se státi z obce naší, přihodí-li se tomuto jedinému muži ve střidě osudů lidských nehoda? Že nehoda jest možná, sami doznáte. — Ale i tohoto důvodu chci se vzdáti a přidati se ke straně chvalořečníka návrhu Maniliova, že hrdina jeho povznešen jest nad nehody a nedostizitelný že jest neštěstím, — je-li

však proto také prost lidských vad a náruživostí? A což, kdyby své neobmezené moci zneužil, — kdyby jako ondy Marius a Sulla, meč, který svěřen mu na obranu vlasti, obrátil proti ní, aby sobě a straně své ku panství pomohl? Nechej tím zajisté říci, že by byl Pompejus k takovému skutku náchylen, — naopak jak znám jeho lásku k vlasti, jeho úctu práva a zákonů, jest v této příčině povzrušen nade všecko podezření. Ale při vši své dokonalosti Pompejus nepřestává býti člověkem, a člověkem býti jest býti poddánu pokléskům a náruživostem, býti podrobenu náhodám osudu, podléhati zaslepenosti a moci bohův.

Protož, občane, uvažte nebezpečnost kroku, ku kterému svésti Vás chce strannická horlivost ctižádostivých řečníkův. Ohleďte se, tak volám a varuji Vás, ohleďte se na příklad předkův a otců našich: bylo-liž kdy slycháno ve slavných dějinách obce naší, že všecky důležité a těžké války — a kolik jich bylo bojováno! — jen jedinému vždy muži po řadě byly svěřeny? Nebylo-liž naopak moudré zařízení předkův našich, že vojvodcové ob rok měli se střídati? A jestliže ono zařízení osvědčilo se v dobách Pyrrhových a Hannibalových, zůstali-li otcové naši zvyku tomuto věrni a seslil-li jím Řím a zmohutněl, kterak bychom my v postavení ne méně obtížném jednali proti všemu právu a obyčeji? Nežádá-li spíše povinnost a zbožnost, abychom zařízení po otcích zděděná zůstavili neposkvrněná a nezkrivená také svým potomkům, kterým byste dali špatný příklad, kdybyste rogačí Maniliovu učínice zákonein, Pompejovi tak neobyčejné imperium udělili.

Mějte se tedy na pozoru, Quirite, a jestliže nelčené, ale nezvratné důvody a vážné napomenutí u Vás nebudou přehlušeny a udušeny lákavým hlasem stkvělého, ale strannického a obecnému blahu nebezpečného umění řečnického, zavrhuete návrh Maniliův, a svěřte vedení války mithridatské jinému muži, o kterém víte, že má dosti rozvahy, důstojnosti, statečnosti a štěstí, aby válku ukončil k užitku a blahu obce!

9. Řeč Temistokleova před bitvou u Salaminy.

Po nařízení velitele loďstva spolkového vidím Vás, stateční spojencové a občane, shromážděny kolem sebe na

četných a řádně vyzbrojených loděch, abyste z úst mých přijali heslo k nastávajícímu boji. Zajisté, slavný to a důležitý okamžik! — Okamžik tento rozhodne, má-li Řecko býti svobodno nebo podmaučno, budeme-li národem samostatným neb otroky cizího násilníka! Velikým významem tohoto okamžiku jsa naplučen, nadšen láskou ku vlasti, která vždy všechny mé činy řídila, a vřele žádaje viděti Řecko zachráněné a veliké, pozdvihuji hlasu svého k Vám, aby přehlušuje šumění vln salaminských, ve srdcích Vašich vzbudil statečnou mysl a odhodlanost, rozuťil huňv a pomstu a Vás k boji a vítězství nadechnul a vzmužil.

Jako protřženou hrází obromný proud vln, tak nesčíslní zástupové asijských barbarů zaplavili a zpustošili kraje severního Řecka; zrada otevřela jim bránu do Řecka středního, a bez odporu přivalil se proud jejich do Attiky. Strach a zděšení je předeházejí, zpousta a poplnění jsou jejich stopy. Nivy boiotské a attické, jindy tak požehnané a kvetoucí, jsou jediné nepřehledné spáleniště. Athény, stkvostné to město, pýcha Řecka, jsou sutinami a zříceninami; obyvatelstvo jejich přehlo, kněží a starcové, kteří tam zbyli, leží ve své krvi. A již hrozí oni zástupové jako děsná bouře i Peloponnesu. Kdo zastaví jejich proud, kdo učiní konec jejich pustošení? Kdo, — ještě se mám tázati? Z ohnivých zraků Vás všech vysvítá mi odpověď: My, — my jsme hradbou Řecka; nám dostalo se vznešené úlohy, hájiti a zachrániti vlasti. K nám pohlízejí potlačené národové a volají o pomstu za zdupané osení a zřícená obydlí; k nám pohlízejí ohrožené krajiny a prosí za pomoc a ochranu. Nebudou volati marně: budou pomstěni, dojdou pomoci a ochrany. Ano, třes se, žoldnéřstvo perské! dáš se na útek, poraženo jsoú a rozprášeno; — Ty však, vlasti posvátná, budeš svobodna a velika, a my jsme to, Tvoji synové, kteří Tebe zachrání!

Taká řeč jeví se ve Vašich očích a obličejích, a tato řeč podává mi záruku vítězství. Ale i kdyby nadšení v tomto boji bylo méně veliké, již postavení naše, ve kterém nám zbývá toliko voliti vítězství nebo smrt, musilo by úmysl Váš obrniti, síly Vaše zesliti. Jen se tam podívejte ke vchodu zálivu salaminského! celý les nepřátelských stěžňů stojí proti nám. Plaviti se podle po-

břeží na jih k Peloponnesu, jest již, i kdybychom chtěli, nemožno. U velikém oblouku nepřátel celý záliv obklíčili, kojíce se marnou nadějí, že nás jednou ranou zničí.

Ale právě toto obklíčení, jímž nepřátelé naši pýchají, jest mi novou jistotou našeho vítězství, jakož, jak směle mohu tvrditi, jest dílem nikoli nepřátelské strategie, ale mé lsti. S pravé i levé strany zemí a mělkým pobřežím jsou sblísněny těžké a nemotorné lodí Peršanů nebudou moci pro množství své vhodně se rozestaviti, aniž dle přání a potřeby si počínati, kdežto nám úžina mořská největších výhod poskytuje. Jako nedávno v Thermopylích hekatomby barbarů tím hustěji pod kopími Leonidovými a 300 jeho bojovníků padaly, čím četnější byly jejich čety a zástupy útokem ženoucí, tak i zde porážka jejich bude tím úplnější, čím větší jest počet jejich lodí a čím těsnější jest bojiště. Svými rychlými trojveslicemi vrazíme mezi ně, a jestliže již u Artemisia, kdež přece Peršanům bojiště bylo příznivo, loďstvo naše velikých výhod dobytí mohlo, kterak neměli bychom zde, kde nepříteli každý pohyb jest obtížný, kde vítr a místo nám jsou příznivy, kde svítěziti musíme, abychom přesilou nebyli umáčkáni, — kterak neměli bychom zde dobytí ceny boje? Kde však výhoda našeho postavení, lehkost našich lodí, naše větší zručnost ještě by k vítězství nedostačovaly, tam naše vzpružená mysl, naše po pomstě lačnické udatnost dílo dokončí. Bude-li ruka naše od práce válečné umdlévati, budou-li pod námi nohy klesati pod tíží ran, ó, pak pomyslete jen, jak hanebně barbari si počínali, jak syny naše zotročili, naše ženy a dcery hanobili, naše chrámy a domy poplenili! Vzpomeňte vyhnaných našich, žen a dětí doma strachem se třesoucích — a divoký hněv k novému namáhání Vás rozohní.

Také nesmíme zapomínati, že záštity bohův se nám dostane, jako když bojována bitva u Marathona. Neboť s tímto nepřitelem, jež vidíme před sebou, neválčí, jako kdysi proti předkům našim před Trojou, nejmocnější bohové olympští: tito zbožňovatelé ohně uvalili na se nejohrovnější hněv Olympských, že svatyně jejich zpupnou rukou poškvřnili, poplenili a zpusťovali. Přede všemi nebeštany však prohřešili se na dvou nejmocnějších božských

ochráncích této země, na Atheně a Poseidonovi, kteří pomstí se na nepříteli pro poplenění Atiky a spálení svých chrámů, nám pak mocnou podporou poskytnou odměny za naši dětinnou úctu a službu. Ano, dcero Diova, svato-svatá panno Athéno, pomstí města, jež dle Tvého jména se jmenuje; a ty, veliký Kronovici, Diův mocný bratře, vládce moře, — jestliže kdy v Erechtheii oběti naše Tobě se líbily, podporuj dnes lid svůj a pomozíš nám, abychom jako u Artemisia, i zde na jevišti Tvého živlu šťastně válčili a vítězili!

A již do bitvy, udatní druhové, s myslí udatnou a silnou; pomněte, že za ochránce vlasti jste vyvoleni. Jako blesk udeří a vše pod sebou ničí, taký budiž náš útok, neodolatelný, nepřemožitelný, loďstvo i mužstvo hubící. Ani nepřítelův taseňý meč, ani zející moře propast nás nezastrašuj a nezdržuj; plni lásky k ženám a dětem, které z ostrovů sousedních se dívají boji našemu, od něhož závisí osud jejich, pamětlivi hanby a potupy, již jest nám na nepřátelích mstítí, nadšeni stkvělým příkladem hrdin Marathonských a Thermopylských, posilněni jsouce vědomím, že věc naše svata jest a že neobečtané jsou štítem naším, — vyřítme se před spálenými troskami otcovského města Athén do boje, — a brzy zbarví se vlny mořské krví cizinců, trosky jejich lodí pokryjí záliv, a Hellas bude zase svobodna, osvobozena ramenem svých synův.

Dodatek k rozmlouvám.

Alexander, Hannibal, Scipio a Minos.

(Z Lukiana Samosatenského.)

Alex. Muž náleží přednost, Afrikáne! neb jsem tebe lepší.

Han. Nikoli, muž přísluší.

Alex. Ať nás Minos rozsoudí.

Min. Kdo jste?

Alex. Tento jest Hannibal Karthaginenský, já pak Alexander Filipovic.

Min. U Peruna, jistě oba znamenití! oč se muedle hádáte?

Alex. O přednost: On tomu chce, že byl výbornějším vůdcem; já pak pravím, že jsem, jakž to veškerému světu známo, netoliko jej, nýbrž i všechny, kteří přede mnou živi byli, převýšil uměním vojenským.

Min. Předneste tedy jeden po druhém svou věc. Ty, Afrikáne, začni!

Han. Nyní mi to přispívá, Minose, že jsem se řecky naučil, poněvadž mu ani v tom neoddám. Dle mého mínění zasluhuji onino největší chválu, kt ří ničímž z počátku nebyvše, sami svým přičiněním k velikému moci stupni vynikli, k zemskému řízení za dospělé jsouce uznáni. Já se skrovným počtem bojovníkův přišed do Hispanie, ze začátku slouže pod bratrem, k největšímu vojenskému důstojenství jsem byl povýšen, za neschopnějšího jsa souzen. Na to jsem Keliberii vybojoval, Gally západní přemohl, veliké hory, jež Po protéká, přešel, a všecko v zmar uvedl, rozbořil množství měst, podmanil roviny Italské, až do předměstí Římských se dostana; za den jsem tolik nepřátel (u Kann) pobil, že jsem jejich prstony na míry měřil, a v řekách z mrtvol mosty si dělal. A to vše jsem vyvedl, nej-a Ammonovic jmenován, aniž bohem býti chtěje, aniž sny matčiny hájeje, nebž člověkem se býti vyznávaje vůdcem nejmoudřejším byl jsem přirovnán, i nad vojáky nejvýbornějšími jsem svítězil; nikoli Medy aneb Armeny přemáhaje, kteříž utíkají, dříve než je nepřítel honí, vítězství zanechávajíce ihned každému, kdož jen s nimi se o boje pokusí. Alexander po otcí království ujav, zvětšil je a mnohonásobně je rozšířil, maje štěstí sobě příznivé: jakmile však u Issa a Arbel nad nešťastným Dariem svítěziv vlastenské mravy si zošklivil, božské pocty žádaje medské zženilé živobyti si obhlbil, a vlastní své race u prostřed hodů krví svých přátel zprznil, aneb je do želez vrci a odpraviti kázal. Já jsem však náležitě vlast spravoval; a když mne domů povolala pro veliké loďstvo, kterým nepřátelé do Afriky vrazili, chutě jsem poslechl a sprostý život vedl; pak byv odsouzen, svůj osud jsem s mírností snášel. A to jsem vykonal jakožto barbar, nejsa po řecku vychován, aniž se Homerovým zpěvům, jako tento, uče, aneb od Aristotela

mudrce jsa veden, nébrž přirozené schopnosti dobře užívaje. Z těch příčin, pravím, jsem lepší než Alexandr. Jestliže pak on krásnější jest proto, že korunou má hlavu ozdobenu, ať se mu Macedonští klanějí; proto se však nikoli nemůže vynášeti nad vůdce udatného a hrdinského, kterýž se více důmyslnou moudrostí, nežli pouhým honosí štěstím.

Min. Tent zajisté řečí zmužilou zastával sebe, kteréz bych se od Afrikána nebyl nadál. Ty, Alexandře, co na to odpovíš?

Alex. Neměl bych, Minose! člověku tak ošemetnému ani odpovědšti; dosti snad pověstí zvědělš, jakým jsem já králem, on pak jakým loupežníkem byl: uvaž však, málo-li jsem nad něj předčil, kterýž jsem ještě mladý k vládě přikročiv, království zbouřené zpravoval, vrahy svého otce potrestal, vyvrátiv město Theby Řekům strachu nabnal, pak za vévodu od nich vyvolen jsa za nehodné jsem pokládal, abych se s Macedonským, po otci pozůstalým vladařstvím spokojil: nébrž veškeren myslí obsáhna svět, nemohl jsem snést, aby h nade všemi panoval. Skrovné vojsko sebrav do Asie jsem vtrhl, u Granika v znamenité bitvě velikého došel vítězství, po té Lydie se zmocniv, Jonii i Frygii a zkrátka všecko napořád podmaniv až k Issu jsem přitáhl, kdež mne Darius s nesčíslným válečníkův množstvím očekával. Není vás, Minose! tajno, kolik jsem vám v ten jediný den nebožtíků sem zaslal: přivozník aspoň jistí, že mu loďka tenkrát nestačila, nébrž že mnohé z nich po prámech převážel. O takové věci jsem usiloval, všeho nebezpečnosti se opováže a za čest pokládaje, raněnu býti. Abych ti pak příběhův Tyru a v Arbelech stalých nevypravoval, až k Indům jsem přitáhl, Okeanem království své obmezil, sleny jejich zajal, Pora podmanil, i nad Skythy, udatnými a znamenitými jezci, přešed Don, velikou získal jsem bitvu: přátelům jsem dobře činil, toliko nad nepřátely se mstě. Zdál-li jsem se lidem bohem býti, musí se jim prominouti, pro množství mých hrdinských činů toho domnění jsoucím. Poslóz jako král jsem umřel, ten však jako vypovězenec u Perusia Bithynského smrtí sešel nejpodvodnějšího a nejukrutnějšího člověka hodnou.

Jakými prostředky v Italii svítěl, pomjím mlčením; jistě ne udatností, nébrž podvodem, nevěcností a úskoky, neb řádných bitev a širého pole se varoval. Vytýkají mi rozmařilost zapomněl tuším, jak se v Kapui zachoval, rozkoše se přidržuje a války dobré příležitosti v kvasech zmaře. Kdybych já dobytím západních zemí opovrhuje k východu zbraně své nebyl obrátil, cožbych velikého dokázal, kdybych byl Italie bez krve prolítí se zmocnil a všechny národy až ke Kadisu přemohl? Ale tyto krajiny nezdály se mi býti válčení hodny, ježto již strachy jhu se podrobily a samovládcí kořily. Již jsem domluvil, Minose! nyní suď; neb toto, mnohé jiné věci opomína, jest postačitelné.

Scipio. Nikoli dřívě, než až i mne vyslyšíš.

Min. Kdož jsi ty roztomilý! i jaký krajan, že se ve při tuto pleteš?

Scip. Italský vůdce, Scipio, kterýž jsem nad Karthaginenskými a Afrikány velikých vítězství dobyl.

Min. Co muedle i ty předneseš?

Scip. Že se nad Alexandra nevyneším, ale Hannibala předcházím, an jsem ho přemoženého zahnal, a k hanebnému utkání donutil. Jaká jest to tedy nestydatost, že se tento s Alexandrem o přednost hádá, jemuž bych se ani já, Scipio, jeho podmanitel, rovnati nepokusil.

Min. U Peruna! s'ušně rozprávíš, Scipione! pročož přední měj místo Alexander; ty buď hned po něm: třetí pak Hannibal, neboť i on k zavržení není.

J. Lib. Ziegler.

O jazyku českém.

(1803., v Hlasateli I.)

Rozmlouvání první.

Daniel Adam z Veleslavína, Čech a Němec.

Veleslavína. Dovol Minose! at promluví několik slov s tímto přehoším. Tuším, pane! že rozprávíte česky?

Čech. Tobše pan! ja měla, tyš byl chlapes, chovaška, a ten byl šesky.

Vesl. Chvalné a potěšitelné jest to srdci mému, an vidím, kterak i do cizích zemí jazyk můj milý se šíří. Vy, jakož patrno jest, Němce jste: odkud, prosím, rodíte?

Čech. Na, na, Pan! ja Šech je, a v Šechy narotil.

Vesl. I tot jste tedy celé své živobyťi v cizině ztrávil; a kdežto můj milý, že vám možné nebylo, abyste se dončil jazyku Českému?

Čech. Ja pyl můj život no přes grauc šesky. Ja v Prase narotil, v Prase šiva pyl, a v Prase umšel.

Vesl. Pro Bůh! jak jest to možné: Čech — Pražan — a tak nedokonale mluvíti jazykem svým.

Čech. Můj jazyk ja mluvit tobše.

Vesl. Pohřechu! nhrubě; leda byste (čehož Bůh ostřez!) k jinému se znal jazyku.

Čech. Můj jazyk je němesky.

Vesl. I vím všecko; vyť jste syn nějakého Německého řemeslníka, jimž předkové naši Poříč za obydlí vykázali, aneb snad některého do Čech vnově přišlého Němce, a Němci vždy měli tu vadu do sebe, že, rádi do Čech se loudíce, neradi jazyku Českému zvykali; snad jste i málo s Čechy obeoval?

Čech. Prafil sám, šo s Prazo sem. Je ne šatny kaféhaus v Prase, kte ja nepyl jako toma, šatny saal, kte ja ne fortansovat, thoater a khestel, kte ja neunterhalten. Ja mám tobše tabak koušil, tobše billiard hral, cechofal i fechtofal, a mám všecko tělal, so se škoval na šlofěk od kultur.

Vesl. Odkud mnedle ta hříšná jazyka svého ne umělost?

Čech. Ja šek sám, šo můj jazyk je němesky; a ten kto šost v těle, a topný kapát na tělo má, ten šesky mluvit hanba.

Vesl. Nastojte! česky mluvíti se hanbí! jazykem, v kterém veškeré království se řídí, jimž od končin do končin po celé vlasti slovo boží se káže a hlásá, jimž umění se přednášejí, a srdce česká k ctnosti a hrdinství se vzbuzují! V hrdlo lžeš člověče! že Čech jsi! Němec tobě z očí i kroje hledí; oč, že Šváb jsi? —

Čech. Švab nepo Šech! tnes to jetno. Ale ja Šech je a Minos k Šechy mi anveisovat,

Velesl. Odrodilý předků svých potomku! Jestližes sobě v kaffrácích, v těch cizozemeň, jak vidím, hnřzdech, Němce vyválel, však jsi ve škole lópe česky naučiti se mohl i měl; čilis do žádné nechodil?

Čech. Še ja mlšel k teu šeci, fitěl pan, še filosofem; snám i jura všesko, a ja moch moje půl funt attestí jako kto jiny s nofey ušensy, pro lucirofat.

Velesl. Avšak z Kolína, kancelér výborný, neposlodal zajisté jest spisovatel; což jste jeho městských práv nečetl? Tut byste byl měl příležitost dobré češtině se naučiti.

Čech. Ja uměl no šesky šíst, a ja to nepočebofal.

Velesl. Co slyším? Pravda-li, že nyní v Čechách někdo může naučiti se veškeré filosofii i všem právům, jeuzby česky ani čísti neuměl! Nečítají se tedy, jakož jsem doufal, spisové těch ušlechtilych mužů, kteříž statky i životy své na zvelebení jazyka svého vynakládali? Nečítá se Konáč, Velenský, Hájkové a můj milý Kocín, aneb ozen, jehož sláva i nás se donesla, dobromyslný Komenský? A což Veleslavína, ha! pověz, čítají-li toho?

Čech. Máj pan! To je šesky fesnie! o teu lit mám ja, so šiv, nic neslyšel. Ale to prafili mi, še teu šesky knišky je plotky a pláto; teu němesky proti uěj slato! a teu šesky pyl ne tost na convert čem němesky.

Velesl. Utrháš! co za mého času psáno bylo, to nebyly plotky; byli to plní bohobojnosti a umění spisové, byly drahé etnosti kameny, jimž opravdová pobožnost zjednala utěšenou a věku mému milou skvělost; byla zrna pravdy bez plov lichoty, zlato počestných mravů bez trusek lehkomyšlnosti. Němci síce vším úsilím za našeho času pracovali, však nepravda i lež jest to, aby v tom svém štěkavém a chrochtavém jazyku díla vyvedli, která by ona našeho libého a zvučného jazyka jako zlato nad bláto předčila! Ha! pověz opravdu, mají-li Němci tak drahně spisů výborných?

Němec. Pravdu mluví přichozí tento, kterýž, jak vidím, jest pravý obraz nynějších Čechů, ničehož méně neumějících, jako česky, a to prošlé skrze tvé péro příslovi prorocké, že někdy na mostě Pražském bude Čech nevidanější jako jelen se zlatýma rohamu, vyplněno jest téměř túto dobu. Ne tak Němci; ti by měli vaším za příklad

býti. Jest tomu asi 60 let, co naši jazyk svůj upřímně vzdělávati počali, bronsíce, pilující, hladíce tak dlouho, až se každému ve světě jazyku v bohatství a dokonalosti vyrovnati mohl. V brzoce věk zlatý Němcům vykvetl, jehož vůní milou zakochali se i vašinci, zvláště proto, že štěp svůj, mohoucí nápodobný květ nésti, svévolně ze všech odrali poupat. Nebo již dvě století vyzouvají se ze všeho, což českého jest; spálivše staré knihy předků svých, nových nepsali; mrav, kroj, až i skoro jazyk otcovský proměnili, aneb aspoň změnití usilují; slovem, přijela mezi ně, řekl by, že na Český to, ale z Franků a Němců jest složený národ: velcí z Franků, sprostí z Němců, a to všickni, když ne skutkem, aspoň vůlí. Všem je naučš raději, než jazyku předků jich!

Vesl. Přestaň, pro Bůh! přestaň! nahý meč jsou slova tvá.

Němec. Vidím v tobě Staročecha, jednoho z těch, kteří pro jazyk svůj a vlast nasazovali jmění i životy své, jimžto slouti Čechy byla chvála nejžádanější, kteří byli strašní práv hájitelé, podiv závistných národů, lampy u prostřed větru hořící. Jednak zhasly lampy ty, přišel podiv ten v přísloví a lehkost, a usnuli hájitelé práv strašní. Čas, Danieli: čas, ten všeho dárce a zhoubee, za nímžto města, obce, národové i avěty vycházejí a zacházejí napořád — i to jméno české, leč že Čechovi bude možné odolati osudům, brzy, brzy snad věčnými přikryje zavalinami.

Vesl. Ach, přísný soude boží! nastojte, že mi nelze po druhé umřítí, že taková hanba potomků muě zahořčila sladké elysejské radosti! Zajdu, kde bych neviděl příchazeti vzdárníků těch, i snažiti se budu, abych s vlastenci věrnými o tom, což bylo, rozmlouvaje, nad tím, což nyní jest, uskrovnil zármutku svého.

Němec. Nermut se, Danieli! není ještě posavad po všem veta. Živ jest národ ten, jehožto jazyk zcela nepošel. Stojí až po tu dobu ouen štěp vašinců, ač odraný, ač ostím vůkol dušený, nieměně zdá se pouštětí nové pupeny, silné dosti, aby ještě jednou jeho předešlá mladost se obnovila; jen ať dobrý zahradník jest ho šetrný, jenžto v sadu svém každý strůmek rovnou péčí pěstuje.

Povstává, dím, ušlechtilější česká rodina, zdární synové vlasti, povinnou k té matce lásku v prsech čijící. Ti, kdo jste vy snažice se ustali, uchopují se českého umění, a vytrhnou (buďtež jednosvorní!) slavnou druhdy vlast svou z přísloví a posměchu okolitých národů, jen jestliže (a lze-li pochybovati?) ten dobrý otec národů, král náš milostivý, k žádosti milionů věrných nakloní ucha svého, a bude, jímž byl Karel i Rudolf odpoly, docela otcem Slovanům svým!

Světobčanství a vlastenectví.

Rozmlouvání druhé.

Slavomil a Protiva.

Protiva. Nenadál jsem se ve sboru věčejším, žeby z úst dávno prohlášeného světobčana tak horlivá obrana jazyka českého se pronesla.

Slavomil. Světobčana? — horlivá obrana? To první od vlídnosti vaší za poklonu tím raději přijímám, že tak se radovati mohu, an jsem vám poněkud podoběn; než to druhé? — inu, každý má svého koníčka, na nějž za sedna rád v zámezní končiny paluje. Já zajisté toho nepřím, že na svém zaháletí nemohu; myslíte však, že mezi těmi dvěma slovy jest nějaký odpor?

Prot. As takový, jako jest mezi těmito: býti a ne-býti, nebo dokonce mezi milovati a nenáviděti.

Slav. A kterak to? prosím.

Prot. Buďte že v pravdě kdo světobčanem jest, a ten ovšem celý svět zároveň miluje, nebo některou jeho částku za obzvláštní lásky své předmět vyvolil, a ten světobčanem býti patrně přestává; nýbrž bojím se, aby taková strana lásky k jedné části lidí snadno v nenávisť ke druhé nepřešla.

Slav. Co se mne tkne, já o světobčanství docela jiného jsem mínění. I muím, že se tak láska k vlasti s láskou k ostatnímu světu, jako láska k příbuzným s láskou k sousedům srovnává. O tom však jindy. Včera tedy jsem se vám zdál horlivěji rozmlouvat s tím poněmčilem? — Než medle, vidoucemu muž u prostřed

vlasti nevlastenectví tak náramně, Čecha rodem, an všemu, což dědům jeho svaté bylo, se rouhá a posmívá, domácí tupí, cizí chválí, těch nenávidí, od nichž žije a tyje, — možno-li, prosím, aby kdo horlivostí pojat nebyl a nej-přísunější nevole proti synu vlasti nehodnému necítil?

Prot. Možno-li vám vlastně, opravdu nevím; to jedině vím, že tudíž za horlivost svou viděti jste musil na pokání, jak odpůrce váš, jakož při půtkách obyčejně se děje, tím pevněji na svém zůstal. Já, chladný vás obou posluchač, snadno jsem se varoval svědčiti jedné neb druhé straně a oleje do ohně liti; nýbrž toho prospěchu při tom užil jsem, že v obapolně zahřitém a tudy jako plynutějším vtípů vašem velice jsem se kochal.

Slav. Pravát jest to moudrého povaha, z potěšlosti jiných rozumného požitku nabývati. Než tenkrát neodnesl jste jeho darmo. Pokud zde sedíme v tomto starém Čechům posvátném háji, povězte mi, prosím, komu z nás sám u sebe jste dal za pravdu, nebo co smýšlel o tom celém rozmlouvání?

Prot. S jednou výmiukou.

Slav. Přijímám ji, buď jakákoli.

Prot. Byste poslyše mne zůstal chladný.

Slav. Zůstanu jako led.

Prot. Nemálo jsem se divil, kterak jste zvláště v celé to rozmlouvání od hlavní věci na jinou a docela rozdílnou převedl, aneb at zřejměji dím, od lásky k vlasti k lásce jazyka českého se uchýlil: což mi tak směšné přicházelo, jako když tam Lucianův Jupiter rozběhna se s svým mnohohrotným hronem na zapírače bohů Anaxagoru, sám nevěda jak, udeřil do chrámu Kastora a Poluxa, kteří mu ničím neublížili, j-što zatím filosof bez nejmenšího úrazu vyvázl.

Slav. Chrám Spartánských bližencův a Anaxagor filosof ovšem věci nestejně byly; jestliže pak mezi vlastní a jazykem vlastenským táž jest nestejnost, tož bychom arci daleko za cíl byli házeli. Než, dovoďte, at se vás zeptám, jaký národ přebývá v Rakousích? Řeknete zajisté, Němci; na týž způsob Francii Frankům. Rusii Rusům připíšete! aniž zapřete, že všickni ti o svou zvláštní vlast mají. Nuže, což právě tím je dělá, aby Frankové, Rusové, Němci byli?

Prot. Zvláštní jich každých obec a správa.

Slav. Než co, kdyby se všechny jich země pod jednou správou spojily, zdaž by přece jako prve tolikými byli národy?

Prot. Bylaby to jedna obec v Němcích, Rusích a Francích záležející.

Slav. Jedna, ale rozdílných národů. Každý ten národ sebou by obmezen byl, mluví, žeby uenamluvil tak snadno Rusovi někdo, že Francie jeho vlast jest. Sani Francouzové, ač že jako nejhlavnější světaobčanů všudy doma jsou, neopomenuli by svého Zárýnska, jakožto vlasti své, plnou hubou zvelobovati. A hnedle, tu kdeby jedna správa, jedno právo, jedno, dejme i to, náboženství panovalo, odkud přece ta patrná rozdílnost mezi těmi národy pochází?

Prot. Rozumím vám: mluvíte, že jazyk jest to, co obmezuje národy a vlasti jejich. Než co, kdyby místní okršlek snad to byl, ježž vlastní nazýváme? Dejme tomu, žeby Francouz ve Vídni jsa zrozen a vychován, o vlast svou tážán byl: může-li, nelhaje zapřítí, že Vídeňan jest? umí-li německy, čili nie, na tom nezáleží,

Slav. Velmi mnoho. Neuměje německy vůbec za Francouze jmín bude.

Prot. A co, kdyby takových Francouzů buď ve Vídni, buď v okolí jejím více, až i na tisíce bylo?

Slav. Tu by se patrně dělili, a jako jsou u nás čeští a němečtí Bojemové, nápodobně by tam němečtí a francouzští Rakušané byli; vždy však dva národové v jedné zemi.

Prot. Tedy v jedné vlasti?

Slav. Pokud jistou země částku neboliž jisté, z hor, dolů, řek a lesů sestávající okolí vlastní nazýváte, nepřím se, a na ten způsob celá naše, jakkoli prostraaná máti země jedinou bude všech národů vlastní, a přece, že více na zemi vlastní jest (vyjímaje vaše světaobčany), žádný potud nepochyboval; aniž pokud muž známo jest, přirozonost zvláštní tak nazvané vlastní obehnala nějakou hradbou, aneb plotem jakýmsi viditelným opatřila, tak aby jedné každé z nich věčné byly vykázány meze, a ona za hodnými toho příčinami menší nebo větší býti nemohla.

Prot. Vidím že, nechci-li, aby se ten led docela rozjehl, ustoupiti musím. Tedy kolik jazyků, tolik národů, a kolik národů, tolik vlastí?

Slav. Jelikož jistá částka země s svými obyvateli dle jazyků rozdílnými právem vlast slove. —

Prot. Čechia tedy částkou Bojemie, a v Uhřech nejméně trojí vlast, a co při tom nejutěšenějšího, lezky pomatena jest!

Slav. Smějte se do vůle; jinak není. O jméno se nehádáme, nýbrž o věc samu; a umím, kdyby Český národ se poněmčil, aneb jakým koli jiným způsobem pošel (čehož na vzdory nenávisníkům českým jeho duch ho chrání a ostřez), žeby jméno Čechie zemi té tak málo náleželo, jakož jí náleží ono Bojemie, an v ní dávno žádných Bojtův více není. Tedy-liž včera esle tak hrubě chybeno? Nebo jestliže vlasti bez národu, národu bez jazyka zvláštního pomyslití nelze, dokládám ještě jednou, že se žádný, kromě když jazyk národu svého miluje, pravou láskou k vlasti honositi nemůže.

Prot. Nechej déle uprání, že jakási národu bytost v jazyka jeho záleží. Věřu! Slavomil domnění svá, buďte ona sebe zvláštnější, výborně ohrázeni zná.

Slav. Zkoušíte mne, příteli! Vy, jsa milovník a znatel staré i nové literatury, víte dobře, kterak každý ve světě národ o svém jazyku smýšlí. Znáte ono Římanův na vtrající se cizozemce neustálé nevražení, aniž třeba připomenouti vám Juvenála, an jako všech vlastenců zástuppe ty Gróky tam ne nehodně mrská; chcete starší příklad? máte jej na nejstarším, od něhož památky jsou, národu, Hebrejském: celý zákon pln jest lásky rozpálené k vlasti a jazyku. Ale proč hledati u mrtvých, čehož u živých dosti! Frankové až pyšně rozprávějí o jazyku svého rozšířenosti a slávě; Angličané svého sílu, hojnost a krátkost, ač že ta jej nemálo štěkavým činí, horlivě zastávají. Což Němci? ti zajisté jednou rukou vynálezků učení a umění francouzských dychtivě vždycky uchvacovali, avšak druhou všemu, co u nich pofranciti se chtělo, vidliček podávali.

Prot. Vše to pohřbehu svědčí, že svět posavad nezmodřel. Ony výborné myšlénky o povšechné obci, o všeobecném jazyku, o pokoji věčném, zůstanou tedy —

Slav. Ůtmž byly na počátku — pěkným snem! Ten moudrý a mocný přirozenosti správce, kterýž působí, aby ty vaše španielky a ty mé holandské tulipány, čím dále tím více, ony k ovčím, tyto k tulipánům českým podobnější byly: kterýž vinnému kři rovně jako královskému jablku náležitý prouh země vykázal, nás občlil, Maury očernil: kterýž, ať dím všecko, ani dvou ve světě zrnok písečných docela sobě rovných neučinil, ten správce, pravím, nedopustí, aby ta ve všech věcech panující rozmanitost podivná v jednom pokolení lidském, aneb jen v jedné vlastnosti jeho lidskou mocí zrušena býti měla.

Prot. Ačkoli sám pochybuji, žeby kdy jeden jazyk, byť i jakási nadpřirozená moc všechněm národům dnes jej v ústa vložila, dlouho se udržeti mohl, aby ho nový Babel nerozdělil: nieméně za to mám, že jak bez ujmy oné v pravdě velebné a divné rozmanitosti, tak bez ujmy osobnosti své národ Český poněmčiti by se mohl; nebo ani nejsubtilnější závěrek toho mi nedokáže, aby týž národ, proměniv jazyk svůj, zítra byl proto jiným, než dnes jest, národem. Jen se přiznejte, že jakýsi záblesk od toho jazyka českého oko vaše zarazil, aby vám, že jeden jazyk jest jako druhý, nelze bylo pochopiti.

Slav. Mohl bych vám odpověděti, jakož odpověděl onen filosof učel, že smrt a život jedno jest, tážicmu se, proč on tedy živ jest a neumřel? Pro touž příčinu, voce, že to jedno jest; — aneb tím vás odbyti, že ovšem jedno jest, jest-li růže od přirození červená aneb bílá; nieméně dívky naše by to nesoudily za jedno, aby jakoukolí růží pěkná nádra svá ozdobovaly, nýbrž každá by rozvážlivě vybírala tu, která by k pleti její nejlépe se hodila. Ale odstupte šprymy, kde rozmlouvání tak vážné místo má. Kdyby vaše filosofie kosmopolitická byla filosofii veškerého světa, řekl bych, že první jsem, který se snáším; ale dokud nejvýbornější lidé u vzdělaných národů s všeobecnou pochvalou zpívají:

Franky budouce budem národ, ne však ale Němci.*)

Aneb:

Každý národ je živ, pokaval přemilý mu jazyk zní
Mateřský, s ním, ach! jestost jeho hasne nejistá.**)

*) Gleim. **) Virág, básníř uherský zuamenitý.

Dotud tuším bez hany smím přáti, aby národ můj milý raději s druhými národy chyboval, než aby zadal to neposlední slovanské jméno a bytnost svou, zadaje ten drahý poklad — jazyka svého, pro který od předků jeho mnoho krve prolito bylo. — Ale nechtějmež odkryti té rány, ledva zemřelé — nebo kdož by mnedle z Čechů bez bolesti na ni pohleděti mohl? Než co, kdyby to, že jest jeden jazyk jako druhý, začlo pěkněji než pravdivěji? Zdaž každý národ nemá svého zkušení a jako vycování vlastního? A není-li jazyk jako sklad veliký vši vědomosti lidské, kteráž jím od otce na syna, co zvláštní jedné každé rodiny bohatství přechází? Co více? jazyk jest nejvýtečnější, dle zvláštního země prouhu, mravů, smýšlení, naklonosti, a dle tisícerych každého národu rozdlu uspůsobená filosofie, a tudy, jakož každý účinek k své příčině se nese, tak on složením, zvukem a povahou svou nejjistější a nejvěrnější obraz počátku, zobecnění, vzdělání, povahy a spůsoby samého národu představuje, tak že v jednom jazyku jako celý národ žije a jej co známku a důvod osobnosti své pronáší, jeho zkoumáním sám neomylně skoumán bývá, a jím samým od jiných národů tak se dělí, jako se dělí člověk od druhu jiného vycování a zvedení. I může tedy vlastenec, nic se neohlédaje na jisté zámezní filosofy, bez bázně, žeby v ouhonný předsudek upadl, milovati jazyk jakýkoli národu svého, ano, ať dím ještě jednou, jelikož to jistému lidu dosti praveno býti nemůže, bez lásky k vlastenskému jazyku na lásku k vlasti, t. j. k národu svému pomysliti nelze; a Čech tedy zárovnou smělostí zpívati může:

Němci budouce budem národ, ne však Češi více!

Prot. Tenkráté (mezi námi) po celém tom ledu vota! an již nejen vlastenský, ale i básnický oheň vás rozehřál. Ale ti Čechové, co se tak trpělivě jako ta růže sličná na bílo z červena barviti dávají, aniž se bojí, žeby jsouce bílí růžemi býti přestali, a co se při německých mravech, spůsobu a řeči tak výborně mají, žeť i neradi jsou, když jim kdo těch dřevních jejich českých připomene, ti, pravím, Čechové musejí býti velmi prosaičtí lidé, že se citlivost jejich tak náramně změny, jakou vy v poněmčení

jejich vidíte, neleká; zdá se, jakoby je změna ta nic nebolala, ano i příjemnější jim byla, než suad pupě zmo-
tehlení její.

Slav. Vědomo jest vám, že člověk v roztrhaném kabátu všeho mluvíti nesmí. Divíte se však, že ti motýlové, nebo raději brouci (tak jsem je z mládí jmenovati slyšával) lépe se mají, vyssávajíce pro sebe kvítí lučné, nežli včeličky, kteréž pro obec zásobu strednou pracně sbírají? Jsou to hladoleti, jichžto bohem břich jest, a jestliže ten pln, co jim do vlasti a národu? Dejte takovému sobíku jísti, a chcete-li, on vám zapře nejen vlast, ale i matku a otce svého; tak málo se víže přirozeným zákonem! Však on vždycky najde pěknou zástěru hanbě své, buďto pokrče ramenua dí vám, že tak osud to nese, nebo konečně za filosofa se vydá, jelikož mní, že těmto pěkně sluší, užíždne vlasti nemíti. Aby o své spoluobčany dbal, příběhy národu svého čítal, k tomu ho ani prosbou nepřivedete; a jakby muedle čítal, ano česky neumí, a v němčině jen jednostranně předky své sezuá, ač že ani v němčině nečtají hrubě takoví Něechové letopisův o národu svém, bojíce se, žeby dočtoucím se, jak šlechtní byli otcové jejich, vlastní svědomí jim odrodilost od nich připomínalo, a z hrdin pošlých hubeneů spílalo. Což tedy, chtějí ujíti zjevuého na sebe prstem ukazování, zbývá jim jiného, než aby se doma i vně za Němce vydávali, jelikož vidí, že Čechové od dávna tak zdvořilí jsou, a Němce, kteří za dvacet i více let mezi nimi bydlíce česky naučiti se nemohli, boze všeho smíchu snášejí: jednak tu oni zdvořilost mají jenom k cizincům, že nechťi uraziti práva hostinství, ale s našinci, nevím, proč by takovou útrpnost měli? Na ty celá potupa a hrdání jich slušně naléhá, že směli potupiti vlast svou, žežhule! sbírající pérka po pávích, a znající se k stádu cizímu, a kyhající s ním; odkudž by dávno již vyštípání byli, leč že tamti, trpíce ujmu na západ, počet svůj k východu rozhojuiti hledí, třebas jenom žežhulemi opovrženými.

Prot. Aj, aj! tot nějaký Satyr z podšívky vám hledí! Smál bych se, kdyby se ty žežhule na vás sesuly, a hodně vám, jak tam Lucianu filosofové, vyzobaly a vyrvaly.

Slav. Kdybych jim to řekl německy, — česky nerozumějí, neb aspoň staví se, jakoby nerozuměli, bojíce se, kdyby jednou nekyhali, celý svět by zvěděl, že jsou nevděčné žežhule. Jednak nechť přijdou, tuším, žebych jako Lucian hodného soudce našel.

Prot. Neradil bych vám k rozepři v tento čas, jeliž pro drahotu všech věcí i na spravedlnosti hrubě přiskočilo. Ale bez šprýmu, Slavomile! rozmlouvání naše stalo se nad nadání opravdovější, budiž, jak pravíte, že jen potud Čechové zůstanou Čechy, pokud česky mluví budou: než, prosím, co na tom, jestliže oni Čechové jsou nebo Němci, jenom když šťastní jsou: čili mníte, žeby Němec nemohl tak šťastný býti jako Čech?

Slav. O milý Protivo! rozumějte mňe lépe. Nejsem tak mdlý, abych to myslil. Já sobě vážím Němců co jiného národu osvíceného, a každý Čech tak pravotný bude a vyzná, že jim v umění aspoň tolik, co oni sami Francouzům, dlužní jsme; kterak bych mnil, žeby proto samó, že Němci jsou, šťastní býti nemohli, ježto já sám to, co je šťastné činí, umělost jejich vysoce vobím a miluji? Ale mohou-li Čechové, pokud to jich poněmčování trvá, šťastní býti, to věru jiná otázka jest. Uvažte sám a sudte! Pouhý Čech ode všech ouřadů vyloučen jsa, ani mizerným nádeňím písákem býti nemůže, uýbrž jako tam u Egyptanů ku pluhu neb šídlu oteů svých zaklen jest, ješto zatím cizozemec nadutý v správu zemskou a prospěchy její se uvazuje; aneb velkým nákladem a prací k ouřadům ten klíč německý zjednati sobě musí ve školách, očkovaných sice němčinou, ale k tomu nejvíce hodných, aby i poslední znik vtípu českého udusily: v nichž by i nejbystřejší hlavě za čtvero i patero let nebylo možné se naučiti kromě tomu německému bukváři, bezky od slova k slovu, jakoby na moldánky hrál. O porozumění věci, pohřfchu! dbání není žádného, a k posledu vyjde ubožák jak všel, jen o něco tupější. Zдали vás nepřivítali jako mne, Čecha pouhého, s pouze německým slabikářem? Vás li učitel neujišťoval jako mne tislekráte, že Němec jsem, že němčina jest má řeč mateřská, ačkoli matce mó německého slova nikdy ani na jazyk nevstoupilo? A co studia? zdaž i tam, coby se

nejvíce učiti mělo, u mládeže se nepředpokládá? Těch zajisté žák český buď pro nesnadnost dvou řečí neznámých, z nichž jedna neučí se tak, jakby se žádalo, brzy odstraší a do dílny nebo na pastvu se vrátí, jestliže postudentiv se více mrzkým nebude povalečem, — aneb pak všecku nosnázi zmužile přeskočil, a konečně buďa výborným Němcem, Čechem býti přestane, a k ouřadům v Čechách Němce jest nemnoho lepší. — Netrpí-li sama při tom spravedlnost? Zdaž na tom jest dosti, že právním, takměř pouze německým, toliko soudec rozumí? — Zdaž od našich ouřadů pouhý Čech spravedlnosti bezpečně nadíti se může? Prosebný jeho list český buď se zavrhne, buď, že žádný mu rozuměti nechce, do němčiny třebas naopak překládá, jsa podáván od Kaifáše k Pilátovi, an zatím každý škrabák nad ním fruť, že německý není. A tak Čech, chce-li k svému, vol nevol právnímu příteli, často řekl bych nepříteli, a opět na větším dle — Němci, do rukou se vrhnouti přiučen.

Prot. Než odkud mnele v českém místě sudí Němce, jelikož dle opatrného rozkazu při skoumání za soudec zjevný se rozdíl mezi Němci a tak nazvanými obojetky činí? —

Slav. Činí, jedno pozdě! Potom každý, ať jen něco po chůvě hleptati zná, nebo dobrého jitra po česku dáti umí, za obojetka, kterýmž ovšem v jiném smyslu býti může, se vydává, a tak obeliazí nejvyšší vůli; ale možné-li, aby jazyku, jemuž patnácte let učiti se zameškal, v tom posledním, práci předležitou zaneseném roce, naspěch se naučil? — Pravda, že Čechovi úsudek český vydati se musí, ale pro Bůh, český-li — kolik Linakrů cítiti by jej musilo, aby český smysl z něho se vytvořil? — Než nechci vás dlouho voditi po kancelářích, jichž jména samého, snad se bez příčiny, mnohý se leká, to řeknu toliko, že mne pokaždé demokritský smích napadá, kdykoli německý lístek inteligencí do ruky vezmu a čtu, kterak tam neb zde pouhý Čech k dostavení se pod trestem povolán bývá, nebo veřejnou dostává zprávu o úpadném dědictví, rozehvacování statku jeho a tisícerych věcech užitečných a potřebných, o nichž se celá Německá říše snáze doví, než právě ten, koho se týče, jelikož tuze

mnoho jest od něho žádati, aby, Čech jsa, noviny německé, jimž nerozumí, kupoval a sobě vykládati dával. Což tak za právourážuó uznáno jest, že samo nejvyšší řízení vořejuč prohlásilo, *) že *žálostivo jest, aby list inteligenci také českým jazykem se vydával*: jakoby pravilo, aby se Čechové styděli jeden na druhého německy, rozuměj on neb nie, volati a mluvití. Prospěje-li to laškavé zemině Pána pokynutí? — Čas nejlépe ukáže.

Prot. Na ten způsob Čech přece šťastný jest, jelikož ani sám neví, co mu chybí.

Slav. Tak šťastný, jakož ten úsměch váš jej šťastným býti dokládá! Bohužel, že ne šťastnější! Než jaký div, když ne umělejší! A může-li to, pokud celé umění v rukou Němců jest? Čech velmi málo zví o vydokonalém hospodářství, málo o přirození, vědomostech a jiných věcech, vzdělanému národu potřebných: ježto zatím Němec nejen z tolika učebných spisů prospěl svůj běže, nýbrž i všelikými spisy potřebnými co nějakými rukovětní ko všemu umění, hojně opatřen jest. I pomlouvá-li ten potom jej, že není tak správný jako lid německý, že není k dílnám rozmanitým a k fabrikám spůsobilý; mnedle není-li hoden úkoru jako v bájkách pravice, ana své sestře levici nemotornie předhazovala? Bláznová! kdyby člověk cvičil obě bez rozdílu, což by překáželo, aby jí levice ve všem rovna nebyla?

Prot. Co se týče hospodářství, ba i jiného umění, mním, žeby v tom duchovní pastýřové a učitelé školní lidu přispěti mohli, an by příklad jejich více vydal, než knihovny spisů nejvýbornějších.

Slav. Dejme, že tomu tak jest, ač že veliké pohnutky mám toho příti, dejme i tomu, že slušno jest, aby duchovní také v tělesných potřebách lidu dobrou radou posloužití mohl: než, prosím, žádati-li se od něho může, aby on všecko ve světě uměl, a v tom smyslu všecko všem byl, aby příkladně štěpoval, oral, včely přebližel, snad i roze-pře vedl a rány léčil? — Učitelé? — Kolik, mnedle, mezi nimi Borových, Pavlovských a Micháleků? Nežádejmež, aby za skrovný plat svůj ještě i učení byli.

*) Dekrét dvorský 2. prosince léta 1801 prošlý.

Prot. Vše to arci důvodem jest, že kde větší umění váha, tam i dělnost, pilnost a spůsoblost se nakloňuje. Než to vás nejvíce těšiti může, že právě vzdělaným jazykem, jakož německý jest, umění nejlépe do národu přichází; a myslím, že Čech uvykna němčině v umění a vzdělání dříve a snáze prospěje, než aby v svém jazyku od dvou set let, jakž na to sami Čechové nařkají, zanedbaném, vzdělávati se měl; ještě snadno to každý pochopí, že snáze jest, stu knihám v cizí řeči porozuměti, než-li jen jednu dobrou sepsati.

Slav. Že umění s jazyky do země se vnáší, kdož pochybuje? Ale zůstane-li umění to v jazyku cizím, aniž s volkým národem zástupem se sdělí, tuť, myslím, méně prospívá nežli bohatství, které tam pan Stejskal za žito shrabuje a ve sklepě pochovává do truhly železné; tomu Vejskal, synáček otei na lejtka hledí, jen co z domu ho provedl, víka otevřít poběhne, a úplnou svobodu i oběh mezi lidem požitečný spůsobí. Ale kdo spůsobí doma oběh náramné učenosti pana Všověda? Ten umí všechny jazyky, jen ne český; učenosti pak má tolik, že neví kam s ní, nýbrž rok co rok balíky jí posílá do Lipska Židům, ač že mu psali kolikráte, aby přestal voziti dříví do lesa, že jest tam více spisovatelů nežli kupecův. — On však přece neustane pracovati pro cizinu; jednak na vlastence s outrpností hledí, že tak zpozdlí jsou a tobo jazyka neumějí, v němž on tak utěšené věci vynáší. Nebo ve vlasti jeho jim nerozumí nižadný, a jest to pro domáci tak, jakoby on ani učeným nebyl; a o něm právě říci se může, že není prorokem ve své vlasti. — To na vaši první námitku; druhou dovolíte mi tak obrátiti: Snáze jest národu sto dobrých spisovatelů vynésti, než celému v jiný národ se obrátiti. A věru, dejte Čechům, co k tomu potřebí, a stojím za to, že za dvacet let divy na literatuře jejich uhlédáte; kdežto oněch padesáto let, za které onen našeho národa dobrodůec, že Čechy celé se poněměl, sliboval, již drahně minulo, a čím dále, tím více jest viděti, že selhal. Tak Bůh potrestej všech Čechových nenávisníkův, aby zkvétati jej viděli, čím více se nadáli záhuby jeho.

Prot. Což jest padesáto let vzhledem národu, an jako

mravná osoba jest nesmrtečný! Já pravím, že za dvě stě, a když to ne, ovšem za čtyry sta let zajisté se zněmčí. Nebo k tomu že přichází, vidíte sám, jestliže vás ta vlastenská láska docela neoslepila. Za posledních třiceti let okolo pomezí na sta městeček a vesnic se poněmčilo; šest krajů jest německých, a ti jsou právě nejhlidnější, právě nejvzdělanější, kdež obchod, umění, fabriky a hospodářství v takové dokonalosti se nacházejí, jakéž v pouze českých ledva jaký stín onde a onde jest znamenati. Němci, přidá'e-li Prahu, větší města a úředníky pozemské, tolik nejméně jest co Čechů; a tito, kdož jsou proti oněm? — Sedláci a něco měšťanstva v menších městech; u větších, jak sám pravíte, za češtinu se stydí; tak že v Čechách jazyk český sedlským, a to jen z částky, německý naproti tomu městským a zvedenějším jmenovati se může. Ač že již i pouze čeští sedláci děti své pilně k němčině mají, vědouce, že jinak jim od pluhu daleko staviti se nemožno; a městské dcerky? co platna těm krása, bohatství? neumějí-li německy, i ten chatrný bradýř jimi pohrdne. Německý jazyk této doby jest krása, vtíp, etnost, bohatství i poctivost. Tot hlas sedláka i měšťana; vše nevráží na ty předky naše, že uebyli raději Němci. Jelikož tedy němčina jediné jest spaseuí vlastenců vašich, i což jim jí nepřejete, a to jim chválíte, čehož by rádi pozbyli? Však, věřte-li tomu Českému Poutníku, *) nic vám pilnost vaše neprospěje, protože nad to všecko dobře on pozoroval, že země Česká se Slovanu jinými toliko na Moravu mezuje, a což nejbolestnější rána češtině jest, že i novězrůstající pokolení v pouhých prve Čechách nyní již v pravdě německé jest; i jestliž tak, jakož věru jest, není do toho času daleko, kdy se řekne: *Kdež Čechové? Byli, a není jich více!*

Slav. Ten Český Poutník, co tak brzy doputoval? — Tomu na potkání uhodnouti se mohlo, co jest za krajanu: vždyť jen na pomezí jezdil; a Čechové za to jeho k nim smýšlení, které sem tam podřekna se pronesl, málo příčiny mají jemu vděčení býti. Div-li, že ježek v bájece posavad píchá? — Že Čechie aspoň skrze Moravu

*) Časopis z němčiny překládaný, jehož vyšla pouze 4 čísla.

s jinými sbratřenými Slovy se stýká, to má nad zemí maďarskou: může-li však Maďar udržeti se a zkvétati více, než cizozemci sobě představují, proč, chtěje též nemohl by Čech? Ale přiznejme se, že, zhasne-li jméno jeho, on sám toho jest největší příčina. Nedá-li jemu zdvořilost jeho, aby jako Maďar spolehnky své nazýval přípletkami, měl by ovšem ho následovati v tom, aby miloval jazyk svůj, a zachoval původnost národu svého, která že s ujmou jazyka za našich dnů náramně trpěla, toho zapíratí bylo by arci o polednách slepým býti; žeby ale národ náš v pravdě na počepí byl, a strach šel, aby vše, co Čechem jest, před námi očitě nezhaslo, jak to již jistý lid s plnou hubou a s radostným srdcem povolává, jako nad hrobem Čechie dupaje a křiče: *Ha! tu ležíš! přečkali jsme tě, hrdá sokyně!* — to, myslím, směšný jest triumf před vítězstvím! Od té chvíle, co do Bojemie Čech nohou vkročil, v neustavném trvá zápase s cizozemci, a tolik vždycky nepřátel proti jazyku jeho doma i vně válčilo, že, divil-li se Balbin po tolika vojnách býti jen jednoho v Čechách obyvatele, my dnes právěji diviti se můžeme, že slyšeti jest i nejslabší hláhol došlé nás od předků slovanštiny. Než tak zdlouha, i sám chtě, umírá národ! Přepjal tedy úsudek svůj ten, kdož pravil, že již německé po nás vyrostá pokolení, tak abychom my poslední Čechové byli; ó tot mluvil ze žádosti srdce svého! Čili muí, že se vypudí jazyk náš, co neduh nějaký, očkováním jiného? — Ta jest člověka povaha, aby čehož neumí nedbal, viděl v každém druhu svého, a jako ona bezocasá liška každému radil kusým býti. Zajisté, pokud ten veliký obecného lidu zástup česky mluví, plesati nad pohřbem Čecha jest směšno; právo-li? Tomu by tuším Němci, kdyby jich se to jako nás týkalo, nejlépe učili. Než děkujme Bohu, že není tak zle, aby nemohlo lépe býti. Lid český jest; paustvo nechť sobě hovoří francouzky neb chaldejsky, (rozumnější jazyk lidu svého milují) což na tom? že lid za to je má, zač sobe vydávají, — za cizozemce, a tím méně je miluje, čím méně od nich milován jest. Však jim to špatně sluší, když s poddanými svými skrze tlumoče mluví, což, ať s Lucianem díme, v pravdě tolik

jest, jakoby cizím uchem slyšeli, cizíma rukama jedli, a cizích očí a nohou potřebí měli a voditi se dávali, jakoby slepí a chromí byli. Pakliže to slepota a chromota mizerná jest, což říci mám o těch trefných opičkách mezi nižšími, jenž myslíce, že kdy neumějí česky, hned páni jsou, českou řeč za sedlskou mají? — Ubožátka! nevědí, že každý jazyk tu, kdež doma, sedlský jest, a že sedlák jest obyvatel země nejpřednější, jenž by jim právě říci mohl: Což mi to ječí okolo hlavy? Já vám dávám jisti: jste-li vy lidé jako já, mluďte, ať vám rozumím! Divno jednak, že mnohý děti své německy učiti rád dává? Však i Němci svých do Čech posílají; oba tedy obou jazyků potřebu cítí. Než má-li Čech, že se Němec v zemi jeho rozšířil, přestati Čechem býti? Proč ne raději onen Němcem? Čiliž, aby kam směřuje, vyšlo a řeklo se: *Hle! nebylo z Čechu nic, pokud se nez němčil?* i bylo pravdivé cizozemců přísloví: *České jest* vědění nehodno!*

Prot. Kam vás nese zámezní horlivost! Zdaž jest Čechům na škodu jedno neb druhé cizozemců přísloví, kterozž jedinó dovodí, že oni jazyka českého nezuají? Tot zajisté zvedenějším Čechům žádný za ouhonu nepoloží, že německy se učí a s jazykem umění německá sobě osvojují.

Slav. Není to jejich ouhona, že umějí německy, ale že neumějí česky! jakž toho dobré a sláva vlasti jejich vyhledává. Kdyby, muedle, cizozemec, čta příběhy země České, žádostí pojat byl viděti ten národ, jehož kolik předků, tolik hrdin bylo, který nejsa velký veliké sobě ve světě získal jméno, a samým sebou toliko přemožen býti mohl; kdyby pravím připutovav k nám viděl a slyšel, jak mnohý poctivých otců nezdárný synek nemírným veselím v divadle tleská rukama na pochvalu herci němezkému,** který přijda po hostinu opovážil se toho hrubešství, praviti veřejně všem vůbec Čechům, že *v bouřlivém času dokázali se býti pravým národem německým!* jakoby jen Němec hodným býti mohl; kdyby viděl a slyšel, jak za tak velebné a šlechtetné předky tak chatrní potomečkové se hanbí, a studem lekají, když Čechy je někdo nazve; viděl a slyšel, jak, čím kdo méně Čechem

*) Wieland v nových básních. **) Ifflandu v r. 1802.

jest, tím větší hodnosti dochází, jak tu soudece protokol sobě do němčiny překládat dání musí, nebo kraje správce jak tam v N* důležité země pána rozkazy pouze českému lidu německy vykládá, a kdy vše hubu naň otvírá, mní že to pozornost, a neví že posměch jest; nebo jak tam v N***) není Čecha duchovního, by lidu slovo Páně česky hlásal, protože v Čechách studující za patnácte let nemá, kdeby se naučil česky, a má-li, neví, že k platnosti to jest; jak Němec kaplan s lidem se modlí, až se všecko za břich popadá, a jak na to jeho správce druhý den do školy běží, honem německy učí, a když to hned nejde, všeho tak nechá, a spokojí se tisíci dýchodů svých; kdyby ty a těm podobný věci na své oči viděl a na své uši slyšel, jako my je vidíme a slyšíme den co den; kdyby viděl konečně ten národ pocestným jedoucím po deližanci podobný a spojeny jen místem, bez spólní záležitosti, bez odměnné lásky, bez vlastenectví, podobný oněm čtyřem sochám představujícím čtvero národů, ještě stojí na mostě Pražském, zdělané od velikého mistra Prokopa, aby byly věrným obrazem cizho sobě českého národu, jemuž na dovršení hanby nic neschází, než aby, k čemu se i již schyluje, jako páni s poddanými, sudí s stranami, tak i duchovní učitelé s lidem skrze tlumače mluvili: — ó což by se pohrdlivým čelem obrátil nebo smíchy pukal, blahoslavě sobe, že cizokrajný jest, a pospíchal by z té hrdin starých zaškoudlé krajiny, kde patrní vyjevují důkazové, jaká neřest z toho bývá, když národ, znechutě sobě ctuosti a mravů předků svých, zanedbá i jazyka svého, a svízel doma, vně pak potupn sobě připraví.

Prot. Vidím ovšem, a přití nemohu, že buď jak buď v čase budoucím, nyní aspoň toho jest potřeba, aby každý mezi námi, kdož nějaký ouřad zastává, česky uměl, ano i tomu za pravdu dávám, že, jestli ne ten lidu druh, který k Němcům se přirazil, kamž i úředníci následují, alespoň ostatní lid potřebu literatury české cítí, — řekl bych z částky, že však pro úzký všech umění svazek toho říci nelze, pravím bez obmezení, literatury české;

*) Psáno jest to léta 1803.

kteřáž by však tak dokonalá býti musila, aby i ten, kdo s německou známý jest, zamilovati ji mohl, jinak vždy by mu, jako sama čeština, byla zavržena. Nebo jen s literaturou k jazyku láska se vštěpuje, a jestliže ji potracují tudíž Čechové, jak brzy německou literaturu zachutnali, zdaž i Němec ji míti může, an mimo to s velkou nesnadností jazyka zápasiti musí? A v pravdě, chudoba literatury české jest snad největší příčina, pro kterou český jazyk tak málo milovníků má. Já sice se přiznávám, že o ceně její nejsem posavad cele přesvědčen, ale mním, že, kdyby něco na ní bylo, již dávno bychom to na jevě viděli. To vím, že Němci jak samému jazyku tvrdost pro mnohé spoluzvučky, tak literatuře tu náramnou chybu vystavují, že až po tu dobu ani jedné knihy české nevyšlo, která by něco nového, výborného obsahovala. Všecko, co potud Čech dobře pověděl, buďto v německém jazyku pověděl, buď to lépe pověděli Němci nežli on, jelikož literatura jejich českou, i v Čechách samých, již dávno převážila. Přidám i to, načež sami Čechové sobě nařikají, že zvláště v technických slovích velký nedostatek trpí. I jestliže tomu tak, jakož nelze pochybovati, tu malý prospěch učiní ten jazyk v umách a vědách. Od jiných však dialektů slovanských aby sobě jich zapřijčil, neprospěje tím mnoho, protože jim Čech přece rozuměti nebude. Tak veliká, hle, na tom, co českého jest, leží klatba!

Slav. Jak toho jednou žádný nebude zapíratí, a kdož by zapíral, což i Protiva uznává? — že jazyka českého vědomost Čechům jest i chvalitebna i prospěšna, ano co vše do sebe zavírá, nevyhnutelně potřebna, jestliže nemají mravy, duch, spravedlnost, štěstí, až i sám národ jich zahynouti; o jazyku a literatury české zvelebení malá péče bude. Že jazyk ten dosti vybroušený a spůsobný ku vzdělání všelikých umění jest, toho staří spisové zjevnými zůstávají důvody, anobřž jak našincové, tak Němci (vyjmouse ty naše nenávisťi zaslepené) nestranně ukázali. Slov, kterých mudřec a umělec žádá, ovšem na mále najde; než, prosím, dlouho-li tomu, že v němčině více? A u koho jest ten nedostatek největší? U toho, kdo s jazykem nejméně jest známý! Potom táži se všech

české řeči milovníkův a zpytatelů: již-li všechna slova a mluvení způsobové mezi lidem a v spisoch sobráni a vůbec v obchod uvedeni jsou? — Poslőze nepochopuji, tu, kde by se pravý nedostatek vyskytl, coby zabránilo Čechovi bráti slovece z jiných dialektů slovanských — od jedné matky pošlých? Ten ale křik nad množstvím spoluzvuček v našem jazyku zpozdlilý jest. Má-li sem tam Čech něco více jich na začátku, zdaž za to Němce na konci tolik, ba i více jich nenahrnuje? Zvykem nesnadnost mjí. *) Zatím dobrý spisovatel v obojím jazyku mnohým tvrdostem nenesnadně se vyhne. Jsme za Němci této doby, ale ujdeme-liž kam, zůstanouce státi? Ač že i v tom se nám utrhá. Máme důležité spisy o národu našem, máme o slovu Páně, máme práva, máme — nechei se do literatury naší pouštěti na tom místě, snad toho jindy hodná příležitost bude. A již tam na východu vystoupá olověné nebe, i my obadva máme potřebí varovati se večera chladného, chceme-li napotom ještě pracovati pro miláčky své, vy pro ten váš vessvět, a já pro Čechy své.

Prot. Byl bych Slavomilovy satyry hodou, kdybych ještě nevyznal, že kdo svým vlastencům prospívá, světu prospívá. Co více? pozoruji dle sebe patrně, že hrdáui českým jazykem konečně od jediné neumělosti jeho pochází; již i jeho potřebu uznávám, a že mnohé nevědomé přednosti má, to cele věřím vám, ještě ho vědomu jste. Jednak pochybuji, aby kdy jen na prostřední stupeň dokonalosti se vynesl, pokud (povím otevřeněji, jelikož jen tento němý háj jest svědkem našim) ta hlavní závora jej svírá, a znikati mu nedá a dáti nemůže. —

Slav. Myslíte zemské řízení? —

Prot. Ta jest! Neboť patrao, že dobré slavného doma panujícího žádá, aby z Čechů Němci se stali; toť

*) Co té ubohé češtině všechno vytýkají! Slyšel jsem na svoje uši, kterak jistil muž jakýsi jednak noneučeny, že to síkavé latinské *st eo sp eo št a šp* vyslovení od Čechův poslo. O výborný úsudek! Kdož pak ve své řeči *st a sp eo št a šp* vyslovuje, Čech-li či Němec? — Adelung praví, že saská řeč libosti od Venedů nabyla. Mnohle, zdaž Němci, čím blíže Slovanů, tím jemněji pamluví? naproti tomu Slované tím tvrději, čím blíže nich? Suďme Svába, Sasika, Čecha, Poláka, Rusa.

by jemu snadnost správy, jeduotu a sílu vlády zjednalo. Nebo, ať všecko slovem uzavru, Francie pro jeduotu řeči jest nepřemožená. —

Slav. Já bych zjevně mluvil, byt i celý svět za svědka stál. Dvůr náš i s nepřátely zachází pravdu: my bychom s pravdou předejíti se štítili? Čirá noc by nás tu na tom mechovitém kořání napadla, kdybych vyprávěti měl, jak vždycky Čechové k sobě Nečechy byli, tak že, ač všickni slavní z toho velkého domu panovníci neměli se stejně k Čechům, řeci se může, že padne-li jazyk český, Čechové sami tím vinni budou. Nebo, již-li kdy jednolhasně prosili země pána o zachování jazyka svého, již-li jen znáti dali, že jim milý jest? Již-li jim, kdy čeho požádali, odepřel? Zdaž k pokynutí na prosbu svých věrných vždycky nebyl přechoťný? — Francie nepřemoženost? Ta, myslím, v hlubině politiky zcela jiné má průvody. Jisté jest, že dialekty jazyka franského, britský, kymrský a biskaiský dosti se patrně dělí; a nezná-li i potud celtický mezi nimi, ať pomínu německý a jiné rozšířenější. — Panovalit již ve světě mnohojazyceí národov: sloužili také lidé jednoho jazyka. I již-li kdy slavný dvůr náš přemožen? A jestli kdy s štěstím nerovným bojoval, zdaž jazykové národů jeho byli tím příčinou? Zdaž právě tím nestal se silnějším, že kolik národů, tolik zvláštních o čest zápasníků do pole uvedl? — Jaký div? všickni mu srdcem oddáni jsou, jelikož vědí, že váží sobě práv, náboženství a jazyků narodů svých! Konečně jsme té naděje, že ten Otec všeobecný, který živí lidu i živočichů pokolení všeliké, i národ náš, skrze mnohá, zkušení prošlý, ostříhá i dochová od časů budoucích. Ještě, než domů se odeběřeme, dovolte, abych pronesl několik pobožných žádostí: aby nám opět do škol a radnic jazyk náš milý uvedli, aby se mládež češtině učiti musela, neb ona žel! neučí se než co musí! — aby všem Čechům láska k vlasti své, a svornost mezi sebou, Němcům pak našim větší snášelivost nás a větší chut k našemu jazyku s nebe do srdce sestoupila: a každý, čemuž jak náleží nerozumí, aby, jak slušně na skromného člověka, haněti a tupiti hezky varoval se!

O různění českého písemního jazyka.

(1832. Mus. Časop.)

Jestliže literatura česká, od některého dostiletí u prostřed mnohých překážek vznikající, životem poněkud objeveným vlastence upřímně smýšlejícího obradovala: nemůže jinak býti, než že způsobou a tvárností, kterou této doby na se bráti počíná, téhož vlastence mysl zarmucuje, a naději v něm o svém dalším zniku a zkvótání na velikém díle udušuje. Ta smutná tvárnost její jest bezpotřebné od jazyka v písmě posavad užívaného odstupování, a jeho na jiné a jiné podnářečí rozdrobování. Pohledněme na nejnovější stav literatury české, a obojí vládu poznáme.

Počítá ona sice mnohá upřímná a přičinlivá milovníky, pokusila se za našich dnů dosti šťastně o vyšší umění a rozličné druhy básnictví a na sebe pozor nejednoduch dřímajících vlastencův obrátila: ale dvě sobě odporne strany mezi spisovateli dalšímu zniku jejímu nemálo škoditi se vidí. Jedna sobě jistou dobu minulosti, kterou zlatým věkem nazvati ráčila, za nejvrehnější a ujedokonalější obraz všeho psání vystavila, a nesuášeolivě a urputně má se k těm, kteří jen o vlas od vedoucí tam cesty se uchylují, byť to i s napravením a uhlazením té veliké silnice díti se mělo. Těm každý nedostatek a omyl zlatého jejich věku rovně tak svatým jest, jako správnost a dokonalost jeho jazyka. Oni všecku literaturu i ve zpěvích i v nevázané řeči v ouzké meze slohu skoro jediného historického těsnají, pro strach, aby se od výborných Veleslavínův a Komenských neušinuli, raději ničeho nepíšíce, k čemu by těchto klassický jazyk nastáchoval. Od nich nelze čekati, aby nám českou logiku, fysiku, metafysiku podali, neb chrám jiných vyšších vědomostí kdy otevřeli, nemohouce klíči k tomuto ve svém Veleslavínovi nalézti. Jakkoli ale tito starověrci literaturu v pokroku jejím nemálo zdržují, a jí jako Niobu v nepohnutelný kámen obrátiti usilují: přece však, kdyby se jim toliko, čehož ovšem daleci jsou, podařilo Veleslavínův a Komenských v pravdě dostihnouti, zapříti nelze, žeby vždy tak ještě veliký národu a literatuře jeho uží-

tek přinášeli. Neměl by Český národ spisů ve třídě soustavných věd a vyššího básnictví, ale historickými a z prosta poučujícími knihami by oplývatí mohl. Dobře tedy oni o zachování přesnosti a čistoty jazyka se snažují, toliko v tom chybí, že o vyšší vzdelání jeho málo se starají.

Daleko škodnější literatuře naší jest druhá strana těch, kteří od došlého nás způsobu psaní nepotřebně odstupují, anebo do konce nová nářečí v písemní jazyk uvozují. K prvním počítáme ty, kteří českému jazyku mezi cizozemci odvykli, nebo jemu se ze staré literatury nenaučili (ano mnozí více knih českých napsali než předešlí), neb konečně z nejvyšším hloubáckým vlastním, neb nedorozuměnými od skomutelů dobrých jazyka pronášenými slovy se zavedli. Těm ani zvuk českého jazyka líbiti se, ani jeho sklad k chuti děle býti nechce. Najdou-li kde v německém neb jiném jazyku nějaké dvojsmyslné a k básnické hříčce schopné slovo, nebo má-li jiný který jim známý jazyk dvě soujmenné neb šťastně podobnosti rozlišující, nebo konečně jim zdá se býti zvučné neb lahodné slovo, tu již nad chudobou a neochobností, nad tvrdostí domácího svého jazyka bědujíce jej na cizí brdo přetkávají, nová slova zamyšlují, stará stahují neb natahují, samohláskami protykují, cizí smysl a zvuk jim vnucují, a tak bohatší, bohatší, libozvučnější dialekt z nuzného, hrubého mateřského utvořují. K tomu z většího dílu přistupuje neznámost jeho pravidel, která to působí, že v užívání, změňování, odvozování a skloňování slov scestně a právě opak pokračují, a tak pohoršení jazyka i čtenářů všemožně dovršují.

K druhým, kteří konečně od českého jazyka docela odcházejíce nový naprosto sobě jazyk písemní tvoří, počítáme musíme některé z pánů Moravanův a Slovanův uherských. Byla to naděje utěšená, že u šesti milionů zbratřených Slovanů, našeho písemního jazyka užívajících, literatura svým časem veliké a vzácné plody ponese, ve kterých naději nás Našeho Palkoviče, Tablice, Kolára, Šafaříka Gallaše a jiných příčinnivá horlivost posilovala; avšak ze sladkého sna té veliké naděje nemile nás probudilo novější na Moravě i v Uhřích usilování, tuto nitrančinu, tamto jakousi valasko-hanacko-českou míchaninu v písemní jazyk

povýšiti. Šel se duchu slovanskému toho samovraždného úsilí! — Jiní národové, mající daleko rozdílnější dialekty nežli my, honosí se jediným písemným jazykem, v něm palladium bytnosti národní pokládajíce, jemu každou obět rádi přinášejíce. Ať nedáme nic o Anglii, Francii, Itálii, Hispanii, kdež nejedni jazykové domácí všeobecné písemní řeči své celé právo postoupili, obraťme pohled svůj toliko na nejbližší nám Němce. Komu neznáma jest mnohonásobná rozličnost dialektů jejich nízké a vysoké, saské, švabské, braniborské, rakouské, bavorské, v každém kraji, v každém okolí jiné a jiné němčiny, a přece jeden písemný jazyk všecky jakkoli od sebe se lišící šťastně spojuje. Bavor ne bavorsky, Šwab ne švabsky, Rakušan ne rakousky, ale každý z nich německy, to jest ve vyšší spisovné němčině píše, čte a vzdělává se. Jaký tu prospěch všem vůbec a každému zvláště, jaký samému jazyku jejich užitek, z tolika pramenů v jednu velikou a vše potopující řeku se stékajícímu! — My pak, nářečmi mnohem sobě než oni bližší, k nenabyté literatury a vzdělání obecného škodě a zkáze, k žalosti všech o naše povšechné dobré upřímně smýšlejících vlastenců, k novýslovné radosti našich nepřátel a jazyka slovanského hubitelů, sami se roztrhujeme, slabíme a zničení konečné sobě připravujeme. Půjde-li to dále, budeme mítí brzo knížky v pražském, domažlickém, krkonoském, holomuckém, turčanském, a kdo ví v jakém podpodnářečí, v každém něco, ve všech nic! —

Český jazyk od 14. století až do 17. doma i vně váženým, v okolních zemích dobře známým, na Moravě vůbec, a na mnoze i mezi Slezany a Slováky v psání užívaným byl. Drahé zůstatky jeho dávní vzdělanosti jsou nejpevnější a nejlepší základ nově vznikající v těchto nyní dotčených vlastech literatury. Žijící jazyk dle běhu přirozeného ustavičným proměnám podroben jest, kteréž proměny podlé místa a okolností všude jinou tvárnost mají. Psáti, jak se kde mluví, byloby jazyk národní na nesčíslné dialekty rozdrobovati. Má-li národní literatura nějakou jednotu a vnitřní ukončenost mítí, potřebí jest, aby jazyk co nástroj její na obecných a určitých pravidlech založen byl. Taková pravidla poskytuje obyčejně

střední neb jiné hlavní město, z kterého jako ze srdce slušný mravu a mluvy způsob do těla ostatní vlasti vychází. Přestal-li ale domácí jazyk v témž samém městě býti nástrojem občanského života, a jinému své právo postoupil, tu již nemá míry a pravidla, leda v samém sobě a v literatuře své, kterých spustí-li se, v nesčíslné a záhubné novoty a změny, i konečně v mrzké barbarstvo ubíhá. Dosvědčuje toho prostředních věků latina, kteréž z kalu hlubokého nebylo jinak pomoci, než ouplným ku klassičnosti starořímské navrácením.

Nebude snad mezi Čechy nikoho, kdo by starou literaturu naši za hlavní školu jazyka písemního nepovažoval; rozumím pak zde netoliko celý její běh od prvních počátků nám povědomých až do 18. století, ale obzvláště spisy 16. věku, a mezi těmi na prvním místě biblí Kralickou, ten poklad neoceněný národu našeho, kterýž jako pramen a zákon písemního jazyka v Čechách, na Moravě i v Uhřích považován býti může, a za to od moudrého jesuity Matěje Štejra právem považován byl. Užili toho psaní způsobu všickni lepší spisovatelé, zvláště zasloužilý Faustin Procházka, vydavatel písem svatých, tak že jeho biblí, co se jazyka týče, tomu, kdo Kralické nemá, její místo na větším díle zastoupiti může. Pilné čtení biblí této ano kterékoli jiné (všecky jsou dobře česky psány, všecky sláva českého národu) jest spisovatelům českým vyvěšený praporec, ku kterému kdo nepřisáhl, snadno cizím s běračům a podvodníkům, to jest pokaženosti neb místné zvláštnosti jazyka mateřského, neb dokonce zvuku a pravidlům jazyků cizokrajných sebe svéstí a zběhem od písemního jazyka našeho učiniti dopustí.

Navrženo dobře smýšlejšími literatury naší přátely, aby čeští spisovatelé něco od své češtiny upustili, a ke slovačině i moravčině přiblížiti se hleděli, ano, když každá strana něco pro shodu obecnou učiní, snáze obě se sjednotí. Pěkně! ale, ptáme se, kterak to vyvésti, aby z toho větší zmatek nepovstal? Má se blížiti čeština oběma spolu nářečím a raději hned všem podnářečím? To zajisté nemožno. Čili jen — slovačině? Kterému, prosím, podnářečí? Dejme, že jen jednomu, nitranskému,

jakožto nejvíce vznikajícímu. Co tím jiným podnářečím zpomoženo? — Potom otázka, má-li to přibližování rozumíno býti z strany materie, t. j. užívání slov tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkovič a jiní spisovatelé oněch vlastí? V tom se my přerádi snášíme, a ujišťujeme, že již v pravdě mnohá jejich slove u nás měšťanského práva nabývají. Rozumí-li se ale zevnitřní spůsob a čili forma jazyka, tu nelze pochopiti, jak by dvě rozdílné spůsoby sjednoceny býti mohly. Přijímání slov jinოსlovenských — budiž jen středmé — nářečí naše písemní obohacuje, zdokonaluje: přijímání ale forem jinokrajných je ruší a zničuje, i připravuje nás o mnohem větší prospěch, kterýž nám stará literatura česká přináší. Škoda, nám odstoupením od ní způsobená, nemůže nižádným jiným užítkem nahrazena býti.

Nevstoupejž nikomu na mysl, žeby Čech, užívaje písemního svého jazyka, svým domácím nářečím psal, Moravan pak a Slovák, chtěje po česku psáti, sám jen teprve tomu se učiti musel. Jest zajisté písemní jazyk český, jakovýž v biblických a jiných dobrých spisech se nalézá, a kterýž my sobě za obraz dobrého spůsobu psání vystavujeme, ovšem sprostému českému bližší než moravskému a slováckému: ale i od našeho sprostého, zvláště, máme-li obled na rozdílné kraje České země, znamenitě rozdílný, tak že, kdo se jemu z písem a knih nenaučil, jím psáti nikoli způsoben není; ano každý i prstonárodní spisovatel, který se čtením knih dobře českých pilně nezanáší, břídilem hnusným ostává a slávy dobrého spisovatele nikdy nedosáhne. Biblí Kralická v Moravě povstala; Komenský, Žerotín, Ctibor a jiní mnozí v staré literatuře co hvězdy první velikosti se skvějící, Moravané byli: Tránovský Slezák; Čerňanský, Doležal, Hruškovice, Semian a mnozí jiní správně česky píšící, Slováci. Moravě a Slovensku pannonskému náleží i nyní mnozí z nejlepších spisovatelů československých, jichž jména v historii literatury české po věky skvíti se budou. Odkud, ptáme se, tito všickni ušlechtilí Moravané a Slované naučili se tak dobře česky, že lépeji než tisícové rozených Čechů píší? Ne odjinud, než odkud ostatní částka česky píšících našich vlastenců, ze staré

literatury české, a z nových některých spisů podle příkladu onéno zhotovených.

Odstup to od nás, abychom nejnovější snahu o jazyk a literaturu slovenskou dobré paměti Bernoláka, a v šlépěje jeho nastupujících výborných mužův haněti měli; my raději upřímně z toho se těšíme, že u jednověrných bratrů našich v Slovácích, v tom slovutném prvního křesťanstva sídle, odkudž ono své paprsky i na českou zemi prostíralo, konečně jednou láska k národnímu jazyku a literatuře domácí se probudila; dívíme se rekovně myslí, stálosti a vytrvání jednoho muže, kterýž u svých krajanů v nepříznivých okolnostech sám takorča literaturu zbudil a ji obšírným i na ten čas velmi správným slovníkem obdaroval: s podivením a úctou hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví se pokusiti směl, a hned Horacovu lyru v původních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem chvalně pokračoval, a pustiv se sám o svém vesle na epické moře, nového zlatého rouna, — Svatoplukiady šťastně doplaval; ctíme v pravdě ony muže, kteří velikoinylnou podporou nové té literatury stali se dobrodinci nesmrtelnými svého národu, jichž péči i písmo svaté slovensky mluvící krajané jejich dlužni jsou. Všecka ta jejich přičiněním vydaná i budoucně vydávaná díla jsou obohacování literatury, a nový zdroj čili pramen pro skoumatele slovan-kého jazyka, z něhož obzvláště my Čechové co nejbližšího nám hojně čerpati můžeme. A však kdyby pracovitý Bernolák byl českou literaturu důkladně poznal, o její rozšiřování se zasadil a podobné pomocníky a ochránitele našel, jistě by rannějším a množšímu ovoci on i krajané jeho se radovali; a kdyby všecka ta díla, jejich snaženstvím způsobená, české roucho měla, třeba látka slovní táž sama zůstala, jaký tu byl by přirostek literatuře nám někdy s nimi obecné; za sto našlo by se tisíc čtenářů, a tak by desetkráté víc užítku ten pracně štípený strom vynášel. Jejich knihy potěšovaly by celé čtenářstvo české i moravské, a tak odměnně jedněch druhé; byl by všechněm třem jeden jazyk písemný, zásobou všech tří kmenů obohacovaný, byla by jedna literatura ve všech třídách umění, snázeji vzrůstati

a zkvétati mohoucí; kdežto každá literatura o sobě nedostatek spisovatelův i čtenářů nevyhnutelně trpěti, a tak každá neduživěti, a na vzdoru jednotlivým obětím a snažnostem vždy s chudobou, jestli ne mizinou a zkárou zápasiti musí. Ó, kéž tento hlas z upřímného slovanského srdce pochodíci nebude hlasem volajícího na poušti! Kéž ti dobří muži vše tu pomýšlení svého za hodnou uznají, a k napravení té škody všoobecné přinesou tu velikou oběť: zapření sebe! Svorností malé věci rostou, nesvorností veliké se rozpadují.

V jakém jazyku v Čechách psáti náleží?

Sešed se onehdy se známým přítelům svým, jenž nemalého slova jak úřadem tak i svou učeností v zemi došel, domluvil jsem se jeho spisovatelství, a tudy jakési vlastenecké svády, kterouž v rozmlouvání tomto, nazývaje ho Čechorodem, uvádím.

Já. Co jste v krásoplné Lublansko přestdlili se mnoho jsem o Vás slyšel a četl, a nyní jsa lícem proti líci, i viděti budu.

Čechorod. (důvěrně). Inu, číním, což mohu, ač nyní po několiko dnův k nemilým úřadným pracem jsem přikován; až těch s krku zbužu, opět zasednu k tomu, což utěšenějšího jest — totiž k literatuře.

Já. K literatuře? bohdějž k vlastenecké — naší — tak chudé, pracovníkův žalné!

Čechorod. K jaké jiné? — že pro vlast práci píši, doufám že i vás tajno není.

Já. Činil bych se nevěda — abych ušel sporu, který mezi námi vznikne; ale muším, že byste mne dlouho v nevědomosti nenechali, pročez at přímo řeknu, práce vaše nejsou v mých očích tak vlastenecké, jak se vůbec o nich domníváte.

Čechorod (s smíchem). O, vy prožluklý Slovane, vy neustupný Čechu! Jak podivných byste chtěl ke mně býti pravidel! vžzte, že já píši německy, mám toho ne-jedny příčiny, a proto nezasluhuji vaší nade mnou zrady, kterouž mne vlastenectví a jména Českého odpovídáte.

Já. Nevím, aby obrada vaše mohla odolati tomu citu, kterýmž má jistota¹⁾ pojata jest, a kteréhož vy dosti čitelné závazy v sobě naleznete, jsa v též zemi, v témž jazyku kojena a odchována. Věřte, že srdce mne zaboluje vidoucího ve vás muže na tak vznešeném vzdělanosti stupni, tak zběhlého v jazyku svém Čecha, u oltáře cizí modly státi, a oběti, ku kteréž já, — vlast naše — Čechy nejpřednější a nejsvětější právo má. Řekněte, kterak bylo lze obzornému duchu vašemu po stopě lidí všedních tak daleko od pravého ciele blouhati?

Čechorod. Však vás brzy smírím a sebe vyvedu. — Píši-li německy, píši o vlasti a pro vlast. Čtáte toto a budete jiného mínění „*Wer sein Vaterland nicht kennt, der hat keinen Maßstab für fremde Länder.*“ He, to jest mé pravidlo, kterým jsem se hned v úvodu projádl, to jest můj podnět, kterým buzen jsem, abych životy vlasteneckých hrdin a topografická díla spisoval, seznamuje vlastence své s naší vlastí.

Já. Vytasiv se touto zbraní, což jste jiného učinil, nežli že jste ji chopil za ostří, mně podav rukověť své obrany. Tato průpověď, kterouž jste si před své kotece vyvěsil, jest vzata, nemýlím-li se, z Göthových spisů. Snad jste více oděv její, nežli smysl zamiloval, jinakby sotva stála na odív v čele díla, v němž se právě proti ní prohřešujete.

Čechorod. Slychám, že dvěma pánům jest těžko sloužiti, jak nespasno bude sloužiti pánům tolika tak rozmanitých smyslův a nadání.

Já. Záleží na tom, kterému jsme přísahali a se přikázali. — Ale že přísaha za našich dnův příliš zobečněla, tedy mnozí si jí nevěšmají, a v krátkce slouží proti tomu, jebož výložky na kabátě nosí. Vy na p. jste se vlasti jako pánu svému připověděli, — ale skutek utek! Píšíte o vlasteneckých věcech cizím jazykem ukazujete skrze začadčné sklo, jako o poledni slunce, činy předkův Čechům v německém jazyce nezběhlým, a skrze barevné těm, kdo mu rozumějí, na kteréžto činy by oběma prostým okem lépe bylo hleděti. Po tak mnohých smím i já

¹⁾ jistota, jestost = bytnost, *Wesen*.

tvrditi: že jako básnictví tak i dějin výprava některého národu jediné v jeho vlastním jazyce sličně, duchojemuž a národně může vyslovena býti. — Cožby řekli tomu, jenžby výšku Trosek nebo Veliše japonskými lokty udával? nebude-li skoro tolik jako by oněch byl mlčel; a bude-li kdo japonskou míru pokládati za českou, zdali v blud a omyl neuběhne? Podobně se i s Vaším tak nazvaným vlasteneckým dílem v německém oděvu děje, v kterém zřice, cítice, a pronášejice okem, srdcem a jazykem německým nemůžeme se domyslití té zřetelnosti pouhočeské, jakové odkrytí nám slibujete, vše nám zůstano hieroglyfem do české mysli nepřevoditelným. Českého ducha nevyobrazíte leč mluvou českou.

Čechorod. Nemát přitoli Vaše průpovědi té všeobecnosti, jinak bychom Balbínovy spisy, a jiných množství v našem i v minulém věku na světlo vyšlých mezi vlastenecké počísti nesměli, jelikož cizím jazykem o naší vlasti jednají.

Já. Neměním svého úsudku ani z ohledu těchto; byť kdokoli z nich láskou k vlasti se honosil, vždy řeknu: že hory jí nepřenesl, o kterou se pokusiti měl. Balbínovy spisy byly spoluvěckým Čechům to, což jsou Vaše nynějším: zpotvoření obrazové, v nichž se Čech seznati nemohl — nám však potomkům jsou památkou jako nějaké zařícené hradiště, u kteréhož stojíce hlavy si lámáme domyšlováním, jakou podobu, výšku a vnitřek bývalý hrad míval. Latíneci psali o Illyrii, Britanech a Gallích; latinským na všecko patřice okem seho četli a své boby a bohyně u nich nalézali — ne tak upřímně jako pokládavě vypravujice, an Jupiter, Venus, Mars a t. d. se ctí u těchto syrových národův, ač tímto co si takového na mysl nikdy nevzešlo. — Přirovnání vás německy píšících Čechův zůstávají Vaši důvtipnosti.

Čechorod. Zůstavte je tomu nejdůvtipnějšímu, ono přece někde uvázne. Naši nynější spisovatelé nemohou stíhatí se v té slepotě, jsouce a bydlíce v tom národě, o kterém jim řeč jest — při tom jest historická sudba na nejvyšším stupni své dokonalosti.

Já. S malým rozdílem jest vše jedno. Teutonové nemohli svých jmen poznati ve spisovatelích latinských, my svých Českých nemůžeme poznati ve spisech vašich teutonských. — U vás není žádný Hynek, žádný Vojtěch, žádný Václav, to vše běře proměnu, jedno Heinrich, Waldbert, Wenzel zní. To jest tedy celá známost, které mají Čechové od vás k očekávání, že jim se nelze dověděti jmen těch, o kterých jim vypravujete. V Pubičce se čte: das Ite Jahr des Richter's Croci. — Který Čech se může dosouditi jména zdali Kroc, čili Krok? — byl-li již tehdy nazván rychtářem neboli soudcem nebo někým jiným. — Pak zdali nehledíte Vy a Vám podobní páni, kteří v Čechách německy píšete, všechno, cokoli se v němčinu zkroutiti dá, přetlumočiti, vyvýhajíce se ostražitě i každého vlastního jména, byt sebe obyčejnější bylo, jedno abyste se své Němkyňce nezošklivili. A byt který z vás dosti Čechem byl, aby místo Bachofen českého Bakova nechal, a místo Altenburg také někdy Staré Hrady řekl, — přece v omámení strnoma, když počne vypravovati: jaká to byla Burg, jaký měla Zwinger — kde stál Wartthurm — jak bluboký byl Burgverließ. — Co s těmi zájužnými bylinami na záhoně severním? — Nebo když tam čtí v Hosp. Er hielt des ergrimmten Zizka hochgeschwungene Reule von seines Freundes Haupte zurick — jaké známosti nabývá Čech o té zbroji, kterouž Žizka¹⁾ se rozpráhá? O, příteli škaradě se mračí v Čechách našich, co německým jazykem hledíte je osvěcovati! Nevidíte-li noci pro její temnotu, tedy nastražte uši svých, a uslyšíte dvorné, nedím-li potvorné plody z úst i toho nejpodlejšího národu, k němuž jenom jiskry z Vaší osvěcenosti doletují, k užasnutí svému. I ten, jenž u pluhu zrostl, jest nakažen, bohužel! touto novou učeností, neboť neví znenáhla ani koně, na němž sedí, a toho, co v ruce drží, pojmenovati — problekuje — Fuksa, braun, látsaly atd.

Čechorod. Tím mi nechtějte vytýkati, an tato vrstva lidí k jiné úpravě přísluší, než aby mně připisováno býti moblo; pakli u těch něco zaškoudlo — toho každé školám pokání, aby sedláka vzdělanějšího světu podávaly.

¹⁾ Jména Žizky z mnohých jiných ani psáti nemohou Němci, přívěc Zizka (t. Ciska) Schischka, Ziwchka a jinak zpotvořené.

Já. Dříve vám nežli školám, kdo pro školy psáváte; čili od škol více žádati budeme nežli od vás, kteří pokrm pro ně připravujete; čili mají něco lepšího od sebe vydati, nežli přijaly? Mluvte s mistry těchto škol o průfuňgu německy, a oni o průfuňgu budou se svou mládeží hovořiti česky. Nic není smůšnějšího, jako tak ubohého kantora viděti mezi žáky svými, an se potí, nevěda kterak promluvit k nim, nevěda kromě metly, kterou v ruce drží, a od normálky arci nepřijal, z místa ničeho po česku nazvati. — Dnes se bude čísti *Ylciß-fatalog*, zejtra máte rekreaci, — na foršriftě pište *Cancelteyßchrift* — kolho zavolám ať se ozve hier! a t. d. O, banba národu tak hluboko kleslému! — lépe snad by bylo v také škole ani nepobyti — ale i ten, jenž o l prsu své matky k biči se dostane, nemívá lepšího zvedení, nebo Pan Pojezdny, u něhož robotuje, brzo ho odnaučí kyjem a holí, co sebou od své matky byl přinesl, a to proto, že i on k vaší učenosti časem prostředečně nebo bezprostředně přivání.

Čechorod. Stranně — stranuě soudíte brachu! Dověřuji se, že není všecko na prosto jalové, což pší; je-li jaká cena do toho, na zmar jistě nepřijde. Mám za to, že moji čtenáři mi porozumějí — a na tom dosti.

Já. Pište latinsky, pište francouzsky, vždy Vám někdo z nás porozumí.

Čechorod. Držím se většiho počtu.

Já. Většiho počtu držíte-li se, tedy Vám dlužno psáti po česku. Dověřujete-li se Čechům, že německy rozumějí, dověřte se i Němci v Čechách bydlícímu, že porozumí i po česku, tím je-li, za kterého se vydává, totiž: širokosáhlým vševědem. Zuaje nám vykládati tisíc mil vzdálený jazyk Peršanův, bude nadějně věděti i co sedlák mluví, jehož chlebem žije a tyje.

Čechorod. Přejte pak i jiným, co sám sobě přejete. Umíme-li co, tedy jsme se tomu jenom v německých školách naučili a v německých knihách dočetli.

Já. Jest pravda, mnoho děkuji tomu nečeskému vychování, ne pak všecko. Pamatujete-li se, Mameluci

v Egyptě jsou prý poturčení křesťané, kteří z Cirkasie koupení nebo mocně unesení, se odcizují svého náboženství, svého jazyka a t. d. My jsouce tito Mameluci, vlasti své odcizení, nevím vděčnost-li k tomu vychování, čili ošklivostí sami nad sebou nad svým potvrzením se rozrazíme?

Čechorod. Dle toho však nebyl by stav náš tak bídný, jak sobě naříkáte — z Mamelukův bývají voleni Begové, a z nás cosi podobného; neboť poněmčení i nás k důstojenstvu povyšuje.

Já. Mezi nedůstojnými špatného jest důstojenstva, a povýšenost nad opovrženými jest povýšenost nehrubá, za kterouž, kdyby studu v mnohém bylo, by se více hanbiti nežli hrditi měl.

Čechorod. Já aspoň si to za nemalou přednost kladu, že němčiny mocen jsem, a tak mocen, až i v jazyce tom psáti a světu ukázati mohu, což Čechové byli, což Čechové jsou. Kdo se tak jako já k oslavení své vlasti přičiňuje, ten jí jest požitelný; a já, vzdálen chlouby, honositi se smím, že jsem již nejednoho slovutného Čecha cenu odsloužil a v chrám věčné památky uvodl.

Já. *Monstrum per excessum!* Vaše šestiprstá přednost snad více k závadě nežli k výhodnosti slouží. Skládejte si libozvučné kusy, vaši krajanové jich sobě zahrátí nemohou, kteří, nuzně podaření jsouce, jenom pěti prstův u každé ruky mají. — Pakli byste ale tu utěšenou hřivnu německé jazyčnosti zakopati nerodil a vždy na vzor opici, i když diváci se rozešli, své kotrmelce metal, tedy byste se a Vám podobní svým krajanům nějakž vyhraditi měli, aspoň tak jako onen voják, jenž z vojny domů svému zpráveci psal: *Verzeihen Herr Director, daß ich ihu schreiben deutsch — ich bin die böhmische vergessen und schunt wie!!* Co se ale domníváte o té oslavě, která z Vašeho póra plyne na Čechy, tedy nemohu než i tuto Vám odejítí potěchu, a Vám loupežníkův naši národní cti splati, nemajíce na tom dosti, že umění své do ciziny zanášíte, kdež pro lojnost domácího zboží, v koutech zametené práchniví, alebrž i jména zasloužilých krajanův nám ukrádáte.

Čechorod. Dokažte prosím, když viníte.

Já. Vy sice na tu žloutenici nestůnčte, jako mnozí, abyste ustavičně tvrdili: snlí jest žlutý, mléko jest žluté — jako Vaši vrstevníci činívají, ustavičně v ústech nosíce: wir Deutschen, wir redlichen Deutschen! ač tomu není deset let, co česky zapomnuli; ale přece vedlé nich a mezi nimi stoje za jedno budete se s nimi pokládati, a k témuž vyznání se táhati, se vším i s Vašimi hrdinami, třeba se leckdysi osmělil říci: wir Böhmern, wir glücklichen oder unglücklichen Böhmern; přece Vás proto od sebe neodvrhnou, a rovno jim bude, jako byste řekli wir Schwaben, nebo wir Sachsen, vždy byste k Němcům přináleželi. — Usmíváte se jako byste pochybovali, že se Němci kdy tak křivého úsudku dopouštějí.

Čechorod. Skoro mi jest do smíchu. — V učené německé říši nenadějte se tak hrubého probřešku, neočekávejte, žeby Němci, tak blízcí sousedé nás, neznali, což jsme — nebo byli.

Já. Vidím se nucena abych Vás vyrazil z bezpečnosti Vaší, tedy vezměte k ruce slovuťného Němce Pölitze (die allgemeine Weltgeschichte) a užásajte se v ní těchto slov: Freue dich deutscher Jüngling, daß Duß auch ein Deutscher war. — Juž se tedy více Husem nechlubme, že byl naším krajanem. — Němci ho mají co loupež vami jim odprodanou. Nic tu neprosněla blízká sousednost ni zběhlost a učenost toho na slovo vzatého Němce k odslepeu! — Hus jest jeho vlastenec, pošeltě z Čech, jenž plnými ústy Němci býti se hlásají — jaký tedy div!!

Čechorod. To nic jiného nedokazuje, leč že i ten nejzběhlejší časem zblouditi může.

Já. Bludu není bez mámení! — Vy máte, on bloudí — aspoň byste měli vytrhnouti jej z bludu a říci: ne tak Pane! Hus náleží Čechům: pro své jinochy Němce jiného si za obraz oberte. Jistě zpurně by se obrátil k vám vece: Potvorný Chameleone! co ti napadá, že se mne chceš teprve dnes se svými předky ciziti, nepřál jsem ti tak dlouho místa vedlé svého boku, když mým jazykem mluvě jsi se hlásil k mému národu; proč nedostáváš v slovech svých, která jsi jindy mluvíval! Ach

milý Pane, bylo by Vám pokorně a stydlivě odprošovati ho: Odpuste, dnes poprvé s rozumem mluvím; jindy jsem jako Gressetův papoušek nemluvil, leč čel od Vás slyše.

Čechorod. Příteli, Vy kyselíte a hořknete; jest toho snad i jiná příčina, že nás jinozemci za své vlastence pokládají; na mne ale té viny nepohledávejte, vida že i já někdy česky pšši, a tudy podobné pány z bludu vyvodím.

Ji. Ano pššete česky, ale toliko pro sedláky, jako Karel V. německy toliko k svému koni promlouval.

Čechorod. Z ticha — tuto Vrchů náš!

V tom dvěře se otevřely a „Guten Abend meine Herren“ zavznělo v uších našich.

Ant. Marek.

Abecední seznam.

	Strana
Aeneidy první knihy dispozice a obsah	188
Alexandr Vel. (Životopis)	89
Alexandr „ a Diogenes. (Přirovn.)	242
Alexandr „ a Hannibal.	243
Alexandr „ a národ římský. (Přirovn.)	244
Alexandr „ a Pyrrhus.	243
Alexandrova bitva. (Obraz.)	182
Alkibiadés. (Životopis)	88
Alkinoův palác. (Líceň.)	187
Ameriky objevení	86
Anekdota ze života Aristeidova. (Rozmluva.)	368
Anglická a francouzská revoluce. (Přirovn.)	249
Anglie a Francie. (Parallela.)	91
Ἄνθρωπος ὢν τοῦτ' ἔστι Καὶ μέγιστ' ἀεί.	344
Aristeidos, anekdota z jeho života. (Rozmluva.)	368
Athény, které následky měla pro ně válka pelopon. ?	344
Aurora Mysis amica. (Chrie.)	277
Aurum — ferro nocentius. (Chrie.)	269
Bitva Alexandrova. (Obraz.)	182
Bitva u Kunaxy. (Líceň.)	185
Bitva u Louktor.	185
Bitvy u Lipska r. 1813. význam	336
Bitva námořní, První — — Římanův	84
Bitva námořní u Salaminy	83
Blahobytu která nejistěji se domoci?	324
Blahoslaveněji jest dáti nežli bráti	316
do blažených říše cesta. (Líceň.)	187
Bobr. (Popis.)	126
Bohatství nejlepší — jsou vědomosti	309
Boj. Život jest —	233
Boj. Člověk v boji s přírodou	345
Bouře, obraz útrap života lidského	235
Bouřka. (Líceň.)	148
Bouře mořská. (Líceň.)	178
Bouří překvapení.	150
po bouře procházka.	139
Bráti. Blaholaveněji jest dáti než bráti	316
Budoucí svůj osud znáti proč by nebylo dobře?	314

	Strana
Budova školní. (Popis.)	120
Bydliště. (Popis.)	122
Caesar, Julius. (Životopis.)	90
Caesarovo zavraždění	85
Cařihrad a Karthago. (Paralela.)	92
Cařihradu dobytí od Turkův	86
Cena. Pravá — poesie	337
Cena. Vysoká — a užitečnost práce	318
Cesta do říše blažených. (Líceň.)	187
Ceterum conso, Carthaginom esse delendam (Rozmluva.)	373
Cicero. (Životopis.)	89
Cihel děláni. (Popis.)	128
Coelum, non animum mutant, qui traus mare currunt	359
Concordia parvae res crescut. (Chrio.)	273
Co souditi o chvále zlaté míry, kterou jí Horatius vzdává	349
Co zaseješ, to sklidiš	326
na cti utrače. (Povahopis.)	196
Curriculum vitae	135
Času dobře uživej!	322
Člověk a strom. (Přirovnání.)	239
" od narození slepý nebo hluchý: který je politování hodnější?	331
Člověk od narození slepý a člověk osleplý	330
" v boji s přírodou	345
Člověka život a den zimní. (Přirovnání.)	229
Dáti jest blahoslaveněji než bráti.	316
De mortuis nil, nisi bene	350
Den listopadový. (Líceň.)	156
" u ženěv. (Líceň.)	151
" a noc. (Přirovnání.)	215
" zimní a život člověka. (Přirovnání.)	229
Děšt po dlouhém suchu. (Líceň.)	149
k dělení práce vede vzdělanost	327
Děti v nebezpečí. (Obraz.)	162
Die, cur hic?	357
Diogenes a Alexandr. (Přirovnání.)	242
Dítě a stromek. (Přirovnání.)	219, 240
Divide et impera!	354
Divitiae apud sapientem in servitute sunt, — apud stultum in imperio	358
Dívka v domácnosti. (Povahopis.)	192
Dnes jsme zde a zítra kdo! (Chrio.)	281
Dobrý příklad — nejlepší učitel	301
k dobrému jménu školy i žák může přispěti	307
Dob — čtvero — života, čtvero dob denních. (Přirovn.)	236
Dobytí jest snadnější než zachovati	346
Dub. (Popis.)	122
Dub. (Líceň.)	165
Dub a jedle. (Přirovnání.)	209

	Strana
Duchovní a lékař. (Přirovn.)	241
Dulce et decorum est pro patria mori. (Chrie.)	259
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt	361
Dům. (Popis jednací.)	134
Dům rodný. (Popis.)	122
Demu základy a kořeny stromu. (Přirovn.)	241
Domu stavba. (Popis.)	128
z domu otcovského odchod. (Obraz.)	171
Důstojnost a užitek orby	342
Dvře a okno. (Přirovn.)	213
Elektromagnetický telegraf	333
Elysium. (Líceň.)	187
Epameinondas. (Životopis)	88
Evropa. (Popis.)	133
Evropy převaha nad ostatními díly země na čem se zakládá?	347
Faethontova jízda. (Líceň.)	176
Fáma. (Líceň.)	187
Ferro nocentius aurum. (Chrie.)	269
Festina lente!	340
Fide, — sed cui, vide!	351
Filip Makedonský a Napoleon. (Parallela.)	92
Finis coronat opus. (Chrie.)	271
Foenicie a Anglie. (Parallela.)	91
Fotografie, její význam	332
Francie a Řím. (Parallela.)	92
Francouzská a anglická revoluce. (Přirovnání.)	249
Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo (Chrie.)	253
Γωῶσι σοφτόν. (Chrie.)	255
Hannibal a Alexandr Vel. (Přirovnání.)	243
Hannibal a Napoleon. (Parallela.)	90
Hannibal a Scipio před bitvou u Zamy. (Rozmluva.)	369
Hannibalův pochod přes Alpy	84
Herodotova díla hlavní myšlenka a — mravní odplata	343
Hlučlý nebo slepý: který politování hednější?	331
Hvizda ptákův. (Popis.)	127
Hodinky ztracené. (Popis jednací.)	135
Hodiny a tělo lidské. (Přirovnání.)	241
Homo non sibi natus, sed patriae. (Chrie.)	274
Homo sum, nil humani a me alienum puto	345
Honestum est laudari a laudato viro	346
Horatius Coeles	99
Horatii Carm. I. 1.	340
Hornatina a rovina. (Přirovnání.)	235
Hromosvod. (Popis.)	130
Hrušeň a jablůň (Přirovnání.)	209
Hřbitov. (Popis.)	123
Husa a kačna. (Přirovnání)	207
Chlubný. (Povahopis.)	199
Chroust. (Popis.)	127

	Strana
Chud kdo jest?	292
Chvála zlaté míry, kterou ji Horie vzdává. (Úsudek o ní.)	349
Jabloň a bruceň. (Přirovnání.)	209
Jak zaseješ, tak budeš žítí. (Chrie.)	285
Jarní jitro. (Líceň.)	144
Jaro.	143
Jaro a mládí. (Přirovn.)	224
Jara přechod. (Líceň.)	143
na jaro procházka. "	138
Jazyk — největší dobroděj a škůdce člověka	310
Jedle a dub. (Přirovn.)	209
Jedle a smrk.	209
v jedlovém lese. (Líceň.)	140
Jeskyně Polyfémova. (Líceň)	187
Na jetelišti.	147
Jini nedělají jinak!	291
Jinochovy nejušlechtilejší radosti	296
Jitro. (Líceň)	153
Jitro letní "	145
Jitro a večer (Přirovn.)	215
Jitro na venkově. (Líceň)	146
za jitra jarního "	144
Jízda Faethontova	176
Jméno školy; j žák k němu může přispívali	307
Julius Caesar (Životopis)	90
Kachna a husa (Přirovn.)	207
Kamna a skřín	213
Kapka láme kámen (Chrie)	253
Kaplička na vršíčku (Líceň)	139
u kapličky "	136
Karol IV., otec vlasti	110
Karthaga založení	84
Karthaga vyvrácení	84
Karthago a Cařihrad (Paralela)	92
K čemu j-st jinochovi přihlížeti při volbě stavu?	321
Kdo jest chud?	292
Kdo jest vzdělaný?	288
Kdo chce býti povýšeným, musí býti poníženým (Chrie)	276
Kdo se ponízuje, bude povýšen	318
Kdo zapřel, právu se vypřel	357
Keř a strom	210
Klidný (Povahopis)	200
Kmotství a zima (Přirovn.)	223
Kniha, příroda jest poučná —	325
Knihařství (Popis)	130
Knihtiskařství vynalezeno	85
Kohout (Líceň)	164
Kolébka a rakev (Přirovn.)	219
Komu není rady, tomu není pomoci. (Chrie.)	256

	Strana
Konstantin Vel. (Životopis)	90
Kořeny vzdělání jsou trpké, ovoce jeho sladké	347
Kostel. (Popis.)	123
Kostel a škola. (Přirovn.)	213
Kotev, obraz naděje. (Přirovn.)	223
Kovář. (Popis.)	120
Kovář a zámečník. (Přirovn.)	214
Krajina zimní (Obraz.)	158
Kráva a ovea. (Přirovn.)	207
Kroisos a Solón	93
Krtek. (Popis.)	126
Křesťanská mysl jeví se i v řeči	317
Křížácká výprava první	85
Kterak nejjistěji dojíti blahobytu?	324
Kterak práce nepřijemné usnadniti?	320
Kterak připraviti si příjemná stará léta?	323
Kterak Řím dobyl světovlády?	333
Kuchyně a sklep. (Přirovn.)	213
Kunaxa, bitva u — y. (Líceň.)	185
Kůň a osel. (Přirovn.)	207
Kůň. (Popis.)	124
Květina a život lidský. (Přirovn.)	222
Kyros. (Životopis.)	87
Labor non onus, sed beneficium. (Chrie.)	284
Labore peracto quies jucuuda	363
Labores peracti jucundí	362
Lakomec. (Povahopis.)	194
Lakomý a marnotratný. (Přirovn.)	217
Lakomec a moře	218
Lakomý a spořivý. (Povahopis.)	203
Lakový a spořivý. (Přirovn.)	217
Lanac (Povahopis)	191
Lasice. (Popis.)	216
Lehkomyslný škodí sobě i jiným	308
Lékař a duchovní. (Přirovn.)	241
Les jedlový. (Líceň.)	140
Léto.	145
Léto a zima. (Přirovn.)	237
Léta stará, kterak připraviti je, by příjemná byla	323
Letní jitro. (Líceň.)	145
Letní večer	152
Letnice a velikonoce. (Přirovn.)	216
Leuktry, Bitva u Leukter. (Líceň.)	185
Lidský život a řeka. (Přirovn.)	226
" " " " " " " " " "	221
" " " " " " " " " "	137
Lod lipou. (Líceň.)	137
Lipsko. Význam bitvy u L—a r. 1813	336
Listopadový den. (Líceň.)	156
Loď a vůz. (Přirovn.)	214

Lokomotiva. (Popis.)	131
Louka. (Popis jedn.)	134
Ložnice a světnice. (Přirovn.)	212
Lykurg a Solón. (Parallela.)	92
Málo societas depravant bonos mores. (Chrie.)	275
Marathonská bitva	82
Marnivý. (Povahopis.)	200
Marnotratný a lakomý. (Přirovn.)	217
Meč a péro. (Přirovn.)	237
Memmius kárá jednání šlechty. (Řeč.)	381
Měsíc, obraz života lidského. (Přirovn.)	225
Měsíc a slunce.	216
Město a ves.	214
Místo zamilované. (Líceň.)	137
Mládi a jaro. (Přirovn.)	224
Mlýn. (Popis.)	128
Mlýn vodní. (Popis jedn.)	134
Mlýn na potoc. (Líceň.)	161
Moc, síla, násilí	304
Mojžíš. (Životopis.)	87
Moře a poušť. (Přirovn.)	234
De mortuis nil nisi bene!	350
Moře a lakomec. (Přirovn.)	218
Moře. Plavba na moři, obraz života lidského	233
Mořská bouře. (Líceň.)	178
Moucha a včela. (Přirovn.)	208
Mravenec a včela	208
Mravní odplata a hlavní myšlenka díla Herodotova	343
Mundus vult decipi, ergo decipiatur!	354
Muž přímý. (Povahopis.)	199
Mužů velikých škola	346
Mužů velikých zásluhy lépe ceněny bývají od potomstva	339
Mysl v pravdě křesťanská jeví se i v řeči	317
Myslivec. (Povahopis.)	189
Myšlenky za letního večera. (Líceň.)	152
Naděje a květy. (Přirovn.)	222
Naděje. Kotov, obraz naděje	223
Námořní bitva u Salaminy	83
Námořní bitva Římanův — první —	83
Napoleon a Hannibal. (Parallela.)	90
Napoleon a Filip Makedonský	92
Národ římský a Alexandr Vel. (Přirovn.)	244
Národ sobevědomý nikdy nikým nebyl přemožen. (Chrie.)	273
Násilí, síla, moc	304
Následky války peloponnéské pro Athénany	344
Následky nestřídmosti	289
Nebezpečí. Děti v nebezpečí. (Obraz.)	162
Nejušlechtilější radosti jinochovy	296
Nemo ante mortem beatus	353

	Strana
Není vše zlato, co se třpytí.	334
Nepřátelé zeměpisných objevův	328
Nepříjemné práce jak usnadniti?	320
Nerozhodný a rozvážlivý. (Povahopis.)	201
Nespokojenost, odkud pochází?	294
Nespokojený. (Povahopis.)	201
Neštěstí slepého od narození a osleplého	330
N-vděčník. (Povahopis.)	194
Nezdvořilost	288
Nil mortalibus ardui	348
Nikdo před smrtí není blažen	353
Noc a den. (Přirovn.)	215
Noha a ruka "	215
Nous aurions souvent honte de nos plus belles actions, si le monde voyait les motifs qui les produisent.	364
Nouze budí sílu	300
Nulla salus bello!	364
Objevení Ameriky	86
Obloha a oko lidské. (Přirovn.)	242
Obrazek zinní	159
Obsahují-li přísloví pravdu?	329
Obydlí boha Somna. (Líceň)	173
Obydlí. (Popis.)	122
Obžínky. (Líceň.)	151
Odehod k vojsku. (Obraz.)	172
" z otcovské domu. (Obraz.)	171
Odkud pochází, že zásluhy velikých mužů lépe bývají oceňo- vány od potomstva, než od současníkův?	339
Odklad. Neodkládej na zítra, co můžeš učiniti dnes? (Chrie.)	278
Odplata mravní a hlavní myšlénka díla Herodotova	343
Odvaha Bež odvahy není oblahy. (Chrie.)	280
Oheň. (Popis.)	133
Oheň a zlost. (Přirovn.)	219
Oheň strážní. (Obraz)	160
Oko lidské a obloha. (Přirovn.)	242
Okno a dvéře. (Přirovn.)	213
Omylové mladého věku	297
Opatovický poklad	107
Ora et labora! (Chrie)	282
Orba počítkem vsí vzdělanosti	301
Orby důstojnost a užitek	342
Orfeus. (Obraz)	184
Orfeus ubírá se do podsvětí. (Líceň.)	186
Ořešák. (Popis)	121
Osel a kůň. (Přirovn.)	207
Osleplý a slepý od narození	330
Osud svůj znáti proč by nebylo dobře	314
Ovee a kráva. (Přirovn.)	207
Ovocný stromek a dítě. (Přirovn.)	240

Paní Fama. (Líceň.)	187
Palác Alkinouův. (Líceň.)	187
Palác boha Slunce. (Líceň.)	174
Pánovitý. (Povahopis.)	200
Parní stroj. (Popis.)	131
πᾶσιν ἰδέειν γαλήπῳν. (Chrie.)	277
Peč vysoká. (Popis.)	133
Peloponnéská a II. punská válka. (Přirovn.)	246
Peloponnéská a třicetiletá válka. (Přirovn.)	247
Peracto labore quies iucunda	363
Per aspera ad astra!	280, 285
Perfer et obdura; dolor hic tibi proderit olim	352
Péro a moč. (Přirovn.)	237
Péro psací. (Popis.)	121
Peršané a Spartané u Thermopyl	83
Petrklíč. (Popis.)	123
Plátua shotovování. (Popis.)	129
Plavba na moři, obraz života lidského. (Přirovn.)	233
Počátek vši vzdělanosti byla orba	301
Počátek (každý) je těžký	342
Po čem poznáváme pravého vlastence?	336
Podzim. (Líceň.)	155
Pochlebník a přítel. (Přirovn.)	218
Poklad Opatovický	107
Pokrytec. (Povahopis.)	198
Pole. (Popis jedn.)	134
Pole a zahrada. (Přirovn.)	217
Poledno. (Líceň.)	154
Polepšiš-li se, polepšiš si	319
Polyfómová jeskyně. (Líceň.)	187
Polykrates	95
Ponížený bude povýšen	318
Potok. (U potoka. Líceň.)	140
Potopa světa. (Líceň.)	186
Poušť a moře. (Přirovn.)	234
Používej dobře času.	322
Poznej sama sebe! (Chrie.)	255
Požár. (Líceň.)	163
Požár. (Popis jedn.)	135
Práce nepřijemné jak usnadnění?	320
Práce dělení: k němu vede vzdělanost	327
Práce cenná a užitečná	318
Práce není břemenem, nýbrž dobrodíním. (Chrie.)	284
Pracovitý. (Povahopis.)	192
Pravá cena poesie	337
Priamova smrt. (Líceň.)	188
Prima commendatio proficiscitur a modestia	355
Principiis obsta!	360
Proč jest úcta stáří tak přirozená?	306

	Strana
Proč jest skromnost obzvláště mládeži doporučovali?	297
Proč by nebylo dobře znáti svou budoucnost?	314
Proč nejvýtečnějším mužům od vrstevníků bývá nevděkem spláceno?	337
Procházka na jaře. (Líceň.)	138
Procházka po bouře. (Líceň.)	139
Prospěšnost špatných příkladův	302
Prostředky od zapomínání	294
Prsten nalezený. (Popis jedn.)	135
Průplavu suezského význam	335
Průřz mračen. (Líceň.)	153
Překvapení bouří. (Líceň.)	150
Příčiny zahálky. (Chrie.)	286
Příchod jara. (Líceň.)	143
Příklad dobrý — nejlepší učitel	301
Příklad špatný může býti na prospěch	302
Přímý muž. (Povahopis.)	199
Příroda je chrám boží. (Přirovn.)	230
Příroda jest poněná kniha	325
Přísloví, obsahují-li pravdu?	329
Přítel a pochlebník. (Přirovn.)	218
Ptáci. (Popis.)	127
Ptáku hnízda. (Popis.)	127
Pyrrhus a Alexandr. (Přirovn.)	243
Rákev a kolébka. (Přirovn.)	219
Ráno se učí sladko. (Chrie.)	276
Ranní vyhlídka s věže. (Líceň.)	161
Rarum — carum	351
Rei, proč jsi zde?	357
Regulus (Životopis.)	89
Réva. (Popis.)	123
Revoluce anglická a francouzská (Přirovn.)	249
Rodinná slavnost. (Líceň.)	164
Rovina a hornatina. (Přirovn.)	235
Rozmazlenec. (Povahopis.)	199
Roztržitý. (Povahopis.)	197
Rozvážlivý a nerozhodný. (Povahopis.)	201
Ruka a noha. (Přirovn.)	215
Rytířovo a Spartanovo vyebování. (Přirovn.)	248
Řeč jest meč. (Přirov.)	231
Řeč Appia Claudia Caccia proti Cincovi	384
Řeč a protiřeč Venuše a Junony	382
Řeka a život lidský. (Přirovn.)	226
Řemeslo a umění	328
Řím a Francie. (Parallela.)	92
Říma založení	83, 97
Řím, kterak domohl se světovlády?	333
Říše blažených; cesta do ní. (Líceň.)	187
Sagunta dobytí a vyvrácení	102

	Strana
Seaevola, Cajus Mucius	100
Scipio Africanus major et minor. (Přirovn.)	245
Scipio a Hannibal před bitvou u Zamy. (Rozmluva)	369
Scipio mluví k vojnům před bitvou u Ticina	380
Senoseč. (Líceň.)	146
Setba a vyučování. (Přirovn.)	238
Shotovování plátna. (Popis.)	129
Si fecisti, nega!	357
Síla, moc, násili	304
Sine virtute amicitia esse ullo pacto potest	352
Sklep a kuchyně	213
Sklizeň a setba	326
Sklizeň sena. (Líceň.)	146
Skromnost mládeži jest doporučovati	297
Skromnost nejlepší doporučení	355
Skromný. (Povalopis)	199
Skřiň a kamna. (Přirovn.)	213
Slavík. (Popis)	126
Slepý nebo hluchý: kdo politování hodnější?	331
Slepý od narození a osleplý: kdo politování hodnější?	330
Slunce a měsíc (Přirovn.)	216
Slunce východ a západ (Přirovn.)	216
Slunce západ v zimě. (Líceň.)	160
Smrk a jedle. (Přirovn.)	209
Smrt a spánek. (Přirovn.)	221
Smrt pro vlast je sladká. (Chrie)	259
Smrt se vyhnetomu, kdo jí pohrdá; ale zbabělec zachrátil. (Chrie)	257
Sněhu táni. (Líceň)	141
Sníh. — První sníh (Líceň)	157
Sókratés. (Životopis.)	89
Solamen miseris, socios habuisse malorum	358
Solón a Lykurg. (Parallela)	92
Solón u Kroisa	93
Spánek a smrt. (Přirovn.)	221
Spartané a Peršané u Thermopyl	83
Spartanovo a rytířovo vychování. (Přirovn.)	248
Spitihněvova spravedlnost	104
Spokojenosti kterak nabyti?	293
Spořivý a lakomý. (Povalopis.)	217, 203
Spravedlnost Spitihněvova	104
Statečnost a udatnost — sloupové moci římské	347
Statek na prodej. (Popis jedn.)	135
Stavba domu. (Popis)	128
Strážní oheň. (Obraz)	160
Stroj parní. (Popis)	131
Strom a člověk. (Přirovn.)	239
Stromek a dítě. (Přirovn.)	219
Strom a keř. (Přirovn.)	210
Stromek ovocný a dítě. (Přirovn.)	240

	Strana
Stromu kořen a základy dom. (Přirovn.)	241
Stříkačka na ohoň. (Popis.)	132
Sustine ot abstine!	365
Suožského průplavu význam	335
Svědění dobré nade vše jm. (Chrie.)	266
Světnice. (Popis.)	120
Světnice a ložnice. (Přirovn.)	212
Škola a zahrada. (Přirovn.)	219
" a kostel. "	213
" volikých mužův	346
Školní budova. (Popis.)	120
Štěstí sodá na rozcestí. (Chrie.)	279
Špatné společnosti kazí dobré mravy. (Chrie.)	275
Tam diu descendum est, quam diu vivas	362
Tání sněhu. (Líceň.)	141
Tataré na Moravě	105
Telegraf. (Popis.)	131
Telegraf elektromagnetický	333
Tesařství. (Popis.)	129
Tělo lidské a hodiny. (Přirovn.)	241
Themistoklés. (Životopis.)	88
Thermopyly. Spartané a Persané u Thermopyl	83
Titus Manlius hájí se před soudem. (Reč.)	380
<i>Tò σήμερον μέλει μοι,</i>	
<i>Tò δ' αύριον τίς σίδεν;</i>	365
Trakař. (Popis.)	127
Trh výroční v malém městě. (Líceň.)	166
Trojská válka	82
Trosky. (Líceň.)	162
Třenice. "	142
Třicetiletá a poloponněská válka. (Přirovn.)	247
Ubi bene, ibi patria	349
Úcta stáří proč jest přirozena	306
Učitel a zahradník. (Přirovn.)	238
Udatnost a statečnost sloupové moci římské	347
Umění a řemeslo	328
U studně. (Líceň.)	136
Utriae na eti. (Povahopis.)	196
Ut sementem feceris, ita metes. (Chrie.)	285
Užitek a důstojnost orby	342
Užitek železa	296
Válka poloponněská a II. válka punská. (Přirovn.)	246
" " a třicetiletá. (Přirovn.)	247
Války poloponněské následky pro Athény	344
Válka trojská	82
Válka třicetiletá a desítiletá svatí válka řecká. (Přirovn.)	248
Varuj se prvního kroku!	360
Včela a moucha. (Přirovn.)	208
Včela a mraveneč. "	208

	Strana
Vděčnost.	291
Večer. (Líceň.)	154
Večer a jitro. (Přirovn.)	215
Večer letní. (Líceň.)	152
Večer na venkově. (Líceň.)	152
Velbloud. (Popis.)	125
Velbloud, loď pouště. (Přirovn.)	230
Velikonoce a letnice. (Přirovn.)	216
Velikých mužů škola.	346
Ves a město. (Přirovn.)	214
Věci malé jsou zárodkem věcí velkých	315
Vědy mají vliv ve mravy. (Chrie.)	273
Vědomosti jsou nejlepší bohatství	309
Věk zlatý. (Líceň.)	185
Věk lidský a doby roční. (Přirovn.)	236
Věť, — ale komu, věz!	351
Vinobraní. (Líceň.)	156
Vita non domus, sed hospitium. (Chrie.)	284
Vlast. (Popis.)	133
Vlastence pravého po čem poznáme?	336
Vlaštovka. (Popis.)	126
Vliv věd ve mravy. (Chrie.)	273
Voda a vzduch. (Přirovn.)	237
Volba stavu; k čemu při ní přihlížeti?	321
Vršíček. (Líceň.)	137
Vůz a loď. (Přirovn.)	214
Výjev na závodisti při hrách pythijských. (Líceň.)	180
Vycházka za jarního jitra. (Líceň.)	144
Vychod slunce na jaře. (Líceň.)	144
Východ a západ slunce. (Přirovn.)	216
Vychování Spartaovo a rytířovo. (Přirovn.)	248
Vynalezení knihtiskařství	85
Výroční trh v malém městě. (Líceň.)	166
Vysoká pec. (Popis.)	133
Vyučování a setba. (Přirovn.)	238
Vyvrácení Karthaga	84
Význam bitvy u Lipska r. 1813.	336
Význam fotografie	332
Význam průplavu suezského	335
Vzdělanosti počátek byla orba	301
Vzdělanost vede k dělení práce	327
Vzdělaný kdo jest?	288
Vzduch	133
Vzduch a voda. (Přirovn.)	237
Vždyť jiní nedělají jinak!	291
Zahálky příčiny. (Chrie.)	286
Zahrada a pole. (Přirovn.)	217
Zahrada a škola. (Přirovn.)	219
Zahradník a učitel. (Přirovn.)	238

	Strana
Zachovati jest těžší věc než dobytí	346
Založení Karthaga	84
Založení Říma	83, 97
Zámečnick a kovář. (Přirovn.)	214
Zamilované místo. (Líceň.)	137
Západ slunce v zimě. (Líceň.)	160
Západ a východ slunce. (Přirovn.)	216
Zapomínání; prostředky od něho	294
Zásluhy velikých mužů lépe bývají oceňovány od potomstva	339
Zatvrzelý. (Povahopis.)	200
Zavraždění Caesarovo	85
Zeměpisných objevů nepřátelé	328
Zima. (Líceň.)	158
Zima a léto. (Přirovn.)	237
Zima a kmetství. (Přirovn.)	223
Zimní obrázek	159
Zimní krajina. (Obraz.)	158
Zimní den a život člověka. (Přirovn.)	229
Zištý. (Povahopis.)	201
Zlato a železo. (Přirovn.)	210
Zlato jest zhoubnější než železo	269
Zlatý věk. (Líceň.)	185
Zlost a oheň. (Přirovn.)	219
Zouvák. (Popis.)	128
Ztracené hodinky. (Popis jednací.)	135
Zvyk je druhé přirození. (Chrie.)	262
Železnice více prospívají, než škodí	305
Železo a zlato. (Přirovn.)	210
Ženci. Den u žencův. (Líceň.)	151
Židle. (Popis.)	119
Život jest boj. (Přirovn.)	233
Život lidský a květina. (Přirovn.)	221
„ náš jest pouť. (Přirovn.)	225
„ náš jest pouť. (Chrie.)	284
„ je sen. (Přirovn.)	229
Života lidského útrapy podobny jsou bouři.	235
Život podoben jest dobám denním	236
„ „ „ plavbě na moři	233
„ „ „ měsíci	225
„ „ „ dni zimnímu	229
Žně. (Líceň.)	151

Obsah části theoretické.

I. Část obecná.

A. Pojmy předběžné, podstata práce slohové a její části.		Strana
§	1. Vyjadřování myšlének ústní a písemní	1
"	2. Sloh, nauka o slohu	1
"	3. Účel, uspořádání prací slohových	1
"	4. Úkol (téma)	2
"	5. Látka práce slohové	2
"	6. Plán	2
"	7. Projádření slovné, vypracování	3
"	8. Nadpis	3
"	9. Úvod	3
"	10. Stať	4
"	11. Závěrek	5
B. Kterak skládati práce slohové?		
§	12. Sbíráni látky, tvoření plánu	5
"	13. Skládání konceptu	6
"	14. Oprava	7
"	15. Opis na čisto	9

II. Část zvláštní.

O nalézání látky (inventio).		
§	16. Pojem látky a její prameny	10
"	17. čím látka jest určena; nauka o thematě	11
"	18. Obsah themata	11
"	19. <i>Themata theoretická</i>	11
"	20. Poučení o pravdě	11
"	21. Vyvinutí pravdy	13
"	22. Rozdělení a roztrídění	13
"	23. Důkaz pravdy	15
"	24. Oprava a vyvrácení klamných pojmův	15
"	25. Použití pravdy	16
"	26. Doporučení pravdy	16
"	27. Obeznamení s dobrým způsobem jednání	16
"	28. Poučení o jistých chybách	17
"	29. Vnuknutí citů dobrých a hubení zlých	18
"	30. Spůsobové themat theoretických	19
"	31. <i>Themata historická</i> , ...	19
"	32. Popis a líceň	19
"	33. Popisy předmětův a zjevů přírodních	20
"	34. Popisy předmětův uměleckých	22
"	35. Líceň mravův a poměrů života lidského	22
"	36. Vypravování	23

	1.—7. Quis? Quid? Ubi? Quibus auxiliis? Cur? Quomodo? Quando?	23—25
§.	37. Spůsobové themat theoretických	25
”	38. <i>Forma themata</i>	25
”	39. <i>Nauka o disposici</i>	26
”	40. O disposici <i>vůbec</i>	26
”	41. Podmínky dobré dispoice	29
”	42. Základní zásady dispoice	29
”	43. Vlastnosti dobré dispoice	30
”	44. Druhové dispoice	30
”	45. Topika	31
”	46. O disposici zvláště	32
”	47. Hlavní části dispoice	32
”	48. Dispoice themat <i>theoretických</i>	33
”	49. ” <i>ehrie</i>	33
”	50. ” <i>pojednání</i>	35
”	51. ” <i>thomat historických</i>	36
”	52. ” <i>popisů, líení</i>	36
”	53. ” <i>themat historických</i>	37
”	54. ” <i>řeči a přednášek</i>	37

Nauka o slohu.

§.	55. O slovném vyjádření látky (eloentio)	40
”	56. Všeobecné vlastnosti slohu	40
”	57. <i>Mluvnické</i> ” ”	40
	1. Ryzost řeči	40
	2. Správnost řeči	41
”	58. <i>Logické</i> vlastnosti slohu	42
	1. Jasnost	42
	2. Určitost	42
	3. Jednota	43
§.	59. <i>Esthetické</i> vlastnosti slohu	44
”	60. Libozvuk	44
”	61. Vážnost	44
”	62. Přirozenost	45
”	63. Novost	45
”	64. Jednota a strnčnost	45
”	65. Živost	46
”	66. <i>Spůsobové slohu</i>	46
”	67. Sloh nižší	46
”	68. ” <i>střední a vyšší</i>	47

Seznam básní ku evičení měníti řeč vázanou v nevázanou:

1.	Zed' boží	50
2.	Sněženky	51
3.	Šporkova chasa	52

	Strana
4. Rusalka	52
5. Brněnské kolo	53
6. Jan Hannibalec	54
7. Spítihněv Spravedlivý	56
8. Zbislav	57
9. Oldřich a Božena	58
10. Spítihněvův soud	59
11. Soud Břetislavův	60
12. Kureius	63
13. Drahomíra	64
14. Vězeň na Křivoklátě	65
15. Svatopluk synům	68
16. Vilém z Kounie	70
17. Ojř	70
18. Pan Plichta z Žerotína	73
19. Kolovrat	74
20. Obnovou svazek	76
21. Zimopán	79
22. Jan Jesenský	80

Oddily části praktické:

1. <i>Vypravování.</i>	
a) Historické	81— 86
b) Životopisy	87— 90
c) Parallely	90— 92
Vzory vypravování	93—119
2. <i>Popisy.</i>	
a) Naučné	119— 133
b) Jedací	134— 135
c) Líceň	136—188
d) Povahopisy	189— 206
3. <i>Přirovnání</i>	207— 219
4. <i>Chvě a pojednání</i>	253— 365

Řečnická prosa.

1. Rozmluvy	367—373
3. Řeči	377—38